

MINISTERUL INSTRUCTIUNII ȘI AL CULTELOR
ADMINISTRAȚIA CASEI ȘCOALELOR

ISTORIA
LITERATURII ROMÂNE

PENTRU

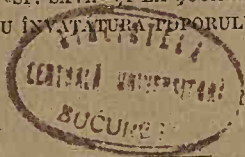
ȘCOALELE NORMALE DE ÎNVĂȚĂTORI
ȘI ÎNVĂȚĂTOARE

CONFORM PROGRAMULUI DIN 1910

DE

GHEORGHE ADAMESCU

PROFESOR LA LICEUL «SF. SAVA» ȘI LA ȘCOALA NORMALĂ A «SOCIETĂȚII
PENTRU ÎNVĂȚĂTURĂ ȘI ÎNSUȘIREA POPULUI ROMÂN»

EDIȚIA III-A

BUCUREȘTI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „FLACĂRA”
STRADA CÂMPINEANU No 40

1915

262490

MINISTERUL INSTRUȚIUNII ȘI AL CULTELOR

ADMINISTRAȚIA CASEI ȘCOALELOR

J

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA ȘCOALELOR
No 16002

64912

ISTORIA

LITERATURII ROMÂNE

PENTRU

ȘCOALELE NORMALE DE INVĂȚĂTORI
ȘI INVĂȚĂTOARE

CONFORM PROGRAMULUI DIN 1910

DE

GHEORGHE ADAMESCU

PROFESOR LA LICEUL „SF. SAVA” ȘI LA ȘCOALA NORMALA A „SOCIETĂȚII
PENTRU INVĂȚĂTURA POPORULUI ROMAN”

141653

EDIȚIA III-a

BUCUREȘTI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „FLĂCĂRA”
STRADA CÂMPINEANU No. 40

1915

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ UNIVERSITĂȚII
COTA 64 9/2

RC123/03

B.C.U. Bucuresti

C141653

INTRODUCERE

ORIGINEA LIMBII ROMÂNE

Formarea limbii române. Fondul latin și elementele împrumutate în limba română.

I

În ținuturile cari formează azi regatul românesc, în Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, locuie, pe la începutul erei creștine, un popor numit al Dacilor și Geților, cari erau de acelaș neam cu Tracii din dreapta Dunării. Poporul acesta nu formă un stat unitar, având un singur cărmuitor și legi comune, ci eră împărțit în diferite triburi independente și adesea în luptă unul cu altul.

Statul roman, a cărui întindere crește pe toată ziua, ajunsese cu posesiunile sale până la Dunăre, devenind stăpân pe provincia numită Moesia.

Astfel cele două popoare, Romanii și Dacii, se găsiră față în față.

Când triburile dace și gete se uniau între ele sub o căpetenie, atacau ținuturile stăpânite de Romani, cum a fost pe vremea regelui Burvista sau Boerebista (sec. I. d. Hr.). Aceste atacuri erau adesea înfrângeri grele pentru oștirile romane. Trebuie o expedițiune cu mijloace mari ca să înlătore această primejdie ce sta în tot minutul amenințătoare. O plănuise Cezar (ucis 44 în. de Hr.), dar n'o îndeplini. Urmașul său Octavian (mort la 14 d. Hr.) trimise o armată, care sili la pace pe Daci și Geți, mai ales că în vremea aceea reîncepură diviziunile între triburi. Când Decebal, pela 86 d. Hr., izbuti să strângă iar sub ascultarea sa aceste triburi, împăratul Domițian

(între 81—96 d. Hr.) porni cu oștire, războiul fu plin de greutate și ținu vre-o 4 ani. La sfârșit, Romanii fură siliți să-i recunoască lui Decebal titlul de „amic“ și să-i dea meșteri pentru zidire de cetăți.

Traian (împ. dela 98 la 117 d. Hr.) se hotărî să înlătore această stare de lucruri rușinoasă și întreprinse două expedițiuni (101—102 și 105—106), cari avură de rezultat distrugerea statului dac și prefacerea țării în provincie romană.

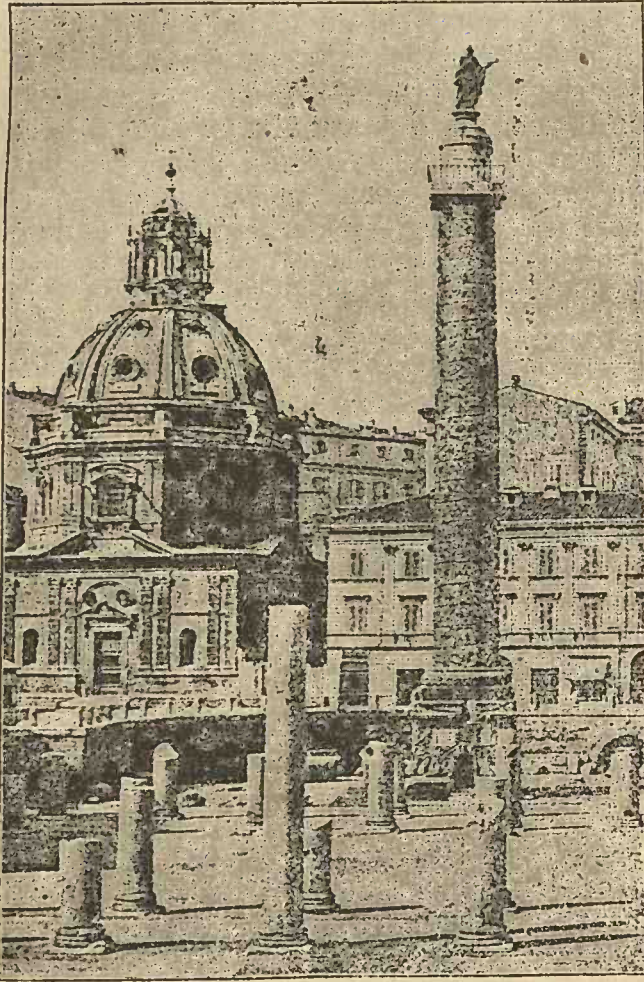
Traian, după obiceiul Romanilor, aduse în Dacia coloniști din diferite părți ale imperiului roman, romanizate de mai nainte. Stăpânirea romană se mărgini întâiu în teritoriul care ar corespunde cu Oltenia, Banatul și Transilvania.

Coloniștii aduși aci romanizară cu încetul ținutul. Romanii procedau pe cale pașnică. Introduceau în provincie organizația lor administrativă și militară, dar nu împiedecau pe indigeni să participe la această organizațiune. Le îngăduiau să intre în legiuni — a căror conducere se da însă Romanilor, — le înlesneau să ocupe funcțiuni. În acest chip, romanizarea se începea în clasele superioare, cari, pentru a dobândi onoruri, primiau starea creată de Romani, și de aci încolo pătrundeă în stratele cele mai de jos ale poporațiunii. Astfel, după un timp relativ scurt, provincia își schimbă cu totul înfățișarea. Așa s'a întâmplat și în Dacia.

Evenimentele din evul mediu au produs mari schimbări în provincia romanizată a Daciei. Diferitele popoare barbare, ce veniră din răsărit, făcură ca domnia oficială a Romanilor să nu fie mult. În secolul III Goții încep să amenințe provinciile romane. Împăratul Aurelian (270—275), neputând să mențină stăpânirea romană asupra Daciei, făcū pace cu ei și retrase legiunile (271) din această provincie. Odată cu trupele se retraseră și parte din locuitori, pe care Aurelian îi așezară peste Dunăre în ținuturile ce primiră numele de „Dacia Aureliană“.

Năvălirile urmează până în sec. XII și se sfârșesc cu a Tătarilor. Din aceste timpuri întunecoase avem cunoștințe puține despre viața Romanilor din aceste părți. Acum

se plămădește naționalitatea română, care are la bază aceste două elemente: cel roman și cel dac.

Columna lui Traian din Roma

II

Nu cunoaștem nici epoca nici teritoriul în care s'a format naționalitatea și limba română. Din sec. X ni se vorbește foarte des de poporul român — cunoscut pe

atunci sub numele de *Vlah*. Acest popor locuiea și la nord și la sud de Dunăre și, dacă ținem socoteala de marele număr de influențe slavone, cari se găsesc în limba română și ne amintim ca invaziunea Slavilor se produce prin secolul VI, putem admite că limba română s'a format de prin sec. VII până în al X-lea, când trebuie să fi ajuns la desăvârșita ei întocmire.

Limba română este o limbă *romanică* sau *neolatină*, ca și italiana, franceza, provensala, spaniola și portugeza.

Ea s'a format din limba latină vulgară sau rustică, adică vorbirea oamenilor fără știință de carte sau cu puțină știință de carte, vorbire deosebită în multe privințe de limba literară sau clasică.

Această limbă vulgară, vorbită de coloniști și de Dacii supuși, — pierzându-se contractul cu lumea romană, — a început a se dezvoltă după legi proprii și a devenit, cu încetul, o limbă de sine stătătoare.

Elementul fundamental al limbii române a trebuit să fie cel latin, la care s'a adaos întâiu elementul dac și apoi alte elemente străine.

E foarte greu a determină în ce constă acest element dac, fiindcă nu se știe cum eră limba Dacilor nici a vechilor locuitori din Tracia cu cari se înrudiau ei.

Unii autori consideră ca resturi dacice câteva schimbări fonetice cari nu se găsesc în alte limbi romanice:

rotacismul lui *n* și *l* între vocale; *ferestra*, *cărunt* — *soare*, *fir(u)*, grupul *ps* și *pt*: *coapsă*, *fripse*, *opt*, *lăptucă*, diftongii *ea* și *oa*: *seară*, *leage*, (dialectal și vechiu pentru *lege*), *toată*, *moarte*,

precum și așezarea articolului în urma substantivului pe când în celelalte limbi romanice articolul stă înainte și nu formează un singur cuvânt cu substantivul:

socrul(u), *șcarpele*, *casa*, *omului*.

III

Elementele celelalte se pot cercetă în genere mai ușor.

Această cercetare se face asupra sunetelor (*fonetica*), asupra formelor (*morfologia*) și asupra cuvintelor (*vocabularul*).

I. **Fonetica.** Limba română a păstrat mai toate sunetele limbii latine și a dat naștere altora noi.

1. Vocalele latinești erau: *a, e, i, o, u*: Limba noastră a produs două vocale: *ă* și *â*, cari au rezultat din transformările celorlalte vocale în anumite împrejurări.

2. Diftongii s'au păstrat mai toți, dar numărul lor a crescut în limba românească nouă, prin înmulțirea vocalelor semisone (*ai, ai, ei, ș. a.*).

Cei mai vechi diftongi produși în limba sunt *ea* și *oa*, despre cari am spus că se consideră că ar fi influență dacică.

3. Consonantele latinești s'au păstrat de asemenea toate, dar s'au născut și altele noi: *c* (*e, i*), *g* (*e, i*), *ș. t.* În anumite împrejurări unele consonante latine s'au modificat și chiar au dispărut: *l > ly > l* cale—căly—câi;

n > ñ > i: ponio > puñu > puiu;

ori s'au înlocuit cu altele tot din cele ce existau și în latinește.

4. În genere, cuvintele românești păstrează mai bine decât mai toate limbile romanice înfățișarea generală a cuvintelor latinești:

caput > *cap(u)*; *mortem* > *moarte*; *locus* > *loc(u)*; *partem* > *parte*; *solem* > *soare*; *filum* > *fir(u)*; *albus* > *alb(u)*; *bonus* > *bun(u)*; *reus* > *rău*; *largus* > *larg(u)*; *fac* > *fă*; *mergo* > *merg(u)*; *ardeo* > *ard(u)*; *rideo* > *râd(u)*; *gemo* > *gem(u)*.

II. **Morfologia.** Formele gramaticale românești sunt toate latinești, iar excepțiile cari de origine străină sunt extrem de rare.

1. **Declinarea.** Substantivele românești, după terminare, se împart în trei categorii cari toate corespund declinărilor latinești:

1) Cele în *ă* (*casă*) sau *ea* (*stea*) sunt substantivele latinești de declinarea I-a în *a* (*casa, stella*). La acestea s'au adăos cuvinte împrumutate din limbi streine (*sacă, pară*).

2) Cele în *u întreg* (*socru*), *u semison* (*ou*) și *consonantă* (*pas, loc*) au fost în vechea limbă românească terminate în *u întreg* și numai mai târziu s'au deosebit; ele reprezintă cuvintele latinești de declinarea 2-a în *us* și *um*.

3) Cele terminate în *e* (*vulpe, iepure*) înfățișează cuvintele latinești de declinarea 3-a (*vulpem, leporem*).

Mai avem câteva cuvinte sfârșite în *i* (*zi, luni, marți, miercuri, joi, vineri*) cari se explică tot prin forme de caz latinești.

Formele declinării românești sunt puține. Numai substantivele feminine au o formă deosebită pentru genitiv și dativ singular: o *casă*, unei *case* (și plural) *case*; încolo toate substantivele au o singură formă pentru singular și una pentru plural: *sac, saci; loc locuri; lemn, lemne*.

Atât terminarea specială de caz a celor feminine cât și terminările celelalte corespund toate unor terminări latinești.

În toată declinarea nearticulată este un singur element, care se poate socoti s' rein: terminarea *o* a vocativului feminin: *Soro! Mario!*

În schimb am păstrat singura terminare specială de vocativ pe care o avea limba latină: *doamne (domine), lupe (lupe)*.

2) Limba latină n'avea articol. El s'a născut în limbile romanice, cari toate au *articol* și toate, deci și limba română, au dat funcțiunea de articol aceluiaș pronume *demonstrativ* latinesc. Deosebirea între română și celelalte limbi surori este, precum am spus, numai așezarea acestui articol, căci noi îl avem la urmă și contopit cu substantivul. Avem totuș și unele exemple din vechea limbă românească în cari articolul este necontopit, ba chiar rare cazuri unde este așezat înainte.

Tot prin pronumele demonstrativ se explică și articolul posesiv *al*.

Un compus al demonstrativului latin este *cel*.

Articolul nehotărît *unu, una* este numeralul latin.

3. *Adiectivul român* corespunde celui latin.

Deosebim două grupe: 1) cu două terminări (*bun, bună*), cari corespund celor latinești cu trei terminări; 2) cu o terminare (*dulce*), cari corespund celor latinești cu două și o terminare.

Formarea gradelor de comparație este o dezvoltare a comparației latinești perifrastice și se face după aceleași norme ca și în celelalte limbi romanice:

Bun, mai bun, cel mai bun reprezintă un tip de comparativ și superlativ perifrastic, care se găsește și în latinește. Superlativul cu *foarte* este și el latin.

4. *Pronumele* sunt toate moștenite din latinește.

La cel personal, observăm că sunt unele forme cari corespund direct cu cele latine, altele sunt formate mai târziu în limba română.

Latinești sunt și toate formele pronumelui posesiv:

meu, tău, său, nostru, vostru, lor.

Celelalte forme s'au dezvoltat mai târziu în limba română.

Tot asemenea pronumele demonstrative și relative:

cine, cui, ce, care, cât.

Pronumele nehotărîte sunt sau transmise de-adreptul din latinește (ca: *tot*) sau formate în limba noastră din elementele latine (ca: *nescine*).

5. La *numerale* avem câteva influențe streine.

Toate cardinalele sunt latinești, afară de *sută*, care se consideră că are origine slavonă. Cele ordinale au o formație proprie românească, însă cu elemente latinești. Cuvântul *câte* dela distributive nu e latin; se presupune a fi grecesc.

6. La *verbe* avem patru conjugări cu aceleași caracteristice ca și limba latină: a jură, a tăceă, a zice, a fugi.

Grupa verbelor în *î* este formată prin transformări fonetice produse în limba română.

Cele mai multe din formele timpurilor sunt direct transmise din latinește. Astfel sunt:

a) prezentul indicativului: *jur, tac, zic, fug*;

b) imperfectul indicativului: *juram* (în limba veche *jură*);

c) perfectul simplu, fie în *i* fie în *sei*, este latinesc:

jurai, zisei (în limba veche *zișu*);

d) plusquamperfectul indicativului este plusquamperfectul conjunctivului latin: *jurasem*;

e) imperativul este latin: *jură! ține!*

f) gerundiul este latin, numai că presupune că conj. I, II și III au avut o formă la fel în latin vulgară:

luând, tăcând, zicând, fugind;

g) participiul este de asemenea latin: *jurat, tăcut, fapt* (mai târziu *făcut*).

Alte forme verbale sunt produse ale limbii românești cu elemente latine și cea mai mare parte urmând aceleași norme ca alte limbi romanice :

- a) Perfectul compus: *am jurat*.
- b) Conjunctivul prezent este indicativul prezent cu o schimbare numai la pers. 3-a și cu conjuncția *să* înainte. Acest *să* este derivat din latinește.
- c) Conjunctivul perfect are conjuncțiunea *să*, auxiliarul *fi* și participiul verbului.
- d) Viitorul este format din *voiu* și infinitivul verbului.
- e) Viitorul al doilea are auxiliarul *fi*.
- f) Optativul prezent se formează cu infinitul verbului și cu auxiliarul *aș*, care e scotit de unii ca o transformare a verbului latin *a aveā*, de alții ca o dezvoltare a unor forme ale verbului latin *a vol*.
- g) Indicativele cu amplificatiune pentru conj. I-a sunt formate în limba românească sub influența unor verbe grecești (*botez*); cele de conjugarea a IV-a sunt transformate dintr'o categorie de verbe latinești (numite *incoative* : *infloresc*).

Așa dar și toată construcțiunea gramaticală a limbii românești este latinească.

III. Vocabularul. 1. Cuvintele de origine *latină* formează o bună parte a vocabularului nostru.

Astfel, părțile corpului (om și animal) sunt numite cu vorbe latinești, pe când vorbele streine sunt mult mai puțin numeroase în comparație cu ele:

barbă, bărbie, bășică, braț, bucă, călcăiu, cap, căpățână, carne, cearcăn, cerbice, coadă, coamă, coapsă, coastă, creier, deget, dinte, falcă, față, ficat, fiere, frunte, geană, genuche, gheb, ghiară, gură, gușă, inimă, junghetură, lacrimă, limbă, măduvă, mădular, măruntaie, măsea, mațe, mătrice, mână, mușchiu, mustață, nare, nas, neg, ochiu, om, os, osânză, palmă, păr, picior, piele, piept, pânțe, pleopă, plumănă, pumn, rărunchiu, rinichiu, sân, sânge, spinare, splină, sprânceană, subsuoară, țeastă, tâmplă, țată, uger, umăr, unghie, ureche, vână, vintre.

Slavone sunt puține:

trup, glesnă, gât, crac, cărcă, obraz.

Tot asemenea cele cari arată trebuințe fizice și morale ori suferințe diverse sunt latinești:

cuget, cuvânt, dorm, fior, foame, gust, guturau, limbric, lindină, langoare, mut, orb, pecingine, puroiu, pușché, răsuflu, râie, rouă, sănătate, șchiop, sete, somn, strănut, sudoare, suferință, sughiț, surd, suspin, tuse, urdoare.

Un mare număr de animale domestice și sălbatice și produse de ale lor au numiri de origine latină:

albină, ariciu, armăsar, berbece, bou, bour, broască, cal, capră, căprior, cărbă-
buș, cariu, cățel, cerb, câne, corb, cuc, fiară, fluture, furnică, gaie, găină, graur,
greer, iapă, ied, iepure, junc, junică, lăcustă, lapte, leu, lup, mascur, miel,
miere, mierlă, mânz, mioară, muscă, noatin, oaie, ou, păduche, pană, pasăre,
păun, porc, porumb, potârniche, puiu, purcel, purice, șarpe, scoafă, șoarece,
sturz, tăun, taur, turmă, turturea, urs, vacă, vătui, viespe, vier, vierme, vită,
vișel, vulpe, vultur.

Cele mai obișnuite plante și fructe poartă acelaș fel de numiri:

alună, arbore, arjar, așchie, carpen, ceapă, cer, cereașă, cicoare, cânepă, cu-
cută, dafin, fag, fagure, fân, floare, foaie, fragă, frasin, frunză, ghindă, grăunț,
grâu, iarbă, iască, iederă, jneapăn, jugastru, lăptucă, laur, legumă, lemn, linte,
măr, mărăcine, mătrăgună, meiu, mintă, mură, nalbă, nap, neghină, nucet, nucă,
nuia, nutreț, orz, pădure, paui, papură, pară, păr, pătlagină, pepene, piersec,
pin, plop, poamă, pom, prun, rădăcină, rădiche, rășină, răsură, săcară, salce,
sămânță, scoarță, scorbora, smicea, soc, spic, spin, surcea, teiu, trifoiu, trun-
chiu, ulm, urzică, varză, vie, vișă.

În legătură cu animalele și plantele sunt în orice limbă importante cuvintele cari arată însușiri diferite. Vom ob-
serva că cele mai multe și cele mai des întrebuițate adiective sunt latinești:

acru, adânc, ager, alb, albastru, amar, aprig, aspru, blând, bun, cald, crud,
curat, crunt, des, drept, dulce, duios, frumos, galben, greu, gros, înalt, îngust,
larg, lat, limpede, lin, lung, macru, mărunț, mic, moale, mult, negru, neted,
nou, plăpând, plin, putred, rar, rătund, rău, rece, repede, ranced, roib, roș,
sălbatic, sarbăd, sătul, sec, singur, sterp, strâmb, strâmt, subjire, tare, tânăr,
trist, ud, umed, ușor, vârgat, vechiu, verde, veșted, vânat.

În afară de plante și de animale, diferitele aspecte ale naturii și cuvintele relative la timp intră tot în această categorie de latinisme:

an, arșiță, brumă, brumar, căldură, cărindar, ceață, curcubeu, dimineață, fău-
rar, frig, fulger, furtună, ger, ghiață, iarnă, ieri, îndreă, întuneric, joi, luceafăr,
lumină, lună, luni, maiu, marți, măsălar, prânz, rouă, săptămână, seară, secetă,
senin, soare, stea, toamnă, umbră, vară, vineri, vânt, volbură, zi.

Pentru viața casnică și pentru noțiunile civilizației primitive sau mai înaintate, putem cită următoarele ele-
mente latinești:

Casa și părțile ei, curtea, mobilele: casă, celar, cheie, cuptor, curte, fân-

tână, fereastră, masă, părete, puiă, poartă, punte, puț, scaun, staul, treaptă ; *lucruri de mâncare și pregătirea lor* : aluat, apă, bulz, cărbune, cărnați, ce-nușe, cină, făină, foc, frigare, funingine, moare, mulg, pisez, plăcintă, tăciune, unt, untură ; *imbrăcămintे, arme, unelte și materialele din cari se fac* : ață, căciulă, cămașe, cercel, fașă, iie, inel, mânecă, nasture, reșea, sarică, vest-mânt, ac, albie, amnar, aramă, armă, aur, ciur, ciutură, cuiu, cute, cuțit, fier, foarfeci, furcă, găleată, luntre, lut, maiu, oală, piatră, secere, secure, sulă, urcior ; *diferite profesii, îndeletniciri și obiecte relative* : arătură, arie, câmp, căpistere, car, fir, macin, pâne, treer ; bute, coardă, cadă, doagă, must, spumă, vin, vișă ; bumbac, caier, fuior, funie, ghem, ițe, nod, pânză, sac ; negoș, olar, păstor, pescar, pielar, porcar ; *idei privitoare la relațiile sociale, la organizarea politică, etc.* : carte, cetate, doamnă, domn, împărat, jude, jur, lege, oaste, popor, pradă, șchiau, străin, vecin ; *diferite idei abstracte* : cuget, cunosoc, înelepciune, învățat, joc, minte, număr, nume, scriu, viers.

Cuvintele fundamentale ale credinței sunt latinești:

altar, biserică, blestem, botez, căștegi, Crăciun, credință, creștin, cruce, cuminec, cunună, cuvios, drac, închin, închinăciune, inger, moarte, mormânt, păcat, pace, păgân, pământ, păresimi, Paști, preot, răposat, rugăciune, sânt (In compuse : Sânt Pietru, Sânta Maria), zău, Dumnezeu, zână.

Cuvintele cari exprimă relațiile de familie sunt asemenea latinești :

cumnat, cunun, cuscru, fată, făt, fecior, fecioară, femeie, fin, fiu, frate, geamăn, însor, june, mamă, mărit, mătușe, mezin, muiere, nepot, noră, nun, nuntă, pe-reche, părinte, peșesc, socru, soacră, soră, soș, soafă, tată, unchiu, văduv, vâr.

Față de acestea stau slavoneștile :

cumătru, maștehă, nevastă.

Limba latină a dat, în mod firesc, și *sufixe și prefixe* într'un mare număr :

Sufixele acestea sunt *diminutive și augmentative*: *el* : șoricel, nepoșel, purcel ; *ior* : frățior, grăuncior ; *oiu* : năsoiu, omoiu, bărbătoiu ; *colective* : *et* : brădet ; prunet, făget ; *ime* : preoșime, tinerime, mulțime ; pentru nume de persoane : *ar* : văcar, fierar, portar ; pentru nume de obiecte : *ar* : grănar, pieptar ; pentru substantive verbale : *iune* : rugăciune, urăciune, slăbiciune ; *ură* : arsură, învărtitură ; *oare* : vânătoare, scăldătoare ; *ință* : știință, credință ; *et* : sunet, urlat, zămbet ; pentru substantive abstracte derivate dela diferite părți de cuvânt : *ime* : mărime, pătrime, asprime ; *tate* : bunătate, dreptate ; *eață* : dulceață, verdeță ; *efe* : frumusețe, blândețe ; pentru adiective : *os* : osos, bucuros ; *iu* : canușiu, trandafiriu ; *atic* : tomatic, lunatic.

Prefixele latine sunt : *în* : încep, împușc ; *des* : desfac, desleg ; *răs* : răsbat, răstorn ; *între* : intrerup ; *pre* : prelungesc, prefac ; *stră* : străbat, strănepot.

2. După elementele latine, cele mai importante sunt cele *slavone*, atât prin număr cât și prin trăinicie.

Slavii, veniți în Europa prin secolul VI, au trăit în legături foarte strânse cu Românii. Sub influența lor au format Românii primele organizări de stat. Limba slavonă veche deveni limba oficială a bisericii și statului. De aceea au rămas un mare număr de cuvinte, de sufixe și de prefixe.

Influența slavonă asupra limbii române s'a produs în mai multe epoce.

Cea dintâiu s'a produs prin secolele VII—X adică în vremea când dialectul latin vorbit de coloniștii din peninsula balcanică și din Dacia se transformă încet-încet, prin izolarea de Italia, într'o limbă nouă care avea să fie *limba română*. Mai târziu, când s'au format ramurile mai tinere ale neamului slav: *Bulgarii, Sârbii, Polonii*, ș. a. avem a doua serie de împrumuturi slavone în limba noastră. În fine în secolul XIX avem a treia serie, reprezentată prin influența *rusească*.

Cea dintâiu influență este mai importantă și răspândită peste tot teritoriul limbii românești; celelalte sunt mai slabe și mărginite numai la unele ținuturi. Astfel, influența polonă se observă mai ales în Moldova, influența bulgărească și sârbească în tot teritoriul românesc dela nordul Dunării, dar nu la macedoneni; influența rusească numai în principate și nu în Ardeal.

Ne vom ocupa deci în primul rând de această influență a vechii limbi slavone (*paleoslovenica*). Vocabularul nostru a primit un mare număr de cuvinte și de sufixe din această limbă.

Vom înșiră slavonismele după aceleași norme ca și latinismele.

Părțile corpului sunt prea puține și le-am notat mai sus.

Nume de animale:

bivol, cocoș, cristeiu, cârțiță, dihor, găscă, gușter, lăstun, lebădă, molie, năvăstuică, ogar, paing, rac, sobol, streche, stârc, trântor, veveriță, vrabie, zimbru.

Nume de plante:

bob, hămeiu, hrean, lobodă, mac, măslin, molotru, ovăz, pelin, răchită, rapită, rogoz, smochin, sfeclă, troscot.

Adiective:

blajin, buiac, bogat, cărn, destoinic, domol, drag, dârz, gângav, gârbov, grozav,

iscusit, lacom, mândru, milostiv, năprasnic, nătâng, năuc, oblu, prost, peștriț, plăviș, pleș, răstit, rumen, sărac, scârnăv, sgârcit, slab, smead, smerit, smintit, sdравăn, sirep, știrb, strașnic, sfânt, sglobiu, sucit, tainic, tainic, tâmp, treaz, țeapăn, vesel, vinovat, vrednic, zavistnic.

Aspecte ale naturii și timpul :

beznă, bolovan, bârlog, bură, dumbravă, deal, izvor, iaz, luncă, livadă, movilă, nisip, ostrov, pajiște, poiană, potop, pojar, prund, prăpastie, sloată, tină, vișor, vârtop, văzduh, zare, zori, — ceas, veac, vreme, vârstă; — sâmbătă.

Viața casnică și civilizația :

Casa, curtea, mobile : gard, grădină, grajd, grindă, iesle, laviță, coteț, perină, pivniță, pod, poliță, prag, pridvor, rogojină, sfeșnic, zăbrea ; *mâncare* : drojdie, colac, oțet, ulei, pogace, scovardă, smântână ; *îmbrăcăminte* : cojoc, cușmă, obială ; *arme, unelte și materiale din cari se fac* : biciu, blând, bărnă, bătă, țeavă, daltă, greblă, cumpănă, clește, clopot, corabie, coasă, cosor, coș, coșniță, joardă, lanț, leasă, lopată, mreje, nicovală, năvod, pungă, perie, pinten, pilă, ploscă, plug, praștie, sabie, sanie, sită, strună, sulică, sfoară, șiștar, teacă, tocilă, toiaș, topor, trambă, trambiță, undiță ; cositor, cremene, oțel, smoală, var ; *diferite profesii și indeletniciri* : grădinar, precupeț, vraciu, zidar, zlătar ; *relații sociale și organizare politică* : mirean, rob, slugă, stăpân, vornic, jupân, graniță, dajde, datină, obște, ocină ; *idei abstracte* : ciudă, căință, clevertire, dojană, fală, glumă, grabă, greșeală, goană, hulă, ispravă, izbăvire, izgonire, iubire, jind, jale, necaz, născocire, obișduire, oblăduire, odihnă, ocară, ocol, ocrotire, osteneală, pagubă, pază, pândă, poftă, poclon, pomană, poruncă, pără, pribeag, prăpăd, propoveduire, risipă, silă, scârbă, slavă, spoveduire, risipă, silă, scârbă, slavă, spoveduire, sfadă, sfârșit, tânguire, trudă, uimire, vină, voie, vrajă, vrajbă, zor, zare.

Termeni religioși :

blagoslovire, colindă, iad, icoană, idol, liturghie, maslu, moliftă, oltar, popă praznic, raiu, troiță, utrenie, vecernie, vlădică.

Sufixe de origine slavonă sunt destul de numeroase, dar numai câteva din ele sunt mai importante prin numărul mare de cuvinte pe cari le-au format ; celelalte sunt reprezentate prin puține vorbe.

În prima categorie vom pune :

că : puică, italiancă, orășancă, țigancă ; *eală* : amețeală, osteneală, târgueală ; *an* : bețivan, juncan, lungan ; *ean* : bucureștean, cetățean, sătean ; *nic* : ispravnic, postelnic, sfetnic, praznic ; *iță* : cojiță, grădiniță, codiță, gropiță, linguriță ; — florăriță, păstoriță, porumbiță, morăriță.

În a doua categorie sunt :

ac : zodiac, gânsac, porumbac ; *aciu* : trăgaci, stângaci ; *eciu* : scăuneci ;

iciu : lipiciu ; *ociu* : pușcociu ; *og* : slăbanog ; *anie* : jelianie, pățanie, petrecanie ; *niță* : botniță, clopotniță, varniță ; *iște* : porumbiște, iniște, cănepiște ; *et* : călăreț, drumet ; — *podet*, *coșuleț* ; *av* : scarnav ; *iv* : milostiv, uscățiv.

Cel mai însemnat din **prefixe** este negativul *ne* :

nedrept, nebun, neom, nevolnic, nedestoinic, nepotrivit.

Celelalte două *răs* și *prea* au întâlnit două prefixe de origine latină având aproape aceleași sunete, și de aceea e uneori greu a decide la care anume prefix originar trebuie să ne raportăm când explicăm un cuvânt.

Astfel, unii autori socotesc că sufixul *răs* e *slavon* în vorbe ca : răsfir, răsfoesc, răsfrâng, răstorn, răspopit, răspar ; că este *latin* în : răsbumare, răscompărare, răs gândire, răs făt.

3. Celelalte elemente slavone sunt mai puțin însemnate.

Ele ne vin dela *Sârbi* (ca : batoc), dela *Bulgari* (ca : baboiu, biban) ; dela *Poloni* (ca : baștă, căuș, brișcă, doniță) ; dela *Ruși* (ca : ahotnic, antal, balercă, bantă, benchet).

4. Dela *Albanezi* au împrumutat României un oarecare număr de cuvinte cari au rămas în limbă până azi :

bucurie, buză, căpușe, ceafă, cioc, copac, copil, curpen, fluer, flutur, gălbează, ghimpe, ghiuj, gâdil, gresie, groapă, grumaz, gușă, măgar, măgură, moș, murgur, merg, năpărcă, rânză, sâmbure, sгурă, spuză, straiță, țap, țarc, vatră.

5. Din cauza raporturilor ce am avut cu *Turcii* de prin sec. XV și până pe la 1848, din cauză că dela dânsii am adoptat multe obiceiuri, cari au fost multă vreme păstrate în clasele înalte ale societății, am împrumutat și multe cuvinte.

Unele sunt foarte întrebuițate și astăzi ; altele tind să dispară încet-încet ; multe din ele, cari erau legate de anumite obiceiuri, instituții și obiecte, s'au uitat și au devenit arhaisme. Este însă o dificultate în determinarea cuvintelor de origine turcească, fiindcă adesea se găsesc la Bulgari sau la Sârbi, în forme aproape identice cu ale noastre, și nu putem totdeauna determina dacă în românește acele cuvinte au venit *direct* din turcește ori *prin intermediul* limbilor slavone. În lista ce urmează am ales mai cu seamă pe acele cari nu se găsesc nici în bulgărește nici în sârbește :

Arme : hanger (pumnal), bairac (steag), bumbară (obuz), baltag (o armă) ;

lucruri de mâncare: capamă, miambal, ciulamă, ghiuden, musacă, papară, pelteă, pilaf, salep, sarailie, tahân, telemea, tuzlamă, acadea, baclavă, cafea, chiftea; *haine, stofe*: buzdugea (pungă), cabaniță (o mantie), caftan, cealmă- ceacșiri (pantaloni), malotea, gîantă, halat, paftă, șalvar, tichie, antiriu, ca- tifea, taclit (o stofă); *plante și animale*: bahmet (cal), bidiviu, carağace (co- țofană), mîchet, nufăr, ristic (vopsea), șalău, cais, calcăn, ciortan; *profesiuni, ranguri*: agă, baș (cap), bașbuzuc, beilic, beiu, beizadea, beșliu, beșleagă (bă- trîn), bimbașa, cabaz (scamator), ciauș, ienicer, mazil, nazir (inspector), pașă, zapciu, cavaf, casap; *administrație, legi, monete, etc.*: avaet, beșlic (monetă), buluc, firman, haraciu (tribut), liareciu (adjudecat), mansup (funcțiune), irmilic (o monetă), nart (tarif), dară, liră, peșcheș (dar), peșin, sangiac (steag turc.), surghiun, tact (reședință), tură, zapt (autoritate), căștiu, tacrir (raport); *instru- mente, obiecte uzuale, casa, curtea, etc.*: besactea (lădiță), cecmegea (lădiță), ciochină (curelușă), dirmea (broboadă), imamea (o parte din ciubuc), olum (vad pentru vite), gavanoș, meremet (reparațiune) saia (staul de vite), tacâm, burghiu, buriu, caia, chereștea, ceșmea; *insușiri*: boștur (gol), budalac (naiv), mofluz, coșcogea, farfară, mahmur, mucalit, pirpiriu, pișicher, sanchiu, șașiu, șiret, tiriachiu, ursuz, bocciu, cilibiu, ciacăr; *alte cuvinte caracteristice*: cabul (respect), caifet (înfățîșare), ghidi, ghiordum (un joc), giurgina (un danț), manea (un cântec), dever, ghelir, giaba, hatâr, mof, tabiet, tain, toiu, zeflemea, caraghioz, chiul, chiulhan.

Ca sufixe sunt două mai obișnuite:

giu: iăurgiu, laptagiu :

lâc: pașalâc, ciorbalâc.

6. Elementele *grecești* sunt destul de numeroase. In- troduse în diferite epoce, unele au rămas stătornice în limbă pînă astăzi, altele au dispărut îndată ce au dis- părut împrejurările de cari erau legate.

Cele mai vechi sunt acelea pe cari le adoptase chiar Romanii și prin urmare le-au avut coloniștii în limba lor :

argea, broască, bute, casc, doagă, drum, mîngăiu, mărgea, martur, mic, urmă[?] fermec, spân, zeamă.

A doua categorie de grecisme o formează cele intro- duse înainte de epoca fanarioților, fie împrumutate direct dela greci, fie introduse prin vechea limbă slavonă. La unele este greu a determina calea pe care au venit.

A treia sunt introduse în secolul XVIII și XIX.

Iată câteva cari vin desigur direct din grecește :

termeni religioși: aer, aghios, afierosesc (sfințesc), azimă, chiriarh, colimvitră (parte din costume postav), catismă (grupă de psalmi), eclisiarh, egumen (forma mai veche prin slavi: igumen), episcop, exarh, evlavie, felon (parte

din costume preoțesc), mineiu (carte bisericească), paraclis, tropsar (cântare bisericească); *nume de diferite obiecte*: alifie, buzunar, calapod, calșavetă, conopidă, cozonac, filă, glastră, harac, stafidă, talion, uranic; *idei diferite*: analoghie, anapoda, anost, apelpisesc, catadiresc, catagrafie, catahrisis (abuz), categorie, chichion, chindinsesc (brodez), colachie (lingușire), dicanicesc (judiciar), dihonie, dichisesc.

E de observat că unele grecisme au dispăut cu încetul și în locul lor s'au introdus aceleași cuvinte cu alte forme importate din limbile romanice sau din latinește pe cale literară:

chedru-cedru; cliros-cler; comit-comêt, cometă; epistolie-epistolă; scândal și scânelă-scândal; schiptru-sceptru; scopòs-scop; vârvar-barbar.

7. Și dela *Unguri* am împrumutat cuvinte. Aceste sunt de două categorii: unele întrebuițate în toate provinciile românești din stânga Dunării, altele cunoscute numai la Români de sub stăpânirea Ungurilor.

Cuvinte comune:

alcătuesc, aldămaș, alean, altoesc, aprod, arpăcaș, bănat, băntues, bănuesc, belșug, beteag, bir, biruesc, borcan, bumb, cheltuesc, chezaș, chibzuesc, chip, ciatlău, cinpercă, coroiu, tobă, făgăduesc, ferăstrău, feștelesc, gingaș, gazdă, haiduc, hălăduesc, hang, heleșteu, hărdău, hoit, hotar, imaș, îngăduesc, ioba-giu, lacăt, mertic, meșter, mistuesc, neam, oraș, părcălab, pildă, raită, sălaș, șoim, șoltuz, tăgăduesc, tâlhar, tămăduesc, uliu, vamă, viclean, vileag, zăbală.

Cuvinte provinciale:

acar (măcar), acăstău (spânzurătoare), acău (găleată), adău (tribut), alaș (po-deală), alău (arvună), alcam (cursă), alduesc (binecuvintez), alegăduesc (indestulez), arăduesc (plec), arșeu (tărnăcop), băgău (scrum), baiu (necaz), batâr (chiar), belceu (leagăn), biciulesc (prețuesc), biris (argat), birău (primar), bitang (copil din flori), bolând (prost), buibeleu (un fel de haină), bumbușcă (ac cu gămălie), căpăluesc (prăjesc), căpeneag (mantă), căput (poartă), cătană (soldat), celuesc (inșel), cialău (amăgitor), chindeu (prosope), chischineu (maramă), ciacău (chipiu), cinaș (frumușel), ciont (os), clop (pălărie), copârșeu (cosciug), dărab (bucată), duhan (tutun), făgădău (birt), fărtaiu (sfert), fier (o monetă), goz (gănoiu), haznă (folos), hoher (călău), husar (călăreț), lepedeu (cearceaf), mintenaș (indată), palincă (rachiu), picioacă (cartof), rât (livadă), săbău (croitor), suciu (cojocar), șogor (cumnat), topancă (ghiată), uiagă (sticlă).

Avem și un sufix dela Unguri: *șug*: meșteșug, vicleșug.

8. Limba literară a introdus în secolul XIX un foarte mare număr de cuvinte necesare întregii dezvoltări culturale și politice din acest timp. Cea mai mare parte

sunt luate direct din limba franceză; mai putine din limba italiană și din cea germană.

Franțuzisme :

abajur, abatoriu, abdicare, abdomen, aberațiune, abilitate, abonament, abstinent, abstracțiune, academie, accelerat, achitare, acțiune, actor, administrare, afirmare, alarmă, alterat, ambițiune, anchetă, anemie, anunț, aplaud, arbitraj, asiduitate, asigurare, asimilare, atac, atențiune, avar, avid, bagaj, baionetă, bal, banal, bancă, baricadă, bazar, etc.

Italienisme :

agenție (agenzia), aldine (litere; aldine), alteță (altezza), apartament (appartamento), concediu (congedo),

Germanisme :

abnormitate, accept (termen comercial), acurateță, adresant (term. com.), agen-tură, arest, arnică, bancnotă, bancuță, bandrăburcă (cartof), bărbunc (recrutare), bere, etc.

9. Toate elementele streine, fiecă au rămas în limbă, fiecă au dispărut după un timp oarecare, n'au putut să altereze fizionomia limbii, fiindcă n'au atins întru nimic organismul ei. S'au potrivit ele după limba românească, nu limba noastră după ele.

Totuș e foarte adevărat că avem un însemnat număr de elemente străine. De aceea unii scriitori văzând aceasta, văzând și alfabetul vechiu zis cirilic, cu care s'a scris atâția secolii limba română, au socotit că limba noastră e slavonă, amestecată cu elemente turcești, grecești, etc. Astăzi însă nimeni nu mai susține asemenea idei și toți cercetătorii străini pun alătura limba noastră cu celealte limbi romanice.

Să fie însă adevărat că limba română are un număr prea mare de cuvinte străine? După numărătoarea lui Cihac (în „Dicționarul“ său etimologic, 2 vol. 1870 și 1879) ar fi în românește: $\frac{1}{5}$ elemente latine, $\frac{1}{5}$ turcești, $\frac{2}{5}$ slavone și $\frac{1}{5}$ diverse.

Admițând că această numărătoare ar fi exactă, calculul nu se poate face avându-se în vedere unitatea brută, ci valoarea de circulațiune a cuvintelor. Vorbele de origine latină fără cari nu poți vorbi (ca *bine, nu, sunt, și*) sau cari vin în fiecare zi în conversație și au dat naștere

unui mare număr de derivate și de înțelesuri derivate, nu se pot socoti egale cu vorbe (ca *duhovnic, prestol, tamazlâc, cherhaneâ*) cari vin firește rar în vorbire și pe cari nu le cunosc toți Românii, ci numai cei din anume părți și ocupați cu anume îndeletniciri.

Dacă vom socoti cuvintele după importanța lor, vom vedea că și din acest punct de vedere limba noastră este cu adevărat *neolatină* sau *romanică*.

LECTURI AUXILIARE

IN CE CONSISTĂ FIZIONOMIA UNEI LIMBI?

de
B. P. HASDEU¹

În economia politică, circulațiunea are două sensuri: dintâiu, sensul vulgar de trecerea unui lucru din posesiune în posesiune, sau mai bine din loc în loc; al doilea, sensul adevărat științific de mișcare productivă a valorilor.

Circulațiunea în lingvistică se apropie până la un punct de ambele aceste sensuri.

Prin multă circulațiune materială, o monetă sau o marfă iute se învechește, se șterge, pierde lustrul. Și nu e necesar ca astfel de circulațiune să se petreacă prin mai multe mâini: copilul el singur, sucind și răsucind mereu jucăria, o strică mai degrabă și mai lesne, decum s'ar strică ea călătorind dela New-York până la București.

În acest înțeles, circulațiunea în economia politică nu e altceva decât o neastămpărată locomoțiune, fie prin concurs colectiv, fie prin mijloace individuale.

În lingvistică, un cuvânt, o formă gramaticală, o semnificațiune, orice alt element al limbii se deterioară tot așa printr'o deasă întrebuițare. Aceasta s'a observat de mulți și s'a spus de mai multe ori. Ceeace a scăpat însă din vedere linguiștilor, este că întrebuițarea cea deasă nu trebuie să fie neapărat colectivă, adică nu trebuie neapărat să se exercite în totalitatea graiului unui popor. Pentru ca Ioan să devină la Români Ion, Iancu, Ioniță, Ionașcu, Niță, Ionel, etc.; pentru toate acestea ajunge

¹ *Hasdeu, Etymologicum magnum Romaniae. Vol...*

acțiunea cea desmiedătoare a câtorva familii, în care se află câte un Ioan, chiar dacă în sanul națiunii ar fi puține asemeni familii.

Mult mai important, fie în economia politică fie în lingvistică, este celălalt fel de circulațiune: mișcarea productivă a valorilor, în puterea căreia două lucruri, identice sub orice raport, reprezintă totuși niște valori foarte disproporționate, astfel că din doi m unul face 12 pe când altul numai unul sau chiar zero.

Precum în economia politică moneda este mijlocul universal al circulațiunii tuturor bunurilor, tot așa în lingvistică graiul este mijlocul universal al circulațiunii ideilor și impresiunilor. Și fără monedă bunurile ar circula, dar cu mult mai greoiu; cu mult mai greoiu ar circula de asemenea, deși tot ar circula, ideile și impresiunile fără graiu.

Acest paralelism odată stabilit, să lăsăm acum textualmente să vorbească economistul cel mai competente în materia circulațiunii.

„Să presupunem — zice Skarbek — că un locuitor din capitală „dă, în dimineața primei zile, o monedă de 1 franc unei lăptărese, care i-a adus lapte; lăptăreasa dă număidecât moneda, „ca să-și cumpere pânză; negustorul de pânză cumpără dela „măcelar carne cu aceeaș monedă; măcelarul o dă unui cârciumar; cârciumarul cumpără cu ea sticle, negustorul de sticle „cumpără pâine, brutarul cumpără lemne, iar negustorul de lemne „o pune deoparte și n'o mai întrebunțează în cursul zilei următoare. Fără îndoială că este deosebire mare între folosul adus „de aceeaș monedă în ziua întâiu și în a doua; dacă am voi să „exprimăm această deosebire prin cifre, atunci serviciile ce a „făcut în ziua întâia ar fi față de cele din ziua a doua, ca 7 față „de 1. În prima zi moneda de 1 franc a făcut treaba a 7 franci, „fiindcă cu ea s'au cumpărat 7 lucruri deosebite unul după altul; „iar în ziua a doua ea a fost ca o singură unitate în mâna negustorului de lemne. Dacă el în ziua a doua n'o mai întrebunțează de loc, se poate zice că atunci funcțiunea monetei în „ziua întâiu față de a doua este ca 7 față de o. În prima zi valoarea ei este egală cu 7 franci, căci dacă am voi să cumpărăm „deodată toate obiectele ce s'au cumpărat succesiv cu o singură „monedă, ar trebui să dăm 7 monete“.

Rezumând și completând această particularitate în două cuvinte, un alt economist observă: „Cu cât mai des o monedă „trece din mână în mână, cu atât mai multe bunuri și servicii

„se pot cumpăra cu ea, și cu atât mai puțin numerar se va cere „pentru întreaga circulațiune dintr'o țară“. Cu această ocaziune, el citează un fapt foarte instructiv. Pe la jumătatea secolului XVIII, comandantul unei cetăți asediate nu avea la dispozițiune de cât 7000 fiorini, care i-ar fi ajuns abia pe o săptămână pentru plata garnizoanei. El a susținut totuș asediul în curs de șapte săptămâni, plătind regulat soldaților săi, cari cheltuiiau apoi regulat banii pe la cârciumari, iar cârciumarii împrumutau mereu aceiași bani comandantului. În acest chip 7000 fiorini au reprezentat valoarea de 49.000! În tocmai în acelaș mod, din *două lucruri linguistice* de o valoare intrinsecă identică, unul poate să aibă o valoare utilă înzecită și chiar însulită decât celalt, dacă în graiul comun al poporului circulează de zece sau de o sută de ori mai mult în acelaș interval de timp.

Autorul unei scrieri despre fuziunea limbei franco-normande cu limba anglo-saxonă și-a dat osteneala de a distribui după proveniența respectivă cele 40.000 de cuvinte din dicționarul englez, de unde a rezultat că limba engleză posedă 13.330 cuvinte germanice și 29.854 cuvinte romanice.

Muncă colosală, fără rezultat serios! Important este de a cunoaște mișcarea cea productivă a valorilor, iar nu de a socoti cu d'amănuntul întregul numerar dintr'o țară, clasificându-l după diferitele efigii ale suveranilor, dar uitând de a distinge mai presus de toate moneda care circulă în realitate, de către moneda cea îngropată fără folos în pământ sau ascunsă în lăzile câtorva sgârșiți.

Dacă Thommerel¹, în loc de a despuiă un dicționar, în care cuvintele întrebuițate odată pe an figurează alături cu cele întrebuițate în toate zilele, ar fi luat mai bine un text englez poporan, un basm sau un cântec, el s'ar fi încredințat că aproape toate vorbele de origine germanică se bucură acolo de o circulațiune dublă, triplă, decuplă, decât vorbele de origine romanică. Prin urmare, cele 13.000 de germanisme din dicționar reprezintă o valoare de utilitate națională de mai multe ori mai mare decât cele 30.000 de romanisme. Prin neconțință întrebuițare, germanismele din limba engleză nu numai s'au ros, s'au tocit, s'au redus generalmente la monosilabe (pe când romanismele sunt mai toate lungi), dar încă pe deoparte s'au ramificat în nu-

¹ Autorul scrierii pomenite mai înainte

meroase familii etimologice, iar pe de alta s'a diferențiat fiecare într'o mulțime de semnificațiuni.

Un dicționar — zice Steinthal — este o „statistică a limbii“. Ar fi trebuit să adăugă că este anume o statistică foarte vișioasă, un fel de recensământ unde poporațiunea se împarte după după origine sau după religione, dar nu se arată de loc rolul fiecărui individ din societate, așa că cetățeanul cel mai folositor, cel mai căutat de către toți pentru neconținutele sale servicii, e pus pe aceeași linie cu un vagabond desprețuit. Dicționarele, așa cum s'au făcut până astăzi, nu ne dau *circulațiunea* limbii; și tocmai aceasta este punctul cel esențial.

Aceeaș eroare ca Thommerel, dar pe o scară mai întinsă, a comis-o Cihac¹ în privința limbii române, asigurându-ne că:

„Elementul latin în limba română reprezintă azi numai a 5-a parte din vocabular, pe când elementul slav e *îndoit*, sau cam $\frac{2}{5}$ ...“

Și mai departe:

„Elementele turcești reprezintă aproape „o cincime din vocabularul român“.

Cu alte cuvinte, limba română se compune, după Cihac, din o $\frac{1}{5}$ latină, o $\frac{1}{5}$ turcă și $\frac{2}{5}$ slavice, afară de o $\frac{1}{5}$ eterogenă.

E mai presus de orice îndoială că nicăiri ca în Dobrogea României n'au fost expuși la o mai mare influență slavică și turcă totodată, locuind acolo în curs de câțiva secolii, într'un strâns contact cu Bulgarii și Otomanii. Ei bine, nici chiar în Dobrogea aritmetica lui Cihac nu se potrivește.

Iată o scurtă doină română dobrogeană, culeasă de neobositul Teodor Buradă:

Vara vine, iarna trece,
N'am eu cine mai petrece
Și cu cine am avut,
Vai de mine l-am perdut!
L-a mâncat negrul pământ,
La biserică 'n mormânt!

Luăm primul tom din dicționarul etimologic al lui Cihac, cuprinzător de elemente latine, și găsim acolo că toate cuvintele din aceste versuri sunt latine.

Câte cuvinte, atâtea latinisme, fără nici un amestec străin, absolutamente *nici unul!*

¹ Cihac a publicat un dicționar etimologic al limbii române, grupând cuvintele de pe origină: latine, slavone, turce, etc.

Ar fi putut oare Cihac să ne găsească tot așa un cântec românesc pe jumătate mai scurt, sau măcar să compună el însuși o frază românească de cinci șiruri, în care toate cuvintele să fie numai slavice, sau numai turce, sau numai slavice și turce? de vreme ce — după el — elementul turc în limba română este egal la număr cu cel latin, iar elementul slav este îndoit ca număr.

Negreșit, slavismele la Români și chiar turcismele, nu sunt puține; în circulațiune însă, adică în activitatea cea vitală a graiului românesc, în mișcarea cea organică, ele se pierd aproape cu desăvârșire față cu latinismele. Chiar dacă toate derivațiunile turce și slavice ale lui Cihac ar fi corecte, tot încă nu s'ar putea zice că ingredientul slav și cel turc, luate la un loc, sunt egale la Români cu ingredientul latin, necum a reduce pe acesta din urmă la o biată pătrime în alăturare cu celelalte două. Un calcul serios în lingvistică ca și în economia politică are în vedere nu unitatea brută, ci *valoarea de circulațiune*.

Să luăm tot din Dobrogea, pentru motivul arătat mai sus al unei influențe turco-slavice mai pronunțate, următorul bocet sau cântec de jale, în care sunt destule cuvinte nelatine:

Drăgușul meu bărbățel,
 Drăgușul meu suflețel,
 Când ți-o veni dorul
 Să iei drumușorul,
 Să-mi stingi focușorul?
 Astă primăvară
 Când ieșiai afară
 În revărsatul zorilor,
 În cântatul păsărilor,
 În șuerul vânturilor,
 Plugușorul injugai,
 Neagră brazdă răsturnai
 Și din gură tu ziceai:
Ța plevan
 Și *hais* joian,
 Hai cu tata nu vă dați
 Și la greu nu mă lasați.
 Brazda toat'o răsturnați!
 Eu când te auziam,
 Cu gură nu *grăiam*,

Mă sculam
 Și'n *grădină*, mă duceam.
 Floricele semănam,
 Să le poarte fetele,
 Fetele, *nevestele*.
 Florile au înflorit,
 Bărbatul mi-a putrezit;
 Timpul coasei *c'a sosit*
 Și la câmp când am ieșit
 Pe *răzoare* m'am uitat,
 Suflețelul mi-am *strigat*:
 Spune-mi, *dragă*, un cuvânt
 Să pot *trăi* pe pământ!
 Am rămas fără de *sprijin*
 Singurică fără de *razim!*
Valuri mari mă *'nvăluiesc*
 N'am cum să mă *sprijinesc*,
 Bătută-s de *gânduri*
 Ca vântul de *dealuri*,
 Ca apa de *maluri!*

Pin litere cursive noi am însemnat cuvintele nelatine, intrate în limba română prin amestec secundar, și anume: 1 vorbă grecească, 3 vorbe maghiare și 18 slavice.

Prin litere rărite noi am indicat 8 cuvinte, despre originea cărora nu e aci locul să discutăm, cari însă în orice caz nu sunt nici slavice, nici turce.

Peste tot în cântecul întreg sunt 155 de cuvinte dintre cari, prin urmare numai 30 nu sunt latine; adică elementul latin întrece *mai mult decât de cinci ori* pe toate celelalte împreună.

Apoi nici un singur turcism la 155 de cuvinte, deși scena se petrece tocmai în Dobrogea!

Circulațiunea relativă a elementelor lingvistice se recunoaște prin întrebuițarea lor mai deasă sau mai rară într'uo text în care orice elemente de câte ori se repetă, se cnsideră ca atâtă elemente deosebite. Astfel în cântecul de mai sus slavicul *drag*, de exemplu, întâmpinându-ne de 3 ori, a trebuit să-i dăm valoarea de 3, față cu vprbele cele puse numai câte odată 1. După Cihac, un asemenea *drag* nu este decât — 1 către *predmet, rătăn, sădelcă, tripol* și cine mai știe câte altele, pe care noi—Românii—le auzim poate, la zece ani odată. Cele mai circulătoare însă, adică cele mai utile din elementele slavice în limba română, ca să nu mai vorbim despre cele turce, posedă totuș o valoare mult mai mică decât cele latine. Un *și*, un *să*, un *că*, un *cu*, etc., fără cari nu e chip a construi o frază română, sunt ca 100 ca 1000 către 1, chiar în privința unui *drag*.

Principiul circulațiunii în limbă, în sensul *mișcării productive a valorilor*, n'a fost până acum niciodată formulat în lingvistică.

DIALECTELE LIMBII ROMÂNE

Limba românească se vorbește, ca limbă predominantă, pe un întins teritoriu care se poate împărți în două regiuni: în stânga și în dreapta Dunării.

Regiunea din stânga Dunării cuprinde regatul român și provinciile supuse Austriei, Rusiei și Ungariei, adică teritoriul dintre Tisa, Nistru, Dunăre și Carpați.

Regiunea din dreapta Dunării cuprinde pe Români din Serbia și Bulgaria, din Istria și din fostele provincii ale Turciei (Macedonia, Tesalia, Epir și Albania).

Dacă o seminție mică ocupă un loc puțin întins și dacă între locuitori există un contact continuu, atunci se poate menține la ea unitatea de limbă. La o națiune mare însă, deosebirea între felul pământului ocupat de deosebitele părți ale ei, împrejurările istorice diferite prin cari trec ele, fac să se diferențieze graiul și să se formeze dialecte. Când mai târziu se stabilește o deplină unitate pentru acea națiune, se stabilește și unitatea de limbă; în acel moment unul din dialecte se ridică la rangul de limbă cultă, ajutat de diferite împrejurări; iar celelalte, fără să dispară, se dau oarecum în lături pentru folosul celui mai fericit dintre ele. Astfel, în Italia, dintre numeroasele dialecte, s'a ridicat cel din Toscana; în Franța, deși dialectul dela sud (Provence) are o literatură proprie, totuș cel din nord a devenit limbă literară și oficială.

În limba română de asemenea avem dialecte.

După teritoriul ocupat, deosebim:

- a) dialectul din stânga Dunării sau *daco-român*;
- b) dialectul din Istria sau *isiriano-român*;

c) dialectul din Turcia sau *macëdo-român* cu subdialectul *megleno-român*.

Chipul cum s'au format aceste dialecte este încă o problemă pentru istoria limbii românești.

Asemănările mari dintre ele și faptul că se găsesc în unele provincii ale teritoriului daco-român particularități caracteristice ale Istrienilor ori Maceoonenilor, ne silesc a admite că limba română s'a format pe un teritoriu.

Chipuri de Români Megleniți („*Veigand, Vlacho-Meglen*“ 1892).

comun și câțeva vreme comună, adică una, a fost limba Românilor. A trebuit mai târziu să intervină împrejurări cari să silească la despărțire ramurile poporului român.

Care a fost acest teritoriu și cari au fost aceste împrejurări? iată întrebările cari despart în mai multe grupe pe învățații cari s'au ocupat de problemele istoriei limbii noastre.

Cea mai probabilă dintre diferitele teorii pare a fi aceea care admite că limba românească în forma ei comună

(adică aceea ce numim *limba română primitivă*) a ocupat un teritoriu foarte întins: la nord avea hotarele Daciei, la sud ajungea până la Grecia, la apus avea marea Adriatică. Între secolul VII și IX, adică între așezarea Bulgarilor în Moesia și venirea Ungurilor, au urmat continue mișcări de triburi ale acestei populații romanice, unele spre nord altele spre sud, și pe măsură ce popoarele barbare se așezau prin acele locuri, populația romanică se despărțea în grupuri mai mici sau mai mari. Aceste grupuri pierdeau contactul între ele, deveneau ca niște insule în marea de populație străină, și acolo unde insulele erau mai mici ele dispăreau înecate de valurile năvălitorilor; acolo unde erau mai mari își păstrau individualitatea, însă începeau a trăi într-o deplină izolare de restul neamului.

Migrațiunile acestea și așezările barbarilor determinară dela secolul X înainte despărțirea poporului român în mai multe ramuri și formarea dialectelor.

Limba românească se vorbește azi la nordul Dunării de vreo 10.500.000 de Români, din cari 7.250.000 în Regatul României, aproape 3.000.000 în Ungaria, 250.000 în Bucovina, 1.000.000 în Basarabia.

La sudul Dunării sunt vreo 180.000 în Serbia și vreo 90.000 în Bulgaria.

Toți aceștia vorbesc dialectul *daco-român*, cu oarecare deosebiri după provincie.

Tot la sudul Dunării avem pe Istrieni, cari se socotesc la 6.000 de oameni și vorbesc dialectul *istriano-român*.

În provinciile cari au aparținut Turciei și în 1913 au trecut la Bulgaria, Serbia, Grecia și Albania locuiesc mulți români, dar numărul lor nu se cunoaște exact. După unii ar fi numai 200.000, după alții până la 700.000. În unele părți formează grupe compacte, în altele sunt răspândiți printre popoarele de limbi străine. Dialectul lor se numește *macedo-român*. Ei își zic *Armâni* (a-R[o]mâni), iar străinii îi numesc *Cuțovlahi*. Între aceștia, *Fârșeroții* trăiesc într-o viață aproape nomadă, căci toată vara satele lor sunt pustii și ei sunt în munți cu vitele. O grupă dintre ei în ținutul *Meglen* au o vorbire ce se deosi-

bește puțin de a Macedonenilor și se apropie de a noastră; subdialectul *megleno-român*. Intre ei, în satul Nănte, se găsesc Români de religie mahomedană.

Sunt deci peste 11.000.000 de Români, pe cari soarta vitregă nu i-a adunat la un loc, ci i-a silit să trăească izolați unii de alți, supuși la încercări grele în cursul veacurilor. Cu toate pierderile ce națiunea română a avut să încerce, cu toate stăpânirile străine, politice și culturale, ea s'a păstrat și a izbutit să iasă iarăși la lumină, pentru ca să poată zice cu poetul :

Eu să pier ! eu ? Niciodată !
 Vie o lume incrunată,
 Vie valuri mari de foc,
 Nici că m'or clinti din loc...
 Căci Român sunt în putere
 Și Românii 'n veci nu pier.

II

Din dialectul daco-român s'a născut *limba literară*, formată prin cărțile bisericești din secolul XVI și XVII, având mai ales particularitățile fonetice ale vorbirii din Muntenia. Vorbirea populară cuprinde însă multe deosebiri față de limba literară și unele din acestea se potrivește cu însușirile particulare ale dialectelor celorlalte. Se poate zice că toate caracterele deosebitoare de natură *fonetică și morfologică* ale dialectelor dela dreapta Dunării se găsesc în câte un ținut mai întins sau mai restrâns din teritoriul dela nordul Dunării sau în cărțile din secolele XVI și XVII.

1. În privința vocalismului, observăm că cele două vocale închise (ă, â) nu au între ele deosebire așa de bine determinată ca în limba literară, în unele părți sunt distincte, în altele se confundă în acelaș sunet, iar la meglenezi *ă* și *â* neîntonate se pronunță la un fel, iar întonate se pronunță altfel. De aceea filologii notează aceste sunete cu semne deosebite.

Istrian: *ăn* (in), *cân* (când), *frikę* (frică) ;

Macedonean: *plândzem* (plângem), *caftă* (caută), *scăpat* (scăpat), *bârbat* (bârbat), *băgă* (băga), *cămeșă* (cămașă) ;

Meglenezi: *tălo* (tată), *ducă* (ducă), *côn* (când), *jungl'ô* (junghia)

Și în unele județe din Regat se găsesc la puține cu vintе asemenea schimbări :

Sărbători (sărbători). *până* (până), *mănăstire* (mănăstire).

În vorbirea populară din Regat însă, aceste două sunete (*ă*, *î*) sunt mult mai dese decât în cea literară. Astfel, e precedat de *s*, *ș*, *z* se pronunță în unele județe ca *ă* :

Sărvitor (servitor), *prinsăse* (prinsese), *șasă* (șease), *zăce* (zece), *dă vale* (de vale), *pă casă* (pe casă), *să zice* (se zice) ;

i precedat de *ț*, *ș*, *z* se pronunță ca *î* :

Soție (soție), *țin* (țin), *și* (și), *ieșit* (ieșit), *zis* (zis), *clăcașii* (clăcașii).

Unele particularități din acestea se găsesc și în dialecte. Astfel, la Macedoneni :

dzic (zic), *dințil* (dinții), *țin* (țin), *dzăfi* (zece).

2. Diftongul *ea* este înlocuit în dialectul istrian și în subdialectul meglenez printr'un *e* foarte deschis; dar acest sunet se găsește și în locul lui *e* simplu din limba literară. În această privință se aseamănă cu vorbirea populară din Oltenia. Dialectul macedonean are pe *ea* ca diftong bine deosebit, dar are acelaș diftong și în cazurile în cari în limba literată diftongul s'a redus la *e* sau la *a* :

Istrian : *mere* (merge), *vede* (vede) ;
 Meglenez : *beu* (beau), *leagă* (leagă), *vede* (vede) ;
 Macedonean : *veadi* (vede), *căpisteari* (căpistere), *fată* (fată), *călești* (călește), *videa* (vedea), *șurteadză* (șurtează).
 Mehedinți, Gorj, Vâlcea : *cește* (citește), *merge* (merge), *verde* (verde), *rumânește* (românește).

3. Diftongul *oa* se găsește în aceleași condițiuni ca în limba literară, afară de dialectul istrian, în care s'a redus la *o* :

Istrian : *pote* (poate), *omini* (oameni), *coza* (coada).

4. La consonante sunt deosebiri mai importante.

Labialele sunt schimbate în dialectul macedonean și în subdialectul meglenez, iar în cel istrian se păstrează nemodificate. În unele părți se găsesc și fazele intermediare ale transformării. Modificările acestea se întâlnesc și la stânga Dunării și anume, pornind dela Mehedinți,

unde labialele nu sunt alterate, spre centrul Regatului, schimbările devin din ce în ce mai evidente. Astfel avem:

- p—pch—ch—č: *picior* (literar, meglenez, istrian), *pchistol* (Prahova), *chiatră* (macedonean), *čicior* (maced.);
 b—bgh—gh: *bine* (literar, meglen., istrian), *săbghioară* (Prahova), *corghî* (macedonean, parte din Muntenia, Moldova);
 f—h—š—ř: *fiu* (literar, istrian), *hie* (maced., Muntenia, Moldova), *șilioara* p. filioara (Neamț), *řer* p. fier (meglenez);
 v—gh—γ—y—j: *vin* (literar, meglenez), *gh'armi* p. vierme (meglenez), *vin* (maced.), *blagosloyit* (Putna), *jin* p. vin (Neamț).

5. În dialectele dela dreapta Dunării se găsesc păstrate două consonante cari au dispărut cu totul în vorbirea dela stânga Dunării și au fost înlocuite cu *î*; sunt *l* înmuiat și *n* înmuiat: *gălină* (maced.), *fil'* p. fiiu (istrian), *câlcân'u* p. câlcâiu (macedonean). În limba literară nu se află aceste sunete în nicio condițiune; dar în vorbirea populară se găsește în unele cazuri *n'* fie în locul unui *n* curat din limba literară, fie în locul unui *m* din limba literară: *bin'e* p. bine (istr., maced. Ardeal), *n'ari* p. miere (maced. meglen.), *n'el* p. miel (Moldova).

6. Altă schimbare de consonante este lui *n* între vocale în *r* (rotacism). Aceasta se găsește în dialectul istian: *mire* (mine), *bure* (bun); iar în stânga Dunării se află în satele Moșilor din Munții Apuseni ai Transilvaniei, în unele părți din Maramureș și în o serie de cărți vechi din secolul XVI. La Macedonenii nu se află acest rotacism.

7. În dialectul acestora sunt alte două particularități speciale: schimbarea consonantelor *c* și *g* în *tz* (*țer* p. cer) și *dz* (*dziner* p. ginere); — punerea înaintea unor cuvinte (mai ales cele ce încep cu *r* sau *l*) a sunetului *a* (cum este chiar în numele lor *Armâni*): *arău* p. rău, *arâs* p. răs, *alavdu* p. laud, *aumbră* p. umbră.

8. Mai sunt și alte deosebiri mai puțin importante în fonetică și unele în morfologie. Dar ceeace separă mult un dialect de altel este vocabularul. Influențele cu totul particulare ce au suferit Românii din anume regiuni le-au dat o sumă mare de cuvinte deosebite de ale celor din stânga Dunării. Astfel, Românii cari vorbesc dialectul macedonean și subdialectul meglenoromân au foarte multe vorbe turcești și grecești; Istrienii au foarte multe cu vint sârbești și unele italienești cari lipsesc cu totul dela noi.

A.
LITERATURA VECHE

LITERATURA RELIGIOASĂ

Literatura română cultă este de naștere foarte recentă. Toate documentele ce se cunosc până acum anterioare sec. XVI, sunt scrise în slavonește, limba slavonă fiind oficială a statului și a bisericii. Tot în slavonește sunt scrise diferitele cărți bisericești, unele manuscrise, altele tipărite, deci nu putem socoti ca primă epocă a literaturii noastre decât sec. XVI de când avem manuscrise și tipărituri românești.

BUCĂȚI DE LECTURĂ

CODICELE VORONEȚEAN

Prin *codice* (*codex*) se înțelege un text vechiu care conține nu numai o singură lucrare, ci scrieri de cuprins variat. Pentru lucrările de scrieri slavonești se întrebuințează termenul de *sbornic*.

Codicele voronețean este un manuscris incomplet, fără început și fără sfârșit și fără câteva file dela mijloc. El a fost descoperit la mănăstirea Voroneț din Bucovina de către d. G. Crețu în anul 1871 și publicat de către d. I. G. Sbiera, fost profesor la universitatea din Cernăuți, în anul 1885. Ediția aceasta are la fine un vocabular și un studiu asupra textului.

Manuscrisul se găsește acum la Academia Română. Scrisoarea este continuă, adică lipsită de intrepunțiune și cuvintele sunt nedespărțite; apoi sunt o mulțime de abreviațiuni, ligaturi și aruncări de litere.

El cuprinde fragmente din faptele apostolilor, din epistola lui Iacob, din prima și a doua epistolă a lui Petru.

Sunt diverse păreri în privința vechimii acestui codice; dar cele mai multe îl așează pe la începutul secolului XVI. Este însă probabil că codicele nu este chiar traducerea primă, ci o copie după o traducere mai veche din slavonește, pentrucă sunt însemnate deosebiri între limba din acest text și limba din celelalte texte despre cari știm pozitiv că datează din sec. XVI.

Pentru a se vedea limba din textul ce se consideră a fi cel mai vechiu din câte cunosc până acum, dăm aci două pagine în facsimil: cu transcriere și cu note.

PAGINĂ DIN CODICELE VORONETEAN

(După edițiunea lui I. G. Sbiera, 1885)

128

1 шнтррвнмѡсоуахнѡнсе
 2 фїе рл машоуахнѡсѡнсе.
 3 нѡупа реадисѡхнѡсѡтпоуисрн
 4 пѡдрн грѡнцнѡсѡнсе ѡнсе ѡу
 5 фелѡтѡнѡхнѡсѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе
 6 лѡсѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе
 7 тѡсѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе
 8 нѡсѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе
 9 шсе, ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе
 10 ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе
 11 ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе
 12 лѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе
 13 пѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе
 14 пѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе
 ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе ѡнсе

(Transcripțiune)

1. Și cinre¹ va amu² soțu lumiei³ se
  2. fie, vrăjmașu lu Dnzu⁴ iaste.⁵
  3. Au pare vă⁶ că în deșertu scri-
  4. ptura grăiaște: cătră zavistu
  5. jeluiaște dhulu cela ce se sălășlu-
  6. iaste întru voi? Mai bunru⁷ e cela
  7. ce dă bunrătate. Deaci grăiaște:
- In 8. D-nzeu trufașiloru protivea-
- 56 9. ște-se,⁸ e⁹ smerișiloru dă bunrătate.
10. Supureți-vă¹⁰ amu lu [sf(rășitul miercur(ei))]
  11. Dnzu și protiviți-vă dracu-
  12. lui și fugi-va de la voi. Apro-
  13. piiați-vă lu Dnzu și apro-
  14. piia-se-va voao. Curățiți-vă

[gîoi 32 săptămână). Dragii supureți-(vă)]

¹ Cinre = cîne, rotacism, grupul nr înlocuește pe n între 2 vocale.

² Amu = acum.

³ Lumiei = lumii. Articolul pus la sfârșitul cuvântului, dar încă necon-topit, însă numai la substantive feminine.

⁴ Dnzu = Dumnezeu (prescurtat).

⁵ iaste = este.

⁶ Pare vă = vă pare.

⁷ Bunru = bunu. U de la sfârșitul

cuvintelor se scrie întreg. E și rotacism.

⁸ Protiveaște-se = se împotrivește.

⁹ E: iar.

¹⁰ Supureți-vă = supuneți-vă.

PAGINĂ DIN CODICELE VORONETEAN

(mărime reală)

129

мѣрѣхъ свѣтоши, шнвысоу 1
 рѣцици рѣмилѣхъ оа ѿсоуфлѣ 2
 пѣ. ѿсѣхъци, шнвысѣмѣци 3
 плѣдѣци. ѿнсоуѣхъ глѣдѣци 4
 рѣсѣхъ глѣдѣхъ. шнвысоуѣхъ 5
 рѣсѣхъ глѣдѣхъ. ѿнсоуѣхъ 6
 рѣсѣхъ глѣдѣхъ. ѿнсоуѣхъ 7
 новѣсѣхъ глѣдѣхъ. ѿнсоуѣхъ 8
 фрѣцихъ глѣдѣхъ. ѿнсоуѣхъ 9
 пѣ. ѿсѣхъци рѣсѣхъ глѣдѣхъ 10
 фрѣцихъ глѣдѣхъ. ѿнсоуѣхъ 11
 шнвысѣмѣци рѣсѣхъ глѣдѣхъ 12
 шнвысѣмѣци рѣсѣхъ глѣдѣхъ 13
 пѣ. ѿсѣхъци рѣсѣхъ глѣдѣхъ 14

(Transcripțiune)

mănrule ¹ , păcătoși, și vă cu-	1
rățiți înremile ² de doao sufle-	2
te. Chenuiți și lăclămați! ³	3
plângeți! risulu vostru în plânge-	4
re se întoarcă-se și bucuriia	5
întru milcuire. ⁴ Supunreți-vă	6
înraintia ⁵ Dnului ⁶ și rădica-vă-va.	7.
No ⁷ vă clevetireți ⁸ urulu ⁹ alaltu,	8
frați! că cela ce clevetiaște ¹⁰ fra-	9
tele sau cinre ¹¹ osândiaște	10
fratele-său, leagîa cleveteaște	11
și leagîa osândeaște. Deacă se ¹² leagîa	12
osândești, nu ești făcătoru ¹³	13
toriu legiei, ce giudețu. Urulu	14

¹ Mănrule = mănule = mănile. Cuvântul *mână* avea forma *mănu* (cu terminare de masculin) fiind însă de genul feminin; mai târziu din pricina genului i s'a dat și terminare de feminin. A rămas însă în unele texte forma cea veche, cum este: *mănrule*, iar din cauza rotacismului avem: *mănrule*.

² Înremile = inimile.

³ Lăclămați = lăcrămați. Desigur greșeală de copist.

⁴ Milcuire: amărăciune.

⁵ Înrainte = înainte.

⁶ Dnlui = Domnului.

⁷ No = nu.

⁸ Nu vă clevetireți = nu vă clevetiți. O formă de imperativ negativ care a dispărut din uzul limbii literare.

⁹ Urulu = unulu.

¹⁰ Lipssește prepoziția *pe* la obiectul direct.

¹¹ Cinre = cine.

¹² Se: *dacă*. În limba sec. XVI conjuncțiunea proprie a condiționalului era: *se*. Vorba *dacă* a apărut mai târziu.

¹³ Copistul a scris de două ori ultimele silabe ale cuvântului.

TIPĂRITURILE LUI CORESI

Coresi eră un diacon cu cunoștințe tipografice și cu știință de carte, un „meșter învățat”. cum e numit de către Luca Hrăjilă' judele Brașovului, care a editat *Cazania* dela 1581.

Se cunosc dela *Coresi* 15 lucrări, dintre cari 6 românești, una cu text slavon și cu text român, iar restul slavone pe de-a întregul.

Cea mai veche tipăritură este din 1560, colecțiunea celor 4 evanghelii, *Te-traevangelul*, tradus în colaborațiune cu Tudor Diacul. Exemplarul cel mai complet se găsește în biblioteca Academiei.

În această lucrare sunt numai textele evanghelice ; Biserica noastră însă a avut totdeauna trebuință de explicări ale acestor texte.

Ar fi fost de sigur de un mare interes pentru istoria limbii și a literaturii noastre ca explicările să se fi scris d'a dreptul în românește ; din nenorocire ele sunt numai traduceri și din această pricină au și o importanță mai mică.

Explicările evangheliilor formează ceea ce se numește *Cazanie*. Cei vechi întrebuișau și titlul de *Tâlcul Evangheliilor* sau *Evanghelie cu învățătură* sau *Evanghelie învățătoare*.

Dela *Coresi* avem două scrieri de acest fel, cari sunt cunoscute de specialiști sub numele de *Cazania 1-a* și *Cazania 2-a*, prima tipărită pe la 1564, a doua la 1580—81.

În serviciul bisericesc, scrierea complementară a evangheliei este *Apostolul*, adică faptele ucenicilor lui Christos.

Colecțiunea acestor fapte se numia la cei vechi *Praxiu*, *Praxapostol* sau și cu numele simplu de astăzi *Apostol*.

Coresi a tipărit o asemenea lucrare pe la 1563.

Pe lângă aceste cărți pur creștinești, Biserica noastră, ca și cea catolică, a admis pentru serviciu și din cărțile ebraice antecreștine. Cea mai importantă este de sigur *Psaltirea*, adică colecțiunea acelor minunate imnuri ale lui David, cari n'au fost în nici o literatură ajunsse până acum. În literatura noastră veche *Psaltirile* sunt între cele mai numeroase lucrări.

Dela *Coresi* avem 3 : una cu text român și cu text slavon, cunoscută sub numele de *Psaltirea slavo-română*, tipărită la 1577 și reprodusă în edițiunea Academiei de Hasdeu ; două numai cu text românesc, una tipărită pe la 1568, alta în 1570.

Locul tipăririi a fost Brașovul pentru textele românești, pe când până aci se credea că unele lucrări ale lui *Coresi* s'au tipărit la Sas-sebeș.

Diaconul *Coresi* avea și un fiu numit *Șerban*. Acesta a tipărit la 1588 în limba slavonă un *Liturghier*.

EPILOGUL TETRAEVANGHELULUI

(După Bianu și Hodoș, Bibliografia românească veche, 1898)

Кѹберѣтѣ тѣтлѣдн шѣкѹ а жѹторюмъ
 фѣоладн шнкоу сфршнтѣлѣ дхѹладн
 сфѣнтѣ • азѣдеде мзрѣен лѣ инѣшъ
 краѣн • ѿ жѹпѣноу ханѣшъ бѣгнерь де
 абрашовъ амъ аѣдѣтѣ желаніе пелтросѹ
 сфѣтеле кхрѣн крещенѣши тет(оѣ)ѹа •
 шѣ амъ скрѣсь аѣбѣте сфѣнтѣ кхрѣн де
 авѣцѣтѣрѣ • сѣфѣе поппѣѣ рѣмѣнѣши
 сѣлцелѣгѣ сѣлѣѣце рѣмѣнѣн чннесѣ
 крещенн • к ѹмъ грѣшѣе шѣ сфѣнтѣлѣ
 пѣвель аѣлѣ кхтрѣ корѣнтѣнн дѣ капѣ
 те асфѣнтѣ кестрѣкѣ мѣн бннесѣ агрѣн
 чннѣн кѣвнѣте кѣлцелесѣ декѣтѣ • і •
 мѣе декѣвнѣте нелцелѣсе аѣнѣкѣ стрѣн
 нѣ • дѣпѣ аѣѣмъ вѣрѣѣмъ тѣцн сфѣн
 цн пѣрѣнѣн ѣѣре вѣждѣнѣн ѣѣре ѣпѣкѣ
 ѣѣре поппѣ • авѣтрѣрамѣнѣ кѣвенн аѣѣ
 стѣ кхрѣн крещенѣши кѣмѣ мѣнѣте сѣѣ
 тѣскѣ нечетѣнѣдѣ сѣнѣ жѣдеѣе нѣ сѣсѣ
 дѣлскѣ • шѣкѹ знѣсѣ жѣпѣнѣлѣдн ханѣ
 шѣ бѣгнерь • скрѣсѣ амъ ѣѣ дѣкѣснѣ ко
 рѣсн ѣѣтрѣговнѣце • шѣнѣ тѣдѣ дѣѣкѣ •
 шнѣсѣ аѣлѣпѣѣтѣ аѣлѣна лѣмѣнѣн знѣде шн
 сѣѣ сфршнтѣ лѣдѣ лѣлѣгенѣѣѣѣѣ лѣ знѣде
 сѣлѣтѣо зѣ мѣе ѣѣѣ аѣѣтѣте абрашовѣ •

Epilogul Tetraevanghelului din 1560.

Cu vreaarea tatălui și cu ajutoriul
 fiului și cu sfârșitul dhului
 sfântu, în zilele Măriei lu Ianășu
 Crai, eu jupânul Hanășu Beagnărü de
 în Brașovü amü avutü jelanie¹ pentru
 sfintele cărți creștinești Tetroeva(nghelul)
 și amü scrisü aceste sfente² cărți de
 învățătură să fie popilor rumânești
 să înțeleagă, să înveațe Rumânii cine-sü³
 creștini,—cumüi grăiaște și sfntulü
 Pavelü Ap(o)st(o)lū cătră Corinteani 14 cape-
 te⁴; In sfânta besearcă mai bine e a grăi
 cinci cuvinte cu înțelesü de câtü 10
 mie de cuvinte neînțelease în limbă strii-
 nă. După aceeaia vă rugămü toți sfen-
 ți părinți, oare⁵ vlădicı, oare episcopı,
 oare popı, în căroră mână va veni acea-
 stea cărți creștinești, cumü mainte să ce-
 tească; necetindü, să nu judece, neci să să-
 duiască⁶ Și cu zisa jupânului Hane-
 șü Beagnerü, scris-amü eu diaconü Co-
 resi ot⁷ Târgoviște și Tudor Diiacü.

Și s'au începutü în luna lu mai 3 zile și
 s'au sfârșitü în luna lu Ghenuarie 30 zile⁸
 7 mie 69⁹ în cetate la Brașovü.

¹ *Jelanie: cerere.*

² *Sfente. Grupul en în loc de in.*

³ *Cine pentru care.*

⁴ *Cătră Corinteni 14 capete: cap
 14 din Epistola lui Pavel către Co-
 rinteni.*

⁵ *Oare = ori.*

⁶ *Săduiască = suduească: ocă-
 rască.*

⁷ *Ot: din.*

⁸ *EX AKTO: în anul. Din aceste două
 cuvinte slavone s'a format cuvântul
 românesc veleat.*

⁹ *Anul 7069 este dela facerea lu-
 mii. Să se scadă 5508 ca să se afe
 data dela Hristos.*

EPILOGUL PSALTIREI SLAVO-ROM. 1577

(După Bianu, și Hodos, Bibliografia românească veche, 1898)

КѸМНЛА ЛѸ ДОУМНѸЗЕУ ЕУ ДІАЦОНЪ КОСЕ
 СН . ДѢСА ВЗЗЮІУЗ МАНТОІТЕ АНБН
 ПЛЕ АѸЪ СВЖНТОАЪ ЛѸ ДОУМНЕНЕУ ЛАН
 БА . НОМАННІ РѸМАНІН НАВЗМЪ . ШН ХЕ
 ЗНЖЕ . МАДЕН . СД . ЧННЕЧЕТ БІЩЕ ОЗАЦЕ
 АБГА . ШН ПЛЖЕАЪ АПАЛЬАЪ СІКРНЕ ААКО
 РННТЬ . РНЕ . ІЗАНТРѸБ СѢРЕІАЪ МАН ВРЗ
 ТѸ ЧННЧН КѸВННТЕ БѸ АЦЕЛЕСѸЛЬ МІЕУ СЗ
 ГРАЖІСЬ . ІСА ШН АЛАЦН ОЗАВЗЦЪ ДЕ ВЗ
 ТЪ ОУАТОН БРЕКЪ ДЕ КѸВННТЕ НЕАЦЕЛБСЕ
 АН ГРААТЕ АНБН : — ДЕРЕПТЬ АЧБѸ ФРА
 ЦІН МІЕН ПРЕОУЧНОРЪ . СІКРНЕУКАМЪ АТБ
 СТЕУЗАТНОНІУВѢТЬ . ДБМЪСКЕЪ ДЕ
 АУЗАТНОРЪ СРЗБѢІАЪ ПРЕ АНБЖ РѸМАНБ
 СІАЪ . СЗВЖФІЕ ДЕ АЦЕЛЕГЖТѸРЖ . ШН ГРЗ
 МАХ ГНУНОРЪ . ШН ВЖ РОГЫІАЪ ФРАЦІН МІЕН
 СЗЧЕТНЦН ШН БННЕСЗІКОТНЦН КЪВЕЦНВЕ
 АНШН ВЖ ІЗЕІУДАДЕВЗЛЬ . БАБѢТО ЗЛЕ

Epilogul psaltirei slavo-române

Cu mila lu Dumnezeu eu diaconū Core-si, deaca văzuū că mai toate limbi-le, au cuvântulū lu dumnezeu în lim-ba. numai noi rumâniū navām¹ și hs² zise matheiu 109³ cine ceteaște să înțe-leagă și pavelū apslū⁴ încă scrie la co-rintū 155⁵ că întru băsearecă mai vâr-to(s)⁶ cinci cuvinte cu înțelesulū mieu să grăescū ca și alaltī să învățū de că-întralte limbi . dereptū aceaia fra-tū untunearēcū⁷ de cuvinte neînțelease ste psaltiri cu otveatū⁸ deamū scosū de în psaltirea sârbească pre limbă rumânea-scă să vă fie de înțelegătură și gră-măticilorū și vă rogū ca frații miei să cetiți și bine să socotiți că veți ve-dea înșivă că e cu adevărū . vleato 7085.

¹ *Navām = n'avem.*

² *Hs = Hristos.*

³ *Matheiu 109: Evanghelia lui Ma-teiu, 109. Este o greșeală; trebuie ci-tit 99 (40) nu 109 (10). Aceasta co-respunde cu cap. 24 dela stih 13 ina-nte, unde se găsește fraza citată.*

⁴ *Apslu = apostol.*

⁵ *Corintu 155: epistola către Co-rintenī.*

⁶ Grupul format dintr'o consoanță, din vocala *ă* și din consoanța *r* și *l* se scria, în cărțile vechi, punându-se în-tăiu cele 2 consoanțe și apoi vocala (*vră*).

⁷ *untunearecu = intunearac: mul-țime.*

⁸ *otveatu: tălmăcire.*

LECTURI AUXILIARE

LIMBA DIN PRIMELE TEXTE ROMÂNEȘTI

de

N. IORGA¹⁾

În alegerea cuvintelor prin cari se exprimă noțiunile de cultură și de viață socială din Scriptură, se vede cercul sătesc, țărănesc, conservativ și înapoiat în care trăia traducătorul. El știe de *satu*, sau de *fsatu* — mai zice *coașă* pentru *coapsă*, — de *case*, ale căror stăpâni se zic *căsători* — în veacul al XVIII-lea orânduile de bir numesc pe gospodar, în Moldova: „căsariu“. El are *muiare* — mult mai rar *fomeaie*, iarăși formă ardeleană, luată dela Sași, — *feciori*, sau *feți*, și *feate*, și rude, *semente*. Casa, al cărei păzitor la ușă se zice *ușariu*, cuprinde *stratul*, adecă patul, *scaune*, masa sau *tabla*. Cei mai bogați au în față un *comarnic* — în traducerile din 1648 și 1688 ale Bibliei: „cerdac“, „foișor“ —, la care se suie, nu pe „scări“ sau „trepte“, ci pe *spițe*. Irod are la palatul său *tinde*. Vinul se ține în *celariu*. Se iea, de sigur, „prânz“ și *cină*: la prilejuri de *botejune* sau nuntă se dau *uspețe*, de *uspetitoriul* bucuros de oaspeți, sau rudele și cunoscuții se adună la prăznuirea tristă a unui *cumândari*, — cuvântul e întrebuințat și în înțelesul de jertfă adusă idolilor, — la *cumetrii* și *fârtăciuni*. Se cântă din *bucire* — buciume, din *cetere*, dar mai ales din *cimpoaie*. *Agrul* — ogorul — se lucrează cu *plugul de boi*; *semănăturile* se coc spre *secerăciunea* răsplătitoare. Pământul moștenit se zice *ocină*; acel ce îl are e *moștean*. Unelte casei sunt: *conobea*, căldarea de *arama*, în care se va fi făcând mămăligă de meiu, *stițele*, *blidele*, *solnița*. *Veșmântul* e alcătuit din *cămașă* mai mult; *brânele* sunt pline de *arâmi*; în picioare se poartă *călțuni*, cari trebuie să fie opinci legate cu *oajde*,

¹⁾ Din „Istoria literaturii religioase a Românilor până la 1688“ Buc. 1904

curele; numele de „căciulă“ sau „pălărie“, n'a găsit loc în traducere. Oamenii bogați se îmbracă în *fire* și în *camhă* — „camocato“, — ștofă orientală, — dar aceia nu stau prin *șate*. Femeile lucrează din pânză și *mâreșterguri*, ștergare de șters pe mâini, la spălatul din toate zilele sau la o *lăutoare*. Moara se chiamă *râșnița satului*. Sătenii au *tocitoare*.

La *băsearecă* i se zice și *sfântutoare*, vre-un neologism eretic —; *preutul*, *pōpa*, se numește *sfentitor*, ceea ce mai înseamnă *fermecător*. *Vlădicii* sunt numai oameni puternici, dar se știe de *piscupi* și *episcupi*, cari sunt catolici — acesta e sensul cuvântului *piscup* în Moldova — și cărora țaranii sunt totuși siliți, înainte și după răscoala dela 1437, a le da dijmă. Dar în afară de *Scriptură* și de *rugi*, omul aleargă și la *descântători*, cum sunt și *vracii*, medicii. Adunarea sătenilor se chiamă *zbor*. La ea se fac *giudeațe*, de mai marii satului cari sunt *giudecii* — de fapt, cei mai vechi stăpânitori din Românie, pe cari viața organizată din Principate-i găsește în decădere —; ei ascultă, la *dziua tocmită*, în *giudecătoare* — Biblia dela 1648 are „scaunul giudecății“, — ca *giudecători*, pe oamenii ce se *părăsc*, și-i pun la gloabă sau în *verigi*, în *închisoare*, în *legătură*, „în prinsoare“, se va zice mai pe urmă în *temniță*. Aici se mai află și *bătrânii* și *mai marii*. Pârâțul stă între *fețe*. ca să i se vadă *vina*. Judecata se zice: *leage*, iar cercetarea *întrebatul legii*. Se poate și *răsgiudeca* cineva, după o *pâră* nouă. Ca *despuietori* — mai mici peste *despusuri*, se văd *pârcălabii de casă* și *vătahii*. Carte știu numai *cărtularii* cari pot *număra scripturi* — pentru că au urmat *învățături*; odată se găsește și *diaci*, poate un adăus mai târziu.

Scriitorul cunoaște *domni*, cari au pământul, *voevozi*, ca acel Voevod maramureșean, Bogdan, care a trecut prin pasurile munților și a întemeiat, cu vre-o trei sferturi de veac în urmă, Moldova. La *răsboiu* se merge, nu supt *sutași* sau *miiși* (care sunt cuvinte fabricate pentru nevoile tâlcului — precum *ghiemon* e simpla reproducere a unui cuvânt neînțeles de traducător), ci supt acești *voevozi*; tabăra se cheamă *gloată* — celelalte Biblii au, una: „*șireag*“, alta „*polc*“ —; sunt *călărași*, *săgetători*; la un loc, toți luptătorii se chiamă *voinici*. Păzește *straja*. Armă e și *spata*.

Din loc în loc stă câte o *cetate*, ai cărei locuitori se chiamă

cetățeni, câte un târg, unde stau *târgari*, — nu „târgoveți“, cum s'a zis mai târziu —; cuvintele ungurești „oraș“, „orășan“ lipsesc. La târg și cetate sunt oameni bogați, *nărociți*: ei au avere și dau bani cu aslam, camătă. Ei au *șerbi* cari îi slujesc. Mai mare decât toți e *Chesariul*, *Impăratul* — e vremea lui Sigismund, regele-impărat, — la *vistiariul* căruia se dau *bani*, *fiorinciorii*, *filearii*, *argintul* în deobște, ca *dajde*, căci el *zecuiaște* după *obiciuite*. Numai oamenii lui hotărăsc cine e „des-toinic morții“, vrednic de moarte.

Din lucrurile mai depărtate, tâlcuitorul știe marea, *genunca*, unde *nukă* cu *veantre curăbiile*, *luntricele*, îndreptate cu *cârmuitoare*, cu *nasul*¹ și ținute la înălțimea potrivită cu *cătușe*. Carerele cu *tarul*, povara mărfurilor, merg, pentru *negoț*, în multe locuri, adecă în multe *laturi*, la multe *limbi străine*, oprindu-se acolo unde *cărmariul*, *cârciumarul*, dă vin de *auă*, păstrat în *foale*, și *vipt* pentru *cale*. Bani și-i duc în *sumi*, „pungile“ obișnuite în Răsărit. Săracii merg pe jos numai cu *punga* și *traistra*, adecă *traista*.

Lunile se zic în forma populară: *Priere*, *Brumar*. Sărbătorile au vechi nume latine: *Cincizecile* pentru *Rusalii*.

CORESI ȘI LUCRĂRILE LUI

de

N. IORGA²

În 1558 Mircea Ciobanul se întoarse în Scaun după moartea aceluia ce-l gonise, Petrașcu-cel-Bun. El veni însuflețit de patima răsbunării: din porunca lui pieriră fruntașii boierimii, Mitropolitul Anania și unul dintre cei doi episcopi. Cellalt și alți boieri fugiră în Ardeal, luându-și și oamenii de casă și ocrotiții. Cei mai mulți se opiră, după datină, la Brașov.

Între ei se găsiă diaconul Coresi. Coresi eră aiurea un nume de familie, și prin Galiția umblau negustori greci, din Chios, cu acest nume. Dar acest nume grecesc se prefăcù la noi în nume de botez: se numia cinevă Coresi, cum se numiă Paisie

¹ *Nasul*: fundul corăbiei.

² Din „Istoria literaturii religioase a Românilor până la 1688“ Buc. 1904.

sau Anastasie sau Protasie. Un scriitor de hrisoave Coresi — grămătic, diac, piseț sau pisar, logofăt, cum își zice —, se întâlnește între 1527 și 1538 sau 1544, la care dată ființa bisericii făcută de el; apoi în 1560 apare alt Coresi diacul, care se poate urmări până la 1581, când moare lăsând un fiu, Buna. Ei nu vor fi fost rude între ei. Tot deosebit de ei pare a fi Coresi diaconul.

Acest Coresi, despre viața căruia nu se știe nimic alta decât că a fost și a rămas diacon, că se pricepea la tipar, și că a avut un fiu Șerban, se găsește la Brașov în 1560. Jude era acolo Hannes Benkner cel tânăr: foarte dese ori în legături cu Țara-Românească, el era de aproape înrudit și cu anume persoane duhovnicești din biserica nouă. El ținea să răspândească printre Români cărțile sfinte pe limba lor, dar nu era acesta singurul sentiment care-l făcuse să ia asupra-și cheltuețile unei tipăririi a vechei *Evanghelii*.

Eră și nădejdea de câștig, fără îndoială, căci, abia mântuit Coresi cu Evanghelia românească, și Benkner îl puse să lucreze, în 1562, la o alta în slavonește, arătând, de data aceasta, că a fost îndemnat „de dragostea Sfântului Duh și de iubirea sfințelor și dumnezeștilor biserici“.

Evanghelia lui Coresi era o carte care nu putea fi îmbrățișată de-a dreptul și pretutindeni, cu toate că ea nu cuprindea nimic eretic decât forma ei românească. Și tipărirea ei la Brașov, în centrul propagandei luterane săsești, putea să dea de gândit multora; de aceea, în epilog „jupânul Haneș“, adică Benker, se roagă de cetitori să nu respingă cartea fără a o ceti: „după aceia vă rugăm toți sfinți părinți, oare vlădici, oare ep[iscop]i, oare popi, în [a] căroră mână va veni aceste cărți creștinești, cum, mainte să cetească, necetind să nu judece, neci să săduiască“.

Chiar popii din Ardeal o respinseră, cei mai mulți dintre dâșii.

Evanghelia românească nu pătrunde nici dincoace de Carpați, cu toate că în Moldova domniă un grec protestant, Ioan-Vodă Heraclidul, Despot de Paros și Samos, care se află la Brașov în 1558 și-și tipărește acolo genealogia fantastică prin care arată că se coboară din eroii antichității.

Până la moartea Craiului inițiator al reformei printre Ro-

mâni, Coresi, rămas în curând fără ajutorul său, diacul Tudor, mai scoase de supt teascul său o singură carte slavonă. La 1568, Domnul muntean fusese schimbat: la cele dintâiu zile ale lui Iulie, Alexandru-Vodă, fiu din flori al lui Mircea Ciobanul, luă locul lui Petru Şchiopul. La 12 ale acestei luni Iulie 1568, diaconul începea să așeze slovele pentru o culegere a slujbei câtorvâ sărbători, publicație al cărui folos trebuie să fi fost foarte simțit. Volumul ieși în ziua de Sf. Niculae. El nu mai poartă numele lui Benkner, ci al Domnului muntean și al Mitropolitului Eftimie. Eftimie fusese numit de Mircea-Vodă, după uciderea, în 1558, a lui Anania, și după răposarea celor dintâi urmași ai acestuia, Simion, Efrem, Mitrofan și Daniil. Poate dela Eftimie sau dela Doamna lui Alexandru, Ecaterina, o Perotă, care ținea mult la ortodoxie, să fi venit porunca de tipărire către Coresi.

În acest răstimp însă, diaconul dădù la lumină o sumă de cărți românești: el alcătui un fel de ciclu al acestora. Ciclul tipăriturilor religioase românești se deosebete însă de cel slavon prin aceea că grijea de căpetenie nu e pentru forma tradițională a rugăciunilor și a cântărilor, ci pentru alte cărți cari cuprind cuvântul lui Dumnezeu. Aceasta se explică, de almintrelea, pe deplin prin norma protestantă de a pune în mâna oricărui credincios cuprinsul Bibliei în limba poporului și de a lăsa la o parte cu desăvârșire liturghiarele, molitvenicele, sbornicele, octoișele, trioadele și penticostarele, cari fusese până atunci privite ca mai folositoare decât orice altă tipăritură.

Coresi începuse cu cărțile sfinte, cu Cuvântul lui Dumnezeu, și gândul său trebuia să fie întâiu acela de a le da în întregime. Se vorbește de o Psaltire românească, pe care dânsul ar fi publicat-o încă din anul 1568: nu există nici un exemplar din această carte, și e foarte puțin de crezut că, dacă Psaltirea românească ar fi ieșit în acest an, ar fi fost de nevoie, să se dea o nouă ediție pentru scurtul termen de doi ani. *Căci avem astăzi un exemplar din Psaltirea lui Coresi, dată la lumină în 1570, pentru acelaș cuvânt pentru care se tipăriseră și alte părți din Scriptură: pentru că „mai toate limbile au Cuvântul lui Dumnezeu în limba lor, numai noi Români n'avem“.*

Până la 1581, teascul lui Coresi nu mai lucrează deci pentru cărți românești. Cele mai folositoare părți ale Scripturii ieșiseră în lume, într'o slovă cam grosolană și șontită, cu multe greșeli de tipar, ce e drept. Dar ele au adus totuș un mare folos: gândul că pot fi cărți românești se răspândise acum pretutindeni, odată cu volumele diaconului din Brașov. Cetitorii lor se deprinseră a deosebi cuvintele unele de altele și căpătară norme ortografice.

Marele merit al acestor cărți e poate acesta că, trecând hotarele, au adunat sufletește, prin viața culturală, pe toți Românii la olaltă. Prin ele mai mult decât prin vechile manuscrise, cari circulau greu și se copiau puțin, nedesăvârșit, s'a întemeiat o viață literară comună a tuturor Românilor. Prin ele, aceste cărțulii urâte, păstrate astăzi în puține exemplare ferfenițoase, prin găurile cărora se plimbă cariul, s'a întemeiat ceva neprețuit pentru orice popor, căci cuprinde în sine ceea ce va da forma gândului și simțirii generațiilor cari se vor urmări: *limba literară.*

SECOLUL XVII

BUCĂȚI DE LECTURĂ

SIMION ȘTEFAN

Mitropolitul Simion Ștefan din Transilvania a dat mare îndemn tipăririi și traducerii de cărți în timpul cât a păstorit.

Voind să facă un *Nou Testament*, după îndemnul lui George Racotzi, principele Transilvaniei, se adresează Ieromonahului Silvestru, care, în țara Românească, tipărise și tradusese mai multe cărți din slavonește.

Murind Silvestru, a cercetat lucrarea și găsind greșeli le-a îndreptat însuși ori a pus pe alții să le îndrepteze și apoi să completeze lucrarea.

---

*PREDOSLOVIA*¹⁾ *NOULUI TESTAMENT*²

Din prefața către cetitori

Cetitoriloră într'această sfântă carte, milă, pace și sănătate dela Tatălă, Domnulă nostru Isus Hristos.

Incepeniă ceștii sfinte cărți, trebuiaște să știți și să înțelegeți despre ceaste lucruri carele sânt scrise pre rândă.

---

¹ *Predoslovie: prefață, precuvântare.*

² „Noul testament sau împăcarea cu leagea noao alui Is. Hs. Domnului nostru izodită cu mare socotiță den izvodu grecescu și slovenescu pre limba rumânească cu îndemnaria și purunca denpreună cu toată cheltu-

iala a Măriei Sale Gheorghie Racotzi, Craiulu Ardealului iprocia. Tipăritu-sau intru a mării sale Typografie den-tăiu noou în Ardealu în cetatea Bel-gradului, anii de intruparea domnului și mântuitorului nostru Is. Hs. 1648 luna lui Ghenariu 20“.

1. Acest Testament l-au început a-l izvodii Ermonah Selivestru den porunca și chelșugul¹ Măriei Sale. Și el s'au ustenit² cât s'au putut și curând îi s'au tămplat³ lui moarte; iară noi, socotind și luând aminte, găsit-amă multă lipsă și greșiale în scriptura lui pentru neînțelesul limbiei⁴ și cărții⁵ grecești. Pentr'aceia noi amă începută dîntăiu a-lă posedui⁶ și unde n'au fostă bine, amă isprăvită și amă implută⁷ și amă tocmită⁸ din cătu amă putută.

Ce numai aciasta să știți că noi n'amă socotit numai pre un izvod, ce toate căte am putut află, grecești și sârbești și lăti-nești carele au fostă izvodite de cărturari mari le am cetitū și le-am socotitū. Ce mai vartosū⁹ ne amă ținut de izvodul grecescu și amă socotitū și pre izvodul lui Eronimū¹⁰ carele au izvoditū dîntăiu din limbă greціască și e tipăritū în țara Moscului¹¹ și, socotindū această toate varecarea¹² au imblatū mai aproape de cartea greціască despre aceaia am socotitū, însă de cea greціască nu ne amă depărtatū, știind că duhulū sfântū au îndemnatū evangheliștii și apostolii a scrie în limbă greціască Testamentulū cel nou și cartea greціască iaste izvorulū celorlalte...

3. De aciasta încă vomă să știți, că vedemă că unele cuvinte unii le-au izvodit într'un chip, alții într'alt; iară noi le-am lăsatū cum au fost în izvodul grecescū, văzândū că alte limbi încă le ținū așia, cumu-i synagoga și poblicanū și gangrena și pietri scumpe, carele nu să știu rumăneaste ce sântu nume de oameni și de leamne¹³ și de veșmente și altele multe... noș încă le amă lăsatū greціaste, pentrucă alte limbi încă le au lăsat așia.

4. Aciasta încă vă rugămū să luați aminte, că Rumăniū nu

¹ Chelșugul = cheltueala.

² Ustenit = ostenit.

³ Tămplat = intămplat. Lipsa prefixului în este până azi o caracteristică a graiului ardelenesc. Ei zic a pușed pentru a împușcă.

⁴ Limbiei = limbii.

⁵ Cărții : articulare ca astăzi. Să se compare cu forma limbiet.

⁶ A posedui : a controlă.

⁷ Implut = umplut : implinit.

⁸ Tocmit = întocmit.

⁹ Vartos : Aci nu se mai scrie cu

ă după ambele consonante, ca în secolul XVI.

¹⁰ Eronim : Sf. Ieronim (331—420), autorul ediției Evangheliei cunoscute sub numele de Vulgata.

¹¹ Moscului : Sub numele de Țara Moscului se înțelege de vechii scriitori Rusia.

¹² Varecare = oare-care din „voare-care” dela valet. Oare este vare trecut prin forma uoare.

¹³ Leamne = lemne : plante.

grăescu în toate țările într'un chip, încă neci într'o țară toți într'un chip. Pentr'aceia cu nevoe poate să scrie cineva să înțeleagă toți, grăind un lucru unii într'un chip alții într'altu chip. Au veșmânt, au vase, au altele multe, nu le numescu într'un chip. Bine știm că cuvintele trebuie să fie ca banii: că banii aceia sânt buni carii îmblă în toate țările, așa și cuvintele acelea sântu bune carele le înțelegu toți.

Noi dreptu aceia ne amu silit de încât am putut să izvodim așa cum să înțeleagă toți; iară să nu voru înțeleage¹⁴ toți, nu-i de vina noastră ce-i de vina celui ce-au răsfirat Rumânii printr'alte țărü de ș-au mestecat cuvintele cu alte limbi de nu grăescu toți într'un chip.

MITROPOLITUL VARLAAM

Mitropolitul Varlaam, născut între 1590—1595, este unul din cei mai însemnați prelați ai Moldovei. Ocupând scaunul între 1632 și 1653, el a lucrat mult pentru introducerea în biserică a limbii românești. Când Vasile Lupu a fost răsturnat de Gheorghe Ștefan, Varlaam a părăsit mitropolia și s'a retras la mănăstirea Secu, unde a stat până la moarte, adică în 1657.

Mergând în țara Românească, cunoscu, prin Udriște Năsturel, catechismul calvinesc al lui Racotzi și întorcându-se în țară convocă un sinod și publică „Răspunsurile“ sale.

Două lucrări ne-au rămas dela dânsul:

1. *Carte românească de învățatură duminicile preste an*, tradusă din slavonește, numită pe scurt *Cazania lui Varlaam*;

2. *Răspunsuri la Catechismul calvinesc*, lucrare tipărită la Suceava (1645), din care se cunoaște numai un exemplar (în bibl. Academiei). O găsim pomenită și în a doua edițiune a catechismului calvinesc.

Iată ce zice Varlaam în prefață, între altele:

„Tâmplându-mi-se estimpă a fi în părțile Țerei Românești și vorbind mai vârtos cu oare-care boiarinu Udriște Năsturel carele în mijlocul altor cărți noue ce mi-au arătat, adusu-mi-au și o cărțalu mică, Catechismul creștinesc, carea o am aflat plină cu otravă de moarte sufletească... pentru care lucru am chemat sobor dintr'amândouă părțile și din țeara Românească și din țeara Moldovei... Am socotit că am o datorie mare să fac respuns și să arăt strâmbătura și tâlcul cel rău al lor ce tâlcuesc rău și strâmbează scriptura sfântă“.

¹⁴ Să nu vor înțeleage = dacă nu vor înțelege.

Din prima edițiune a Catechismului calvinesc nu se cunoaște nici un exemplar. Din a doua (tip. 1567) este la Academie un exemplar. S'a retipărit într'o ediție modernă cu litere latine.

Acest catechism cuprinde două părți: 1) replică la răspunsul lui Varlaam și 2) catechismul propriu zis.

Replica este intitulată: *Scutul Catechismușului cu răspunsul de scriptură svță împotriva răspunsului a doavo fără jără scriptură svță*¹. Se adresează lui Varlaam și soborului adunat la Iași zicând că „nu se cuvine să lăsăm fără răspuns orbiciunea și neînțelepciunea celor ce au judecat catechismușul nostru, neînțelegând dulceața și luminarea scripturii sfinte”.

La finele catechismului sunt câteva rugăciuni.

CAZANIA LUI VARLAAM 1643.

Smeritulă Archiepiscopū Varlaam și Mitropolitul de Țara Moldovei. Cuvântu cătră cetitoriu.

De mare jale și de mare minune lucru ăaste, o iubite cetitoriu, cândū toate faptele¹ cerului și a pământului imblă și mărăgū toate careși la sorocul și la marginea sa, la carea înțelepciunea cîa veacinică le-au făcut, și nice puțin nu smențescū nice greșescū sămnuțul său.. Numai săngurū amărătuțului omū, ce-ii făcut pre obrazul și pre chipul tvorețului² său, cu mente și cu graiu dela dânsul cinstitū domn și biruitoriu pământului și mărei, păsărilor și dobitoacelorū, peștilorū și tuturor fierilorū, cumū grăiaște și proroculū că cu puținelu ilu micșurā pri însū mai micu de cătū ingerii, adecā pre omū, numai căci-i cu trup, iarā cu sufletul ăaste fără de moarte ca și ingerii.

Pentr'acea diîntru întăiu, cî-au fost bărbați purtători de duhulū svântū unii după alții și până acmu toți au ustenitū scriindū și, tălcuindū sventele scripturi de-au învățatū omului în toate chipurile calia carea duce acolo, cumū ca să nu greșascā hieși-te-cine marginea și săvrășitulū acela, spre carele-i făcutū. Cătr-acea ș-altā ustenință s-au adaos acelorū bărbați purtători de duhul svântū căci că mărăgāndu de susū în gios și împuțināndu-se diîn oameni înțelesul sventelorū scripturi, le-au căotatū a pogorā și svānta scripturā tot mai pre înțelesul

¹ Faptele = făpturile.

² Tvoreț: creator.

TITLUL CAZANIEI LUI VARLAAM 1643

(După Blanu și Hodoș, Bibliografia românească veche 1896)

Carte românească de învățătură dumenecele preste an și la praznice împărătești și la svenți mari, cu dzisa și cu toată cheltuiala lui Vasilie Voivodulū și domnulū țării Moldovei, di in multe scripturi tălmăcită di in limba slove-niască pre limba româniască de Varlaam Mitropolitulū de țara Moldovei in tipar ul domnescū in Iași, in mănăstirea a trei Stiteli (=Sfetitele) de la Hs. 1643.

oamenilor pân'au început a scoate așeași cineși pre limba sa, pentru ca să înțeleagă hiecină să sâ înveațe și să mărturisească minunate lucrurile lui Dumnedzău.

Cu multū mai vârtos limba noastră românească ce n'are carte pre limba sa, cu nevoe iaste a înțeleage cartea alții¹ limbi, și pentru lipsa dascalilor ș-a învățături; cătū a fost învățândū mai de multă vreme, acmu nice atăta nime nu învață. Pent'acea de nevoe mi-au fostū, ca unū datornicū ce sintū lui dumnedzău cu talantulū ce mi-au datū să-mi poci plăti datoriia macarū de cătū,² până nu mă duc în casa cea de lutū a moșilorū miei. Adunat-am din toți tâlcovnicii³ sventei evanghelii dascali besearicii noastre; și deac'amū scris, arătat-amū măriei sale pravoslavnicului Domnū Io Vasilie Voivodul cu mila lui Dumnedzău Domnul țării Moldovei.

Măria sa, ca unū domnu creștin și blagocestivū⁴ și iubitōriū de besearică, grijindū ca un stăpânū bunu de folosul oilorū lui Hs., nu numai pentru ceale trupești, ce și pentru ceale sufletești, de unde sângurū Dumnedzău cu mâna sa cea puternică au arătatū măriei sale spre acesta lucru îndreptătoriu, preaosvențitulū părinte Petru Moghila⁵ feciorū de domnu de Moldova, Arhiepiscopū și Mitropolitū Kievului, Haliciului și a toată Rosiia, carele pre pofta măriei sale au trimisū tipariū cu toate meștersugurile căte trebuescū; spre care lucru măria sa domnulū ce scrie mai susu Io⁶ Vasilie Voevodul cu darulū lui Dumnedzău domnulū țării Moldovei, cheltuială nesocotită⁷ spre totū lucrul tipărici⁸ au datū. Și așea cu darul lui Dumnedzău după începutū am vădzutū și svrășitul⁹.

¹ Alții = altei.

² Măcar de căt: căt de pușin.

Comp. expresia, de azi: căt de căt.

³ Tâlcovnicii: tâlcuitorii, traducătorii.

⁴ Blagocestiv: evlavios, pios.

⁵ Petru Movilă (1596—1646, Mi-

tropolit al Kievului, autorul celebrei scrieri: Mărturisirea ortodoxă.

⁶ Io = Ion.

⁷ Nesocotită: ce nu se poate socoti. Să se compare cu sensul de azi.

⁸ Tipărie = tipărire.

⁹ Svrășit = sfârșit.

MITROPOLITUL DOSOFTEIU

Mitropolitul Moldovei Dosofteiu s'a născut cu câți-va ani înainte de 1630, căci cunoaștem anul când îl vedem episcop la Huși (1658). Se crede că se numia Dumitru Bărilă și s'a făcut călugăr la mănăstirea Probota.

Dosofteiu Mitropolitul Moldovei, 1670—1686

El ținea de partidul polon și era amic personal al lui Petriceico. La 1671 ajunge mitropolit, dar peste puțin — la căderea lui Petriceico — fugе cu acesta în Polonia. Intorcându-se, primește din nou păstoria și nu se mai ocupă de politică, dar, fiind persecutat de Constantin Cantemir, pleacă cu Sobietzki la Zolkiew, lângă Lemberg. De aci, se duce la Moscova și, prin stăruința patriarhului de acolo, e numit episcop al Azovului. Se crede însă că n'a primit această demnitate și a murit retras la Taganroc în 1711.

Dela Dosofteiu avem un număr mare de opere, din cari cităm :

Parimiile preste anu... (tipărită la 1719 = 1683).

Acatistul, tipărit la Uniey (1673).

Dzeiasca liturghie... tipărită la Iași 1679.

Molitvănic, tip. la Iași pe la 1679—1680.

Psaltirea de înșeles sau Psaltirea slavo română. Iași 1680.

Psaltirea în versuri 1673.

Viața Sfinților, 1682—86.

DIN PSALTIREA IN VERSURI

Psalmul XI.

Folosiaște-mi Doamne, și mă sprejiniăște
 Cu a ta putiare de mă mântuiaște;
 Că scăzură cei buni și se 'mpușanară
 De nu-i dereptate nice într'o țară.
 Deșert cătr'aproape tot omul grăiaște
 Și cu 'nșelăciune va de-l păgubiaște.
 Cu budze vicliane din inemi adânce
 Grăesc răutate și cuvânt de price.
 Des piarde-vei Doamne budze 'nșelătoare
 A limbă sâmață¹ de rău grăitoare.
 Să fălesc pizmașii că-ș vor mări limba
 In cuvânt de svadă să mulțască scărba.
 Că budzele voastre sînt cu noi de față,
 Nu băgăm de samă Dunnedzău ce 'mvață.
 Vedzi mișelătate, vedzi suspin cu jiale,
 A lipsiți și measeri² vedzi de durori⁴ griale.
 Acmu, pentru dâșii scoală, Doamne svinte,
 Să-ț impli cu izbânde svintelia cuvinte
 Și să-ț rădici sămnul cel de biruire,
 Să cutedzi cu dânsul fără de 'ndoire.
 Că cumu-i argintul lămurit cu focul
 T-sînt svinte cuvinte curate cu totul.
 Tu, Doamne, ne scoate și ne socotiaște
 De ruda aceasta și 'n viaci ne feriaște,
 Că 'mpregiurul nostru sînt gata s'allarge
 Cu rău necurații cei fără de liage.
 Precum iaste ceriul mare de nălțime,
 Pre pământ adaogi de oameni mulțime.

¹ Sâmața = semeață.

² Measeri: săraci. Formă păstrată din secolul trecut (lat. miser).

⁴ Durori: plur. dela duroare (dolorum), cuvânt dispărut; se întrebuințează azi rar ca dialectal.

TITLUL CARTII „VIAȚA SVINȚILOR“ DE DOSOFTEIU DIN 1682
(După: Blanu și Hodoș Bibliografie rom. veche, 1898)

ВНЦА ШИ ПЕТРАЦЕРА СВІЦНАШЬ
АКМЪ ТИПЪРИТЕ.

Іеру Бѣлѣ сагаіа прѣдѣмнѣхѣхѣ іеру Іс Хсѣ

ІВАНЬ ДІКА ВОЕВОДА,

Хімілау: Дмітрѣ Діка Ціраіа шодорѣвѣшѣ оураїнѣ

Кѣ порѣка шпрімаіа Шіхлѣвѣшѣіа
Чімеріаїн поїтре

Чѣл Досоїа шітрополѣвѣ СВІАСІА.

Ітпирнѣ СВІПІА шітрѣполѣіа ІІШЕ, аа керѣ Тіларнѣца
пѣлѣ Іфѣторѣвѣ ала шіскѣ СВІЦІА. ПІарнѣтелѣ поїтре

ПАТРІАРХѣВѣ ІВАНІМЪ.

ВЛѢШ ДѣЛА ІЧІПѢТѣВѣ АМІНЪ,

ЗІЧ: МЦА ШКТОБРН, ІІЗ, ДНН.

ДѣЛА НІЦЕРА ДМІРАШІ ШІ
МІНТѢТОРМАДНОСТРѢ ІС ХСѢ

ЛѢТѢ АХПВ:

Viața și petriacera svinților. Acumu tipărite întru bl(agoslov)ite dzălele prea luminatului întru Is(us) H(ri)s(tos) Ioanu Duca Voevoda cu mila lui Dumnedzău Domnū țării Moldovei și Ucrainei și cu porunca Mării Sale și cu poslușenia a smereniei noastre a lui Dosothei Mitropolitul Sucevei, în tiparnița Svintei Mitropolii în Iași, la care tiparnița ne-au agiutoritū dela Moscū nișa Svintia sa Părintele nostru patrarhulū Ioachimū. Влѣш dela începutul lumii 7190. мѣца шктокри 27. днн Dela nașterea. Domnului și Măntuitoriului nostru Is(sus) H(ri)s(tos) leat 1682.

DIN „VIAȚA SFINȚILOR“

Cătră iubitulu cetitoriu sănătate.

A sinaxariului¹ Dumnedzăiască și svântâ carte scoasă de pre greciaște și eliniaște din 12 min'ae² a svintei besiarici și din cărțile vistiariului³ besiaricii pre limbâ rumânească cu lungâ nevoință și cu lexicone⁴ deagînsu tălmăcită, cu pohta blagoceștivilor⁵ și lui Dumnădzău iubițu Domnii țărâi Moldovei Ioan Gheorghi Ghica Voevoda și Ioan Ștefanu Vasile Voevoda și Evstratie Dabija Voevoda și Ioan Duca Voevoda și Iliășu Alexandru Voevoda și Ioan Ștefanu Petru Voevoda și Ioan Dimitrie Ca[n]tacuzino Voevoda și Măria Sa Ioanū Antonie Ruseu Voevoda și cu pohta domnilorū sale cinstițilorū boiarii țărâi într'atăta lungă vriame scriindū și tălmăcindū câte am pututu birui în aceștu viciu grei a țărâi abiia cu mult greu am scrisū și acestâ svântâ carte... Caria iubiții lui Dumnedzău și cinstițu cetitori cu dragū să o priimiți și să o cetițu fără urātu, că nu spune într'insă de petrecaniile și putețile împărațilorū și a chesarilorū și a crailorū ș'a domnilorū, nice de vitejiile și izbânzile hatmanilorū, nice de nevoințele vitajilor, ce de nevoințele și biruințele și izbânzile a vitajilor împăratului și domnului cerescū, deacăroră nevoințe ingerii se minuneadză cum ei putură de se nevoiră și biruiră a bate războiu așa de minunatu preste toată minunia și cinstițu preste toată cinstia.

Carile dumneavoastră cetindu-le, în toate dzăle, veți îndulci sufletiaște ca în raifulū adevăratū a svinții sale și întâi să pomeniț și să mulțumiț blagocestivilorū Domni și pre noi încă nu uitați dela svântâ ruga dumnilorū-voastre.

¹ *Sinaxariu*, cuvânt grec: *calendar*; prin extensiune: viețile sfinților așezate după calendar.

² *Min'ae* = *minee*, cuvânt grec: colecții de bucăți de citit la slujbă în

cursul lunilor. Sunt deci 12 minee.

³ *Vistiar* = *comoară*.

⁴ *Lexicon*: neologism interesant.

⁵ *Blagocestiv* = *evlavios*, *pios*.

BIBLIA LUI ȘERBAN 1688.

La finele secolului XVII se face în Muntenia o lucrare de mare însemnătate. Șerban Cantacuzin, domn cu visuri și ambițiuni mari, eră în acelaș timp și mare susținător al literaturii naționale. Sub domnia lui se traduse așa numita „Biblie a lui Șerban“ importantă și din punct de vedere literar și din cel ortografic, și care se tipări în timpul lui Brâncoveanu.

Din prefața domnitorului

Și auzându eu smeritul Domnū den gura Domnului meu adease a zice: privegheați că nu știți în ce cîasū Domnul nostru vine, cunoscutu-mi-am datorie nepărăsită, mai nainte de a sosi sfârșitul nemerniciei mele, după darul ce mi s'au dat den mila lui Dumnezeu să neguțitorescū duhovniceasca neguțitorie și să dau celor ce sântū suptū ascultarea noastră talandulū care m'au încrezut Domnulū.

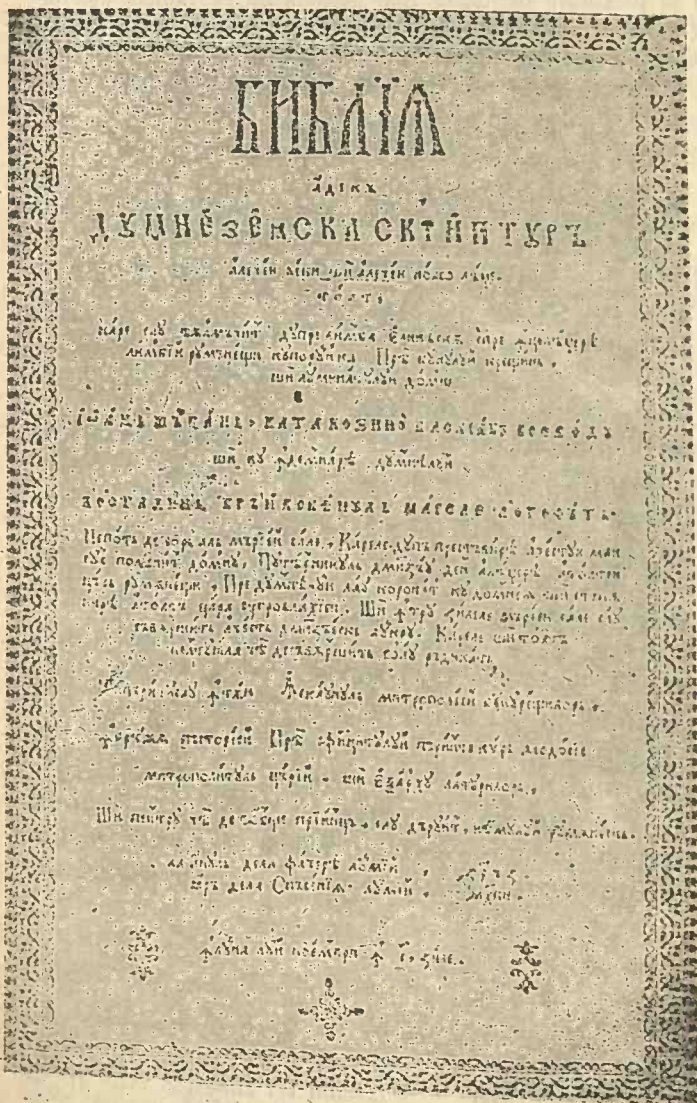
Și aciasta am făcut la talmăcirea aceștii sfinte scripturi, făcându multă nevoință și destulă cheltuială. Despre o parte puindū dascali știuți foarte den limba elinească pe prea înțeleptul cel dentru dascali alesū și arhiereu Ghermano Nisisū¹ și după petreacere lui pre alții care s'au întâmplatū și despre altă parte ai noștri oameni ai locului nu numai pedepsiți² întru a noastră limbă, ce și de limba elinească avându știință ca să o talmăcească. Carii luându lumină și dentr'alte izvoade vechi și alăturându-le cu cel elinescū al celor 70 de dascali³ cu vrearea lui Dumnezeu o au săvârșit precum se veade. Și măcarū că la unele cuvinte să fie fost foarte cu nevoie talmăcitorilor pentru strimtarea limbii românești, iară încăș avându pildă pre talmăcitorii latinilor și sloveanilorū, precumū aceeaia așa și ai noștri le au lăsatū precum să citească la cea elinească.

¹ Arhiereul Ghermano de Nisa (Niș).
² Pedepsiți: învățați. Cuvântul a rămas în limbă, dar și-a schimbat înțelesul.

³ *Isvodul cel elinesc a celor 70 de dascali*: ediția biblică numită *Sep-tuaginta*.

TITLUL BIBLIEI LUI ȘERBAN

(După un exemplar din colecția Academiei)

Titlul: "Biblia adecă dumnezeiasca scriptură ale cei vechi și ale cei nozo leage, toate care sau talmăcîit dupre limba elinească spre înțelegerea limbii rumânești cu porunca prea bunului creștîni și luminatului domnii Ioanî Șarbanu Ca(n)ta-cuzino Basarabu Vocovodu și cu îndemnarea dumnezei Costă(n)dinu Brâncoveanulu marele logofătu de soru alu mării sale, carele după prestăvirea acestui mai sus pomenit domnu, puterniculu Dumnezău den aleagerea a toatei țării rumânești, pre dumnealui lau coronat cu domnia și stăpînirea a toată țara Ungrovlaticii și intru zilele mării sale s'au săvârșitu acestu dumnezăescu lucru. Carele și toată cheltuiala cea desăvârșitu oau rădicatu. Tipăritusau întâi în scaunulu mitropoliei Bucu-reștiloru în vremia păstoriei prea sfinșitulu părinte chyru Theodosie mitropolitulu țării și exarhu laturiloru și pentru cea de obște priință sau dăruitu neamulu rumâneșcu la anululu dela facerea lumii 8197, iară dela spania lumii 1688 în luna lui noemvrie în 10 zile.

LECTURI AUXILIARE

SCRIERILE LUI DOSOFTEIU

de

N. I O R G A ¹⁾

Înainte de a scrie, Dosofteiu a stat de la început ca un model. Mitropolitul Varlaam, răspânditorul de carte românească. Luându-se după acesta, Dosofteiu traduse Viețile Sfinților. Dar el nu a ales ca Varlaam, dând într-o singură carte cu slovele destul de mari ceea ce socotea mai frumos în povestirile despre minunile acelor cari, crezând mai mult decât ceilalți oameni, au câștigat și puteri mai mari decât ale lor. El voia să dea Românilor întreagă povestea Sfinților, și, dacă n'a luat în adevăr tot din originalele grecești și „sârbești“ pe care le adunase nu fără oarecare osteneală, el a strâns de sigur partea cea mai însemnată din cele douăsprezece Mineie, sau citiri despre sfinți din zilele sau „praznicele“ fiecărei luni. Pe rând, de la Gheorghe Ghica (1657) înapoi, toți Domnii îl îndemnară să lucreze cu stăruință la această mare și grea operă. Căutând harnic prin „lexicoane de agiunsu“, alegând cu mult simț de limbă cuvintele potrivite, el mântui abia după întoarcerea sa din Polonia ceea ce începuse cu multă vreme în urmă; în „acești veaci grei ai țării“, de care se plânge, el găsisese totuși destul timp și destulă odihnă de minte pentru a da neamului său o astfel de lucrare, cum n'o aveau nici vecinii pre limba lor. Dar „Viața și petriacerea Svinților“ așteptă câțiva ani până ce ajunse la tipar.

Dosofteia credea că limba poporului poate fi primită în Biserică și odată, răspunzând cărturarilor munteni, cari erau de altă părere în ceea ce privește slujba, el pomenește cuvintele lui Marcu de Alexandria în favoarea limbii înțelese. Altădată, ei recomandase citirea Psaltirei românești, aducând înainte acea autoritate a Sfântului Pavel care se află așa de dese ori citată în prefața publicațiilor luterane și calvine din Ardeal, în veacul al XVI-lea.

Dar din Sfânta Scriptură însăși el nu făcù o traducere com-

¹⁾ Din „Istoria literaturii religioase“. Buc. 1904.

pletă, precum se făcuse în Ardeal cu un veac înainte și cum se făcù din nou, poate de Varlaam, la începutul veacului al XVII-lea. Gândul lui Dosofteiu nu erà întru atâta îndreptat la mirenii cari ar putea citi, cât la preoți, cari vor trebui să folosească lucrările sale. Astfel, în loc să dea un Testament Vechiu și un Testament Nou, sau acesta din urmă întreg și celalt în bucăți răzlețe, el adună numai în „Parimiile de preste an“, acele bucăți de Scriptură care se citesc în Biserică, mai ales în zilele postului celui mare. Traducerea lui e cu totul nouă și de o frumusețe deosebită.

Dar el își îndreaptă luarea aminte cu deosebire asupra acelei părți din Scriptura Veche care e Psaltirea.

Alegerea lui venià întâiu din obiceiul, destul de răspândit la toate popoarele, de când cu Reforma, de a se da Psalmii pe înțelesul tuturor: în Polonia, poetul Kochanowski prelucrase această parte a Bibliei în niște versuri vestite, care se tipăriră adeseori și vor fi fost citite multă vreme cu plăcere, nu numai de Dosofteiu, ci de toată boierimea cu știință de carte care învățase peste Nistru. Pe urmă din tot cuprinsul așa de felurit al Vechiului Testament, nu e nicio carte care să se poată mai mult potrivi pentru nevoile, pentru durerile și nădejțile fiecăruia ca Psalmii; nici una nu poate sluji mai bine, cu toată împărăteasca-i strălucire, ca veșmânt pentru orice simțire umilă care nu e în stare să-și găsească însăși vorbele. În cele o sută cincizeci de mărturisiri, de rugăciuni, de imnuri, de tânguiri se află tot sufletul omenesc în întoarcerea lui asupra sa însuși și în avântul plin de sfială și de temere către puteri mai mari decât dânsul.

Deci Dosofteiu traduse Psaltirea. „Cu lungă osteneală, în mulți ani“, el căută ajutându-se de multe tâlcuri, să-i înțeleagă bine cuprinsul, învăluit adesea de aluzii al căror înțeles, așa de vechiu, s'a pierdut de mult. Astfel, el ajunsese a da acei text în prosă care fu împărtășit apoi cetitorilor în Psaltirea slavo-română din 1680. Apoi el începù altă muncă, aceasta cu mult mai grea. El voi să dea Psaltirei forma nouă a versului, a „versului“ zicea el românește.

În această nouă osteneală, el întâlni o mulțime de piedici, pe care le învinse numai după o sârguință de cinci ani (1666-71). Scurțimea stilului Psaltirei face cu neputință o prefa-

cere a ei în poezie fără adausuri și schimbări: o Psaltire versificată *exactă* ar fi adese ori neînțeleasă; ea n'ar vorbi inimii mai niciodată. Trebuie prin urmare o prelucrare.

Dosofteiu avu îndrăzneala să caute poezia aiurea, acolo unde floarea ei se înalță de veacuri, bucurând un șir de oameni după altul, îmbălsămând viața grea a bietului om dela țară. El nu se coborî în grădina îngustă a cărturarilor, ci, călugăr cu mintea deschisă pentru frumusețea ce nu stă în cărți, el luă drumul deschis prin mijlocul ogoarelor. Ce spuneau lăutarii și flăcăii la horă și la șezătoare, nu eră întru toate pe înțelesul lui, dar el prinse ceva din această frumuseță nesilită, care nu suferă nici o piedică, ci se desfășură limpede și cutezător. Astfel, Psaltirea lui în versuri se desface în două părți: una, în care scriitorul nu vrea să se coboare, ci-și înșiră solemn silabele după datina celor învățați, și alta, partea cea mai întinsă, în care el uită mândria volumelor răsfoite și se lasă furat de ritmul ușor, săltăreț, vioiu al cântecului popular. De multe ori, el a nemerit tonul așa de bine, încât de aici înainte, băieții ce străbat stradele încremenite de ger purtând steaua soliei vesele a nașterii lui Hristos au făcut să sboare în recele aer de noapte cântări de psalmi pe care nu le știau, săracii, din ce sfântă gură de om învățat și de cucernic Mitropolit au izvorit într'un ceas fericit!

SECOLUL XVIII

BUCĂȚI DE LECTURĂ

ANTIM IVIREANUL

Dintre deosebiții episcopi și mitropoliți care s'au ocupat cu tipărirea de cărți bisericești, cel mai însemnat este Antim Ivireanul.

Antim s'a născut în provincia Caucasiei numită Iviria. În tinerețe căzuse sclav la Turci, dar prin inteligența și talentele sale, deveni liber și ajunse la oarecare pozițiune în Constantinopol prin arta tipografiei.

Pela 1690, Const. Brâncoveanu voind să perfecționeze tipografia Mitropoliei, aduse în București pe Antim, numit atunci Andreiu. Acesta se călugăriaci și organizează tipografia scoțând ucenici români. În acest timp s'a ocupat și cu studiul limbii patriei sale adoptive, pe care ajunse în cele din urmă s'o cunoască întocmai ca un Român.

După-ce fu egumen al Snagovului, unde stabili o nouă tipografie, ajunse la 1706 episcop al Râmnicului și peste câțiva ani, murind mitropolitul Teodosie, fu chemat la Scaunul Mitropoliei.

El ură domnia turcească și făcea parte din partidul care simpatiză cu Rusia. Din această pricină avea mulți dușmani în Țară și la Constantinopol. Aceștia îl acuzară către Brâncoveanu că face risipă cu banii statului și urmărește detronarea Domnului. Antim știu atât de bine să se apere, în două scrisori adresate lui Brâncoveanu, încât toate acuzările fură dovedite false și el rămase în cinste până la finele domniei acestuia.

După Ștefan Cantacuzino, venind la tron Nicolae Mavrocordat, pozițiunea lui Antim deveni foarte critică. Domnul căută numai un prilej ca să scape de dânsul. Răspândindu-se vorba că Austriacii au intrat în Țară, Mavrocordat fugi la Giurgiu, iar Antim rămase în Capitală. Indată ce se întoarse,

Domnul — care aflate că știrea eră exagerată și aveă și 200 de Tătari — acuză pe Antim de conspirator, obținū dela Patriarh degradarea lui și-l exilă. Pe drum, păzitorii, din porunca domnului, il omoriră (1716).

(Antim Ivireanu

Pictură murală dela biserica Antim.

(După: Gibescu, Istorical Mitrop. Ungro-Vlahiei, 1907).

Antim a fost un orator bisericesc foarte însemnat. Dela el ne-au rămas afară de cărțile tipărite, o sumă de predici ținute la diferite ocaziuni, cari s'au publicat mai întâi de către răposatul episcop al Romanului Melschisedec sub titlul „*Didahii*“.

CE ESTE DREPTATEA.

(Din Predica la duminica a doua a lui Luca).

„Precum vă este voea să vă faceți vouă oamenii, faceți și voi lor așijderea“.

Cea dintâi și firească voe a prea bunului și întru tot milosivului Dumnezeu, au fost și este ca să se facă omul cât este cu puțință asemenea lui Dumnezeu la toate faptele cele bune. Și de cât toate faptele cele bune mai mult dreptatea are putere a face pre om Dumnezeu, după dar, precum iarăși nedreptatea este cea mai mare răutate, care desparte pre om dela Dumnezeu, și-l face tovarăș cu Satana.

Dreptatea este o măsură aleasă, pusă și așezată din dreptatea lui Dumnezeu, ca să fie toată lumea în starea ei; este o cale dreaptă pe care cine va umbla și va alerga nu se teme să se poticnească nici într'o parte și îl duce tocmai în raiu; este o cumpănă potrivită, în care nu priimește nici mult nici puțin de cât se cade; precum este proțapul la car, așa este și dreptatea la om, iar mai mult la creștin, căci creștinul ce nu va umbla, nici va face dreptate, acela nu se chiamă creștin.

Socotiți acumă dară câtă putere are dreptatea, că pierde toate păcatele, și îndreptează viața omului la bine; iar vedeți acumă câtă putere rea are și nedreptatea, că șterge celelalte bunătăți ce le are omul și îl duce pre om la pierzare. Pentru unii ca aceștia scrie Isaia marele glăsuitoriu prin duhul sfânt și zice: „înfricoșată este urgia lui Dumnezeu pentru ceia ce nu fac dreptate; toată jertfa și tămâia și laudele voastre le-am urât, și când veți ridica mâinile voastre cătră mine, eu mă voi întoarce de cătră voi“.

Și ce este pricina de nu priimește Dumnezeu jertfele norodului? Este că nu păzim cuvântul care ne învață: „dreptate vă învățați pre pământ“. Nevoiți-vă, zice, a face dreptate pre pământ, izbăvind pre cel năpăstuit, ajutând cu lucrul și cu cuvântul aceluia ce are dreptate și n'are ajutoriu, celui sărac și nemernic, care este străin și caută să-l înșăle și să-i ia munca lui, tu, putând, fă-i dreptate și nu-l lăsa.

Acesta este cuvântul care zice sfânta Evanghelie: „Precum îți este voia să-ți faci oamenii, așa fă și tu lor“. Nici priimești, nici pohtești să-ți faci cinevă nedreptate, nu face nici tu altuia; aceasta este dreptatea lui Dumnezeu, cu care voește Dumnezeu să ne asemănăm lui.

CARACTERIZARE GENERALĂ

*Influența slavonă și greacă. Limba română în Biserică.
Caracterul și importanța literaturii religioase.*

Am văzut că foarte târziu după întemeierea statelor române încep a se produce scrieri în limba română. Acest fapt eră o consecvență a organizării politice și bisericești a Românilor. Creațiunea statelor române s'a întâmplat după o lungă împreună-viețuire a Românilor cu Slavii. Limba slavonă a fost cea dintâiu limbă întrebuințată în biserică și în întocmirea statului, iar limba strămoșească rămăsese numai pentru uzul zilnic în relațiile dintre particulari. Situația aceasta a fost identică cu aceea a popoarelor romanice din apusul Europei, la cari acest rol îl avea limba latină.

Această stăpânire a limbii slavone începe a slăbi prin secolul XVI, mai ales din două pricini:

a) pentru că slavonismul, fiind o formă străină de închinare trebuia susținut și alimentat și această susținere scade pe măsură ce se împuținează mănăstirile slavone și încețază imigrarea călugărilor sârbi în principate.

b) pentru că relațiile culturale cu Grecii încep cu mult înainte de domnia lor politică și ele dau prilej Grecilor să lupte pentru dărâmarea influenței slavone, iar din această luptă limba română se alese cu o puternică ajutorare și numai mai târziu, după înfrângerea slavonismului, ei își impuseră influența lor.

După căderea Constantinopolului, se întâmplă și în țările române imigrațiune de Greci, ca și în Occident. Influența lor se exercită în primul rând în politică, înconjurând pe domni, apoi în Biserică. Aci însă avură să lupte

cu puternicul curent slavon și, din lupta ca să-l dărâme, rezultă un ajutor pentru limba română.

Această slăbire a curentului slavon făcea negreșit, din ce în ce mai grea întrebuintarea limbii slavone între Români, iar numărul Românilor știutori de slavonește se împușină din ce în ce. A trebuit deci să se nască în lumea preotească, în care eră pe atunci închisă toată învățătura vremii, ideia unor traduceri, iar realizarea ideii o vedem în cele mai vechi manuscrise românești, cari s'au scris întâiu pe la finele secolului XV și au ajuns la noi în copii ceva mai târzii. Această mișcare s'a produs în nordul Moldovei; în mânăstirile de acolo s'au găsit: „Codicele voroneșean“, care cuprinde parte din faptele Apostolilor și din epistolele lor; Psaltirea numită „Scheiană“. Din nenorocire, ea n'a avut nicio urmare și rămâne numai prima lucrare a desvoltării limbii românești ca limbă scrisă.

Al doilea moment este pe la mijlocul secolului XVI, când apar și primele tipărituri românești. În această vreme (între anii 1508—1588) se vede că s'au produs stăruințe mari din partea Slavonilor pentru a-și mai întări influența lor în țările române și de aceea vedem că se tipăresc numai cărți slavonești în prima jumătate a secolului XVI. Dar în această vreme reforma religioasă pătrunde în Ardeal, pe deoparte prin Sașii luterani, pe de alta prin Ungurii calvini. Și unii și alții se silesc să facă prozeliți printre Români. În acest scop se tipărește la Sibiu în anul 1544 un Catechism, cunoscut sub numele de „Catechismul românesc“. Incercarea se vede că nu face să se prevadă nici o izbândă, căci altă carte nu se mai tipărește la Sibiu. Tocmai peste 20 de ani o nouă ieșire în luptă se produsese la Brașov, aci înșă cu o mare forță și stăruință.

Judele sășesc din Brașov Hans Benkner stabilește tipografie, ajută pe tipograful Diaconul Coresi, venit dela Târgoviște, și tipărește cărți. Prin stăruințele lui apare la Brașov cea mai veche carte tipărită românește pe care o cunoaștem până acum: este *Evanghelia* dela 1560. La 1563 se tipărește *Apostolul*; la 1568 se tipărește *Psaltirea*; la 1570, a doua *Psaltire*.

În acest timp Calvinii încearcă să revină la atac, și, tot prin Coresi, Forro Micloș tipărește un *Tâlc al Evan-gheleilor* la 1564.

Aceste lovituri date limbii slavone nu produsese însă un efect prea mare; suntem departe încă de introducerea limbii române în Biserică, pentru că chiar aceia cari loviau slavonismul nu îndrăsniau să fie prea radicali și tot ei tipăriră în aceeași vreme și cărți slavone.

Astfel între anii 1508—1588 se tipăriră în țările române 38 de cărți (atâtea se cunosc), dintre cari 28 slavone, 2 slavo-române și numai 8 românești pe dea'ntregul. Ori-cât de mic să fi fost însă succesul luptei contra slavonismului, mișcarea aceasta are o importanță foarte mare: că mare parte din traduceri și tipărituri s'au făcut de către Coresi, care veniă din Muntenia să trăească în Transilvania, care făcea cărți destinate a se citi și în Transilvania și în celelalte țări române; prin aceasta se întemeiază dela început unitatea de limbă.

A treia epocă de activitate literară se începe tocmai pe la 1633. Este momentul unui nou atac al Calvinistilor; dar acuma ei găsesc în față opoziția ortodoxilor și o reîmpu-ternicire a slavonismului. Este epoca lui Mateiu Basarab (1632—1654) și a lui Vasile Lupu (1634—1653). Nici a-cum nu se poate vorbi despre introducerea limbii ro-mâne în Biserică. Mateiu Basarab face apel la lumea sla-vo-nă și, prin Petru Movilă, care era Mitropolit la Kiev, aduce tipografi, întemeiază tipografiile la Câmpulung, la Govora, la Mănăstirea Dealului și la Târgoviște; este imitat în activitatea sa de către Vasile Lupul. Și unul și altul tipăresc cărți slavonești, luptă în contra propagandei din Ardeal și sub auspiciile lor se ține sinodul ortodox dela Iași (1641).

În epoca dela 1633 până la 1656 se tipăresc 31 de cărți, din cari 8 slavone, 3 slavo-române, 19 românești și una grecească. Iată cum grecismul începe să-și facă și el drum.

După vreo 20 de ani de amortire urmează epoca lui

Doșofteiu (1671—1686), mitropolitul Moldovei, a cărui acțiune însă s'a mărginit mai ales în Moldova și a fost cam risipită din pricina evenimentelor politice, cari l-au influențat direct și pe el.

Când această activitate era aproape să se stingă, se începe în principatul vecin o mișcare și mai puternică. Acum ajungem la momentul culminant al luptei limbii românești pentru a deveni stăpână în țara românească. Este epoca lui Șerban Cantacuzino (1678—1688) și a lui Brâncoveanu (1688—1714); este epoca Mitropoliților Teodosie și Antim. Aceștia au avut gloria ca în timpul lor să se desăvârșească introducerea limbii românești ca limbă oficială a bisericii. În timpul lui Șerban se introduce citirea în românește a Evangheliei și a Apostolului, iar la 1713, pentru prima dată se citește, în bisericile Munteniei, Liturghia și Molitfenicul în limba țării. În vremea aceasta se întemeiază tipografiile la Snagov, la Buzău, la Râmnic, la București.

În epoca dela 1673—1716 se tipăresc 117 cărți, din cari 46 românești, 20 slavo-române și numai 3 slavonești; însă și 2 greco-române, iar 41 grecești pe de-a'ntregul.

Acestea sunt fazele prin cari a trecut chestiunea introducerii limbii române în biserică.

„De aci se vede lămurit—zice d. I. Bianu, care a stabilit acest nou punct de vedere—că scoaterea limbii slave din Biserica Românilor și ridicarea limbii naționale ca limbă liturgică în locu-i, s'a îndeplinit numai în întâiele 3 decenii ale secolului XVIII. Această schimbare atât de însemnată în istoria noastră culturală, nu s'a făcut deodată, nici prin porunci domnești, nici prin hotărâri de sinoade și de prelați, ci cu încetul, prin trebuințele din ce în ce mai mult simțite de toți și după ce încetară și cauzele cari făcuse să se creadă că păstrarea limbii slave în biserică era o necesitate pentru păstrarea ortodoxiei“.

Care este valoarea cărților religioase ce ne-au rămas din acele vremuri? Constituesc ele literatură românească?

Negreșit că prima condițiune a unei literaturi este originalitatea: nu poate exista o literatură numai din traduceri. Și literatura religioasă a secolilor XVI—XVIII e reprezentată numai prin traduceri și prin prea puține prelucrări. Originale avem numai prefețele și epilogurile. În acestea autorii, ne mai fiind legați de fraza din originalul străin, vorbesc mai liber, cugetarea este a lor și expresia este tot a lor.

Dar pe de altă parte pentru existența unei literaturi se cere să existe o limbă literară.

Acî stă însemnătatea literaturii religioase. Ea a stabilit unitatea limbii. Acelaș om traduce și pentru Românii din Transilvania și pentru cei din principate. Adese ori acelaș manuscris servă spre a se tipări o ediție în Țara Românească și alta în Transilvania. Ieromonahul Silvestru a tradus și Biblia publicată de Mitropolitul Simion Ștefan din Transilvania și Cazania tipărită la Govora de Mateiu Basarab.

Pentru ca asemenea comunicări de texte să fie cu puțință, se cerea ca limba în care se traduceau aceste texte să fie înțeleasă de Românii din diferite provincii. Spre acest scop au lucrat scriitorii bisericești în mod conștient chiar, căci Simion Ștefan zice că a avut în vedere să facă un text pe care să-l înțeleagă Românii ori unde ar fi risipiți.

LITERATURA ISTORICĂ

BUCĂȚI DE LECTURĂ

GRIGORE URECHE

Grigore Ureche s'a născut pe la 1590 dintr'o veche familie boierească. El ocupă diferite funcțiuni însemnate în țară, ajungând pânăla demnitatea de mare vornic al țării de jos. Dela 1646 nu se mai pomenește nimic despre dănsul.

Grigore Ureche e autorul unei importante lucrări, socotită drept cea mai veche cronică scrisă românește în Moldova și intitulată: „*Domnii țării Moldovei și viața lor*“.

Ea e făcută după scrieri străine, cu deosebire polone, după cronici interne scrise în slavonește și, într'o mică măsură, după tradițiune.

Stilul este plastic și colorat, limba destul de curată și cu prea puține slavonisme.

Lucrarea lui Ureche n'o cunoaștem în original, ci în copii ulterioare. Cei mai însemnați dintre acești copiiști, cari făcură și adnotări — unele foarte interesante — sunt: *Evstratie Logofătul*, *Simeon Dascălul* și *Misail Călugărul*.

„DOMNII ȚĂRII MOLDOVEI“

Predoslovie

Mulți scriitori s'au nevoit de au scris rândul și povestea țărâlor și au lăsat izvod pre urnă și bune și răle să rămâie ficiorilor și nepoților, și să le hie¹ cele bune de învățatură.

¹ Hie = fie. Să se observe că în secolul XVII începe să fie frecventă schimbarea labialelor în textele moldovene.

iară cele răle ca să se poată feri și să se socotească și celor bune să urmeze. Și alții pizmuind, și însemnând, și scriind, cum și eu Grigorie Ureache, care din mila lui Dumnezeu și a Domnului meu am fost Vornic mare, cu multă nevointă am cetit cărțile și izvoadele, și ale noastre și celor străine, și am aflat cap și începătură moșilor de unde au izvorât în țară și s'au înmulțit, și s'au lățit, ca să nu se înecă anii cei trecuți a toate țările; și apoi să nu să poată ști ce au lucrat, să să asemine hierelor și dobitoacelor ceilor mute și fără minte. Aceea urmând, și măcar că se află și de alții însemnate lucrurile țării Moldovei, apucatu-m'am și eu a scriere începătura și adaosul, mai apoi și scăderea, care să vede că au venit în zilele noastre, după cum au fost întâiul țării și pământului nostru a Moldovii. Că cum se tâmplă de sârg² și adaoge pohoitul apei, și iarăși de sârg scade și se împuținează, așa s'au adaos și Moldova, care mai apoi dela alte țări s'au descălecat și s'au lățit de sârg și fără de zăbavă. Aceale cercând, le-am îndreptat cu nevointă, că nu numai leatopisețul nostru, ce și cărți străine am cercat ca să putem afla adevărul, ca să nu mă aflu scriitor de cuvinte deșearte, ce de dreapte; că leatopisețul nostru cel moldovinesc așa scrie de prea scurt, că nice de viața Domnilor cari au fost toată cărna nu aleage, necum lucrurile denlăuntru să aleagă, și pre scurt scriind și însemnând dela început până la Domnia lui Pătru-Vodă Rareș, și s'au stâns; că de aici încoace n'au mai scris nimeni. Nice este a se mirare, că scriitorii noștrii n'au avut de unde strânge cărți; că dela lăcuitoarii dentâi n'au aflat scrisori, că n'au lăsat, ca nește oameni neașezați și mai mult proști și necărturari, ce și ei au scris mai mult den basne³ și den povești, ce au auzit unul dela altul. Iară scrisorile străinilor scriu prea larg⁴ și de agiuns, cari au fost râvnitori și hierbinți nu numai ale sale să scrie, ce și ceale străine. Și de acolo luând multe și lipindu-le cu ale noastre vreami și potrivind, și am scris acest leatopiseț, carele de și nu se va potrivi pre la multe locuri, cel ce va hi cu minte, gândesc că nu-mi va vinul; că de multe ori omul însuș ceale ce veade cu ochii săi nu poate să

² De sârg: repede.

³ Basne = basme: tradițiuni.

⁴ Prea larg = pre larg.

le puc pre rând și multe smintește și au spune mai multe au mai puține; dar ceale de demult și răsuflăte de atâta vreme de ani! Ce eu, cum am aflat așa am arătat.

Invățătura și muștrare celor mai mari

În Moldova, au cei mai mici despre cei mai mari acest obicei, de pier fără giudeț, fără vină și fără samă. Singuri cei mai mari giudecători; singuri pârși și singuri plinitori legii! Și de acest obicei Moldova nu scapă, că mai mulți dintre capete sunt iubitori a vărsare sânge nevinovat. Apoi dau vina lăcuiților că sunt vicleni. Dar cine ar iubi să moară? Cine nu dorește să viețuiască? Cu drag este celor mai mari să aibă viață; cei mai mici încă nu o-ar lepădă. Crez, mai bine ar fi den dragoste decât den frică să-i slujească. Și de s'ar învăța cei mai mari de pre niște muște fără minte, cum se ține domnia! că toată albina își apără căscioara și hrana lor cu acele și cu veninul său; iară Domnul, adecă matca, pre nime nu vatămă, ce toate de învățătura ei ascultă. Cum dară ar fi mai bine pentru blândețe să asculte pre cel mai mare, și să-l iubească și cu dragoste să-i slujească, decât de groază și de frică să i se plece. Pentrucă ceala ce pohtește să se teamă de el atâta norod de om, trebuiaște și aceala să se teamă de toți. Că tot vărsătorul de sânge de frică face, ca să-i ia spaima și să se teamă toți de el, ce ar putea face cu blândețe.

De moartea lui Ștefan-Vodă

În anul 7012, nu multă vreme dacă s'au întors Ștefan-Vodă dela Pocuția, la scaunul său, la Suceava, fiind bolnav și slab de ani, ca un om ce eră într'atâția ani, în patru-zeci și șapte, tot în răsboaie și ostenele și neodihna, în toate părțile, de se bătea cu toți, și după multe răsboaie cu noroc ce au făcut, cu mare jăle au răposat Marți, Iulie în 2.

Eră acest Ștefan-Vodă om nu mare la stat, mânios și de grabă vărsa sânge nevinovat; de multe ori la ospete omoră fără giudeț; eră întreg la minte, nelenevos, și lucrul său știa să-l acopere; și unde nu cugetai, acolo îl aflai. La lucruri de

răsboaie meşter; unde erà nevoie, însuşi se vârà, ca văzându-l ai săi să nu îndărăpţeze. Şi pentru aceea, rar răsboiul de nu biruia.

Aşisderea şi unde-l biruia alţii, nu pierdeà nădejdea; că ştiindu-se căzut jos se rădicà deasupra biruitorilor.

Eară după moartea lui şi fiul său Bogdan-Vodă urma lui luase de lucrurile vitejeşti, cum se tâmplă din pomul bun şi roadă bună se face. Ingropat-au pre Ştefan Vodă în mănăstirea Putna, cu multe jăle şi plângere tuturor lăcuitorilor ţării, cât plâneau toţi ca după un părinte al lor; că cunoşteau toţi că s'au scăpat de mult bine şi apărare. Ce după moartea lui îi ziceau sfântul Ştefan Vodă, nu pentru suflet, că este în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fost om cu păcate, ci pentru lucrurile sale ceale vitejeşti, care nimeni din Domni, nice mai nainte, nice după aceeaia nu l-au agiuns.

Fost-au mai nainte de moartea lui Ştefan-Vodă, într'acelaş an, iarnă grea şi geroasă, cât n'au mai fost iarnă ca aceea nice odată. Eară preste vară au fost ploii greale şi povoaie de ape, cât s'a făcut multă înecare.

Domnit-au Ştefan-Vodă 47 de ani, 2 luni şi 3 săptămâni; şi au zidit 44 mănăstiri şi bisericici; şi erà însuşi şitor preste toată ţara.

Eară înaintea săvârşirii sale chemat-au Vlădicii şi sfetnicii săi, boieri mari şi alţi toţi câţi s'au prilejit, arătându-le cum nu vor puteà ţine ţara precum o au ţinut el; ci, socotind de cât toţi mai putearnic pre Turc şi mai înţălept, au dat învăţatură să se închine Turcului.

MIRON COSTIN

Născut la 1633, Miron Costin a ocupat sub mulți Domni diferite funcțiuni însemnate și a exercitat o înrăurire directă în conducerea afacerilor publice.

În timpul lui Petriceico, Costin fu trimis în interes diplomatic în tabăra Turcilor dela Nistru și cu acest prilej rosti către vizir acele faimoase cuvinte: „Suntem noi Moldovenii bucuroși să se lățească împărăția în toate părțile cât de mult, iar peste țara noastră nu ne pare bine să se lățească“.

Tot sub Petriceico, Turcii intră în luptă cu Polonia și Domnul voește să treacă în partea acestora din urmă. Costin însă convinge pe ceilalți boeri și cu toții se opun Domnului, pentrucă vedeau că eră mai bună unirea cu Turcii, iar nu cu Polonia, cari au și fost învinși.

Se înțelege că Dumitrașcu Cantacuzino, care vine la tron îndată după acest eveniment, — în urma căderii lui Petriceico, — caută să ia lângă sine pe Costin. Acesta deveniă din ce în ce mai influent, eră agent de frunte în tratativele diplomatice între Turci și Poloni și izbuti să răstoarne pe Dumitrașcu, socotindu-l un uzurpător. Anton Roset, care urmează în domnie, încarcă pe Costin cu cele mai mari onoruri, dar din motive pe cari nu le putem ști — vedem că e răsturnat tocmai de Costin și înlocuit cu Constantin Duca. Acest Duca, după spusa tuturor cronicarilor, eră un domn foarte rău, și Miron Costin a avut să plătească scump greșeala, de care se căiă acum. După ce Duca se întorsese dela împresurarea Vienei (1683), fu atacat de Poloni și luat prizonier împreună cu Miron Costin și cu alți boieri.

Costineștii stau de aci înainte retrași în Polonia și numai pe la începutul domniei lui Constantin Cantemir se întorc în țară, și vedem că atât Miron cât și fratele său Velicico Vornicul ocupă funcțiuni.

Intrigile dela curte, neînțelegerile dintre Costinești și Rosetești, cari aveau mare influență pe lângă Domn, făcură pe cei dintâi să devie adversari ai lui Cantemir. Povestesc cronicarii că Miron îi ziceă: „Mai des cu paharele și mai rar cu orânduile, că-i vrea să-ți dai Măria-Ta seama odată și n'ei puteă“. În curând Costineștii fură scoși din funcțiuni și Velicico, luând parte la un complot, care aveă de scop răsturnarea Domnului, fu prins, adus la Iași, bătut și omorit. Crezând atunci că și Miron va fi amestec, Cantemir trimise la moșia acestuia să-l prindă — când se dusesse ca să-și înmormânteze soția — și astfel în Decembrie 1691 acest mare bărbat al țării fu omorit.

Miron Costin a scris și proză și versuri.

Cele mai însemnate lucrări în proză sunt: Cartea primului descălecat și Letopisețul Moldovei.

„Cartea pentru descălecatul de 'nlăiu a țării Moldovii și neamului moldovenesc de Miron Costin, carele au fost logofăt mare în Moldova” este o operă de polemică. Adnotatorii lui Ureche explicau colonizarea Daciei într'un chip foarte ciudat. Pe baza ziselor unui cronicar ungar, spuneau că țările române au fost colonizate cu tâlhari din temnițele Italiei.

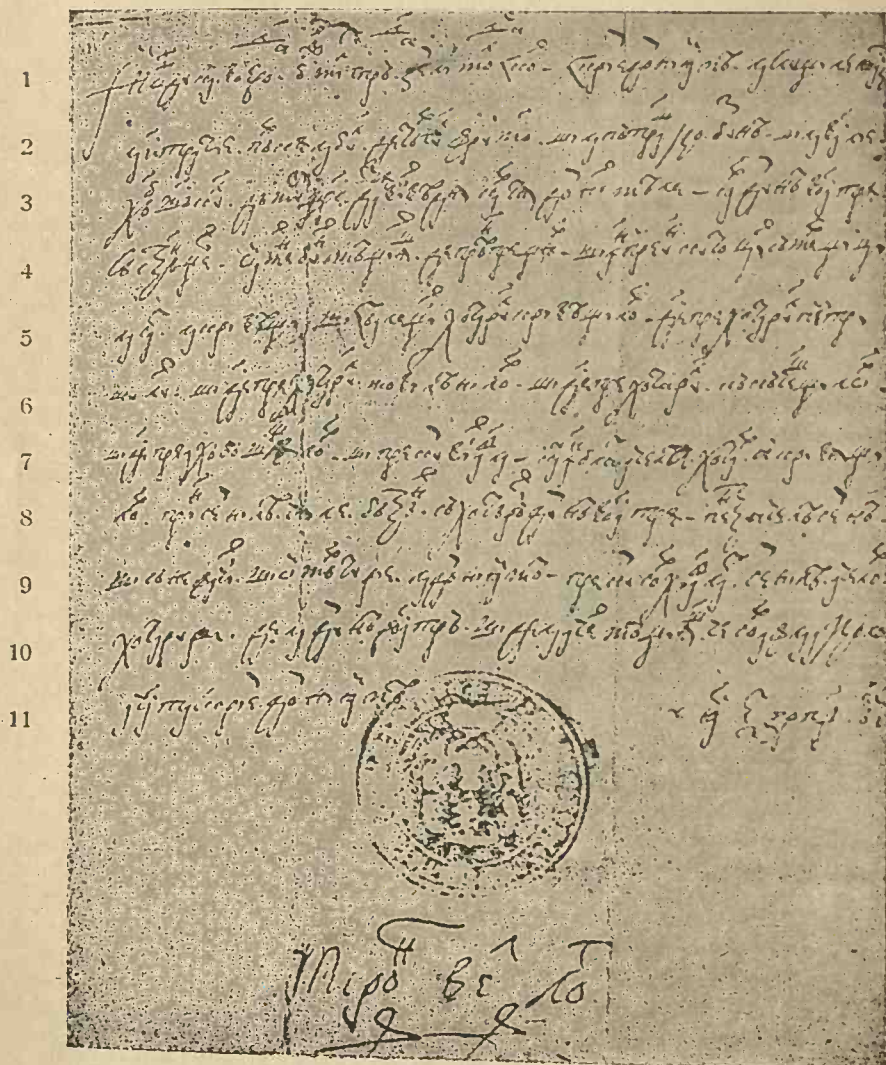
Miron Costin

(După: V. A. Urechia, Operele lui Miron Costin)

În contra acestei păreri insultătoare se ridică Miron Costin în lucrarea de care ne ocupăm și o respinge, spunând că „între Traian și între Laslău Craiul opt sute de ani sunt” și declarând că asemenea idei sunt „basne și scornituri”.

„Letopiseșul țării Moldovei dela Aaron Vodă, de unde e părăsit de Ureachi Vornicul de țara de g'os, izvodit de Miron Costin biv-vel Vornic țării de

gios..." este cea mai însemnată scriere a lui Miron Costin și cuprinde evenimentele dela 1594 până la 1662. Se ocupă în primul loc cu istoria patriei sale, atingând din timp în timp și faptele din Muntenia și Transilvania. Miron Costin voia să scrie o istorie completă a Moldovei, dar împrejurările nu l-au lăsat să-și realizeze planul.

Document din sec. XVII cu semnătura lui Miron Costin
(Din colecțiunea Academiei Române)

(Transcripțiune)

1. Noi Duca Voevod. . . .¹ scriem Domnia mea la slugile
noastre.
2. la Istratie Pârcălabul de Târgul Frumos și la Pătrașco
Buznea și la Vasile
3. Hăbășăscul dămu-vă știre dacă veți vedea cartea domniei
meale iar Dumneavoastră,
4. să strângeți oameni buni înșeagicași de prempregiur și
împreună cu toți să mergeți
5. la sat la Crivești și să alegeți hotarul Criveștilor despre
hotarul Petri-
6. șului și despre hotarul Movileanilor și despre hotarul
Căcăceștilor
7. și despre a Hăbășeștilor și precum viți afla c'au înblat
acela hotar a Crivești-
8. lor prin semnele ceale bătrâne să hotăriți dumneavoastră
pentru acele semne
9. și să ne faceți și o mărturie la Domniia mea precum s'or
hi aflat semnele acelor
10. hotari dela dumneavoastră și dela acei megieși ce s'or
afla acolo
11. aceasta scriem domnia mea în Iași leat 7189
Săptemvrie²

Pecetea domnească

Miron Vel Logofăt.³

¹ Aci este titulara slavonă a Domnilor, care înseamnă: *Cu mila lui Dumnezeu, Domnitor al Moldovei.*

² Dela Hristos anul 1681 pe când domniă Gheorghe Duca a treia oară 1677—1683.

³ Semnătura lui *Miron Costin Mare Logofăt.* Domnitorul nu este semnat, se află pe act numai pecetea.

În limba polonă a scris un poem în care vorbește despre colonizarea Daciei și despre fundarea principatelor și o carte în proză cu același subiect.

Costin a mai scris și „Viața lumii” o lucrare poetică, în care dezvoltă vorbele Eclesiastului: Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni.

Miron Costin era un om foarte învățat, știa limba polonă, latină și ungară.

Judecata lui Dimitrie Cantemir, care făcea pe Miron Costin cel mai mare istoric al Moldovei, o aflăm și azi întemeiată, căci în adevăr el e cronicarul cel mai însemnat, cu care numai Neculcea se poate alătura, dar acestuia îi lipsește cultura pe care a avut-o Costin.

„CARTEA DESCĂLECATULUI”

Predoslovie

Inceputul țărilor acestora și neamul moldovenesc și muntenesc și câți sunt în țările ungurești cu acest nume rumâni și până astăzi: de unde sunt și din ce seminție, de când și cum au descălecat întru aceste părți de pământ, a scrie multă vreme la cumpănă au stăut sufletul nostru. Să înceapă osteneala aceasta după atâtea veaci, dela descălecatul țărilor celor dintâiu, dela Traian împăratul Râmului, cu câteva sute de ani peste mie trecute, se sperie gândul. A lăsa iarăși ne-scris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, este inimei durere. Biruit-au gândul să mă apuc de această osteneală: să scot lumii la vedere felul neamului, din ce izvor și seminție sunt lăcuitorii țării noastre Moldovei și țării Muntenesti, și Rumânilor din țările ungurești cum s’au pomenit mai sus, — că tot un neam și odată descălicați sunt. De unde sunt veniți strămoșii lor pre aceste locuri? sub ce nume au fost întâiu la descălecatul lor, și de când s’au osebit și au luat numele cest de acum Moldoveni și Munteni? În ce parte de lume este Moldova? hotarele ei până unde au fost întâiu? ce limbă țin și până acum? cine au lăcuit mai înainte de noi pe acest pământ și sub ce nume? scot la știerea tuturor cari vor vrea să știe neamul țărilor acestora.

Zice-vă nescine: prea târziu estel După sutele de ani, cum se vor putea ști poveștile adevărate de atâtea veacuri? Răspunz: lăsat-au putearnicul Dumnezeu iscusită oglindă minței omenești: scrisoarea, dintru care dacă va nevoi omul, ceale

trecute cu multe vremi le va putea ști și oblici, și nu numai lucrurile lumii, staturile și începuturile țărilor lumii, ce și singură lumea, cerul și pământul; că sunt zidite după cuvântul lui Dumnezeu celui puternic.

Crez din scripturi, știm, și din scripturi avem și sfânta credința noastră creștinească și mântuirea noastră, cu coborîrea Fiului lui Dumnezeu și împelițarea¹ cuvântului cel mai înainte de veaci, în firea omenească (den afară den păcat). Scriptura ne deschide mintea de ajungem cu credința pre Dumnezeu, Duhul cel nevăzut și necoprins și neajuns de firea noastră. Scriptura depărtate lucruri de ochii noștri ne face de le putem vedeă cu cugetul nostru. Să nu pomenim de marele Moise carele după 2090 ani au scris Leatopisețul dela zidirea lumii, că acesta au avut pre singur Dumnezeu dascal, rost² către rost. Omîr în 250 de ani, au scris după risipa Troadei, răsboaiele lui Achilevs³. Plutarchu în patru sute de ani au scris viața și faptele vestitului împărat în lume a lui Alexandru Machedon⁴. Titus Livius cursul a toată împărăția Râmului, în 700 și mai bine, au scris după urzitul Râmului. Și alți mulți istorici cercând deamăruntul scrisorile, cursul a multe veacuri cu osârdie și cu multă osteneală au scos lumii la vedere istorii.

Indemnatu-m'au mai mult lipsa de știința începutului acestei țări, den descălecatul ei cel dentâiu, toate alte țări știind începăturile sale. Laud usârdia lui Ureache Vornicul carele au făcut de dragostea țării Leatopisețul său; însă aceala dela Dragoș Vodă, de descălecatul cel al doilea⁵ al țării aceștia din Maramureș scrie; iară de descălecatul cel dentâiu de Romani, adecă cu Râmleani, nemica nu pomenește, numai amelită⁶ la un loc, cum că au mai fost țara odată descălecată și s'au pustiit de Tătari⁷; ori că n'au avut

¹ *Impelițarea*: *Intruparea*. In sec. XVI *petiță* însemnă trup. Cf. expresia familiară de azi: *drac împelițat*.

² *Rost* = *gură*.

³ *Răsboaiele lui Achilevs*: *Iliada*.

⁴ *Plutarch*: scriitor grec (50—120) a scris biografii ale bărbaților celebri din vechime sub titlu de *Vieți paralele*.

⁵ *Ureache Vornicul de descălecatul cel al doilea scrie*. Cronica lui Ureche începe cu fundarea principa-

tului Moldovei.

⁶ *Ameliță*: *pomenește*: *amintește*.

⁷ *S'au pustiit de Tătari*. Prea puține cuvinte aflăm la Ureche despre starea țării înainte de descălecatul al doilea. Aci Costin face aluzie la pasagiul următor: „Află-se această țară să fie locuit și alții întrinsa înainte de noi... ce, fiind în calea răutăților și călcând-o oștele... n'au mai putut suferi și s'au pustiit“.

cărți, ori că i-au fost destul a scrie de mai scurte veacuri. Destul și atâta, cât poate să zică fiește-cine că numai lui de această țară i-au fost milă, să nu rămâie întru întunericul neștiinței. Că celelalte ce mai sunt adaoseturi scrise de un Simion Dascălul și al doilea de un Misail Călugărul, nu leatopisește, ce ocări sunt, care și acealea nu puțină îndemnare mi-au fost. Cât mi se pare, — bine nu știu, că n'am văzut leatopisețul lui Istratie Logofătul, — dar cum am înțeles din câți-vă boieri și mai ales din Niculăe Buhuș, Istratie Logofătul l-au fătat cu basnele lui, și Misail Călugărul dela Simion au născut, cela fiu, cestalaltu nepot. Și mult mă mir de unde au luat aceste basne? Că și Ureachie Vornicul scrie și el: patruzeci și cinci de ani, la domniile cele dentăiu nici o scrisoare nu se află de lucrurile lor ce s'ar fi lucrat, și nici străinii n'au știut nemică de dânșii până la Alexandru-Vodă cel Mare și Bun⁸. Deacii au început istoricii leșești a serie, mai ales Bielskie⁹ și Martin Pașkovskie,¹⁰ pre cari i-au urmat răposatul Ureachie Vornicul. Deacă n'au fost deară dentăiu scrisoare în țară, și nici străinii n'au știut și nemică n'au scris, de unde sunt aceste basne, cum că să fie fost moșii țarei aceștia din temnițele Râmului, dați întru ajutorul lui Laslău craiul unguresc; și Români acum eră în Maramureș, în zilele acelui craiu, cești dincoace, unde este acum Moldova, iar cei de colea unde este acum țara Muntenească, iar în munți pre Olt, unde și acum se pomenește țara Oltului, și Români cei descălecați de Traian în Ardeal, acum eră în Ardeal.

Eu, iubite cetitoriiule, nicăiri n'am aflat, neci la un istoric, neci Latin, neci Leah, neci Ungur, — și viața mea, Dumnezeu știe cu ce dragoste pururea la istorii este și până la această vârstă acum și slăbită; — de aceste basne să dea

⁸ Că și Ureachie scrie: patruzeci și cinci de ani... etc. Costin se raportă la următorul pasagiu din Cronica lui Ureche: „După Roman-Vodă au stătut la domnie Ștefan-Vodă, care au avut doi feciori și au domnit șapte ani. Iară ce se va fi lucrat în zilele acestor Domni (adică dela Dragoș până aci) nu se află scris nemică cât au domnit ei 46 de ani; cunoaște-se

că poate au fost neașezați și de curând și n'au avut cine scrie; nici vecinii, cari nemic n'au lăsat neînsemnat, n'au știut nemic despre dânși să fie scris“.

⁹ Bielskie. E vorba de Ioachim Bielski (1530—1599) care a prelucrat o scriere a tatălui său.

¹⁰ Martin Pașkovski, cronicar polon (pela 1550).

seama ei și de această ocară. Neci este șagă a scrie ocară veșnică unui neam; că scrisoarea este un lucru veșnic; când ocărăsc într'o zi pe cineva este greu a răbdă, dar în veci? cu voiu da seama de ale mele câte scriu!

Făcutu-ți-am izvod¹¹ dintâiași dată de mari și vestiți istorici, martorii a căroră trăesc și acum scrisorile în lume, și vor trăi în veaci. Și așa am nevoit să nu-mi fie grijă, de ar cădeă această carte ori pre a cui mână, și din străini cari de amănuntul caută smintelele istoricilor; pre dâșii am urmat cari-i vezi în izvod; ei pavăza, ei sunt poveața mea; ci răspund și pizmașilor neamului acestor țări și zavistnicilor. Și întâiu unui Enea Silvie¹² și cu următorii lui. Inșă acest istoric nu așa greu neprieten este, cât numai acest nume Vlah de pe Flac hatmanul Râmului că este scrie; unde s'au lunecat și săracul Ureachie Vornicul¹³. Credem neputinței omenești! Iară este altul, de neamul său Leah, Ion Zamoskie,¹⁴ carele orb năvălește zicând că nu sunt Moldovenii nici Muntenii din Râmleni; ci trecând pre aici, pre aceste locuri, Traian împăratul, și lăsând slujitori de pază, au apucat o seamă de Dachi limba râmlenească. Vedeă-vei apoi cuvintelor lui răspuns și ocară, nu dela mine, ci dela istoricii poveațele mele, la rândul său.

Putearnicul Dumnezeu, cinstite și iubite cetitoriule, să-ți dăruască, după aceste cumplite vremi a anilor noștri, când-vă și mai slobode veacuri, întru care, pre lângă alte trebi, să aibi vreame și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă; că nu este alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decât cetitul cărților. Cu cetitul cărților, cunoaștem pe Ziditoriul nostru Dumnezeu; cu ceti-

¹¹ Izvod: listă. E vorba de lista de autori consultați, pe care o pune Costin după prefață.

¹² Enea Silvie. Exact: Eneas Sylvius Bartholomeus Piccolomini, numele Papei Pius II (între 1458—1464).

¹³ S'au lunecat și Ureche. Pasa-giul la care se raportă M. Costin este următorul: „Chematu-o-au unia și Flachia, de pe Flach, hatmanul Râmlenesc... dece schimbând și schimbân-

du-se numele, din Flachia i-au zis Vlachia“.

¹⁴ Ion Zamoschie. Sub acest nume (Zamoischy) aflăm pe marele Cancelar al Poloniei (1541—1605), dar nu știu în ce anume scriere a spus cuvintele pe cari le raportă Costin. V. A. Urechie crede că ar fi vorba de Stefan Zamoisky, care a publicat în 1593 o carte despre *Antichitățile din Dacia*.

tul laudă îi facem, pentru toate a lui cătră noi bunătăți; cu cetitul pentru greșelile noastre milostiv îl aflăm; din scriptură înțelegem minunate și veașnice faptele puterei lui, ne facem fericită viața, și nemuritoriu agonisim nume. Singur Mântuitorul nostru Domnul și Dumnezeu Hristos ne învață zicând: „Cercați scriptura“. Scriptura¹⁵ depărtate lucruri de ochii noștri ne învață, cu acele trecute vremi să pricepem ceale viitoare.

Cetește cu bună sănătate și primește a noastră cu dragoste osteneală.

De toate fericiri și daruri dela Dumnezeu voitor¹⁶.

Miron Costin

Care a fost mare logofăt în Moldova.

CRONICA MOLDOVEI

Voroavă către cetitoriu

Fost-au în gândul meu, iubite cetitoriu, să fac. Leatopisețul țării noastre Moldovei den descălecatul ei cel den-tăiu, carele au fost de Traian Impăratul, și urzisem și începătura Leatopisețului. Ce sosiră asupra noastră cumplite aceste vremi de acmu, de nu stăm de scrisoare, ce de grije și suspinuri. Și la acest fel de scrisoare gând slobod fără valuri trebueaște; iară noi prăvim cumplite vremi și cumpănă mare pământului nostru și noauă. Deci primeaște

¹⁵ *Scriptura* inseamnă istorie.

¹⁶ Pasagiul din Eustratie Logofătul, la care face aluziune Costin în prefața cărții sale, este o adnotațiune la cronica lui Ureche. Reproducem aci o parte dintr'nsul.

„Scrie letopisișul cel unguresc că oarecând pre aceste locuri a fost lăcuind Tătari și înmulțindu-se acești Tătari s'au tins de au trecut și peste munți la Ardeal... Laslău, craiul unguresc, s'au sculat de s'au dus la împăratul Rămului de-au cerșut oaste într'agiutor. Dece împăratul Rămului i-au zis: „Eu sunt jurat când am stătut la împărăție, om de giudețul meu să nu plate. Pentru aceea mulți oameni

răi s'au făcut și câte temnițe toate sunt pline de dâșșii. Ți-i voiu da ție să faci izbândă cu dâșșii. Iară tu în țeara mea să nu-i mai aduci, că ți-oi dăruesc ție“. Și de sârg învăță de-i strânsără pe toți de-i au ars impregiurul capului, care semn trăește și până astăzi în țara Moldovei și la Maramoruș de se cehluesc pregiur cap. Dece Laslau dacă au luat agiutor tâlhăresc au sălit la țeara ungurescă, s'au apucat de Tătari a-i batere și a-i gonire. Și așa gonindu-i pre munți, scos-au și pre acești Tătari cari au fost lăcuitori în Moldova de i-au gonit până i-au trecut apa Siretului“.

această dată atâta den truda noastră, ca să nu se uite lucrurile și cursul țării; de unde au părăsit a scriere răposatul Ureachie Vornicul¹. Află-vei dela Dragoș-Vodă den descălecatul țării al doilea, la Leatopisețul lui, pre rândul său scrise domniile țării, până la Aron-Vodă a doua domnie. Iară dela Aron-Vodă încoace, începe acest Leatopiseț, care ți l-am scris noi, nu cum s'ar cădè, de-amănuntul toate, că Leatopisețele cele străine lucrurile numai cele însemnate, cum sunt războaiele și schimbările, scriu, a țărilor megiașe; iar de ce se lucrează în casa altuia, deamănuntul lucruri de casă n'au scris, și de a lui Leatopiseț de Moldovan scrise nu se află. Iară tot vei află pre rând scrise toate. Și priimește această dată această trudă a noastră care am făcut să nu se treacă cumvâ cu uitarea, de unde este părăsit; cu această făgăduință, că și Leatopisețul întreg să aștepți dela noi, de vom avea zile, și nu va hi pus prea veașnicul sfat al putearnicului Dumnezeu țării aceștia țeanchiu² și soroc de săvârșire.

Miron Costin

Biv-vel Vornic Țării de jos

Rădicatu-s'au boiarii țării asupra Tomșei-Vod

Domnia lui Ștefan-Vodă Tomșa³ precum s'au început, în vărsări de sânge, tot așa au ținut. Avea un țigan calău, ce se zice perzător de oameni, gros și mare de trup; acela strigă de multe ori înaintea lui, arătând pre boieri: „S'au îngrășet, Doamne, berbecii, buni sunt de giunghiet!“ Ștefan Vodă râdea la aceste cuvinte și dăruia bani țiganului.

Ce cum a tuturor tiranilor adecă vărsătorilor de sânge la toate țările din lume, urată este stăpânia, așa și a Tomșei-Vodă. Il urăsă și boiarii, măcar că eră mai toți de casa lui anume: Beldiman Logofățul, Bărboiu Vornicul, Sturza Hatmanul, Boul Vistiernicul; că nice ei fără groaza morții nu eră, ce îmblau în tot ceasul, cum se zice, cu zilele a mână; și hie când, unde este frică nu încape dragoste. Pentru aceea întrebând un Impărat pre un dascal, cum ar hi Impărat

¹ De unde au părăsit Ureache: dela 1594.

² *Țeanchiu*: termen. Acelaș sens ca *șoroc*.

³ Prima domnia a lui Ștefan Tomșa între 1611—1615.

să hie drag tuturor, au răspuns: „De nu vei hi Impărat groaznic nimerui“. Fericiți sunt aceia domni căroro țările lor le slujesc den dragoste, nu de frică, că frica face urâciune; și urâciunea, cât de târziu, tot izbucnește.

Așa s'au prilejit și la Tomșa-Vodă: în toate zilele petrecând boiarii tot cu prepusuri, tot subt grijă, s'au vorovit²⁾ cu toții și au tras slujitorii toți în partea sa, și pre Mârzeaștii cei dela Mihaiu-Vodă; și într'o noapte au eșit cu toții la sat la Cucuteni, și de acolo au poruncit lui Ștefan-Vodă să casă cu binc din scaun, că nu poate nime suferi domnia lui cu atâtea vărsări de sânge.

Se spăriese Ștefan-Vodă de o tulburare ca aceia, ce îmbărbătându-l cine eră pre lângă dânsul, au strâns dărăbanii³⁾ cari tot pre cuvânt eră cu ceilalți slujitori. Ce, deacă au văzut bani vărsându-le Ștefan-Vodă, au stătut ei cu domnia, și au strigat și târgul în leafă⁴⁾ și s'au strâns din târgoveți și slugile neguțitorilor și oameni nemernici câtăva gloată și la Ștefan-Vodă; și s'au prilejit atunce de venise și den ținuturile den gios niște steaguri⁵⁾ de călărași la căutare, și eră descălecați la Tomești. Au răpezeit Ștefan-Vodă și la aceia, cu leafă, și i-au tras în partea sa.

Slujitorii ce eră cu boiarii, auzind că strigă Ștefan-Vodă în leafă, măcar că giurasă boiarilor, ce pre obiceiul neamului nostru, au început mulți a se rumpe dela boiari și a venire la Ștefan-Vodă, și în loc au început a slăbire partea boiarilor.

Deacă au auzit boiarii că nu va să iasă Ștefan Vodă de bunăvoie den scaun; au venit cu răsboiu; căroro au eșit înainte Ștefan-Vodă cu gloatele sale, de laturea târgului, de asupra fântânei lui Păcuraru și scoase și tot târgul Ștefan-Vodă cu arme, cine cu ce aveă; și despre vii au orânduit de au lovit călărima ce aveă pre gloata boiarilor den dos.

Fără zăbavă au început a să risipire gloata boiarilor; deci, și boiarii cari în cotro au putut au plecat fuga, din cari în loc au prins pre Bărboiu Vornicul, și apoi și pre feciorul

²⁾ S'au vorovit: s'au consultat.

³⁾ Darabani: soldații din garda Domnitorului.

⁴⁾ A strigă târgul în leafă: a chema oameni cari să fie încriși cu leafă în oaste.

⁵⁾ Steag: grup de soldați. Să compare înțelesul modern și versul lui Eminescu din Satira III: „și gonind biruitoare tot veniau a țării steaguri.“

lui. Dece, pre Bărboiu cel Bătrân îndată l-au întâpat, de laturea târgului; iară pre feciorul lui au trâmisi de l-au spânzurat în poarta casei tătăne-său. Iară Beldiman și Sturdza și Boul năzuiră în țara Muntenească, ce și aci tot n'au hălăduit, precum vei vedeă povestea la rândul său.

Pre câți și aduceă prinși pre toți îi omoriă cu mustrarea ce aveă el obicei: „Să nu te ierte Dumnezeu cu acel cap mare al tău!“ Tuturor această mustrare făcea.

ION NECULCE

Ion Neculce a fost boier mare și a ocupat diferite funcțiuni însemnate. S'a născut la 1672. Sub Antioch Cantemir, a înaintat până la rangul de spătar și, după ce a stat retras câțeva vreme, a fost făcut mare hatman de către Dimitrie Cantemir, la trecerea acestuia în partea lui Petru cel mare, și a luat parte la războiul Rușilor cu Turcii. Pierzând Rușii războiul, Neculce a trecut cu Cantemir în Rusia și a stat acolo câțiva ani, până la 1719; întorcându-se apoi în patrie, a trăit la moșia sa, ocupând numai odată, sub Constantin Mavrocordat, funcțiunea de vornic. A murit după 1744.

Neculce a fost un militar distins și Petru cel mare l-a prețuit mult și i-a arătat o deosebită simpatie. Tot așa eră privit și de familia lui Cantemir și de ceilalți boieri; de aceea, când a voit să se întoarcă în țară, cu multă greutate a scăpat de stăruințele lor. El însă a ținut cu orice preț să-și vază patria și nu s'a temut că i se va întâmplă vreo nenorocire, vreo persecuțiune, ci—precum însuș zice—și-a pus nădejdea în Dumnezeu, care din toate l-a scăpat.

Lucrarea de căpetenie a lui Neculce—in afară de compilarea cronicilor anterioare—este *„Letopisețul țării Moldovei dela Dabija Voevod până la domnia lui Ion Mavrocordat Voevod“*. Cuprinde evenimentele dela 1662 până la 1743, la cari a fost mai totdeauna părtaș sau pe cari le-a cunoscut de aproape.

Letopisețul este precedat de câte-va file ce poartă titlul *„O seamă de cuvinte ce sunt auzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni și în letopisețe nu sunt scrise...“* Aci se cuprind o sumă de tradițiuni relative la diferiți domni și cari au format subiectele poeziilor istorice ale lui Bolintineanu și ale altor poeți. Aci se află, de exemplu, întâmplarea cu Daniil Sihuștru, cu Aprodul Purice, ș. a.

Neculce nu era prea învățat, dar eră om cu mult bun simț, cu pricepere de a judecă lucrurile, câștigată prin amestecul direct în afacerile statului, — și cu un deosebit talent de a povesti.

DIN „LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI“

Precuvântare

Acest pământ al Moldovei n'au fost așezat de demult de oameni, să fie fost trăit întrânsul cu pace; ce în câteva rân-

duri au fost și pustiu. Deci pentru aceea nu se află letopisețe scrise de pământeni vechi.

Ce dela o vreme dela descălecatul lui Dragoș-Vodă, târziu s'au apucat Urechi Vornicul de au scris din istoriile a doi istorici leșești și l-au scris până la domnia lui Aron-Vodă.

Apoi au mai făcut după Urechi Vornicul și un Simion Dascal și un Misail Călugărul și un Evstrati Logofătul și iar l-au scris cât l-au scris Urechi Vornicul până la Aron-Vodă. Numai aceștia poate fi, au fost oameni neînvățați de n'au cetit bine la istorii, că au defăimat pre Moldoveni, scriind că sânt din tâlhari; pentru aceasta dar nimenea din scrisorile lor, nici cele ce ar fi fost adevărate, auzite sau văzute a lor nu le pot oamenii a crede. Iară pre urma acestora s'au apucat Dumnealui Miron Costin vel Logofăt de au făcut un letopiseț și cât n'au putut istovi Miron Logofătul l-au istovit fiu-său Nicolai Costin biv vel Logofăt. Și l-au scris din începutul lumii, arătând cine au trăit pre acest pământ cu mărturii a istorici străini și l-au scris până la Dragoș-Vodă și dela Dragoș-Vodă l-au scris depe izvodul lui Urechi Vornicul până la Aron-Vodă; însă mult l-au mai împodobit mai frumos și Miron Logofătul și fiu-său Nicolai Costin. Iară mai înainte până la Dabija-Vodă s'au mai scris de Miron Logofătul. Iar mai departe nu se găsește scris: poate fi, de or fi și scrise mai înainte de Nicolai Logofătul, dar or fi poate tănuite și până acum la ivală n'au eșit.

Iară dela Dabija-Vodă înainte îndemnatu-m'am și cu Ioan Neculce, biv vel Vornic de țara de sus, a scriere întru pomenirea domnilor; însă până la Duca-Vodă cel bătrân l-am scris de pre niște izvoade ce am aflat la unii și la alții și din auzitele celor bătrâni boieri; iară dela Duca-Vodă cel bătrân înainte până unde s'a vedè la domnia lui Ion Vodă Mavroordat, nici de pre un izvod al nimărui, ce am scris singur dintru a mea știință cât s'au tâmplat de au fost în viața mea. Nu mi-au mai trebuit istoric străin să cetesc și să scriu, că au fost scrise în inima mea.

Deci vă poftesc, cetitorilor, pre unde ar fi greșit condeiul meu să priimiți, să nu gândiți că doară pre voia cuiva sau în pisma cuiva, ce precum s'au tâmplat cu adevăr s'au scris; doar niscai veleaturi a anilor de s'or fi greșit, iară celelalte întru adevăr s'au scris.

Mai socotit-am și din letopisețul lui Evstrati Logofătul și a lui Simion Dascalului și a lui Misail Călugărului niște cuvinte câteva, de nu le-am lăsat să nu le scriu; ce le-am scris, măcar că dumnealui Miron Logofătul și cu Nicolai fiu-său nu le-au scris, și-i ocărește, și se cade să-i ocărească, unde face că sunt Moldovenii din tâlhari; bine face că-i ocărește și zice că sunt basne.

Iar pentru Dumbrava roșie cumcă au arat-o Bogdan-Vodă cu Leșii, Miron Logofătul au lăsat de n'au scris, dar aceea zic să nu fie basnă. Pentru neamul Movileștilor și cum li s'au numit acest nume dintru Ștefan-Vodă cel Bun Moghilă iar nu-i basnă; și altele multe n'or fi știut istoricii ca să le pome-nească toate.

Deci o samă de istorii mai ales și noi nu le-am lăsat să nu le scriem; însă nu le-am scris la rândul lor, ce s'au pus deoparte, înaintea domniei Dabijeii-Vodă s'au scris; ce cine va vrea să le creadă, bine va fi, iară cine nu le va crede iarăși bine va fi: cine cum îi va fi voia așa va face. Că mulți istorici străini de alte țări nu le știu toate câte se fac într'alt pământ; tot mai bine știu cei de loc decât cei străini...

Deci, fraților cetitorilor, cu cât vă veți îndemna a cetire pre acest letopiseț mai mult, cu atâta veți ști a vă ferire de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină ori de oștire ori de voroave la Domni și la noroade de cinste.

Caracteristica lui Dosofteiu

(La Domnia lui Constantin Cantemir 1685)

Acest Dosofteiu Mitropolitul nu era om prost de felul lui; era neam de mazil, prea învățat; multe limbi știa, elinește, lătinește, slovinește, și alte. Adânc din cărți știa, și deplin călugăr și blând ca un miel; în țara noastră pre aceste vremi nu se află om ca acela. După ce au mers la Jolca îl puneă Craiul Sobiețki de se îmbracă cu veșmintele cele scumpe și odoarele Mitropoliei țării noastre și slujiă liturghie la zile mari și Iordan la Bobotează cu țere monie după obiceiul țării noastre și se miră Craiul și toți domnii leșești și laudă frumoașa țere monie ce era în biserica țării noastre.

Uciderea lui Miron Costin

(La Domnia lui Const. Cantemir 1685)

Deci Cantemir-Vodă, cum au înțeles acel sfat a boierilor, din Ilie Frige-Vacă¹, au și răpezit într'o noapte boierinași de ai lui și cu slujitori să-i prindă pre toți aceia. Deci unii au scăpat în țara Muntenească; iară pre carii i-au prins i-au dus la Iași și pre Velicico Vornicul după ce l-au dus la Iași, eră zavistia mai mare despre Cupărești, înponcindu-se cu vorba mai dinainte vreme. Atunce în grabă Cantemir-Vodă în mânia l-au bătut cu buzduganul și l-au închis în beciu... și l-au scos noaptea de i-au tăiat capul...

Aflară atunce neprietenii vreme de ziseră lui Cantemir-Vodă: Acum de vreme ce ai omorît pre Velicico, trimite de prinde și pe frate-său Miron Logofătul de-l omoară; ori vinovat ori nevinovat, să nu scape, că apoi încă a hi mai rău și de tine și de noi.

Deci Cantemir-Vodă nu și-au socotit viața lui că eră trecut cu bătrânețile, om de șaptezeci de ani, de numai cât nu-i sosise ceasul morții și lui, ce s'au potrivit neprietenilor și nu și-au cruțat sufletul său, ce ca un tiran au trimis pre Macri, vătavul de păhărnicea, cu slujitori din Roman de l-au luat de acolo dela casa lui dela Bărboși de l-au dus până la Roman și i-au tăiat capul.

Și când l-au găsit Macri acolo la Bărboși, atunce îi murise și giupăneasa și nimic nu știă de sfatul fraține-său sau de a celorlalți boieri, că nu eră amestecat cu ceilalți boieri la sfat...

Zisu-i-au slujitorii când l-au găsit la Bărboși, să fugă, că nu-i departe în Neamț, iară el n-au priimit, știindu-se drept: gândiă că l-or duce la Iași și se va îndreptă. Iară după ce au venit Macri și viind zapciu după zapciu² să piară, nu i-au mai îngăduit și au pus de l-au tăiat la Roman. Și mult s'au rugat lui Macri să-l ducă până la Iași; iară Macri ca un om rău și de nemică, nu i-au fost milă de sufletul stăpână-său și s'au grăbit de l-au omorât, că de l-ar fi dus în Iași, poate s'ar fi îndreptat și n'ar fi pierit.

¹ Ilie Frige Vacă a denunțat un complot în contra lui Cantemir.

² Zapciu: agent de execuțiune, trimis special.

Cantemir-Vodă după aceea mult s'au căit de ce au făcut și de multe ori plângea între toată boierimea și blestemă pre cine l-au îndemnat de au grăbit de i-au tăiat, că, după aceea n'au trăit un an nici Cantemir Vodă și au murit.

Tradițiuni

Iară Ștefan Vodă mergând dela cetatea Neamțului în sus spre Moldova, au mers pre la Voroneț, unde trăia un părinte sehastru, pre anume Daniil, și bătând Ștefan-Vodă în ușa sehastrului să-i descuie, au răspuns sehastrul să aștepte Ștefan-Vodă afară până și-a isprăvit ruga; și după ce și-au isprăvit sehastrul ruga, l-au chemat în chilie pre Ștefan-Vodă și s'au spovedit Ștefan-Vodă la dânsul; și au întrebat Ștefan-Vodă pre sehastru: ce va mai face, că nu poate să se mai bată cu Turcii. Inchina-va țara la Turci' au ba? Iară sehastrul au zis să nu o închine, că războiul este a lui, numai după ce va izbândi, să facă o mănăstire acolo, în numele sfântului Gheorghe să fie hramul bisericii. Deci au și purces Ștefan-Vodă în sus, pre la Cernăuți și pre la Hotin, și au strâns oaste fel de fel de oameni și au purces în gîos. Iară Turcii, înțelegând că va să vie Ștefan-Vodă cu oaste în gîos, au lăsat și ei cetatea Neamțului de a o mai batere, și au început a fugire spre Dunăre; iară Ștefan-Vodă au început a-i gonire în urmă și a-i batere până i-au trecut de Dunăre. Și întorcându-se înapoi s'au apucat de au făcut mănăstirea Voronețul și au pus hramul bisericii sfântul Gheorghe¹.

Ștefan-Vodă cel bun când s'au bătut cu Hroit Ungurul precum zic unii la Cașin, iară letopisețul scrie că s'au bătut la Șkee, pre Siret, au fost căzut calul cu Ștefan-Vodă în războiu; iară un Purice aprodul i-au dat calul lui; și nu putea în grabă încăleca Ștefan-Vodă, fiind om mic. Și au zis Purice aprodul: „Doamne, eu mă voi face o moviliță, și vino de te suie pre mine și încăleacă!“ Și s'au suit pre dânsul Ștefan-Vodă și au încălecat pre cal; și au zis atuncea Ștefan-Vodă: „Sărace Purice, de oi scăpa eu și tu, atuncea ți-ei schimbă numele din Purice Movilă“. Și-au dat Dumnezeu și au scăpat

¹) Aci este izvorul lui Bolintineanu pentru poezia „Daniil Sihastru“.

amândoi, și l-au și făcut boier, armaș mare, pre Purice, și dintr'acel Purice aprodul s'au tras neamul Movileștilor, de au fost și Domni dintr'acel neam. Dară și aprozii atunci nu erau din oameni proști, cum sunt acum, ce erau tot feciori de boieri. Așa trebuie și acum să se afle slugi să slujească stăpânului, și stăpânul să miluiască pre slugă așa².

Ștefan-Vodă cel bun, vrând să meargă la biserică într'o Duminică dimineața la Liturghie, în târg la Vaslui, și eșind în pălimari la curțile domnești ce erau făcute de dânsul, au auzit un glas mare de om strigând să aducă boii la plug. Și mirându-se ce om este acela că ară Dumineca, îndată au trimis în toate părțile ca să-l găsească pre acel om să-l aducă la dânsul; și l-au aflat pre om în sus pre apa Vasluiului cale de patru ceasuri, arând o movilă ce se chiamă acum movila lui Purcel; că pre acel om îl chiamă Purcel. Și ducându-l pre acel om la Ștefan-Vodă, l-au întrebat Ștefan-Vodă: el au strigat așa tare, și pentru ce ară dumineca? El au zis că au strigat el să aducă boii la plug, și ară dumineca, că este om sărac și într'alte zile n'au vrut frate-său să-i deie plugul, și acum dumineca i-au dat. Deci Ștefan-Vodă au luat plugul fratelui celui bogat și l-au dat fratelui celui sărac să fie al lui³.

DIMITRIE CANTEMIR

Dimitrie Cantemir, născut la 1673. a fost fiul lui Constantin Cantemir, care a domnit în Moldova între 1685 și 1693. După ce învătă în țară cu un dascăl, renumit pe timpul acela, Ieremia Cacavelas, fu trimis la Constantinopol ca ostatic în locul fratelui său mai mare Antioh. Aci ascultă o sumă de învățați veniți din occident, învătă limba turcească, introduse notele de muzică la Turci și compuse chiar cântări religioase foarte prețuite de Turci. Cu acest chip își câștigă multă simpatie printre oamenii sus-puși dela Poartă.

La moartea tatălui său fu ales domn de boieri, dar nu fu confirmat de Poartă și continuă a ședeă la Constantinopol. Când, la 1710, Petru cel mare declară războiu Turciei, Cantemir primi domnia Moldovei, socotit ca des- toinic în conducerea armatei cât și ca om de încredere al guvernului otoman.

²) Isvorul narațiunii lui Negruzzi: Aprodul Purice.

³) Subiectul se găsește în poezia poporană „Movila lui Burcel“ din colecția lui Alecsandri.

Contrar tuturor obiceiurilor, în loc să-i ceară bani, Turcii i-au dat un ajutor bănesc spre a se stabili în domnie.

El n'a fost însă mult timp devotat Turcilor, ci se uni pe ascuns cu Rușii. Pe când lucră la podul ce i se ordonase să facă peste Dunăre, el îndeamnă pe Petru cel Mare să treacă cu armata în Moldova; se vede însă că acesta nu l-a ascultat și a trecut mai târziu. Câteva vreme Cantemir s'a părut prie-

Dimitrie Cantemir

(După o stampă din colecția Academiei)

ten ambelor părți, dar în curând a trebuit să ia pe față partea Rusiei, după ce făcuse un tratat prin care își asigură pentru familia sa domnia ereditară în Moldova.

Soarta armelor dete victorie Turcilor și Cantemir, cu o sumă de boieri partizani, fugi în Rusia, unde împăratul îl primi cu toată cinstea, îl dăruî cu câteva moșii, îl investî cu funcțiuni și titluri înalte. Acolo rămase el până la 1723, când muri.

Cantemir a fost un om foarte învățat; cunoștea multe limbi europene și orientale și prin lucrările sale se făcuse cunoscut în toată Europa, astfel că Academia din Berlin îl alege membru la 1714.

Cantemir a lăsat un mare număr de opere, dintre cari cele mai însemnate sunt următoarele:

1) *Divanul lumii cu înțeleptul sau gălceava sufletului cu trupul*, lucrare scrisă în românește și grecește, când era tânăr, 1698;

2) *Hronicul vechimii Romano-Moldo-Vlahilor*;

3) *Istoria creșterii și scăderii imperiului otoman*, scrisă latinește, dar publicată mai întâiu în traducere engleză după moartea lui. A fost cunoscută și renumită în toată Europa și nu și-a pierdut însemnătatea de cât după ce Hammer, istoric german, a publicat monumentală sa operă (*Istoria Turcilor*), 1743, 1745, 1756;

4) *Istoria ieroglifică* este și o lucrare istorică și o satiră politică, scrisă românește;

5) *Viața lui Constantin Cantemir* (scrisă latinește) povestește originea familiei sale și dă însemnate detalii asupra celor petrecute în timpul domniei tatălui său;

6) *Istoria Cantacuzinilor și a Brâncoveanului* scrisă întâia oară rusește, povestește în paragrafe scurte intrigele și luptele dintre aceste două familii;

7) *Descrierea Moldovei* (scrisă latinește) operă scrisă pe la 1716; după îndemnul colegilor săi din Academia dela Berlin. Este alcătuită din trei părți. Prima cuprinde noțiuni despre geografia fizică și economică a Moldovei. Cea d'a doua se ocupă de forma de guvern, datinele, legile, finanțele țării. A treia tratează despre religiunea Moldovenilor și despre literale de cari se serviau în scris. E o lucrare care până azi își păstrează valoarea pentru multe puncte dintr'însa.

Afară de acestea, Cantemir ne-a lăsat multe scrieri asupra muzicii și religiei turcești și două scrieri filozofice după filozoful olandez Van Helmont.

DIN „ISTORIA IEROGLIFICĂ”

Sub formă de alegorie ni se descriu intrigile politice dintre familiile boierești din Moldova și din Muntenia dela finele secolului XVII și începutul secolului XVIII. Muntenia este numită împărăția vulturului, iar Moldova a leului; între acestea se începe o luptă, pe care autorul o povestește în 12 părți, înșirând un mare număr de fabule, a căror deplină înțelegere este foarte grea, de și pune la urmă o listă, în care diferitele nume alegorice sunt explicate. La început figurează o listă de termenii noi introduși de el în limbă, cu explicarea lor. Limba este greoaie, mai ales din pricina sintaxei, care se prezintă cu multe inversiuni.

Academia Română a publicat *Istoria Ieroglifică* după manuscrisul aflat la Moscova de Gr. Tocilescu.

Armăsarul și Lupul

Ocânaoară era un boiar carile avea câtăva herghelie de iape și un hergheligiu, carile precum era de bun păzitoriu pre atâta era la vin tare băutoriu. În iape¹ era și un armăsarîu prea frumos, carile cu cât era la chip de iscusit, încă mai mult era cu vitejești duhuri împodobit. Căci atâta de tare nu numai al său ca și acelorlalți armăsari cărduri păziia cât hergheligiul din toate vredniciile numai cu bețiia îl întrecea. [Că mai vreadnic se poate numi un dobitoc, carile slujbele firii sale păzeaste de cât un om carile ceale pre mână-j crezute² cum să cade nu le otcârmuiaște]... Armăsarîul... pre lup cum îl videa îndată fără nici o frică asupră-i să răpeziia și de multe ori mai până la moarte cu picioarele îl stropșiia... Hergheligiul... fără nice o grijă mai de multe ori de drojdiile vinului aștețit de pre cal să răsturna...

Deci armăsarîul și hergheligiul într'acesta chip să avea. Acum să vedem și lupul ce face.

Intâiaș dată, cunoștea când hergheligiul de bat răsturnat și când triaz de somn culcat era...

Deci odată așași de tot în mormântul drojdiilor îngropat... fiind, lupul îndată la herghelie și la armăsarîului monomahie³ sosi.

Lupul dară de departe prin iarbă șipurindu-să⁴ și pre pân-tece târându-să, ca doară armăsarîul nu l-ar simți, spre herghelie să trăgea. Ce în deșert; căci armăsarîul precum ochiul pazei totdeauna deșchis avea, cât de cii⁵ și apropiarea lupului simți și fără nici o zăbavă asupră-i se răpezi. Că acum așa cu lupul se deprinsease cât nici cum în samă îl băga. [Că deprinderea din toate zilele nu numai pre oameni la minte îi coace, ce și pre dobitoace mai omenite și mai cunosătoare le întoarce.] Lupul în războiu pre cât putea de copitele armăsarîului tare se păziia, dară și cu meșterșug ca

¹ *In iape: între iepe.*

² *Crezute: incrediņate.*

³ *Monamahie: luptă între ei singuri*

⁴ *Șipurindu-se = șupurându-se: strecurându-se.*

⁵ *Cât de cii = cât de ce: îndată.*

doară de bot l-ar putea apucă, în toate chipurile se siliă. Carea până mai pre urmă o și făcu. [Că nemică în lume așa de cu greu între muritori nu să află, căruia nepărăsita nevointă mijlocul și modul lesnirii vreodată să nu-i nemerească]. Că armăsariul oarecum mai mult decât pravilele vitejii potesc, asupra lupului cu picioarele de nainte ca să-l stropșească și cu copitele osul capul în crieri să-i prăbușască. Lupul cu iute fereală lovitura în deșert îi scoasă și vrășmaș colșii prin nări pătrunzând, dinte cu dinte își împreună, falcă cu falcă își încleștă... Iară armăsariul... așa de cu mare siială capul în sus ș-au ridicat cât pre lup mai sus de cât sine l-au aruncat, apoi așa de sus, atâta de tare în pământ l-au bușit cât ca o căldare crăpată, de foame deșert coșul lupului cu sunet au zvânănit...⁶ și așa lupul de botul armăsariului lăsându-să, pușinteluș într'o parte să deade... în sinul intristării capul slobozindu-și, spre chipurile meștersugurilor chiteala⁷ își aruncă și singur cu sine vorovindu-să, într'acesta chip să socoti, zicând:

Eu de acum de atâtea zile flămând și deatâtea nopți de privigheare obosit fiind, oarecum vârtutea⁸ mi-au scăzut.

Și așa lupul socotindu-să la un mal să dusă și cu toată pofta țărna, ca cum carne de cărlănaș ar fi, înghițiia și cu atâta lut să îndupă cât ca cum ar fi un sac peste tot tare și de greu să îndesă...

Așea dară lupul, dacă cu atâta de multă țărna tot coșul își împlu, de cât armăsariul mai greu să făcu și deacii deabiia clătindu-să iarăși cătră herghelie asupra armăsariului porceasă...

Armăsariul, după deprinsul obicei, îndată înainte-i eși. Lupul acmu de țărna îngreuia... pre coaste într'o parte să culcă, picioarele țapene înainte își lăsă, ca cum ar fi mort.

Armăsariul... întâi de departe pre nări forăia, apoi mai cu îndrăzneală de lup să apropia; deciia din coace și din coala a-l adulmeca începu. Lupul, cu moartea minciunoasă, hirișă⁹ și adevărată prostului armăsariu moarte acmu, acmu gătiia...

⁶ Zvânănit : răsunat.

⁷ Chiteală : chibzuință.

⁸ Vârtute, sensul vechiu : putere.

⁹ Hirișă : firească.

Atuncea lupul... de năprasnă¹ pre săracul armăsariu de nări apucă. Carile și de spaimă și de dureare, macar că peste putearea sa să sii și cu picioarele în toate părțile azvârli, dară cu aceasta puțin lucru spori... Cătava vream lupul altăceva nu făcea fără numai ca o piatră în gîos tot la pămînt să trăgea, Armăsariul acmu... din toate mădularele să slăbiia... Lupul în pripă de nări lăsându-l... îndată bîrdăhanul spărgându-i mațele la pămînt îi vîrsă.

După ce lîpul cu acesta meștersug pre armăsariu îl întoarse în țintariu, îndată țarna... a vîrsa început. Intr'a căriia loc cu mare veselie carnea armăsariului pusă.

Ms Academie No. 321 : fila 61—64

Din „Hronicul vechimii Romano-Moldo-Valahilor“

Arată-să ciudat chipul basnii scornite pentru Laslăul cel scornit, și minciunos.

O! omenite cetitorîule! Cât de cu greu este adevărîța minciunii a afla; și încă după ce o afli, mai cu greu cade știința ei, că aflînd nu afli și știind nu ști; că precum viind întunecul, altă nu putem află, fără numai că lipsește lumina, așa aflînd minciuna, altă nu știm, făr cât că este lipsa adevărului, care nici ființă, nici supstare poate avea. Răde-va, poate, cetitorîul, de surdă osârdia noastră, căci chipul, a căruia ființă, în lucrurile firii nu se află, a zugrăvi ne apucăm, și corăbii în aer, stânci pe apă plutind: Lei și Zmei, plugurile pre arături trăgînd; și altele ca aceste fosturi de chiteală (lucruri, pe cari le zămislește părerea) a arăta ne nevoim. Ce precum noi slobozenie la răs îi dăm, așa și el icoana, ce-i vom șerul, trebuie, nu de tît să o lepede, care măcar că de altă trebnică n'ar fi; însă răsul poate să clătească; și oare care chip de trecerea vremii, să-i dea. Pocitania aceasta a lui Laslău (ce-i zice Simion Măzacuș Craiu Unguresc, și în Predoslovia Hronicului lui Ureache o au adaos), în capetele trecute atîta am înfruntat-o,

¹ De năprasnă: deodată.

și la gol am scos-o; cât mai mult, mai mult a o scutura, n'ar fi trebuit; ce căci prin multă vreme prin auzul cititorilor, știm că s'au tăvălit; și oare ce chip de istorie adevărată au luat pentru aceea și mai tare a o scutura, și din toate încheeturile a o deznoda și a o destrăma, foarte de treabă și în adevărta istoriei de folos, a fi am socotit. Că precum cât este întunecatul mai des, atâta lumina să luminează mai tare, și mai departe își sloboade razăle; așa pe cât se dovedeaște minciuna mai tare pe atâta știința adevărului se curățește și se luminează. Pocitanie acesta, zice dară, Simion să o fi luat din istoricul cel Unguresc; iară din care istorie, anume, nu arată, zice că în hronicul lui Ureache, nu este scris, iar el socotind-o pre semne că va fi adevărată, n'a vrut să nu o scrie, (o ce frumos giudecătoriu asemenea aceluia, căruia zicându-i unul să găcească ce ține strâns în pumni, el au răspuns că de-i va spune numai forma lucrului aceluia, atuncea va putea să giudece, și anume să găcească ce ține în pumn. Celălalt spuindu-i că ține în pumn un lucru rătund, și în mijloc găurit, găcitorul, după multă chiteală, i-au răspuns zicând că altă nu poate fi fără numai o piatră de moară, căci aceeaia iaste rătundă și în mijloc găurită. Tocmai așa iaste și socoteala giudecătorului Simion socotind numai că este rătundă și găurită, iară nu ce poate pumnul cuprinde). Așisderea zice că acel Laslău să fi fost Vâlhovnic, care de pe limba slovenească, se înțelege vrăjitor, căutător în steale; zice c'au fost în leagea Papistășească, și dela dânsul întâi, au început Ungurii a lăsa săc Marțea, și altele, câte buni-guiaste, tuturor sunt știute. Ce acestea cât de crude minciuni să fie, din Istoria trecută s'au dovedit; iară el de unde au luat-o, iată aci vom arăta începătura și părintele baznii aceștia după multă trudă și ostenință, aflat-am să fi fost un Sava, ce-i zic mitropolit Bolgăresc, și frate unui Ștefan, care întâi s'au numit Crai la Bolgari; însă basna aceasta în izvorul ei, precum acel Laslău să fie luat agiutor dela împăratul Râmului nu scrie, nici ceva pentru acei Români pomenește; ce numai cum și în ce fel i-au fost rășboiul cu Batie și cum singur, cu mâna lui să-l fi omorât, pe larg și amestecat, povestește, precum noi în cele trecute, pe larg am șeruit-o,

și cu negreața ei, nu puțină hârtie am muruit, însă acolo câte-va neatînse de dovadă trecând și nepomenite unele lăsând, aicea și cele pomenite, pe scurt poftorim și cele nepomenite vom adaoage; iară cetitoriul pentru adese pomenirea acestei basne iertare ne dea, căci noi șocotim că cine iaste numai odată mincinos trebuie în veci, precum mincinos să fie să se arate.

(Transcripțiune)

Divanul

sau

Gâlciava înțele-

ptului cu lumia sau giu-

dețul s(u)fletului cu trupul

prină de truda și de ostenință iubirea

a lui

Ioană Dimitrie Con-

stantină Voevod

întăiu izvodit și de iznoavă din

vechiul și noul Testamentă

în slava și folosința Moldo-

venescului niam, în vremile a

Măriei sale blagocestivului Prea lu-

minatului Moldavii Oblăduitorii

Ioană Antiohă Constan-

tină Voevodă, alcătuit.

Turma a pravoslavnicului moldove-

nescului nărod de Prea Osvințitul

părintele Savva Arhiepiscopul și

Mitropolitul Sucăvii

Otcărmuindu-să.

Iară cu osirdiia și epitropiia

Cinstitului și blagodorodnicu-

lui Boiar Dumnealui Lupul Borda

Hatmanul s'au tipărit în o-

rașul scaunului Domnii

înă Iași

Vleat dela Adamă 7106

iară dela mântuința lumii

1698 Mța (mseafia: luna) August 30

Și s'au tipărită prin osteniala smeriți-

lor și mai micilor Athanasie Ieromonahulă

și Dionisie monahulă Moldoveanii.

LECTURI AUXILIARE

LOGOFĂTUL MIRON COSTIN

de

N. BALCESCU¹

Numele lui Miron Costin este vestit atât prin Istoria Moldovei, ce ne-a lăsat, cât și prin tragica lui moarte. Căci, și el asemenea a cinstit știința, și a dat frumos exemplu în acele triste timpuri, pierzându-și viața pentru binele omenirii. Cronicile Moldaviei pomenesc de dânsul mai întâi la anul 1675 în Domnia lui Dumitrașcu Cantacuzino, când el, fiind Vornic mare de țara de jos, fu trimis în două rânduri în Polonia pentru tratații de pace. Un an după aceea Moldovenii se mântuiră de Dumitrașcu Cantacuzino, mazilindu-l Poarta, și Antonie Russet se urcă pe tron. Acesta eră un om bun și milostiv. Miron Costin însă în domnia lui se aruncă în opoziție, și la 1678, după întoarcerea Domnului din expediția din Tehrin din țara căzăcească, unde însoțise pe Vizirul cu oștirea turcească, el împreună cu Buhuș Hatmanul îl pârîră la Vizir și izbutiră a-l mazăli. Un cronicar povestind această faptă necuvenită, de vreme ce țara eră mulțumită de Antonie VV, pomeneste numai de Buhuș Hatmanul, iar pe Miron îl trece sub tăcere zicând: „și altul pe care treacă-l condeiuul meu, căci l-am văzut osândit, perind nevinovat de alți Domni“. Miron dimpreună cu alți boieri însoți pe Antonie VV. în mazălia lui la Constantinopol și intrigă mult să se numească Domn Duca-Vodă, prietenul său. În 6 Decembrie 1678 Duca VV, se urcă pentru a treia oară pe tronul Moldaviei. În această domnie el își desvăli și mai mult caracterul său. Rău, pizmătăreț, îndelungareț la mânie și lacom la avuție, având însă și pizmă veche pe Moldoveni, căci îl

¹ Publicată întâiu în „Magazin Istoric“ Tom. I. 1845.

goniseră din țară în a doua lui Domnie, el începù îndată feluri de asuprairi, scoțând dări peste măsură și prigonind pe mai mulți boieri. „El eră, zice cronica, și Domn și Vistiernic mare, și neguțător, și vameș, că toată hrana tuturilor o luă el de o precupețiã“. Pe atunci în Moldavia tirania nu se suferiã în tăcere. Așã nu trecù mult; și o seamă de boieri între cari Vasile Gheuca Vistiernicul cel mare, Gheorghitã Bogdan vel Jignicer și Slugerul Lupul, făcură complot ca să omoare pe Domn și pe Logofătul Miron Costin și Hatmanul Buhuș, care aveã nenorocirea a-i fi miniștri. Trădați de timpuriu, ei plătiră cu capul îndrãsneala lor.

La 1683 Aprilie 20, Duca VV, din porunca Sultanului plecă cu două mii oameni pedestrime, să însoțească armata turcească ce mergeã să ia Viena. Logofătul Miron îl însoți împreună cu alți boieri. Domnul cu oștirea sa trecură prin Țara Românească la Rușava și de acolo prin Sebeș, Lugos, Temesvar, Sarvas, Solnoc peste apa Tisa și apoi au trecut Dunărea pe la Buda, unde au ajuns pe Șerban VV Cantacuzino, Domnul Țării Românești, și împreună se duseră în tabăra Vizirului la Ston-Beligrad; și apoi porniră cu toții spre Viena.

Pe când Duca VV cu armata turcească se trăgeã îndărăt din naintea mântuitorului Vienei, Regele Sobieski, Moldova se făcù din nou pradă turburărilor. Niște boieri moldoveni ce eră emigrați în Polonia, dimpreună cu fostul Domn Petriceico, aflând de învingerea Turcilor la Viena, luară vre-o câteva regimente de Polonezi cu Polcovnicii Dimidinski și Kuneșki, și se pogoriră în Moldova. Doamna și Caimacanii lăsați de Duca VV, fugiră în Țara Românească și locuitorii țării emigrară din calea oștirii poloneze. Dintr'altă parte Cazacii prădă asemenea țara.

Duca VV ajungând în Transilvania, la curtea Prințului Apafi, și aflând cu deamănuntul starea Moldaviei, plecă să intre în țară pre muntele Trotuș, după povața lui Miron, iar nu prin Țara Românească, cum îl povățuiau alții, și merse în sat la Domnești cu puținei oameni. Acolo zăbovind v'o două săptămâni, în ziua de Crăciun într'o Marți, aflându-se la masă cu Miron Costin și cu Constantin Postelnicul se văzù izbit de Polonezii trimiși de Petriceico VV,

având capete pe Dimidinski și Bainski. După o împotrivire de vr'o două zile, și cu toate silințele hatmanului Buhuș, Polonezii intrară în curte, prinsă pe Duca VV și îl porniră în Polonia. În acea turburare Miron era p'aci să-și piarză viața, de nu se întâmplă să-l cunoască un Polonez ce îi era prieten, care îl scăpă din mâna ostașilor. El se duse atunci de voia lui în Polonia după Duca Vodă, unde șeză mai bine de un an, după care se mazăli Dumitrașcu Cantacuzino, succesorul Ducăi VV, și se alese Domn Cantemir cel bătrân. Atunci el se întoarse în patria sa.

Jalnică era starea Moldovei în acea vreme. Dintr'o parte Polonezii, dintr'alta Cazacii și Tătarii coprinseseră toată țara, încât Domnul nu stăpâniă decât Iașii și o parte din țara de jos. Neorânduilele ce izvoriră dintr'aceasta, nevoile de tot felul ce năpădiseră peste țară, între cari și o grozavă foamete, făcuse pe cei mai mulți feciori de boieri, curteni și alții să se facă tâlhari și să prade țara. După stărpirea acestora Domnul luă strașnice măsuri, și orânduile pentru aceasta pe Miron Costin Staroste la Putna, și pe frate-său Velicico Costin Hatman.

Cantemir VV era un om bun, milostiv și înzestrat cu mari talente ostășești, dar iute la mânie. El avu nenorocirea de-și dete toată credința unui fanariot gonit, pentru intrigile lui, din Țara Românească, anume Postelnicul Iordache Ruset, pe care îl făcū Vistier mare. Acesta intrigă de scoase pe Velicico din Hătmănie, făcându-l Vornic mare, iar în locu-i puse pe Bogdan, ginerele Domnului. Toată cărmuirea țării căzū atunci numai în mâna lui Iordache Ruset și a Hatmanului. Asupririle făcute de dânșii, dăjdiile sau cum se zicea atunci „orânduilele“ ce lăcomia Vistierului scotea adesea pe țară, mâhnii tare pe pământeni și începură a strigă. Miron Costin strigă mai tare decât ceilalți asupra nedreptăților ce se urmau. De multe ori intrând în Vistiere, spune cronica, el zicea cam cu glumă: „Vistiernice, mai încet cu orânduilele“. Aceeace nu plăcea de loc Vistierului. Asemenea și Velicico fiind cam semeț, adesea înfruntă pe Bogdan ce-i urmase în Hătmănie.

Aceste împrejurări făcură pe ambii miniștri să caute ocazie ca să piarză pe frații Costini. Ocazia nu întârziă. Vr'o câțiva

boieri, între cari feciorul lui Gavrilă Costache Vornicul, Ivașco, Constantin și Antiohie Jora, fugiră în Țara Românească la Constantin VV Brâncoveanu; prin mijlocirea căruia merșeră la Poartă să pârască pe Cantemir VV și pe miniștrii săi. Aceștia nu perdură această ocazie să pârască pe frații Costini la Domn, vinuindu-i că după povățuirea lor ar fi fugit boierii de mai sus. Cantemir VV, în furia lui, trimise îndată noaptea de ridică dela casa sa din Iași pe Vornicul Velicico și aducându-l înaintea-i, după ce îl bătù cu buzduganul, îl închise în beciul de supt casa cea mică din curtea Domnească. De acolo scoțându-l în noaptea următoare, pe la trei ceasuri, îl duseră la fântână și acolo îi tăia capul, fiind față și Bez-dadea Dumitrache Cantemir Istoricul.

Miron Costin se află la moșia lui la Bărboși în ținutul Neamțului. El, neștiindu-se vinovat, nu bănuia nimic, cu atât mai mult că-și logodise pe fiul său, Pătrașcu Cămărașu, cu fiica Domnului. Eră însă tare întristat, căci își pierduse soția; și se ocupa de trista datorie d'a o înmormântă, când sosită fără veste Armașul al doilea, Racoviță, cu poruncă ca să-l ia și să-l ducă la Iași. În vreme ce Miron se rugă să-l aștepte până și-o înmormântă soția și apoi să plece, iată că sosită și Dumitrașco Macri Vătaful de Păhărnicea cu a doua poruncă dela Domn către Lefegii din Roman, ca ori unde îl vor găsi acolo să-l și taie. Indată îl smulseră din brațele familiei sale, și ducându-l în târg în Roman, îl îngenunchiară și îi tăiară capul.

Intr'acest chip periră nevinovați Logofătul Miron Costin și frate-său Velicico Vornicul. „Și nu i-au scos la Divan Cantemir Vodă, zice o cronică, să le arate vina sau vicleșugul, să vază lumea. Ce așa cu tirănie i-au omorît; nici cărți viclene arătând; ce numa așa ori pre vina lor, ori cu năpaste i-au omorît. Așa au deprins dinceputul lumii pizma și zavistia, și nu părăsește a mușcă pre toți și nimeni de dinții ei a se ferî nu poate“.

Lui Miron Costin i-au rămas 3 feciori: Ioan Sărdarul, Nicolae Logofătul al treilea, care a continuat cronică tată-său, și Pătrașcu Cămărașul.

ISTORIOGRAFIA ROMÂNĂ

de

I. BOGDAN¹

Istoriografia română se poate împărți în trei perioade ce se întrec una în alta: perioada *analizilor*, a *cronicarilor*, și a *istoricilor*; cea dintâi cuprinde sec. XV—XVI, a doua cuprinde sec. XVII—XVIII, iar a treia începe cu acest din urmă secol și ajunge la o înflorire însemnată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Ca la toate popoarele vechi și nouă, dela Herodot și până în sec. XVIII, istoriografia narativă a început și la noi cu *analistica*. Meritul de a fi pus bazele ei îl au niște modești călugări din mănăstirile Moldovei, nu mult după înființarea acestui stat, care în sec. XV și XVI, în urma domniilor lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, se distingea între celelalte țări locuite de Români printr'o înaltă cultură literară. Eră o cultură de origine străină, ce ne venise de peste Dunăre, dela două popoare slave cu care împrejurările istoriei răsăritene ne siliseră să împărțăm aceeaș soarte, fiindcă aveam aceeaș credință, pe atunci unicul factor ce putea cimentă legături intime între popoarele învecinate. Dacă însă analele mănăstirilor dela Bistrița, Putna, Pobrata, Slatina și altele sunt scrise în limba pe care o întrebuițase înaintea noastră Bulgarii și după chipul cum se redactase și se redactau încă în sec. XV și XVI analele sârbești, ale noastre au o superioritate incontestabilă asupra modelelor lor. Admirabila simplitate a stilului, amplitudinea și desăvârșita obiectivitate a narațiunii pun analele noastre la acelaș nivel cu cele mai bune produse similare din apusul Europei. Deși în mănăstiri se însemnau de obicei faptele ctitorilor, înfrângerile și biruințele acestora sunt povestite cu aceeaș dragoste de adevăr, atribuindu-se cele dintâiu greșelilor și păcatelor, cele din urmă gândurilor bune și pioase ale făptuitorilor. Elementul personal lipsește cu totul în aceste însemnări de fapte contimporane, ceea ce le face să rămână pentru totdeauna cele mai prețioase izvoare pentru istoria politică a principatelor.

¹ Din: „Istoriografia română și problemele ei actuale“ Buc. 1905.

Din nefericire, aceste anale nu ni s'au păstrat în versiunea lor originală decât pentru Moldova; avem însă indicii sigure că ele au existat și în Țara-Românească, ce e drept, sub o formă mai săracă decât în Moldova și din timpuri mai nouă. Cu toate că mănăstirile Țării-Românești sunt mai vechi decât ale Moldovei, în nici una din ele nu ni s'au transmis faptele lui Mircea cel Bătrân, ale lui Vlad Dracul sau Vlad-Țepeș. Târziu numai, cariera războinică a lui Mihaiu-Viteazul a deșteptat într'un călugăr dorul de a o veșnici prin câteva notițe analistice destul de precise, anexate la niște anale sârbești ce ni s'au păstrat în traducerea latină a lui Pejačevich și care conțin știri din istoria principatelor până la 1618. *Cronica lui Moxa* dela 1620—o prescurtare în românește după traducerea bulgărească a croniciei lui Manasses, cu un adaos de anale sârbești—se mulțamește a reproduce din istoria țărilor române numai știrile ce se aflau în aceste din urmă anale, completându-le cu data înființării Moldovei, ce nu se află în ele. Curiozitatea istorică a acestui călugăr învățat nu treceă peste strâmtul orizont al intereseșelor pur religioase de care eră însuflețit hronograful bizantin; după compilația lui, ne putem închipui ce fel de analistică a putut să existe în Țara Românească înainte de Mihaiu Viteazul, a cărui strălucită domnie a provocat prima cronică în limba română, cea a lui *Teodosie Rudeanul*.

Cu o jumătate de secol mai veche decât aceasta este întâia cronică moldovenească în limba bulgară, a episcopului de Roman, *Macarie*. Scrisă la 1542 din porunca unui domn neastâmpărat, doritor de fapte mari și de glorie, a lui Petru Rareș, cronică lui Macarie, ca și a continuatorului său *Eftimie*, egumenul dela Neamț, care scria pela 1554—55 din porunca lui Alexandru Lăpușneanu, cad încă în epoca de predominare exclusivă a limbii bulgare și a literaturii bizantino-slave. Aceste două producțiuni ale istoriografiei moldovenești din sec. XVI sunt cele mai caracteristice expresiuni ale bizantinismului în literatura noastră profană. Tonul lor encomiastic, stilul lor obscur și peste măsură de inflorit, imitat în totul după al Bizantinului Manasses din sec. XII, contrastează în mod neplăcut cu simplitatea analiștilor de dinaintea lor și cu naturaleța și claritatea cronicarilor ce au

scris în românește după dâșii. Constatarea acestui fapt ne arată ea singură ce influență binefăcătoare au trebuit să aibă asupra culturii moldovenești relațiile cu Polonia, popor cu civilizație apuseană și cu o literatură istorică bogată, pătrunsă de spiritul renașterii și al humanismului.

Primele semne ale acestui nou curent se văd în cronica lui *Grigorie Ureche*, care pela 1646—47, după ce fusese mare vornic și se apropiă de sfârșitul vieții, se puse să scrie, din propriul său îndemn, „ca să nu se înece anii cei trecuți”, istoria țării sale dela întemeierea ei și până la sfârșitul sec. XVI; el ne-a păstrat, într'o limbă românească plină de miez, întreaga analistică dinaintea de dânsul. E întâiul cronicar moldovean, care are conștiință de originea comună a celor două țări surori.

Această conștiință, cam vagă la Ureche, ajunge la deplină claritate și se afirmă cu mândrie la continuatorul său *Miron Costin*, atât în cronica sa românească (c. 1665), cât și în cele două opere polone, una în versuri dedicată regelui Sobieski, alta în proză și adresată prietenului său Lubomirski (1684). Miron logofătul jucase un rol politic însemnat; el avusese ocazie să cunoască, în diferite misiuni și expediții, toate țările locuite de Români, el știa că Muntenii, Ardelenii, Maramurășenii și Cuțovlahii sunt de acelaș neam cu Moldovenii și spunea cu durere că toți au avut „aceeaș soartă și aceleași suferințe”. Deși partizan al politicei polone, ca unul ce-și făcuse educația la Bar, el caută să fie nepărtinitor în povestirea sa, pe care o duce până la 1661 și care e totdeauna vie și interesantă.

Fiul său *Nicolae*, și el cu educație polonă, n'a avut nici talentul, nici originalitatea tatălui; însărcinat de Nicolae Mavrocordat să alcătuească o mare compilație din cronicile anterioare, el s'a achitat fără dibăcie de această sarcină, povestind faptele stăpânului cum i-a plăcut acestuia, iar cele anterioare într'un ton sarbăd și pedant.

Seria marilor cronicari moldoveni o încheie *Neculce*, om cu multă experiență în afacerile țării și părtaș la fapte însemnate din istoria ei, cum a fost războiul lui Petru cel Mare cu Turcii, al cărui tragic sfârșit l-a silit să pribegască câțiva ani afară din țara pe care o iubiă cu tot focul inimii sale

patriotice. Retras la bătrânețe la moșia sa, el a scris istoria Moldovei până la 1741, după izvoarele anterioare, după tradiția orală și din amintirile sale personale, care-s cele mai prețioase, — fără erudiție, dar cu mult bun simț și într'un stil plin de vioiciune și de duiosie. Am zis că Neculce e cel din urmă mare cronicar al Moldovei, de oarece contemporanul său Dimitrie Cantemir, deși prin descrierea vieții tatălui său Constantin aparține cronicarilor, trebuie numărat totuș între istorici, iar cronicarii din a doua jumătate a sec. XVIII, până pe la 1774, ne interesează mai mult ca izvoare istorice pentru timpul lor, decât ca scriitori de valoare literară.

În *Țara Românească* hronografia n'a avut o dezvoltare așa de întinsă ca în Moldova. După logofătul *Teodosie*, care a povestit faptele lui Mihai-Viteazul în limba română, a cărui cronică însă nu ni s'a păstrat în original, mai însemnați sunt *Stoica Ludescu*, care scrie pe la 1688 istoria țării, spre a ilustra faptele *Cantacuzineștilor*, de a căror casă se țineă; *Constantin Căpitanul Filipescu*, care expune aceeași istorie cu tendința de a apăra pe *Băleni*; *Radu Greceanu*, care scrie istoria lui Brâncoveanu până la 1713 și *Radu Popescu*, fostul logofăt de latinește al lui Brâncoveanu și cronicarul oficial al lui Nicolae Mavrocordat până la 1729. Pentru vremea lor, Constantin Căpitanul și Radu Popescu erau oameni foarte culți; ei știau slavonește, grecește și latinește și întrebuițau în original izvoare bizantine, neogrecești și apusene. Povestirea lor e ușoară, mișcătoare și câte odată, ca la Radu Popescu, în stilul liber al unor memorii, dar îmbibată, ca și la ceilalți, de spiritul de partid, deci nedreaptă și tendențioasă. Cel mai cult dintre cronicarii munteni, de la care nu ne-a rămas însă decât un fragment de cronică și o mică scriere statistică asupra Țării Românești, e *Constantin Stolnicul Cantacuzino*, care făcuse studii în Italia, știă bine limbile clasice, cunoșteă cronicile moldovenești și aprecia importanța documentelor și a inscripțiunilor. Planul ce-și propuse de a scrie o istorie completă a țării sale, nu l-a putut însă realiza. În fragmentul ce ni s'a păstrat, el afirmă, ca și Miron Costin, unitatea neamului românesc de pretutindenii și, ceea ce este mai interesant, conti-

nuitatea lui în vechea Dacie. El ocupă un loc intermediar între cronicari și istorici, a căror perioadă o deschide scriitorul, domnesc *Dimitrie Cantemir*.

Acesta e, de sigur, primul *istoric* al Românilor, istoric în sensul sec. XVIII, întru cât el nu se mulțamește a povesti numai faptele domnilor și ale familiilor boierești, ci se preocupă și de soarta poporului. Cantemir nu este numai un mare învățat al timpului, ci și un spirit eminentemente științific. Istoria imperiului otoman, scrisă după izvoare turcești, și Descrierea Moldovei, amândouă redactate curând după 1714, când a fost ales membru al Academiei Prusiene, i-au creat o reputație europeană bine meritată. Valoarea celei dintâiu este astăzi cu totul redusă; Descrierea Moldovei însă, cu toate greșelile ei și cu toate contrazicerile față de celelalte scrieri ale sale, va rămâne în totdeauna cel mai prețios izvor pentru cunoașterea țării Moldovei și a organizației ei în sec. XVII și în cele precedente. Pentru noi, Descrierea Moldovei este ceea ce e Germania lui Tacit pentru începuturile istoriei germane. Dar această operă, ca și Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor, plănuit să cuprindă istoria tuturor Românilor dela cucerirea Daciei până în timpurile autorului, dar isprăvit numai până la sec. XIII, a rămas necunoscută contemporanilor. Viața tatălui său Constantin este un capitol de continuare a Hronicului. Abia istoricii ardeleni au putut să profite de aceste scrieri. Înainte de dâșii, Cantemir proclamase principiul fundamental al școalei lor: puritatea latină a limbii române și puritatea sângelui nostru roman.

CARACTERIZARE GENERALA

Literatura istorică românească ia o dezvoltare însemnată în secolul XVII.

Desigur că începuturile ei trebuiesc căutate în pomelnicile ce se găsesc prin biserici și în însemnările foarte scurte cari arată trecutul mănăstirilor. Acestea se dezvoltă din ce în ce și ajungem la cronicile primitive.

Primele cronici ce se cunosc până acum sunt scrise în slavonește.

Una este cunoscută sub numele de *Cronica dela Bistrița* și povestește istoria Moldovei dela întemeierea statului în anul 1359 (6867) până la anul 1506. Pentru primii Domni până la Alexandru cel Bun aflăm numai numele lor și anii. De aci încolo se dau mai multe amănunte, iar partea cea mai dezvoltată o formează domnia lui Ștefan cel Mare.

Alta este *Cronica dela Putna*, compusă și ea din două părți: una, scurtă genealogie; alta mai pe larg. Povestirea merge tot dela Dragoș până la 1525. Se atribue unui călugăr numit *Azarie*.

Celelalte două cronici slavonești sunt scrise cu mari dezvoltări și într'un stil adesea plin de declamații. Autorii sunt: Episcopul *Macarie*, care scrie dela 1504 până la 1541 (înștalarea lui Rareș într'a doua domnie); Egumenul *Eftimie*, care continuă pe celălalt și merge până la 1553, povestind pe larg și cu laude faptele lui Alexandru Lăpușneanu.

Poate să mai fi fost și alte opere de acest fel scrise slavonește, dar nu au ieșit la iveală.

După aceștea a apărut cronica lui *Grigore Ureche*, socotită drept cea mai veche cronică scrisă românește.

Nu se cunoaște textul original al lui Ureche. Lucrarea lui a ajuns la noi prin multe copii. Mihail Kogălniceanu, în colecția sa (din 1852) a dat numele a trei dintre acești copiiști: *Evstratie Logofătul*, *Misail Călugărul* și *Simion Dascălul*. Acesta din urmă a făcut adaoase atât de numeroase încât unii critici consideră că el este cu adevărat autorul cronicei ce s'a atribuit din vechime lui Ureche. Cronica aceasta merge dela 1359 până la 1594.

Miron Costin urmează de aici până la 1661.

Fiul acestuia *Nicolae Costin* îi continuă cronică până la 1711. Nicolae a avut om de casă pe un *Axentie Uricar*, dela care a rămas o cronică a lui Nicolae Mavrocordat (a doua domnie).

Un alt autor mare în acest timp este *Nicolae Milescu*, dar el scrie mai toate operele sale în limbi străine.

Cronica lui Miron Costin a fost continuată și de *Ion Neculce*. După acesta, începe decadența istoriografiei moldovenești cu *Ion Canta*, *Ienache Cogălniceanu*, *Gheorgachi al doilea logofăt*.

Tot în vremea acestora trăește și principele *Dimitrie Cantemir*, un scriitor foarte învățat, care a petrecut mare parte din viața sa în Rusia și a redactat cele mai multe din operele sale în limbi străine, astfel că acestea nu au putut avea înrăurire asupra contemporanilor săi români.

În Muntenia, cea mai veche lucrare istorică se consideră a fi cronică lui *Mihail Moxa* sau *Moxalie* (1620). Mai târziu *Constantin Căpitanul* a lăsat o istorie a principatului Țării-Românești până la 1688 și *Radu Logofătul Greceanu* a scris viața lui Brâncoveanu. După aceștia *Radu Popescu* a povestit evenimentele dela 1700 până la 1728. *Dionisie Eclisiarhul* a făcut cu mult talent povestirea întâmplărilor din Muntenia dela 1674 până la 1815 și *Bivvel Stolnicul Dumitrache* a scris o istorie a evenimentelor dintre 1769 și 1774.

S'au încercat și cronici rimate, dintre cari cele mai însemnate sunt: „Povestea mavroghenească“, a doua domnie a lui Nicolae Mavrogheni scrisă de *Pitarul Hristache*

și „Jalnica tragodie a Moldovei“ de *Alecu Beldiman*, povestea evenimentelor din vremea Zaverii.

Și poetul *Ienache Văcărescu* a lăsat o cronică, însă nu povestește întâmplări din Țările române, ci face o istorie a împăraților otomani.

La începutul secolului XIX un cronicar, al cărui nume adevărat nu se cunoaște până acum, dar care semnează *Zilót Românul* (Românul zelos), a scris multe lucrări istorice, unele în proză, altele în versuri, altele parte în versuri parte în proză. El povestește și întâmplări mai vechi dar mai ales fapte contemporane.

Caracteristica generală a scrierilor istorice este împrejurarea că toate au ajuns la noi în manuscris. Pe când literatura religioasă, chiar din cele mai depărtate timpuri, se înfățișează într'o mare parte în tipărituri și numai excepțional în manuscrise, istoriografia cronicarilor este întregă manuscrisă. Excepțiune face Cantemir, dar el se prezintă ca excepție din multe puncte de vedere.

Pricina acestei împrejurări este că scrierile religioase interesau pe un mai mare număr de persoane; ele trebuiau să fie întrebuințate și de Vlădici ca și de preoții cei mai din urmă și toate exemplarele trebuiau să aibă oarecum aprobarea oficială, să pornească de sus, dela conducătorii bisericii și dela domnitorii țărilor pentru ca să nu se introducă credințe sau interpretări eretice. Compunerile de natură istorică au început, ce e drept, tot în mănăstiri ca simple anale ale localității și, în trăsuri mari, chiar ale țării, dar nu se vede motivul de a se răspândi. Tiparul costă mult pe acele vremi și tipărirea se făcea cu greutate; adesea se aduceau anume meșteri din țări străine. Câți ar fi fost aceia cari să cumpere cărți de istorie? Cine avea nevoie de așa ceva, scria însuși, copia, și adesea, copiind, adăugă dela sine, ce mai știă ori făcea observațiuni. Copiatul era o îndeletnicire foarte plăcută și numai boierii cei mari își permiteau să pună pe oamenii de casă ai lor să le scrie producțiunile altora sau să dicteze pe ale lor proprii.

Din toate acestea urmează că istoriografia română ve-

che, interesantă ca valoare literară, a contribuit puțin la înaintarea culturii generale. Acest rol a fost rezervat, cum am văzut, literaturii religioase.

Privită în totalitatea ei, istoriografia noastră se arată în Moldova mult mai strălucită ca în Muntenia. Acolo scriitorii sunt oameni învățați cari scriu, cei mai mulți, pentru dorința de a servi pe contemporani și pe urmași și au în genere independență de cugetare în aprecieri. Cu începerea decadenței, lucrurile se schimbă; acum cronicarii scriu pentru a glorifica pe unii Domni și laudele lor se coboară câte odată până la lingușire.

În Muntenia cronicarii sunt în genere mai puțin învățați și unii, prin poziția lor de funcționari, sunt siliți să laude pe domnitori.

Nici ca stil nu se ridică ei la valoarea celor moldoveni; însă, contrariu celor întâmplute în Moldova, aci acei cari scriu mai interesant, mai colorat și mai independent sunt cei cari vin la sfârșitul perioadei cronicarilor, adică cei dela finele secolului XVIII și la începutul celui de al XIX, cum e Pitarul Hristache, Dionisie Eclisiarhul și Zilot Românul.

B.

ȘCOALA ARDELEANĂ

ȘCOALA ARDELEANĂ

Imprejurările nenorocite în cari au trăit Românii de peste munți i-au exclus dela viața de Stat, căci în urma actului de unire a celor trei națiuni (1437) — Transilvania se împarte în trei regiuni: Țara Ungurilor, Țara Secuilor și Țara Sașilor; iar Românii n'au existență legală, ci sunt socotiți numai ca *tolerați*, cât vor găsi cu cale stăpânitorii țării.

Odată cu națiunile ce au privilegii, se ridicară bisericile privilegiate: catolică, luterană, calvină. Și din acest punct de vedere Românii se găseau în afară de stările recunoscute și erau astfel prigoși de toată lumea.

Fiecare din cele trei confesiuni au căutat în diferite timpuri să atragă pe Români. Cu deosebire făcu aceasta catolicismul care după 1688, când Transilvania se anexă Austriei, aveă puțini credincioși în această provincie și se siliă, prin sprijinul lui Leopold I; să-i înmulțească. Când Românii se plâneau de persecuțiuni, li se ziceă totdeauna să se unească cu una din Bisericile recunoscute, și situațiunea lor se va schimbă. Catolicii le oferiau școli și răspândiau cărți de propagandă, iar iezuiții căutau să convingă pe conducătorii Bisericii române să se alipească la catolicism. Unul din aceștia, Barany, ajutat și de guvernatorul Ardealului, izbuti să hotărască pe Mitropolitul Teofil să convoace în 1697 un sinod în Alba Iulia, spre a discuta unirea cu biserica papală.

Acî se subscrie actul de *unire*, prin care o parte din conducătorii Bisericii române ortodoxe se leagă să primească de acî înainte în dogmele lor următoarele patru puncte:

- a) Papa este capul întregii Biserici creștine;
- b) În afară de Infern și Paradis există și Purgatoriul;
- c) Azima este suficientă pentru cuminicătură;

d) Spiritul Sfânt purcede nu numai dela Tatăl, cum se admite în Biserica ortodoxă, ci și dela Fiul.

În schimbul acestei profesii de credință, clerul român cerea dela Împărat foloase reale: preoții uniți să aibă aceleași privilegii ca preoții celorlalte religii; fiecare sat cu biserică să aibă și casă pentru preot; toată ocârmuirea preoților să fie în mâna episcopilor; etc.

În acelaș an, în care se votă unirea, murî Teofil și venî în locu-i Atanasie. Acesta, după ce se întoarse din București, unde fusese sfințit de către Mitropolitul de acolo, cum eră obiceiul¹, convoacă un nou sinod în Iulie 1698. Acest sinod, la care nu a luat parte un număr prea mare de preoți, aprobă unirea și apoi Mitropolitul Atanasie se duse la Viena, unde fu confirmat, și se întoarse cu un decret de privilegii pentru clerul român: sunt scutiți de robote și de lucră și de dări iobăgești, li se garantează proprietatea, li se făgăduște ajutor din partea autorităților.

Un nou sinod în 1700 întărește unirea, și de atunci Români de peste munți se împărțiră în „uniți“ (cu Biserica Papei) sau „greco-catolici“ și „neuniți“ sau „greco-orientali“.

Fără îndoială, a fost un rău această despărțire între Români; dar Uniții sperau că au să capete multe ajutoare dela Împărăție, că poporul nu va mai fi prigonit și că i se va înlesni învățătura. Numai o parte din aceste speranțe s'au împlinit și anume acelea numai prin cari catolicii sperau, la rândul lor, că vor subjuga sufletește cu desăvârșire pe Români: i-au primit în școlile lor și au trimis tineri în străinătate ca să studieze teologia.

Un însemnat luptător pentru drepturile Românilor uniți este Inocențiu Klein², o fire entuziastă și un aprig luptător pentru Mitropolia unită. El dobândește domeniul Blajului, unde s'a construit un palat și o mănăstire, și unde a rămas până azi centrul Bisericii greco-catolice. Tot printr'însul s'au adus la unire un mare număr de preoți

¹ Acest obicei eră întemeiat pe faptul că din vechime Primatul nostru aveă putere religioasă și asupra părților ardeleni, după cum se vede din titlul — dar numai titlul — păstrat până astăzi de: Mitropolit al *Ungro-Vlahiei*.

² A păstorit între anii 1730—1744. A murit în exil la Roma în 1768.

neuniți. Ca mulțumire pentru acțiunea sa, Impăratul l-a făcut baron și i-a dat drept a asista la ședințele dietei transilvane. Acî însă a avut să lupte cu reprezentanții celorlalte națiuni, cari nu puteau vedea cu ochi buni prezența unui Român într'o adunare unde se obișnuise a nu vedea decât dintre ai lor.

În calitate de membru al dietei, se făcù ecoul plângerilor Românilor și merse la Viena, să convingă pe Impărat că dreptatea cere ca și ei să participe la guvernarea Ardealului.

Impăratul³ menține privilegiile care se recunoscuse mai înainte pentru clerul unit, dar trimite dietei să judece celelalte cereri ale Românilor. Dieta le respinge, firește, cu indignare; și tot așa de puțin isbuti Klein și când se sui pe scaunul împărătesc Maria Tereza. Învins în lupta pentru națiunea sa, el avù în curând să lupte pentru sine, într'un proces pus la cale de vrăjmașii lui și ai neamului nostru. Neputând birui pe acuzatorii săi merse să-și caute dreptatea la Roma, dar nici acî nu-și putù recăștigă scaunul. Astfel, demisionă și rămase în exil până la moarte.

Catolicii sperau că toți tinerii cari învățau în seminariile catolice au să devină buni catolici și propagatori ai credinței în puterea Papei. De aceea ei primiră cu bucurie, după stăruința episcopului Grigore Maior⁴ să se înființeze la Viena seminarul Santa Barbara, unde se primiau și se țineau gratuit clerici de legea ortodoxă. Dar gândul catolicismului nu s'a împlinit întocmai. Cei mai însemnați Români cari au învățat în seminariile din țară, cât și cei care mergeau la Roma în institutul iezuit „*pentru răspândirea credinței*“, nu au devenit fervenți catolici, ci apostoli ai unei credințe nouă, ai credinței în neamul românesc, pentru a cărui deșteptare și ridicare ei luptă din răspuțeri o luptă plină de nevoi și necazuri, dar sfântă și roditoare pentru poporul nostru.

Centrul activității uniților a fost Blajul, de unde s'au răspândit binefacerile culturii la toată românimea de peste

³ Acum eră Impărat Carol VI care a domnit între 1711 și 1740.

⁴ A păstorit între 1773—1782.

munți și unde s'a fondat cea mai veche școală românească, în 1754. Din școlile de aci au ieșit, rânduri, rânduri, bărbați învățați și preoți, cari s'au risipit prin toate ținuturile românești și au contribuit să deștepte, fiecare în măsura puterilor lui, conștiința națională.

Reprezentanții de frunte ai mișcării provocate de școala din Blaj sunt: *Samuil Micu, George Șincai și Petru Maior*. Ei dau o direcțiune nouă culturii și literaturii române, direcțiune ce se cunoaște sub numele de *școala ardeleană*.

BUCĂȚI DE LECTURA

GEORGE ȘINCAI

(1755—1816)

George Șincai s'a născut la 1755 la Șamșud. Primele învățături, el le dobândește în satul său. După ce studiază în mai multe orașe, între cari și la Blaj, se călugărește la 1774, luând numele de Gabriel, devenind profesor la școala din mănăstirea Blajului. Fu trimis apoi de către Mitropolitul Grigore Maior, împreună cu Petru Maior, la colegiul pentru răspândirea credinței catolice la Roma, unde după cinci ani luă doctoratul în filozofie și teologie.

Aci, la Roma, culese de prin biblioteci documente relative la istoria Românilor.

Intorcându-se, stete la Viena în mănăstirea Sf. Barbara, unde Micu era director de studii. Aci cercetă bibliotecile și colaborează cu Micu la gramatica română (Viena 1780).

După ce ocupă funcțiunea de catichet și director al școalelor greco-catolice din Transilvania, Șincai cutreieră diferite orașe, căutând documente; fu corector la tipografia Universității din Buda. El muri în anul 1816 la Comitele Vass, pe ai cărui copii îi educase.

Opera lui de căpetenie este:

„Cronica Românilor și a altor neamuri încât au fost ele așa de amestecate cu Românii cât lucrurile, întâmplările și faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie de înțeles, din mai multe mii de autori în cursul de 34 de ani culeasă și după anii dela nașterea Domnului nostru Is. Hs. alcătuită”. Această operă cuprinde evenimentele dela 86 până la 1739. Ea este o înșirare a faptelor an cu an, alcătuită mai ales din citațiuni dintr'un foarte mare număr de autori streini și din cronici românești însoțite din când în când de reflexiuni de natură mai particulară sau mai generală, în cari se pot vedea ideile și credințele sale.

Din cauza formeii adoptate, legătura dintre fapte e slabă.

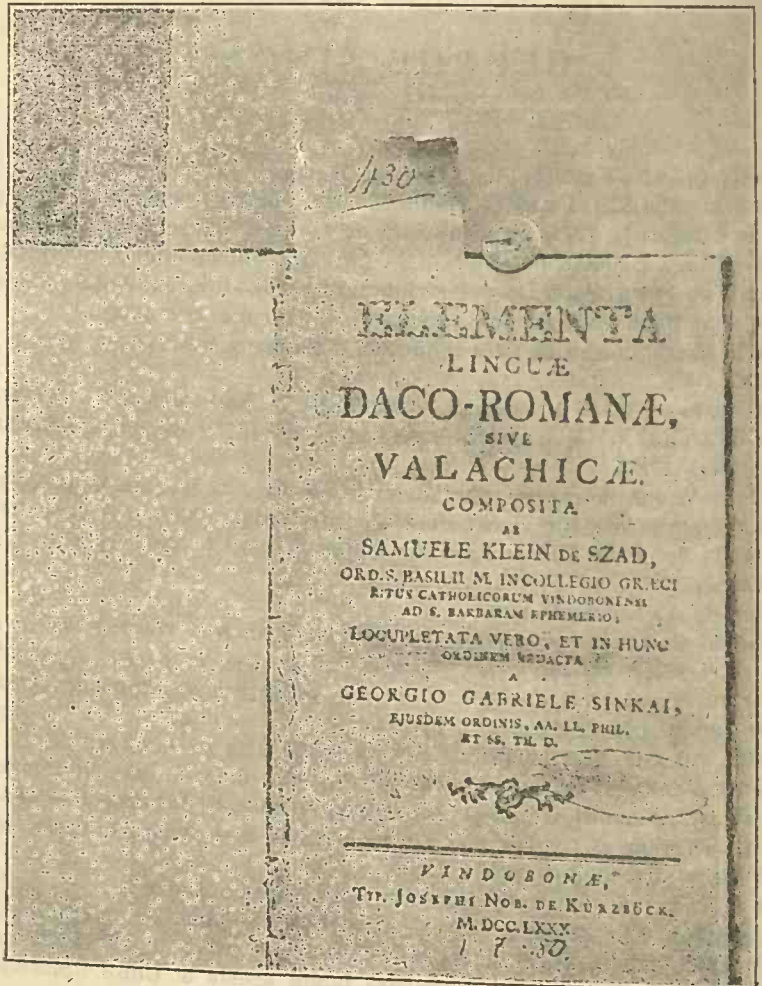
În judecățile sale se arată foarte independent și lipsit de prejudeții. Deși călugăr greco-catolic, el nu se dă la o parte de a arăta în adevărata lor lumină pe lezuiți; deși unit, el cercetează faptul acesta al Unirii Românilor și îi arată nu numai rezultatele cele bune, dar și pe cele rele.

Viitorul neamului îi preocupă foarte mult. Voește ca Românii din Transil-

vania să fie îndreptățiți egal cu Ungurii, iar cei din Principate să scape de sub domnia străinilor și să se poată guvernă singuri.

Cât a trăit, Șincai n'a putut publică întreagă această lucrare, pentru că cenzura maghiară a găsit-o periculoasă și-a pus această rezoluție: „*Opera e vrednică de foc, iar autorul de furci*”.

Grigorie Ghica, Domnitorul Moldovei, a cumpărat manuscrisul și l-a tipărit în 1853. A doua ediție completă: București, 1886 (3 volume).

Titlul Gramaticii de Micu și Șincai din 1780.
(După un exemplar din biblioteca Academiei Române)

DIN „CRONICA ROMÂNILOR ȘI A ALTOR NEAMURI“

Anul 1504. Ștefan V., Domnul Moldovei, corona vitejilor, în anul trecut luase Pocuția dela Poloni; ci¹, bătrân și bolnav fiind și apropiindu-se de moarte, iarăș o au dat îndărăpt în anul de acum; căci scrie Kromer²: „In vremea aceea Moldova s'au prigonit și năcăjit de Polonii noștri, așa că Ștefan au trebuit să-și scoată oastea din țărimile Pocuției, mai vartos că el aveà prea mare durere de picioare; din carea mai pre urmă, nu mult după aceea, au și murit. Fost-au bărbat ca acela care pentru inima cea mare, înțelepciunea militărească, știința lucrurilor de rășboiu și faptele cele norocoase asupra Turcilor, Ungurilor, Polonilor și a Tătarilor în veci trebuie să se pomenească. Căruia³ i-au urmat în domnie fiul său Bogdan (al treilea) Luscul⁴ (adică ponihosul, nu orbul de un ochiu); la ai noștri destul le-au fost că au căștigat înapoi Pocuția“.

Ioachim Cureu⁵ scrie: „In anul 1504 au murit și Ștefan Românul, ostașul cel vrednic de vecinică pomenire, care cu mărimea și cu țărima sufletului și cu norocul cel bun, au sprijinit toate năvălirile Turcilor, ale Tătarilor, ale Ungurilor și ale Poloniilor, pre carii toți i-au învins cu mari bătăi“.

Așisderea scrie Istvanfie⁶ și Brietie⁷. . . . .

Anul 1505. Alexandru, craiul Poloniei, zăcă bolnav în târgul Radom, unde l'au cercat solii lui Bogdan III, Domnul Moldovei despre care așa scrie Kromer: „Alexandru din Radom, după giumătatea lui Iunie s'au purtat în Cracovia, unde l-au urmat solii lui Bogdan, Palatinului Moldovenilor, carii venise atunci la el în Radom. Iară Bogdan poftea și e⁸ muiere pe Elisaveta sora Craiului, și, ca mai lesne să-și poată

¹ Ci in loc de *dar*, o particularitate a scriitorilor ardeleni până în anii din urmă.

² Kromer Martin, istoric polon (1512—1589).

³ *Căruia* = *aceștia*: latinism; relativul în locul demonstrativului, întrebuințat în limba de azi.

⁴ *Luscul*, latinism: *luscus*; noi zicem azi: *șasiu* sau *incrucșat*.

⁵ Cureus (I.), medic și istoric german (1532—1573).

⁶ Isthvanfi (Nicolae) om de stat și istoric ungur (1535—1615).

⁷ Brietie: Filip Briet, învățat jezuit (1601—1668).

⁸ *Șie* = *pentru sine*.

dobândi pofta, făgăduia. Craiului că-i va da îndărăpt Tismenichia și Cesibiezu. Ci el au fost cuprins ținuturile acelea dela Poloni după moartea tătâne-său, sau le ținuse ca de tată-său luate, sau care nu le aveă încă în mână, dară le putea aveă ca pre ale sale, acelea le dăruia, nu se știe. Ci dăruia ținuturile care el nu le putea țineă, șa cu o facere de bine ca aceea, carea lui nu în mult îi sta, cu atâta mai tare să tragă inimile Leșilor și a Craiului spre sine. Se feriă fata și mumă-sa (iarăși Elisaveta) de căsătoria cu omul ponihos, totuși n'au socotit să lepede cererea omului, ca nu cumyă să-l mânîe și din prietin să-l facă dușman. Drept aceea pentru dar i s'au mulțumit lui Bogdan, dar răspunsul ce i s'au dat au fost îndoit⁹. Așîderea scrie Miron Logofătul.

Anul 1514 Acesta este anul cel mai nefericit pentru Românii carii sunt supt sfânta corona Ungariei, pentrucă în anul acesta au căzut sub giugul sub carele și astăzi gem mișeii.

Pricina nenorocirii au fost, precum scrie Calvisie⁹: „In anul 1514 solul papei Leon X au vestit în Ungaria indulgenții sau iertare de păcate acelora cari se vor oști împotriva Turcilor. Prin vestirea aceasta, mulți s'au adunat la olaltă, carii neavând cele de lipsă spre hrana vieții, și-au ales șie povățuitor pre Gheorghe Secuiul sau Sechelî și au jefuit toată Ungaria împotrivindu-se tuturilor. In patru luni au omorât la șeptzeci de mii de oameni, între carii au pierit patru sute de nobili. Ioan Zapolia, voevodul Ardealului, pre aceștia mai pre toți i-au prins și i-au flămânzit trei zile, apoi i-au slobozit asupra povățuitorului lor să-l sfârtice cu dinții și, după ce l-au sfârticat, i-au tăiat capul“.

Analii bisericii din Brașov zic: „In anul 1514, răsmirița Curușilor¹⁰ din Ungaria, ce s'au fost stârnit prin povățuirea lui Gheorghe Doșa Săcuiul, s'au stins prin Ioan Zapolia, voevodul Ardealului. Gheorghe Doșa s'au prins lângă Timișoara

⁹ Sethus Calvisius, astronom, muzicant și poet german (1566—1615).

¹⁰ Șincai explică această numire, după istoricul Haner, zicând că toți partizanii lui Doșa aveau cruci roșii pe haine și dela aceste cruci s'au numit Curuși.

și după ce s'au încununat cu coronă de fer arsă, s'au sfărțicat de ai săi“.

Ci oricum au fost cruzimea aceasta, Românii și Ungurii cei proști de sub sântă corona Ungariei o pot plânge pururea; pentrucă aceștia mai nainte eră oameni slobozi, adecă se putea mută de pre un loc pre altul, când vrea, dacă plătiă domnilor pre ale căroră locuri ședeă, ce li se conveniă, și-și plătiă datoriile. Dar în toamna din anul acesta 1514, (când s'au priimit și Tripartitul¹¹ sau fundamentul legilor ungurești și ardelenesti, cel de Ștefan Verbeuți alcătuit, din carele scriu acesteia) s'au făcut iobagi deplin, adică așa s'au legat locurilor pe cari ședeă, cât dintr'insele nu s'au putut după aceea mișcă sau, de s'au mișcat neștine, s'au dus înapoi cu sila.

Totuși slujba care eră datoriu să o facă domnilor pământești, dintru început n'au fost fără de măsură grea, căci eră datoriu să lucre numai o zi în săptămână, să dea în toată luna fieștecarele câte o găină, pre an două găște, una la Rusalii, alta la ziua sfântului Martin, apoi iarăși pre an zece gazde dimpreună, un porc gras, pre seama domnilor săi celor pământești.

Iar după ce s'au milostivit atotputernicul Dumnezeu a certă mândria sântei bisericei Romei, prin mădulările ei, adică prin protestanți sau luterani și calvini, carii singuri au deschis mintea apusenilor (aceasta zic nu că doară, că însumi m'aș abate dela acelea ce le-au descoperit Dumnezeu, le-au învățat Domnul nostru Isus Hristos, le-au propoveduit SS. Apostoli și ucenici și sântă biserica lui mi le dă să le cred, căci acestea toate le mărturisesc și cu agiutoriul lui Dumnezeu sunt gata a le apăra și cu punerea vieții mele,—ci pentru că știu năravurile popești, ca unul care am fost între dânsii și în cinul lor cel mai de gios în sfințire, dar al doilea în deregătorie ca un canonic în zece ani, dela anul 1774 când pliniseam al vârstei mele 19 ani, până la 1784), neamul nostru cel românesc întreg, adecă nu numai proștii, ci și nobilii din Ardeal și părțile țării Ungurești, pentrucă n'am priimit rătă-

¹¹ Tripartitul: *Opus Tripartitum juris consuetudinarii Incltyi Regni Hungariae*, codice publicat de Ștefan Werböczy în 1514 după ordinul regelui Vladislav II. A servit ca fundament al legilor din Ungaria până târziu.

cirile protestanților, precum nu priimisem obiceiurile bisericii Romei mai înainte, la atâta au agiuns, cât numai suferiți s'au ținut în Ardeal și părțile țării Ungurești, precum arată Aprobatele Ardealului; ba proștii la atâta agiunsesse pre vremea mea, de se vindeà ca dobitoacele fără de loc, nu cu locul pre carele locuia împreună—afară de slujbele care le făcea domnilor pământești, începând de Luni până Sâmbătă seara, în toată săptămâna, preste tot anul. Dumineca, fiindcă alta nu se putea lucrà, domnii cei pământești pre iobagii săi îi trimeteà cu cărți pe la alți domni.

Preoții românești trebuia să dea dajde domnilor pre an și să le crească și hrănească câni; pre feciorii lor îi răpia din învățături, și făcându-i curteni, îi sileà să-și mute legea și altele mai multe făcea domnii pământești cu bieții Români, mai vârtos Domnii aceia carii se lepădase de neamul, legea și credința Românilor din carii erà prăsiți, numai ca să-și poată tăgădui neamul și să se arate a fi de neamul unguresc.

Mulți Domni de aceștia ți-aș putea numără aci, ci îi las pentru țensura prin carea va merge hronica aceasta mai nainte de a se tipări, de se va tipări supt sânta corona Ungariei, precum mi-ar fi voia.

(După prima ediție din 1853).

LECTURI AUXILIARE

IDEILE POLITICE ȘI ISTORICE ALE LUI ȘINCAI

de

A. PAPIU ILARIANU¹

Șincai erà nobil, vechiu nobil. El ținea la aceasta și o spuneà adesea... Români numai ca nobili puteau aspira la drepturi. Erà pre atunci de interes național ca nobili români să nu-și renege originea, să-și pretindă drepturile ca Români.

De aci Șincai dă pe față, biciuindu-i pre toți desromâniții și renegații. Mult îi supără acești renegați cari «lepădându-se de neamul, legea și credința din cari erau prăsiți», ei se aleseră

¹ Din: A. Papiu Ilarianu, Viața, operele și ideile lui Georgiu Șincai, 1869, Buc.

apoi cei mai mari asupritori ai Românilor «numai ca să-și poată tăgădui neamul și să se arate a fi de neamul unguresc».

De și nobil, el scrie cu inima sângerândă de câte ori vine la soarta țăranilor români, fiindcă e omul epocii lui Iosif II, el văzuse cu ochii răscola lui Horia, urmărise tot cursul revoluțiunii cei mari, conlucrase la petițiunea cea națională dela 1791, și mai pre sus de toate, Șincai eră Român crescut în ideile românești ale Blajului: în ideile lui Inocentiu Micul care, pre la 1743, în mijlocul dietei boierilor ungurești, suspină și plânse pentru dreptate, zicând că, de câte ori e vorba de Români, nimeni nu-și ridică vocea pentru ușurarea ci toți pentru apăsarea lor, de eră pre aci să-l arunce pre fereastră magnații turbași, și care, în fine, se puse în pericol pentru cauza țăranilor; în ideile lui Gregoriu Maior episcopul, care, văzând pre credincioși fără loc de bescrică, ridică mânele la ceriuri și esclamă: «Doamne Dumnezeule, așa-ți trebue fie, dacă ai dat tot locul domnilor, de n'ai acum nici atât ca să-ți ridice oamenii casă».

Șincai, în Cronica sa, e departe de a fi numai Ardelean, el e Român din toate părțile ambelor Dacii. Cronica sa e pentru toți Românii. La Miron Costin, cu retragerea legiunilor și invaziunea barbarilor; la Cantemir, cu a doua descălecare, din Făgăraș și din Maramureș, de odată cu fatala despărțire, se întrerupe firul ideii unității române. Șincai, mai fericit, începând de la Traian nu scapă din mâini acest fir al legăturii comunc, până în zilele sale.

Ideia fundamentală ce domină în toată opera, ce scapără pre fie-care pagină a Cronicei, e că suntem Latini, Romani, fii ai lui Traian, și că Dacia e a Românilor.

În tot cursul cronicei imperiului bizantin, face atent pre lectorul român că rău și fără cale Grecii își deteră numele de Romani..

Cu deosebită predilecțiune culege monumentele istoriei româno-bulgare, deșteptându-ne neîncetat simțul naționalității române asupra cotropitorului grecism și demonstrând că adevărat legitimii erezii (moștenitori) ai Constantinopolei și ai imperiului oriental sunt Români, iar nu Grecii.

Probează și constată la tot pasul continuitatea și majestatea domniilor române. Combate, cu învederată măhniciune, absurdele

și neputincioasele pretensiuni ale Ungurilor și ale Polonilor asupra țărilor române.

La 1774 intră Șincai în cetatea eternă. Văzù columna lui Traian și se inspiră de Geniul Daciei și al Romei. El fusese trimis în Roma Papilor, și se întoarse răpit de Roma lui Romul și a lui Traian.

Încă de atunci, june abia de 20 ani, Șincai își propuse a face un drum imens care până la dânsul nici un Român nu-l făcuse, nici de atunci până astăzi nu s'a mai încumetat cinevă a-l face.

El își propuse a plecà de la un punct fix și cert, de la colonizarea Daciei prin Traian și a urmări apoi colonia romană, pas în pas, din an în an, prin toată întunecimea timpurilor, prin tot labirintul barbarilor, prin toate adversitățile seclelor, până în zilele sale.

Nimeni nu călcase acest drum, nimeni nu răsبătuse în acest labirint.

Cine erà să-i fie conducătorii? unde erà să găsească firul Ariadnei?

Mai vercine și oriunde, afară de Români, cari de mult îl scăpaseră din mâni.

Din Tisa până în Marea-Neagră, din Carpați până în Balcani și în Pind, risipiți, deslipiți, sfărâmați, subjugați, Românii își uitaseră de mult, și de unde erau veniți, și ce fuseseră odinioară, și chiar ce erau acum, și cum de ajunseseră în starea în care se aflau. Furtunile timpurilor risipiseră toate monumentele origini și vieței lor, pre toată fața pământului, de la Roma până la Moscovia, de la Constantinopole până în Asia de o parte, până la Varsovia și până dincolo de nordul extrem al Germaniei de alta; Unguri și Poloni, Nemți și Ruși, Bizantini și Turci, toți și pre întrecute rupseseră câte o bucată din corpul istoriei române, ascunzând-o, acoperind-o, descolorând-o, adesea destrugând-o chiar.

Și cu toate acestea, la asemeni marturi, la asemeni conducători, erà nevoit a recurge.

Inconjurat de asemeni conducători, el urmărește vicisitudinile coloniei lui Traian din ambe Daciile, în tot cursul secolilor, din an în an. Întreabă neîncetat pre martori; îl lasă a vorbi pre toți în toată libertatea, pre Poloni, Unguri, Turci, Ruși și alții, îndeplinește pre unul prin altul, și-i face și fără voia lor, a înapoiă

adevărul ascuns și risipit al istoriei române. De multe ori marturii, conducătorii, se contrazic, adesea vorbesc orbiți de pasiune de interes sau neștiință; atunci călătorul nostru cercetător confundă sau împacă contradicțiunile, pasiunea face să amuțească și neștiința să ceadă, prin câte o observațiune scurtă, clară, judicioasă, gravă.

Conducătorii în tot lungul drum, nu încetează de a fi dușmani nedrepți, insultători chiar. Șincal îi observă mereu, când glumind și luându-i în răs, când îndreptând și chemând la ordine. Aceasta o face adese cu Bizantinii, mai adese cu Polonii și mai ales cu Ungurii și Nemții. Iar când neadevărul și nedreptatea trec toată măsura, Șincal se indignează și el și pierzând câte odată răbdarea, de și singur în mijlocul atâtor inimici, nu se îndoiește a adresa acestor martori incorigibili câte o apostrofă homeriană: «Rușinea vă mânce obrazul».

Șincal își propuse a fi un simplu cronicar, dar el e un adevărat istoric, pragmatic și critic.

«Pre neamul românesc — zice Șincal — mai mult l-au stricat întâiu neînțelegerea dintre dânșii și pisma din lăuntru, apoi pisma și fala creștinilor din vecini, mai vârtos a Leșilor, decât neamurile cele păgâne, Turcii și Tătarii; căci de aceștia lesne și prea ușor s'ar fi apărat Românii, mai ales de nu s'ar fi despărțit Moldovenii și Muntenii în două domnii, ci ar fi fost toți sub un cap finând laolaltă...».

Iată justificațiunea testamentului lui Ștefan cel Mare!

Să vedem acum învățăturile lui Șincal pentru Transilvania.

Șincal, în Cronica sa, arată la toată ocaziunea că Românii Transilvaniei sunt Romani, cei mai vechi locuitori ai țării și că ei trebuie să se lupte pentru recunoașterea naționalității lor. Prin drepturi naționale el înțelege cu deosebire autonomia administrativă, politică și bisericească, pe picior egal cu Ungurii și Sașii; adică Românii să se administreze prin Români precum și Ungurii și Sașii se administrează prin Unguri și Sași.

În cât pentru Românii din Banat și din Ungaria, Șincal cel dintâiu și mai bine de cât toți puse în vederea drepturilor lor autonomie națională și bisericească și anume independența Banatului de Unguri în cele politice și independența de Serbi în cele bisericești.

PETRU MAIOR

1760—1821

Născut pe la 1760, Petru Maior studiază la Cluj și la Blaj, unde se călugărește; apoi merge la Roma împreună cu Șincai, unde învață teologia și filozofia. Întorcându-se în Viena, rămase câțva timp ca să se ocupe cu dreptul canonic.

Petru Maior a fost, după terminarea studiilor, profesor la Blaj. După câțiva ani, părăsi rasa, se făcu preot de mir și deveni paroh și apoi protopop.

Petru Maior

(După Calendarul Minervei pe 1905)

„câtă de vreme unii dela alții împrumutând defăimările fără de nici-o cercare a adevărului de isnov le dau la stampă și cu cât Românii mai adânc tac, cu atâta ei mai vărtos se înmulțesc pre Români a-i micșorâ și a-i bat-

Murind Micu, direcțiunea tipografiei Universității din Buda, unde acesta fusese censor și corector, cere episcopului Vulcan să recomande alt bărbat pentru acest post. Vulcan propune pe Maior, arătând că are merite mari: cunoaște bine limba latină, greacă și italiană, e cunoscător adânc al limbii românești. În urma acestei propuneri, Maior fuse numit la 1809 corector și censor la Buda, unde stete până la moarte (1821), dând studiilor de istorie și limbă românească tot timpul pe care funcțiunea i-l lăsa liber.¹⁾

Principalele lui scrieri sunt:

„Istoria pentru începutul Românilor în Dachia“¹⁾ pornită din dorința sa de a combate pe cei ce nu recunoșteau originea latină a poporului său și obișnuiau „a vomî—zice el în prefață—cu condeii asupra Românilor, strănepoșii Romanilor celor vechi; ba dela o bu-

¹⁾ (Buda, 1812. Ed. 2-a Buda, 1834. Ed. 3-a Budapesta Gherla, 1883).

jocori". Se hotărăște deci să scrie ca să dovedească continuitatea noastră în Dacia Traiană, „ca, văzând Românii din ce viță strălucită sunt prăsiți, toți „să se îndemne strămoșilor lor întru omenie și bună voință a le urmă”.

De sigur că astăzi, după trecere de atâția ani, după scoaterea la lumină a unui mare număr de argumente istorice și mai ales filologice, lucrarea lui Petru Maior ne apare defectuoasă în chestiunea roesleriană; dar el are meritul de a fi cel dintâiu istoric român care a căutat să răspundă în mod sistematic acelorora cari ne tăgăduiau originea romană.

„*Istoria Bisericii Românilor atât a celor dincoace cât și a celor dincolo de Dunăre*” (Buda, 1821) a fost scrisă în ultimii ani ai vieții sale, dar tipărirea s'a întrerupt din cauza morții autorului. Dorința ce mărturisește că a avut de a cunoaște tot trecutul Bisericii române ce explică prin faptul educațiunii clericale ce primise, dar de sigur că și interesul istoric l-a preocupat. Mai mult decât pentru alte popoare, pentru Români, și mai cu seamă pentru cei de peste munți, fazele prin cari au trecut Biserica, viața și activitatea prelaților, au o importanță mare prin faptul legăturii strânse ce a fost între Biserica și cultura națională în curs de mai bine de trei secole.

„*Ortografia română sau latino-valachică (1819)* scrisă latinește. La finele acestei broșuri tipărește „*Dialogul între nepot și unchiu*”.

Aci el susține originea latină a limbii române. ca și Micu și Șincai în Grammatica lor, dar se deosibește de dânșii, pentrucă aceștia socotiau că limba noastră e formată din latina clasică, iar Maior spune că româna s'a format din latina vulgară. El crede că toți Dacii au fost exterminați și coloniștii au venit din Italia, au adus cu dânșii vorbirea lor vulgară și au păstrat-o așa cum a fost, astfel că, dacă nu s'ar fi adaus împrumuturi dela străini, ar fi și azi tocmai ca la venirea lor în Dacia. Dacă dar s'ar învoi Românii să lase la o parte toate aceste împrumuturi, s'ar căpăta limba latină vorbită de popor în timpul republicei. Limba aceasta, fiind anterioară evoluției literare din epoca de aur, urmează că limba română e anterioară limbii latine clasice.

Ca să aplice principiile ce expune în acest dialog, Maior face tractatul de ortografie care crede el că va fi o cheie cu care să se afle originea vorbelor. Sistema ortografică a lui este dar etimologică, pentrucă numai în acest sistem latinitatea limbii poate să se arate bine.

DIALOG PENTRU INCEPUTUL LIMBEI ROMÂNĂ

Intre nepot și unchiu.

Nepotul. Pre Români și numele și făptura împreună cu toate plecările îi vedește a fi viță de Romanii cei vechi, carii oarecând peste toată lumea domniă. . . . de aceasta nu am îndoeală. Ma¹, de unde se trage începutul țeseturii limbii care

¹ Ma : dar.

astăzi atât în gura Românilor se aude precum în scripturile lor se vede, nu escu² fără îndoială. Mă bucur, unchiule, că te aflai având puțin răgaz de către lucrurile cele multe ale dirigătoriei tale. . . că săm³ încredințat cum toată îndoiala mea o vi⁴ desface și o vi respiși.

Unchiul. Deoarece asupra unui lucru așa frumos și mie pre plăcut este aieptată⁵ voia ta, cu atât⁶ mai bucuros mă învoesc și mă aplec a face destul dorirei tale, că mai nice unul nu aflu care deajuns să fi descurcat lucrul acesta.

Nepotul. Cu mulți am prins vorbă despre aceasta; ma nice cu unul nu m'am întărnit⁷, de care să mă fi despărțit mulțămîit.

Unchiul. Două sunt părerile învățaților carii fără de pismă voesc a cuvântare în lucrul acesta. Unii zic că limba română e limba latină stricată și scăzută dela floarea limbei latine. Alții zic că la Romanii cei de demult două limbi au fost, una care o grăia poporul, alta care o învățau la școală cu ajutorul gramaticei.

Nepotul. De care dintră aceste două păreri se cade să ne ținem?

Unchiul. Părerea celor de ăntea de acolo este pornită că, văzând ei multe cuvinte latinești în limba română, iară țesitura ei cea din lontru destimpă⁸ de țesitura linbei care o cesc în cărțile latine, se alunecară a crede că aceasta cu scăderea dela floarea linbei latine și cu stricarea ei s'au întămplat. Ma, de vi înteți pre acești a răspundere: când, unde pentru ce, cu ce mijlociri s'au întămplat scăderea aceasta și stricarea? au vor amuți, au, de nou, vorbe. goale fără de nici o dovadă vor adauge.

Nepotul. Se poate zice să stricarea aceasta s'a făcut în Dacia prin amestecarea și lunga petrecere a Românilor cu multe ghinte seau popoară varvare.

² Escu = sunt. Formă luată din dialectul macedonean.

³ Săm = sunt.

⁴ Vi = vei.

⁵ Aieptată: îndreptată.

⁶ Atânt = atât.

⁷ Intărnit = întălnit.

⁸ Destimpă: osebită.

Unchiul. Și aceasta e vorbă deșertă. Limba română nu numai în multe cuvinte care seau nicecum nu sunt în limba latină seau cu altă față se află; ci și în țesitura ei cea din lontru se lovește cu limba spaniolă, cu a Frâncilor și mai vârtos cu limba italiană. Deci, dacă limbile acum zise împreună cu cea română, precum întră sine în multe se lovesc, așa întru aceleaș se desclintesc de cea latină, pretinsa scădere seau stricare nu în Dacia s'au întâmplat, ci pricina neasemănării limbilor acestora cu cea latină acolo trebuie să se cerce de unde au pornit aceste linbi, adevă la Roma, în Italia...

Limba latină cea gramaticescă chiar⁹ se vede că este limba nu firească, ci meșteșugită și care nu se poate învăța fără numai cu ajutoriu gramaticiei... Chiar se culege aceasta din cuvintele acele ale lui Quintilian că alta e a vorbi latinește, alta gramaticeste.

Nepotul. Nu poate fi îndoeală că două linbi au avut Romanii de demult. Ma rogu-te, unde e azi limba cea poporană a Romanilor? au doară au pierit?

Unchiul. Limba poporului Romanilor celor de demult vedește până astăzi în gura Românilor noștri. Că cu această limbă au venit strămoșii Românilor dela Roma în zilele împăratului Traian, carele..., despoind Dacia de lăcuiorii cei vechi, nemărginită mulțime de Romani din toată Italia au adus în Dacia.

Nepotul. Dacă limba românească e limba poporului Romanilor celor de demultu, pentru ce Românii puțin se pot înțelege cu Frâncii, cu Spaniolii, ba și cu Italianii?..

Unchiul. Când s'au dus Romanii a lăcuire în Spania și în Galia, țările acele eră pline de lăcuiorii cei vechi ai țărilor acelora; pentru aceea limba romană, nu după lung timp, s'au amestecat cu limba lăcuiorilor celor vechi. Iară după ce au intrat ghinte nemțești în Spania și în Galia, cu mult mai tare s'au strămutat limba romană. Limba Italiană s'au amestecat cu cuvinte de a Longobarzilor... Romanii, strămoșii Românilor când au venit în Dachia, au aflat această țară cu totu deșertă de lăcuiori; așa mai cu lesnire au putut să se țină întrăgimea linbei romană. Drept că, prin Dachia, după ce au descălecat

⁹ Chiar = clar. E o formă care se află încă ici colo în scrierile Ardelenilor

Romanii acolo multe ghinte varvare au trecut, ba au și lăcuit acolo..., ci numărul cel cumplit al Romanilor precum și inima cea boierească a lor nu se mestecă în căsătorie cu muieri de soiu străin, au împiedecat ca să nu se schimonosească linba romană prin linbi varvare.

Nepotul. Calcocondila, unul dintră scriitorii bizantini, zice că linba română este asămene linbei italiană, ma așa e de stricată, cât cu greu pot Italianii să o înțeleagă. De unde urmă că nu linba italiană, ma cea română s'au abătut dela linba poporului roman.

Unchiul. Drept are Calcocondila că Italianii nu lesne se pot înțelege în vorbă cu Români. Iar neștiind Grecul că schimbarea linbei s'au întâmplat de partea Italianilor și nu de partea Românilor, neînțelegerea Italianilor în vorbă cu Români o impută stricăciunii linbei română; întru care greși Grecul, că, precum am arătat nu linba română, ma cea italiană prin Longobarzi și prin ai săi învățați s'au abătut dela linba poporului roman cea veche.

Nepotul. In linbele italiană, galică și cea spaniolă pare că mai multe cuvinte se află latine decât în linba română. Așa dară linba română e stricată și pentru acea stricăciune cu nevoie se pot înțelege Italianii cu Români în vorbă.

Unchiul. Italianii, Spaniolii și Frâncii, de când au îmbrățoșat credința creștină, în besericile lor s'a ținut linba latină cea gramaticească. Mai sus de o mie de ani întră popoarele aceste nu se scriă cărți fără numai în linba latină cea gramaticească... Iară Români din veacurile cele din ăntea nici o împărtășire n'au avut cu Romanii, nice au învățat linba latină cea gramaticească.

Linba Română toată e linba romană, care fu alcătuită din Latina poporană și din toate alte distinpte linbi ale popoarelor Italiei, care fură învinse de Romani, și se feceră¹⁰ un națion,¹¹ cu Romanii. De aci se pricepe pricina, pentru ce în Italia totdeauna linba romană au fost împărțită în multe dialete¹² că, mestecându-se noii Romani, adecă popoarele cele

¹⁰ *Se feceră* = *se făcură*, particularitate pe care o iea el din limba veche.

¹¹ *Națion* = *națiune*.

¹² *Dialete* = *dialecte*; formă italiană.

învinse... n'au putut să nu țină unele cuvinte și chipuri de graiu ale limbilor sale celor vechi.

Din cele de mai sus zise, limpede se vede că nu limba română, ma cea italiană și celelalte au pățimit schimbarea și pentru aceea acum Italienii, Spaniolii și Frâncii puțin se pot înțelege cu Românii în vorbă. Precum și aceea nu mai puțin chiar este, că cel ce va vre să judece drept despre limba cea de demult a poporului Roman, trebuie să ceară ajutor dela limba română.

Nepotul. Puține cuvinte latine, mi se pare, a fi în limba română; cele mai multe dară vor să fie din limbile popoarelor Italiei, care fură învinse de puternicii Romani, și apoi împreunate într'un națion cu Romanii?

Unchiul. Sunt și de a ziselor popoare ale Italiei multe cuvinte în limba română, ma cele mai multe sunt din limba latină. Multe cuvinte ale linbei latină poporană, care sunt în limba română, limba latină cea gramaticească le-a dat altă formă. Pentru aceea cu vederea din ăntăia se par a nu fi latine.

Ma de vi cercă cu chiaia¹³ cea de mîne o ortografie întrebuițată, începutul sau rădăcina lor, care în însele este încuibată, vi află că sunt latine ca și cele ce se cetesc în cărțile cele în limba latină gramaticească. Până vor scrie Românii cu slove cirilicești niciodată nu vor fi vederoase cuvintele latine în limba română. Cu atânta funingine au acoperit boiereasca lor față ca și într'o neagră capsă¹⁴ fără speranță de scăpare amar le țin închise!..

Nepotul. Sunt unele cuvinte în limba românească, care azi nu se află nici în limba latină cea gramaticească nici în cea italiană, nici în cea spaniolă, nici în cea francică, nici întru alte limbi nouă cunoscute; acele mi se pare apriat¹⁵ lucru a fi, că strămoșii Românilor le-au împrumutat dela ghinte varvare¹⁶, care mai de mult îmblau prin Dacia, și acum sunt stinse.

Unchiul. Găcături desvănate, și care nu ajung o ceapă degerată sunt acele, a cercă cuvintele române în limbi de acelor

¹³ *Chiaia* = *cheia*. E vorba de scrierea sa despre ortografia limbii române.

¹⁴ *Capsă*: *cutie*.

¹⁵ *Apriat*: *sigur*.

¹⁶ *Varvare* = *barbare*.

ghinte stinse, care nu se ști¹⁷ ce limbă au avut în gura lor. Anzîs mai sus că în Italia, multe dialețe au fost, și până astăzi sunt. Deci se cade a zice că cuvintele de tine pomenite, din unele ținuturi ale Italiei fură de strămoșii Românilor în Dacia aduse; acele, cum se întâmplă, în Italia s'au dat uitărei, la Români până azi vecuesc. Au nu și Românilor aici s'au întâmpat aceea.

Unele cuvinte latine întră Români cei din Dachia lui Aurelian până astăzi sunt în gura lor; la Români cei din Dachia lui Traian, nice cum nu se aud, și în contră unele rămân în Dachia lui Traian care în Dachia lui Aurelian în deșert le vi căută.

Nepotul. Nu mă îndoesc că limba latină cea din cărți va fi mai veche decât limba latină cea din gura poporului latin.

Unchiul. Ba nu. Că limba latină cea din cărți este meșteșugită nu firească, precum au fost limba poporană. Și cunoscut lucru este că mai vechiă este firea decât măestria. Limba latină cea din cărți e născută din limba latină poporană, adică din limba poporului fu prefăcută, precum orice limbă cultivată din limba poporului au luat începutul său; după aceea fu preîncet mult avuțită, frumusețată, și cu nouă și nouă străluciri direasă până în zilele acelu mare orator al Romanilor Ciceru.

(După *Lexiconul românesc-latinesc-unguresc-nemțesc*.. Buda 1825. Dialogul acesta e publicat acolo pe două coloane: cu litere latine, cu litere cirilice).

DIN „ISTORIA PENTRU ÎNCEPUTUL ROMÂNILOR ÎN DACHIA”

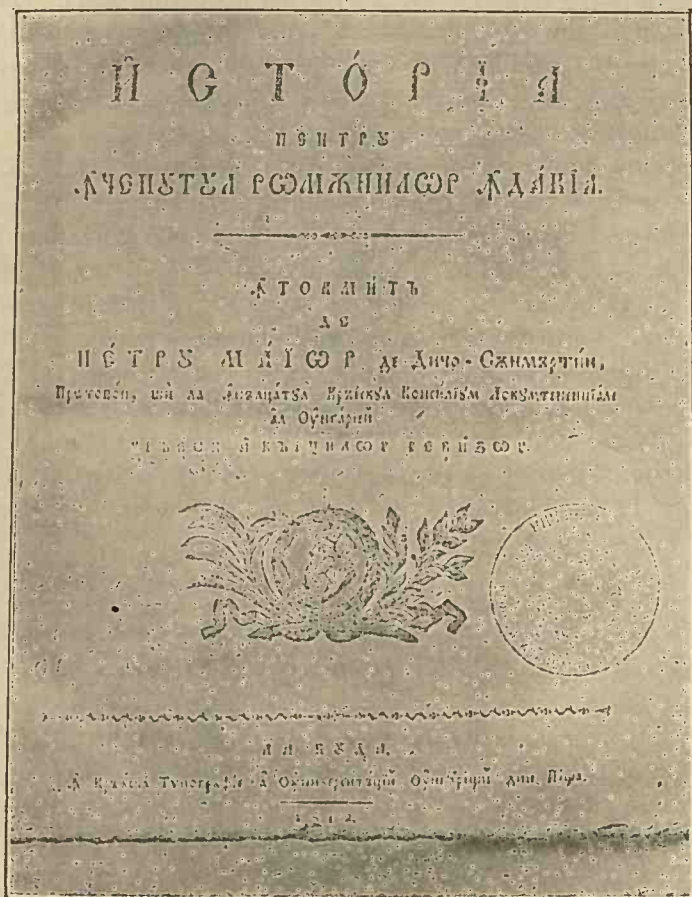
Dachia cu prilejul războiului Romanilor se deșertă cu totul de lăcuitori.

Cine, fiind cunoscătoriu și simțitoriu de lucrurile omenești, va socoti mânia cea înflăcărată a Romanilor asupra Dachilor pentru cele dese ale lor neodihne în curse și prăzi, care cu sălbătăcie le făcea în țările împărăției Romanilor... despre altă parte va luă aminte la urgia cea înveninată carea cocea

¹⁷ Se ști = se știe.

Dachii în ficatul lor asupra Romanilor, la carea pre urmă se adaoase frica cea mare ce aveà ei de Romani... cine zisei, fără prejudecare va socoti, lipsește să creadă cum că Dachii cu muieri și cu prunci cu tot au fugit, precum se și văd în columna lui Traian?

Titlul primei edițiuni a „Istoriei p. încep. Rom.“ a lui Petru Maior din 1812.

(După un exemplar din bibl. Acad. Rom.)

Care scăpare a Dachilor cu muierile și cu pruncii și deșertarea a toată Dachia de toată vița Dachilor cu atâta mai cu îndemână se putu împlini că Romanii, cu cât mai tare fierbea sângele în ei ca cu totul să prăpădească vița pururea neodih-

niților Dachi, cu atât mai pre încet și mai pre îndelete purtară rășboiul acest. De unde tocma avură timp cei rămași ai Dachilor cu muierile și cu pruncii a fugi din Dachia și a lăsa Dachia de sine deșertă.

Și mărturii prea vechi încă putem să aducem spre aceasta, Că Eutropius¹ zice: că Traian pentru aceea au dus în Dachia nemărginită mulțime de oameni Romani spre a lăcu orașele și satele, pentru că lucrurile Dachiei cu îndelungatul rășboiu a lui Decebal eră deșertate, adecă în zilele acelea Dachia și de lăcuiitori și de toate eră deșertă.

Romanii aceia trimiși de împăratul Traian în Dachia ca să stăpânească satele și orașele, cuprinseră Dachia toată dela Tisa încoace prin Bănat până în Dunăre, Ardealul, Țara Muntenească și Moldova până în Nistru și până la Marea Neagră. Dela acești a Dachiei stăpânitori Romani este cel mult neam în zisele țări, carii pre linba sa se chiamă Romăni, adecă Romani, iară limbile slavonești le zic *Vlasi* și grecii *Vlahi*, de unde latinește acum se numesc Valahi. Adecă strămoșii Romanilor, după stingerea Dachilor, dela anul Domnului 105, au ținut și au stăpânit Dachia; și Romăni nu numai cei de dincoace de Dunăre, ci și cei dincolo sunt Romani adevărați din Romani adevărați.

Tocma fără crezământ lucru este toți Romanii în zilele lui Aurelian să fi eșit din Dachia preste Dunăre în Misia.

Voitorii de rău Romănilor, din cuvintele scriitorilor cele de mai sus (§ 1) cetite, vreau a culege că în zilele lui Aurelian toți Romanii au eșit din Dachia, și Romăni cei ce sunt acum dincoace de Dunăre, nu din Romani în zilele lui Aurelian rămași în Dachia sunt prășiți, ci din cei ce după Aurelian întru alte veacuri târziu de preste Dunăre au venit aici în Dachia.

Care a lor din pismă născută părere a fi răsufată întru acest chip adevărim.

Deci, dacă în zilele lui Adrian, nu multă vreme după ce descălecăse Romanii în Dachia, cu neputință fu a-i mișcă

¹ *Eutropius Flavius*, un scriitor latin din sec. IV după Hr. care a lăsat o prescurtare a istoriei romane și biografii ale împăraților romani.

pre Romani, măcar că barbarii le sta în spate, din lăcașurile întru care eră întemeiați în Dachia, a-i scoate de acolo și a-i așeză airea; cu cât mai cu neputință eră pre Romanii căsași a-i scoate din Dachia și a-i așeză airea în zilele lui Aurelian? Întru atâta amar de vreme câtă cursă dela anul Domnului 105, carele e anul descălecării Romanilor în Dachia, până cătră anul 274, în carele zic că se întâmplă trecerea Romanilor din Dachia preste Dunăre și așezarea lor în Misia, cât s'au fost înmulțit Romanii țărani dintru acea nemărginită mulțime, carea fu trimisă de Traian în Dachia! Ba încă și cu alte colonii nouă s'au fost mai adaos cele vechi, cum însemnarăm mai sus (cap. II § 7). Singură această dovadă fără de cele ce mai jos voi aduce destul de limpede arată, că nu toți Romanii au trecut din Dachia preste Dunăre, ca să se așeze în mijlocul Misiei.

(După edițiunea din 1812 a scrierii lui Maior)

BUDAI-DELEANU

Avem puține cunoștințe biografice despre Ion Budai Deleanu. Fiu al unui preot din Huniedoara, a învățat în Viena teologia, dar n'a fost preot, ci magistrat în Liov.

A fost contemporan cu Șincai și cu Maior.

A lăsat multe opere istorice și de limbă. Pe lângă acestea, a scris și o poemă eroi-comică intitulată :

„Țiganiada sau tabăra Țiganilor, poemation iroi-comico-satiric, alcătuit în 12 cântece de maestrul cântăreț Leonachi. Dianeu îmbogățită cu multe însemnări și băgări de seamă critice filozofice, istorice, filologice și teologice de către Milton Perea“.

Lucrarea lui Deleanu s'a publicat prima dată la 1877 în revista „Buciumul român“; apoi într'o broșură în 1900 la Brașov, cu modificări „pe înțeles întocmită“.

Autorul și-a ascuns numele sub un pseudonim, *Leon Dianeu*, care prin anagramă ne dă *Ion Deleanu*.

Subiectul acestei poeme, care are 12 cânturi, este expediția unei armate de Țigani în contra Turcilor, după porunca lui Vlad-Țepeș.

DIN „ȚIGANIADA“

Pe timpul lui Vlad Tepeș, venind știre că Turcii au pornit cu oaste contra Țării-Românești, Domnitorul se gândi că Țiganii din țară ar putea să le slujească de spioni și se hotărî să-i adune la un loc pentru a-i putea supraveghea. Se organizează astfel o „armată“ țigănească, pe care o vedem defilând pe dinaintea Domnitorului.

Pe când se petreceau acestea în Muntenia, trăia în Ardeal un Ungur viteaz Becikerek Iștoc, nobil „dintr’o viță țigănească“. Aflând că Anghelina, pe care o iubiă el, fusese furată de smei, pornește s’o caute.

Se pornesc de aci *trei* acțiuni: a) luptele lui Tepeș contra Turcilor, din cari Domnitorul iese învingător, cu ajutorul sfinților, pe când dușmanii săi sunt ajutați de draci; b) expediția Țiganilor, cari nu sufer nimic dela Turci. Văzându-se organizați, se decid a-și face un stat al lor, dar când vor să-și aleagă căpetenia, se ceartă, se bat și totul se sfârșește; c) rătăcirile lui Becikerek, care dă peste tabăra Țiganilor și mai târziu, aflând că Anghelina a murit, se întoarce acasă.

(Din cântul I)

Acuma a lui Constantin cetate²

Sub mânule căzuse agarene³

Pentru că Grecii uitase a se bate

Și le eră mai drag a zăcea în pene

Și a face săboare pe întrecute

Decât săbii a purtă și scute.

Iar Turcul, îngâmfat de atâte

Biruințe mari și luminoase,

La toate țările creștinite

Surpăciune și moarte jurase.

Cu șireaguri crude întărătate

Jăcuia împrejur țările toate...

Așa sta lucrurile europene,

Când se tâmplă ceastă minunată

Istorie, într’a țării muntene

Ținut, precum se vede semnată

La cronica Cioarei în pergamină⁴,

De unde are și credință deplină.

² A lui Constantin cetate: Constantinopol.

³ In mânule agarene: În mâinile Turcilor. Să se observe forma *mânule*. Le zice Turcilor *Agareni* de pe numele Agar, mama lui Ismail fiul lui Abraham. Din acest Ismail descind Ismailiții, poporațiune din Arabia, de unde mai târziu va porni Mohamedanismul răspândit în lume de Turci.

⁴ Pergamină = pergament. Cioara e numele schimbat al unei mănăstiri din Ardeal, de ai cărei călugări vrea să răză autorul.

Vlad întâiu (zis cumplit), pe acea vreme
 Erà Domn în țara muntenească,
 Vrednic un irou ca să se cheme.
 Nu fu el din cei ce numai cască
 La venituri și pungi, iar de Țară
 Nu le pasă tocmai⁵ să și piară...

Pentru aceste dar, cu bună pază
 Formându-și el oaste neînvinsă,
 Gloate păgâne cu mână vitează
 De multe ori în fuga îi prinsă.
 Iar pe cei prinși cu moarte sureapă⁶
 Făcèa să-i tragă de vii în țeapă.

Acum la treizeci de mii aproape
 De tâlhari Agareni împănasă,
 Nici lăsà pe nimeni să-i îngroape,
 Ci vulturilor mâncare aleasă
 Și corbilor de jaf ca să fie,
 Poruncèa neîngropați să rămâie.

Până fu el în țara Muntenească,
 Nu îndrăznià Turcii să puie mână
 Ca înainte s'o jefuiască,
 Căci foarte le erà fără îndemână
 A fi trași ca purceii în frigare;
 Și socotià bine, cum îmi pare.

Mahomet al doile cu nume⁷
 Stăpânià la Poarta d-Otoimană⁸
 Care până acì gândià că-s glume
 Ce făcèa Vlad cu oastea munteană;
 Iar mai pe urmă, spre a sa mahnire
 El se încredință cu bună știre.

⁵ *Tocmai*: chiar dacă ar pieri.

⁶ *Sureapă*: grozavă.

⁷ Mahomed, cuceritorul Constantinoplei.

⁸ Acì un *d* eufonic, ca în poezia poporană: *Cu flori de d-argint*.

Miră-se de ocarnica îndrăsnire
 Și luând lucrul la socoteală
 — Cum aveà în sine cumplită fire —
 Arse cu mânie ca și o bală⁹,
 Hotărând a face izbândă amară
 Pentru atâta suferită ocară.

Iacă, sburând vestea în trâmbă¹⁰ sună
 Că vin Turcii cât frunză și iarbă
 Ca robiei Țara să supună.
 Toți boierii se scarpină în barbă,
 Cocoanele-și frâng albe mânuțe,
 Lacrime din ochi le merg unduțe.

Numai Vlad cu d-inimă nefrântă
 Și înarmat pe păgân îl așteaptă.
 Nimic dela scopos nu-l desmântă:¹¹
 Toate orânduiește, toate îndreaptă
 Spre îmbrâncirea păgânelor gloate,
 Măcar să fie nenumărate.

Toate întâiu la munți trage bucate,
 Femei, copii și fără putere
 Moșnegi; părăsind pustie sate;
 Și toate ce sânguina cere
 Spre apărarea sa și a Țării face;
 Însă numai una lui nu-i plăce;

Adecă, că în Țara Muntenească
 S'află multă netrebnică laie
 De vița murgie țigănească,
 Care nici în arme la bătaie,
 Nici în alt chip slujă pentru Țară,
 Ci eră mai vârtos de povară...

⁹ *Bală*, inseamnă *scuipat*, scuipat de *fiară sălbatică*, de aci prin metonimie chiar *fiară sălbatică*.

¹⁰ *Trâmbă* = *trâmbiță*. Aci formă fără sufix deminutiv.

¹¹ *Nu-l desmântă*: *nu-l schimbă*.

Deci poruncă dete în toată parte
 Ca Țiganiii la un loc să s'adune,
 De Cetatea Neagră nu departe,
 Intre Alba și Flămânda, cum spune
 Hronica, iar mai pe larg hârțoaga
 Din mânăstirea dela Zănoaga.

Destul, că, peste puține zile,
 Acolo țigănia se strânse
 Cu șetre, copii și copile.
 Incingând apoi arma neinvinsă
 Jurară lui Vlad Vodă credință
 Cu toată a lor prea murgă sămință....

Intâiu dară de toți purceasă
 Ceata lui Guliman vestită,
 Toți ciurari și feciori de casă;
 Vai de acela care-i întărâtă!
 Trei sute eră ei pe indelete,
 Afară de prunci, muieri și fete.

Dar armele lor cele îngrozite
 Eră niște mari furce de șatră
 Pe la vârfuri cu fier agerite,
 Cu care îndată trântiă pe vatră
 Pe vrăjmaș de aproape sau departe:
 Acolo să vezi capete sparte!..

După acești veniră înainte
 Armați și în rânduri tocmita bine
 Zlătarii de inele și ținte
 Făcători, două sute; iar cine
 Li duce și le este povață?
 Tânăr Parpanghel și mândru în față.

Acesta rudeă în direcpta spiță
 Cu craiu Zândadelu, a cărui mare
 Și peste toți înălțată viță
 Tocmai de unde soarele răsare
 Cu soarele împreună ieșisă,
 Precum el până trâl se scrisă.

Drept este că dintr'acea nălțată
 Rudă,—până ce au stat împărăția
 Țiganilor—pogorà din tată
 Pe fiii, sceptru și toată domnia.
 Așa dintru început ei domniră
 Până când țara sa prăpădiră.

Cel mai bun cântăreț el din gură
 Și din lăută erà, minte isteată
 Având și tot felul de învățatură
 Ce place la boieri în pălațe¹².
 Acest fel erà voivodul mare
 Al Zlătarilor, mergând călare.

Iar după dânsul, tot alese
 Șiraguri din fumegata lui ceată
 Se duceà într'un rând, tot câte șese,
 Căror urmă cealaltă gloată
 În pielcuță goală, golișoară
 Și scripcând¹³ de neagră ca și-o cioară.

Cei într'armași aveà buzdugane
 De aramă și bine țintuite,
 Toți oameni tari și groși în ciolane,
 Cu păru 'mburzit, barbe sbârlite,
 Haine aveà lungi, scurte și învrâstate,
 Unii fără mâneci, alții rupte în spate.

A treia cu pasuri măsurate,
 Căldărarii înalți de stat se iviră,
 Toți căciulași, cu barbe afumate.
 De tăria lor lumea se miră:
 Taie arama ca niște șindrile,
 Și rabdă foamea câte trei zile.

A patra venind se văzură
 Fierarii cu a sale baroase

¹² Pălațe = palate. Aci după forma italiană palazzo.

¹³ Scripcând = scripind.

Arzători de cărbuni și sгурă
 Intr'armați erau și ei cu coase
 Pe niște druguri lungi îndreptate
 Și în forma lăncilor ferecate

Ducul¹⁴ lor erà cel Drăghici cu minte;
 Carele multe veacuri văzuse
 Și totuși din gură nici un dinte
 Incă până acolea nu-i căzuse.

Trei sute de armați numără ceata,
 Pedestriime aleasă. Fieșcare
 Mergèa voios și dè răsboiu gata;
 Puțtà ei cu sine de vânzare
 Seceri, cuțite, foarfece, zale.
 Și nu le lipsià... numai parale.

Sosiră apoi în șireaguri groase
 Lingurari cu securi în spate,
 Toți bine îmbrăcați, cu barbe rase
 Și la brâu având niște bărzi late.
 Ce toate soiuri de lemne taie,
 Armă prea bună și de bătaie:

Povața lor și vrednicul jude
 Erà Neagul, iubeț de dreptate,
 Insă-acum numai de stânga aude
 Și e cel mai bun meșter de covate...

Vlad Tepeș, după ce-i vede pe toți trecând, le ține următoarea cuvântare:

„Ascultați voi cioare blestemate!
 Iată că v'am dat arme voinice
 Precum și tot feliiul de bucate.
 Insă, ca în zadar să nu vă pice
 Para în gură zăcând voi pe spate,
 Olaturi vă voiu da, țarine și sate.

¹⁴ Duc în loc de duce.

„Iar de acù înainte ca țaranii
 Ceilalți din mândra Muntenie
 Veți fi socotiți și voi Țiganii
 Dacă veți arătà hârnicie;
 Numai cât trebuie, lângă acele,
 Să pliniți și alte porunci a mele.

„Intre Bărbătești și între Inimoasa
 Este un loc care Spăteni se chiamă;
 Acolo țigănia sdrențoasă
 Tăbărând va fi, și luând seamă
 De a face toate câte domnească
 Măria Mea va să-i poruncească.

„Să știți că Turcii acum în țară
 Au intrat, că toate ard și prădează,
 Pentru aceea fuga v'ar fi zadară,
 Ci mai vârtos cu d-armă vitează
 A s'apără e silit fieșicare
 Și nici vă rămâne altă scăpare.

„Pentru aceasta, eu, ca și un părinte
 Al țării și stăpân, v'am dat arme
 Ca să vă apărați—dacă aveți minte—
 Când ar căută Turcii să vă sfarme,
 Căci, aflând ei țigănia nearmată,
 Ar putea-o prăpădi deodată...

Datu-v'am tot feliul de bucate:
 Multe legumi, oară¹⁵ și poame,
 Două mii de slănini afumate,
 Să nu răbdați în tabără foame,
 Zer destul, lapte acru și răchie
 Ca mai dragi armele să vă fie.

Lângă acestea, coșuri de făină
 Pentru mămăligă, multe sute:

¹⁵ Oară: păsări de curte : găini, rațe, etc.

Să vă fie la prânz și la cină;
 Atâtea și de urdă putini umplute.
 Dar voi, încercând toate aceste,
 Mergeți fără a face mare veste.

„Imbrăcându-vă în arme viteze,
 Ce v'am dat, purcedeți înainte,
 Iară nimene să nu cuteze
 Rămâneà înapoi—de are minte—
 Că amintere va trebui să moară,
 Fiind împușcat ca și o cioară“.

Atunci într'o gură gloata zisă:
 — Mulțumim foarte Măriei Tale
 De toate, iar mai vârtos de clisă.
 Ian vie acum de hăi cu cealmale
 Și înceapă cu a noastră țigănie
 I-om săturà noi de bătălie!“

Apucând apoi Drăghici voroava:
 — „Luminate Doamne, în Țara toată,
 Zise, știm că ți-a răsbătut slava
 Și nu este cineva să poată
 Călcà porunca Măriei Tale,
 Ba nici pe departe să te înșale.

„Dar să ierți Măria Ta! Se zice
 Că ar fi de tâlhari căile pline
 Noi n'am vrea să avem cu dânșii price,
 Ci am trăi cu toată lumea bine,
 Să ne temem să nu ne slutească
 Ori ucidă laia tâlhărească.

Rugăm dară pe Măria Ta foarte,
 Ca să ne dee pe drum vreo pază:
 Ori oșteni ce n'au frică de moarte
 Sau haiduci cu groaznice obraze.
 Și dacă ar fi domnească îndurare,
 Două sute ar ajunge, ne pare“.

Principului nu părù străină
 Această cerere țigănească,
 Căci—drept vorbind—erà de sfat plină.
 Pentru aceasta, din garda domnească
 Porunci călăreți să-i petreacă
 O sută până la Valea Seacă.

(După *Buciumul Român*. Iași 1877, An. II pag. 19—39).

LECTURI AUXILIARE

INSEMĂNĂTATEA ȘCOLII ARDELENE

de

I. B I A N U

Cultura națională întregă și în special cea literară este produsă din dispozițiunile, din temperamentul, din tradițiunile din gusturile fiecărui popor. De aceea cultura și literatura națională este absolut necesar să se desvolte de însăși națiunea, în pământul pe care îl locuește, în mijlocul poporului, în propriile lui instituțiuni de cultură și de învățământ. Din culturile altor popoare se poate lua direct sau indirect îndemn, se pot lua nouă idei, modele literare și artistice de bun gust,—pe cari toate însă trebuie să le sădească de la sine, să le cultive și desvolte, acomodându-le după felul său propriu de a fi. Aci stă caracterul național al unei culturi.

În școale străine pot învăța numai foarte puțini, numai acei cari dispun de mijloace mari; grosul națiunii, mulțimea, nu poate urmà acest drum, ea nu se poate instrui și cultivà de cât în țara sa, în școlile patriei. Dar înălțarea culturală a națiunii, dezvoltarea literaturii naționale se poate face nu de câțiva, ci de cei mulți, de cât mai mulți.

Toate națiunile culte au primit influențe culturale și literare dela altele, mai vechi în cultură; Romanii dela Greci, popoarele moderne ale Europei dela Romani și Greci, și toate unele dela altele: Francezii dela Germani, Celți și Italiani; Germanii, Italianii și Englezii dela Francezi.

Să vedem deci care a fost propria noastră lucrare culturală

¹ După : „I. Bianu, Momente culturale.“

și literară, care s'a făcut în țară și cu care s'au combinat influențele străine; să vedem cum sta și cum lucră școala românească, căci din ea a trebuit să iasă miezul culturii noastre.

În Principate, pe când înfloriau școlile cele mari grecești și pe când prin casele boierești învățau și profesori francezi, școala românească eră redusă la pridvoarele bisericii, unde niște bieți dascălași învățau pe copii a cetii *Bucoavna* și *Psal-tirea*, cu care se sfârșia toată învățătura. În unele case boierești se țineau asemenea dascăli românești pentru a da copiilor învățătură, care nu mergea mai departe decât citirea cărților bisericesti și a *Letopisețelor*.

Pe la mijlocul secolului trecut se ridică în Transilvania o mare școală națională. O parte din Românii de acolo intră în atingere directă cu cultura occidentală prin unirea lor religioasă cu biserica catolică. Un număr însemnat de tineri români sunt trimiși să studieze la Roma. La vederea grandioasei *Cetăți Eterne*, la vederea Columnei lui Traian și a monumentelor celui mai glorios trecut din istoria lumii, ei se renasc; tradițiunea despre originea romană a Românilor devine în ei fundamental conștiinței naționale și această conștiință devine un mare izvor bogat de idei, de înălțare morală, de puteri de luptă pentru a ridică iarăși neamul românesc din gloria lui cea veche, la cultura pe care o au celelalte popoare, ieșite din acelaș trunchiu.

Ideia națională, astfel formată, a devenit punctul de plecare, programul unei mari activități culturale și literare, care s'a încorporat în multe și mari lucrări asupra istoriei Românilor, și asupra limbii române. Lupta de rasă a devenit tot mai puternică în contra străinilor, cari asupriau și huliau cu dispreț pe Români.

Această școală a căzut mai târziu în greșala exagerării latiniste, dar ea a produs scrieri monumentale asupra istoriei Românilor, cum sunt *Cronica* lui Șincai, *Istoria* lui Petru Maior; ea a hotărât națiunea română întregă să părăsească scrierea cirilică slavă și să adopte scrierea străbună latină, întrebuintată de toate popoarele culte ale Europei; ea a pus limba românească pe calea de a se desvoltă în spirit și direcțiune romanică. Lucrarea acestei școli este o auroară luminoasă și înveselitoare în desvoltarea culturală a Românilor.

CARACTERIZARE GENERALA

Școala ardeleană își dezvoltă activitatea sa pe două căi: în școale și în scrieri.

I. Încă dela primele lor legături cu catolicii, uniții fură încurajați să deschidă diferite școale inferioare și superioare. Asemenea instituții înfloriră întâiu în centrele Românilor uniți, cu deosebire în Blaj. Mai târziu și Românii neuniți căutară să urmeze pe frații lor și-și îmbunătățiră și înmulțiră și ei școalele din Sibiu, Brașov, ș. a.

1820
Din Transilvania trecură mai târziu în principate numeroși profesori ardeleni, fie uniți fie neuniți, cari organizară școalele din București, Iași, Craiova ș. a.

Prin aceste școale, adică prin generațiile de elevi cari treceau prin ele, se răspândiau ideile și teoriile școlii ardeleni.

Dar ele se răspândiau și prin multe scrieri.

II. Activitatea scriitorilor Ardeleni fu îndreptată mai ales în două direcțiuni: spre *studiul istoriei* și spre *studiul limbii*. Prin scrierile lor istorice și filologice, ei năzuiau să dovedească originea latină a națiunii și limbii noastre, lucru pe care scriitorii străini, pe acele timpuri, îl contestau. Spre o mai deplină atingere a scopului lor, ei caută să purifice limba de elementele nelatine și să depărteze scrierea cu litere slavone.

I. In istorie, Școala ardeleană inaugură un nou metod de cercetare, aproape neîntrebuințat de scriitorii noștri de istorie de până atunci: cercetarea bibliotecilor și arhivelor, controlarea faptelor printr'un număr de izvoare cât mai mare. Eră începutul unei cercetări serioase și

științifice, care trebuia să influențeze asupra dezvoltării de mai târziu a istoriografiei române.

E adevărat că cronicarii întrebunțase și ei diferiți autori pentru evenimentele la cari nu participase; dar vedem puțină grijă în exactitatea citațiunilor. Scriitorii din școala ardeleană ne spun exact izvoarele indicând titlurile operelor, pagina sau paragraful. Pe lângă aceasta, ei nu se mărginesc a consulta scrieri istorice proprii zise, ci recurg la acte și documente felurite.

Ceeace mai deosebește pe scriitorii din școala ardeleană de cronicari, e faptul că ei în genere studiază istoria poporului român *întreg*, nu numai a unei provincii românești. Acest fapt dovedește în mod netăgăduit un progres în cercetarea istorică, fiindcă el cercă consultarea unui mare număr de izvoare și o deosebită pricepere în compunere, având a povesti evenimente mai complexe și fiind de multe ori nevoie de a se stabili legătura între evenimentele contemporane din mai multe provincii.

Dar ceeace mai ales caracterizează pe scriitorii ardeleni în deosebire de scriitorii de până acum e că ei, cu deplină conștiință, nu fac știință pură, ci subordonează luptei naționale și iubirei de neam, toată știința pe care o au; ea este pentru dânșii un simplu mijloc de luptă pentru a susține o mare idee națională: drepturile trecute ale neamului românesc.

Această dorință pornia dintr'o nevoie: Românul trebuia să apere ceeace vede că este atacat. O sumă de scriitori străini susțineau că Poporul Român nu e de origină latină, ci este străin în propriile sale ținuturi. În contra acestora, Ardelenii pornesc lupta și prin toate chipurile caută argumente ca să stabilească latinitatea neamului.

De aceea ei studiară cu predilecțiune originile; ei cei dintâiu luară în desbatere o serie de probleme de o importanță capitală pentru știința istorică: cari au fost elementele primitive ale constituirii naționalității române? în ce timp și în ce mod, din aceste elemente s'a încheat noul Popor român? etc.

Ca să răspundă la asemenea întrebări, ei întemeiară

o întreagă teorie, care tinde să rezolve problemele începuturilor istoriei române.

Venind Romanii cu puterea asupra Dacilor, i-au zdrobit cu desăvârșire; unii au emigrat, alții s'au sinucis, cei mai mulți au fost exterminați de armatele lui Traian. În țara rămasă pustie, se stabilesc coloniile cari vin din Italia și aduc aci limba latină, modul de traiu, cu un cuvânt întreaga viață romană. Când împrejurările silesce pe împărați să nu mai poată apăra provincia ce se numia *Dacia felix*, atunci se retrag legiunile, se retrag negustorii cari aveau legături cu armata; dar poporul continuă a sta pe pământul Daciei, se adăpostește în munți, împărțindu-se în grupe cu șefi ai lor, cari, după ce trece epoca năvălirilor barbare, se coboară la vale și constituiesc Statele române. Cei trecuți peste Dunăre întemeiază acolo grupul macedonean. Astfel fiind, istoria Românilor este o continuare a istoriei romane.

Iată teoria școlii ardelenice în istorie.

2. Această tendință se găsește și în *studiile lor asupra limbii*. Și aci nevoia de luptă este temeiul. Se pare chiar că această problemă este mai greu de rezolvit decât cea istorică. Vestmântul în care se înfățișă limba românească pe atunci—alfabetul slavon—cum și marele număr de cuvinte slavone ce se găseau în limbă făceau ca dreptatea să pară a fi de partea adversarilor noștri.

Cei cari negau latinitatea limbii noastre se întemeiau pe aceste două fapte; ele trebuiau să fie centrul preocupării științifice ale învățaților noștri.

a) Astfel, mai întâiu, școala ardeleană duce luptă pentru introducerea alfabetului latin în locul celui slavon. Încercări de a se scrie românește cu litere latine se făcuse și mai înainte, dar numai de către scriitorii acestei școli s'au făcut primele încercări cu adevărat sistematice de a se înlocui literele cirilice cu cele latine.

b) Pentru al doilea fapt ei stabiliră o teorie, pe care o susținură și o desvoltară, ca și pe cea istorică, până în cele mai mici amănunte.

Coloniștii fiind romani curați, limba vorbită de ei a fost limba latină—după unii (Micu și Șincai), limba la-

tină clasică, așa cum o cunoaștem din autori; după alții (Petru Măior) limba latină vulgară. Cu timpul s'a corupt această limbă primitivă a poporului român: pe deoparte, alterându-se sunetele; pe de alta, introducându-se cuvinte streine.

Față cu această situație, datoria gramaticului, după ei, eră să fie *purificarea* limbii și de sunetele și de cuvintele nelatine. De aceea s'a și numit teoria școlii ardeline, în privința limbii, *purism*, iar scriitorii *purști*.

III. Greșită de sigur după ideile noastre, — deoarece azi știința limbii studiază și explică vorbirea așa *cum e*, iar nu modifică, — teoria școlii ardeline a avut de rezultat încercări de a stabili principiile gramaticii române și a studia limba română în comparație cu cea latină.

Tot școlii ardeline datorim răspândirea cunoștințelor despre limba română printre străini. Tot ei datorim primele dicționare, între cari este marele *Lexicon de Buda* (1825).

Școala ardeleană are însemnătate pentru literatura română și din alte puncte de vedere. Cu ea se nasc genuri nouă. Se fac cărți de logică, de pedagogie; se fac calendare; se traduc opere literare din limbi străine; se încearcă poeme cu fond istoric; — într'un cuvânt se naște o mișcare literară mult mai intensă, mai vie și mai variată decât fusese până acum.

C.

LITERATURA NOUĂ

I.

PRIMA PERIOADA 1821 — 1867

Literatura română ia, în secolul XIX, o dezvoltare foarte însemnată, mergând alături cu progresele Românilor în alte ramuri de activitate economică, politică și culturală.

În principate, pe lângă curentul grec se introduce încet, încet, chiar în ultimii ani ai veacului trecut, un alt curent: cel francez. El merge progresând cu cât înaintăm spre mijlocul secolului.

Cu începutul secolului XIX se adaugă curentul cel nou venit de peste munți: curentul latinist al școlii ardelen.

În fine, unii din scriitorii cunosc ceva din producerea poporului și se folosesc de ele.

Sub aceste influențe se dezvoltă literatura română în prima jumătate a secolului XIX.

În cele dintâi două decenii se resimte mai ales influența grecească și apoi cea franceză. Mai târziu încep să se simtă efectele curentului latinist. Iar pe la sfârșitul acestei perioade literatura poporană începe să fie răspândită și totodată se observă tendințe critice în contra unora din principiile școlii latiniste.

GEORGE LAZAR

1779 — 1823

Născut în satul Avrig, lângă Olt în Transilvania, din părinți țărani, Lazăr atrase, ca copil, băgarea de seamă a baronului Brukental, care îl trimise la Cluj și apoi la Viena, unde urmă științele fizico-matematice și teologia. Obținând titlul de doctor, se întoarse în țară și fu hirotonit arhidiacon și numit profesor la seminarul candidaților de preoți din Sibiu. Devenind vacant scaunul de episcop în Banat, Lazăr cu titlurile sale se înfățișă la Mitropolitul din Carlovici — de care depindeau pe atunci episcopiile române neunite din Transilvania și Ungaria — dar, venind la auzul mitropolitului că Lazăr are idei prea liberale, fu respins pe motivul că este prea învățat pentru a fi episcop.

George Lazăr

(de pe portretul publ. în Analele
Academiei pe 1872).

În urma acestei căderi, veni înapoi la Sibiu, unde își continuă cariera de profesor și predicator. Predicile sale erau foarte ascultate de poporeni și prin ele își stabili reputațiunea de orator; dar permițându-și într'una să spuie că Românii au aceleași drepturi ca și celelalte națiuni ale Transilvaniei — Ungurii și Sașii — drepturi pe cari împăratul înu voește să le recunoască, fu aspru certat de episcopul Moga și atunci, în 1816, se hotări să părăsească Transilvania și să vie la București.

Școli existau pe atunci în Țara Românească, dar limba română eră lăsată pe al doilea plan. Ele se conduceau de o eforie, compusă din mitropolit și trei boieri din divanul domnesc, între cari eră și Constantin Bălăceanu. La

acesta se adresa Lazăr cerându-i să-i dea însărcinarea predării științelor filozofice și matematice în limba română. Boierul nu credea nici că limba română este aptă pentru învățături înalte, nici că propuiitorul are destulă pricepere. Ca să-l încerce, îi zise să-i măsoare un loc pe care i-l mai măsurase un inginer german. Deși n'avea toate instrumentele necesare, Lazăr reuși să mulțumească pe boierul neîncrăzător și curând fu numit dascăl la Sfântu-Sava; unde i se dăte o mică încăpere pentru a-și începe cursul (1818).

Lecțiunile lui nu putură fi un ce sistematic, pentrucă școlarii veniți să-l asculte aveau cunoștințe neegale și nesuficiente; erau mai mult niște conferințe în cari se cuprindeau idei foarte felurite. Trebuia să-i învețe gramatică, geografie, aritmetică, desemn; apoi filozofia și matematicile aplicate, mai ales topografia.

Lazăr lucra în tihnă cu școlarii săi, răspândind pe lângă cunoștințele generale, și iubirea de patrie, care dăte curând roađe, căci, îndată ce Tudor Vladimirescu ridică steagul luptei, toți școlarii săi se făcură partizani ai acestuia și propagatori ai ideii de emancipare de sub domnia fanariotă.

Evenimentele nenorocite ce urmară pentru Români după această mișcare, aduseră și închiderea școlii lui Lazăr, care — bolnav — fu nevoit să plece la familia sa.

Murind după puțină vreme, fu îngropat în Avrig și pe piatra mormântală un școlar al său, Comitele Scarlat Rosetti, care vizită acele locuri, puse să sape următoarele versuri:

Precum Hristos pe Lazăr din morți a înviat
Așa tu România din somn ai deșteptat.

De la dânsul ne-au rămas puține cărți, pentrucă activitatea sa de profesor nu-i lăsă timp să lucreze scrieri mai întinse. Mai toate manuscrisele ce știm că au rămas dela el, s'au pierdut. Cunoaștem: un abecedar și o aritmetică, precum și două discursuri, unul la ridicarea ca mitropolit a lui Dionisie Lupu și altul la urcarea pe tron a lui Grigorie Ghica.

STAREA ROMÂNILOR LA VENIREA LUI LAZĂR ÎN BUCUREȘTI

Petre Poenaru, în discursul său de recepțiune la Academia Română din 1872, reproduce un articol al lui George Lazăr (Analele Academiei IV 1872 pag. 115) pe care-l transcriem în paginile ce urmează:

Când am venit într'acest ales și de Dumnezeu binecuvântat pământ românesc, ca să seamăn grâul cel curat și fără neghină, am aflat într'acest pământ o mulțime de mărăcini; totuș nu mi-a trebuit multă osteneală de a-i putea curăți, căci toți patrioții cei adevărați dându-mi ajutor, am putut foarte lesne semăna grăunțele cele adevărate și nenumărate, mii de flori străluciau pe holdele române. Iată atunci și mul-

țime de lăcuste au venit, căutând ca semănăturile încă până a nu aduce doritele fructe să le strice. La aceasta nu puțin m'am fost mâhnit, nu atâta căci știam că lăcustele niciodată vin (ca să dea rod, ci să mănânce sudoarea și osteneala pământului, cât mai vârtos, căci tare m'am încredințat că unii din neamul românesc sunt cu totul predați în limba grecească și mai bucuros zic „doamne miluește-ne“ pe grecește decât pe românește.

O! cum de bine au știut Grecii a se lingări cătră Români, cât i-au făcut chiar împrotivitori limbii românești. Nu-i desul aceasta, ci încă și legile Țării le-au stricat și legi nouă au făcut, ba și năravurile Fanarioților s'au făcut de obște ca o datorie a le urmă Români întru toate. Legile Țării și năravurile românești încet încet s'au părăsit; și de nu era Prea sfințitul Mitropolit Dionisiu și cu alți aleși patrioți, și școala aceasta românească cu totul o derăpână; și de nu se trimetea fii de ai Patriei la învățături în Austria, Germania și Francia rămâneam totdeauna cu via nelucrată, plină de știr și bozii, pentrucă se încuibase atâtea nedreptăți în țară, cât de ar fi înviat un Radu-Vodă, un Mateiu-Vodă și un Ștefan-Vodă al Moldovei, să vadă legile și năravurile Românilor de acum, încă de s'ar uita și la portul și modele de acum, cu plâns și cu amar s'ar ruga de Dumnezeu a-i trimite în adâncimea pământului a nu mai vedeà nedreptatea a-acesta ce se face.

Ah! cu mare durere a inimilor simțesc aceasta unii strănepoți luminați, cari poartă numele și sângele strămoșilor Romani, al căror neam oarecând¹ era cel mai mărit al lumii, era cel mai iscusit, era cel mai înțelept înfrumusețat întru științe, cel mai mare în suflete patriocești: căci la Romani asemenea era îndemnul luminării neamului, precum a celor de jos și săraci așa și a celor de sus și bogați! Ba toți cu un cuget erau lucrând² pentru bunul cele de obște național; dar noi, Români de acum, cari suntem adevărați strănepoți ai Romanilor, avem în ochi o ceață, prin care nu putem vedeà lumina soarelui! Au doară nu putem aveà și noi doctori români ca să ne lumineze ochii din vrerea inimei, iară nu din

¹ Oarecând = odinioară.

² Erau lucrând = lucrau.

interes? Au nu putem avea și noi filosofi ca să ne învețe filosofia în limba română? Toate putem a le dobândi, că și noi suntem născuți ca și alte neamuri, și nouă ne-a dat Dumnezeu acele daruri. Cine poate zice că fiii Românilor nu vor putea învăța toate învățăturile în limba patriei? Eu văd acum ce putere și vreere fiii Românilor au la învățătură.

VASILE CARLOVA

1809—1831

Vasile Carlova se socotește a fi Târgoviștean. A dobândit învățătură grecească și franțuzească, cum se obișnuia pe acel timp. A fost ofițer și a murit în vârstă de 22 ani. A început a scrie versuri foarte tânăr. Incurajat de Heliade și de Voinescu II, ofițer ca și dânsul, a publicat câteva din poeziile sale.

* * *

Carlova nu a putut să dea adevărata măsură a talentului său: însă poeziile lui, 5—6 la număr, arată că în adevăr se putea mult nădăjdui dela dânsul. Ele produsera un mare entuziasm printre contemporani când apărură în „Curierul românesc”, ziarul lui Heliade.

Cu deosebire au fost admirate: elegia asupra „Ruinelor Târgoviștei” și „Marșul Oștirii”, scris cu ocazia înființării miliției românești.

Iată cu ce cuvinte caracterizează Bălcescu opera lui Carlova, vorbind despre cele ce s'au scris asupra Târgoviștei:

„Dar nimeni n'a simțit aceasta mai puternic și n'a exprimat în cuvinte mai frumoase simțirea sa, ca tine, Carlova! floarea poeziei, june cu inimă de foc. Ca o cometă trecătoare, tu străluciși un minut peste România uimită și încântată de lucirea ta. O moarte crudă te răpi fără vreme; dar apucași a ne lăsa o lacrimă fierbinte pentru gloria trecută și o scântie dătătoare de viață pentru viitor. Cântarea ta sublimă asupra ruinelor Târgoviștei pune pecetea veșniciei asupra-le și ni le va păstră chiar când pustirile anilor le vor șterge cu totul de pe pământ“.

Vasile Carlova

RUINELE TÂRGOVIȘTEI

S'a publicat întâia oară în „Curierul românesc“ în anul 1830.

O ziduri întristate, o monument slăvit!
 În ce mărire 'naltă și voi ați strălucit,
 Pă¹ când un soare dulce și mult mai fericit
 Iși revărsă lumina p'acest pământ robit!
 Dar în sfârșit Saturnu, cum i s'au dat de sus
 În negura uitării îndată v'au supus.
 Ce jale vă coprinde! Cum totul v'au pierit!
 Sub osândirea soartei de tot ați înegrit!
 Din slava strămoșească nimic nu v'au rămas,
 Orunde nu se vede nici urma unui pas;
 Și 'n vreme ce odată orcare muritor
 Privià la voi cu râvnă, cu ochiu ațintitor,
 Acum de spaimă multă se trage înapoi
 Îndată ce privirea îi cade drept pe voi...
 Dar însă, ziduri triste, aveți un ce plăcut.
 Când ochiul vă privește în liniștit minut
 De milă îl pătrundeți, de gânduri îl uimiți!
 Voi încă în ființă drept pildă ne slujiți
 Cum cele mai slăvite și cu temeiu de fier
 A omenirii fapte din fața lumii pier;
 Cum toate se răpune² ca urma îndărăt
 Pe aripele vremii, de nu se mai arăt;
 Cum omul, cât să fie în toate săvârșit,
 Pe negândite cade sau pierie în sfârșit...
 Eu unul, în credință, mai mult mă mulțumesc
 A voastră dărâmare pe gânduri să privesc,
 Decât zidire 'naltă, decât palat frumos
 Cu strălucire multă, dar fără un folos;
 Și 'ntocmai cum păstorul ce umblă pe câmpii
 La adăpost aleargă când vede vijălii,
 Așa și eu acuma în viscol de dureri,
 La voi spre ușurință cu triste viu păreri.
 Nici muzelor cântare, nici milă voiu din cer,

¹ Particularitate dialectală muntenească.

² Greșeală particulară unor orașe din Muntenia.

O patrie a plânge cu multă jale cer!
 La voi, la voi, nădejde eu am de ajutor,
 Voi sunteți de cuvinte și de idei izvor.
 Când sgomotul de ziuă înceată peste tot,
 Când noaptea atmosfera întunecă de tot,
 Când omul de necazuri, de trude ostenit,
 In liniștirea nopții se află adormit:
 Eu nici atunci de gânduri odihnă neavând,
 La voi fără sfială viu singur, lăcrămând
 Și de vederea voastră cea tristă insuflat,
 A noastră neagră soartă descoper ne'ncetat.
 Mă văd lângă mormântul al slavei strămoșești
 Și simț o tânguire de lucruri omenești
 Și mi se pare încă c'auz un jalnic glas,
 Zicând aceste vorbe: „Ce vai! au mai rămas,
 „Când cea mai tare slavă ca umbra au trecut,
 „Când duhul cel mai slobod cu dânsa au căzut!“
 .....
 Acest trist glas, ruinuri!¹ pre mine m'au pătruns
 Și a huli viața în stare m'au adus.
 .....
 Deci priimiți, ruinuri! pân'voi vedeà pământ,
 Să viu, spre mângâiere, să plâng p'acest mormânt
 Unde tiranul încă un pas n'a cutezat,
 Căci la vederea voastră se simte spăimântat!

ODA OȘTIRII ROMÂNE

Această poezie a fost făcută cu ocazia înființării miliției românești în anul 1830. Ea s'a publicat în „Curierul românesc“ în anul 1830; apoi în „Foaia“ lui Bariț din Brașov în 1848

Dragii mei! copii răsboinici, ascultare mumei dați!
 Iată vremea, mic și mare, armele să 'mbrățișați,
 Strigând toți c'o glăsuire:
 Spre a mumei fericire
 S'alergăm de obște, frați!

Cerul vouă vă deschide un drum foarte lăudat,
 Ca să mergeți cu pas mare către slavă ne'ncetat.

¹ Aceasta eră forme pluralului dela vorba *ruind*, formă neregulată, care a și dispărut.

- Fie vouă dar în minte,
Că Europa însăși simte
In ce cale ați intrat.

Glasul patriei să sune în auzul tuturor,
Strigând vouă. „Lenevirea rușinată sub picior!“
Toți acum cu o strigare
Spre a voastră înălțare
Să dați mână d'ajutor.

Acea armă ruginită și ascunsă în mormânt
Brațele să înfierbinte; iasă iarăș pe pământ!
Tinerimea s'o 'ncunune
Cu izbânzi și fapte bune;
Pe ea facă jurământ!

Inaintea fie-cărui îndestul v'ați umilit;
Indestul și lenevirea în somn greu v'au stăpânit;
Acea soartă fără milă
Sau de voie sau de silă
In sfârșit v'au slobozit.

Priviți slava de aproape; voi în urmă-i ați călcat
Și pe fruntea fie-cărui raza ei au luminat;
Deci la arme dați năvală
Și pe când ieșiți cu fală,
Corbul¹ iată s'a 'nălțat!

El sub aripă-i vă chiamă și vestește ca să știți
Că d'acuma înainte *Nație* să vă numiți;
Deci d'acuma înainte
Alergați cât mai fierbinte
Laudă să dobândiți.

Pe această cale sfântă înfrunțați orice nevoi;
Biruința pretutindeni să se ție după voi

¹ Se știe că semnul principatului Munteniei eră un *corb*. Bălcescu, publicând și el poezia aceasta, a pus în loc: *Vulturul*.

Și strigați c'o glăsuire:
 „Slavă, dragoste, unire
 „In veci fie lângă noi!“

Inainte-vă vrășmașii să aplece fruntea lor,
 Să-și cunoască neputința, ca să scape de omor;
 Dar atunci a voastră mână
 Pe ei fie mai blajină,
 Dându-le și ajutor.

Vitejia și răbdarea aici încă moștenesc;
 Încă curge printre vine acel sânge strămoșesc
 Ce la vreme se arată
 Și nu pierе niciodată,
 Ca un dar dumnezeesc.

Pe câmpia românească, tot tăcere până când?
 Până când de arme plină să nu sune când și când?
 Și pe 'ntinsa ei lățime
 Să nu iasă cu iuțime
 Cetele mereu la rând?

Aici școala biruinții într'o vreme au stătut,
 Ale căriia ruine se văd încă vechi de mult;
 Dar acum fără zăbavă
 Acea strămoșească slavă
 A să vie în minut.

Glasul nostru strigând „Slavă“! pe strămoșii au deșteptat
 Ale căroră țărâne în morminte s'au mișcat
 Ș'a lor umbre 'n veci tăcute
 Stau cât colo nevăzute
 Privind steagul înălțat.

Ce privire dulce mie! steagul fâlfâie în vânt;
 Armele lucesc și slava iese iarăși din mormânt;
 Tinerimea îndrăsneată,
 Mândră, falnică, măreață,
 Ușor calcă pe pământ.

Lacrimă de bucurie! curgi, ah curgi neîncetat!
 Veacuri sunt de când aşcunsă p'al meu sân tu n'ai picat.
 Arma, iată că luceşte!
 Slava, iată că zâmbeşte!
 Corbul, iată-l s'a 'nălţat!

GEORGE ASACHI

1788—1869

Născut la Herţa, fiu al unui preot învăţat, făcù studii în Lemberg (1797 - 1804), unde învătă filozofia şi ingineria. Se duse apoi la Viena (1805), unde învătă astronomia şi pictura, şi la Roma (1809), unde se ocupă cu literatura şi arheologia. Fiind la Roma, scrise versuri în italieneşte, cari se publicară într'o revistă, şi fu admis într'o societate literară de acolo.

George Asachi

Intorcându-se în ţară (1813), fu numit profesor la Academia dela Mitropolie, unde ţinù, în vreme de cinci ani, un curs pentru ingineri hotarnici şi la sfârşit organiză o expoziţiune cu lucrările elevilor săi.

Sprijinit de Mihail Sturdza şi Veniamin Costache, el putù să ţie piept dascălilor greci şi să păstreze cursurile sale predate în limba românească; ba, în 1820, fu trimis chiar în Ardeal să găsească profesori pentru seminarul dela Socola. Astfel deveni tovarăşul de muncă al Mitropolitului şi curând dobândi un rol de frunte în mişcarea culturală a ţării.

După ce se urcă pe tron Ioniţă Sandu Sturdza (1822), Asachi fu trimis de noul Domnitor ca agent diplomatic la Viena, unde stete cinci ani.

După încheierea păcii dela Adrianopol, el fu secretarul comisiunii pentru redactarea Regulamentului Organic şi, în această calitate, se duse la Bucureşti şi mai târziu la Petersburg, astfel că lasă câtva timp la o parte interesele şcoliei. Îndată însă ce s'a pus în aplicare Regulamentul, a căutat să organizeze cât mai bine instrucţiunea după noua lege.

În 1829 Asachi înfiinţă cea dintâiu gazetă în Moldova: „Albina Româ-

nească". Tot lui se datorește Conservatorul filarmonic din Iași (1839), care a pregătit reprezentații de operă în românește.

În timpul domniei lui Mihail Sturdza, el lucră pentru întemeierea Academiei Mihăilene (1835) și pentru dezvoltarea învățământului de toate gradele.

În vreme de peste 40 de ani el ocupă funcțiunea de director sau „referendar” al școalelor din Moldova și în acest timp publică mai multe dări de seamă, cari sunt prețioase documente pentru istoria instrucțiunii la noi.

După 1850 Asachi se retrase din postul său și se ocupă cu literatura până la moarte.

* * *

Asachi a lăsat foarte multe scrieri. Ia ă o listă de cele mai însemnate:

Cărți didactice: Aritmetică, 1836; Algebra, 1837; Geometrie, 1838; Gramatica româno-latino, 1840; Lexiconde conversație, 1842.

Piese de teatru: Lapeirus, dramă după Kotzebue, 1837; Norma, 1838; Fiul pierdut, dramă, 1839; Pedagogul, comedie după Kotzebue 1839; Mirtil și Hloe, 1850; Țigani, 1856; Petru Rareș, dramă, 1863; Turnul Butului, dramă 1863; Vochița, dramă, 1863; Elena Dragoș, dramă, 1863.

Poezii: Poezii, 1836, 1854, 1863. Ed. nouă Văleni 1908; Fabule alese, 1836, 1844, 1862, 1896, Bibl. p. toți; Pentru prosperitatea Patriei odă 1862; Vasile Lupu, cânt secular, 1868.

Nuvele: Nuvele istorice ale României (în franțuzește) 1850; Idem românește 1867.

Reviste și ziare: Albina românească, 1829—1850; Harpa română, 1832; Icoana lumii, 1840; Spicuitorul, 1841; Arhiva Albinei, 1841; Gazeta de Moldavia, 1850—59; Patria, 1859; Adaos literar la „Monitorul Oficial”, 1861.

Calendare: 1840—1867.

Relații despre istoria școalelor în Moldova: 1839, 1841, 1845, 1858.

* * *

Valoarea literară a scrierilor sale este însă foarte mică. El e mai însemnat pentru opera culturală ce a realizat. În acest înțeles vorbește de dânsul V. A. Urechia în discursul ce a rostit la inaugurarea statuei lui Asachi.

„G. Asachi nu este un om; el personifică o întreagă epocă, o întreagă națiune. Istoria lui G. Asachi este însăși istoria Moldovei din prima jumătate în secolul al XIX-lea.

„G. Asachi nu urmăria unilateral numai propășirea limbii și a școalei române, el se preocupă de toți factorii multipli ai culturii naționale.

„Urmărind îmbunătățirea școalei și cultivarea limbii, G. Asachi provocă numeroase creațiuni de institute proprii a înlesni cultura națională.

„Da, ilustre bărbat al națiunii române, retras mulți ani în modesta casă dela Copou, Națiunea în febrila agitațiune a renașterii te-a fost uitat.

„Da, uitat ai fost, ol G. Asachi în vălmășagul faptelor noilor generațiuni, dar națiunea și-a reamintit de tine de îndată ce seninul se făcu pe cerul politic. Ea s'a întrebat: cine este acel om genial, care a pregătit în cursul de jumătate de secol regenerarea noastră națională? Și la această întrebare au răspuns munții și văile Moldovei, școalele mari și mici din această țară, temeliile tuturor instituțiilor culturale existente: e G. Asachi.

„Vreți să salutați pe marele restaurator al școalelor și conducător al culturii naționale în timp de 1/3 secol, voi generațiuni tinere, care nu l-ați cunoscut? voiți să ingenuchiați înaintea lui, voi contemporanii săi, cari l-ați fost uitat? Iată-l bătrân, liniștit în durerea lui, cugetând la națiunea pentru care a lucrat ca nimeni altul. În nemișcarea lui granitică el pare că încă zice națiunii ce a iubit: știam bine că ești o națiune plină de vitalitate, căci numai acele națiuni trăesc, cari până în sfârșit nu uită pe cei cari au lucrat pentru dânsule.”

CATRĂ NEAMUL MOLDAVIEI

La restatornicirea Domnilor pământeni

Această poezie e scrisă cu ocazia urcării pe tron a lui Ioniță Sandu Sturza în 1822. E luată de pe ediția de poezii a lui Asachi dela 1863.

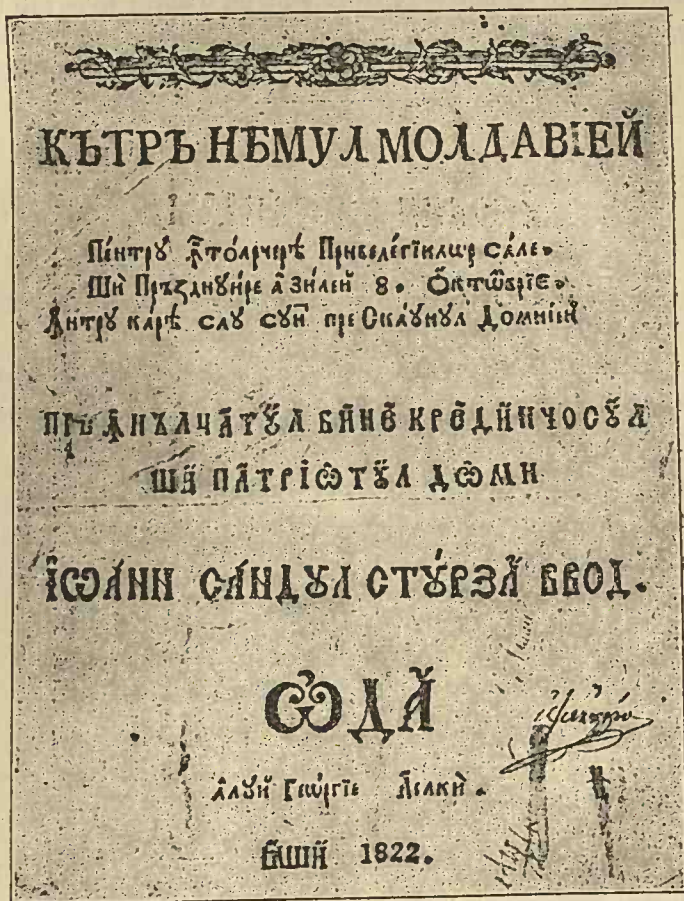
Viers înalt de bucurie să răsune împregiur,
 Astăzi gemetul Moldovei în armonii se preface,
 Astăzi soarta împlânzită ni urează cu ogur
 Și din cline seninoase se întoarnă lină pace,
 Se întoarnă sânte drituri ce's odoare unui neam
 Spre a căroră domnire de mult rugi noi înălțam.

.....
 O puternică furtună pe Moldov' au fost împins
 Se plutească pe o mare de pericoli presurată
 Și poporul fără cârmă, de mii tunete atins
 Așteptă a sa sfârmare și peire 'nfricoșată.
 Obosite elemente mug și sun' azi mai încet,
 Vântul stă, s'alină marea, de port ne-am apropiet.

Ni s'arată la vedere un frumos liman vecin,
 Favoritul zefir suflă și lucesc senine stele;
 Inșă cursul cela este de mii stânce încă plin
 Și tresvie cere dreaptă cu 'ndoite opintele,
 Căci o luntre sdruncinată ce a scăpat din Ocean,
 Dacă uită privegherea, va perî chiar în liman.

Pe Moldova când ferice eră 'n pace și 'n rășboiu
 Schiți, Panoni, Sarmați și Asia n'au putut nicicum s'o sfarme.
 Prin a ei virtute gustă nemurire între noi:
 Înțeleptul Alexandru, Ștefan fulger între arme!
 Dar pe a timpurilor aripi, fericiri și măriri fug,
 Fii, Moldovo, neînvinsă puind patimile 'n giug.

Patrioții veniți cu toții lângă Tronul cel dorit
Să 'ncheiem spre a lui Tărie jurământurile sfinte!
Dup'un curs de ani o sută ziua ceea au venit

Titlul broșurii „Cătră neamul Moldaviei“ de G. Asachj, 1822
(de pe un exemplar din bibl. Academiei Române)

Intru care *jiul Patriei* fi-va Domn ș'al ei părinte.
Patria maică'n a ei floare au fost nouă ajutori,
Fericici de fii când astăzi vor fi ei cunoscători.

Auritele palaturi nalță turnuri cătră nor
 Ș'a străbunilor mărire din surpări vor să răsară,
 Necurmat va să reverse avuțiilor izvor:
 Inflorire, fericire și repaos preste țeară,
 Când ni-a fi temeiu și cărmă sub un Domn bun înțelept
 Legea, Patria, Unirea și un cuget bun și drept.

BROASCA ȘI BOUL

Asachi a publicat un mare număr de fabule, cele mai multe traduse de pe La Fontaine.
 Urmează aci una din acestea.

Broasca mică cât un ou	Broasca atunci s'a mai umflat
A văzut pascănd un bou	Foarte așa. . . . cât a crăpat.
Și mirându-se prea tare	
De-o făptură atât de mare,	Vra ca astă broască mică,
Cugetă c'ar fi noroc	Pe mai mari cel mic
Ș'a familiei lauda, dacă	[s'agiungă,
Ar putea să se prefacă	Tot se umflă, se ridică,
Din mic mare dobitoc!	Făr' a-și cere sfat la pungă.
Deci d'ambiție s'aprinde.	Se așează la Paris,
Mereu s'umflă, se întinde	Unde, de nu este 'nchis,
Ș'apoi zice: „Surioară,	Rolul joacă de baron
Nu's ca boul buneoară?..“	Fără bani, dar cu bun ton.
Dar aceasta i-a zis: ba!	De mii planuri îngâmfat
Broasca urmând a se umflă,	Casa-și schimbă în palat
Zis-a iar: „Ia vezi, lelică?“	Și'n princesă pe a sa damă,
— „Soro-ți spun că ești tot	Vrând apoi a mai întinde,
	[mică! Creditorul pe a lui samă
— „Oare acuma l'am agiuns?“	Toate pân' și pe el vinde.
— „Incă nu“ i s'a răspuns.	

АЛБИНА
РОМЪНЪСКЪ

ТАЗЕТЪ ПОЛИТИКО-ЛИТЕРАЛЪ

ПАРТЕ I.

ДЕ АА I ЮНІЕ ПЪР АА 31 ДЕКЕМВРІЕ 1829.

ЕСТЕ АЛБИНЕЙ ДОРЪ ШИ АЕЦЕ
 ДИН ФЛОРЪ МІЕРЕ А КВАЕЦЕ.

ПРОПРІЕТАТЕ ПРИВИЛЕГІАТЬ ШИ ДРЕЦЕРЕ ААМИ А.Г. АСАКВ ЦЮДИКЪТОРЪ
 АА ДЕНАРТАМЕНТА ПЕРИТІНАОРИ СТЪРІННЕ РЕФЕРЕНДАРЪ ДВЪЦЪТЪ,
 РИОРИ НАЦІОНАЛЕ А МОЛДОВЕЙ ШИ МЕДАЛАРІО АКАДЕМІЕЙ ДЕ РОМА :

ТИПЪРИТ ШИ ПЪБАНКА Д ЕШІ.

„Albina românească“, primul ziar din Moldova, 1829.
 (de pe un exemplar din bibl. Academiei Române).

INAINTE CUVÂNTARE LA „ALBINA ROMÂNEASCĂ“

Primul ziar ce a apărut în Moldova a fost „Albina Românească“ a lui Asachi. Cel dintâiu număr a ieșit la 1 Iunie 1829. Urmează aci articolul din fruntea acestei foi.

Epoha, în care trăim, poartă semne însușite și vrednice de mirare.

Dorul învățăturilor nu numai că înfrățește pe lăcitorii unei țări întru câștigarea acestei moralice avuții prin care o nație se face puternică și fericită, ci încă și oamenii neasemănați cu religia, cu limba și cu legile sunt insuflați tot de aceeași simțire lăudată de a pofti unul altuia gradul deplinirei moralice al învățaturii și al măestriei. În zilele de acum ori, care îmbunătățire și aflare a vreunei nații se trece în posesia tuturilor, spre folosul omenirii. De asemenea cugetări povățuiri, se văd în Europa mulți învățați, cari sub umbrirea guvernului și cu agiutoriu celor avuți, unii lucrează în patria lor pentru sporul bunelor învățături; alții fără a se teme de osteneți și primejdii, petrec luciul mării, călătoresc țări necunoscute, împărțășind pretutindeni razele moralului, al politice și al științelor. Prin asemenea mijloace în Egipt, în India, în America, carile odinioară erau întunecate de negura varvariei, vedem astăzi pe acei sălbatici lăcitori domesticiți politiciându-se, învățându-se și supunându-se dreptelor legi. Oare putem noi privi la aceste bune urmate înaintea ochilor noștri, fără a ne întrista că numai nația noastră în cea mai mare parte este lipsită de aceste îmbunătățiri și înapoiată decât toate neamurile Europei, și decât multe altele ce lăcuiesc pe celelalte părți ale pământului? Cine nu simte în țara noastră lipsa așezământurilor prin a căror lucrare, precum suntem politicește, să ne putem face și moralicește, mădulari folositoare ale familiei Europene, a căreia rază de învățatură de atâtea veacuri se răsfrâng pe orizontul nostru?

În asemenea înapoiere, dacă astăzi ne povățuim de mai multe cugetări, dacă voim a urmări în lucrarea noastră paradigmei aducătoare statului de folosuri și de nume strălucit, și care revarsă îndestularea asupra fieștecăruia, se cuvine cu îndoite pasuri și sânguințe a ne porni spre câștigarea în parte a celor întârziate.

Precum măestriile îndeplinesc lipsa vârtuței omului, ase-

menea și noi, spre a putea spori în scopul nostru, trebuie a ne folosi de uneltele, ce spre aceasta s'au cunoscut și se înărturiosesc a fi cele mai nemerite. Dorința celor ce de mult poftesc înființarea unui mijloc înlesnitoriu prin carile să poată nația noastră cunoaște îmbunătățirile și înaintările minții omenești, precum și cursul întâmplărilor lumii de carile tot omul atârnă astăzi, se plinește prin publicația acestei gazete, ce subt prea puternica pavază a împărăției Rosiei s'au privilegiat și prin agiutoriuul evgheniștilor compatrioți s'au înființat. Numele binevoitorilor prenumerați, păstrate în filele acestea, vor fi cunoscute în Europa și în toată lumea politică și trăitoare în istoria nației; iar nepoții noștri, cari deplin vor gustă rodul acestei bunătăți, vor binecuvânta lăudatul lor nume.

„Albina Românească“ astăzi întâiu vede lumina zilei și tinerele sale aripi le cearcă în ostenitoarea sa călătorie. Mii și mii de flori cu felurite văpsele și mirezme împodobesc câmpul, pe carile ea va să sboare, însă numai acele flori îi vor fi plăcute care aduc mană și vindecare; de însăși a ei blândă fire povăruită, se va feri de cele ce subț amăgitoare frumusețe ascund farmec și venin în sânul lor.

Asemenea și redacția gazetei nu se va abate dela acele ce privesc cătră îmbunătățirea inimei și a minței; dogmele sfintei noastre religii ortodoxe, sevas¹ către ocârmuire și legile țării, o vor povăui întru a sa lucrare; înștiințări adevărate, pre cât vor agiunge la cunoștința sa și învățături folositoare vor cuprinde filele sale.

Fiind însă că tot lucrul la începutul său nu poate avea îndeplinătatea care se câștigă numai prin o delungată praxis, drept aceasta și binevoitoriul cetitoriu va îngădui la neagiunsurile ce pot întâmpina în această gazetă, și spre a ei întocmire redacția pururea va priimi cu recunoștință înțeleptele îndreptări atât ale acelor din lăuntru țării, cât și acelor străini, ce, prin chipurile cuviincioase, le vor împărtăși redacției.

¹ Sevas, grecism : respect.

PENTRU ZIUA ANIVERSALĂ A TEATRULUI

În anul 1817 Asachi a organizat într-o casă particulară în Iași o serie de reprezentații românești date de persoane din societate. S'a jucat atunci o piesă pastorală scrisă de Asachi: „Mirtii și Chloe”. Tinerilor actori, d-na Șubin și prințul Gr. Ghica, viitorul Domn, le adresează el poezia ce urmează.

Intr'un timp de ofilire, pe când limba cea română,
 Din palaturi întărită² se vorbiă numai la stână,
 Nobili, voi, de neam și cuget, sfărâmând a sale fiere,
 Ați vorbit întâiu c'acea ce ni dau pâne și miere;
 Și'n idilu-acest vădit-ați c'a lor inimi nu sunt mute
 La respect, la cunoștință, la amor și la virtute:
 Pârğa scenei naționale cu drept vouă se cuvîne,
 Amintire să vă fie a junețelor senine.
 Picătura, deși mică, ce pe-o stâncă picurează,
 Face râului o cale care după ea urmează.

Lupta dela Marienburg

² *Intărită*: gonită.

LUPTA DELA MARIENBURG

Alexandru cel bun, care domni 32 de ani, dela 1401 până la 1433, a fost unul dintre cei mai însemnați Domnitori ai Moldovei. Intre alte fapte vestite ale acestui principe este și ajutorul pe care îl dăte regelui Poloniei Vladislav Jagelon în anul 1423. Acesta avea acum războiu cu Cavalerii teutoni, ai căror centru eră cetatea Marienburg. Ostașii moldoveni repurtară o strălucită victorie împotriva acestor vestiți răsbóinici ai acelei epoce.

Povestirea acestei lupte formează subiectul unei nuvele istorice a lui G. Asachi, din care extragem pasagiile următoare. Reproducerea este făcută după „Calendarul pentru Români” Iași 1867.

Pentru a ilustra această povestire Asachi publică și un tablou istoric care înfățișează lupta. Proiectul tabloului este făcut de Asachi, iar desenul de pictorul polon Lesler. Litografia se datorește pictorului Baltazar Panaiteanu, iar execuția s'a efectuat în străinătate. Originalul de care ne-am servit se află în colecția Academiei Române.

Marienburgul se află așezat aproape de marea Baltică, pe malurile râpoase a râului Nogat. Astă cetate eră pe atunci apărată de țării numeroase, zidită în epoha când ordinul strămută acolo rezidenția sa. Cavalerii pe atunci, foarte puternici, întrebuintară averi însemnate și aplicară frumusețea artelor întru împodobirea catedralei și a palatului marelui magistru, a cărora ruine încă și astăzi înfășoșează suvenire și rămășițe mărețe.

Dorul gloriei și al întreprinderii ostășești, au îndemnat pe comandantul Moldovan a se încercă asupra Marienburgului. Cuprins de acest proiect, au cerut și au căpătat dela rege voia unei asemenea expediții sumețe care o întreprinse cu 400 din ai săi călareți.

Ajutorat de umbrele nopței și pășind printre mlaștinele ce acoperiau pe deoparte apropierea de Marienburg, acel corp sosește ferit sub zidurile cetății unde ucid un pichet de cavaleri cari, apărați de a lor poziție, crezându-se siguri, petreceau noaptea în somn acufundați.

Însă nu numai poziția cea tare a Marienburgului, zidurile înalte și râpele cele adânci, de care eră cungiurată, sunt piedicile care se opuneau la nimerirea întreprinderii Moldovenilor, dar și puterea cavalerilor, cari năvălise la auzul larmei făcute, încât asaltatorii se văd strămtorați a se îngrijii mai puțin de atac decât de a lor apărare.

Fără a mai așteptă lovitura acelor cavaleri greu înzăuați, Moldovenii începură a se retrage; însă după datina Dacilor luptându-se în a lor fugă făceau harță neîncetat cu dușmanul, lăsându-l a se apropiă, dar când Teutonii credeau a-i ajunge, Moldovenii se depărtau râpede ca fulgerul.

În mijlocul acestei lupte extraordinare, care înfruntă toată tactica cavalerilor, și care costă viața comandantului lor, Moldovenii sosiră la o pădure ce eră de mai înainte menită de punct a întrunirii lor. Cavalerii întărtați, văzându-se zdruncinați de un număr așa mic de dușmani, cu cari se luptau întâiadată, se ademeniră de setea răsbunării și fără a mai pregetă îi alungară până în pădure.

Agiungând aci, o ceată de Moldoveni, se pare a se dedă la fugă dealungul pădurii, iar ceilalți descălecând părăsesc caii și caută a lor mântuire în desimea copacilor.

Cavalerii ce aveau a răsbună moartea șefului lor, descălecară de asemenea, și-i atacă cu spada în mână. La un semn dat Moldovenii se răspândesc prin pădure. Unii încep a răsturnă copacii de mai înainte curmați cari abiă eră ținuți de trunchiilor lor, și cari în a lor cădere ciuntesc și sdrumegă un mare număr de dușmani; alții, de pe vârful pinilor, ca din înălțimea unui turn, descarcă asupra cavalerilor săgeți ce îi lovesc în față, atunci când ei țintiau asupra dușmanilor aeri, iar corpul de frunte al Moldovenilor înarmat de securi și pumnare, se luptă om cu om cu Cavalerii, pe cari armele grele și desimele crengilor atârinate împiedecă a întrebuița lăncile și spadele cele lungi.

În mijlocul vuetului sălbatic, urmat din căderea arborilor, și a urletului fiarelor spăimântate, ambele partide se luptau într'un loc pe cât de neîndemânatec pentru unii pe atâta favoritor pentru alții.

În cursul acestei lupte, în care din când în când mereu cavalerii mergeau înainte, o ceată de Moldoveni, așezată la pândă pe marginea pădurii, neașteptat dau busna asupra rezervei însărcinate cu paza cailor, o taie în bucăți și alungă caii care răspândindu-se fug spre Marienburg. După ce au întrerupt astfel retragerea dușmanilor, Moldovenii aleargă spre agiutoriul compatrioților. Cavalerii încongiurați acum din toate părțile, au priceput prea târziu capcana în care au căzut și îndelung luptându-se bărbătește ca niște desperați cearcă a vinde scump viața lor, dar în urmă, obosiți de osteneală și sfărâmați de greutatea zalelor de fier, cu care erau învăscuți, mulți cad vii în mâna învingătorilor, iar ceilalți, după o

cumplită măcelărie, rămaseră morți în pădure, și numai vederea cailor în neorânduială fără cavaleri înturnați la Marienburg, au încunostiințat pe marele magistru Rosdorf despre nenorocirea care în ziua aceea cercă ordinul teuton.

CUVÂNT LA ÎNFIINȚAREA ACADEMIEI MIHĂILENE

După punerea în aplicare a Regulamentului Organic, în fiecare principat s'a făcut câte o legiuire specială pentru școale. În Muntenia a lucrat Petre Poenaru, în Moldova G. Asachi. Între ale schimbării ce se fac aci, este și înființarea unei școale superioare, destinată în special științelor filozofice; aceasta este *Academia* ce se va numi *Mihăileană*, după numele Domnitorului Mihail Sturdza. Serbarea inaugurării s'a făcut în ziua de 18 Iunie a anului 1835. După discursul Suveranului, Asachi rosti cuvântul din care urmează aci principalele pasagii.

În epoha cea mai înapoiată a statului Moldovei, deși învăluită de grele întâmplări, totuș nu era neîngrijită creșterea tinerimei. Un Domn atât de înțelept și urzitor a multor folositoare și lui Dumnezeu plăcute așezămături, precum au fost Alexandru-cel-Bun, n'au pregetat a statornici și școale, din al căror sân au ieșit Mitropolitul Damian, care pentru a sale rare științe au fost chemat la Constantinopol de Patriarhul Ioan, și după sfățuirea urmată la patriarhie, împuternicit cu epistola sinodală, au mers la Florența împreună cu Mitropolitul Mitrofan, unde au figurarisit între teologii cei învățați. Domnul Vasile I, la 1562, au întemeiat o gimnazie la Cotnar, care era pe atunci o politie înapoarată, au așezat acolo o bibliotecă, au adus învățați, precum era filosoful Peutscher și matematicul Reticus, încredințându-le fiii de boieri pentru învățătură. Vasile II, numit Lupul, au mai îndeplinit acest ram, întemeiând la 1640 în cuprinsul mănăstirei Trei-Ierarchi, o gimnazie cu bibliotecă și tipografie.

Asemenea și din aceste școli au ieșit învățați, cu care ne putem lăuda, precum: Mitropolitul Dosoftei, Ecclesiastic cuvios și Poeta bisericesc, Vorn. Costin Miron, istoriograful Moldovei, Logof. Evstratie, legist însemnat, și vrednicul Mitropolit P. Movilă, fratele Domnului ocârmuitor, a căruia științe temeinice și sfânt caracter era în stare a înainta și a îndeplini învățăturile naționale, dar nevoit de învăluirile politice a-și părăsi patria, el și-au aflat în Rusia strălucit adăpost. Chievl, mărturisind cunoștința și meritul, l'au ales

de al său Mitropolit; academiile de Novogorod, de Cernicoș și de Moscova, sunt lui datoare cu a lor urzire, precum și aceea întâia seminarie în Rusia, care au întemeiat-o la Chiev.

În cât țara aceasta se ocârmuie de Domni pământenii, școalele naționale urmă cu schimbătoare soartă până la învățatul Domn Dimitrie Cantemir, a cărui scrieri se pot număra între cele clasice.

Dar agiungând cârma guvernului în mâni străine, apoi o sistemă vălămătoare întru toate s'au rădăcinat, așezămături de învățatură de pământenii întemeiate s'au desființat; științele și meșteșugurile s'au dat uitărei; singura limbă elienească eră menită a deplină toată educația, în cât cu învățătura națională au pierit patriotismul, nouă moravuri și deprinderi s'au introdus cu dialectul străinilor, rămânând limba maicii părăsită între săteni, și puțin lipsită a fi locuitorii acestei țări împărțiți în două deosebite națiuni.

Când pe rotunzimea pământului înfloreă civilizația, ale sale raze cu anevoc răsbăteă asupra acestui orizon; de suflarea unor agere furtune se stârpise ramul Dafinului național și asupra Moldovei înzestrată cu nenumărate odoare a naturii, plutiă o negură care înveliă de întristare și de orbire această frumoasă țară.

În mijlocul unor asemenea împregiurări, pronia aprinzându-vă în inimă sf. scânteie a științelor, au hărăzit nouă P. I. V. de mădular la Epitropia școalelor, când cu râvna și patriotismul P. S. nostru archiepiscop și D. Vornicului C. Mavrocordat ați cercat reformarea învățăturilor publice ca un singur mijloc de mântuire morală, și cu îmbunătățirea ființei politice, ce s'au hărăzit Moldovei de îndatoritorii și prea puternicii monarhi, au răsărit pentru ei o nouă epohă.

Drept aceea, la 1828, ridicându-se din ale ei surpări gimnazia Vasiliană; I. V. ați întemeiat în ea sisteme de învățatură potrivite cu acele care astăzi se număra pe la națiile megieșite, adică a învăța științele în limba patriei, începând dela cele elementare până la încheerea clasurilor umanoiare. Lipsa cărților de paradosire și înmiite îngreunări n'au curmat sporul acestui plan; îndemnat și povățuit de înțelepciunea I. V., personalul profesoral îl urmă cu statornicie, încât după

un curs de învățătură de 7 ani acei tineri cari s'au crescut cu cheltueala școalei la institutul gimnazial, statornic urmând studiile acum la încheerea trecutului anului școlastic au săvârșit filologia, limba latină, geografia, hronologia, aritmetica, catechism, istoria biblică, retorica, poezia și arheologia și au agiuns în stare de a putea ascultă filozofia.

Pentru acest scopos se întemeiază astăzi un așezământ de învățături care va revărsă asupra doritorilor dreaptă lumină

În această academie avem încredere că părinții vor fi martori de sporul și îmbunătățirea fiilor, biserica îi va adăpa cu ale sale sfinte învățături și societatea va câștigă folositoare mădulare, ea este singurul scopos 'a acestui așezământ carele-i dat, pregătit și înființat de I. V. se va împodobî în vécî cu numele de *Academia Mihăileană*, întru memoria și slava strălucitului ei urzitor și drept semn al recunoștinței ce vă este datoare patria.

ANTON PANN

1794 — 1854

Román de origine prin tatăl său, Anton Pann s'a născut în Bulgaria. Pe la 1806, izbucnind războiul ruso-turc, familia lui se duse în Basarabia, căutând o soartă mai bună sub stăpânirea Rușilor ; dar, după ce doi frați ai lui, luați în armata rusească, pieriră în luptă, fugi cu mamă-sa în România și ajunseră în București.

Anton Pann

(de pe un portret deseynnt de d. Barbu Delavrancea și publicat în „Revista Nouă“)

Acı Pann intră paracliser la biserica Olari, apoi cântăreț la o altă biserică și în acelaș timp urmă și la școala de cântări și la tipografia lui Petre Efesiu, vestit profesor de muzică bisericească în București. Mai târziu deveni director al acestei tipografii și se ocupă cu naționalizarea cântărilor eclesiastice și cu răspândirea artei muzicale în țară.

După ce funcționă ca dascăl domnesc la seminarul din Râmnicu-Vâlci, se întoarse în București, unde fu numit profesor de muzică vocală al școalelor naționale, fiind și cântăreț pe la biserici. La 1842 i se dete însărcinarea de profesor de muzică la seminarul din Capitală și se ocupă foarte mult cu această îndatorire nouă, dând la lumină o interesantă lucrare „Basul teoretic și practic al muzicei bisericești sau gramatica melodică,” scrisă în formă catichetică pentru uzul școalelor. (Buc. 18.45).

Pentru că scria mult și voia să-și răspândească mai cu înlesnire lucrările, fundă o tipografie, în care se tipăriră în curs de vre-o zece ani o sumă de opere atât ale lui cât și ale altora.

Muri de tifos și fú înmormântat în curtea bisericii Lucaci.

* * *

Scrierile sale, începând cu *Axionul* din 1819 și cu *Cântările de stea* din 1821, sunt foarte numeroase și se urmează regulat aproape în tot anul.

Dela 1821 el scoate calendare în unsprezece ani aproape dearându-l; trage din grecește „*Noul Erotocrit*” (Sibiu 1837) și *Christoitie sau școala moralului*” (Buc. 1834); tipărește opere bisericești sau de muzică orientală pentru trebuința cântăreților de pe la biserici și a elevilor din seminarium, ca „*Noul doxastar*” (Buc...), „*Irmologhion*”, (Buc. 1846) „*Rânduiala Sfintei Leturгии*”, (Buc. 1847) ș. a.

Toate acestea — și alte lucrări și prelucrări de mai puțină importanță — deși au adus un real serviciu atât cititorilor în genere cât și în special elevilor, de cari vorbește cu mult drag în testamentul său în versuri, nu formează titlul de glorie a lui Anton Pann.

Dacă cercetăm însă scrierile lui culse sau inspirate de la popor, acelea despre cari, ar fi putut zice în genere:

De prin lume adunate
și la lume iarăș date,

ne convingem că, în istoria literaturii noastre, el trebuie să aibă una din paginile cele mai interesante.

Două sunt punctele de vedere din cari trebuie să judecăm activitatea lui Anton Pann: cultural și folkloristic.

După cum Heliade a răspândit gustul de citire în pătura ridicată a societății românești și a produs o mișcare intelectuală îndemnând pe toată lumea să se instruească și să scrie, tot astfel Anton Pann, luând idei ale poporului sau dând idei analoage, vorbind în limba curat românească, fără a se fi influențat de pedantismul ce începuse a se introduce în vremea sa, captivează poporațiunea săracă din capitală și din provincii și necesitatea de a citi spre a pricepe cărțile Pann silește pe nenumărați băieți de prin prăvălii și de prin mahalale să petreacă orele libere descifrând buchile — mai târziu literile — din tipăriturile acestui scriitor. Sinceritatea și naturalul expresiunii sale, ușurința versurilor au făcut pe cititorii săi să creadă că le dă ceva din al lor, că le scrie un amic sau că scriu ei înșiși. De aceea au avut mult efect satire ca „*Indreptătorul beșivilor*” (Buc. 1832) „*Cântătorul beșiei*” (Buc. 1851) „*Triumful beșiei*” (Buc. 1852) ș. a.

Generațiunea boierească de pe la 1849 — 50 primă și ea cu incetul influență a lui Pann, și culegerea de poezii „*Spitalul amorului*” (Buc. 1851—52), apoi „*Memoriul focului mare dela 1847*” (Buc. 1847) ș. a. deveniră cărțile ei favorite.

Noua și repede prefacere în viața noastră, în cultura și modul de a gândi, neapărat a dat la o parte pe Pann, l-a dat uitării. Acum însă trebuie să căutăm broșurile lui prăfuite, pentru că sunt importante din al doilea punct

В Е Р Г Е Р Ї

КЪ ОЗ КАНТЪ

ДЪ ПАНГОРЪ ЛОМУСАЪ
ВООПЪС ІГ. ХС.

АТРИА ООРЪ ТИНАРИТЕ.

АТ

А. ПАНН.

— © —

ВЪКЪСЪІ.

АТ ТИНОГРАФИА СЪ.
1846.

Căntece de stea de A. Pann 1846
(de pe un exemplar din biblioteca
Academiei Române)

de vedere. In ele găsim comori ale spiritului poporan, găsim lucrarea enormă a unui folklorist român, care a făcut pentru alte ramuri ale literaturii poporane ceea ce a făcut Alecsandri pentru poezie.

Afară de „Căntecele de stea“, apărute în nenumărate edițiuni. lucrările de căpetenie ale lui Pann sunt: „Fabule“ — „O șezătoare la țară“ — „Năzdrăvăniile lui Nastratin-Hogea“ — „Povestea vorbei“.

Iată cum caracterizează Teodorescu G. Dem. însemnătatea operei lui A. Pann:

„Familiar cu limba turcească, luă glumele lui Nasr-Eddin Hogea și le publică în versuri, sub titlul de Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea. Cunosând limba sârbă și bulgară, cum și cântecele poporane ale acestor națiuni vecine, el se știu folosi de dănele în poeziile sale, cari s'au cântat atâta timp și se mai cântă și astăzi. Prin urmare tot ce a ieșit din pana lui Anton Pann nu se datorește numai propriei sale imaginări. Dar, în același timp, trebuie să recunoaștem că, mai pre sus de toate, fu inzestrat cu un puternic și un deosebit talent de a se inspira din geniul poporului cu care trăise și pe care-l studiase cu atâta iubire. Pretutindeni în scrierile lui, chiar și în cele dela alții copiate, a știut să introducă frumusețile unei proprii creațiuni, ș'acel foc, ș'acele glume pe care — cu toată lunga-ne amorfire de sub fanarioși — le întâlnim vîi nevătămate la țăranul român, sub coliba din Basarabia ca și pe vetrele din Ilfov, în munții Olteniei ca și în țara Ardealului. De aceea cărțile lui produsă o adâncă mișcare în spirite; d'aceea publicul le cumpără pe întrecute și le citi cu atâta nesațiu, cerându-le mereu. Cu astfel de înclinații și sub influența acestor simțiminte, culese proverbele din „Povestea Vorbei“.

„Dacă pus și aci ceva dintr'al său, acel ceva n'a fost, de bună seamă, decât priceperea de a le așeză astfel încât unul să decurgă dintr'altul sau să se întemeieze pe câte o istorioară, ce mai totdeauna le însoțește.

„Merit mare pentru un biet dascăl „dascăl de muzichie“, care oțelit de a-prigul despotism sub care se născuse, încercă să vedească meritul țăranului și ale lui moșteniri frumoase; căci până atunci nimeni, absolut nimeni nu se gândise că Românul are o poezie și o proză, nescrise, dar bine păstrate în a lui memorie; nimeni nu se desfătase de răpitoarele-i basme și de sglubiile-i ghicitori, spuse în „șezătorile dela țară“, unde caierul de lână părea că se toarce singur, unde bătrânii țineau școala de bune învățături și povesteau faptele trecutului, tradițiunile neamului. Anton Pann fu cel dintăiu care ne dete o colecțiune de proverbe, cărți de imnuri religioase, basme și povești versificate, ghicitori, poezii poporane și descrieri de moravuri. O muncă atât de frumoasă și de neobosită merită din parte-ne tot respectul și toată lauda“.

POVESTEA VORBEI

„Povestea vorbei“ e o adunare de proverbe și de anecdote versificate. Prima edițiune a apărut în 1847. Ediția din 1852—53 cuprinde 3 tomuri. (Alte edițiuni în Colecția *Minerva* și *Biblioteca pentru toți*). Proverbele sunt grupate după ideile generale la cari se raportă; după fiecare grupă urmează o anecdotă sau mai multe în legătură cu ideia generală a grupei. Incepe cu „cusurii sau urăciuni“; găsim apoi: despre vorbire, despre minciuni; despre năravuri rele, ș. a. Urmează acțiune din capitolul relativ la beție, cu anecdota respectivă. Se va vedea că Pann redă toată naivitatea și uneori și trivialitatea povestirilor poporane.

DESPRE BEȚIE

Cine bea în cinste ori în dator se îmbată de două ori.
 Vinul îl bei de bun și el te face nebun.
 Tu îl bei pe dânsul și el te bea pe tine.
 Tu îl bagi în mațe și el iese în față.
 Cât să-i dai ocol, tot te dă de gol.
 Mergi pe cărare lină și dai drept în tină.
 Vinul, țuca cui îi place n'are cu ce să se 'mbrace.
 Cine bea pân' la 'mbătare nume bun în lume n'are.
 Decât să-ți iasă nume rău mai bine ochii din cap.

POVESTEA VORBEI

Un grec oarecare din sate plugar
 Plecă și se duse cu al său măgar
 Până la o rudă ce-i eră cumnat
 Și aveà șederea departe l'alt sat.
 Cumnatu-său care prea mult îl iubiă
 Și-n casă văzându-l odată abiă,
 Il priimî vesel cum i s'a căzut
 Și seara la cină cu el a șezut,
 Cu vorbe cu glume tot s'a îndemnat
 Și a dat cu paharul pân'ce s'a 'mbătat.
 Culcându-se astfel și dormind ceva,
 A doua zi capul grozav îi urlă.
 Ii păreà mai mare de cum eră întâiu
 Și-l trăgeà să-l puie iar pe căpătâiu.
 Il puneà și geaba oricum nu-i treceà,
 Ii atârnà, par'că locul nu-i plăceà.

Necăjit se scoală greața a-și scuipă,
 Vrând și dobitocul a și-l adăpă
 Și dacă se duse în sat la cișmea
 Fluera din buze silindu-l să bea.
 Dobitocul însă, dacă a băut,
 Iși ardică capul și-n loc a' stătut.
 Deci văzând țăranul pe al său catâr
 Că la fluerarea-i nu duce hatâr
 Și de îmbiere n'are nici habar
 Ca o picătură să 'nghiță măcar,
 Zise (clătind capul): „hai, dobitoc, hai!
 Tu mai multă minte decât mine ai!
 De făceam aseară ca tine și eu,
 Nu eră să-mi fie astăzi așa greu“.

CUIUL LUI NASTRATIN

Sub titlul de „Năzdrăvăniile lui Nastratin-Hogea“, ni se povestesc în versuri o sumă de snoave cari circulă prin literaturile diferitelor popoare, atribuite aci unui personaj, aci altuia. El le pune toate seama lui Nasredin (Nastratin) care a fost un învățat pe vremea lui Tamerlan, dar a căpătat în gura poporului caracterul bufon. Urmează aci una din acele povești. Ea este o explicație a proverbului „Cuiul lui Nastratin“; e aceeaș anecdotă care formează subiectul piesei lui Alecsandri: „Arvinte și Pepelea“. Prima ediție a apărut în 1853. Alte edițiuni în Colecția *Minerva* și *Biblioteca pentru toți*.

Nastratin Hogea adesea, după cele ce făcea,
 Aci se 'mbogăția 'ndată și aci iar sărăciă.
 Astfel dar el odată, sărac după cum eră,
 Neavând de cheltueală nici măcar chioară pară,
 Se tot socoti în sine cum ar face vr'un mijloc
 Prin vreo năzdrăvănie să dea iar peste noroc.
 Și așa vine îndată la nevasta sa zicând:
 — „Dragă! iată îți dau în știre ceeace am pus de gând.
 „Eu zic ca să vindem casa și să luăm ceva bani
 „Decât să umblăm în vreme flămânzind tot și golani“.
 — „Vai de mine! ea îi zise, apoi unde să ședem?
 „Vrei să rămânem pe drumuri și parale să avem?“
 — „Ba nu! Hogea îi răspunse, voi oprî din loc cevaș
 „Numai pe cât să ne facem un cât de mic bordeiaș“.

Nevasta în contra se puse, în fel de chipuri nevrând.
 El iar altele îi zise și s'o vînză tot cerând.
 În cele de pe urmă el cu a o mîngâia
 O înduplecă prea lesne ca să voiască și ea.

Deci știind el aci 'n satu-i pe oarecare bogat,
 Fără să mai zăbovească la dânsul a alergat
 Și s'o cumpere-i propuse, un preț prea ușor cerând.
 Bogatul văzând că cere pe dânsa preț mic atât
 Ca s'o ia cu toată voia fu gata numai decât
 Și deși lui într'atîta ieftină i s'a părut
 Dar tot dori să-i mai lase din prețul ce a cerut.
 Hogea îi mai scăzù prețul, capetele nu-l țineà,
 Că or pe cât să o vînză, lui tot bine îi venià,
 Și către bogatul zise:—„Las p'acest preț; dar îți spuii
 „Că în peretele casei voiui să bat și eu un cuiu,
 „Care cuiu pe totdeauna să se numească al meu
 „Ș'alt de el să nu s'atingă decât numai singur eu,
 „C'un cuvânt, numai pe dânsul că-s stăpân și eu să zic
 „Și încolo să n'am voie să mă ating de nimic“.

Bogatul văzând că casa chilipir o cumpără,
 Nu se gândi mai departe deși întîiu se apără,
 Dar văzând că Hogea nu vrea să o vînză în alt fel,
 Zise 'n sine: — „Ce-o să fie să aibă un cuiu și el?
 Și lăsându-se în voia-i îndată o cumpără
 Cu contract cu întărire și banii îi numără.
 Bătù și Hogea 'n perete un cuiu cum s'a învoit,
 Care și în zăpis, cuiul lui Nastratin s'a numit.

Mutându-se dar în casă bogatul cumpărător
 Ca să păstreze și cuiul Hogei rămase dator.

Așa Hogea într'o noapte când toți dormiau, s'a sculat
 Și la casa cea vîndută îndată a alergat,
 Strigând și bătând în ușe: să-i deschiză mai curând
 Și bogatul din năuntru:—„Cine este? întrebând,
 Hogea: „Eu sunt“, îi răspunse.—„Dar ce vrei?“ l-a întrebat.
 — „Voiui să-mi văz cuiul, răspunse, de l-ați întrebuințat“.

Se sculă 'ngrabă-i deschise, Hogea se uită zicând:
 „Te văzui ast'noapte'n visu-mi cevà de cuiu atârnând,
 „Dar vă culcați; nu-i nimica, cum văd, visul m'a 'nșelat,
 „Ci păziți ca nu vr'odată să iasă adevărat“.

Altă dată iarăș Hogea la miez de noapte viind
 Incepù să bată'n ușă când se aflau toți dormind.
 Cumpărătorul de casă:—„Cine este? a 'ntrebat.
 —„Eu sunt! eu! Nastratin!“ Hogea către dânsul a strigat.
 —„Dar ce vrei? l-a 'ntrebat iară. Răspunse el:—„Voiu
 [să-mi pui

„Chiulaful ce-l port eu ziua acilea într'al meu cuiu,
 „Că'n bordeiul meu nu este nici un cuiu unde să bat
 „Și nu voiu să-mi văd chiulaful a sta pe jos aruncat“.
 Cumpărătorul de casă îi zise:—„Apoi ce fel,
 „Tot așa o să-mi vii noaptea?“—„Vezi bine, răspunse el,
 „N'avem condiția asta să fiu stăpân pe al meu?
 „O să viu ziua și noaptea și oricând voiu vol eu“.
 —„Care va să zică dară, cumpărătorul a zis,
 „Mi-am dobândit eu beleaua cu tine cu forme'n scris.
 —„Nici o beleă, zise Hogea, ce te supără un cuiu?
 „Și că vin câte odată cevà de dânsul să puii?“

Altădată veni Hogea o frânghie 'n mâni având
 Și 'ncepù de cuiu s'o lege către ai casei zicând:
 —„Azi nevasta spală rufe și viu frânghia s'o 'ntinz
 „Din cuiul meu de aicea și de bordeiu să o prinz“.
 —„O vai de noi! începură ai casei a se văită,
 „Ce păcate ne goniră să cumpărăm casa ta!
 „Că ne ametești cu cuiul ce-l socotiam bagatel
 „Și acuma n'avem pace necăjindu-ne cu el“.

Intr'o zi iar veni Hogea în mână cu un bojoc
 Și-l atârnă'n cuiu zicând că'n bordeiu-și n'are loc.

Astfel Hogea totdeauna cu una și alta viind
 Și pe cel ce-i vândù casa totdeauna necăjind,
 Neavând alt ce mai face fiind nevoiți astfel,
 Intr'o zi de supărare zise:—Frate, către el,

„Dă-mi banii pe jumătate din ceea ce-ți numărăi,
 „Și-ți ia înapoi casa că nu am de tine traiu,
 „Voiu fi de căit în viață de ce însumi eu făcui
 „Că m'ai omorât cu zile cu pustiul tău de cuiu“.
 Nastratin știă prea bine încă de când el vindea
 Că bogatul cu pagubă înapoi o să-i dea.
 Dar tot făcèa cevă nazuri fiindu-se cam semeț.
 Zicând: „Eu cheltuii banii (ca să-i mai scază din preț)
 Cumpărătorul îi zise: — „Dă-mi dar numai pe ún sfert.
 „Și'ncolo a treia parte cu tot sufletul și-o iert“.
 — „El așa mai se poate, îi răspunse Nastratin,
 „Că voiu găsi mi se pare să-ți număr atât puțin“.

Și așa cumpărătorul ceru cu paguba sa
 Să scape de supărare și casele a-i lăsă,
 Decât să stea să mai umble 'n dandanale judecăți
 După reaua sa tocmeală, știind că n'are dreptăți.
 Iar Nastratin se alese și cu case și cu bani,
 Ne mai umblând să se plângă că sunt săraci și golani.

LUPUL POCĂIT

Subiectele fabulelor lui sunt sau originale sau poporane. Stilul este foarte simplu și foarte plastic. Versurile sunt corecte, deși ritmul uneori greșit, dar în aceasta se apropie de versul poporan.

Prima edițiune a fabulelor a apărut în 1839 într'un singur volum. În 1841 a scos două volume mici. Urmează aci o fabulă din această colecțiune.

Un lup dac'a 'mbătrânit,
 Intr'o zi, ce i-a venit!
 A vrut a se pocăi
 Și faptele a-și căi.
 Deci cu acest al său gând,
 Numele 'n câine schimbând,
 S'a smerit ca un bătrân
 Și s'a băgat la stăpân,
 Să slujască într'un an
 La oi, pe lângă cioban.
 Intr'acest chip dar slujind
 Și oile 'n câmp păzind,
 Intr'o zi, fiind lungit,

O oae l-a miroșit.
 El îndată a uitat
 Că este 'n câine schimbat
 Și apucând oaea de trup,
 O jertfi 'n grab' ca un lup.
 Ciobanul peste el dând
 Și această faptă văzând,
 — „Ce-ai făcut?“ l-a întrebat,
 „Câine bătrân și spurcat!“
 Iar el smerit se uită
 Și într'acest chip se 'ndreptă:
 — „Eu“, zise, „fiind culcat,
 „M'apucasem de visat;

„Oaea, cum pășteà 'mprejur,	„Atunci și eu necăjit
„Viind tocmai ca un fur,	„Cum o trântii, a murit
„Pe la spate mă mușcă	„Și, de frică să n'o vezi
„Și coada îmi îmbucă.	„Și să mă 'nvinovățezi,
„Eu i-am zis odată: bâr!	„M'apucaii de o mâncai
„Și-am mai zis și alt'dată:	„Și în burtă o băgai“.

[mâr!

„Dar ea tot mă supără	Dar ciobanul nu glumi
„Și nu se astâmpără.	Dându-i una, l-adormi.

O ȘEZĂTOARE LA ȚARĂ SAU CĂLĂTORIA LUI MOȘ ALBU

„O șezătoare la țară sau călătoria lui Moș Albu“ e o adevărată epopee comică, în care se oglindește întreaga viață a țărânului, cu obiceiuri, cu credințe, cu povești, cu cântece, cu ghicitori.

Pann își propune să facă o lucrare mare; dar n'a tipărit decât două broșuri: prima în 1851, a doua în 1852. Moș Albu își povestește singur pățaniile. După ce arată cum a ajuns noaptea într'un sat — în partea dela început, care se reproduce aci — ne spune cum a nemerit în casa unui cimpoier și ce a pățit acolo, cum a scăpat și a ajuns fără voie sub șopronul unui sătean, cum s'a deșteptat și a ascultat toate poveștile și glumele dela o șezătoare. Povestea se întrerupe brusc, fâgăduind urmarea care nu s'a mai dat. Alte ediții: Buc. Minerva 1904; Biblioteca p. toți.

Din București într'o toamnă plecând pentru un drum lung,
 Seara pân'la Colintina abià putui să ajung.
 Acì fiind hanuri multe aș fi putut să rămâiu
 Și ca un drumaș pedestru în acea noapte să mâiu.
 Dar să nu fac ca țiganul carele când a plecat
 Și-a luat pila, ciocanul, și în tindă s'a culcat,
 Viindu-mi aceste 'n minte mi-iau traista pe ciomag,
 Și după ce ca tot omul un ciocan de rațiu trag,
 O ȧu pe jos la drum iute, văzând că s'a inserat,
 Ca să ajung mai de vreme să găzduesc la vre-un sat.
 Mergând astfel puțin încă, niște ceață s'a întins
 Și-o 'ntunecime adâncă din patru părți m'a coprins.
 Eu mergeam și ceața, fumul, cât treceà, se lăsà gros,
 Incât abià vedeam drumul cu ochii plecați în jos,
 Satul nu erà departe, dar eu drumul meu pierzând
 Luasem spre altă parte, unde mă duc nevăzând,
 Când mă pomenii d'odată între niște arături.
 Am stătut în loc îndată privind cu fluerături.
 Mă miram spre care parte să merg calea să-mi descurc.

Ziua eră prea departe să stau aci să mă culc.
 Privind așa, mai departe văz o lumină de foc
 Și prin măracini, prin gloduri o luai la acel loc.
 Intuneric fiind foarte, unde călcam nu vedeam,
 Tiind ochii spre lumină mă 'mpiedicam și cădeam
 Până când în cea din urmă d'odată cum am pășit,
 Mă pomenii într'o groapă de unde n'am mai ieșit.
 Noroc că nu fuse apă, ci un puț nisipos, sec,
 Săpat, neisprăvit încă,—dar puteam să mă înec.
 Nici n'au fost ghizduri sau lemne de care să mă lovesc,
 Că adormiam somnul tatei, să nu mă mai pomenesc.
 De cât mă aleasei numai cu dureri din lovituri,
 Cu genunchi, coate belite, și la ochi cu zgârieturi.
 Și așa fără de voie am rămas să dorm aci,
 Nevrând să fac ca țiganul în tindă a conăci.
 Ii găsim atunci dreptate, de și-l luasem de prost
 Și ziceam că mai cuminte de cât mine el a fost.
 De făceam și eu ca dânsul, nu eram să rătăcesc
 Și să caz în astă groapă, să mor să mă prăpădesc.
 Fiind mult până la ziuă am avut timp de prisos
 Ca să procetesc în minte mii de spuneri de folos,
 Pe care eu mai 'nainte nu le chibzuiam așa,
 Ci-mi intră pe o ureche și pe cealaltă-mi ieșî.
 Și ziceam clătind cu capul, că d'aia bieții români
 La câte o întâmplare zic vorba celor bătrâni:
 Că omul până nu pătîmește
 Nici-odată nu se 'nțelepțește.

Dar, ca surdului, bați toba la ureche cu ăst cuvânt,
 Că din gură cu vînt iese și se duce iar în vînt:

Adică următoare povață:	Nu plecà fără tovrășie.
Cine pleacă mai de dimineată	Negoțul de vrei să-ți fie sigur
(Ne-așteptând soare să răsără)	Să-l întorci fără tovarăș, singur.
Departe ajunge până seară.	Lupului de ce-i e ceafa groasă?
Și iarăș la orce călătorie	Că singur își gătește de masă.

Așa dar, tovrășia la negoț e de prisos;
 Iar la o călătorie să o iei e de folos,

Căci poate cazi într'o groapă, în apă sau în vr'un râu,
 Și de n'are vr'o putere, tot îți întinde un brâu.
 Bunioară iacă mie cum mi s'a întâmplat:
 Să fi avut un tovarăș, mâine ar vesti în sat.
 Dar acuma cine știe d'aci de voiu mai ieși,
 Poate de sete, de foame în chinuri mă voiu sfârși!

Gândind astfel, văz că 'ncepe a se lumina de zi
 Și scârțâituri de care pe drum a se auzi.
 Atunci cunoscu că puțul e 'n marginea unui drum
 Și pe lângă tot necazul mă bucurai oarecum.
 Deci când simții mai aproape scârțietura de car,
 Incepu să strig din groapă cu răcnet ca un văcar.
 Dar de alt necaz acuma fierea în mine crăpă
 Că sgomotul cel de care de tot glasul mi astupă.
 Mai trecând auzii iarăș niște glasuri de copii,
 Care venise cu vite să le pască prin câmpii.
 Asemenea și la dânșii am început a strigă,
 Dar ei fără să auză, se jucă și alergă.
 Mai dedei încă o gură tocmai cum strigă la lup,
 De eram să-mi rup și glasul și de tot să mă astup.
 Dar ce folos! că băieții de și au auzit glas
 Și-au alergat să se uite în groapă în acel ceas?
 Căci cum mă văzură 'ndată în fundul puțului stând,
 O croiră toți la fugă, „aoleo!, dracul!“ strigând.
 -- Nu sunt drac! strigai la dânșii, dar ei nici n'au auzit,
 Ci 'n sat la părinți să spunie, pe fugă s'au repezit.
 Și sătenii auzindu-i au luat funii pe loc
 Gândind că din sat d'acilea a căzut vr'un dobitoc.
 Dar la puț dacă veniră și se uitară în el
 În loc de drac și de vită văd un om cu ei la fel.
 Și 'ncepură cu mirare a zice ș'a se cruci:
 -- Uci-gă-te crucea, drace!... Măi, dar cum căzuși aci?
 Beat ai fost, n'ai fost în firea-ți, ori cum ți s'a întâmplat?
 Tu ai căzut aici singur, or cineva brânci-ți-a dat?"

Acestea zicând lăsară funia ce au adus
 Și legându-mă cu dânșii de subțiori m'au tras sus,
 Apoi puțintel cu dânșii pe verdeață am șezut
 Și le-am spus toată 'ntâmplarea și în puț cum am căzut.

Deci dând la toți mulțumire și slavă lui Dumnezeu,
 Imi luai traista 'n spinare și plecai pe drumul meu,
 Hotărînd ca mai de vreme la vr'un sat să găzduesc
 Ca nu cumva să se întâmples ceva iar să păținesc.
 Mersei vre-o câteva ceasuri, fără undeva să șez.
 Temându-mă, siliam calea pe drum să nu înserez
 Și tot priviam înainte când și când să văz un sat
 Cum și în cele din urmă de el m'am apropiat.
 Și fiind acum de vreme și soarele încă sus,
 Rămânând ca două suliți să sfințească la apus
 Și nimeni nu se 'ntorsesese din săteni până atunci,
 Ci se aflau toți la muncă 'ncolo 'ncoace prin lunci,
 Șezui aci jos pe iarbă, fiindcă vântul bătea;
 Fiind și gardul aproape mă rezemai d'o propteă,
 Gândind ca să mai rasuflu și să odihnesc cevaș
 Până să vie sătenii și să-mi caut vreun sălaș.
 Eu ostenit de drum, una, al doilea nedormit,
 Stând în puț noaptea întregă în cugete chinuit,
 Am adormit fără veste lângă gard cum am picat.
 Când m'am deșteptat văzui că tot satul s'a fost culcat.
 Incepând să fluer iară, mă scol, mă uit împrejur.
 Și Dumnezeu să mă ierte, cât p'aci eram să 'njur,
 Când văzui că nicăiera lumina nu se zăria
 De cât la o ferăstrue ceva, ceva licăria.
 Imi luai traista la umăr și ciomăgelul în mâini
 Și plecai spre acea casă, lătrându-mă mii de câini.

CÂNTEC DE STEA

Dela Crăciun și până la Bobotează se umblă cu Steaua și Vicleimul.

Sub numele de „stea” se înțelege o stea de hârtie luminată cu mici lumânări de ceară așezate în lăuntru, având desemnată în fața Nașterea lui Hristos și venirea celor trei crai dela răsărit.

Elementele principale din cari se compun cântecele de stea sunt trei: 1) Cântece despre persoane și evenimente biblice, de exemplu: Versul lui Adam, Trei crai de la răsărit; 2) Psalmi versificați; 3) Cântece despre moarte, iad, raiu, etc. Acestea din urmă sunt mai mai nouă și introducerea lor între cântecele de stea se explică prin legătura stabilită de religiune între păcatul original al lui Adam și între Hristos, care vine între oameni ca să-i mântuească și să le asigure un traiu bun după moarte.

Anton Pann a publicat multe colecțiuni de cântece de stea și s'a ocupat și de muzica lor, perfecționând-o. Urmează aci un asemenea cântec.

Steaua răsărită
Strălucește,
Naștere mărită
Ne vestește:
Că s'a născut Domnul
Cel puternic
Pe pământ ca omul
Cel nemernic,
Din fecioara sfântă
Prea curată.
Astăzi lumea cântă
Bucurată.
Magii cum zăriră
Steaua mare,
Se călătoriră
După zare,

Dela stea 'nvățară
De sosiră
In Vitleem-țară,
Și găsiră
Pe Hristos Mesie
De-l văzură
Și de bucurie
Se umplură.
Ca la 'mpărat mare
'Ngenunchiară
Și cu scumpă dare
Se 'nchinară
Și c'o glăsuire
Il slăviră.
Toți într'o unire
Il măriră

I. HELIADE RĂDULESCU

1802 — 1872

I. Heliade Rădulescu s'a născut în Târgoviște; a venit de copil în București, unde a învățat cu un dascăl grec, apoi cu Lazăr. După plecarea acestuia, a ajuns profesor în locul lui, a fost obligat să predea singur toate cursurile și să compună cărți: aritmetică, gramatică, istorie. După 1825, el începuse să se ocupe de toată mișcarea culturală și apoi deveni om politic. În 1829 fundează cel d'întăiu ziar „Curierul românesc”; în 1836, cea d'întăiu revistă: „Curier de ambe-sexe”. În 1834 întemeiază cu Ion Câmpineanu „Societatea Filarmonică”, având de scop să ajute răspândirea culturii și în special să înființeze un teatru; a reușit să dea reprezentații și să organizeze o mică școală de declamațiune și cânt. Heliade a fost unul din conducătorii revoluției din 1848 și membru al guvernului provizoriu. După căderea revoluției, el fu exilat: rătăci mai mulți ani prin Turcia, prin Franța și prin alte țări. În 1866 fu membru al Constituantei. Membru fondator și președinte al Academiei, își dăte demisiunea din cauza unor chestiuni ortografice.

I. Heliade în 1848

(de pe o stampă din acel timp
publ. în „Anul 1848 în România”)

* * *
Activitatea literară a lui Heliade, privită în întregul ei, este de o mare importanță pentru istoria noastră culturală și fără să o cunoaștem, ar fi peste puțină să înțelegem o mare parte a acestei istorii.

Învățând singur și cunoscând singur operele scriitorilor mari ai popoarelor streine, el pricepuse cât de trebuincioasă este această cunoștință pentru progresul unei națiuni. De aceea își propuse să traducă pe toți autorii greci, latini, francezi, italieni, etc., pentru ca în scurtă vreme să aibă puțină oricare Român a citi în limba sa tot ce spiritul omănesc a produs mai strălucit. Pentru o asemenea vrednică de toată lauda dar uriașă încercare, forțele unui om erau de sigur neindestulătoare; dar știu să găsească destui tovarăși,

adunând în jurul său o mulțime de tineri doritori de cultură și îndemnându-i la muncă. Alături cu ei, traduse din Voltaire, Molière, Lord Byron, Lamartine, Dante, etc. Scopul lui nu a fost pe deplin ajuns, pe deoparte pentru că nici el nici tovarășii săi nu s'au consacrat exclusiv acestei întreprinderi, pe de altă parte pentru că nimeni în urma lui nu a luat în mână conducerea lucrării, astfel că până azi n'avem încă traduse toate capo-d'operele străine.

I. Heliade
(după o gravură)

Heliade nu s'a mulțumit însă a fi traducător, ci a publicat și lucrări originale.

Cele mai multe din poeziile lui lirice sunt traduse sau imitate de pe autori străini (V. Hugo, Lamartine, Schiller). Afară de câteva publicate la începutul carierei sale literare, cari sunt scrise într'o limbă românească frumoasă, majoritatea au defectul de a fi foarte greoaie ca limbă: peste măsură de multe italianisme și exprimarea obscură. Dintre originale, de sigur, cea mai frumoasă e „Sburătorul”: model de scriere românească, importantă ca studiu asupra superstițiilor țărănești și perfectă în partea descriptivă.

Principala încercare epică este „Mihaida”, poemă în versuri albe, în care își propunea să cânte faptele lui Mihai Viteazul.

Mai toate poeziile fură reunite de el pe la 1868 în câteva volume intitulate „Curs întreg de poezie generală”, precedate de o introducere, în care stu-

diază chestiunea „latinității limbii române, și de un tractat de versificațiune.

Mai multe din satire sunt scrise în proză și au ori scop literar (Poetul dinastic, Poetul urlător, D. Sarsailă autorul) ori scop politic (Figaro și Don Pascale, Danciu).

Ca fabulist, Heliade a lăsat un însemnat număr de lucrări în versuri de diferite măsuri, corecte ca rimă, dar uneori greșite ca ritm. În genere acțiunea e condusă bine și interesant, dar lipsește simplitatea fabulei, căci el întrebuițează forma aceasta numai ca să nu puie numele persoanelor ce vrea să atace. Mai toate sunt politice. Vom cită: „Măceșul și Florile” îndreptată contra încercării lui Trandafilof de a aduce ruși lucrători de mine, — „Corbul și Vulpea cum a fost”, tractând tema obișnuită, — „Corbul și Vulpea cum este”, în care corbul a prins minte și nu se mai înșală de limbile vulpii.

Scrierile istorice și politice sunt numeroase. Afară de edițiunile elementare de istoria Românilor, trebuie să cităm încercarea de istorie universală critică, din care însă a publicat în cursul vieții sale numai câteva părți. Cele mai

importante din această categorie sunt: „Memoriu asupra istoriei regenerării române“, în care se ocupă de mișcarea din 1848, și: „Aduceri aminte și impresii ale unui izgonit“, în care tratează aceeași parte a istoriei noastre, însă din punct de vedere mai personal. Alături de acestea trebuie să cităm cartea intitulată „Spiritul și Materia sau Equilibru între antiteze“, o colecțiune de articole politice și istorice pe care voește a le reuni într'un tot, legându-le de o idee generală: ideea antitezelor. În ordinea politică, spre a merge bine un stat trebuie ca antitezele să se echilibreze. Nu trebuie să fie nici prea multă libertate, nici prea multă restricțiune, ci moderație în tot. Dacă autoritatea sau guvernul va fi prea puternic, se va naște tirania; dacă din contra poporul va fi mai puternic, se va naște anarhia. Prin urmare nu numai progres, nu numai conservare, ci progres și conservare totdeodată. Cine conservă, are, zice dânsul, și cine are poate progresă mai repede. Deși scrise cu patimă politică, articolele acestea sunt importante prin amănuntele ce se dau despre revoluția din 1848, despre societatea filarmonică și ne arată modul cum s'au privit de o parte din oamenii noștri politici diferite chestiuni, ca unirea, împroprietărirea țăranilor, ș. a.

Între scrierile filozofico-religioase, vom pune în primul rând *traducerea Bibliiei*, căci el dă acesteia o importanță filozofică și politică exagerată.

Ideile lui Heliade cu privire la limba românească s'au schimbat mult în cursul timpului. Se pot deosebi două perioade: a) înainte de 1840: sunt ideile pe cari le vedem expuse în prefața gramaticii din 1828; b) după 1840: sunt ideile lui italianiste. Comparând limba română cu cea italiană, găsește așa de multe asemănări între ele, încât le socotește că sunt nu două limbi, ci două dialecte. Pentru a-și ilustra teoria, compune o gramatică și un vocabular. Conduc de aceste idei, adică de dorința de a stabili cât mai multe asemănări între cele două limbi, introduce în scrierile sale o seamă de cuvinte luate direct din limba italiană, astfel că scrierile sale dintre 1860—70 sunt așa de mult împestrițate cu vorbe de acest fel încât devin neînțelese. De aci în fine decurse ideea foarte ciudată de a schimba toate poeziile sale vechi, scrise în adevărata limbă românească, într'o formă italiană-română. Credențele lingvistice ale lui Heliade fură primite de multă lume, din cauza autorității de care se bucură el, fură introduse chiar în școli; dar după câțiva ani dispărură, fiindcă erau greșite și fiindcă greșeala se putu lesne observa.

Iată principalele scrieri ale lui Heliade:

Scrieri despre limbă: Gramatica românească, Sibiu 1828; Paralelism între dialectele român și italian, Buc. 1841; Prescurtare de gramatica limbii româno-italiene, Buc. 1841; Vocabular de vorbe streine în limba română, Buc. 1847; Principii de ortografie română, Buc. 1870.

Ziare și reviste: Curierul românesc, Buc. 1829—1848; Gazeta teatrului național, Buc. 1835; Curier de ambe-sexe, Buc. 1836—1847; Conservatorul, Paris, 1856.

Poezii: Meditații poetice dintr'ale lui La Martin, Buc. 1830 (și originale); Căderea dracilor, Buc. 1840; 29 Decembrie 1843; Tandalida, poemă eroică, Buc. 1854; Cobza lui Marinică, 1855; Cântarea cântărilor la M. L. Carol I și Elisabeta, 1870; Serafita și Oda Romelei, Buc. 1872.

Traduceri: Fanatismul sau Mahomet, Buc. 1831; Bărbatul bun și femeia

bună de Marmontel, Buc. 1832; Din scrierile lui Lord Byron, Buc. 1834, idem 1837, 1839; Amfitrion dela Molier, Buc. 1835; Cristianismul la începutul său, Buc. 1836; Norma, Buc. 1845; Corricolo de A. Dumas, Buc. 1846; Speronare de A. Dumas, Buc. 1847; Don Juan de Lord Byron, Buc. 1847; Crucea de argint de E. Sue, Buc. 1858.

Scrieri didactice: Regulele sau gramatice poeziei, Buc. 1831; Aritmetica lui Francoeur, Buc. 1832; Prescurtare de istoria Românilor, Buc. 1861. 1870; Abecedar, Buc. 1861;

Istorice și politice: Protectorat du Czar ou la Roumanie et la Russie, Paris 1850; Souvenirs et impressions d'un proscrit, Paris 1850; Mémoire sur l'histoire de la régénération roumaine. Paris 1851, trad. românească București 1863; Epistole și acte ale oamenilor mișcării din 1848, Paris 1851; Descrierea Europei după tractatul dela Paris, 1856; Dossier relatif au Principautés Danubiennes;—Instituțiile României, Buc. 1863; Echilibrul între antitezi sau spiritul și materia, Buc. 1859—1869; Istoria critică universală, Buc. 1892 (postumă).

Religioase: Biblia sacră: trad. Paris 1858; Biblicele sau notițe asupra bibliei. Paris. 1858.

Colecții de scrieri: Curs întreg de poezie generală, vol. I 1868 București. (Cuprinde: articole despre versificație și poezie, traduceri și câteva poezii originale); vol. II. Buc. 1870; (Cuprinde: un articol despre epopee și o poemă Anatolida); vol. III Partea I Buc. 1870 (Cuprinde o poemă, tradusă Fingal); vol. III Partea II Buc. 1870 (Cuprinde traduceri din Dante, Infernul); Publicația s'a continuat după moartea poetului: Epicele, Buc. 1880 (Mihaida, Orlando furioso, traducere după Ariosto); Dramaticele 1878. (Brutus de Voltaire, trad.); Satirele și fabulele, Craiova 1884.

Extrase: Scrieri alese. Bibl. pentru toți. No. 546.

Cum se vede, Heliade desfășură o activitate prodigioasă. Cu natura lui vie și entuziastă, cu spiritul pătrunzător, cu stilul plăcut și presărat cu ironii fine, el câștigă mulți amici și partizani determină o adevărată mișcare literară și de aceea i se dăte numele de „părinte al literaturii române“.

DISPOZIȚIILE ȘI ÎNCERCĂRILE MELE DE POEZIE

În „Curierul de ambe sexe“ Heliade a publicat și câteva articole originale. Dintre ele, cel mai însemnat (în periodul II) este acesta care se reproduce mai jos. El arată ce talent literar de povestitor avea Heliade și ce frumos știa să scrie în limba românească curată și cât trebuie să deplângem teoriile lui de mai târziu despre limbă, cari au avut o influență păgubitoare asupra stilului său.

Învățam grecește, cum se învăță pe atunci, Octoih și Psaltire; nu înțelegeam nimic. Într-o Duminică, am văzut la poarta bisericii Krețulescului lume multă adunată; am stat și eu să văd ce este: un fecior sau vizitiu citia în gura mare Alexandria, și câți trecea pe drum se opriă și ascultă. Când

m'am oprit eu, citirea venise dimpreună cu Alexandru până la Ivantie Impărat.

Nu mă putui deslipi de acolo, ascultând descrierea aceluia loc de răcoare, de verdeață și adăpat de fântâni cu apă vie. A trebuit să tacă acel om, minunat pentru mine (vizitiul, zic), ca să fug și eu d'acolo. Am venit acasă vesel și am cerut foarte rebel, plângând, să-mi dea doi lei să cumpăr o carte. Eram rău când plângeam; sculam vecinii în picioare. A trebuit să mi se dea banii și alergai îndată și-mi cumpărai cartea prețuită și plină de minuni. Dar ce să fac cu dânsa? că în mâinile mele eră mută. Vruî să citesc; câteva slove se potrivia cu cele grecești; dar mă împiedică o grămadă de alte încurcături ce semănă¹ unele turnuri, A, altele caractețe sau scorpii ✕, altele țesturi și ciuperci ✕, † Tata nu eră în București să-mi spuie, mama știă carte numai grecească; în via grădinei lucră câțiva Olteni; vreo doi dintr'înșii eră cu călimările la brâu și știă carte. Mă rugai de unul, care mi se părû mie mai procopsit, și pe care-l recomandă către mine și numele lui (il chema Alisandru). El îmi spuse pe picior, lângă un dud favorit al meu, ce-l găurisem de mai nainte și prin care petrecusem o funie cu mare meșteșug, ca să învăț să sar pe funie ca comediantii ce văzusem că jucă la dulap în Cișmigiu. Acolo, lângă acel dud, începui a sloveni românește: „Impărăția la Răsărit ș. c. 1.“ Intr'o jumătate de ceas, nu mai aveam trebuință de dascăl, începui a citi, și în patru zile isprăvii Alexandria din scoarță până în scoarță. Se înțelege însă, că în acele patru zile dascălul de grecește nu m'a văzut prin școala lui. Plecăm dimineața să merg la școală, dar mă întorceam pe altă uliță, intram prin grădină și pe după casă, pândind să nu mă vază nimeni. mă urcam în pod, mă băgam sub un coș și acolo citiam vitejile lui Alexandru cel mare, cum s'a bătut cu racii, cu furnicile și cu Por împăratul ș. c. 1. Tot sub acel coș am învățat să scriu și numerele arabice până la 100, cum și să scriu slovele românești de tipar. Imi făcusem niște foite, pe cari scriam și prescriam; dar vream ca cu dânsule să-mi

¹ Semăna(u): păreau.

rămâie și numele nemuritor. Așă, făcui altele căroră le didei formă de carte cu titlul ei după orânduială. Mă luai după titlul Alexandriei și făcui și la compoziția mea un titlu foarte iscusit și însemnător, după cum urmează:

ACEASTĂ CARTE

făcută de mine

NIȚĂ SAU ION RĂDULESCU¹

în zilele

POLCOVNICULUI ILIE (Tata)

și cu blagoslovenia

SFINȚIEI SALE FRUSINA (Mama)

1811

Astfel, în patru zile învățai a citi românește, scriam numere și mă făcui și autor al vestitei compuneri: *Această carte*. Mă gândiam eu că, dacă fac la cărți când sunt de nouă ani, dar când m'oiu face mare! Eram încredințat în mine că o să mă fac un mare cărturar, dar nu mă credeă nimeni.

Procopseala însă și autorlăcul mi-a dat prin piele, că o drăcoaică de slujnică s'a suit a patra zi în pod să dărăcească la in, fiind vremea cam ploioasă. Eu a trebuit să ies odată din coș, dar mă primejduiam să mă vază și să mi se dea pe față îndărătnicirea mea de a merge la dascăl; îmi luai inima în dinți ieșii din cabinetul meu de lectură (din coș) și făcui să țipe biata Ilinca cât alergară toți din casă. Mă deteră binișor din pod, mă puseră în cărcă lui moș Măinea și mă trimiseră la școală. Dascălul mă primi în bătăi și mă puse iar la psaltirea grecească. Eu uram cartea grecească, dar din ziua aceea o urâi și mai mult; ș'a trebuit s'o sufer până când dete Dumnezeu ciuma dela Caragea din 1812. Toată lumea eră tristă atunci; numai eu eram vesel c'am scăpat de Alexe și de psaltirea lui, pentrucă fugiam la moșie, afară. Mai un an am fost slobod, și nu-mi petreceam vremea decât la o stână de oi, unde păstorii aveau felurimi de cărți. Acești

¹ Până atunci nu intrasem în școalele elenice, ca să mă numesc Heliade, zice autorul. Noi vom observă că el și-a scris numele în trei feluri în cursul vieții: Eliad, Eliade, Heliade. Această din urmă s'a adoptat în manualul de față.

oameni veniau sărbătoarea în sat și căutau la zodii fetelor și flăcăilor cu un călindar ce eră tipărit nu știu unde, că semănă slova rusească. Li se duse vestea în sat și fură chemați și la curtea boierească (cum am zice, la noi acasă). De aci mă cunoscui cu dânsii și nu mă mai putu ține în frică nici câinii dela stână ce eră să mă rupă odată. Într'o vară citii cu ei împreună Poarta Pocăinței, Epistolia ce a căzut din cer, Viața sfântului Alexe omul lui Dumnezeu, scrisă de mână, Vieța părintelui Macarie, Avestița, fata Satanei, Pogorîrea Maicei Domnului la Iad și alte vieți ale sfinților¹.

Mai pe urmă veni din Brașov acestor păstori și istoria lui Arghir². Eu până atunci din câte citisem, știam pe din afară numai Epistolia ce căzuse din cer la Palestina; îmi plăcea unde zice că se jură Cristos pe brațul său cel drept, și când declamam pe din afară, ardăcam și eu brațul.

Când văzui însă pe Arghir, eram în ceruri de bucurie; învățai mai într'o săptămână cântarea întâiu. Mă încurcă însă că nu știa nimeni să-mi spuie ce este *muză*; într'un cuvânt eram de minună în casă, când mă auziă fetele, spuindu-le pe din afară în stihuri istoria frumosului Arghir și a prea frumoasei Elene. Când ziceam: „Hip! hop! la a mea iubită“, aveam și biciul în mână, plesniam cu dânsul și săriam în sus, dar mi-eră necaz de ce n'are și biciul meu puterea aceea de farmec (să mă facă să sbor).

Pe toamnă dete un guturai mare în toată casa, și eu, deprins cu versificația lui Arghir, făcui versuri guturaiului, cari încep astfel:

O guturaniu, guturaniu!
 Mulțumește-te încai
 Că te odihnești prin nasuri
 Și prin gâturi faci taifasuri...

În vremea ciumei învățasem multă carte, că eu țineam citirea în biserica satului. Alde țârcovnicul ajunsese nimic pe lângă mine (o spuneă toți sătenii).

Intorcându-ne la București după încetarea boalei, auzii că se plângea părinții că trebuie să fi uitat eu tot ce învățasem

¹ Diferite cărți de literatură poporană scrisă.

² Povestea „Arghir și Elena“ de Ion Barac.

mai din nainte, și cu adevărat uitasem, căci pe psalmul cel dintâi citiam tot atât de încet ca și pe psalmul cel din urmă.

Bietul Dascăl Alexe murise și pe atunci se dusesese vestea unui Dascăl călugăr la Sf. Nicolae, părintele Naum. Eră cam departe până la Sf. Nicolae, dar hotărîră părinții să mă dea acolo.

Incepui la Naum. Acesta știă elinică; dar eră român și zise părinților să-mi ia cartea lui Papazoe or Polizoe¹. Mă puse la istoria Sfântă prin întrebări și răspunsuri; din grecește îmi tălmăciă românește. Din ziua aceea nu-mi mai fu urită cartea. În scurtă vreme mă puse la gramatică, la Esop, Chipul; mergeam bine, că înțelegeam ce învățam, pentrucă bietul Naum tălmăciă băieților săi din elinește în grecește și în românește².

Trecui de aci la școala grecească dela Măgureanul; eram de vreo 13 ani atunci, ș'am învățat acolo până a venit G. Lazăr, în anul 1818.

La deschiderea școalei românești, am vrut să fac versuri, cari n'au plăcut conșcolarilor mei; eu însă credeam că de pismă nu le place. Incepeam astfel:

Muzele la Olimp cântă,
Săltând cununi impletesc,
Dup'a lor dar pildă sfântă
Veniți să mă veselesc...

Când n'are cinevă ce să spuie, când capul e sec și inima rece, atunci poate alergă la dușii de pe lume să vorbească de muze, de Olimp, de Apolon, de Cerber, de Pluton, să grămădească vorbe d'alde astea câte voește, că potrivește și versul și seamănă a poet. Bieții conșcolarii mei râdeă de poeziile mele, dar eu, după cum zisei, credeam că rîd de pismă, și paguba eră a mea, că mă necăjiam să nu se atingă nimeni de liră.

La moartea mamei am vrut să fac o tragedie, pe care, *zâlnic*, pentrucă eram peltic pe lângă celelalte. Pelticia nu

¹ Heliade nu-și aduce bine aminte de numele acesta. E vorba de gramatica grecească tipărită de un preot grec numai Polizoi Contu.

² Probabil că acest dascăl de care vorbește aci Heliade este cunoscutul scriitor bisericesc Protosinghelul Naum Râmnicianul.

știu de eră firească sau câștigată din limba grecească. Cu intrarea în școala românească, slavă Domnului, că m'am dres, pentru că eram prea fricos de râsul dracilor de băieți. P'atunci să mă fi pus cineva din câți zic ca să scrie Românul cum pronunță, p'atunci zic să mă fi pus să fac o ortografie românească, că s'ar fi dus pomina de dânsa, de le-ar fi rămas și dumnealor numele nemuritor și mie; n'aș fi rămas un om așa neînsemnat ca acum.

Făceam, cum zic, versuri pe moarte, zece d'o pară, dar eu nu le-ași fi dat nici pe zece parale unul, pentru că le aveam dimpreună cu mine la mare ipolipsis (după cum se vorbiă pe atunci). Mi se părea că pe mine m'a orânduit Dumnezeu să luminez neamul; dar când îmi intră în mână Liricele lui Atanase Christopol¹, mi se tăie tot cheful de a mai face versuri din capul meu. Le învățasem pe din afară și într'o vară mi-aduc aminte că le-am tradus pe toate.

Le-am dat d-lui Carcaleki², ca să le tipărească la Buda, când venise aci d-lui, la anul 1820; dar pe semne că au rămas netipărite, căci eu gândiam că cum le-or vedeà la tipografie, făcute mai vârtos de mine, și apoi cu litere latinești, numai decât o să le tipărească fără parale, pentru că eu nu dădusem nici o pară d-lui Carcaleki. Din mila lui D-zeu s'au pierdut acele traducții și începutul mai totdeauna îl ține cineva minte pe dinafară. Iată cum eră poema dintâiu:

Intr'o zi primăvăroasă
Cântând prea de dimineață,
Se coboar'o drăgăstoasă
Muză dulce cântăreață
Ce Erato o numesc....

Și celelalte... că am uitat.

¹ Atanasie Christopol, poet grec, preceptorul fiilor lui Alex. Moruzi.

² Carcaleki eră un autor de calendare și mai târziu ziarist (mort 1856).

CÂNTAREA DIMINETEI

Poezia aceasta este una din cele mai vechi ale lui Heliade. E scrisă în 1822; dar în 1861 o modifică, schimbând cuvintele ce i se păreau că nu sunt destul de latinești. Ambele forme le-a publicat în „Cursul de poezie generală”. Noi reproducem pe cea dintâiu, care e mai bine reușită.

Cântarea dimineții
 Din buzi nevinovate,
 Cui altui se cuvine,
 Puternice părinte,
 Decât ție a da?
 Tu ești stăpân a toate,
 Tu ești prea bunul Tată;
 A tă putere sfântă
 Făptura ție 'ntreagă,
 Ne ține și pre noi.
 În inimă 'n tot omul
 Tu ai sădit Dreptatea,
 Unirea și frăția,
 Tu conștiința scumpă,
 Tu bun ce-avem ne-ai dat.
 P'aceste saduri sfinte
 Răcoritoare ploaie
 De adevăr să pice,
 Să crească, să dea rodul,
 Să fim prea fericiți.
 Indreptătorul lumii,
 Tu ai slăvit noroade,
 Le-ai dat tu legi prea sfinte
 Ce țin aceste saduri;
 Slăvește și pe noi.

Ș'aceste legi prea drepte
 Orice norod le calcă
 Sau care nu le știe,
 Cade, ruin' rămâne,
 Se face neștiut.
 Din slava strămoșească
 De am căzut, ne 'nalță;
 De am uitat unirea
 Ce-i întăria în toate,
 Acum ne fă uniți.
 Să știm c'avem dreptate,
 Să știm ce, cine suntem,
 Ș'asa să nu se uite
 O nație slăvită
 Ce-am fost și ce-am fi noi.
 Cu toții dară Ție
 Cântăm cântare nouă;
 În flacăra unirii
 Intindem mâini la tine,
 Rugăm să ne 'nsoțești.
 Ne luminează mîntea,
 Să te cunoaștem, Bune,
 Să știm că ne ești Tată,
 Să te cântăm mai bine,
 Ș'asa să ne 'mpăcăm.

PREFAȚA GRAMATICEI DIN 1828

Gramatica lui Heliade înseamnă un moment de căpetenie în dezvoltarea studiilor lingvistice la noi. Prin ea reformează alfabetul cirilic, înlăturând spiritele, accentele și unele litere de prisos. Prin ea pune principiile reformei ortografice: ortografia cea mai simplă este cea mai bună; ortografia trebuie să fie fonetică. Prin ea rezolvă chestiunea termenilor tehnici: să luăm cuvinte din limbile moderne sau din limba latină și să le transformăm după cerințele limbii noastre.

— Ei! dar ce fel de carte e asta?! uite-te minune! aci lipsesc o grămadă de slove;ăștia vor să ne lase săracii! Aci

fălosul și purtătorul de ortografie u (*i*) lipsește; mărețul și îngâmfatul w (*ot*) asemenea; or (*u*) cel bogat în loc nu se mai vede! În loc de k (*iet*), unde și unde se vede ea (*e-a*), în loc de w (*iu*) is (*i-u*)! Vai de mine, ce grosime și moșăcie! Ea te uită, că ăștia și pe delicatul și plinul de dulceață Θ (*thita*) l-au scos! Nu, zău, ăștia sunt Români groși, bădărani dela țară, nu vor să aibă cât de puțină evghenie pe dânșii! Dar ce văz! Ei în loc de ă (*csi*) pun. ^{nc} (*c-s*); în loc de Ψ (*psi*), ^{nc} (*p-s*). Sunt vrednici de răs întru adevăr. Vedeți lucruri copilărești! vedeți eresuri! vedeți nesocotinți! Toată lumea se silește din ce mai are să mai adauge și să se mai îmbogățească; dar ei! Ia uitați-vă, că și din ce mai aveam, vor să mai lepede!.. Ait! s'a stricat, s'aa duuus acum și limba!! ei au lepădat și ocsiile! și psill! și dasia!!! O drăguțule, ca de ele de nimic nu-mi pare așa de rău, că par'că erau niște floricele! Oamenilor fără gust, fără leac de ortografie! Dar cine v'a pus pe voi să vă arătați mai iscusți decât atâția înțelepți bătrâni? Voi v'ați găsit să stricați aceea ce au găsit cu cale atâția inși, și nu ca voi, ci altfel de învățați și apoi... Nu știți voi că obiceiul este bătrân și că trebuie să purtați cinste și sfială către dânșul? Păcat de D-zeu, să se ducă atâtea slove!

— Așa, domnule, s'au dus, și acuma dumneata să fii sănătos; ele s'au dus și nu se vor mai întoarce, căci le-a gonit o soțietate întreagă, le-a gonit însuș dreptul cuvânt. Și dumneata, domnule, mai stâmpără-ți furia puțin și gândește-te mai bine, ce va să zică o soțietate și ce au făcut soțietățile în lume, ca să știi către cine îți îndreptezi cuvântul; și după ce vei începe a cunoaște ce va să zică unu și ce va să zică o soțietate, ascultă glasul ei cel serios, liniștit și fără atâtea strigări și mirări lungi; învață că glasul soțietății este glasul norodului și că ea poartă și înfățosează persoana obștii.

Nevoia a făcut pe oameni să-și afle cele ce le eră de trebuință. Când oamenii au aflat mai întâi slovele, au băgat de seamă câte sunete și câte glasuri sunt în limba lor, și așa au hotărât pentru fieștecare sunet și pentru fieștecare glas câte un semn adică câte o slovă. Așa au făcut toate neamurile

¹ Numirile spiritelor și accentelor în ortografia greacă.

când au vrut să scape de semnele ieroglifice, și așa au făcut pe urmă după dânsele și Grecii.

Astfel după dânșii au făcut și Latinii, priimind numai cele ce le-au trebuit; astfel, și încă și mai înțelepțește Italienii; astfel și toate națiunile cele înțelepte și gânditoare într'această pricină, ce au umblat numai după ce le-a trebuit! astfel a trebuit firește să urmăm și noi. Dar fiindcă, când am început a ne întrebuiță cu slovele cele slavonești, a fost tocmai vre-

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΖ

ΡΟΜΑΝΕΑΚΖ

ΑΕ

Δ. Ι. ΕΛΙΑΔ'.

ΔΑΤΑ ΑΔ ΤΥΠΩΡ ΚΒ ΚΕΛΤΒΙΛΛΑ

Δ. ΚΟΚΟΝΒΛΒΙ ΣΚΑΡΛΑΤ' ΡΟΣΕΤ'.

1 8 2 8.

Gramatica lui Heliade din 1828.

mea când turburările, neodihniile, fugile și răsboaiele ce aveam cu vrăjmașii noștri, nu ne da pas să ne gândim de alte lucruri mai interesătoare, necum de acest bagatel; le aceea până mai deunăzi, câte slove au avut Slavii, noi le grămădiam cu loc fără loc prin cărțile noastre, ni se părea că tot una poate să fie ortografia slavă cu ortografia noastră și că printr'însa dăm o strălucire limbii noastre, puindu-i o năpaste în spinare. . . . .

Meșteșugul scrierii este aflat ca să ne înțelegem și cu cei ce nu sunt față cu noi. De multe ori însă scrierea cea nedeșăvârșită a pricinuit confuzie și neînțelegere, care a stat cea dintâiu pricină de a se pune regule ortografiei; tot ce aduce neînțelegere, trebuie lămurit. Și aceasta a făcut să se nască atâtea semne ale prozodiei și ale punctuației. Dar fiește limbă își are *ortografia sa și aceea a stătut mai norocită, care s'a supus la mai puține reguli*. Punctuația numai a stătut și este tot aceea la toate limbile; pentru că oamenii tot într'un fel se gândesc, și mișcările și opririle lor în vorbire sunt tot acelea. Cel mai delicat și cu gândire lucru în ortografie și care face cinste duhului omenesc este punctuația; ea desparte și face chiare¹ judecățile noastre, arată șirul și relația lor și ne face și să ne înțelegem și să ne facem înțeleși în scrierile noastre; și ea singură împlinește sfârșitul pentru care s'au aflat regulile ortografiei, mai vârtos în limbile cele vii. Toate celelalte nu sunt decât o pedanterie și o lipsă în gândul și duhul omenesc, adică un semn de necunoștință a folosului și sfârșitului ortografiei. Frații noștri Italieni foarte înțelepți și gânditori au cunoscut ce le este de lipsă și care sunt roadele pedantismului într'această materie. Pre dâșii și drumul pășirii într'u cunoștinți al duhului omenesc trebuie să urmăim și noi. Aci îndrăsnesc a vorbi pentru frații noștri din Transilvania și Banat, cari sunt vrednici de toată lauda pentru ostenele și silința ce pun pentru literatura românească. Pentru ortografia însă care voesc să introducă, scriind cu litere latinești, bine ar fi fost să urmeze duhului italianesc, adică a scrie după cum vorbesc. Și să nu se ia după ortografia franceză și englezească, care păzește derivația zicerilor, care este

¹ Chiare = clare.

născută în veacurile sholasticismului și de cari chiar singuri acum ar voi să se scuture. Un meșteșug care voesc să rămâie păstrat numai pentru cei ce vor avea norocire să știe latinește și fără nici un folos așa de mare încât să stea în cumpănă cu greutatea și neînlesnirea. Cel ce cunoaște limba latinească știe că zicerea *timp* vine dela *tempus* sau de va fi scrisă *timpu* sau de va fi scrisă *tempu*; asemenea și *primăvara* este cunoscută de unde vine, sau de va fi scrisă *primavera*, sau de va fi scrisă *primavara* ș. c. l. Pentru cel ce nu cunoaște limba latinească este în zadar, or cum vor fi scrise zicerile, căci mijlocul scrierii nu poate să-l facă să cunoască izvorul, când el nici odată n'a fost acolo. Așa dară, *pentru ce să nu scrim după cum pronunțăm când scrim pentru cei cari trăesc, iar nu pentru cei morți?* Romanii, strămoșii noștri scria după cum pronunță. Ciceron, Virgilie și ceilalți autori nu au scris faptele lor pentru Romanii ce au trăit pe vremea lui Romul și Brut, ci pentru contemporanii săi. Asemenea și noi nu scrim pentru strămoșii noștri, pe care i-a adus Marele Traian aci, ci pentru contemporanii noștri, și nu trebuie să-i căsnim și să-i muncim atâta până să ne înțeleagă și să le luăm dreptul de a-și scri limba, rămâind pe seama numai celor ce știu latinește și celor ce în toată viața lor vor sta cu dicșionerul în mână.

Fiește ce limbă, când a început să se cultiveze, a avut trebuință de numiri nouă, pe care sau și le-a făcut de la sine, sau s'a împrumutat măcar de unde, și mai vârtos de acolo de unde a văzut că este izvorul știinților și al meșteșugurilor. Grecii s'au împrumutat dela Fenicieni, Egipteni, Arabi, Asirieni ș. c. l. de acolo de unde și învăță științele și meșteșugurile; Romanii dela Greci; cestelate nații ale Europei dela Romani. Noi asemenea o să urmăm și mai vârtos când avem de unde. Noi nu împrumutăm, ci luăm cu îndrăzneală dela maica noastră moștenire și dela surorile noastre partea ce ni se cuvine.

Trebuie să ne împrumutăm, dar trebuie foarte bine să băgăm de seamă să nu pătimim ca neguțătorii aceea care nu-și iau bine măsurile și rămân bancruți (mofluzi). Trebuie să luăm numai acelea ce ne trebuie și de-acolo de unde trebuie și cum trebuie.

Unii nu voesc nicidecum să se împrumute și fac vorbe nouă românești: *Cuvântelnic* (Discsioner), *Cuvintelnică* (Loghică)..., *ascuțit-apăsât* (ocsiton), *neîmpărțit* (atom, individ), *asupră-grăit* (predicat), *amiazăziesc* (meridian) ș. c. l. Alții se împrumută de unde le vine și cum le vine; de iau o vorbă grecească, o pun întreagă grecească, precum: „patriotismos, entusiasm, cliros“ ș. c. l.; de iau dela Francezi, o pun întreagă franțuzească, precum: „nation, ocașion, comision“; ș. c. l.; de iau dela latinește, le pun întregi latinești, precum: „privilegium, collegium, centrum, punctum“ ș. c. l.; de iau dela Italieni asemenea, precum: „soțietă, liberta, cvalita“ c. l. *Vorbele străine trebuie să se înfășoșeze în haine românești și cu mască de Român înaintea noastră.* Romanii, strămoșii noștri de au primit vorbe străine, le-au dat tiparul

Primul număr din „Curierul românesc“, 1829

(după un exemplar din biblioteca Academiei Române).

limbii lor; ei nu zic „patriotismos, entusiasmos, cliros“ ș. c. l., ci „patriotismus, entusiasmus, clerus“. Francezii asemenea nu zic „geografia, energia, kentron“, ci „jeografi, enerji, santr“; precum și Italienii „geografia, energia, centro“. Asemenea și noi de vom voi să rumânim zicerile aceste toate de

CURIER

DE

AMBE SEXE

JURNAL LITERAL

Аѳѣтъ фовъса дѣ доъ орі пѣ аѳѣ. аПрѣзѣщѣраѳіа сѣ фавъ ап Бѣ. Курѣрѣ аа рѣлаѳіѣ, нѣ аа пѣвѣѣ аа ЧЧ. Окжрѣтѣрѣ сѣ аа DD. Профѣсорѣ пѣвѣаѳі. Прѣѳа нѣ зп ап естѣ ап гаавѣт.

ISTORIA PATRIEI

Nici o fuziune nu poate fi mai temeinică și mai folositoare pentru o țară decât cea care poartă în sine și cele două elemente care sunt necesare pentru a forma un naționalism: știința și sentimentul.

Nu se poate trăgăni în istoria noastră decât prin faptul că ea este o istorie care nu are decât un singur scop: să demonstreze că românii sunt un popor care are dreptul să se organizeze în stat și să se apere împotriva tuturor celor care vor să îl invadeze. Acesta este scopul principal al istoriei noastre, și este un scop care trebuie să fie urmărit cu tenacitate și cu încredere.

Înaintea noastră stă o țară care are dreptul să se organizeze în stat și să se apere împotriva tuturor celor care vor să îl invadeze. Acesta este scopul principal al istoriei noastre, și este un scop care trebuie să fie urmărit cu tenacitate și cu încredere.

O astfel de țară are dreptul să se organizeze în stat și să se apere împotriva tuturor celor care vor să îl invadeze. Acesta este scopul principal al istoriei noastre, și este un scop care trebuie să fie urmărit cu tenacitate și cu încredere.

sus, trebuie să zicem „patriotism, entusiasm, cler, nație, ocazie, comisie, geografie, energie, centru, punct, soțietate, libertate, calitate, privilegiu, colegiu sau mai bine privilegiu, colegiu“, după geniul și natura limbii.

Dar ca să se desăvârșească limba și mai bine și ca să se hotărăscă odată cum să rămâie termenii cei noi, aceasta nu se va putea, până când nu se va întocmi o Academie de câțiva bărbați, a căror treabă să fie numai literatura românească, cari cu vreme vor pune în regulă și vor desăvârși limba prin facerea unui dicsioner.

O SCRISOARE CĂTRE C. NEGRUZZI

În vremea când Heliade redactă „Curierul românesc“ și „Curierul de ambe sexe“, a avut raporturi foarte strânse cu Costache Negruzzi. Din aceste raporturi a urmat un schimb de scrisori între ei. În aceste scrisori s'au tratat multe chestii relative la literatură, la cultură, la limbă. Heliade a publicat și multe scrieri de ale lui Negruzzi în Curier, iar în tipografia sa a tipărit cărți de ale scriitorului ieșan.

Urmează aci una din aceste scrisori -- după: Șăineanu, „Autorii români“.

Domnul meu!

Până a nu intră a-mi da și eu părerea la câte cu dreptate mă întrebi, voiu să vă arăt că o limbă, cu cât se lucrează, cu atât se cultivă, se regulează și se desăvârșește, legiuindu-se fiecare termen și fiecare frasă, cum să se zică și cum să se scrie. Prin urmare limba noastră, când am început să o scriu, mai întâiu mi-am croit, sistemă potrivită, după a mea părere, pe natura și însușirile ei. Mai întâiu am scris foarte urât ca fiecare începător fără model, fără ajutor, fără tovarăș carele să-mi sprijine a mea părere în părerea lumii. Singur a trebuit să mă lupt cu prejudecățile și obiceiurile, cari de multe ori trebuie să le respecte cine-va, pentrucă și de sunt mai totdeauna nedrepte, dar sunt bătrâne, sunt înrădăcinate, sunt puternice! Pretutindene la început, poate să mă vază cineva un scriitor care începe, care nu are încă experiență și prin a căruia pană abia a trecut încă câte-va vorbe și câteva frase ale lumii întregi. M'am silit însă totdeauna a nu ieși din sistema mea. De multe ori iară un scriitor încercat poate să mă vază că, scriind, am vrut să fiu înțeles și prin urmare am respectat vorbele și frazele cele vechi și obișnuite

Domnului meu.

Ach apikhi dorpe. sae padepp. ak S. T. deke
 H. 12 of. te nepe ak vitar a p. carda;

Prand, nige Nypia Todop. a-agle koru pa tu vas
 uod de uopant nelpis in ce pr. b. t. te do. ak. t. v. p. b. v. e.

B. Ba a B. dia tu vas pa nant lachis uod n. g. tr.

u. u. g. a. p. i. e. Ba v. B. n. e. p. t. d. pa nant n. v. l. g. r. n. g. f. te

te. g. a. do. t. n. e. l. k. r. i. in de uodop de n. v. p. n. b. e. y. s. t. e. p. o. l. e,

B. in Ti. o. v. y. e. g. , l. a. i. p. r. e. p. n. t. a. a. p. a. c. e. a. s. o. a. n. i. e.

capie in

sub forma în care se află, care deși vicioase, da însă să înțeleagă cititorului ceea ce s'a gândit scriitorul.

Sistema mea a fost ca să poată cmeva aduce limba în stare pe cât se poate a exprima tot ce se gândește fie în materie fizică, fie morală, fie politică, fie religioasă. Pe drumul acesta am vrut să am de povăț, de se va putea, *dreptul cuvânt*, *armonia* și *energia*, și sau pe câte trele să le întrebuițez deodată, sau, după întâmplări, să aleg pe cea mai preferabilă și mai potrivită cu împrejurarea. *Dreptul cuvânt* mă povățuia ca toate zicerile cele nouă să mă silesc a le rumâni, după cum le-au grezit, latinit, italianit... Grecii, Romanii, Italianii... *Armonia* (pe cât a putut să fie priimitoare urechea mea de armonie, sau după ce a mea crezare, m'a făcut să mă deprind mai mult sau mai puțin cu sonuri mai blânzi și mai aspre), armonia, zic, cerea ca în această pravilă de a rumâni zicerile, să nu uit și drepturile ei, ce în toate veacurile și în toate locurile le-au avut, de a i se face adică totdeauna scutire din pravilă, când a ei ureche delicată este rănită de asprimea întâlnișului celui urât. *Energia* iară, având de cea dintâi împuternicire dreptul cuvânt, își pierde toată puterea, când e silită a se târi zăbovindu-se de lungimea zicerilor, ca să ajungă la a sa țintă. Atunci e măreață, atunci e sublimă. când purtând adevărul pe brațele sale cele nervoase, să răpede ca fulgerul din gura oratorului și merge de tună în urechile ascultătorilor. O limbă polisilabă mă socotiam că nu poate să aibă acea destoinicie și putere ca una ale căreia ziceri sunt scurte, lesne de pronunțat și cu îmbelșugare în fiecare rând. Limba noastră, după cea grecească, este cea mai polisilabă din câte cunosc și totdeauna m'am silit întru aceea ce s'au putut a o scăpa de acea întindere leneșă și de acele terminații, care ni le-au dat străinii, ce învățau rău și urit limba noastră. Și la zicerile cele nouă, ce le-am întrebuițat am fost stăpân a le da orice formă voi voi (stăpân zic pe mine, iar nu în opinia lumii). Cu această sistemă, croită după a mea părere, fără să silesc pe nimeni ca să o primească, am urmat drumul meu.

Mai întâiu am vrut să-mi fac termenii ce-mi trebuia, și nu am întreprins un dicționar, căci scopul meu nu era ca să vin nechemat de nimeni și să mă fac legiuitor, după al meu

capris, al unei limbi pe care nu o cunoșteam decât în general dela părinții mei, cari o învățase și m'au învățat și pe mine mecanicește.

Am vrut mai întâiu să-mi fac și să-mi hotărâsc mie o limbă prin care să-mi exprim și să-mi înțeleg cece gândiam; am vrut să-mi fac vocabularul termenilor tehnici și ca să pot să dau peste dâșii m'am apucat a traduce din științe; am început întâiu dela gramatică, și nu iară ca să mă fac legiuitorul limbii, ci ca să am prilej a trece prin tipii limbii, și ca să-mi pui pe vocabularul meu termenii cei noi gramaticali și să-mi formeze limba gramaticii. Pe urmă am făcut sau am cules o geografie politică și matematică, am tradus cursul de matematică a lui Francoeur, Logica lui Condillac, câteva lecții de literatură sau de poetică și retorică și celelalte. Prin urmare eu am trebuit vrând, nevrând, a trece prin toți termenii trebuincioși în acele științe sau arte, a-i boteza într'un fel bine sau rău și a-mi îmbogăți vocabularul.

Ca să nu-mi rămâie lucrarea neroditoare, ca să mă pot folosi dintr'insa cugetând mai de multe ori asupra unui obiect cele ce am cugetat odată, m'am făcut apostat din casa părintească, care îmi propunea protecție, slujbe, chiverniseli și m'am pus, în mijlocul zidurilor celor sfărâmate din Sf. Sava, un biet dăscălaș cu 50 lei pe lună, înconjurat de câțiva școlari săraci, hotărâți și fanatici în hotărârea lor și în prieteșugul meu, am împărțit leafa mea între dâșii și am început lecțiile mele dela gramatică, până când am sfârșit cu dâșii un curs de matematică și de filosofie în limba națională în vreme de șase ani, fără să mă întrebe cineva ce fac, fără să vie cineva să încurajeze pe școlari. Veniă iarna; lemne de nicăieri; fiecare școlar aducea câte un lemn după unde găsiă, care abia era în stare să încălzească preajma unei sobe sparte, ce umplea casa de fum, și să topească fulgii de zăpadă ce vijelia îi repeziă pe ferestrele cele sparte. Tremurând cu mâna pe compas și pe cretă, ne făceam lecția și Dumnezeu a binecuvântat ostenele noastre, ce erau niște minuni ale *dragostii* și ale *hotărârii*. Școlarii aceia s'au împrăștiat profesori prin județe; în locul acelor dărâmături s'a întemeiat muzeul național; alătura s'a înălțat colegiul Sf. Sava; limba ce s'a legiuit în acele dărâmături s'a îmbrățișat de toată tinerimea

și felul scrierii și ortografia s'a introdus în toate cancelariile. Rodul aceleiași strădanii este teatrul național.

După ce dar mi-am format limba științelor sau a duhului, am vrut pe urmă să pășesc și la limba inimei sau a simțământului. Fără să ies din sistema ce mi-am propus, din tipii ce-mi orânduiam în gramatică, fără să mă abat din drumul literaturii cei sfinte sau bisericești, în care se exprimă așa de frumos și așa de înțeles prin cele mai multe tonuri simțimintele, cele mai înalte și mai tinere, entuziasmul cel mai viu și patimile cele mai dureroase ale cântărilor lui Moise, ale psalmilor, ale elegiilor lui Irimia și ale proorocilor tuturor, și în care poate cineva află limba epopeii, a odei și a elegiei; fără să mă abat din toate acestea, fără să stric limba cea legiuită odată de moșii noștri, ci numai după drumul și metodelor lor să îndeplinim lipsele ce n'au avut vreme a îndeplinii, adică întru aceea ce atinge de limba științelor, a literaturii celei nouă și a ideilor ce lumea a dobândit de atunci încoace; mi-am pus înainte a traduce ceva din autorii cei mai vestiți, mi-am ales după a mea aplicare pe Lamartine și Byron; am avut să văz pe cât se mlădiă limba și cât este destoinică, căci ea mi-a fost învățătorul și ea singură m'a povățuit cum trebuie s'o măiu, și cine o va ascultă, cine nu va ieși din regulile prescrise ale naturei ei, va ajunge în scurtă vreme departe, căci, fără a se rătăci, merge de-a dreptul, fără să se abată nici odată. Destoinicia ei am văzut-o mai destoinică decât pe cea franțuzească, că este croită dela începutul ei să fie limba, dacă nu a cugetării și a simțământului, încai a cuvântului și a înțelegerii. Vorbele îi lipsesc și frazele; urzirea sau scheletul ei este mare, e elegant, e nobil. Energia nu-i lipsește, armonia se simte pretutindeni și când va să fii zugrav, vezi însăși natura.

.....
 Primiți, Domnul meu, încredințarea de cea mai înaltă a mea cinstire, cu care mă însemnez al d-tale plecată slugă

LIMBA ROMÂNĂ ESTE LATINĂ

În cartea sa „Paralelism între dialectele română și italiană”, Hellade susține că limba română și cea italiană sunt în realitate două dialecte ale aceleiași limbi. Ideia este greșită dar sunt multe pagini interesante în scrierea sa. Reproducăm aci pasagiile în care arată atințutea limbii românești

Scrierea cu literele cuviincioase a vorbelor românești, și pronunțarea lor cea adevărată atât este de familiară, firească cunoscută Românului, încât lui literele cuviincioase ni i se par o învățare nouă, ci curat o aducere aminte. Par'că ar vedea cine-va Sufletul sau Geniul cel vechiu al Romei strămutat din generație în generație, și ca un înger tutelar, nepărăsind pe Român nici în cele mai de pe urmă zile ale întunecimii lui, nici atunci când el, orb de tot, par'că ar voi de sine să părăsească tot ce a fost strămoșesc și să se arunce în abisul uitării, spre a se stinge cu totul din registrul națiilor! E destul, Române, deschide ochii, caută împrejurul tău, întreabă-ți inima, cercetează costumele tale, auzi limba ta; întreabă te ce ești, și Geniul pe care până acum n'ai vrut să-l mai cunoști și l-ai împins, Geniul acesta ce a fost nedeslipit de tine, acesta care, întrupat și personificat în limba ta, te învață a zice: *naștere și murire*, a numi aceste două margini ale vieții în limba părinților tăi; care stând pe aceste două însemnătoare hotare te învață a articula cea dintâiu vorbă și cel de pe urmă suspin; care hrana ta cea dintâiu te învață a o numi *lapte*, și masa cea călduroasă *sân, piept*, și mâncarea *sugere*; care, legănându-te, îți cântă cea dintâiu melodie a dragostii cerești coborâte în sânul mamei tale, *adormindu-te cu pace*; care îți deschide ochii la *lumină*, la *cer*, la *natură*, la *Dumnezeu*; care îți spune numele *părinților* tăi, trebuințelor tale, a ființei tale, care pune pe buzele tale numele cele mai drage, care pe tovarășul vieții tale ți-l numește *muiere*, pe sine și pe ea *om* și pe roșul dragostei voastre *fiu*. Acest Geniu îți va spune că *sufletul, inima, sângele* tău sunt *romane*; îți va arăta că ești *nepot* și al Brușilor, al Catonilor și al Marcilor Aurelii, al lui *Pavel* Apostolul și al Traianilor, și te va învăța a jertfi tot pentru interesul și binele public, a fi virtuos, blând și filozof, a cunoaște pe Dumnezeu și a împinge din hotarele patriei tale pe tot vrășmașul ce va cugeta a-ți lua cele strămoșești, și a te face străin la căminul tău;

Într'un cuvânt a fi cetățean și creștin, dând Cesarului ce este al Cesarului și lui Dumnezeu ce este a lui Dumnezeu, adică Universul întreg, Patria și inima ta, pe care de veacuri le-ai lăsat în prada vrășmașului omenirii. Acest Geniu îți va spune în sfârșit că cu elementele limbii tale s'au slujit cei mai mari Apostoli și Mucenici; cu aceste litere scriă Apostolul *Pavel* epistolele sale când pe aripele christianismului se răpiă până la al treilea cer; limba lui atunci nu eră incultă și părăsită ca a ta; el aveà nașie, și își adoptase de patrie Roma, și se făliă între ele când zicea: „sunt cetățean roman“. Și tu acum strigi, poate, când îți arată cinevă literele și limba moșilor tăi, că nu sunt ale tale, și te fălești în groașa neștiință, ce veacurile blestemului a grămădit pe mintea și cugetarea ta.

Prin limbă dăm și luăm cunoștințele, și prin limbă lămurită dăm și luăm cunoștințe lămurite. Eu îți dau această gramatică, și tu, în curăția inimei întreabă-ți sufletul tău, și îl îți va spune și ce să primești și ce să lepezi; și cât am veghiat și am ostenit și am suferit pentru tine.

FOILE ȘI CĂRBUNELE

Dintre fabulele lui Heliade, una din cele mai interesante este „Foile și Cărbunele“. E o imitație după fabulistul francez *Viennet*.

Lâng'o lemnărie unde sta grămadă
 Una peste alta rău amestecate
 Surcele și așchii a securii pradă,
 Țândări și găteje, doage răsturnate,
 Multe ciopliture
 Și sfărâmături
 D'ori ce fel de lemne, mobile stricate,
 Un grosior cărbune cât nuca de mare,
 Dar viu arzând bine căzù di'ntâmplare
 Din hârbul cu spuză sau chiar din luleă
 Unui sătean care se duceà acasă
 Sau să-și facă focul, să-și cate de masă
 Sau cine mai știe ce treabă aveà.
 Acl prea aproape, dupe drum, nevoi,
 Èrà niște foi
 Al căror stăpân

Era un jupân
 Meșter spoitor,
 Care spre repaos capu'-și rezemase
 Chiar pe lemnărie și somnu'-l furase.
 — „Ce soartă te așteaptă, sărmane cărbune!
 „Curând te vei stinge, și negru tăciune
 „In zece minute bun n'o să mai fii
 „Decât pe perete să scrie cu tine
 „Și să mânjerească care cum îi vine,
 „Să facă la posne dracii de copii;
 „Dar ce mai renume când m'ai ascultă!
 „Eu să suflu 'n tine și tu 'n lemnărie
 „Să te oprești țintă și să 'ncepi a da
 „Colea un foc țeapăn! — Ce mai bărbăție!
 „Ce nume ți-ai face chiar în istorie!
 „Gazetele toate tare-ar bucină!“¹
 Foile ca Naiba astfel îi vorbiă,
 Și bietul cărbune, ce nu se gândiă,
 Licuriă acuma mereu de trufie
 Și de bucurie.
 N'apucă să zică fatalul său *da*
 Și începù să sară sub iutea suflare
 Ce în șuerare
 Drept între surcele flacăra-l mânà.
 S'aprinseră acestea, ș'apoi lemnăria
 Luă foc întreagă, vâlvoarea se 'ncinge,
 In aer se 'nalță, vâlvoarea se 'ntinde,
 Satul e 'n pericol și megieșia
 Toată se deșteaptă,
 Soarta 'ntreagă a Troiei în spaimă așteaptă.
 Hei! acum vei zice
 Că-al nostru cărbune a cătat să fie
 Foarte mulțumit?
 Săracul Pârlicel
 Plesnit în scânteie l'acea grozăvie
 De tot împărțit,
 Cine-l mai cunoaște în focul cel mare

¹ Ar bucină = ar buciună.

Care și mai tare
 Il făcù cenușă în vreo 'nghesuire?
 Pierl fără nume, fără pomenire!
 Și foile iară cuprinse de foc
 Lăsate în loc
 D'al lor jupân meșter, care spăimântat
 A fost și tulit-o din somn deșteptat,
 Arseră și ele
 Cu lemne și piele,
 Devenind cenușă fără de suflare.

Iată-vă exemplu și dați ascultare,
 Voi cari suflați certele civili.
 Foi să nu mai fiți.
 Și voi june inimi, organe docili,
 Care drept cărbune la suflări serviți,
 După scelarați
 Nu vă mai luați.

CÂNTECUL URSULUI

În 1848 Rusia trimise consul în principate pe Duhamel, care din prima zi s'a purtat foarte arogant cu boierii. Heliade a scris (la 20 Maiu 1848) satira ce urmează aci și a trimis un ursar cu ursul s'o cânte în curtea consulului. În acelaș timp a avut grija să-i trimită și o traducere în franțuzește. Refrenul „*Diuha-măi*” are oarecare asemănare cu numele consulului.

Ni, ni, ni, și na, na, na,
 Puiu de popă satară,
 Ursule nețăsălat,
 Puiu de codru 'nverșunat,
 Diuha! diuha-măi!

Vine ursul mormăind,
 Babele s'ascund bocind;
 Căinii ni s'au deșteptat,
 Vânătorii s'au armat.
 Sună cornul și răsună
 Potecașii se adună.
 Diha! diuha-măi!

Puneți, bățăiași, pe goană,
 Pe dihania rătănă;
 Măi dihanie, rea feară?
 Dracul te aduse 'n țară?
 Că voinicii dau de tot
 Și mi-ți pun lanțuri de bot,
 Ursăreasa te așteaptă,
 Cu ciomagul te deșteaptă.
 Diuha! diuha-măi!

.....
 Cotoii ți-au miorlăit,
 Nevăstuicile ploscașe,

Verinoase și zăcașe
 Ți-au trântit uleiul jos.
 Ce-ți bagi botul noroios!
 Diuha! diuha-măi!

Să-ți dau pâine cu mlăstine,
 Să-ți mai dau și altceva
 Să fie pe seama ta.
 Diuha! diuha-măi!

Vino, Ursule, la joc
 Și pământul bate 'n loc
 Și mi-ți joacă muschicește,
 Ad' piciorul căzăcește,
 Joacă bine, măi Martine,

Să te văz, fecior de lele,
 Fă o tumbă d'ale grele,
 Să ne-areși vr'un marafet,
 Alivanta! berechet!
 Diuha! diuha-măi!

LA SCHILLER

La 28 Octombrie (10 N. s. n.) 1851 colonia germană din București a serbat împlinirea a 100 de ani dela nașterea lui Schiller. S'a jucat actul I din Vilhelm Tell; s'au declamat poeziile: Ibycus, Calea la făurârie, Împărțirea pământului. Cu ocazia aceasta Heliade a scris poezia „La Schiller”. Noi o reproducem aci după „Echilibru între antiteze”. (Buc. 1859—1869) pag. 127.

Autorul pune înainte o notiță din care extragem rândurile următoare:

„Milioane s'au cheltuit în ziua aceasta în Europa și America, celebrând nașterea lui Schiller: milioane după moarte, iar cât trăi omul n'avu nici o parte pe pământ decât privația și neaverea, amarurile ce-i aduseră lentă sau oțica și care foarte prematur îl luară dintre cei vii sau mai bine dintre cei... „morți”.

Este o viață moartă, precum ș'o moarte vie;
 Ci este și viață ce nu mai are moarte.
 Unii prefer pe una și alții ș'aleg alta.
 E trist-a omenirii fatală, crudă soartel!

Prin chinuri și privații, și lupte și amaruri,
 Și deziluzii crude, pațienț' adamantină,¹
 Prin forță-asalt eroic să ia cetatea Sântă,
 Al cerului Imperiu, cea veră² Libertate.

Mult suferiși, o Schiller, și luptă avuși mare,
 Căci lungă e durerea și fericirea scurtă!
 Și strimță, și spinoasă e a Cerului cărare!
 Și greu, inert e corpul greu dreptul de viață!
 Du sarcina, o suflet, du corpul după tine

¹ Pațiență adamantină: Răbdare tare ca diamantul.

² Veră = adevărată.

In sus pe calea strimță cu filii¹ cu consoarte;
 Te luptă cu ananga,² cu aspra neavere,
 Cu limbile de șarpe, cu ochi de vasilisci
 (Calumnia, Minciuna, Invidia, Trădarea),
 Cu forța împilării, cu reaua tiranie;
 In sus! pe calea strimță, nici apă, nici merinde,
 Nici unde să-ți pleci capul la frigurile Lentei.³

Avuși de adversariu pe om ș'atât ajunge.
 Te iartă să-i faci răul, iar binele nici mort:
 Îți iartă pe Baraba, pe Christ îl crucifică;
 Insultă-l, te onoară; strivește-l, te adoară;
 Dă-i glorie, onoare, te-'mpilă de ultragiu;
 Dă-i patrie, dă-i nume, exilul te așteaptă;
 Dă-i adevăr, dreptate, calumnia ți-e parte.
 E orb și-i dai lumină; el vede câte n'ai.
 E mut și-l faci cu limbă; te mușcă ca vipera.
 Dă-i viitor, viață, că-ți ia el și trecutul.
 Realță-l pân'la ceruri; de viu te-afundă 'n iad.
 Acesta e păcatul sau omul cel căzut!

Mai mult decât eroic ți-a fost, Schiller, asaltul,
 O luptă de Arhanghel, triumful de Martir.
 A! rece este peatra încinsă de coroană!
 Ci mâine de virgini îi dau astăzi viață
 Și-o încălzesc atâta cât flăcărează inimi
 Și lacrimile curg...

Cântați, virgini, Dreptatea,
 Ș'a Terei¹ împărțire;
 Dați partea la poet!
 Cântați azi libertatea,
 Ș'a omului unire.
 Onoare la profet!

¹ El zice *filii* (singular *filiiu*).

² Ananga : Nevoia, sila.

³ Frigurile ofticiei.

⁴ El zice *Teră* în loc de *Pământ*. Aluzie la poezia lui Schiller „Împărțirea pământului“.

Și repetați în coruri, prin mii de miriade,
 Germania întreagă, America, Anglia;
 Răsune tot pământul, ori unde e om liber.
 Cântați patria, onoarea, virtutea, libertatea,
 Tot ce adoră Schiller, cântați pe Dumnezeu
 Ce scapă inocența și focului dă crima.
 Suspinele lui Schiller în coruri repetați.

NICOLAE BALCESCU

1819 — 1852

Născut în București la 1819, Bălcescu, îndemnat de familie a-și alege o carieră, intră în armată cu rangul de cadet în cavalerie. Din interesul ce purtă instrucțiunii publice, înființă la regimentul în care servia o școală pentru gradele inferioare. Această școală fu desființată după puțină vreme prin stăruințele consulului rus și, nu târziu după aceea, și Bălcescu ieși din armată.

Nicolae Bălcescu
 portret de pictorul Negulici, pe la 1845
 (în revista: „Literatură și artă“)

Pe la 1838 se formase în țară o partidă națională, care voia să schimbe situația principatului, introducând reforme democratice și de s'ar fi putut, să unească țările sub un Principe strein. Între fruntașii acestei partide eră și Bălcescu. După ce Câmpineanu se întoarse din călătoria ce făcuse pe la cabinetele Europei și fu arestat, Bălcescu socoti că a venit momentul să facă o revoluțiune, dar proiectul fu descoperit și capii acestei mișcări, Bălcescu și Mitică Filipescu, fură închiși la mănăstiri. Filipescu muri în închisoare, iar Bălcescu fu liberat la venirea pe tron a lui Bibescu.

Peste câțiva ani își începă cariera de scriitor, publicând într-o revistă din Iași studiul intitulat „Puterea armată a Românilor.“

La 1845 începă să redacteze, împreună cu A. T. Laurian, revista intitulată „Magazin istoric pentru Dacia“, care făcū epocă în dezvoltarea istoriografiei la noi, alături cu Cronica lui Șincai și cu Cronicile moldovenești publicate de Kogălniceanu.

Fu unul dintre fruntașii revoluțiunii din 1848 și, când se constituia guvernul provizoriu, i se dăde în sarcină de secretar al statului, alături de Rosetti și I. C. Brătianu.

După căderea revoluțiunii, în Septembrie, exilat, se duse în Transilvania, unde tocmai se începuse lupta Românilor, aliați cu Austria contra Ungurilor.

După aceste evenimente, atins de oftică din cauza vieții zdruncinate ce dusesse, trăi când în Franța când în Italia și muri în Palermo într-o extremă sărăcie în 1852. Singur și departe de țară, el s'a stins, cu numele ei pe buze.

* * *

El începe seria lucrărilor sale cu „Puterea armată”, (Iași, 1844) cu care întreprinde studiul nu numai pe baza *autorilor* români și streini, dar și pe baza *hrisoavelor*.

În „Magazinul istoric” publică el: „*Despre starea socială a muncitorilor plugari în principatele române în diferite timpuri*”, în care studiază pentru prima oară această chestiune, bazat pe documente.

Preocupat de aceleași idei, tipărește la Paris (1850) în franțuzește o lucrare intitulată „*Chestiunea economică a principatelor dunărene*” în care zugrăvește reaua stare a țăranilor.

Opera de căpetenie a lui Bălcescu, pe care n'a putut însă s'o termine, este: „*Istoria Românilor sub Mihai-Viteazul*”, — publicată de Academia Română, sub îngrijirea lui A. Odobescu (1878).

Iată cum aprețiază Gr. Tocilescu activitatea lui Bălcescu.

„Născut într'un veac când nașunea sa sta turtită sub despotism și nici există pe lume ca stat politic și neatârnat, el se luptă pentru regenerarea ei. Eră nevoie de revoluțiune; dar nimeni n'a atins chestiunile sociale, reformele de introdus, cu atâta curagiu cu atâta pătrundere, cu atâta vioiciune! Nimeni ca el n'a semănat idei, și idei sănătoase, regeneratoare pentru viața noastră politică și socială! El a căutat să deștepte conștiința națională și să aprinză flacăra patriotismului în sufletele amărate și amorțite! Ca militar, ca politic, ca bărbat de știință, ca revoluționar, în țară și în străinătate, nu a lucrat decât pentru mântuirea patriei pe care o iubiă până la nebulie!

„El a concentrat în sine toate aspirațiunile neamului român! Unitatea națională, neatârnamea națională, iacă ideile mântuitoare — zicea el — ce trebuiesc să stea săpate în inimile generațiunilor viitoare.

„Cu o vocațiune extraordinară pentru istorie, fără studii însă de ajuns, fără cunoștință de limbi, numai prin o răbdare, prin o voință de fer, el consultă mai toate scrierile străine privitoare la istoria națională; și pe când un Bolintineanu creă palate de cristaluri în versurile sale, genialul Bălcescu răscolia arhivele Statului, bătia la ușa mănăstirilor, străbătea văile pentru a culege inscripțiuni și tradițiuni, colindă Europa occidentală întrebând cu un entuziasm febril arhivele și bibliotecile străine despre tot ce putea să-i spună de trecutul neamului său!..

„Pe când ceilalți istorici contimporani ai săi își concentrau atențiunea asupra războaielor și datelor cronologice, iar alții dedeau sbor liber imaginațiunii, scriind istorie cu condeiul romancierilor în loc de a face cercetări

serioase, Bălcescu se afundă în amurgitul timpilor și lărgind orizontul istoriei, studiază condițiunile a țărănilor, a poporului, fazele sociale, în documente autentice, singurele surse pentru certitudinea istorică, căci el știa că spiritul și imaginațiunea, în ce privește istoria, nu pot crea nimica durabilă."

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

Primul volum al „Magazinului istoric” (1845) se începe cu un articol al lui Bălcescu despre izvoarele istoriei Românilor. El este o caracterizare minunată a diferitelor categorii de izvoare istorice și o arătare exactă a situațiunii științei istoriografice, din acest punct de vedere în epoca în care scria el. Aci urmează pasagiile în cari autorul arată însemnătatea acestor izvoare.

Românii au trebuință astăzi să se întemeieze în patriotism și în curaj și să câștige statornicie în caracter. Aceste rezultate credem că s'ar dobândi când ei ar avea o bună istorie națională și când aceasta ar fi îndestul răspândită. Privind la acel șir de veacuri în care părinții noștri au trăit și la chipul cu care ei s'au purtat în viața lor soțială, noi am căută să dobândim virtuțile lor și să ne ferim de greșelile în care au picat. Am părăsi prin urmare acel duh de partidă și de ambiție mârșavă, Am scăpa de acele temeri de nimic și de acele nădejdi deșarte. Am dobândi adevărate prințipe care trebuie să ne povățuească în viața noastră soțială, ca să ne putem mântui. Istoria încă ne arată că părinții noștri se aflară în vremi cu mult mai grele decât acele în care ne aflăm noi acum. Călcați dela începutul lor de atâtea popoare barbare, Goți, Uni, Ghepizi, Avari, Bulgari, Pacinați, Cumani, Tătari, înconjurați apoi de nații puternice, cum Ungurii, Polonii, și Turcii, care toate ținția a-i robi, ei își păstrară naționalitatea lor. O mână providențială priveghiă asupra-le și-i strecură minuna: din toate primejdiile. Aceasta ne va aduce să credem că o nație, care, în mijlocul atâtor nevoi, și-a păstrat naționalitatea ei în curgere de 18 veacuri, nu mai poate pieri. Această convicție apoi ne va face să avem mai multă încredere în viitor și să lucrăm cu mai multă inimă la o reformă politică și soțială, care să ne facă vrednici a ne luă rangul ce ni se cuvine în marea familie a națiilor europene.

Dar, ca o istorie să poată aduce aceste foloase, nu trebuie să fie numai ca un șir de oarecare întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o culoare, fără nici un adevăr local, nu trebuie să se ocupe numai de oarecare persoane privile-

giate; dar să ne arate poporul român cu instituțiile, ideile, simțimentele și obiceiurile lui în deosebite veacuri.

Noi credem că o asemenea istorie este cu putință. Pentru aceasta socotim că cei ce se ocupă de istoria noastră nu trebuie a ne ține numai de ceea ce au lucrat și au zis istoricii noștri cei moderni; dar, tot într'o vreme folosindu-se de adevărurile descoperite de dânșii, să meargă mai departe, să alerge la

MAGAZINU ISTORIKU

ПЕНТРЪ

D A C I A

СЪБТ РЕДАКЦІА

А З І

А. ТРЕБ. ЛАВРИАНЪ

Проф. de Философiе en Колеѣѣа Naționaa,

иш

НИКОЛ. БЛАЧЕСКЪ.

Томъ I.

БЪКЪРЕЦІА

КЪ ТИПАРЪА КОЛЕѣѣа Naționaa

1845.

Titlul primului volum al „Magazinului“

izvoarele originale, să caute și să adune toate daturile puțin-cioase și atunci vor putea țese o bună istorie.

Dar care sunt aceste izvoare și unde le putem afla?

Istoria noastră, ca a tuturilor națiilor, se cuprinde în cinci feluri de documente: 1. Poeziile și Tradițiile populare, 2. Legile și actele oficiale, 3. Cronicile care cuprind faptele generale, 4. Inscricțiunile și monumentele, 5. Scrierile care zugrăvesc obiceiurile private.

.....

Acestea sunt în scurt documentele ce avem pentru istoria noastră. Noi știm cu bună seamă că o mulțime altele se află pe la mânăstiri și particulari în țările noastre și prin bibliotecile și arhivele publice și private, ale Transilvaniei, Ungariei, Poloniei, Vienei, Moscovei, Petersburgului și Stocholmului. Noi ne vom sili să adunăm câte vom putea, însă mijloacele noastre nu ne iartă a întreprinde călătorii prea depărtate ca să adunăm toate câte se pot găsi. Spre aceasta, părerea noastră și a mai multor Români ce se interesează la istoria nației este de a se întocmi o societate istorică care să aibă fondurile trebuincioase ca să poată trimite oameni în deosebite părți după asemenea descoperiri. Noi nădăjduim că și guvernele române vor îmbrățișa cu inimă această lucrare folositoare și vor înlesni mijloacele pentru culegerea documentelor.

DESPRE STAREA SOCIALĂ A MUNCITORILOR PLUGARI

Publicat în vol. II-lea al „Magazinului istoric”, acest studiu este din cele mai însemnate ale lui Bălcescu și pune în discuție probleme din cele mai serioase și mai interesante ale vieții poporului nostru.

Deosebirea ce se vede în starea muncitorilor plugari între mai multe popoare își are pricina în instituțiile ce cârmuesc proprietatea. Unele popoare au primit împărțirea pământului în proprietăți private, în vreme ce altele au păstrat principiul că tot pământul este al Statului. Este cunoscut că Romanii ca și Grecii, Fenicienii și Cartaginezii adoptaseră pe cel dintâiu și-l întrebuițară în toate coloniile lor. El este astăzi comun la toate popoarele europene. Cel d'al doilea s'a adoptat mai de obște în Asia. Imprejurările care deosebesc aceste două moduri de organizație socială sunt că coloniștii ce se

expatriază ca să dobândească pacea, libertatea sau buna stare materială ce le lipsește în locul lor de naștere, sunt agricultori și alcătuiesc o adunare de familii sau asociații egale, care firește că împart pământul cuprins în părți, și la toată familia, poate și la tot insul se dă o parte. Popoarele concherante însă, supuse fiind neapărat unui cap rășboinic, îndrăzneț și investit cu o putere nemărginită, sunt mai adesea străine agriculturii. Despotismul dar este sufletul conchistei după cum egalitatea este sufletul colonizației. După aceste considerații generale, nu ne mai îndoim că Romanii colonizând Dacia au împărțit după obiceiul lor pământul între coloniști. Năvălirile barbarilor în această provincă nu putură vătăma acest obicei, căci barbarii, după cât știm, au fost mai mult trecători prin acest loc. Pe lângă aceasta, și eră cu totul străini agriculturii, Coloniștii dar rămând singuri a se îndeletnici cu agricultura putură a-și păstra obiceiurile străbune, căci, deși înconjurați și coprinși de barbari, ei nu avură nici un amestec cu dânșii. Mulți încă dintr'acești coloniști n'aură a suferi nimic de barbari, căci retrăgându-se în Carpați își păstrară libertatea lor. De unde, când barbarii mai slăbiră, ei se pogorâră ca niște alți Pelasgi, se întinseră cu încetul în câmpie și-și redobândiră locurile strămoșești. Astfel în veacul al XIII-lea familia Negru, suverană în Făgăraș, își mută capitala în Câmpulung și, după o jumătate de veac în urmă, familia Dragoș, suverană în Maramureș, se coborî în Moldavia.

Unii din istoriografii noștri, necăutând printr'o critică să-nătoasă a se orientă prin întunericul ce din mulțimea fabulelor acoperă începutul istoriei noastre precum a tuturilor popoarelor vechi și nouă, s'au plecat a crede că Radu Negru în Țara Românească ca și Bogdan Dragoș în Moldavia au fost niște concheranți ce au cuprins aceste țări și le-au împopulat, gășindu-le pustii. De aci s'au întemeiat a zice că tot pământul au fost proprietate a statului și că împărțirea lui în proprietăți private au urmat prin voința și dăruirea stăpânitorului. Nouă această părere ni se pare rătăcită. Mai întâiu, că, încă înainte de 1290, când cronicile și hrisoavele pun venirea lui Radu Negru VV, se află prinți români, între cari la 1247 unul numit Limoiu și altul Seneslav, a căror stăpânire Bela al IV-lea, regele Ungariei, o întărește în diploma

prin care dă Banatul Severinului cavalerilor Ierusalimului. Al doilea, că, de ar fi fost Țara-Românească pustie în acea epocă, cum se putea ea împopula în vre-o câți-va ani atât de mult în cât chiar dela 1330 Românii să poată sprijini luptă așa de crâncene mai întâi cu Ungurii și apoi cu Turcii? Asemenea și Moldavia cum ar fi putut fi pustie când știm că în veacul XII și XIII în acea țară înfloriă mai multe republici vestite, precum Bârladul, Cetatea Albă, Galați, Chilia, Hotinul și Tighina? Noi dar găsim adevărată părerea obșteștii adunări a Moldaviei dela 1817, care, chemată fiind a deslegă această întrebare, a dovedit, prin citații de istorici și acte ale Domniilor, că Moldavia eră lăcuită la venirea lui Dragoș, că pământul eră împărțit în proprietăți private și că locurile domnești eră numai locurile de pustiu, adică cele ce nu se stăpâniă de nimeni din nepomenit veac, braniștile domnești și locurile târgurilor. Dacă Radu Negru și Bogdan Dragoș au găsit țările populate, ei n'au putut fi concheranți, căci niște stăpânitori de staturi așa mici ca Făgărașul și Maramureșul nu putea aveă destulă putere spre a coprinde asemenea provincie. De n'au venit ca concheranți, ei n'au putut robi, n'au putut desposedă un popor întreg, ci din potrivă au trebuit a respectă obiceiurile lui, după cum istoria lămurit ne spune că au respectat pe ale Banatului Craiovei. Feudalitatea dar nu se putu introduce în țări cu acești Domni. Munții eră mai populați și tot lăcitorul au trebuit să-și aibă moșia sa. Acum încă cei mai mulți moșneni se află la munți. Câmpia care, din apăsarea năvălirii barbarilor, pe alocurea rămăsese pustie, trebue să fi rămas pe seama statului, formând aceea ce la Romani se numiă *ager publicus*. Din aceste locuri, Domnii făcea dăni. Ele însă au trebuit să fie puține la număr, căci curând după aceea vedem pe Domni a fi si- niți a cumpără moșii dela moșneni spre a face danie vreunui boier sau a înzestră vre-o mănăstire. Câmpia trebui în urmă să se împopuleze și mai cu seamă în 1320 sub Mihaiu I Basarab, când năvălirile Turcilor în Tracia sill pe mai mulți din Românii Misiilor să treacă în Țara Românească. Asemenea și în Moldavia proprietarii câmpiei sau a țării de jos și-au adus acolo colonii de lăcitori de țara de sus cum și din alte țări vecine de le-au așezat pe moșiile lor. Atunci stăpânul pă-

mântului făcù trei părți din domeniul său, din care două le împărți în părți mici pe la coloniștii săi și cealaltă fu cultivată de aceștia în folosul lui prin mijlocul clăcei, adică a unui număr de zile de lucru. Dar în starea de atârznare și supunere desăvârșită în care se află cultivatorii săraci și dezarmați înaintea stăpânului lor războinic, care aveà puterea în mână și care erà proprietar absolut nu numai peste pământ, dar și peste tot ce slujià a-l exploata, înaintea stăpânului dela care care ei aveà hrana de toate zilele, ei erà foarte slabi și peste puțin se văzură siliți a subscrie la legile cele mai aspre. Mai curând sau mai târziu le luà libertatea și-i făcù robi ai pământului. Astfel a urmat în toată Europa, astfel a trebuit să urmeze și la noi, căci robia este o consecuență neapărată a sistemii de clacă; ea totdeauna a însoțit-o sau a venit îndată după dânsa. La început însă erà pușini la număr acești nenorociți; cea mai mare parte a populației fiind moșneni sau răzași. Curând însă desposedarea acestora începù a se face, numărul lor a se împușinà din zi în zi și moșioarele lor a se concentra în proprietăți mari. Interesul, nevoia și sila conlucrării la aceasta.

Interesul, căci proprietarii cei mari dobândind dela stăpânitori dreptul de scutire de dăjdi pentru satele lor și toată greutatea statului rămâind pe moșneni, mulți dintr'aceștia, spre a scăpa de tirania guvernului și spre a se bucura de folosurile ce le da scutirea dăjdiilor și protecția unui stăpân puternic, preferară a se vinde ei cu moșiile lor pe un preț prea ușure.

Nevoia, căci îndată libertatea țărilor fiind amenințată de națiile vecine, moșnenii trebuiră să alerge să o apere.

Ei au apărat-o vitejește și au mântuit-o. Dar, în vreme ce patria își păstrà libertatea sa, ei și-o pierdeà pe a lor. . . . . Studiul hrisoavelor ne-au făcut să cunoaștem că această observație e dreaptă. Intr'adevăr din zilele principilor războinici sau curând după dânșii se găsesc cele mai multe acte prin care moșnenii își vând moșiile sau le sunt răpite de către stăpânitori și boieri. . . . .

Cum că *sila* asemenea a contribuit mult spre deposedarea moșnenilor și rōbirea lor, hrisoavele și cronicile, care împreună o mărturisesc, nu ne mai lasă să ne îndoim.

Acestea fură, după socotința noastră, pricinile care stinseră egalitatea străbună de drepturi și de stare în țările noastre și formară acea monstruoasă soțială ca o țară întreagă să robească la vre-o câțiva particulari. O aristocrație de bani sau de stare, singurul fel de aristocrație ce a fost în rotdeauna în țara noastră, se întocmi atunci. Puternică prin avuțiile sale, ea se organiză mai bine din zi în zi și se întemeie pe robia gloatelor.

Această robie nu putu să fie completă decât prea târziu din pricina turburărilor țării care favoriză oarecât pe țărani, dându-le prilej a rătăci dintr'o parte a țării într'alta și operând astfel o deasă strămutare în stări. Mihaiu Viteazul fu cel dintâiu domn care legiui printr'un așezământ al său că fiecare țăran pe a cui moșie se va afla atunci acolo să rămâie rumân veșnic. Acest act barbar făcut de un prinț ce a lucrat atâta pentru libertate, anevoie s'ar putea pricepe, de n'am ști că aristocrația, puternică atunci a trebuit să-l silească la aceasta. De atunci se desăvârși regimul feudal în țara noastră. De atunci clăcașii, transformați în robi, nu numai că urmară a se vinde împreună cu pământul, dar numele lor începù a se trece în actul vânzării, deși nu se putea vinde deosebit de pământ ca robii țigani; de atunci proprietarul, murindu-i robul fără moștenitori, putea să-l moștenească; de atunci el putea să-i îndatoreze a munci cât va voi. Singurul drept ce se da țăranului rób eră ca stăpânul lui să nu-i poată răpi după voință banii, vitele și instrumentele de arătură și de a nu-l putea pedepsi decât corecțional, iar nu a-l omori, căci făcând-o se osândiă ca un ucigaș, iar nevasta și copiii ucisului rămâneau slobozi.

Fără a ști când s'au desăvârșit sistemul feudal în Moldavia știm că pe acea vreme aceleași obiceiuri eră și acolo. Legiurile lui Vasile VV din Moldavia și a lui Basaraș VV din Țara Românească mai întâri în urmă acest obicei.

Așa robia fu răsplata claselor de sus ale soțietății către clasele de jos, care le-au hrănit, le-au respectat totdeauna, le-au păstrat în poziția lor și au jertfit și muncă și bani și viață pentru patrie și libertate. De atunci, dela Mihaiu Viteazul, țara se împărți în două tabere vrășmașe având interesuri împotrivate. De atunci poporul se făcu nesimțitor la glasul

Domnului și al boierilor, nu mai vru a se jertfi pentru o patrie unde nu i s'a lăsat drepturi și pentru o libertate de care el nu se poate bucura, și țara, în loc de a se realța, merse cu grăbire spre scădere. Timpuri nenorocite o coplesiră în urmă. Acea lege a naturii, că toată fapta trage după sine răsplata sa, aceea lege se manifestă în sfârșit cumplit asupra capetelor boierilor. Ei, cari făcuseră din frații lor robi, fuseră atunci siliți să-și plece trufașul lor cap și să geamă sub jugul robilor din Fanar.

În acele minute, când toate duhurile erau preocupate de trista vedere a ruinei acestei țări, când obiceiurile, instituțiile, drepturile lor, se corupea și se sfâșia de ghiara de fier a fanarioșilor, când țaranii, desperați de îndoita tiranie ce-i apăsă, își părăsea în gloate patria sau își căută ușurarea chinurilor ce-i muncia în tâlhărie, umblând să dobândească prin silă aceea ce li se răpise prin silă, în acele triste minute Dumnezeu vorbi în inimile celor puternici ai țării. Ei recunoscură vina lor și osânda cerească și își aduseră aminte că sunt creștini și că Hristos s'au jertfit pe pământ ca să piară robia. În seanța dela 5 August 1746 obșteasca adunare a Țării-Românești. . . . hotărî libertatea tuturor țăranilor. Această declarație răsună cu putere în inimile tuturor și obșteasca adunare a Moldaviei nu întârzie a lua asemenea hotărâre.

În urma acestor acte se hotărî un număr de scutelnici și poslușnici spre îndemnizația proprietarilor pentru jertfa făcută și se legiul și urbariul. Dar măsura ce se luă atunci, sau din neexperiență sau că interesele egoiste biruiră, fu greșită și anulă tot folosul ce ar fi adus acele acte. Astfel, în loc de a asigura starea materială și viitorul țăranilor, făcându-i proprietari pe părțile de pământ trebuincioase hranei lor cu o răscumpărare în bani din parte-le potrivită și omenoasă sau cel puțin a le da un drept ereditariu pe acele părți de pământ pentru care să li se ia o plată ușure de embatic pe fiecare an, ei hotărâră ca țăranii să lucreze 24 zile de clacă, să dea dijmă din semănături, fân și deosebite dări pentru unele vite și să nu poată ieși din satul lor fără voia stăpânirii.

Până în acea epocă, țăranii se deosebiă în *moșneni* sau *cnezi*, cari aveau moșiile lor, în *vecini*, *rumâni* sau *robi* și în *oameni slobozi* sau *domnești*, cari locuiau pe moși boierești sau

mânăstirești fără a fi robi ai pământului. Acești din urmă în mic număr, eră din cei ce, viind mai târziu din țările vecine, nu apucaseră a se robi cum și din ostașii care ieșiau din slujbă după ce slujiau în oarecare cete deosebite, cum eră în Moldavia a călărășilor, a curtenilor și a aprozilor. Înainte ei lucrau proprietarului moșiei unde se aflau tot nehotărâți ca și robii. . . . Dela emancipația vecinilor, aceste două clase, vecinii și cei slobozi, se împreunară într'una și țărani nu se mai deosebira decât în *moșneni* și *clăcași*.

Soarta țăranilor nu se îmbunătăți prin emancipația lor..

Această independență rămase numai recunoscută în lege, iar în faptă relațiile lui cu proprietarul rămaseră tot aceleași, cu singura deosebire că proprietarul găsi în această înnoire prilej de a scăpa de îndatorirea ce avea de a da țăranului instrumentele de cultură și de a-l hrăni la vreme de boală sau de foamete.

Deosebit de cele ce ziserăm, țărani au suferi atunci și toată povara birurilor de care mai înainte, ca robi, erau scutiți. Așa, numai prin păstrarea clăcii, libertatea țăranilor se făcu iluzoară, robia se păstră și starea lor merse din rău în mai rău.

În Țara Românească starea țăranilor merse din zi în zi mai rău până la 1821, când desperarea lor izbucni. Dar această mișcare întreprinsă numai în favorul lor, nu le folosi întru nimic, din pricina unor împrejurări fatale. Țara sau ca să zicem mai bine clasele înalte care singure se folosesc de drepturile țării, căștigară mult, dar poziția țăranilor nu luă nici o prefacere. În sfârșit după nouăle zdruncinări a războiului din urmă în care țărani și-au plătit tributul lor și de muncă și de sânge și au cooperat puternic la izbânda oștirilor creștine, spre recunoștința acestora tractatele încheiate asigurară drepturile țării călcate de vreme îndelungată. O reformă completă și radicală în toate instituțiile noastre eră atunci trebuincioasă și se lucră. Poporul și cu toți acei oameni luminați și filantropi cari iau parte la suferințele lui eră plini de nădejde în acea reformă. Dar...

Însă aci credem de cuviință a ne opri. Documentele nu ne

lipsesc. Dar socotirăm că vremea nu le-a venit spre a le publică.

Până atunci, noi ne-am socoti fericiți dacă acest articol, cu toată imperfecția lui, dacă actele ce reproducem, doveditoare de o prigonire înverșunată de mai multe veacuri a claselor de jos de către clasele de sus, ar deșteptă în inima acestora simtimente de omenire și de dreptate, dacă ele s'ar pătrunde de trebuința de a înfrăți deosebitele clase ale soțietății, de a le interesă pe toate deopotrivă la apărarea și fericirea patriei comune, și aceasta luminând și ridicând poziția soțială a claselor de jos, dându-le drepturi deopotrivă și îmbunătățind mult starea lor materială. Căci vai de acele nații unde un mic număr de cetățeni își întemeiază puterea și fericirea lor pe robirea gloatelor. Ele pier! Astfel noi văzurăm în zilele noastre o nație puternică și vitează cu care odinioară ne luptam împreună pe câmpul slavei pentru libertate și creștinătate, o văzurăm căzând cu sgomot, sdrobotită în bucăți, o văzurăm chiar în anul acesta frământându-se în mormântul său, fără a se mai putea ridica, nu din nevoia puternicilor săi vrășmași, dar din pricină că și acolo o aristocrație egoistă călcase în picioare drepturile omenirii.

DIN „ISTORIA LUI MIHAIU VITEAZUL“

„Istoria Românilor sub Mihai Viteazul“ este lucrarea de căpetenie a lui Bălcescu.

La început e o introducere, în care își propune a face un tablou sumar al istoriei Românilor și o privire filozofică asupra principiilor ce trebuie să călăuzească națiunea noastră în drumul spre reorganizare, dar n'a putut s'o termine și unele puncte sunt atinse foarte pe scurt sau numai indicate. Lucrarea e împărțită în șase cărți, a șasea neînchepută și a cincea neterminată: I. Libertatea națională: venirea la tron a lui Mihai și primele lupte. II. Călugărenii. III. Robirea țaranului: diterite răboaie și așezământul. IV. Unitatea națională: luptele din Transilvania și Moldova, unirea temporară a țărilor. V. Mirislău: nenorocita luptă de acolo unde Mihai a fost învins.

Bălcescu a consultat peste 500 de opere și a voit să facă nu numai o lucrare științifică, dar și o lucrare națională. Iubirea de patrie și de libertate încălzește această operă, scrisă într'un stil plin de frumuseți și de energie. Povestește evenimentele așa ca să le facă interesante, dar nu se mulțumește cu aceasta, ci le și judecă, cercând a păstra oare care nepărtinire: precum laudă calitățile și faptele mari, așa critică defectele și greșelile.

Părți din această scriere s'au publicat în „Revista Română“ (1861—1863). Intreaga lucrare a publicat-o Academia sub îngrijirea lui Odobescu în 1878. Au urmat apoi alte edițiuni: Ed. 2-a a Academiei, 1887; Minerva, 1901; Ed. Casei Școalelor (Al. Lapedatu), 1908; Ediție Școlară Socec.

INCEPUTUL

Deschid sfânta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun dinaintea ochilor fiilor ei câteva pagine din viața eroică a părinților lor. Voiu arăta acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională cu care Românii, sub povăța celui mai vestit și mai mare din Voevozii lor, încheiară veacul XVI.

Povestirea mea va cuprinde numai opt ani, 1593—1601, dar anii din istoria Românilor cei mai avuți în fapte vitejești, în exemple minunate de jertfire către Patrie. Timpuri de aducere aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire! când

Români

supt

Mihail Voevod Vitejul.

Cartea I

Libertatea Națională

1593 — I — 1594 aprilie

Deschid sfânta cartea unde se află înscrisă gloria României, ca să pun dinaintea ochilor fiilor ei câteva pagine din viața eroică a părinților lor. Voiu arăta acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională cu care Românii, sub povăța celui mai vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară veacul XVI. Povestirea mea va cuprinde numai opt ani (1593—1601) dar anii din istoria Românilor cei mai vitejești și de jertfire către Patrie. Timpuri de aducere aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire! când părinții noștri credincioși s-au jertfit pentru libertatea și unitatea națională cu care Românii, sub povăța celui mai vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară veacul XVI.

Autograf al lui Bălcescu

(manuscrisul No. 77 din colecția Academiei)

părinții noștri, credincioși sublimi, îngenunchiau pe câmpul bătațiilor, cerând dela Dumnezeu armatelor laurii biruinței sau cununa martirilor, și astfel îmbărbătați, ei năvăleau unul împotriva a zece în mijlocul vrășmașilor, și Dumnezeu le da biruința, căci el a lăsat libertatea pentru popoare și cei ce se luptă pentru libertate, se luptă pentru Dumnezeu!

Moștenitori ai drepturilor, pentru păstrarea cărora părinții noștri, s'au luptat atâta în veacurile trecute, fie ca aducerea aminte a acelor timpuri eroice să deștepte în noi simțământul datorinței ce avem d'a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire.

BATĂLIA DELA CĂLUGĂRENI

Drumul care merge dela Giurgiu spre București trece printr'o câmpie șeasă și deschisă, afară numai dintr'un loc, două poștii departe de această capitală, unde se află strâns și închis între niște dealuri păduroase. Intre aceste dealuri este o vale largă numai de un pătrat de milă, acoperită de crâng, pe care gârla Neajlovului o îneacă și pâraele ce se scurg din dealuri o prefac într'o baltă plină de nomol și inocirlă. Drumul acolo trece în lungul acelei văi, parte pe o șoseă de pământ, parte pe un pod de lemn, cari amândouă sunt așa de strâmte, încât d'abiă poate coprinde un car lărgimea lor. Această strâmtoare, pe care locuitorii o numesc *Vadul Călugărenilor*, fu aleasă de Mihaiu Vodă spre a sluji de Teropile Românilor. Astăzi acea vale se află întocmai cum o descriu analiștii acelor timpuri. Nici un monument nu ne arată că acolo fu lupta cea crâncenă pentru libertate. Atât suntem de nesimțitori la gloria națională. Românul trece acum prin aceste locuri sfinte fără ca nimic să-i aducă aminte că pământul ce calcă e frământat cu sângele părinților săi și acoperă oasele vitejilor...

Mihaiu-Vodă voi a se folosi de poziția și de strâmtoarea Vadului Călugărenilor, în care nu se putea destinde în front mai mult de doisprezece oameni, ca să facă mulțimea Turcilor nefolositoare, și ca să se poată astfel lupta cu puteri deopotrivă. Pentru aceea el tăbări acolo cu oștile sale, puind

strajă în deosebite părți, ca să vadă de nu vor umbla Turcii a trece printr'alt loc. Dar Sinan, voind a înainta spre București eră nevoit a trece pe la Călugăreni, fiind acesta drumul cel mai scurt, temându-se, ca dând prin altă parte, să nu

Portretul lui Mihai

(după o litografie găsită la Lipsca, publ. în „Revista Română“)

lase în urma sa un vrășmaș așa de întreprinzător și îndrăgneaș ca Mihai. Ingâmfașea sa și mulțimea oștilor sale îl făcea a crede că va birui lesne. Intr'adevăr armata lui eră cum știm, 180 mii ostași, mai mult decât zece ori mai mare ca a lui Mihai-Vodă, care, cu toate ajutoarele ce primi din

Moldavia și Ardeal, d'abiã se urcã la 16 mii oameni și 12 tunuri. Sinan poate nu bãnuia cã numãrul creștinilor erã așã de mic, dar știã cã armata lui e mult mai mare decãt a lor.

Deși puțini, ostașii creștini erau însã plini de foc și de dorința de a se mãsurã cu dușmanul. Exaltația și infuriarea soldaților crescù atãt încãt, înțelegãnd cã unii din cãpitaniii lor, cãtãnd la mulțimea, puterea și rãndueala pãgãnilor, erau de pãrerã a se trage înapoi, spre a nu primejdui în norocul unei zile gloria și reputația cu greu dobândite, începurã a face multã larmã în tabãrã, strigãnd cã în orice chip ei vor sã încerce o bãtaie, ca sã scape odatã, cum ziceau ei, prin prãpãdirea oștirii dușmane, ce se aflã acum adunatã toatã la un loc, de acest rãsboiu, și sã sdrobeascã de tot jugul nesuferitei tiranii turcești. Vrãnd nevrãnd, trebuirã și capii oștilor cu toții a se învol de a așteptã acolo sosirea dușmanului.

Dupã ce trecù Dunãrea, marele vizir dete comanda avangardiei armatei lui Satãrgi-Mehemet Pașa și la arier-guardie orãndui pe Hasan-Pașã, beiler-beiul Rumeliei, iar pe beii Salonicului și Nicopolei îi însãrcinã cu paza și apãrarea podului. Cele zece galere ce se urcaserã pe Dunãre pãnã la Rusciuk furã descãrcate de tot felul de arme și munițiuni și primirã poruncã d'a rãmãneã pe loc spre a pãzi podul. Apoi în 11(21) August, Sinan porni cu toatã armata sa spre București.

A doua zi 12(22) August, sosirã în capul Vadului Cãlugãrenilor, trecãnd râul Salcea pe trei poduri.

În sfãrșit soarele veni sã lumineze aceastã zi de Miercuri 13(23) August, menitã a fi briliantul cel mai strãlucit al coroanei gloriei romãnești. Înaintea zorilor încã, Mihaiu-Vodã trimise o seamã de pedestrime cu puști, de se așezã la intrãrea pãdurii și își puse tunurile într'o bunã poziție pe o înãlțime. În vremea aceea Turcii își luau poziție în preajma podului de ceea parte. Sfãrșindu-și pregãtirile, Mihaiu, își înãlță împreunã cu ostașii sãi rugãciunile cãtre Dumnezeu. Apoi, îndreptãndu-se cãtre dãnșii, le zise: „sã-și aducã aminte de „vechia lor vitejie, cãci ocazia de acum e frumoasã și de o vor „pierde, anevoie o vor mai cãpãtã... Turcii, le zicea el, sunt „uimiți de atãtea pierderi; cetãțile lor din toate pãrțile sunt „coprinse; din cãte capete au avut armatele lor, numai uñul a „rãmas care mai îndrãsnește a țineã frunte creștinilor, cã cu

„dânsul au a se luptă și gloria d'a-l birui va fi foarte mare. Mulți-
 „mea vrășmașilor nu trebuie să-i sperie, de vreme ce Sinan a
 „lăsat cele mai bune oști ale sale în garnizoane prin cetăți și
 „a adus cu dânsul numai oameni cari vor face mai mult sgo-
 „mor decât vătămare. Pe lângă aceasta, locul de bătaie nu
 „putea fi mai bine ales, de oarece mulțimea lor aci
 „le este nefolositoare. El le zise încă să-și aducă aminte
 „de cruzimea vrășmașului care nu iartă niciodată pe cei biruiți,
 „cu atât mai mult pe cei ce s'au revoltat; că nu este destul că
 „a scuturat jugul robiei, că a învit vechile legături cu împă-
 „ratul și că s'a pus sub o putere ardeleană, dacă, printr'o faptă
 „strălucită ei nu vor căuta a întemeia această vrednică hotă-
 „râre; că a venit vremea a se luptă puternic pentru libertate,
 „iară mai cu seamă pentru cinstea legii, ca să dovedească Tur-
 „cilor că de le-au călcat ei mai nainte patria a fost numai din
 „pricina neunirii lor; dar că acum, când toate puterile vecine
 „stau în bună înțelegere împreună, trebuie a dobândi prin unire
 „cecece au pierdut prin zavistie și împerecheri, și a gonî pe
 „acești cruzi tirani dincolo de strămoșii lor, de Dardanele;
 „că toți vecinii și-au făcut datoria lor, când bătându-i, când
 „gonindu-i din cele mai bune cetăți ale lor, astfel în cât ei
 „prăpădiră cea mai bună parte din acea armie ce Sinan du-
 „sesese în Ungaria“. În sfârșit, încheia zicându-le „că acum pot
 „și Românii dobândi o asemenea glorie, căci toate dovedesc
 „că vor avea aceeași norocire“.

Apoi Domnul se îndreptă către oastea ungurească aducân-
 du-i aminte că ea e depozitară a vechei vitejii ungurești.

Astfel vorbi Mihaiu, neînsăpăimântatul voevod, și ostașii ini-
 mați foarte împotriva Turcilor, învăpăiați și de aceste cuvinte,
 dar geloși încă mai mult d'a eclipsa printr'o biruință stră-
 lucită toate glorioasele biruințe ale vecinilor, răspund învâr-
 tînd în mână paloșele și lăncile, și, prin strigări mari de-o răz-
 boinică veselie, cer dela Domnul lor ca să-i ducă îndată către
 dușmani.

Atunci Mihaiu, plin de încredere în energia armatei sale,
 trece podul în capul a 8000 ostași și se lasă cu furie asupra
 Osmanlăilor, în vreme ce focul iute și bine ținut al pușcașilor
 din pădure și al tunurilor puștiește armata turcească, doborâ-
 rând la pământ lume multă. Câteva cete de Turci se încearcă

a stânjini năvălirea Românilor; dar în zadar, căci aceștia ini-mându-se, îmbiindu-se unii pe alții, îi izbesc cu atâta furie, încât, cu toată minunata poziție a Turcilor, prăvălindu-i, ei a-junseră până la cele dintâiu corturi ale taberei lor. Vrășmașii, ajutați de poziție, de numărul lor și de machinele lor de războiu, își vin curând în sine și încep a se lupta cu tărie. Patru pași, Satârghi-Mahomet, Haider, Husein și Mustafa, cu o armată însemnată compusă din oștile Siriei și de Ianiceri, aleargă în ajutorul cetelor ce se luptau, sprijină cu putere năvălirea Românilor, trec podul, și lupta cea mai în-verșunată începe atunci din toate punctele.

Astfel, întinsă peste toată fruntea armatelor, ținù bătaia mai multe ceasuri, până când Sinan disperat de puținul spor ce a dobândit până atunci, își îngloti oștile pe lângă sine, strânge pe toți pașii și căpeteniile, îi inimează, și în capul unei coloane îngrozitoare ei fac o năvală mare și izbutesc a împinge pe ai noștri cu un pătrar de milă înapoi și chiar până în tabăra lor, luându-le artileria.

Mihaiu, fără a pierde inima din această neizbândă, își culese puterile și din nou dete năvală asupra Turcilor, tăind și omorînd dintr'înșii. Indărătnicul voinic Albert Kiraly izbuteste a luà înapoi două tunuri. Dar vrășmașul se bate cu inimă, își împrăpătează des oștile sale, ceea ce nu pot face ai noștri, și îi respinge; de trei ori Români împinseră și prăvăliră pe Turci și de trei ori fură respinși înapoi.

Astfel urmă lupta cu noroc schimbăcios dela răsăritul soarelui până către două ceasuri înaintea apusului, biruitorii rămânând adesea biruiți și biruiții biruitori. „Turcii, spun analiștii contemporani, se luptau ajutoarați de mulțime și de număr, Români de tărie și îndrăsneală“. În sfârșit, furia îmbărbătând de o potrivă pe unii și pe alții, biruința sta să rămână numărului, și mica oaste românească împovărată de mulțimea vrășmașilor, trăsniță de numeroasa lor artilerie, este nevoită a da îndărăt. Retragerea lor însă e frumoasă și strategică. Spre a nu se lăsa ocolită de Turci, spartă și risipită, ea se întocmește în figura unui colț și, aruncând astfel de toate laturile focuri asupra vrășmașului, se retrage înapoi cu încetul, luptându-se neîncetat; această retragere e o minune de vitejie, de sânge rece și de eroism. Stolurile nenumărate ale călăreților

turci în zadar se aruncă asupra laturilor acestui triunghi, cătând a-l sparge: silințele lor, fără a-l vătămă întru nimic, se zdrobesc de dânsul ca de o stâncă de piatră. Strâmtoarea locului de bătaie, pădurile și dealurile favorizau înapoierea Românilor și zăticniau mișcările și silințele lor de a-i înconjură de toate părțile. Dar eră de temut ca vrășmașii să nu izbutească a scoate pe ai noștri din strâmtoare și să-i împingă în câmpie, unde i-ar fi zdrobit cu numărul lor.

Soarele acum cătă spre sfințit; Românii se luptase cu eroism, dar, osteniți de o luptă lungă și nepotrivită, ei se plecară numărului celui mai covârșitor al dușmanului; bătălia se putea privi acum ca pierdută de dânsii, dacă vre-o împrejurare nu-i va ajuta și o soartă mai blândă nu le va străluci. Mihaiu însă, ca totdeauna liniștit și trufaș în primejdie, mai aveà încă o sperare; el trimesese de dimineață să cheme lângă dânsul o ceată de pedestrime ce se află departe de tabără... Sosi-va ca oare la vreme?.. Dela dânsa spânzură soarta bătăliei.

Sta să apună soarele după orizon, când vestea că ajutorul așteptat a sosit vărsă sperarea izbândeii și un curaj nou în inima acelei mâini de voinici Români, care ca niște smei se luptau, trăgându-se din fața nenumăratelor gloate ale unui dușman învingător. Acest ajutor însă, ce ai noștri și-l închiuiiau tare, nu eră de cât o ceată de 300 pedestrași din Ardeal cu puști. Mihaiu, fără a pierde vreme, cătă a se folosi de acest neînsemnat ajutor și de reîmbărbătarea oștilor sale, ca să smulgă biruința dela vrășmași. El își preumblă privirea pe câmpul bătăliei, vede mișcările Turcilor și după dânsel își pregătește pe ale sale. Sinan-Pașa, văzând retragerea Românilor, luase inimă și vrea a-i desface și a-i reschiră de tot. Spre acest sfârșit în capul rezervei sale el umblă să treacă podul spre a-i izbi pe ai noștri în frunte, în vreme ce Hasan-Pașa cu Mihnea-Vodă, din porunca lui, alergau prin pădure să-i lovească pe la spate. Mihaiu atunci se așează cu ceata de curând sosită la capul podului spre a-l întâmpina pe Sinan, trimite pe căpitanul Cocca cu 200 Unguri și alți atâția Cazaci pedestri, ca să ia pe vrășmași pe la spate, și Albert Kiraly așează cele două tunuri ce le redobândise dela Turci, într'o bună poziție și stă gata a trăsni pe vrășmași, de vor îndrăsnî a trece podul.

Sfârșind aceste pregătiri, Mihai cugetă cu inima sa că împrejurarea cere neapărat vră-o faptă eroică spre a descăraja pe Turci și îmbărbăta pe ai săi. El hotărăște atunci a se jertfi ca altă dată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale. Ridicând ochii către cer, mărinimosul Domn chiamă în ajutoru-i protecția mântuitoare a zeului armatelor, smulge o secure ostășească dela un soldat, se aruncă în coloana vrășmașă ce-l

Mihai în lupta dela Călugăreni

(după o stampă din colecțiunea Aeademiei)

amenință mai de aproape, doboară pe toți ce se încearcă a-i sta împotrivă, ajunge pe Caraiman-Pașa, îi sboară capul, izbește și pe alte capete din vrășmași și, făcând minuni de vitejie, se întoarce la ai său plin de trofee și fără de a fi rănit. Această faptă eroică înfioară pe Turci de spaimă, iar pe creștini îi însufleștește și-i aprinde de acel eroic entuziasm, izvor bogat de fapte minunate. Și cum n'ar fi crezut ei că pot face

minuni cu un astfel de general și cu asemenea exemple ce le dal-

Sinan văzând aceasta, spre a da curaj la ai săi, ia ofensiva și trece podul. Dar deodată se vede oprit în față de Mihaiu ca de un zid de piatră tare, în dos izbit cu o furie înfocată de căpitanul Cocea și în coastă trăsniit de tunurile așezate pe deal de Albert Kiraly, care, bătând în mulțimea îndesată a Turcilor, le găurește rândurile și pustiește toată aripa dreaptă. Indărătnicul vizir, fără de a-și pierde cumpătul, izbutește a-și întocmi oștile în rândueală; dar o izbire nouă a lui Mihaiu în fruntea armiei, pustiirile furioase ale lui Cocea de dinapoi, ferbintele și ucigătorul foc al tunurilor lui Kiraly zdrobesc iar această rândueală; și Turcii, minunați de îndrăsneala cu care Români, ce-i priviau ca biruiți, îi izbesc acum, încep a fugi răzleșiți. Satârgi-Mahomet-Pașa, trăgându-se înapoi fu rănit și îndată schimbând retragerea în fugă, dete cel dintâi semnalul neorânduiei, și toată armia musulmană se întoarce în răsipă spre baltă, lăsându-și coastele și spetele expuse loviturilor noastre. În zadar ianicerii se țin semeți împotriva alor noștri și caută a le răspunde cu focurile lor, căci celelalte cete, înspăimântate de aceste izbiri împreunate la care nu se așteptau, răschirându-se îi întorc și pe dânșii înapoi. În zadar Sinan muștră pe ostașii ce fugiau, acum cu cuvine ocărtoare, acum bătându-i cu măciuca sa înfierată, silind în tot chipul a-i pune în rândueală și a-i întoarce la bătae. Glasul și autoritatea lui sunt nesocotite, și nici o putere omenească nu mai poate opri în loc valurile sgomotoase ale fugarilor, care se prăvăliau cu furie și repede spre pod, cătându-și mântuirea în trecerea lui.

La capul acestui pod stau îmbulzite în neorânduială artileria, cavaleria, pedestreimea, împingându-se de a trece care de care mai înainte; dar, văzând că toți nu pot încăpea pe dânsul, mulți din Turci fură siliți a se arunca în baltă, unde își aflară moartea. Intre aceștia eră și pașii Haider, beilerbeiul de Sivas (Capadocia), Husein, beiul Nicopolei, și Mustafa feciorul lui Aias-Pașa. Ei se cufundară în mocirlă unde fură uciși și primiră, cum zice un analist turc, cununa martirilor dela ghiauri. Bătrânul Sinan însuși, târât de ai săi și în graba fugii sale, fu călcat în picioarele cailor și apoi, împuns de su-

lița unui ostaș român, căzù călare de pe pod în baltă, cu atâta repeziciune încât izbindu-se de pod, își pierdù chiulaful și feregeaoa și doi dinți, ce singuri mai aveà în gura lui. El erà p'acel să piară sau să cază în mâinile Românilor, dacă din norocirea lui, un voinic soldat din oștile Rumeliei anume Hasan, nu s'ar fi aruncat după dânsul ca să-l scape, și, lăsându-i calul înomolit în lut, pe umeri îl scoase de acolo și-l duse în tabără. De atunci acest soldat se numi *Deli-Hasan-Batakgi* și ajunsse căpitan al deliilor lui Cogia-Murat-Pașa.

Vestea morții vizirului se împrăștiă între Turci și cei ce se împotriviau deteră și ei dosul. Românii, cu furia lor obișnuită și electrizați încă prin izbândă, îi goniră dinaintea lor ca pe niște turme de vite până îi vârî în tabăra lor. Hasan-Pașa și Mihnea-Vodă, ce veniau să înconjure pe ai noștri, aflând că Sinan a pierit și oastea lui e biruită, se trag îndărăt spre tabără.

Intr'acel minut Mihaiu, precum odinioară semizeii cântați de nemuritorul Omer, alergă într'o parte și într'alta prin tabăra turcească, căutând pe Sinan, când văzând de departe pe Hasan-Pașa, se luă după dânsul strigându-i să stea, de e viteaz să se lupte cu dânsul piept la piept și când de cânt erà să-l ajungă cu paloșul; dar Hasan fugià înspăimântat și nu se putea țineà pe picioare de groază. El merse de-și ascunse rușinea într'un crâng spinos, de unde abià a doua zi cuteză a ieși la ai săi.

Noaptea oprî măcelărirea armatei musulmane și o păzl d'a fi cu totul zdrobită și risipită.

Românii se întoarseră triumfători în tabăra lor, încărcăți cu prăzi bogate. Pe lîngă tunurile lor, ce și le redobândise, alte tunuri mari d'ale dușmanilor, cai mulți și multe steaguri, între care și steagul cel verde și sfânt al proorocului, fură trofeele acestei strălucite zile. Trei mii Turci zăceau în câmpul bătăliei. Pierderea Românilor încă erà simțitoare, căci Turcii se apărase cu curaj. Apele Neajlovului se roșiseră de sângele vărsat în acea zi.

Astfel fu acea vrednică de o neaștearsă aducere aminte zi de bătaie dela Călugăreni, în care Românii scriseră cu sabie și cu sânge pagina cea mai strălucită din anele lor. De zec ori mai puțin numeroși decât dușmanii, ei căștigară asupra-le

o biruință strălucită și avură gloria de a învinge un general până atunci încă neînvins. Munteni, Moldoveni și Ardeleni, soldați și căpitani se luptară toți ca niște eroi. Dar cinstea cea mare a biruinței se cuvine cu tot dreptul viteazului Domn. Prin întocmirile sale cele ingenioase, prin sângele rece și neînpăimântarea sa, și prin primejdia în care își puse viața, el asigură biruința. Intr'această bătălie, ca în multe altele, nu știm de ce a ne minună mai mult în acest mare bărbat: de geniul său de general ori de vitejia lui de soldat. Intr'adevăr, toate operațiile acestei bătălii dovedesc din partea lui Mihaiu și a Românilor o artă militară înaintată, care cu tot dreptul poate minună pe toți câți cunosc starea de pruncie în care se află în acel timp această artă în toată Europa.

INTRAREA LUI MIHAIU ÎN ALBA-IULIA

Intr'aceea Mihaiu-Vodă, ridicându-și tabăra dela Sibiu, înaintă cu încetul spre Alba-Iulia. Prin toate orașele pe unde trecu prin cale, locuitorii alergau înainte-i cu daruri, trăgând puști în semn de veselie și primindu-l cu mare dragoste și entuziasm. Apropiindu-se de Alba, locuitorii orașului și ai județului îl întâmpinară cale de o leghe înainte cu multă cinste și daruri. În capul lor eră episcopul catolic Dimitrie Naprazdi, înconjurat de clerul său. El felicită în numele poporului pe Domn de sosirea sa, urându-i tot felul de fericiri, o domnie veșnică asupra țării Ardealului ce el dobândise cu sabia, o viață îndelungată și izbânzi multe care să se adauge unele peste altele. În aceeași zi, Luni 1 Noembrie (s. n.), Mihaiu-Vodă intră cu mare pompă în capitala Ardealului. Dorința ce adesea aveă d'a face întipărire asupra popoarelor printr'o strălucită privesște adăogindu-se la vesela îmbătare a unei izbânzi de atâta vreme dorită, făcù pe Mihaiu de puse în această intrare triumfală o podoabă neuzită în părțile noastre. Intrarea s'a făcut prin poarta sfântului George. Dela această poartă până la palatul domnesc sta înșirați ostași de ambe părțile căii, în mai multe rânduri, în dosul cărora se grămădise mii de mii de popor. Înainte veniă episcopul și clerul său, corporațiile orașului, apoi o bandă de muzică, care

se compunea din opt trâmbițe ce cu multă armonie modulau sunetele lor, de atâtea tobe de oțel de pe obiceiul turcesc, de un bun număr de flaute și fluere. În urma acestei orchestre venia Mihaiu călare pe un măreț cal alb. Opt copii de casă, învestiți cu mare eleganță, înconjurau calul domnului.

Mihaiu purta pe cap un calpac unguresc împodobit cu o fulie neagră de pene de cocor, legată cu o copcă de aur, o mantic lungă albă de mătase țesută cu fir, având pe laturi

Intrarea lui Mihaiu în Alba-Iulia (1 Noembrie 1599)

(Tablou al pictorului Lecca, din colecțiunea Casei Școalelor)

țesuți vulturi de aur; o tunică albă de aceeași materie; lungi ciorapi de mătase albi, cusuți cu pietre scumpe și cisme de saftian galben; de brâu atârna o pală de Taban împodobită cu aur și rubine.

O ceată de zece lăutari urmă îndată după Domn, cântând cântece naționale. Opt seizi duceau de frâu opt cai acoperiți cu șei prețioase, lucrute în aur și în argint și împodobiți la cap

cu pene mari. Apoi venià o mulțime de boieri și ofițeri străluciți, toți călări și o numeroasă trupă de soldați. Lângă Domn se purtau steagurile lui Andreiu Batori, luate în bătălia dela Sibiu. Ele erà desfăcute și plecate spre pământ în semn că Ardealul este supus.

Astfel în mijlocul concertului trâmbițelor, tobelor și altor instrumente, în sunetul clopotelor și în vuetul tunurilor, cu care se unià strigările de bucurie ale poporului, intră Mihaiu în capitala Ardealului și trase la palatul domnesc. În cale, pân' a nu ajunge la acest palat, Mihaiu spun că se îndreptă către un nobil ungar, Ștefan Bodoni, ce căzuse prins în bătălia dela Sibiu și-l întrebă unde ar fi bine să tragă. „Fără îndoială, zise Bodoni, în palatul prințului Andreiu“. La care vorbe Mihaiu răspuse: „Ce, nu sunt eu încă biruitor?“ mirându-se că încă se da numele lui Andreiu unui palat, care acum erà cu drept cuvânt al său. Toată ostășimea se împărți în liniște și cu orânduieală prin ospătării și case publice, fără a se face nicio pagubă sau vătămare locuitorilor. Nimeni n'ar fi îndrăsnit a face vre-un rău, știind pe strașnicul Domn acolea.

Exemplul Albanilor fu urmat de locuitorii tuturilor orașelor țării cari se grăbiră a trimite deputații la Mihaiu spre a-i aduce închinăciunile și credința lor și a cere mila și ocrotirea lui. Cetatea Clujului, la cea dintâiu somație ce i se făcù, se închină în 4 Noembrie și priimì în garnizoană 1000 soldați sub comanda banului Mihalcea. Mihaiu pornì 3000 soldați spre a-i aduce la supunere toată țara de jos și într'aceeași vreme scoase un decret deosebit, prin care făgăduià mila și iertarea sa la toți de o potrivă, de orice treaptă ar fi, cari vor depune armele și vor ascultă de dânsul și de slujbașii săi. El obști acest decret în toate părțile prin obișnuiții curieri. Astfel toată țara Ardealului până la Solnocul din acest ținut, erà acum supusă lui Mihaiu, deosebit numai de cetățile Husta și Uiuara. Mihaiu începù a purtă titlul următor: „Mihaiu voevodul Țării „Românești, al sântitei maiestăți cesarocrăiești consilier și locuitor asupra Ardealului și oastei sale dincoace de Ardeal „și de părțile lui supuse căpitan“.

Știrea biruinței lui asupra cardinalului fiind îndată dusă prin scrisori la împăratul Rudolf, acesta se bucură foarte mult

și o vestî întregei împărății, dând lui Mihaiu cele mai mărețe laude. Toată lumea eră acum plină de numele lui Mihaiu Vodă și minunată de repezile lui izbânzi. Prin vitejia lui, pustiirile Turcilor și Tătarilor fusese stăvilite și creștinii trăiau liniștiți sub apărarea sabiei sale pururea învingătoare. Acum tot el, pedepsind pe rebeli și împăcând turburările popoarelor, da în mâinile cesarului *cheile Daciilor*. Nimic nu mai lipsia gloriei lui, și, după spusa istoricului Bisseliu, lui i se aplică, în mintea națiilor creștine, vechea cântare de biruință a bisericii, în care se proslăvește ca biruitor al tuturilor celor răi, santul patron al vitejilor și mai cu osebite al lui Mihaiu, cescul voevod și Archangel Mihail.

DUPĂ LUPTA DELA MIRĂSLĂU

Mihaiu, obosit, plin de grijă și de întristare, cu puținii oameni ce-l însoțiau, lăsând de laturi Sibiiul, merse la Făgăraș, unde aveă în cetate femeia și multe lucruri prețioase ale lui. Aci se apucă să-și adune rămășițele spăimântate ale oștirii sale, care alergau cătând scăpare în acest loc sigur. Printre acești ostași se arată și Baba-Novac, rănit, cu părul și barba arse, cu fața smolită de pulberea sângeroasă a bătăliei, căci își făcuse cum se cade datorria lui în ziua luptei, îndeplinind totdeodată și slujba unui căpitan prevăzător și a unui voinic soldat. Infățișându-se el dinaintea Domnului său, îi zise suspinând și întristat: „Suntem biruiți și înfrânți, Doamne, mai „mult de împotrivicul nostru noroc, decât de armele dușmane; „și, pentru ca el să nu rămână cu totul mângâiat prin moarte ta, încalecă-ți calul și mântuește-te trecând în Țara Românească. Acest loc nu este atât de sigur cât să nu poată fi „luat de biruitorul Basta, care mereu gonește răspânditele rămășițe ale ticăitei noastre oștiri. Și într'adevăr, să mă crezi, „că aș fi voit mai bine să rămân mort printre atâți viteji soldați, uciși în bătălie, decât fugind să mai trăiesc după o pierdere atât de nenorocită și vrednică de lacrimi, de n'aș fi „dorit a îngrijii încă de siguranța ta și a te sluji până la cel „din urmă suspin. Fugi dar, cu ce ai mai scump, căci dușmanii peste puțin vor sosi aici, vor impresură această cetățue, și

„atunci va fi peste putință să scapi. Eu însă voi rămâne
 „acî, spre a adună pe nenorociții risipiți, și voi sta până la
 „moarte împotriva dușmanilor noștri“.

Mihaiu iubiă și stimă foarte pe bătrânul său general Baba-Novac, și hotărî a urmâ povața lui. Deși însă Baba-Novac stăruia ca să rămână cu câțiva soldați spre apărarea acelei cetăți și a țineă în loc pe dușman, până să apuce Mihaiu să scape, voinđ astfel a-și jertfi viața pentru mântuirea stăpânului său, dar Mihaiu nici într'un chip nu voi să plece fără dânsul. Deci, împreună intrară în țara Bârsei la 23 Septembrie și tăbărără la Codlea. Acî Mihaiu întâmpină trupele ce, după porunca lui, aduceă fiul său Pătrașcu din Țara Românească și cele ce-i venise în ajutor din Moldova.

DEPARTE DE PATRIE

Aceste rânduri în cari vibrează cel mai cald patriotism și cea mai puternică iubire de libertate, au fost găsite printre foile lui Bălcescu și publicate de Odobescu în prefața ediției a doua: 1887.

Minutele în care scriu sunt pline de amar și întristare. Pe când Europa întregă se pregătie a salută triumful libertății, eroica Franță dela care ca totdeauna se așteptă semnalul, Franța, prin fatalitate și prin neunirea fiilor săi, cade gemând în neputință sub un jug umilitor. Fiii fărădelegii triumfează în toate părțile și întemeiază spurcata lor tiranie. Sufletele generoase sdrobite și rănite de moarte, văd apuind din vederea lor ziua mântuirii. Insumi eu, cu inima sfâșiată de durere, mă lupt cu o boală crudă și neimblânzită; caut a câștigă timp a-supră-i și a o întrece în iuteală ca să pot lăsa fraților mei aceste pagini din viața părinților noștri și cad sleit de putere, mistuit prin silințele ce fac.

Cu toate aceste temeieri de descurajare, sufletu-mi te slăvește încă, înzeită libertate; și, deși oamenii sângiuirilor au învelit cu maramă neagră dulce fața ta, crede că va veni ziua fericită, ziua izbândirii, când omenirea întregă se va sculă spre a sfâșia acest vâl și dușmanii tăi se vor împetri la vederea soarelui tău de lămină; atunci nu va mai fi nici om, rob, nici nație roabă, nici om stăpân pe altul, nici popor stăpân pe altul, ci domnirea *Dreptății și Frăției*.

Aceste cuvinte, ce odată am dat de deviză nației mele, vor domni lumea; atunci așteptarea, visarea vieții mele se va împlini, atunci toți Românii vor fi una, liberi și frații Vai! nu voui avea noroc a vedeă această zi, deși eu asemenea am muncit și am pățimit pentru dreptate și cel din urmă al meu cuvânt va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă!

COSTACHE NEGRUZZI

1808—1868

Născut în Iași, Negruzzi își începă învățătura grecește cu unul din dascălii greci mai cu renume pe atunci în Iași, iar românește învătă singur pe o carte a lui Petru Maior, precum însuși mărturisește într'un articol intitulat „Cum am învățat românește“, foarte interesant pentru detaliile ce dă asupra metodelor întrebuințate de profesorii din acea vreme.

Izbucnind revoluțiunea în 1821, fugi în Basarabia cu tatăl său. La Kișinău făcù cunoștință cu poetul rus Pușkin, care-i deșteptă gustul pentru literatură, și cu un emigrat francez, de la care luă lecțiuni de limba și literatura franceză.

Murind tatăl său, intră copist la visterie, începând astfel viața politică, cum făceau toți fiii de boier pe atunci.

În acest timp publică câteva traduceri de poezii, câteva nuvele, cari făcură mult efect. Indemnăt de scrierile patrioților de peste munți, studiază istoria și dete la lumină „Aprodul Purice“, ca un fel de protestare indirectă la adresa Domnului și boierilor din timpul său.

Ca deputat în obșteasca obișnuită adunare, instituită de Regulamentul Organic, ca funcționar superior și ca director al Teatrului, se arată pătruns de idei liberale și doritor de progres și-și dete toate silințele pentru ca aceste idei să fie puse în practică.

Negruzzi nu luă parte la mișcarea din 1848 și mult timp rămase retras din afacerile statului, reintrând numai mai târziu ca judecător și apoi, sub domnia lui Cuza, ca director al departamentului finanțelor, ca deputat și ca episcop la Sf. Spiridon.

Costache Negruzzi

Negruzzi debută cu traducerea „Șalul Negru“, poezie după Pușchin. Apoi întreprinse traducerea baladelor lui Victor Hugo (1845), lucrare meritorie pentru că a căutat să întrebuițeze un vers analog cu al poetului francez, vers ades greu de făcut în românește mai ales în timpul când scria Negruzzi [ex: Pasul de arme al Regelui Ioan], și pentru că multe din ele exprimă foarte bine ideia autorului într'o românească vrednică de model. Dintre cele mai reușite, cităm „Uriășul“. O altă traducere importantă este a satirelor lui Antioch Cantemir. Le traduse din rusește, împreună cu Al. Donici.

El traduse și pentru teatru: „Angelo, tiranul Padovei“ (1837) și „Maria Tudor“ (1837), după Victor Ilugo.

Negruzzi scrisese și poezii originale. Cele mai multe păcătuiesc prin slăbiciunea și nesiguranța versului. Ca mai bună putem citi „Potopul“, în care ne arată starea sufletească a doi tineri în momentul în care apa se ridică spre ei.

Cea mai însemnată lucrare în versuri e „Aprodul Purice“ (1837). Inceputul e pastoral; tonul epic e păstrat câtva, dar interesul și calitățile poetice scad de la un moment și de aci încolo lucrarea seamănă mai mult a cronică rimată.

În 1857 și-a adunat scrierile într'un volum intitulat „Păcatele tinerețelor“ așezându-le în patru grupe.

În prima intră „amintirile din junețe“, câteva povestiri, din cari unele cu caracter personal. Vom citi „Zoe“ și „O alergare de cai“ frumoase nuvele, în cari intriga e bine condusă și plină de interes, iar limba e românească și cu expresiuni nemerite. Tot în această grupă intră și povestirea „Toderică, jucătorul de cărți“, imitată — de și el n'o spune — dar imitată cu destulă libertate, după *Prosper Mérimée*. E vorba aci de un jucător de cărți care pierduse toată averea și, găzduind odată pe Isus Hristos și pe Sf. Petru, a obținut ca răsplată trei lucruri: cărțile pe care le avea în mână au fost dăruite cu putere ca totdeauna să aducă câștig lui Toderică; pomul dela ușa lui să fie așa ca oricine se va sui să nu poată cobori fără voia lui; în fine un scaun de asemenea fu blagoslovit ca oricine va sta pe el să nu se ridice fără voia lui Toderică. Cu mijloacele acestea el făcû avere mare scăpă în câteva rânduri dela moarte și în fine când muri, izbuti să intre în raiu prin șiretenia lui. Această glumă nevinovată, despre care însuș Negruzzi ne spune că s'a tipărit mai mult ca să umple coloanele revistei, decât cu vreo pretențiune literară, supără grozav clerul și administrația din acel timp (1840) în cât fu trimis în exil la o mănăstire, iar revista „Dacia literară“ fu suspendată.

Dintre fragmentele cari alcătuiesc grupa a doua, cea mai însemnată lucrare e „Alexandru Lăpușneanu“, una din cele mai frumoase scrieri ale literaturii române. Aci ne arată cum boierii din trecut se îndeletniciau numai cu intrigi, cum se schimbau odată cu schimbarea domnilor, cum Lăpușneanu i-a înșelat, i-a chemat la masă și i-a ucis. Atunci, pe când crudul Domn alături cu consilierul său Moșoc privia lacul de sânge în care zăceau leșurile ucisilor, mulțimea intră în curte cu mare sgomot și cerû capul lui Moșoc iar când acesta spunea că nu se cade ca el, boier de prima treaptă, să fie jertfit pentru niște *proști*, Domnul răspunse: „Proști, dar mulți!“ și porunci ca vornicul Moșoc să fie aruncat în mijlocul gloatei, care-l făcû fărâme. Răs-

punsul Domnului cuprindeă în trei cuvinte, lupă cum a observat Alecsandri, o întreagă revoluțiune socială. Prin ele Negruzzi voia să spună aristocrației și Domnului că poporul e mai puternic de cât clasa stăpânitoare și atrăgea băgarea de seamă a cărmuitorilor asupra faptului că, dacă povara nedreptății este prea apăsătoare, poporul, din bun și supus, devine neînduplecat și crud.

Grupa a treia intitulată „Neghină și pălămidă” cuprinde poeziile sale originale lirice și cele două piese : „Cărliani”, vodevii într’un act și „Muza dela Burdujeni”. În aceste din urmă își propune a ridiculiza pe neologisti, cari „shingiuesc și sfășie frumoasa noastră limbă”.

În a patra grupă intră o serie de peste treizeci de scrisori către un prieten. Observațiuni asupra obiceiurilor societății, descrițiuni, notițe despre diferiți scriitori, schițe arheologice, amintiri personale, observări critice asupra limbii și ortografiei române : iată ce găsim în această adunare de felurite schițări scrise în frumoasa limbă a lui Negruzzi și cu simplitatea genului epistolar.

Alte edițiuni ale operelor lui Negruzzi : Socec, 3 vol. 1872 ; Minerva, 3 volume ; Bibl. pentru toți No. 336, 337, 341 ; Bibl. jubilară Socec No. 5.

Iată cum caracterizează Alecsandri activitatea lui Negruzzi :

„Crescut în țară sub privegherea părintelui său, el își dezvoltă spiritul, își înmulți cunoștințele prin citirea autorilor clasici, atât elini cât și francezi, și dela sine se înfrăți cu școala romantică, al căreia șef eră Victor Hugo.

„Pe când tradițiile istorice căzuseră în uitare și faptele glorioase ale strămoșilor noștri se pierdeau în întunericul ignoranței, C. Negruzzi avu nobila dorință de a deșteptă simțul național prin poemul istoric : *Aprodul Purice*.

„Pe când palatul domnesc eră considerat ca un soiu de templu, iar Domnul ca un soiu de Buda nefailibil, C. Negruzzi avu curajul a scoate la lumină imaginea lui *Alexandru Lăpușeanu* și a spune boierilor un mare adevăr : *„Poporul e mai puternic de cât boierimea !”*

„Orice întâmplare zilnică, orice istorioară cât de neînsemnată Negruzzi știă să o prezinte sub forme interesante, și atât convorbirea lui variată, cât și tactul purtării, modestia și blândețea caracterului său, l-au făcut a fi mult simpativ contemporanilor săi.

„Ca om de litere, a fost, este încă și va fi mult timp în fruntea prozatorilor români.”

APRODUL PURICE

În 1837 a publicat Negruzzi acest poem, pe care l-a numit cu modestie numai „anecdote istoric”. De sigur că-i lipsesc multe din calitățile cerute unui poem istoric, dar, dacă ținem seamă de vremea în care s’a scris, trebuie să recunoaștem meritul lui Negruzzi în această privință.

Ciocărlia cea voioasă în văzduh se legănă,
Și ’nturnarea primăverii prin dulci ciripiri serbă ;
Plugarul cu hărnicie s’apucase de arat
Pământul ce eră încă de-al său sânge rourat ;

Uitase-acum Moldoveanul trecutele lui nevoi
 Și cu fluerul la gură păstorul pe lângă oi
 Cântă dragostele sale. Vai! el nu putea găci
 Că vrășmașu 'ntr'a lui țară se gătește-a năvăli.

Generalul cel mai falnic al dârjilor Ungureni,
 Hroiote, ros de 'nverșunarea ce avea pe Moldoveni —
 Care'n multe sângeroase lupte i-au fost arătat
 Că nume de viteaz mare pe nedrept și-au câștigat —
 Luând veste cum că Ștefan, Domnul lor, atunci s'află
 În ținuturi depărtate, având cu el oastea sa,
 Socoti că favorabil prilej altul n'ar găsi
 De Moldoveni și de Ștefan de odată a-și răsplăti
 Ca să poată cu-o lovire acea rușine spăla
 Ce româneștile arme au săpat pe fruntea sa;
 Așa dar adunând noaptea pe toți ofițerii săi,
 Le expuse-a sale planuri, și le zise: „Frații mei!
 Știți c'acești Români sălbatici, vrășmași aprigi ne'mpăcați
 Au ucis multime mare dintr'ai noștri bravi soldați,
 Știți că însetați de sânge în Ungaria-au intrat
 Și că foc și pustiire pe-a lor urmă au lăsat;
 Iar noi care bărbătește n'am lipsit a ne lupta
 De abiă numai prin fugă, viața ne-am putut scăpa
 Și cununile de lauri ce'n răsboaie-am adunat
 Moldoveanul cel obraznic în picioare le-a călcat;
 Oare această înfruntare și batjocură și rău
 N'or să aibă răsplătire dela dreptul Dumnezeu?
 N'a să mai sosească vremea să ne răsbunăm și noi,
 S'arătăm că'n Unguri curge viteaz sânge de eroi!
 Vremea este îndemână, prilejul favoritor,
 Oastea lor este departe, și cu ea-i și Domnul lor;
 Mergeți dar, și'n astă noapte toți ostașii vă gătiți
 Și când va mijl de ziuă, nesmintit călări să fiți,
 Ca prir: marș iute și grabnic, fără veste să-i călcăm,
 Cine sunt Ungurii noștri și Hroiote să le-arătăm“.

Se făliă deșertul Ungur cu-acel vis amăgitor,
 Că o țară neapărată va pustii prea ușor
 Și'n a sa zădărnice i se pareă că vedeă
 Lacrimile cum se varsă, sângele cum șiroiă!
 Dar dreptatea Provedinții n'a putut îngădui

Gândul său cel sângeratic să se poată săvârși
 Și Dumnezeu milostivul pe-al său popor credincios
 Nu-l va lăsa în călcarea Ungurului fioros.
 Deci sfântul Duh, cu'ndurare pe un Român insuflând
 Ce de mult se află încă printre Unguri petrecând
 Și carele auzise tot planul acel cumplit,
 Ce asupra țării sale Ungurii au slimuit,
 Deși se găsiă nemernic, pribegit de țara sa,
 Patriotică simțire în inimă-i tot se-află!
 Aș! dar în vălmășagul ce gătirea prileji,
 S'aruncă pe-un cal cu grabă și spre Moldova porni.
 După ce ieși din lagăr alergă necontentit
 Toată noaptea, pân'ajunse când soarele-a răsărit
 În oraș la Roman unde pe pârcălabul aflând
 Și primejdia ce vine, abia a-i spune apucând,
 De osteneală și trudă a căzut jos leșinat
 Iar calul său lângă dânsul răsufierea și-a și dat.

. . . . .
 Pârcălebul iese îndată întru întâmpinarea dușmanului cu mica sa oaste și cu oamenii
 ce a putut strânge.

Precum norul de lăcuste soarele întunecând
 Vine pe sus cu iuțeață țarinile-amenințând,
 Incât tremurând așteaptă speriatul muncitor
 Neștiind unde-o să cadă acel nor îngrozitor;
 S'amăgește cu nădejdea că ogoru-i va scăpa
 Și-a sudoarei sale roduri va putea înc'adună;
 Inșă de-odată lăcusta cade toată pe câmpii
 Și 'ntr'un clip în praf preface, țarini, holde, ogoare, vii,
 Sau după cum primăvara omățul cel adunat
 Printre râpi și de-a lui Febus¹ calde raze săgetat
 Se topește și s'asvârle, șiroiu iute furios,
 În pârăul care curge printre flori în vale jos,
 Il tulbură, îl mărește, îl umflă cu al său val
 Și nu-l lasă pân' nu-l face de se varsă peste mal:
 Câmpiile se îneacă iar păstorii spăimântați
 S'aciuează² cu-a lor turme în munții învecinați;
 Acest fel sumeții Unguri în Moldova năbușesc,

¹ Febus : Soarele.

² S'aciuează : s'adăpostesc.

Orice 'ntâmpină înainte, robesc, taie, pârjolesc.
 Cu omor și pustiire drumul lor se însemnă,
 'Naintea lor mergea groaza și'n urmă foc fumeğă.

Armata maghiară năvălește toată asupra Românilor. Ei rezistă cât pot, dar forțele lor erau cu mult prea mici față de ale Ungurilor. Disperați, sunt pe punctul de a fi zdrobiți. Atunci pârçălabul și cu câțiva tovarăși se hotărîră să se arunce în mijlocul oastei dușmane ca să piară cu cinste, dacă nu pot învinge.

Când deci astă hotărâre a împlini se gătiă,
 Iat'-u: călăreț zărește ce'n fugă spre el veniă.
 De pulbere ce ridică calul său cel înspumat
 Nu putea ca să-l cunoască, dar inima i-a săltat:
 Ea par'că spune c'acela aduce vr'un ajutor
 Pentru bravii ce de Unguri fără milă se omor¹.
 Nu trecu mult și atuncea ochilor nu a crezut,
 Când pe Purice aprodul lângă dânsul a văzut,
 Purice, care'n răsboaie a fost pururea vestit,
 Român vrednic întru toate, al lui Ștefan favorit.
 — „Pârçălabe, sănătate! (zise) Ștefan a plecat
 Cum luă înștiințarea ce prin cartea ta i-ai dat;
 Și m'a și pornit la tine ca să-ți spun să te grăbești
 Să aduni oameni de oaste câți vei putea să găsești
 Și 'naintea lui îndată cu toții să alergați...

La auzul acestei știri, Românii se retrag și așteaptă sosirea Voevodului.

Precum când o stâncă mare dintr'un munte s'a surpat
 Sdrobește, omoară, sfarmă orice'n drumu-i a aflat,
 Casele de pe costișă, grădini, saduri, livezi, vii
 Prăvale, rostogolește cirezi, turme, herghelii
 Până ce se întâlnește cu niște învechiți stejări²
 Uitați de timp și de veacuri pe a muntelui dărmări,
 Uriașă stânc'atuncea toată puterea perzând
 Nu mai face stricăciune neclintită rămîind,
 Iar norodul de pe vale care sta înspăimântat
 Dă lui Dumnezeu mărire văzându-se c'au scăpat.
 Sau după cum hoțul noaptea prin codru călătorind
 Și la prada ce-o să facă cu mulțumire gîndind,
 Se bucură când privește cerul învelit cu nor

¹ *Ce se omor* : Care sunt omoriți de Unguri.

² *Provincialism*, în loc de : *stejari*.

Căci are bună nădejde c'a putea prăda ușor
 Și-acun: calul său prin pinteni îl silește-a alergă,
 Dar fulgeră și trăsnește tocmai dinaintea sa,
 Calul sare, sforăște și tâlharu'ncremenit,
 Scapă dârlogii din mână socotindu-se pierit.
 Astfel și Hroiote rămase când pe Ștefan au văzut,
 Ce din luptele trecute îi eră prea cunoscut;
 Însă trebui să stee față, n'are 'ncotro cotigî,
 E pierdut și el și oastea dacă nu vor izbândi.
 Viteazul braț al lui Ștefan prin vrășmași cărări făcea,
 De a sângelui vărsare pământul se înroșia:
 Când de-un plumb dintr'o săneacă calul său rănit fiind,
 Sforăște și-apoi cade înc'odată nechezând.
 Cade și eroul Ștefan, zicând: „Copii, nu vă dați!
 Și pe Domnul vostru pradă dușmanilor nu lăsați“.
 Hroiote strigă în glas mare: „Fraților, am biruit!
 Fioresul nostru dușman a căzut și a pierit;
 Pe trupul lui puneți mâna, hrană corbilor să-l dăm,
 Ca și ei să se'ndulcească, când și noi ne răsbumăm“.
 Sumetîndu-se vrășmașii năvălesc mai furioși;
 Însă nu pot să răsbată prin Aprozii credincioși.
 Toți împrejur-i s'așează, se luptă ca niște lei,
 În zadar Ungurii umblă să-și facă loc printre ei;
 De sabia românească se înjunghie, se omor¹,
 Se fac jertfă cutezării și obrăzniciei lor.

În vremea aceasta Ștefan să se scoale izbutind
 Și din căderea aceea nimica nepătîmind,
 Cere alt cal; deci îndată Purice descălică
 Și fiind frăul și scara la Domnul său îl trăsă
 Zicând: „Doamne! Iată calul, arată-le mai curând
 Că de tine Ungureanul n'au scăpat într'acest rând“.
 Dar de stat fiind mic Ștefan, nu putea încăleca.
 Purice-atunci iar îi zice: „De voești Măria ta,
 Eu un moșinoiu m'oiu face pe carele să te sui“.
 Și'ndată pe brânci se pune jos la picioarele lui.
 Deci cu mijlocul acesta, Eroul încălecând,

¹ Se omor: se omoară.

Aprdoul Purice
(Tabloul lui T. Aman)

Către dânsul se întoarce și îi zice-așa zâmbind:
 „De va vrea Dumnezeu astăzi să putem ca să scăpăm
 De primejdia aceasta întru care ne aflăm,
 Să știi, Purice băiete, că nu-i mai fi moșinoiu,
 Ci spre vrednică răsplată, movilă-a te face vroiu“.

In această luptă căzuse și viteazul Pârcălab. Că să răsplătească familia lui și ca să răsplătească și pe Purice, Voevodul îl înobilă, îi dăte moșii și sate și-l căsători cu fiica Pârcălabului.

A doua zi îngroparea Pârcălabului făcând
 Și pe Movilă Armașul cu fata lui cununând,
 Viteazul Ștefan cel Mare cu oastea sa s'a pornit
 Și la cetatea Sucevei în bună pace-a sosit.

Neamul lui Movilă-Armașul multă vreme au fost vestit
 Și pe tronul României mulți Domni din el au stătut,
 Dar din multele prefaceri ce pe țară au venit
 De abia acum mai este între nobili cunoscut.

ALEXANDRU LĂPUȘNEANU

Nuvela lui C. Negruzzi este alcătuită din 4 capitole, având fiecare câte un epigraf, care rezumă ideea fundamentală.

Ne aflăm în anul 1564, când Lăpușneanul, care fusese răsturnat din tron de Despot, se întorcea acum să-și ia scaunul pe care-l ocupă nu vechiul său rival, ci Ștefan Tomșa. Lăpușneanul veni cu oștire turcească și, pe când se oprise la un popas, vine o solie de boieri cari li dau sfatul să se întoarcă înapoi sau să dea drumul armatei. El respinge sfatul și-i încredințează că va lua tronul cu forța, căci: „*dacă voi nu mă vrești, eu vă vreau*“.

Între boierii din solie eră și vornicul Moțoc, care rămase lângă Lăpușneanu și curând intră în bunele lui grații, astfel că îndată ce acesta luă din nou tronul, deveni sfetnicul său cel mai de aproape.

Domnia a doua a lui Lăpușneanu a fost însemnată prin cruzimi nenumărate, îndreptate mai ales împotriva boierilor, de ale căror uneltiri se temeă. La cea mai mică greșeală capul cădea și se spânzură în poarta curții. Femeile și copiii celor uciși astfel întâmpinară în mai multe rânduri pe doamna Ruxandra, soția lui Lăpușneanu, și-i cerură să intervie pe lângă Domn ca să înceteze cu aceste fapte, ba o și amenințară: „*Ai să dai seama, Doamnă!*“ Rugăciunile ei fură zadarnice; ele chiar supărară pe crudul Lăpușneanu, care-i făgădui... „un leac de frică“. Acest leac se vede în cap. III ce urmează. Domnia lui Lăpușneanu, se sfârșește prin moartea acestuia. După patru ani Alexandru Vodă, bolnav, se retrăsese în cetatea Hotinului unde își petrecu ultimele zile. Acestea sunt povestite în cap. din urmă al nuvelei.

Capul lui Moțoc vrem...

De cu seară se făcuse de știre tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la Mitropolie unde eră să fie și

Domnul, ca să asculte Liturghia și apoi să vie să prânzească la curte.

Când sosi Alexandru Vodă, sfânta slujbă începuse și boierii erau toți adunați.

Impotriva obiceiului său, Lăpușneanul în ziua aceea era îmbrăcat cu toată pompa domnească. Purtă coroana Paleologilor, și peste dulama poloneză de catifea stacojie, avea cabanița turcească.¹ Nici o armă nu avea alta decât un mic junghiu cu plăselele de aur; iar printre bumbii dulămii se zăria o zea de sârmă.

După ce a ascultat sfânta slujbă, s'a coborât din strană, s'a închinat pe la icoane, și apropiindu-se de racla sf. Ioan cel nou, s'a plecat cu mare smerenie și a sărutat moaștele sfântului. Spun că în minutul acela era foarte galben la față, și că racla sfântului ar fi tresărit.

După aceasta, suindu-se iarăș în strană, se înturnă către boieri și zise:

„Boieri dumnevoastră! Dela venirea mea cu a doua domnie și până astăzi, am arătat asprime către mulți; m'am arătat cumplit, rău, vărsând sângele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căesc de aceasta; dar dumnevoastră știți că m'au silit numai dorința de a vedeă contenind gâlcevurile și vânzările unora și altora cari țintiau și la răsipa țării și la peirea mea. Astăzi sunt altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor, pentru că zice Mântuitorul: *Bate-voiu păstorul și se vor împăștiia oile.*

„Boieri dumnevoastră! Să trăim de-acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentrucă aceasta este una din cele zece porunci: *să iubești pe aproapele tău ca însuși pe tine*, și să ne iertăm unii pe alții, pentrucă suntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos—își face cruce—să ne ierte nouă greșalele, precum iertăm și noi greșiților noștri“.

Sfârșind această deșănțată cuvântare, merse în mijlocul bisericii și după ce se închină iarăș, se înturnă spre norod în față, în dreapta și în stânga, zicând: Iertați-mă, oameni buni și boieri dumnevoastră!

¹ Cabanița era o mantie cu ceaprazuri de fir.

— Dumnezeu să te ierte, Măria ta! răspuseră toți, afară de doi juni boieri ce sta gânditori, rezămați de un mormânt lângă ușă, însă nimeni nu le-a luat seama.

Lăpușneanul ieși din biserică, poftind pe boieri să vie să ospăteze împreună; și încălecând se înturnă la palat. Toți se împraștiară.

— Cum îți pare? zise unul din boierii care i-am văzut că nu iertase pe Alexandru Vodă.

— Te sfătuesc să nu te duci astăzi la dânsul la masă, răspunse celălalt; și se amestecară prin norod. Aceștia erau Spancioc și Stroici.

La curte se făcuse mare gătire pentru ospățul acesta. Vestea se împraștiase că Domnul se împăcase cu boierii și boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde că vor putea ocupa iarăș posturi, ca să adune nouă avuții din sudoarea țaranului. Cât pentru norod, el eră indiferent; el din împăcarea aceasta nu așteptă vre-un bine, nici prepuneă vre-un rău. Norodul se învoia cu oblăduirea lui Alexandru Vodă, cârtia numai asupra ministrului Moțoc, care întrebuiță creditul ce aveă la Domn, spre împilarea gloatei. Căci, deși eră necontenite jalobele obștiei pentru jefuirile lui Moțoc, Lăpușneanul sau nu le răspundeă, sau nu le ascultă.

Ceasul prânzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărășiți fiește-care de câte două trei slugi. Luau seama însă că curtea eră plină de Lefecii înarmați și că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socotiau că sunt puse pentru a serbă după obiceiu cēremonia prin salve. Unii poate că și prepuneau vre-o cursă, dar odată intrând nu se mai puteă înturnă, căci porțile erau străjuite și păzitorii porunciți a nu lăsa să iasă nime.

Adunându-se boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în capul mesei, având în dreapta pe logofătul Trotușan, și în stânga pe Vornicul Moțoc.— Incepură a zice¹ din surle, și bucatele se aduseră pe masă.

În Moldavia pe vremea aceea nu se introdusese încă moda mâncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindeă în câteva feluri de bucate. După borșul polonez, veniau mâncări gre-

¹ A cânta. — Cuvânt vechiu.

cești fierte cu verdețuri, cari plutiă în unt; apoi pilaful turcesc și în sfârșit fripturile cosmopolite. Pânza mesei și șervetele eră de filaliu² țesute în casă. Tipsiile pe care aduceă bucatele talgerele și paharele eră de argint. Pe lângă părete sta așezate în rând mai multe ulcioare pântecoase pline de vin de Odobești și de Cotnari, și la spatele fieștecăruia boier *dvoriă* câte o slugă care *dregeă*³. Toate aceste slugi eră înarmate.

În curte pe lângă doi junci și patru berbeci fripți eră trei poloșoace desfundate pline de vin; slujitorii mănca și beă; boierii mănca și beă. Acum capetele începură a se înfierbânta: vinul își făcea lucrarea. Boierii închină și ură pe Domn cu vivate sgomotoase, la care răspundeă Lefecii prin chiote și tunurile prin bubuit.

Acum eră aproape a se scula dela masă, când Veveriță ridică paharul și, închinând, zise: Să trăești întru mulți ani, Măria ta! Să stăpânești țara în pace, și Milostivul Dumnezeu să te întărească în gândul ce ai pus de a nu strică pe boieri și a bântui norodul...

N'apucă să sfârșească, căci buzduganul Armașului lovindu-l drept în frunte îl oborî la pământ.

— A! voi ocărăți pe Domnul vostru! strigă acesta. La ei flăcăi!—În minut toți slujitorii de pe la spatele boierilor scoțând junghiurile îi loviră; și alți ostași aduși de căpitanul de Lefecii intrară și năpustiră cu săbiile în ei. Cât pentru Lăpușneanul, el luase pe Moțoc de mână și se trăsese lângă o fereastră deschisă, de unde priviă măcelăria ce începuse. El râdeă; iar Moțoc silindu-se a râde ca să placă stăpânului simțiă părul sbârliindu-i-se pe cap și dinții săi clănțăind. Și cu ațerat eră groază a privi această scenă sângeroasă. Inchipuească și cineva într'o sală de cinci stânjini lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărâți spre ucidere, calăi și osândiți, luptându-se unii cu furia desnădejdei și alții cu apringerea beției. Boierii neavând nici o grijă, surprinși mișește pe din dos, fără arme, cădeau fără a se mai împotrivi. Cei mai bătrâni muriau făcându-și cruce; mulți însă din cei mai junci se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacâmurile

² O țesătură foarte subțire.

³ Turnă vin.

mesei se făcea arme în mâna lor; unii, deși răniți se înclăștau cu furie de gâtul ucigașilor și, nesocotind ranele ce primiau îi strângeau până îi înădușia. Dacă vre-unul apucă vre-o sabie, își vindea scump viața. Mulți Lefecii pieriră, dar în sfârșit nu mai rămase nici un boier viu. Patru-zeci și șapte de trupuri zăcea pe parchet. În lupta și trânta aceasta, masa se răsturnase, ulcioarele se spărseseră și vinul amestecat cu sânge făcuse o baltă pe lespezile salei.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor văzându-se lovite fără veste plecară de fugă. Puțini cari scăpară cu viață, apucând a sări peste ziduri, dase alarmă pe la casele boierilor; și invitând pe alte slugi și oameni boierești, burzuluișeră norodul și tot orașul alergase la poarta curții pe care începuse a o tăia cu securile. Ostașii amețiți de beție făcea numai o slabă împotrivire. Gloata se întărta din mult în mai mult.

Lăpușneanul, pe care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pe Armaș să-i întrebe ce vor și ce cer. Armașul ieși.

— Ei, vornice Moțoce, zise apoi întorcându-se spre acesta, spuné, n'am făcut bine că m'am mântuit de răii aceștia, și am scăpat țara de o așa râie?

— Măria Ta ai urmat cu mare înțelepciune, răspunse mărșavul curtezan; eu de mult aveam de gând să sfătuesc pe Măria Ta la aceasta; dar văd că înțelepciunea Măriei Tale a apucat mai 'nainte și ai făcut bine că i-ai tăiat; pentrucă... fiindcă... eră... să...

— Văd că armașul întârzie, zise Lăpușneanul curmând pe Moțoc, care se învălmășia în vorbă. Imi vine să poruncesc să dea cu tunurile în prostimea aceea. Ha, cum socoți și D-ta?

— Așa, așa, să-i improaște cu tunurile: nu-i vr'o pagubă c'or muri câteva sute de mojici, de vreme ce au pierit atâția boieri. Da, să-i omoare de istov.

— Mă așteptam s'aud asemenea răspuns, zise cu oțerire Lăpușneanul, dar să vedem întâiu ce vor.

În vremea aceasta Armașul se suise pe poarta curții și făcând semn, strigă: Oameni buni! Măria Sa Vodă întreabă ce vreți și ce cereți? și pentru ce ați venit așa cu *zurbă*?

Prostimea rămase cu gura căscată. Ea nu se aștepta la asemenea întrebare. Venise fără să știe pentru ce a venit și ce

vrea. Incepù a se strânge în cete, cete și a se întrebà unii pe alții ce să ceară. În sfârșit începură a strigà:

— Să micșoreze dăjdiile! Să nu ne zapciească!

— Să nu ne mai îplinească! Să nu ne mai jefuească!

— Am rămas săraci! — N'avem bani! — Ni i-a luat toți Moțoc! — Moțoc! Moțoc! — El ne belește și ne pradă! — El sfătuște pe Vodă! — Să moară!

— Moțoc să moară! — Capul lui Moțoc vrem!

Acest din urmă cuvânt, găsind un echo în toate inimile, fu ca o scântee electrică. Toate glasurile se făcură un glas și acest glas strigă: Capul lui Moțoc vrem!

— Ce cer? întrebă Lăpușneanul văzând pe Armaș intrând.

— Capul Vornicului Moțoc, răspunse.

— Cum? ce? strigă acesta, sărind ca un om ce calcă pe un șarpe; n'ai auzit bine, fârtate! vrei să șuguești, dar nu-i vreme de șagă. Ce vorbe sunt acestea? Ce să faci cu capul meu? îți spun că ești surd; n'ai auzit bine!

— Ba foarte bine, zise Alexandru Vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici.

În adevăr ostașii ne mai împotrivindu-se, norodul începuse a se cățără pe ziduri, de unde strigă în gura mare: Să ne dea pe Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!

— Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul. Maică prea-curată Fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc! Dar ce le-am făcut eu oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta și mă jur să fac o biserică, să postesc cât voiu mai aveà zile, să feroc cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni dela Mănăstirea Neamțului!. Dar, milostive Doamne, nu-i ascultă pe niște mojici. Pune să dea cu tunurile într'înșii... Să moară toți! Eu sunt boier mare; ei sunt niște proști!

— Proști, dar mulți! răspunse Lăpușneanul cu sânge rece. Să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă d-ta singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuși când îmi spuneai că nu mă vrea nici mă iubește țara. Sunt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut, vânzându-mi oastea lui Anton Sechele, și mai pe urmă lăsându-mă și trecând în partea Tomșii.

— Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc smulgându-și

barba, căci de pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai este scăpare pentru el. Incai lăsați-mă să mă duc să-mi pun casa la cale! fie-vă milă de jupâneasa și copilașii mei! lăsați-mă să mă spoveduesc!.. Și plângea, și țipă, și suspină.

— Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai bocl ca o muiere! Fii român verde! Ce să te mai spovedești? Ce să-i spui duhovnicului? Că ești un tâlhar și un vânzător? Asta o știe toată Moldova. Haide! luați-l de-l dați norodului și spuneți că acest fel plătește Alexandru Vodă celor ce pradă țara.

Indată Armașul și căpitanul de Lefecii începură a-l târi. Ticăitul boier răcniă cât putea, vrând să se împotrivescă; dar ce putea bătrânele lui mâni împotriva acelor patru brațe sdravene care-l trăgea! Vrea să se sprijinească în picioare, dar se împedica de trupurile confrăților săi și lunecă pe sângele ce se închegase pe lespezi. În sfârșit puterile îi slăbiră și sateliții tiranului ducându-l pe poarta curții, mai mult mort decât viu, îl îmbrânciră în mulțime.

Ticălosul boier căzù în brațele idrei cu multe capete, care într'o clipală îl făcù bucăți.

— Iată cum plătește Alexandru Vodă la cei ce pradă țara! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăească Măria Sa Vodă! răspunse gloata. Și mulțumindu-se de astă jertfă, se îmbrăștia.

În vreme ce nenorocitul Moțoc pieriă astfel, Lăpușneanul porunci să ridice masa, și să strângă tacâmurile; apoi puse să reteze capetele ucișilor, și trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luând capetele le așeză în mijlocul mesei pe încet și pe a rândueală, puind pe ale celor mai mici boieri dedesubt și pe a celor mai mai deasupra, după neam și după ranguri, până ce făcù o piramidă de patruzeci și șapte căpățâne, vârful căreia se încheiă prin capul unui Logofăt mare. Apoi spălându-se pe mâni, merse la o ușă lăturalnică, trase zăvorul și drugul de lemn care o închidea și intră în apartamentul Doamnei.

Dela începutul tragediei aceștea, Doamna Rucsanda, neștiind nimic de cele ce se petrecea, eră îngrijită. Ea nu putea afla pricina sgomotului ce auzise, căci, după obiceiul vremii de atunci, femeile nu ieșiau din apartamentul lor, și slujnicele nu putea a se riscă în mijlocul unei oștimi ce nu

cunoștea ce este (disciplina. Una din ele mai îndrăsneată, ieșind, auzise vorbă că este zurbă asupra lui Vodă și adusesese această veste stăpânei sale.

Buna Doamnă, temându-se de furia norodului, eră speriată, și când a intrat Alexandru, a găsit-o rugându-se dinaintea icoanei, având copiii pe lângă dânsa.

— A! strigă ea, slavă Maicei Domnului că te văd! Mi-a fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ți-am făgăduit, ți-am gătit un leac de frică. Vină cu mine, Doamnă.

— Dar ce țipete, ce strigări se auzia?

— Nimic. Slujitorii s'au fost luat la sfadă, dar s'au liniștit. Zicând aceste, luă pe Ruxanda de mână și o aduse în sală.

Intru vederea grozavei priveliști, ea slobozi un țipăt strașnic, și leșină.

— Femeia tot femeie, zise Lăpușneanu zâmbind; în loc să se bucure, ea se sperie. Și luând-o în brațe o duse în apartamentele ei. Apoi înturnându-se iarăși în sală, găsi pe căpitantul de Lefecii și pe Armașul așteptându-l.

— Tu pune să arunce peste zid hoiturile cânilor acestora, iar titvele lor să le înșire pe zid, zise Lefeciului. Iar tu, adresându-se către Armaș, să-mi pui mâna pe Spancioc și pe Stroici.

Insă Stroici și Spancioc eră acum aproape de Nistru. Gonacii îi ajunseră tocmai când treceau hotarul:

— Spuneți celui ce v'au trimis, strigă către ei Spancioc, că ne vom vedeà până a nu muri!

URIAȘUL

Intre traduceriile lui C. Negruzzi am pomenit *Baladele* lui V. Hugo. Urmează aci una din ele: poate, cea mai reușită.

Ostași! Eu priimii viața în Galia mănoasă
 Colò unde odată ai mei moși locuià;
 Ei nu mai sunt acuma, ci numai a lor oase
 Și 'naltele morminte se văd încă în ea.
 Colò eu raza zilei văzui întâia dată.
 Abià născut fuseșem, când tata m'a luat
 În brațele-i vânoase — și 'n Marea înghețată
 M'a dus de m'a scăldat.

Căci tatăl meu pe-atunce eră voinic și tare;
 Slăbi însă acuma de când a 'mbătrânit
 Și desrădăcinează cu greutate mare
 Stejarul ca să-l facă toiag de sprijinit!
 Eu astăzi îi țin locul! Eu port armele sale,
 Baltagul lui cel strașnic și arcul ostășesc,
 Eu, care, stând pe munte, picioarele pe vale
 Imi pun, de m'odihnesc.

Când eram copilandru, mergeam des la plimbare,
 Prin Alpii neguratici drumul îmi deschideam,
 Capul meu ca un munte prin nori făcând cărare,
 Suflam și'n atmosferă fulgerele stingeam.
 Atunci îmi plăcea foarte să merg la vânătoare.
 Ursu'n brațele mele înădușit muriă;
 Să prind din fugă cerbii, ciute și căprioare,
 Eră plăcerea mea.

Apoi, când veniă seara, mergeam la scaldătoare.
 În valurile line a mării mă băgam;
 Călare pe balene cu-a mele lungi picioare
 Spumoasele ei unde până'n fund turburam.
 Dar azi aceste jocuri nu îmi mai sunt iubite;
 Acum mi-e drag războiul, foc, sânge și omor,
 Ostași vitezi și taberi, ucideri, morți cumplite,
 Chinul celor ce mor.

Când văd că'ncepe lupta, eu stau și de departe
 Privesc cum între dâșii se taie, se înjung;
 Atunce, dacă-mi pare că are drept o parte,
 Alerg spre ajutoru-i și, cum la ei ajung,
 Precum secerătorul în spicele-aurite
 Ca trăsnetul de iute în dușmani năpustesc;
 A lor scuturi și arme, a lor zale oțelite
 Cu pumnul le turtesc.

Gol umblu totdeauna, pentru c'a mea vârtute
 Râde de ostașii voștri cu fier înveșmântați;
 Port numai două sulii din doi frăseni făcute
 Și ăst coif ce-l trag lesne opt tauri înjuțați.

Nu-mi poate oprî calea tărie sau cetate;
 Iau turnurile'n brațe și'n șanțuri le dobor.
 Și astfel — cu ruine după ce-s astupate —
 Intru foarte ușor.

Dar timpul fuge, sboară, se trece-a mea junie.
 Cum pe stejari usucă criveții viforoși,
 S'apropie sfârșitul și moartea a să vie
 Ca să mă ducă acolo unde-s ai mei strămoși!
 Atunci voi cu onoare trupu-mi în groapă puneți
 Și de a'ntrebă drumețul pe călăuzul său:
 Ce munte e acela? gândind la mine, spuneți
 Că e mormântul meu!

SCRISORILE LUI NEGRUZZI

Scrisorile lui C. Negruzzi sunt dintre cele mai reușite lucrări ale sale. Intrebuințând tonul ușor și liber al genului epistolar, el tratează cele mai felurite subiecte: aci satirizează obiceiuri ale societății, aci discută chestiuni istorice și de limbă, în altele povestește amintiri personale. Se reproduc mai jos două din ele:

SCRISOAREA II

(*Rețetă*)

Aprilie 1838

Una din cele mai mari supărări a traiului din provincie este curiozitatea care un Iașan deșteaptă când din nenorocire vr'o nevoie îl silește a ieși în ținut. Abia apucă a se coborî din trăsură și gloata curioșilor înconjoară pe postilion.

— Cu cine ai venit?

— C'un boier. (Pentru postilion tot ce nu e țăran, este boier).

— Cum îl chiamă?

— Nu știu.

— De unde vine?

— Dela poșta din urmă.

Și rîzînd că l-a păcălit, postilionul lasă pe curios să caute pe alții, ca să-i dea mai lămurit răspuns.

În vremea aceasta, locuitorul capitalei se culcă și doarme, fără să știe ce revoluție a făcut venirea lui. Dar târgul fierbe

până seara, când toți provincialii se adună și se așează la preferanță. Nu e vorbă decât de noul venit; șoșotesc, vorbesc, născocesc, alcătuesc.

Oare însurat e? — Tânăr e? — Bătrân e? — Ce caută? — Ce vrea? — Ce familie? — A să șadă aci? — Știe contradanțul cel nou? — și... și... Ii vine cuiva auzindu-i să crape de necaz.

Mai deunăzi vorbiam c'un june prieten de astă supărăcioasă boală de ținut, ce asuprește pe bieții Iășeni.

„Eu am aflat o rețetă, îmi răspunse, cu care am scăpat. Am avut trebuință, sunt acum vre-o trei luni, să mă duc la târgul... Cum am ajuns, a doua zi, am dat un prânz mare la care am invitat pe toți magnații târgului, mari, mijlocii și mici; bărbați, femei, babe, fete ș. a.

„S'au cam mirat de astă poftă, dar au venit cu toții. Am mâncat, am băut, și când am văzut că erau gata a se duce, i-am rugat să mai îngăduie puțin, și suindu-mă în picioare pe un scaun, le-am făcut acest cuvânt:

„Boieri, cucoane și cuconițe!

„Eu sunt dela Iași.

„Șed în casă cu chirie în mahalaua Păcurarii.

„Trăesc din venitul unei moșioare ce am.

„Mă numesc B. B.

„Am venit aici ca să scap de tina și de pulberea Iașilor, și o să șez vre-o lună.

„Sunt trei ani de când a murit tatăl meu și șapte de când a murit maică-mea.

„Am o soră măritată în Bucovina, care trăește foarte bine cu bărbatu-său, ce ține moșii cu anul, și are velniță cu mașină, și un unchiu la București care șeade pe podul Moșoaei No. 751.

„Sunt holteiu și n'am gând să mă însor.

„După slujbă nu umblu.

„Nu-mi bat capul de politică și n'am nici o opinie.

„Nu sunt nici bun nici rău. La biserică merg rar. Nici fac, nici primesc vizite. Vorbesc puțin. Nu știu nici mazurcă, nici vals. Nu joc nici stos, nici vist, nici preferanță.

„Obișnuesc a mă culcă dela șapte și a mă sculă la unsprezece ceasuri.

„Mă bărbieresc de trei ori pe săptămână.

„Iarna port pieptar de flanelă și galoși blăniți.

„Am două frace, trei surtuțe și patru perechi de pantaloni.

„Boieri, cucoane și cuconițe!

„Vă rog să nu bănuiți că-vi le spun aceste, fiind chiar în interesul domniilor voastre ca să nu vă osteniți a le afla. Mă închin cu plecăciune!“

Ideia acestui june, părăndu-mi originală și nimerită, o împărtășesc d-tale, ca una ce poate să-ți slujească și pe acolo.

Adio!

SCRISOAREA XII

(Păcălă și Tândală)

Această]bucată pe care *Negruzzi* o mai intitulează și „Morala Moldovenească“ a fost publicată pentru întâiași dată în „Albina românească“ a lui *Gh. Asachi* (1842).

Împreună cu articolul „Cântece populare a Moldovei“ publicat în „Dacia literară“ (1840), arată prețui pe care *Negruzzi* îl puneă pe literatura poporană.

— Dar d-ta, moșule, n'o să ne spui ceva? am zis către bătrânul pădurar ce ne primise în gazdă.

— Ce vreți să spun, feții mei? răspunse el. Ce să vă spun vouă, oameni de ieri, eu omul veacului care port două sute de ierne în spate? Voi vă ziceți Români, ș'apoi vorbiți o limbă pe care eu n'o înțeleg. Purtați niște haine sucite pe niște trupuri stricate în care mă îndoesc că este inimă. Sunteți așa de țigăriți¹ și gingași încât, de v'ar vedea străbunii voștri, ar plânge de jale.

— Toate sunt așa, zise unul din noi râzând, dar încă tot nu suntem lipsiți de simțul auzului, și prin urmare ne place a ascultă povești frumoase din vremile trecute, și aș pune rămășag că istoria vieții d-tale o să ne facă să adormim. Ia deci în brațe cea ploscă burduhoasă și-ți răcorește gâtulejul.

Propunerea aceasta zâmbi bătrânului, care, urmând sfa-tului dat, deșertă plosca; își drese glasul, și începù:

„Trebue să știți, feții mei, că eu sunț feciorul vestitului Strâmbă-Lemne care luă stejarul cât de gros, îl îndoiă cu mânil și-l făcè obadă de roată. El erà un om foarte învățat

¹ Slabi.

² Nobili unguri.

și cunoscut pe vremea lui. Copilărise cu Ciubăr Vodă cu care învățase carte la dascălul Pascal din Podul Iloaei, ce știă toată Alexandria pe de rost. Petrecuse junețea sa la curtea lui Lăcustă, a lui Papură-Vodă. Ce mai vremi acele! Când veniă primăvara și ieșiau oamenii la arat, dacă nu le ajungeau boii la plug, se duceau la Unguri sau la Leși și, luând de acolo oameni, fie nemeși² sau proști, șleahnici³ ori mojiți — nu mai alegeau — îi injugau și arau lanuri cât vezi cu ochii, unde semănau ghindă, de creșteau dumbrăvi pentru ca să aibă strănepoții lemne de ars. De aceea luat-ați seama, când e ger iarna și vântul vâjâe, că, dacă vă puneți la vatră dinaintea focului, auziți unele lemne țipând și vedeți strecurându-se din ele o apă fierbinte? Acele, feții mei, sunt sufletele Leșilor cari țipă, și lacrimile Ungurilor cari picură, căci sufletele lor — pentru păcate, pe semne — le-a osândit Domnul Dumnezeu să intre în copacii pădurilor, pe care le-au arat cu sudoarea lor. Ce să mai zic de oamenii vremilor aceloră? Ei erau înalți ca brazii și voinici ca smei. Tatăl meu eră nepot viteazului Sfarmă-Piatră, care aveă obicei, când se puneă la masă, să inghită mai întâiu șapte opt bolovani ca să-i facă poftă de mâncare.

„La vârsta de două sute optzeci de ani, tatăl meu, văzându-se flăcău toamnătic, se însură cu jupâneasa Mărica, minunată femeie, groasă și frumoasă, dar cam prostană, zicând adesea niște vorbe chisnovate¹ și la care tatăl meu răspundea: Tronc, Măricol.. Soră-mea n'a trăit, precum nici alți două sute de frați și surori ce am avut. În sfârșit m'a născut pe mine și, văzându-mă așa mic și ovilit, mi-au pus numele Tândală. Nașterea mea costă vieța mamei, iar tatăl meu, simțându-se c'a îmbătrânit, chemă pe nașu-meu Păcală, mă încredință lui și apoi muri după ce mănăcă trei oi fripte și bău o balercă de pelin, zicând că nu trebuie să se ducă pe pe ceea lume flămând și însetat. El eră atunci de patru sute optzeci și trei de ani.

„Nașu-meu Păcală eră un om foarte de duh; aveă răspuns la orice vorbă. El mă puse întâiu la buchi, dar văzând că

² Nobili poloni.

¹ Posnașe.

într'o zi eră să mă înăduş cu un *tverdu*² ce mi se prinsese în gât, hotări a-mi spune singur tabla pe care trebuia să o deprind pe dinafară. Asta mi-a fost învăţătura.

Iacă ce-mi zicea el:

„Fine! De vrei să trăeşti bine şi să aibi ticnă, să te sileşti „a fi totdeauna la mijloc de masă şi la colţ de ţară, pentrucă „e mai bine să fii fruntea cozii de cât coada frunţii. Şezi „strâmb şi grăeşte drept.

„Bate fierul până e cald, şi fă tot lucrul la vremea lui. „Nu fii bun de gură.

„Nu fii zgârcit, căci banii strângătorului intră în mâna „cheltuitorului, şi scumpul mai mult păgubeşte, leneşul mai „mult aleargă; dar nici scump la tărăte şi ieftin la făină.

„Nu te apucă de multe trebi odată. Cine goneşte doi iepuri, „nu prinde niciunul.

„Fereşte-te de proşti şi de nebuni. Nebunul n'asudă nici „la deal, nici la vale, şi prostului nici să-i faci, nici să-ţi „facă. El învaţă bărbieria la capul tău. Şeade pe măgar şi „caută măgarul. Nu-l primesc în sat, şi el întreabă de casa „vornicului. Prostia din născare, leac nu mai are. Cine se „mestecă în tărăte îl mănâncă porcii; şi apoi spune-mi cu „cine te aduni, să-ţi spun ce fel de om eşti.

„Nu te hrăni cu nădejdea şi cu făgăduinţele. Înţeleptul „făgădueste, nebunul trage nădejde. Să trăeşti, murgule, să „paşti iarbă verde. Ce-i în mână nu-i minciună, şi e mai bine „acum un ou, decât la anul un bou.

„Nu da împrumut, ca să nu-ţi faci duşmani. Dă-ţi, popo, „pintenii, şi bate iapa cu călcâiele; ş'apoi, prinde orbul, „scoate-i ochii.

„Nu te amestecă în intrigi. Nici pe dracul să vezi, nici „cruce să-ţi faci. Nici lupul pe balaie, nici balaia pe lup.

„Nu fii falnic, nici face din ţanţar, armăsar. În urma răs- „boiului mulţi voinici se arată.

„Nu te necăji pe soartă. Norocul cine-l ştie? Fă-mă pro- „roc, să te fac bogat. Beţivului şi dracul îi iese cu oca¹ „înainte; însă vremea le îndreaptă toate. Vremea vinde lem- „nele şi nevoia le cumpără.

² Numele literei *t* din vechiul alfabet ce se întrebuiţă în scrierea română.

¹ Oca (moldov.) în loc de ocaua.

„De te vor pofti la masă, tu nu te trage sub masă; dar nu fii supărător, că or zice că: Mărt din post nu mai lipsește.

„În sfârșit mângâie-te la neazuri gândind că sacul și-a găsit petecul, și roagă-te zi și noapte să-ți dea Dumnezeu mintea Moldoveanului — cea de pe urmă“.

Avea încă multe de spus moș Tândală, când a luat seama că nu-l ascultă nime, căci noi cu toții adormisem și horăiam. Așa dar făcù și el ca noi.

SCRISOAREA XIII

(Lumânărică)

În Iași a trăit un cerșetor original supranumit „Lumânărică“. El a murit în anul 1842 și s'a îngropat în biserica Tălpărlui. Scrisoarea ce urmează este publicată în „Almanah de învățătură și petrecere“ pe 1844. E scrisă în 1843.

Vă aduceți aminte de un sărac pre care îl întâlneauți, sunt acum doi ani, pe uliți, prin piețe, pre la biserici, cerșetorind mila creștinilor și împărțind *bogdaprostele* în dreapta și în stânga?

Lumânărică nu mai este! — Dar cine eră el, și care fu solia lui aice jos? singur nu o știă. Dă îl întrebai de unde este? „Nu știu, răspunde; știu numai că mama când m'a lăut mi-a zis: Niță, dragul meu! să cumperi *lumânărele* și să le împarți pe la *bisericèle*. Atâta știu, atâta fac“.

Desculț, cu capul gol, încins cu o funie și cu traista în șold, Lumânărică până în ziuă colindă toate bisericile, împărțind lumânări și cerșitorind, nu pentru dânsul — lui nu-i trebuia nimică — ci pentru alții.

La un schit sărac lipsește clopotul; îndată Lumânărică îl ia din târg, se pune cu dânsul în mijlocul unei piețe, îl trage, și clopotul nu tace până ce nu-și câștigă plata. Curând arama sfântă va răsună în aer, chemând pre credincioși la rugăciune, și va spune în graiul său cel misterios lăudata faptă a săracului cerșetor.

O biserică n'are vestminte: Lumânărică îi aduce stofe bogate, el care n'are decât o haină stremțoasă ce abia îi acopere goli-ciunea trupului; căci în zadar voești să-l îmbraci. Dă-i o haină, o cămașă; peste un ceas nu o mai are: a dat-o alțiua, pe care îl socoate mai nevoiaș decât dânsul.

Vedeți această văduvă cu lipsa în față și cu desnădejdea

în inimă? Inconjurată de șapte copii ce plâng de foame, îmbrâncită dela ușa bogatului, unde nu i se dete voie a împărți nici fărămiturile cu câinii lui, ticăloșia o apasă sub greul ei genunchiu. Lumânărică o vede, o mângâie, și a doua zi îi aduce o vacă, care săturând cu laptele ei pe flămânzii copii, introduce iar bucuria în bietul bordeiu.

Dar unde suntem noi în stare a înșiră toate bunele fapte ale acestui sfânt om! Ajunge a ști că săracul acesta cerșetor, îndemnat de plecarea sa și de o stăruință puternică, a zidit până și biserici. Să judecăm din acesta, oare câți săraci am putea face fericiți cu abonamentul unei loje de teatru, unde învățăm a fi demoralizați, cu cheltueala unui ospăț ce ne îmbuibă pântecele și ne strică sănătatea, cu o găteală de bal ce roade câte un colț din moștenirea copiilor noștri?

Dacă Lumânărică ar fi strâns toți banii câți a împărțit mile și a cheltuit cumpărând lumânări, clopote, vaci, vestimente ș. a., negreșit ar fi fost bogat după starea sa; dar trăind sărac, a murit sărac.

Într'o zi, trecând pe lângă o biserică, am văzut norod strâns, și am auzit cântând rugăciunile morților. În mijlocul bisericii sta mortul învelit cu giulgiul. Biserica era luminată și împodobită ca pentru un mort bogat, și un arhiereu inconjurat de un numeros cler slujia prohodul. Nu se vedeă nici o rudă, nici un prieten vărsând lacrimi mincinoase; numai o văduvă în haine negre sta la picioarele sicriului; iar pe fața tuturor săracilor, ce alcătuiau cortegiul repauzatului, se vedeă întipărită o întristare mută, o jale dureroasă.

În momentul acesta, arhiereul apropiindu-se, desvălă pe mort, și însemnând pe fața lui semnul crucii, zise cuvintele aceste: „Doamne! odihnește sufletul robului tău *Ioan* în loc de pace, în loc cu verdeață, unde nu este întristare nici suspin, ci viață fără de sfârșit“.

Pătrunși de marea puternicie a Morței, am plecat capul, și privind icoana Mântuitorului, ce sta pe pieptul mortului, am zis:

„Doamne! Doamne! Odihnește după moarte și sufletul nostru în locul unde ai odihnit sufletul lui Lumânărică“.

Poate voiți a ști cine făcuse o așa pompoasă înmormântare cerșetorului?

Intr'o dimineață o damă văduvă — al căreia nume îl vom
 tăcea, respectând frumoasa ei faptă — găsi la poarta casei
 sale trupul lui Lumânărică și —
 Văduva îngropă pe săraci

Domnul meu,

Nevoita a zăci în casa unde facem cură
 și am speranța că fosteșen noștră hărtie
 Amu vortu la spanna ceva despre Flor.
 coriani⁴ și d'o dan lui Jacob s'o pue în
 Convorbările literare. Pe culegă a nte
 până nu se trece prin criteriul Etale.
 Bine vașie, Domnul meu, a cetă acestu
 negan pe albu, și terogu spannesi curăta
 de piote mervita publicitate.

Ca ocazia ocaziune, promotiți Ve rogă și
 încadratura pre destinați miei considerati.

C. Negruzzi

Scrisoarea dela 16 Mai 1867 a lui C. Negruzzi către T. Maiorescu
 (Manuscris No. 3351 din colecția Academiei Române)

ALEXANDRU DONICI

1806 — 1866

Alexandru Donici se născu în Basarabia, care, după 1812, deveni provincie rusească. La vârsta de doisprezece ani fu trimis la Petersburg. El părăsi plângând, locurile unde-și petrecuse copilăria și țara în care auzise răsunând limba românească — după cum singur spune — și se duse în capitala imperiului,

Al. Donici

după „Autorii Români“ de C. S. Stoicescu

închegându-se în capitala imperiului, începând studiile secundare într'un institut privat de acolo. Apoi intră în școala de cadeți, unde nu se primiau decât fiii aristocraților ruși și unde fu admis ca o concesiune făcută nobilimii basarabene.

Îndată ce se făcu ofițer, își luă un concediu și veni în Basarabia. Aci constată cu părere de rău că uitase limba română. Se hotări s'o învețe și chiar să se stabilească în Moldova. În anul 1834 demisionă din armata imperială, dar fiindcă tatăl său murise, mai rămase câtva timp aci spre a pune la cale afacerile de familie.

În timpul acesta făcu cunoștință cu poetul rus Pușchin, proscris în Basarabia pentru ideile sale liberale, ale cărui opere — împreună cu ale fabulistului Crilof — îi erau cunoscute încă de când se află în școala militară. Pușchin, observând viața și obiceiurile Românilor, compuse o poezie „Cărufa poștei“. Donici o traduse în românește

și cu aceasta își făcu debutul în cariera literară, ajungând curând cunoscut nu numai în Moldova, dar și în Muntenia.

Părăsind Basarabia, se stabili în Moldova, unde după câțiva ani intră în magistratură. Timpul liber pe care i-l lăsaus ocupațiunile sale, îl consacra literaturii.

Ei trăi această viață liniștită și modestă până la 1866, când fu lovit de o crudă boală, care-l duse la mormânt.

Dela dânsul ne-ă rămas o colecțiune de fabule (Iași, 1840; Iași, 1842; Iași, 1862) și traduceri din rusește. (Țigani, București, 1837.—Satire ale lui Antioch Cantemir, Iași 1844; ed. 2-a 1858).

Donici începe prin a ne explica pentru ce fabula reușește în unele timpuri mai bine decât alte genuri literare : pentrucă adevărul spus deadreptul supără, dar ascuns oarecum cu dibăcie în vestminte plăcute poate să pătrună în urechile multora. Văzând corupțiunea patronată în posturile publice, el făcu fabula „Vulpea și Bursucul“, care rămase celebră, încât nu poți vorbi de un funcționar abuziv fără a te sluji de expresia lui : „are pufoșor pe botișor...“

În fabulele lui, Donici ne înfățișează *obșteștii* adunări în cari tocmai obștia nu e chemată (Lupul Nadir) ; ne arată efectele rele ale libertății la oameni cari nu știu ce să facă cu dânsa (Calul și călărețul) ; râde de cei ce se laudă cu faptele strămoșilor când ei nu sunt buni de nimic (Gâștele) ; ne povățuește că nu e bine să disprețuim sfaturile bătrânilor cu experiență și să ne luăm numai după avântul tinereței (Carele cu oale) ; ne îndeamnă să nu ascultăm laudele ce mulți își fac singuri, când în realitate alții au muncit pentru dânsii (Musca) ; și alte asemenea idei aflăm în fabulele lui Donici relative la politică, la vieața socială, la patriotism, etc.

Cele mai multe din fabulele lui Donici sunt imitate — uneori chiar traduse — după scriitorul rus Crilof ; iar altele după La Fontaine.

Stilul se resimte adesea de influența modelului și aflăm inversiuni silite provocate de fraza rusească.

Versificațiunea e foarte liberă, uneori neregulată. Neregula pare și mai mare din pricina erorilor de tipar sau îndreptărilor făcute de diferiți editori.

Donici a tradus, împreună cu Const. Negruzzi, satirele lui Antioch Cantemir, care a fost numit Boileau al Nordului.

Deși nu pe deplin original, Donici e un povestitor meșter, un bun observator — și prin aceasta merită a ocupa un loc între fabuliștii de frunte ai noștri.

VULPEA ȘI BURSUCUL

— „Da din cotro și unde,

Alergi tu așa iute?“

Bursucul întâlnind pe vulpe au întreat.

— „Oh, dragă cumetre, am dat peste păcat,

Sunt iată surghiunită!

Tu știi că eu am fost în slujbă rânduită

La o găinărie.

Cu trebile ce-aveam, odihna mi-am lăsat

Și sănătatea mi-am stricăt ;

Dar tot eu am căzut în groaznică urgie,

Pe niște pâri nedovedite,

Precum că luam mite.

Tu singur martur ești, în adevăr să spui
 De m'ai văzut cumva măcar cu vreun puiu?"
 — „Nu, dragă cumătră; dar când te întâlneam
 Eu cam ades vedeam
 Că tu pe botișor
 Aveai și pufușor.“—

Se 'ntâmplă și la noi de vezi
 Cum altul având loc, așa se tânguește,
 Incât îți vine mai să-l crezi
 Că abiă din leafă se hrănește;
 Dar astăzi butcă, mâne cai,
 De unde oare-i vin? și când ar vre să stai
 Să-i faci curată socoteală
 Pentru venit și cheltueală,
 N'ai zice ca bursucul: „că are pufușor
 Pe botișor?"

CHELTUIITORUL ȘI RÂNDUNICA

Un tânăr foarte bun, dar prea cheltuitor,
 Luând în stăpânire
 O bună moștenire,
 În vreme de un an, rămase pe ușor
 Și tot ce mai aveà acum erà o blană,
 Păstrată prin prilej că timpul stă de iarnă;
 Iar cine nu-i de mic cu frigul învățat
 În blană foarte crede.
 Dar într'o zi mergând după împrumutat,
 Din întâmplare el o rândunică vede,
 Găsește-ndată neguțitori,
 Și ia pe blană bănișori;
 Căci rândunelile, cum zic din însemnare,
 A primăverei dulci sunt bine vestitoare.
 El însă au uitat proverbul bătrânesc
 Că-o floare nici de cum nu face primăvară—
 Și iată, se stârnesc
 Furtune, viscole cu ger cumplit afară;
 Pe uliți scârțâe omățul făinos;

De pe'n ogeaguri fum ca iarna gâlgăește
 Și cel mai sărăman la foc se încălzește.
 Iar tânărul meu trist, flămând și friguros,
     Pornește în surtuc de-acasă
     Să capete vr'o masă.
 Dar cum la uliț-au ieșit,
 Pe rândunică el o vede înghețată,
 Și tremurând de frig, îi zice: „Blestemată!
     Pe faptă-ți ai pierit,
     Așa ți se cuvine;
 Căci fără blană eu sunt astăzi pentru tine“.

Nu vreau să ating pe nime,
 Dar mult mă mier în sine:
 De ce, tot omul când greșește
 Asupra altuia se desvinovățește?

ȚIGANII

E o parte din traducerea lui Donici după poemul lui Pușchin „Țigani“.

Cu șătrile din loc în loc	Amestecate cu cântare
Țigani, pân bugeag ¹ se poartă	Și sunetul de ferării
Neprihănind al lor noroc	Asurdă locul în câmpii.
Sau nestatornica sa soartă.	De drum ei iarăși fac gătire.
Ei astăzi iată au rămas	Dar s'au trecut în vetre focul,
La mal de apă pentru mas.	Toți s'au culcat; în liniștire
Cu țoluri rupte afumate	Răsună de departe locul
Căruțele le învălesc	Numai cu glas de câni lătrând
Pe d'asupra pân la roate;	Și uneori cai nechezând.
Apoi femeile gătesc	Pe ceru' albastru și curat,
Mâncare proastă,—și se pun	Cu stele multe 'mpresurat,
Buluci ² pe lângă ceaur	O lună de lumină plină
În depărtare să privească	Trece cu o mișcare lină.
Cum caii pasc la iarbă verde,	Sub șatră unul din țigani
Iar după șatră deslegați	Cu părul înălbit de ani,
Șăd urșii bine învățați.	Pe lângă foc încă șădê,
Gâlcevi și vorbe și strigare,	Și demâncatul pregătê.

¹ Câmpiile Bugeagului; câmpii în genere.

² Plural neobișnuit dela *buluc*.

GRIGORE ALEXANDRESCU

1812—1885

Născut în Târgoviște, Alexandrescu veni în București la o rudă, unde învăță singur câțeva vreme; apoi ascultă lecțiunile francezului Vaillant. Fiind luat

Grigore Alexandrescu
după un portret publicat în „Revista Nouă”

în casă de Heliade, Alexandrescu se împrieteni cu o sumă de ofițeri amestecați în mișcările secrete ale partidei naționale și intră în armată. Ajungând sub-locotenent, fu trimis la Focșani la graniță.

După puțină vreme demisionă și, întors în București, publică mai multe poezii, pentru cari fu dat în judecată; după ce însă poliția făcù cercetare printre manuscrisele lui și nu găsi nimic compromițător, fu liberat.

În 1842 făcù, împreună cu Ion Ghica, o călătorie pe la mănăstirile de peste Olt.

Nunit în acelaș an funcționar la poștelnicie, atrase atențiunea lui Bibescu, care îl favoriză foarte mult, dar nu-l transformă în lingușitor. Mai târziu fu director la departamentul Credinței. Ajunse apoi, la venirea lui Cuza, ministru interimar fără a primi însă numirea ca titular. La 1860 fu trimis la Focșani ca membru în comisiunea cen-

trală; acolo fu lovit de o crudă boală, de care suferi până la moarte, fără a mai putea lucra ceva.

* * *

Opera poetică a lui Grigore Alexandrescu se împarte în trei: meditații și elegii, — satire și epigrame, — fabule. (Ed. 1-a Buc. 1832; Ed. 2-a 1838; Ed. 3-a Iași 1842; Ed. 4-a Buc. 1847; Ed. 5-a Buc. 1863; După moartea lui: Sococ 1893; Șaraga; Minerva 1902; Biblioecat p. toți Ed. Gârleanu 1907).

În prima grupă se cuprind poezii erotice, ode filozofice și eroice.

Poeziile de amor deși au — ici, colo — versuri frumoase, sunt în genere slabe și adesea fondul e cu totul prozaic. Vom cită ca mai bune: „Eliza”, „Așteptarea”, „Nu a ta moarte...”

În celelalte își arată el toate calitățile: cugetare adâncă, energie și plas-

ticitate in expresiune. Uneori înfățișează istoria întreagă sau soarta omenirii, lăsându-se personal cu totul la o parte, răsând de durerea sa, ca în „Anul 1840“; alte ori persoana sa, durerile, nefericirile proprii îl preocupă chiar când admiră ruinele Târgoviștei sau când își reinviază trecutul țării.

El simte „duhul care fierbe“ în toată societatea Europei pe la 1840, când scrie minunata sa poezie adresată acestui an, și așteaptă o schimbare.

Dar cine va face schimbarea dorită de poet? Câțiva oameni mari? Iată ce se întreabă el în poezia „Meditație“ și găsește că „duhurile mărinimoase“, cari fac binele pentru a face bine, se nasc foarte rar, pe când de ordinar ambițiunea personală e mobilul atâtor fapte celebrate de istorie și adesea afli chiar „virtutea pornită de patimi“.

Iată de ce e așa de trist poetul, iată de ce își exagerează durerea până a ne spune în „Miezul Noptii“, că-și socotește viața după ierne:

Căci zilele-mi ca iarna de friguroase fură,
Copaci din miezul iernei, ce vânturi li clătesc.

În asemenea stare sufletească se explică acel sentiment de pietate și de adâncă admirațiune ce i se deșteaptă când stă culcat pe ruinele Târgoviștei, sub cari se află „adâncită gloria străbună“ sau când cercetează mănăstirile de peste Olt, dovezi ale credinței și vitejiei străbunilor. La Cozia îi apare umbra lui Mircea. La Tismana el vede pe un rege ungar năvălind în țară în fruntea oștilor, dar Românii îl înving și-l silesc să uite planurile de cucerire.

Și comparând trecutul cu prezentul, faptele acelea i se par aproape peste puțință și citește luptele vitejești ale străbunilor cum ar privi armura veche „ce un uriaș odată în răsboaie a purtat“.

Acestea sunt cele mai însemnate idei dezvoltate în meditațiile și elegiile sale.

Trebue să amintim încă două poezii, cari au căpătat — cu drept cuvânt — un succes strălucit și au ajuns populare: „Ucigașul fără voie“ și „Căinele soldatului“.

Epigramele sale calcă regula esențială a acestui gen de poezie căci sunt foarte lungi.

Satirele merită toată atențiunea.

În unele ia tonul glumei și râde fie de o instituție, fie de un individ, fie de o patimă sau vițiu. În versurile ce adresează „Cometei“ cere un termen de 10 mii ani ca Țara Românească să îndrepteze legile; în „Profesiunea de credință“ râde de aceia cari caută să profite de schimbările guvernelor și sunt adoratori ai unirii:

Căci mărindu-se pământul, lefile poate vor crește.

În „Satira duhului meu“ ia în răs educațiunea societății.

În altele tonul devine aspru; vorbește aproape cu ură. Astfel e „Confesiunea unui renegat“, cumplită executare a renegațiilor, și „Adio“, blestem înfiorător la adresa unui consul rus, care stătuse câtva în principatul Țării Românești.

Epistolele către Văcărescu, Voinescu, Câmpineanu, Donici satirizează în mod fin pe cei neînvățați cari nu prețuesc pe poeți, râde de cei ce nu înțeleg valoarea fabulelor și se plânge de persecuțiile censurii.

Neapărat că prin fabulele sale și-a dobândit Alexandrescu cea mai mare popularitate. Unele subiecte sunt originale, nu le aflăm nici în La Fontaine, nici în Phaedru, nici în alți autori. Stilul e simplu și limba curat românească, versurile foarte variate.

Vom vedea într'insele pe stăpânitorul puternic dar gros de cap care pune pe lup ministru la oi („Elefantul”); pe neciopliți cari își permit a face glume nesărate („Măgarul răsfățat”); pe cei ce se laudă cu faptele strămoșilor, uitând că ele nu ajută la nimic nepoșilor („Pisica sălbatică și Tigru”); vom vedea cum omul puternic e lăudat și când declină e ocărit („Căinele izgonit”); vom vedea pe cei ajutați de noroc ajunși sus și desprețuind chiar pe rudele lor („Boul și vișelul”) și pe falșii democrați ce doresc egalitatea numai cu cei mari („Căinele și cățelul”), pe falșii liberali strigând în numele principiilor și înecându-se până la urmă cu oase („Vulpea liberală”) și alte tipuri, alțe scăderi, pe cari le întâlnim atât de adesea în societatea de azi, ca și pe când scria Alexandrescu.

Un caracter general al poeziilor acestuia este incorectitudinea formei: gramatica e foarte des călcată, regulile de versificare uitate. Preocupat numai de idei și nepunând nici un preț pe formă, ne dă versuri cărora le lipsesc silabe, versuri cu accentul ritmic nepotrivit cu cel tonic, cu inversiuni silite, adesea cu umpluturi. De tranzițiuni nu se preocupă niciodată: cum a terminat o idee, pune un rând de puncte și începe alta.

Cu toate aceste scăderi, Grigore Alexandrescu, prin sentimentele ce exprimă, prin energia și frumusețea expresiunii, va rămâne unul din cei mai mari poeți ai noștri.

Iată cum apreciază Ion Ghica valoarea literară a lui Alexandrescu.

„Poeziile lui se deosibesc prin mari calități de stil, de cugetare și de simțire, care-l pun între frunțașii poeziei române.

„*Meditațiile* au un sbor înalt, care le ridică alături cu acele ale lui La Martine.

„*Satirele* lui sunt înarmate cu împunsături de felul lui Boileau.

„*Fabulele*, cari formează o parte însemnată și originală din scrierile lui Alexandrescu, multe, precum *Lebăda și puiul Corbului*, *Pădurea și Toporul*, *Vulpea liberală* și altele, le-ar fi subsemnat chiar însuși La Fontaine.

„A zice de dânsul că a fost poet de un talent superior, nu este destul. El a fost un suflet mare și nobil, o inimă curată și generoasă, vesel și glumeț; îi plăcea societatea aleasă, și, dacă câteodată căuta singurătatea, eră mai mult ca o alinare de amărăciunile vieții; de aceea și scrierile lui dintr'acele momente respiră o stare de întristare melancolică a sufletului său.

„Eră de școala aceea care consideră darul poeziei ca un depozit sacru pe care omul înzestrat de sus este dator să-l păstreze curat, neatins de patimile și slăbiciunile omenești, așa că el privia sus, în liniște senină, splendoarea adevărului și frumosului care luminează binele și lovește viciul și nemernicia; în mândra și majestoasa sa indignațiune, condeii său stigmatiză înjosirea, cinismul și lipsa de probitate, precum o vedem în unele din poeziile sale. Viața lui a fost o viață de luptă și de martir: a luptat pe față, cu curaj, la lumina mare pentru libertate în contra despotismului, pentru dreptate în contra abuzului și năpăstuirii, păstrând totdeauna căldura și devota-

mentul tinereții. A luptat fără altă ambițiune decât aceea de a fi folositor țării sale. Condeiful său, original și plin de spirit și de grație, nu s'a inspirat decât de pulsațiunile mari și patriotice ale sufletului său.

„Generația vechie a admirat cu iubire scrierile lui Alexandrescu, le-a avut ca un catehism de virtute și de patriotism ; și mulți poate că au pășit pe calea cea dreaptă, de teamă să nu-și recunoască abaterile în vre-o satiră sau în vre-o fabulă d'ale lui Alexandrescu. Tinerilor români ai generațiunii care se ridică le zic : „Fiți patrioți și modești ca Alexandrescu, și, când voiți să

ΕΛΙΕΖΕΡ

III

ΝΕΦΤΑΛΙ

.ΠΟΕΜΪ ΤΡΑΔΥΣΪ

ΔΙΝ

FLORIAN

ΔΕ

Γρ. ΑΛΕΚΣΑΝΔΡΕΣΚΥ

ΒΥΚΥΡΕΙΠΠ

1832

Τη Τυπογραφία τῆς Ἐλίας

Prima ediție a poeziilor lui Alexandrescu
(Exemplar din bibl. Academiei)

„știți cum se glorifică faptele cele mari, citiți odele și elegiile lui; când voiți
 „să știți cum se râde de ambițioșii de rând și cum se biciuește vișul, citiți
 „satirele și fabulele lui Alexandrescu.

„Dotat cu un talent mare, el și-a iubit țara, s'a respectat pe sine și a
 lăsat în memoria noastră operele spiritului și ale inimii sale“.

EPISTOLĂ CĂTRE VĂCĂRESCU

Poezia ce urmează a fost publicată pentru prima dată în ediția din 1838. Ion Ghica ne spune împrejurările în cari ar fi făcut-o. După ce cunoscuse în casa părintelui lui Ion Ghica pe Iancu Văcărescu, care era pe acel timp un poet foarte prețuit, după ce acesta îl încurajase cu vorbe prietenești, într-o zi, în ajunul Sf. Ion, Alexandrescu a venit la Ghica și l-a rugat să pună sub căpătâiul patului unde dormia Văcărescu—găzduit în București în casa lui Ghica—un plic, în care se află epistola aceasta.

Tu care-ai fost din pruncie al Muzelor favorit,
 Și ca strămoșească-avere geniul l-ai moștenit¹
 Cântător al primăverii,² ce ai darul a plăcea,
 A fi înalt cu deslușire, simplu fără a cădea,
 Care lucruri mici de sine știi să le mărești frumos
 Și să nu zici niciodată cuvânt ce-ar fi de prisos, —
 Dacă mai gândești și astăzi cum atuncea socotiai,
 Când hotărât de natură să fii poet mă credeați,
 Făr' a-ți vorbi de folosul bunelor tale poveți,
 La a mea ..edeslușire alerg încă să mă 'nveți.
 Când ne'nțeleasa natură, din sânu-i cel roditor,
 Cu talentul Poeziei naște pe un muritor,
 (Fără să mergem departe, atât aș dori să-mi spui)
 Hotărăște deodată și felul scrierii lui?
 Mulți îmi zic cum că aceasta nu e de tăgăduit
 Și că tot omul s'apleacă la ce este mai pornit;
 Că acela ce'n tragedii face patimi a vorbi,
 Nu poate și'n elegie chinurile a descri¹;
 Dacă iar în cea din urmă știi frumos să zugrăvești
 Plăcerea, melancolia, amor, chinuri sufletești,
 Al odei cei înfocate ton înalt nu poți să-l ții,
 Nici să alergi p'ale slavei pline de sânge câmpii².
 Felurile-s osebite, și voesc osebit dar:
 Cine în multe se cearcă, osteneala-i e 'n zadar.

¹) Aluzie la testamentul lui Ienache Văcărescu.

²) Aluzie la poezia lui I. Văcărescu „Primăvara amorului“.

¹) Formă scurtată necorectă în loc de *descrie*.

²) E vorba de poezia epică.

Eu dar, ce din cruda-mi vârstă de când ochii am deschis
 Când a 'nceput pentru mine al vieții amar vis,
 Am iubit de o potrivă tot ce mi-a părut frumos,
 Tot ce sufletul înalță și e minții de folos.
 Poet cum pociu a mă crede, când al lirei Dumnezeu³
 Încă nu vrea să-mi arate care este felul meu?
 Tot ce-mi place mă aprinde și'n minutul ce cetesc
 A putea lucră întocmai d'ocamdată socotesc,
 Apoi vine cugetarea. Pe-al meu spirit întreb: Știi

*Cometă anormale ventos
 13 kmel
 ~~~~~*

*Cometă us longă caedă sner
 us lupto minte.
 De re apci us opprochoast, us
 nos ih lousim
 eh, sprut, usst us slotege Long
 tot acorn us dinte
 beag ad nuntuar usst ea us =
 aprehonjine.*

*Gene sed ap Di-aurma, us zi
 us o ce nalar
 in loorne diing mad pr
 be be ust not,
 Zi ul opar op ce htopst us
 natar thecalur,
 us in fante mad usmshite
 us in usine. Zi pofoad.*

Autograf al lui Gr. Alexandrescu
 (Manuscris No. 801 din colecția Academiei Române)

³) Apolon.

Dacă tu în felu-acesta ești născut sau nu să scii?
 Câte planuri astă aspră ideie mi-a stânjinit?
 Și din ce cărări plăcute cu putere m'a oprit!
 Eu aseamăn a mea stare cu a unui călător.
 Care, neștiindu-și calea, fără povățuitor,
 Se oprește pe-o câmpie și cu totul întristat
 Drumuri vede, dar nu știe care e adevărat.
 Pleacă, se întoarce 'ndată, se pornește iar pe loc,
 Pierde vremea prețioasă și aleargă 'ntr'un noroc.
 Astfel sunt și eu; ca dânsul totdeauna rătăcit,
 Ca să nu-l pierz, lăsând drumul, poate când l-am nimerit.
 Apoi nu ajunge-atâta, ci și chiar când mă pornesc
 A lucră cu hotărâre pe un plan ce îmi croiesc,
 Nu pociu păzi cuviința, nici c'un umblet măsurat
 La sfârșit s'ajung de-adreptul, fără să mă mai abat.
 Dacă descriu o pădure, sumă de copaci îi las
 Și la un ștejar mai mare trec cu un repede pas.
 Dacă sunt într'o grădină, pela flori de rând nu merg,
 Ci la trandafir îndată și apoi la crin alerg,
 Depărtarea cea mai mare și ocolul cel mai lung
 Un ceas nu mă zăbovește: fac trei pasuri și ajung.
 Mărunțișurile-mi scapă și ideile ce-mi vin,
 Dacă 'ncep cu o zâmbire, se sfârșesc cu un suspin;
 Aplicarea îmi lipsește și n'am darul însemnat
 A strică și a preface câte sunt de îndreptat,
 Fără astă slăbiciune ceva tot aș izbuti;
 Osteneala și răbdarea pot orce a dobândi;
 Însă eu, ca să mă apăr, las un lucru început
 Și într'un sfert stric câteodată, ce 'ntr'o lună am făcut,
 De pământ trântesc condeiul, meseria o urăsc
 Și să nu-l mai iau în viață, eu mă jur și hotărâsc.
 Dar, precum Boalò¹ zice: un neastâmpăr ne'nțeles
 Ne'ncetat se 'mpotrivește hotărîrii ce-am ales;
 De urechi par'că mă trage, din somn noaptea mă deștept
 Și cu multă plecăciune rima mândră o aștept.
 Patima inimii mele, chiar și străine nevoi
 A le pune pe hârtie, sunt silit, fără să voi,
 Apoi când în elegie destul nu pociu să vorbesc

¹⁾ E vorba de scriitorul francez Boileau, autorul *Artei poetice*.

Și s'arăt fără sfială toate câte socotesc,
 Vre un dobitoc îndată vine înaintea mea
 Și-mi ridică cu'nlesnire sarcina orcât de grea:
 Lupii, urșii îmi fac slujbă, leiî chiar mi se supun.
 Adevăruri d'un preț mare, când le poruncesc, ei spun.
 Socotesc că putem zice, fără să ne îndoim,
 Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim,
 Măcar că se află oameni care nu pricep de loc
 Cum a putut să vorbească un sălbatic dobitoc
 Și care vin să te 'ntrebe dacă e adevărat
 Că în vremea veche căinii au vorbit așa curat?
 Inșă, cum știi foarte bine, adevărul desvălit,
 Fără mască, între oameni, lesne nu e priimit
 Și sub feluri de podoabe dacă nu îl tănuiești,
 Ne'nțeleapta lui ivire poate scump să o plătești.

Tu dar, care-ai zis odată cum că națiile 'ncep
 Prin poezie, ființa și-a lor stare de-și pricep,¹
 Slăbiciunea Muzei mele, vino a o îndreptă;
 Căci, de scriu astăzi în versuri, asta este vina ta.
 Tu amorul Poeziei mie mi l-ai insuflat
 Și exempluri îndestule de ce e frumos ai dat.

Așa, când viitorimea, al nostru judecător,
 Care, fără de sfială, aspru, nepărtinitor,
 L'al său tribunal supune pe răsboinicii vestiți,
 Pe Despoți și pe Miniștri, scriitorii străluciți,
 Va vol să cerceteze pe acei care întâiu
 Stătură începătorii româneștei Poezii,
 În rândul celor de frunte, numele tău va găsi
 Și a întemeierii cinste dela ea vei dobândi.
 Sunt mult mai vrednici de slavă acei care au făcut
 În științi sau meșteșuguri fericitul început,
 Decât cei ce după dânsii și de dânsii îndreptați
 Au ajuns desăvârșirea de exempluri ajutați.

¹⁾ Aluzie la o poezie a lui Văcărescu : „Cununa lui Cârlova”, în care se află această idele.

CÂINELE SOLDATULUI

Această poezie a apărut în ediția din 1838. Este imitată după o lucrare a unui poet francez Casimir Delavigne; dar e mai bine izbutită de cât modelul: în original câinele e considerat că luptă împreună cu stăpânul său pentru ideile revoluționare, pe când în poezia românească el este numai amicul soldatului; în original câinele păzește mormântul și cere dela trecători flori pentru mort și pâine pentru sine, pecând în românește câinele moare de înfristare pe mormântul stăpânului său.

Rănit în răsboaie, soldatul căzuse
 Și'n puține zile chinuit muri
 Departe d'o mumă care îl crescuse
 Și care-l iubi!

Sărman, fără rude, pe țarmuri străine,
 N'avea nici prieteni, nici un ajutor;
 Nu era ființă care să suspine
 Pentr'un trecător!

Singurul tovarăș de nenorocire,
 Singura-i avere, un câine iubit
 Ședeà lângă dânsul și 'n mare mâhnire
 Părea adâncit.

Acum tot e gata pentru îngropare,
 Acum ridic trupul pe mâini de soldați;
 Onori hotărâte acelora care
 Mor pentru 'mpărați.

În fruntea paradei câinele pornește,
 Din ochii lui pică lacrimi pe pământ
 Ca un iubit frate el îl însoțește
 Până la mormânt.

Acì se oprește, acì se așează,
 Nimic nu îl face a se depărta:
 Așteaptă să-l strige, crede c'o să-l vadă
 Când s'o deșteptă!

Câteodată cearcă piatra s'o ridice,
 Câteodată latră după un călător;
 Coprins de durere: „Vino“, par'c'ar zice,
 „Să-mi dai ajutor!“

Apoi când străinul, de milă, voește
 A-l trage de-o parte și hrană: a-i da,
 El își pleacă capul, în pământ privește
 Și nimic nu va!

De două ori noaptea cu umbrele sale
 Emisferul nostru l-a învăluit
 Și sârmanul câine din locul de jale
 A fost nelipsit;

Dar în dimineața acea viitoare,
 Pe când se deșteaptă omul muncitor,
 Zăceă lângă groapă, mort de întristare,
 Câinele Azor!

ANUL 1840

Pentru anul 1840 mulți prevestitori anunțase că va fi o catastrofă și că pământul va fi distrus. Poate acesta a fost motivul care a făcut pe poet să se adreseze „Anului 1840”, care amenință să distrugă lumea, înțelegând prin aceasta o prefacere radicală și distrugerea relilor cari băntuiau omenirea. După ce constată nedreptățile ce se găsesc în lume din cauza vechilor instituții, arată că dorește să vadă o schimbare nu numai a formelor, ci și a spiritului conducător și dacă schimbarea nu i-ar aduce lui nici un folos, ar fi totuși fericit în durerea lui, dacă omenirea ar fi mai fericită.

„Să stăpânim durerea care pe om supune,
 Să așteptăm în pace al soartei ajutor;
 Căci cine știe oare și cine îmi va spune
 Ce o să aducă ziua și anul viitor?”

„Măine, poimăine, poate soarele fericirii
 Se va arăta vesel pe orizon senin:
 Binele ades vine pe urmele măhnirii
 Și o zâmbire dulce după un amar suspin“.

Așa zice tot omul ce'n viitor trăește,
 Așa ziceă odată copilăria mea;
 Și un an vine, trece ș'alt an îl moștenește,
 Și ce nădejdi dă unul, acelălalt le ia.

Puține aş vrea, iubite, din zilele-mi pierdute
 Zile ce 'n vecinicie şi-iau repede le sbor;
 Puține suvenire din ele am plăcute:
 A fost numa 'n durere varietatea lor!

Dar pe tine, an tânăr, te văz cu mulţămire!
 Pe tine te doreşte tot neamul omenesc!
 Şi eu sunt mică parte din trista omenire
 Şi eu a ta sosire cu lumea o slăvesc!

Când se născu copilul ce s'aşteptă să vie
 Ca să ridice iarăş pe omul cel căzut
 Un bătrân îl luă în braţe, strigând cu bucurie:
 „Sloboade-mă, stăpâne, fiindcă l-am văzut“.

„Astfel dreptii ar 'zice de ar vedeà 'mplinite
 Câte într'al tău nume ne sunt făgăduite,
 O an prezis atâta, măreţ reformator!
 Incepi, prefă, răstoarnă şi îmbunătăţează,
 Arată semn acelor ce nu voesc să crează;
 Adu fără zăbavă o turmă şi-un păstor.

A lumii temelie se mişcă, se clăteşte,
 Vechile-i instituţii se şterg, s'au ruginit;
 Un duh fierbe în lume şi omul ce gândeşte
 Aleargă către tine, căci vremea a sosit!

Ici, umbre de noroadе le vezi ocârmuite
 De umbra unor pravili, călcate, siluite
 De alte mai mici umbre, neînsemnaţi pitici;
 Oricare sentimente înalte, generoase,
 Ne par ca nişte basme de povestit frumoase
 Şi tot entuziasmul izvor de idei mici.

Politica adâncă stă în fanfaronadă
 Şi ştiinţa vieţii în egoism cumplit;
 D'a omului mărire nimic nu dă dovadă
 Şi numai despotismul e bine întărit.

An nou! Aștept minunea-ți ca o cerească lege.
 Dacă însă păstorul ce tu ni l-ai alege
 Va fi tot ca păstorii de care-avem destui,
 Atunci... lasă în starea-i bătrâna tiranie!
 La darurile tale eu nu simț bucurie:
 De 'mbunătățiri rele cât vrei, suntem sătui.

Ce bine va aduce o astfel de schimbare?
 Și ce mai rău ar face o stea, un comet mare
 Care să arză globul ș'ai lui locuitori?
 Ce pasă bieteii turme în veci nenorocită
 Să știe de ce mână va fi măcelărită
 Și dacă are unul sau mulți apăsători?

Eu nu îți ceiu în parte nimica pentru mine;
 Soarta-mi cu a mulțimii aș vrea să o unesc:
 Dacă numai asupra-mi nu poți s'aduci vr'un bine
 Eu râz d'a mea durere și o desprețuesc.

După suferiri multe inima se 'mpietrește,
 Lanțul, ce 'n veci ne apasă, uităm cât e de greu;
 Răul se face fire, simțirea amorțește
 Și trăesc în durere ca 'n elementul meu.

Dar aș vrea să văz ziua pământului vestită,
 Și să respir un aer mai liber, mai curat,
 Să pierz ideia tristă de veacuri întărită
 Că lumea moștenire despoților s'a dat!

Atunci dac' a mea frunte palidă, obosită,
 Dacă a mea privire s'o 'ntoarce spre mormânt,
 Dacă a vieți-mi tristă făclie osândită
 S'o 'ntunecă, s'o stinge d'al patimilor vânt,

Pe aripele morții celei mântuitoare
 Voiu părăsi locașul unde-am nădăjduit;
 Voiu lăsa fericirea aceluia ce-o are
 Și a mea suvenire acelor ce-am iubit.

UMBRA LUI MIRCEA

Cu ocazia călătoriei din 1842 la mănăstirile de peste Olt, Alexandrescu a scris o povestire intitulată „*Memorial de călătorie*”, pe care a publicat-o în ediția din 1863. Atară de aceasta, el s'a întors din excursiunea dela mănăstirile oltene și cu o sumă de impresii cari i-au dat subiectele câtorva poezii, dintre cele mai reușite ale lui: *Umbra lui Mircea la Cozia*, *Răsăritul Lunei la Tismana*, etc. Urmează aici prima din ele, publicată întâiu în ediția din 1847.

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate,
Către țărnul din potriva se întind, se prelungesc
Ș'ale valurilor mândre generații spumegate
Zidul vechiu al mănăstirii în cadență îl izbesc.

Dintr'o peșteră, din râpă, noaptea iese, mă 'mpresoară:
De pe muche, de pe stâncă, chipuri negre se cobor;
Mușchiul zidului se mișcă... printre iarbă se strecoară
O suflare, care trece ca prin vine un fior.

Este ceasul nălucirii: un mormânt se desvălește.
O fantomă 'ncoronată din el iese... o zăresc...
Iese, vine către țărături... stă... în preajma ei privește...
Râul înapoi se trage... munții vârful își clătesc.

Ascultați!... marea fantomă face semn... dă o poruncă...
Oștiri, tașeri fără număr împrejuru-i înviez...
Glasul ei se 'ntinde, crește, repetat din stâncă'n stâncă,
Transilvania l-aude, Ungurii se înarmez.

Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute
Și puternici legioane p'a ta margine-ai privit,
Virtuți mari, fapte cumplite, îți sunt ție cunoscute,
Cine oar' poate să fie omul care te-a 'ngrozit?

Este el cum îl arată sabia lui și armura¹
Cavaler de ai credinței, sau al Tibrului stăpân
Traian, gloria Romei, ce se luptă cu natura?
Uriș e al Daciei, sau e Mircea cel bătrân?

¹ Aluzie la costumul de cruciat cu care este înfățișat Mircea în portretul dela Cozia.

Portretul lui Mircea dela mănăstirea Cozia
(Stampă din colecția Academiei Române)

„Mircea îmi răspunde dealul. „Mircea!“ Oltul repetează:
Acest sunet, acest nume valurile-l priimesc,
Unul altuia îl spune, Dunărea se 'nștiințează
Ș'ale ei spumate unde către mare îl pornesc.

Sărutare, umbră veche! priimește 'nchinăciune
Dela fiii României care tu o ai cinstit.
Noi venim mirarea noastră la mormântu-ți a depune:
Veacurile, ce 'nghit neamuri, al tău nume l-au hrănit.

Râvna-ți fu neobosită, îndelung'a ta silință;
Până l-adânci bătrânețe pe Români îmbărbătași;
Insă, vai! n'a iertat soarta să 'ncununi a ta dorință
Și-al tău nume moștenire libertății să îl lași.

Dar cu slabele-ți mijloace faptele-ți sunt de mirare;
Pricina, nu rezultatul, laude ți-a câștigat:
Intreprinderea-ți fu dreaptă, a fost nobilă și mare,
De aceea al tău nume va fi scump și nepătat.

În acel locaș de piatră, drum ce duce la vecie,
Unde tu te gândești poate la norodul ce-ai iubit,
Câtă ai simțit plăcere, când a lui Mihaiu soție
A venit să-ți povestească fapte ce l-au strălucit!*

Noi citim luptele voastre, cum privim vechea armură
Ce un uriaș odată în răsboaie a purtat;
Greutatea ei ne-apasă, trece slaba-ne măsură,
Ne 'ndoim dac'așă oameni întru adevăr au stat.

Au trecut timpii aceia, timp de fapte strălucite,
Insă triste și amare, legi, năravuri se 'ndulcesc:
Prin științe și prin arte națiile înfrățite
În gândire și în pace drumul gloriei gălesc.

Căci războiul e biciu groaznic, care moartea îl iubește
Și ai lui sângerăți dafini națiile îl plătesc;
E a cerului urgie, este foc care topește
Crângurile înflorite, păduri care îl hrănesc.

* În realitate e înmormântată acolo mama lui Mihaiu.

Dar a nopții neagră mantă peste dealuri se lățește,
 La apus se adun norii, se întind ca un veștmânt;
 Peste unde și 'n tărie întunericul domnește:
 Tot e groază și tăcere... umbra, intră în mormânt.

Lumea e în așteptare... turnurile cele 'nalte
 Ca fantome de mari veacuri pe eroii lor jelesc;
 Ș'ale valurilor mândre generații spumegate
 Zidul vechiu al mănăstirii în cadență îl izbesc.

UCIGAȘUL FĂRA VOIE

Autorul ne spune că poezia aceasta—publicată întâiu în ediția din 1847—are de subiect o întâmplare adevărată. Un om își ucide soția și înaintea judecătorilor mărturisește crima, spunând că a visat o luptă cu niște ființe grozave și în acea luptă și-a lovit de moarte soția. Tribunalul n'a admis scuza, dar poetul s'a gândit că ar putea să fie aci un mare adevăr și a compus lucrarea aceasta, care prin puterea descripțiunii e un adevărat capo d'operă.

O temniță adâncă îmi e locuința:
 Prin dese, prin negre zăbrele de fier
 O rază pierdută îmi spune ființa
 Cerescului soare, seninului cer.

Și frigul mă 'nghiață, e umed pământul;
 De ziduri, de lanțuri eu sunt ocolit:
 Aici suferința așteaptă mormântul,
 Căci legile lumii așa au voit.

Adus ca o crudă, sălbatică hiară,
 L'a temniței poartă nădejdea-am lăsat
 Și simț chinuire atât mai amară,
 Cu cât a mea soartă eu n'am meritat.

O noapte fatală! o noapte cumplită!
 Pe patul de trudă dormiam obosit;
 Eră despre ziuă: soția-mi iubită
 Ședeà lângă mine.... un vis, vis cumplit!

Văzui: în bătrâne păduri depărtate
 Părea că mă aflu; eram călător,
 Dar calea pierdusem; pe rămuri uscate
 Cântă cucuveaua cu glas cobitor.

Copacii în preajmă-mi părea că 'nviază!
 Din toată tulpina un gemăt ieșă;
 Flămândă, cumplită, vedeam că-mi urmează
 O ceată turbată de lupi, ce urlă.

Și eu fugiam iute, fugiam cu grăbire,
 Dar locul sub mine de sânge 'nchegat
 Silinței-mi¹ zadarnici puneă 'mpotrivre;
 D'o rece sudoare eram inundat.

Suflă un vânt iute și luna 'ngrozită
 În spațuri veșnici trecea alergând,
 Cu stinsele-i raze, cu fața pălită
 Intinse pustiuri abia luminând.

Apoi deodată în nori se ascunse
 Și lipsa ei dete cumplitul semnal;
 În spaima nespusă ce-atunci mă pătrunse,
 Văzui trecând moartea pe palidu-i cal.

Schelet d'altă lume, cu forme cumplite,
 Rânjind către mine priviă neclintit;
 În mâna-i uscată, în unghi ascuțite
 Ținea o femeie... din capu-i sdrobit

Mușcă câteodată, mușcă cu turbare
 Și creeri și oase din gura-i cădeă;
 Ūimit rămăsesem; la orice mișcare
 Părea că ea rupe din inima mea.

Dar ceata de hiare o văd... mă sosește...
 Fierbintea-i suflare acum o simții...
 Mă plec, cat și mâna-mi grea piatra 'ntâlne...
 Curaj desnădejdea îmi dă, și... izbii.

¹ Prescurtare greșită pentru: *silinței mele zadarnice*.

Un țipăt s'aude... eu saiu în picioare
 Din somnu-mi de groază atunci deșteptat.
 Soția-mi lipsită d'a vieții suflare
 Zăceă... capu-i tânăr eră sfărâmat!

D'atunci zile multe și nopți osândite
 Pe frunte-mi trecură; eu nici am simțit
 A lor osebire: vedenii cumplite
 Și țipātu-acela în veci m'a 'nsoțit.

Răsună el seara, l-auz dimineața
 Precum în minutul prin crimă 'nsemnat;
 Și eu trăesc încă; trăesc, căci viața,
 Amară pedeapsă, în dar mi s'a dat.

Aici aștept vremea și ziua dorită
 Să văz, dacă dreptul, ceresc Impărat
 Privește la fapta-mi ce este cumplită
 Sau numai la cuget ce este curat.

SATIRA DUHULUI MEU

Această poezie e publicată întâia oară în ediția din 1842. Este o satiră socială. Poetul vorbește de spiritul său, îl critică fiindcă nu știe să fie ca lumea cealaltă și din această procedare ironică rezultă biciuirea multor obiceiuri ale societății din acea vreme.

— Trageți toți câte-o carte! Domnule, ești cu mine;
 Șezi mă rog împotriva și vezi de joacă bine.

— Dar ți-am spus, cuconiță, că eu din întâmplare
 Nici bine nici nebine nu pociu să fac cercare.
 Am cuvintele mele; aste jocuri plăcute,
 Cu voia dumitale, îmi sunt necunoscute.

— Nebun cine te-o crede, vrei să te rugăm poate;
 Astăzi chiar și copiii știu jocurile toate,
 Veacul înaintează. Carò! vezi că ți-e rândul;
 Dar ce făcuși acolo? unde îți este gândul?
 Când eu am dat pe Riga, bați cu alta mai mare?
 Astfel de neștiință e lucru de mirare!

Aşa-mi zicea deunăzi, cu totul supărată,
 O damă ce la jocuri e foarte învăţată.
 Apoi şoptind pe taină cu câteva vecine:
 Vedeţi, zise, ce soartă, şi ce păcat pe mine?
 Două greşeli ca asta, zău, sufletul mi-l scot,
 A ce nenorocire! ce mare idiot!

Vino acum de faţă şi stăi la judecată,
 Tu care le faci astea, fiinţă prea ciudată.
Spirit, ce joci o rolă în lumea trecătoare
 De ce treabă-mi eşti bună, putere gânditoare,
 Când nu pociu la nimica să mă ajut cu tine,
 Când nu te-ai deprins încă nici vistul să-l joci bine?

Nu mai eşti tu acela care 'n copilărie
 Ştiai pe din afară vestit' Alexandrie
 Şi viaţa ciudată a unui Craiu cu minte,
 Care lăsă pe Dracu fără încălţăminte?¹

Tu care, mai în urmă, râzând d'aceste toate,
 De rost puteai a spune tragedii însemnate,
 Meropa, Atalia şi altele mai multe,
 Declamându-le toate cui vrea să te asculte?

Negreşit, îmi vei zice, ţiu minte ce îmi place,
 Dar cărţile cu mine nu pot să se împace.
 Mai lesne pociu a spune hoţiile urmate
 La zece tribunale sub nume de dreptate;
 Mai lesne pociu să număr pe degetele mele
 Câţi sfinţi avem pe lună şi câte versuri rele,
 Decât să bag de seamă ce carte nu e dată,
 A cui este mai mică şi cine o să bată.
 Când sunt în adunare, n'am altă mulţumire
 Decât să se deschidă sugeturi de vorbire:
 Atunci sunt gata, liber, ascult, şi cu plăcere
 Tuşesc, zâmbesc, mă leagăn şi-mi dau a mea părere.

¹ Arghir, eroul poemei ce poartă numele lui, a furat dela Dracu o perech de papuci, cari slujiau drept aripi acelui ce se încălţă cu dânsii. (Nota autorului).

—Frumos răspuns! Ascultă: pe cât mie îmi pare,
De lume, de năvăluri ai slabă încercare;
Trebue să știi jocul și danțul ce-ți lipsește
Și niște mici petreceri ce se zic românește
„Jocuri nevinovate”. Nevinovate fie,
Măcar că vini destule din ele pot să vie...
Trebue să faci pasuri și complimente bune;
La vorbe serioase când alții se vor pune
Să n'ascuți, să spui glume, să scoți la jucării
Și pân' a râde alții să râzi tu mai întâiu.

Vezi domnișorul cela care toate le știe
Căruia vorbă, spirit îi stă în pălărie,
In chipul de-a o scoate cu grații prefăcute?
Hainele dupe dânsul sunt la Paris cusute;
Singur ne 'ncredințează. Lorneta atârnată
Este și mai străină, de-o formă minunată.
Vrea s'o cumpere Prințul, dar ca un om cuminte
Dumnealui o tocmise ceva mai înainte.
Când le-a spus astea toate, o ia la ochi, privește
Chiar pe dama aceea, cu care atunci vorbește;
I-o dă în nas, se pleacă, și în sfârșit o lasă,
Zicându-i: „Ce lornetă! te arată mai frumoasă!”

Fieșcine cunoaște ce cap tânărul are;
Dar pentru că dă bine din mâini și din picioare
Și trăneste la vorbe fără să se gândească,
Am văzut multă lume cu duh să-l socotească.
Iată de ce talente avem noi trebuință!

Dar tu care uiți lesne, spirit făr' de știință,
Socotești că poți oare prin altfel de mijloace
Arătându-te 'n lume vreo figură a face?
Pretenția aceasta mi s'ar părea ciudată.

Când pe la nunte, baluri ne ducem vreodată
(Căci din nenorocire puternica natură
Ne-a unit împreună cu o strânsă legătură),
Râz văzându-te singur și într'un colț d'oparte
Par'c'ai fi mers acolo ca să compui o carte,
Iar nu ca să te bucuri cu lumea dimpreună.

Dacă vr'o cuconiță frumoasă, dulce, bună,
 Crezând că ne prefacem, ne 'ndeamnă, ne poștește,
 Ne ia la joc, greșala-i îndată și-o plătește.
 Rar să se afle damă de mijloc așa tare
 Ca să n'o fac să cază la cea dintâiu mișcare.
 Asta îți e talentul și darurile toate!

Cât pentru darul vorbei, ce crezi că îl ai poate,
 E numai o părere: îți ceiu și iertăciune,
 Că nici pentru prieteni minciuni nu voiu a spune.
 Adevărat, se 'ntâmplă să zici pe la soroace
 Câte o vorbă două, care la unii place.
 In câte rânduri însă distracțiile tale
 Te fac să scoți cuvinte ce nu ar fi cu cale,
 Să superi din greșală persoane însemnate,
 Ba încă câte-odată și dame delicate...
 Râzând d'acele două, statornică pereche,
 Care își petrec seara șoptindu-și la ureche;
 De celelalte patru contese ideale,
 Umflata de pretenții și vrednice de jale,
 Pe care dacă prințul le ia la bal de mână,
 Nu mai vorbesc cu nimeni câte o săptămână.
 Astăzi râzi de-o pedantă, mâine de-o prețioasă,
 Zici de una ajunsă în vârstă cuvioasă
 Că atestatul vremii nu va să-l priimească
 Și de alta ce iubește de cinste să vorbească,
 Ce laudă virtutea și'n veci ți-o pomenește,
 Zici că e virtuoașă cât știm noi evreește.

Greșelile acestea îți fac un urât nume.
 Tu știi ce se întâmplă când se aude 'n lume
 Că cinevași s'apucă defectele s'arate:
 Mulți scot sub a lui nume minciuni nenumărate.
 S'a vorbit într'o casă de un fanfaron mare,
 Declamând sentimente ce sigur nu le are,
 Care la lot ar pune suflarea omenească,
 Când cineva cu dânsul ar vrea să o tocmească;
 S'a zis cevà de Iancu, de Stan, de Lăurescu;
 Cine le-a scos acestea?—Le-a scos Alexandrescu.

Făr'a zice nimica, singura ta zâmbire,
De t'ei află de față, e o 'nvinovățire.
In zadar te porți bine și lauzi câte-odată,
Chiar lauda în gură-ți de satiră-i luată.

Așă, în loc să critici greșalele străine,
In loc să râzi de alții, mai bine râzi de tine.
Invață danțul, vistul și multe d'alde alea,
Iar, de vrei să faci versuri, ia pildă dela Pralea¹

BOUL ȘI VIȚELUL

De și este una din cele mai vechi ale lui Alexandrescu—prima dată o vedem în ediția din 1838—este însă una din cele mai izbutite. Pe lângă faptul că subiectul nu este imitat, trebuie să notăm vioiciunea dialogului și naturalul situațiilor. Lipsită de «morală» fabula aceasta este o batjocorire puternică a felului de oameni la care se raportă: aceia cari, ridicați dintr'o treaptă socială inferioară, uită pe semenii și chiar familia lor.

Un bou ca toți boii, puțin la simțire,
In zilele noastre de soartă ajutat.
Și decât toți frații mai cu osebite
Dobândi 'n cireadă un post însemnat.

Un bou în post mare? Drept, cam ciudat vine,
Dar asta se 'ntâmplă în or care loc:
Decât multă minte, știu că e mai bine
Să ai totd'auna un dram de noroc.

Așă de-a vieței veselă schimbare
Cum și de mândrie boul stăpânit,
Se credeă că este decât toți mai mare,
Că cu dânsul nimeni nu e potrivit.

Vițelul atuncea, plin de bucurie,
Auzind că unchiul s'a făcut boier,
Că are clăi sumă și livezi o mie:
„Mă duc“, zise 'ndată, „nițel fân să-i cer“.

¹ Pralea, traducătorul Psaltirei în versuri. (Nota autorului).

Făr' a pierde vreme, vițelul pornește,
Ajunge la unchiul, cearcă a intră;
Dar pe loc o slugă vine și-l oprește:
— „Acum doarme“, zice, „nu-l pot supără“.

— „Acum doarme? ce fel! pentru 'ntâia dată
„După prânz să doarmă! obiceiul lui
„Eră să nu șează ziua niciodată;
„Ăst somn nu prea-mi place, și o să i-o spui“

— „Ba să-ți cauți treaba, că mănânci trântea,
„S'a schimbat boierul, nu e cum îl știi;
„Trebue 'nainte-i să mergi cu sfială,
„Priimit în casă dacă vrei să fii“.

La o mojiție atâta de mare,
Vițelul răspunde ca va așteptă;
Dar unchiul se scoală, pleacă la plimbare,
Pe lângă el trece, făr' a se uită.

Cu mâhnire toate băiatul le vede,
Inșă socotește că unchiu-a orbit;
Căci fără 'ndoeală nu putea a crede
Ca buna sa rudă să-l fi ocolit.

A doua zi iarăș prea de dimineață,
Să-i găsească vreme, la dânsul veni;
O slugă, ce-afară îl vede că 'nghiață,
Ca să-i facă bine de el pomeni.

„Boierule“, zice, „așteaptă afară
„Ruda dumitale, al doamnei vaci fiu“.
— „Cine? a mea rudă? mergi de-l dă pe scară;
„N'am astfel de rude, și nici voiu să-l știu“.

TOPORUL ȘI PĂDUREA

Subiectul acestei fabule — tipărită pentru întâia dată în ediția din 1842 — este imitat după fabulistul francez La Fontaine, însă este mult schimbat și ca învățătură și ca dezvoltare a compoziției; astfel că e ca și o lucrare originală.

Minuni în vremea noastră nu văz a se mai face,
Dar că vorbiă odată lemne și dobitoace,
Nu rămâne 'ndoeală; pentrucă de n'ar fi,

Nici nu s'ar povestî.

Și caii lui Ahil care prorociă,
Negreșit că au fost, de vreme ce-l trăgea.

Intâmplarea ce știu și voiu s'o povestesc
Mi-a spus-o un bătrân pe care îl cinstesc

Și care îmi zicea

Că și el o știă

Dela strămoșii lui,

Care strămoși ai lui zicea și ei c'o știu
Dela un alt strămoș ce nu mai este viu
Și p'ai cărui strămoși, zău, nu pociu să vi-i spuii.

Intr'o pădure veche, în ce loc nu ne pasă,
Un țaran se duse să-și ia lemne de casă,
Trebue să știți însă și pociu să dau dovadă
Că pe vremea aceea toporul n'avea coadă.
Astfel se încep toate: vremea desăvârșaste
Orce inventă omul, orce spiritul naște.

Așă țaranul nostru numai cu fieru 'n mână
Incepù să slutească pădurea cea bătrână.

Tufani, paltini, ghindari se îngroziră foarte:
«Tristă veste, prieteni, să ne gătim de moarte»,
Incepură să zică, «toporul e aproape!

«In fundul unei sobe țaranu-o să ne 'ngroape!»

— «E vreunul d'ai noștri cu el ca să-i ajute?

Zise un stejar mare ce aveà ani trei sute

Și care erà singur cevà mai la o parte;

— «Nu». — «Așă, fiți în pace; ast' dată avem parte;

«Toporul și țaranul alt n'o să izbutească

«Decât să ostenească».

Stejaru-avù dreptate :

După multă silință, cercări îndelungate,
Dând în dreapta și'n stânga cu puțină sporire,
Țăranul se întoarse fără de izbutire,
Dar când avù toporul o coadă de lemn tare,
Puteți judecă singuri ce tristă întâmplare.

Istoria aceasta, de-o fi adevărată,

Imi pare că arată

Că în fieșice țară

Cele mai multe rele nu vin de pe afară,
Nu le aduc străinii; ci ni le face toate
Un pământean d'ai noștri, o rudă sau un frate.

DUMITRU BOLINTINEANU

1819—1872

Bolintineanu s'a născut în Bolintinul din vale, sat aproape de București. Tatăl său numit Cosmad, Român Macedonean, îl aduse în Capitală pe la 1829 și-l dete în casa unui boier, care-l puse, împreună cu copiii săi, să ia primele cunoștințe de citire și scriere. După

aceea intră într'o școală particulară de la Colțea și apoi la Sf. Sava, unde urmă câțiva ani și fu numit funcționar la postelnicie, la oficiul «pricinilor suditești». În momentele libere se ocupă cu literatura și scria versuri, debutând la 1842 cu «O fată tânără pe patul morții». Această poezie produse mult efect. Autorul primei felicitări din toate părțile locuite de Români și chiar Domnul Bibescu și-a arătat admirațiunea, «văzând speranțele mari ce dă acest june», cum se exprimă în rezoluția pusă pe o petițiune prin care poetul cerea congediu.

«Asociația literară», formată în București, îl trimise pe la finele anului 1845 la Paris.

Izbucnind revoluțiunea din 1848, veni în țară și redactă împreună cu Bălcescu, Boliac ș. a. «Poporul suveran», dar — căzând revoluția — fu exilat și se duse în Transilvania, apoi la Constantinopol și în fine la Paris ca să-și continue studiile întrerupte.

Apoi a făcut călătorii prin Palestina, Egipt, Siria, Macedonia, descriindu-le toate în publicațiuni diverse, cari cuprind adesea pagine pline de interes și serise cu multă căldură.

Dumitru Bolintineanu

(portret de C. Stăncescu, publicat în revista «Literatură și artă»).

Intorcându-se în țară la 1859, intră în politică și deveni ministru de externe, culte și instrucțiune publică.

Dela 1866 se retrase din viața politică ocupându-se cu literatura, publicând drame în proză și în versuri, poezii epice, satirice, dar ducând o existență foarte nenorocită. Așezat în spitalul Pantelimon, muri după o scurtă vreme și fu îngropat în satul natal.

* * *

Bolintineanu a scris foarte mult atât în proză cât și în versuri.

Opera poetică ce formează principala lui producțiune este poezia lirică și narativă, cu care s'a ocupat în prima parte a vieții sale până pe la 1865. Ea cuprinde : Legende istorice, Florile Bosforului, Macedonele și Reveriile.

«Legendele» sunt poezii narrative, dar cu un însemnat element liric. Diferite subiecte istorice, aflate în cronicari (mai ales în Neculce) sau imaginate, sunt dezvoltate în versuri de o perfectă corectitudine, în cari se vede multă simțire și o mare iubire de țară. Acestea l-au făcut popular și multe din cugetările exprimate într'un stil sentențios au devenit niște maxime foarte des întrebuițate.

«Andrieu sau luarea Nicopolei de Români» și «Sorin sau tăierea boierilor la Târgoviște» sunt două narațiuni în cari nu subiectul istoric formează partea principală, ci un subiect imaginat.

«Sorin» este o compunere pe jumătate epică, pe jumătate dramatică. Ea se începe printr'un prolog, în care Herman, medicul curții, dezvoltă ideia nepuținții omenești de a pătrunde tainele firii, ideie inspirată din Faust a lui Goethe. Partea dela început are prea multe descrieri inutile, iar partea dela urmă trece prea repede asupra întâmplărilor. Și Sorin moare ducându-se la închisoare ca să scape pe altul ; iar o fată, care-l iubiă, se aruncă în apă.

«Florile Bosforului» cuprind poezii parte lirice, parte narrative, cu subiecte orientale. Ni se descriu frumusețile naturii la Constantinopol, frumusețile femeilor, intrigile din Seraiu, nenorocita viață a cadânelor, târgurile de selave, etc. Amorul și gelozia formează fondul mai tuturor acestor poezii, serise într'o limbă foarte armonioasă.

Sub titlul de «Basmе» se coprind o serie de poezii narrative cu subiecte felurite, în cari miraculosul joacă un rol însemnat, chiar dacă sunt amestecate și personajii istorice. Cele mai cunoscute din acestea sunt : «O noapte la morminte» — «Telele» — «Mihnea și Baba».

«Macedonele» ne descriu frumusețile din țările locuite de Macedoneni și ne povestesc întâmplări din viața lor. În genere persoanele sunt păstori și păstorițe. Cele mai însemnate : «Românele din Cavaia» — «San-Marina».

Sub numele de «Reverii» a adunat poeziile sale pur lirice și anume elegiile sale cari prin frumusețea versurilor și prin sentimentele triste ce inspiră au fost foarte prețuite. Din acestea fac parte : «O fată tânără pe patul morții», — «Plângerile poetului român», — «Scopul omului», — «Un tânăr român mort în streinătate», ș. a.

Aceste diferite grupări sunt cele mai bune lucrări ale lui Bolintineanu. Dacă azi ele nu mai produc aceeași impresiune ca mai înainte și dacă nu mai sunt citite cu entuziasmul și plăcerea de altădată, aceasta provine din cauza lipsurilor pe cari cei de azi le află în poeziile lui. Tablourile lui nu au destul relief pe când maximele se găsesec într'o abundență prea mare, lucru care face să

întâlnim des idei generale, deci abstracte, contrare firii poeziei. Folosința unui număr mai mare de cuvinte decât ar trebui, adoptarea unor forme gramaticale neobișnuite și de formațiune savantă, abuzul de diminutive și de perifraze și întrebuintarea unor expresiuni nepoetice, toate fac ca poeziile lui să fie în mare parte monotone și să ne lase reci. În schimb statornicia limbii față de scriitorii anteriori, regularitatea și varietatea versurilor, evitarea sunțelor aspre și delicatetea sentimentului sunt calități cari explică succesul poeziilor lui.

Dar Bolintineanu nu s'a mărginit ael. Luptele politice, dorința de a avea cât mai multe opere, la urmă nevoia materială l-au silit să scrie mult și în multe genuri.

Se încearcă în epopee și ne dă «*Traianida*», poemă în șapte cânturi, în care voește să celebreze colonizarea Daciei, dar condițiunile epopeei lipsesc. Cu atât mai mult se vede lipsa lor în poema «*Conrad*», unde eroul principal e chiar poetul și unde la tot pasul sunt intercalate poezii lirice.

Se încearcă în dramă și ne dă o serie de drame istorice, parte în proză, parte în versuri, în cari acțiunea e rău condusă și interesul slab. Astfel : «*Mihaiu condamnat la moarte*», — «*Ștefan George Vodă*», — «*Lăpușeanu*» după nuvela lui C. Negruzzi. — «*Mărirea și uciderea lui Mihaiu*», etc.

Se încearcă și în roman și ne dă «*Manoil*», în scrisori, și «*Elena*», inspirat din romane franceze și plin de declamațiuni și cu caractere nenaturale.

Se încearcă în satiră și fabulă, dar nu izbuteste. Lucrările acestea seamănă mai mult a articole de ziar decât a poezii. Mai toate au ton personal, iar cele generale sunt abstracte, declamatorii și uneori indecente. Colecțiile se numesc : «*Eumenidele*», «*Nemesis*», un fel de ziare sau reviste.

În toate aceste producțiuni îl vedem slab și se simte marele lui defect : puțină cultură ce a avut. De aceea se repetă des și întâlnim în operele din urmă idei și versuri din cele anterioare. Lipsa de cultură adâncă este și mai aparentă în scrierile istorice, ca *Viața lui Ștefan*, *Viața lui Traian*, etc., cari cer cunoștințe întinse și cercetări îndelungate și de aceea cu dreptate sunt azi date uitării. Singură *Viața lui Cuxa* prezintă oarecare interes, fiind scrisă de un contemporan care a cunoscut de aproape toate evenimentele.

Principalele lui publicațiuni sunt :

1. *Colecții de poezii* : Colecție de poeziile lui Bolintineanu, București, 1847. — Cânteece și plângeri, editor Sion, 1852. — Poezii vechi și noi, București, 1855. — Legende, București 1858. — Melodii române, București, 1858. — Bătăliile Românilor, București, 1859. — Legende noi, București, 1862. — Poezii, București, 1865. — Eumenidele, București, 1866. — Poezii din tinerețe, București, 1869. — Ielele, epigrame, București, 1869. — Menadele, satire politice, București, 1870. — Plângerile României, București, 1870. — Poezii, ediția Socec, 1877; Idem 1899; ediția Minerva, 1905; ediția Școlară, 1894; Biblioteca pentru toți; Ed. Șaraga, Iași.
2. *Ziare* : Poporul suveran, București, 1848 — Junimea română, Paris, 1851. — Dâmbovița, București, 1858.
3. *Romane* : Manoil, Iași, 1855; Idem, Biblioteca pentru toți. — Elena, București, 1862; Idem, Biblioteca pentru toți.
4. *Politice* : L'Autriche, la Turquie et les Moldovalaques, Paris, 1856. — Nepăsarea de religie, de patrie și de dreptate, București, 1869. — România roabă la Austro-Maghiari, București, 1869.

5. *Călătorii*: În Palestina și Egipt, Iași, 1856. — În Moldova, București, 1858. — Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria, București, 1858; Idem Biblioteca pentru toți. — La Românii din Macedonia, București, 1863. — În Asia Mică, Buc. 1866.

6. *Istorice*: Viața lui Mihai Viteazul, București, 1863; Ediția Socec, 1870. — Viața lui Ștefan cel Mare, București, 1873; Ediția Socec, 1870. — Viața lui Vlad-Țepeș și a lui Mircea cel Bătrân, București, 1863; Ediția 2-a 1870. — Domnii regulamentari, București, 1869. — Viața lui Cuza, București, 1869; Idem 1870, 1873. — Viața lui Traian August, București, 1869. — Ștefan cel Tânăr, București, 1871.

7. *Poeme*: Conrad, București, 1867. — Traianida, București, 1869, 1870.

8. *Teatru*: Mihaiu, condamnat la moarte, București, 1867. — Ștefan Vodă cel berbant, București, 1867. — Alexandru Lăpușeanu, București, 1868. — Ștefan George Vodă, București, 1868. — Șase drame istorice (Mărirea și uciderea lui Mihaiu, Despot-Vodă, Mihnea Vodă, Postelnicul Cantacuzino, Brâncovenii și Cantacuzinii, Sorin), București, 1868.

Iată cum se apreciază în «Istoria literaturii române» de N. Iorga opera acestui poet:

«Cu încredere, cu o bogăție de cuvinte abstracte și o ușurință de vers fără păreche, fără idei însă, fără sinceritate de simțire, fără puțință de concentrare de mărginire de alegere, de autocritică, naiv, ecou sonor, se înfățișează Tache Bolintineanu.

«Intăiu.... în poezii elegiace, cari seamănă perfect una cu alta și nu lasă în minte nici o urmă. După lunecarea zadarnică a valurilor retorice de silabe armonioase, el vorbește de «seri suspinoase», «de trubadurul după cale» care «udă coada harpei sale», de «ingeri blânzi» și «imnuri de filomele»...

«Bolintineanu a vrut să imite în baladă pe Alexandrescu, spirit mai greoiu poate, dar dela început așa de matur, în evocarea lui Mircea lui Cozia. Bine înțeles, Bolintineanu nu știe, nu simte și nu poate crea din nou acele vremuri sub înfățișarea lor deosebită sau măcar în proiectarea unei lumini fantastice care transfigurează chipurile asupra căroră cade. A citit paginile palide ale lui Florian Aaron, mai curând cartea franceză a lui Kogălniceanu și va fi urmărit literatura istorică nouă. Dar a prins numai anecdote și nume cu mireasmă din vechime, ceace i se pare de ajuns pentru a încerca, din aceste puține elemente și cu un așa de sărac fond personal, să întemeieze balada românească.

«Și dacă măcar povestea ar fi bine înfățișată! Dar Bolintineanu nu știe, de obicei, să istorisească. În loc să dea mișcări, în loc să facă a scânteia sufletul în dialoguri, el prezintă numai, sub alt titlu, aceleași două trei scene stereotipe în care crede că poate izbuti mai ușor...

«Firește că această pătrundere în poezie, și într-o poezie care se poate înțelege așa de ușor și de oameni fără nicio cultură literară, a chipurilor istoriei naționale, oricât de slab și monoton ar fi fost ele zugrăvite, are însemnătatea sa. Aceste versuri, întovărășite mai târziu și de muzică, răspândiau între acei cari nu învățau în școală nimic despre trecutul țării și neamului cunoștința oamenilor mari și a împrejurărilor însemnate de pe vremuri. Fiecare bucată aproape cuprindea în sine o morală.... Rezemată pe trecutul ei neatârnat și vitejese, țara trebuia să tindă spre libertate și pentru aceasta să aibă înainte de toate grija de a desgropă vechea armă, de a o curăți de rugină și de a-i ascuți tăișul...»

O FATĂ TÂNĂRĂ PE PATUL MORTII

Acastă poezie, prin care Bolintineanu s'a făcut cunoscut, a apărut întâiu în revista «Curier de ambe sexe» Periodul IV 1842—1844. Heliade, care era pe atunci criticul cel mai ascultat, o însoț de următoarea notiță : «Câți cunosc frumusețile poeziei, acea legănată și lină cadențare, acel repaos regulat al semistihlului, acele expresii și asemănări răpitoare ce întineresc inima, câți, pe lângă acestea, după dreptate, mai cer și o limbă dela poet, pot judeca versurile d-lui Bolintineanu, acest june necunoscut încă ca floricea impresurată în mijlocul unei lese, a-i saluta talentul și a aștepta dela dânsul opere demne de un secol mai ferice». Poezia nu e po deplin originală, este imitată — dar cu foarte multă libertate — după o poezie franțuzească.

Ca robul ce cântă amar în robie
 Cu lanțul de brațe un aer duios,
 Ca râul ce geme de rea vijelie,
 Pe patu-mi de moarte eu cânt dureros.

Un crin se usucă și'n laturi s'abate
 Când ziua e rece și cerul în nori.
 Când soarele-l arde, când vântul îl bate,
 Când grindina cade torente pe flori.

Așă făr' de veste pe zilele mele
 O soartă amară amar a bătut
 Și astfel ca crinul de viscole rele
 Pe patu-mi de moarte d'odată'm căzut.

Abià 'n primăvară cu zilele mele,
 Plăpândă ca roua, abià am ajuns,
 Atuncea când cântă prin flori filomele
 Și-o crudă durere adânc m'a pătruns.

Amară e moartea, când omul e june
 Și ziua-i frumoasă și traiul e lin,
 Când pasărea cântă, când florile spune¹⁾
 Că viața e dulce și n'are suspin!

Să moară bătrânul ce fruntea înclină,
 Ce plânge trecutul de ani obosit,
 Să moară și robul ce'n lanțuri suspină,
 Să moară tot omul cu suflet sdrobot;

¹⁾ Greșeală particulară grainului munteneș, în loc de: *spun*.

Iar eu ca o floare ce naște când plouă
 Creșteam pe cunună să am desmierdări
 Și mie amorul cu buze de rouă,
 Cu inimă dulce îmi da sărutări.

Ca frunza ce cade pe toamnă când ninge,
 Suflată de vânturi aici pe pământ,
 Ah! juna mea viață acuma se stinge
 Și anii mei tineri apun în mormânt.

MIHNEA ȘI BABA.

Este una din cele dintâi poezii ale lui. S'a publicat în ediția din 1847 cea tipărită de «Asociația literară» din București pe când poetul cră la Paris. Este o povestire care a plăcut în vremea când a apărut, mai ales prin nota romantică și prin excelența versificării; dar astăzi ea cu greu mai poate întâmpina aceeași apreciere. Defectul cel mai mare este lipsa de claritate în concepție și în compozițiune.

I.

Când lampa se stinge la negrul mormânt
 Atinsă de aripi, suflată de vânt,
 Când buha se plânge prin triste suspine,
 Când râii fac planuri cum au a reține
 În barbare lanțuri poporul gemând,
 Când demoni și spaima pe munți se adună
 De urlă la stele, la nori și la lună,
 Intr'una din peșteri în munte râpos
 Un om oarecare intră curagios.

II.

In peștera Carpaților	Acî se fierb și oasele
O oară și mai bine,	In vase aurite,
Vezi templu Pacinaților	Acî s'adun' frumoasele
Ce cade în ruine.	Când nu mai sunt dorite.
Acî se fac misterele	O flacăra misterică
De babe blestamate	Da palidă lumină;
Ce scot la morți arterele	Iar stâlpii în biserică
Și hârcele uscate.	Păreau că se înclină.

Și lilieci noptilor
 Ce au aicea locul
 Ascunși în hârca morților
 Umblau să stingă focul.

O babă ce oroarele
 Uscaseră în lume
 Tot răscolia vâlvoarele,
 Șoptind încet un nume.

III.

S'aude un sgomot de pași pe aproape
 Cum calcă strigoiul când va să desgroape
 O tânără fată... — Colo... ascultați!
 Să fie satana cu ochii de focuri?..
 «Hei! cine să calce în negrele-mi locuri,
 Se'ntreabă bătrâna... aici nechemati?...»
 Ea zice, și'n umbră un om se arată,
 Cu ochii de sânge, cu fruntea uscată,
 Teribil ca locul în care intră.
 «Bătrână, el zise, îți fă datoria!»
 Și vorba-i cum geme în zid vijelia
 Din colțuri în colțuri grozav răsună.

BATRÂNA

«Ascultă-mă, Doamne! aveam în oștime
 Un fiu oarecare vestit în mulțime
 Prin luptele sale; eră fiul meu
 Plăcut ca seninul, frumos ca o floare,
 Și pentru aceasta mai stam eu supt soare!
 Eră pentru mine al meu Dumnezeu,
 Și pentru această m'am dat în pierzare:
 Să-l fac între oameni ferice și mare.
 Am dat al meu suflet la negrul tartar.
 Tu știi mai departe. Ce? gemi de turbare?
 Vrei sângele mumei, tu vrei răsbunare?
 Lovește! na sânul, tirane barbar!
 Căci viața îmi este acum blestemată.
 Oh! cum nu pot oare să sorb astă dată
 Și zilele tale și sângele tău!
 Dar nu pot, că fiu-meu în ultima-i stare
 Oprî orice mână a da răsbunare..»

Tirane! Vezi prada-ți, vezi eugetul său». Pe urmă c'o mână uscată și arsă
 Intr'una din hârce un sânge ea varsă
 Și dându-l lui Mihnea îi zise: «să bei!
 E sângele fiu-meu, na! soarbe-l mai tare;
 E cald și e tânăr, cum vrei tu, barbare!
 Na, soarbe, sau eu sorb p'al-tău, de nu vrei»!

IV.

Toți morții di mormânturi	Iar vârcolacii serii
Cu ghiarele 'nceștate	Ce chiar din lună pișcă
Ca frunzele uscate	Când frunzele se mișcă
Ce sbor când suflă vânturi,	In timpul primăverii,
Spre Mihnea alergau;	Țipând, acum sburau.

Șoimanele ce urlă
 Ca vijelii turbate,
 Coloase deșirate
 Cu forma ca o turlă,
 Din munți în văi călcau.

V.

Un glas în mulțime teribil gemu
 Și ceata infernă¹⁾ îndată tăcu.

VI.

BLESTEMUL

«Ori unde vei merge, să calci, o tirane,
 Să calci p'un cadavru și 'n visu-ți să-l vezi!
 Să strângi tu în mână-ți tot mâini diafane
 Și orice ți-or spune tu toate să crezi.
 Să-ți arză plămânii d'o sete adâncă
 Și apă, tirane, să nu poți să bei!
 Să simți totd'auna asupra-ți o stâncă!

¹⁾ Formă necorectă în loc de: *infernală*.

Să'nclini a ta frunte la cine nu vrei!
 Să nu se cunoască ce bine vei face!
 Să plângi, însă lacrimi să nu poți vărsa!
 Și orice dorință și orice-ți va place
 Să nu poți, tirane, să nu poți gustă!
 Să crezi că ești geniu, să ai zile multe
 Și toți ai tăi moară, iar tu să trăești!
 Și vorba ta nimeni să nu o asculte,
 Nimic să-ți mai placă, nimic să dorești!»

VII.

Așa vorbi bătrâna
 Și Mihnea tremură:
 Iar Naiba, ce fântână
 O soarbe într'o clipă
 Și tot de sete țipă,
 La dreapta lui sbură.

El are cap de taur
 Și ghiare de strigoiu
 Și coadă de balaur
 Și geme cu turbare
 Când baba tristă pare,
 Iar coada-i stă vâlvoiu.

Iar nagodele urâte,
 Ca un mistreț la cap,
 Cu lungi și strâmbe râte
 Cu care de pe stâncă
 Râm ¹⁾ marea cea adâncă
 Și lumea nu le 'ncap

Și sease legioane
 De diavoli blestemați
 Treceau ca turbiloane ²⁾
 De flăcări infernale
 Călări toți pe cavale ³⁾
 Cu perii vâlvoiați.

Și mii și mii de spaima
 Veniau din iad râzând
 Pe Mihnea să defaime,
 Căci astfel baba are
 Mijloc de răsbunare
 Pe mort nesupărând.

VIII.

Mihnea încalecă, calul său tropotă;
 Fuge ca vântul;

¹⁾ Formă gramaticală necorectă; trebuia: râmă.

²⁾ Neologism nepotrivit: *vârtejuri*.

³⁾ Cuvânt format de Bolintineanu, în loc de *cai*.

Sună pădurile, fâșie frunzele,
 Geme pământul ;
 Fug legioanele, sbor cu cavalele,
 Luna dispăre ;
 Cerul se 'ntunecă, munții se cleatenă,
 Mihnea tresare.
 Fulgerul scânteie, tunetul bubue ;
 Calul său cade ;
 Demonii râseră ; o ce de hohote !
 Mihnea jos sare.
 Însă el repede iară încalecă,
 Fuge mai tare ;
 Fuge ca crivățul : sabia-i sfârâie
 În apărare.
 Aripă fantastice simte pe umere,
 Însă el fuge ;
 Pare că-l sfâșie guri însetabile,
 Hainele-i sugă ;
 Baba p' o cavălă¹⁾ iute ca fulgerul .
 Trece 'nainte
 Slabă și palidă, pletele-i fâlfâie
 Pe osăminte !
 Barba îi tremură, dinții se cleatenă,
 Muge ca taur,
 Geme ca tunetul, bate cavalele
 Ca un balaur.

IX.

O, ce de hohote ! râseră demonii !
 Iadul tot răsă !
 Însă pe creștetul munților, zorile
 Zilei venise.

¹⁾ Deși e acelaș cuvânt format de el, ca mai sus, ritmul cere să citim : *cavălă*.

CUPA LUI ȘTEFAN

Poezia aceasta își găsește subiectul într-una din povestirile lui Neculce din «O seamă de cuvinte»: «Lăsat-au Ștefan-Vodă la mănăstirea Putna arcul și un păhar... La vremea lui Constantin Cantemir Vodă, fiind răscoală, au venit niște Cazaci cu Leși, vrând să jăcucască ce ar găsi în mănăstire. Deci fiind un turn cu bună țârie nu puteau să jăcucască; deci au zis călugărilor să dea turnul... dar călugării nu vroiau să dea turnul. Iară acei Cazaci cu Leși îndată au aprins mănăstirea; iară călugării îndată au dat turnul... Atunci au jăcuit tot din turn ce au fost a boieri și a neguțitori, iară a mănăstirii nu au luat nimic, fără numai arcul lui Ștefan-Vodă. Iară păharul au fost până la a treia domnie a lui Mihail Racoviță și scoțându-l din turn un egumen pre anume Misail Chisăliță și vrând să se fâlcescă au băut la masă cu acel păbar și bând mult s'au îmbătat și fiind beți au stricat un lucru scump, domnesc și de minuno ca acela. — Să se observe însă cum a schimbat Bolintineanu datele din cronicar: la acesta este o simplă anecdotă fără nici o poezie, pe când la poetul modern faptelo se preface și li se dă o înfățișare poetică. — O aflăm publicată în «Legende noi» 1862.

Intr'o mănăstire din trecut rămasă,
 În domneasca sală se întinde masă.
 Misail prezidă ăst banchet voios
 Și în timpul mesei zice dureros:

— «Ștefan după moarte lăsă moștenire
 Arcul său și cupa l'astă mănăstire.
 Cu Cantimireștii, Leșii au venit
 Și, prădând locașul, arcul au răpit;

Însă nu răpiră cupa minunată!
 Ea trăește încă; de mirare!... iată!
 El arată cupa... toți s'au minunat.
 Ea eră săpată dintr'un matostat.

Servii varsă 'ntr'însa dulce tămâioasă.
 Fie cine 'nchină pentru o frumoasă.
 Câne la cel din urmă rândul a venit,
 Misail ia cupa ș'astfel a vorbit:

— «Unde este timpul cel de vitejie?
 Timpul de mari fapte, vai! n'o să mai vie?
 A căzut Moldova, căci orice Români
 Se roșesc la gândul de-a mai fi stăpâni.

Ei îmbracă manta de înțelepciune;
 Dar ca să-și ascunză trista slăbiciune.
 Dar înțelepciunea fără a cuteză
 E ca cutezarea fără a cugetă.

Când vedem sfioasă patria română,
Ne-aducem aminte vorba cea bătrână:
Cel ce-i mai aproape de mormântul său,
La ideia morții tremură mai rău!

Ștefan nu mai este... însă o să vie
Alți Ștefani cu viață și cu bărbăție.
Dacă timpul d'astăzi ne apasă greu,
Viitorul este al lui Dumnezeu.

Însă, pân' să vie lanțul să ne rupă,
Nu va mai bea nimeni din această cupă.
Când un suflet mare se va arăta,
Hârburile cupei le va adună».

Zice, aruncă cupa și o sparge 'n trei...
Nimeni n'a strâns încă hârburile ei!...

Moșterea lui Ștefan cel Mare

scrisă de lui R. Ștefan

*Ura mare. Timpul nu se poate schi.
Timp și timp. Moșterea Ștefan
Ambe în vechi. Denum. d. v. d. q.
Ștefan și Ștefan. În vechi. p. d. q.
Ștefan și Ștefan. În vechi. p. d. q.
Ura mare. Timpul nu se poate schi.
Timp și timp. Moșterea Ștefan
Ambe în vechi. Denum. d. v. d. q.
Ștefan și Ștefan. În vechi. p. d. q.
Ura mare. Timpul nu se poate schi.*

SAN MARINA

Între călătoriile ce a făcut Bolintineanu a fost și aceea prin Macedonia. Macedonean de fel și el, a căutat să se apropie de sufletul fraților săi din ținuturile acelea și a aflat în viața și obiceiurile lor multe subiecte de inspirație. Poeziile sale de acest fel s'au adunat sub titlul de «Macedonele» și s'au publicat mai întâiu în ediția din 1865.

E vorba acel de vicața unora din Românii Macedoneni, așa numiții Fărșeroți, cari duc o vicață aproape nomadă; iarna merg spre câmpie cu turmele lor, iar vara se urcă pe munți.

San Marina astăzi are
Sărbătoare de păstori
O serbare
De plecare
La Vardar ¹⁾ ce cură'n mare
Alergând pe pat de flori.

Se întinde masă dalbă
Pe un plaiu, lângă Cătun,
Cu smântână
Dela stână,
Cu faguri de miere albă
Și cu vin dela Zeitun ²⁾.

Dintr'o mână 'n altă mână
Cupa pregiurată 'n flori
Trece plină;
Beau, închină
Pentru țera lor română,
Pentru turme și păstori.

Cei bătrâni cu albe plete
Cei dintâi la masă 'nchin!
Hora pasă ³⁾
Lângă masă
De flăcăi și june fete
Cu păr negru cu alb sân.

Fluerele și cavale
Sună vesele cântări;
Lângă mese
Cete dese
De copii se joc pe vale,
Ca 'ntr'un vis de desfătări.

Preoți binecuvintează
Și atunci toți s'au mișcat
De plecare
Către mare;
Turmele înaintează,
Toți cu totul le-au urmat.

Caii poartă în spinare
Corturi, paturi, așternut,
Toată casa,
Toată masa
Și veșminte de 'mbrăcare
Tot ce au, tot ce-au avut.

Mumele în glugi pe spate
Poartă prunci cu păr bălăiu
Sau mioare
Lâncezioane., ⁴⁾
Clopotele legămate
Sună depărtat pe plaiu.

¹⁾ Fluviul Vardar se varsă în golful Salonic.

²⁾ Localitate vestită prin vinurile sale.

³⁾ Pasă: trece; formă verbală ce se întâlnește des la Alecsandri și la Bolintineanu. Azi e aproape dispărută.

⁴⁾ Slăbite, abia născute.

Turma beagă ¹⁾, câinii latră,
 Căi nechiază ușor;
 Mai departe,
 La o parte,
 Sub o măgură de piatră,
 Cântă 'n fluer un păstor.

Și pe cale mic și mare
 Stă, mai cată către sat
 Cu plăcere
 Și durere
 Și-i trimete fiecare
 Înc'un dulce sărutat.

Seara vine și păstorii
 La pârâu toți se opresc,
 Și fac focuri
 Și fac jocuri
 Pân'ce visele-aurorii
 Peste ceana ²⁾ lor plutesc.

Astfel trece scurta viață
 De străini neatârnați,
 Ca cocorii
 Și ca norii
 Când pe câmpuri de verdeață
 Când pe munții cei înalți.

¹⁾ Behăește.

²⁾ Formă particulară a lui Bolintineanu, în loc de: *geană*.

MIHAIL KOGALNICEANU

1817—1891

Născut la 1817, învață mai întâiu în casa părintească și într'un pensionat francez din Iași. În 1834 plecă, cu fiii Domnitorului Mihail Sturdza, la Lunéville (Franța) și apoi la Berlin, unde făcând studii serioase. Fiind încă la studii, scrisese un articol despre *Limba și literatura română* într'o revistă germană și două lucrări istorice în limba franceză: despre *Țigani și Istoria Valahiei, Moldovei și a Valahilor de peste Dunăre*. În 1838 se întoarse în țară, iar în 1840

Kogalniceanu la 18 ani
(Portret publicat în broșura
«Unirea» 1909)

intemeieă revista *Dacia Literară* și *Arhiva Românească*. În 1843 fu numit profesor de istorie la Academia Mihăileană și deschise cursul său prin acea cuvântare care a rămas clasică. În aceeaș vreme scoase împreună cu Ioan Ghica, V. Alecsandri și Costache Negruzzi revista *Propășirea*, care, ștergându-i-se de censură titlul, a rămas numai cu numele de *foaie științifică și literară*.

Luă parte la mișcarea din 1848, năbușită de Mihail Sturdza.

După aceea se ocupă de literatură: în 1852 apar cronicile Moldovei; în 1854, *Album-istorico-literar*; în 1855 colaborează la *România-literară*; dar îndată intră cu putere în mișcarea politică, redactând *Steaua Dunării* (1855-1859).

În propaganda pentru unirea țărilor, el joacă rol de căpetenie, ca jurnalist și ca deputat în divanul ad-hoc. Prin stăruințele lui partida națională dobândește casarea primelor alegeri

și adunarea unui nou divan, trimis de o alegere nouă și partizan al unirii. Lucră apoi pentru unirea definitivă a țărilor sub Cuza.

În vremea acestui Domnitor, el ca prim-ministru își legă numele de două mari acte: secularizarea averilor mănăstirești și împroprietărirea țăranilor.

Sub domnia principelui Carol, luă parte la toate actele principale ale vieții cursului de istorie, Iași, 1843; reproducere în Biblioteca populară Socceș și în

noastre politice; iar momentul cel mai însemnat din această parte a activității sale este în vremea războiului din 1877—78 și în vremea Congresului din Berlin. Era atunci ministru de externe și fu trimis ca delegat al României împreună cu Ion C. Brătianu. Amândoi se prezentară și susțineră drepturile statului nostru în fața congresului.

Membru al Academiei din 1868, Kogălniceanu se ocupă cu studiul istoriei de câte ori trebile țării îi dădeau răgaz și, cu câteva luni înainte de a muri, citi cu ocazia jubileului Academiei o interesantă lucrare despre liberarea Țiganilor, împroprietărirea țăranilor și alte chestii la a căror rezolvare contribuise ca om politic. Muri în 1891.

* * *

Kogălniceanu a dat cea mai mare parte a vieții lui politice și oratorice; totuși și în mișcarea literară el a avut — în anumite momente — un rol însemnat.

Să notăm că, încă de tânăr, a atras atenția lumii științifice străine asupra poporului nostru, asupra limbii românești și asupra puținelor produse ce ieșise la iveală în literatura română. Întors în țară, toată vremea dintre 1838 și 1856 el și-a dat-o mai mult literaturii. Autor de a câtorva nuvele și a câtorva piese de teatru, localizate sau traduse, el a fost mai ales istoric și critic literar. Critica lui urmărea dezvoltarea producțiilor românești în spirit românesc, prin înlăturarea traducerilor și imitațiilor după streini. El a fost, cu Alcesandri și cu Const. Negruzzi, un factor de căpetenie în activitatea culturală din epoca 1838—1848. Pentru istoriografia noastră el e și mai însemnat, fiindcă a cerut chiar la deschiderea cursului său o metodă cât mai serioasă, arătând exagerațiunile istoricilor ardeleni. Publicarea Letopisețelor și documentelor din «Arhiva» a însemnat un pas mare în dezvoltarea cercetărilor istorice.

Kogălniceanu în 1877

Lista principalelor lucrări în legătură cu literatura și istoria ale lui Kogălniceanu:

1. *Istorie literară*: Romänische oder Wallachische Sprache und Litteratur, Berlin, 1827. Traducere română, București, 1895.
2. *Istorie*: Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Çigains, Berlin, 1837; Traducere germană, 1840; Traducere română, Iași, 1900. — *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques Transdanubiens*, Berlin, 1837; Idem, Berlin, 1834. — *Arhiva românească*, Iași, 1841. — Cuvânt pentru deschiderea

Biblioteca pentru toți. — Letopisețele Țării Moldovei, Iași, 3 volume: I, 1852, II, 1845, III, 1846; Ediția 2-a, București 3 volume: I-II 1872, III 1874.

3. *Reviste și ziare*: Alianța românească, Iași, 1840. — Dacia literară, Iași, 1840. — Propășirea, foaie artistică și literară, Iași, 1844. — Album istoric și literar, Iași, 1854. — Steaua Dunării, Iași, 1855—1859.

4. *Teatru*: Două femei împotriva unui bărbat, Iași, 1840. — Orbul fericit, Iași, 1840.

5. *Literare*: Iluzii pierdute, Un întâiu amor, Iași, 1841; Idem Socec; Idem Biblioteca pentru toți.

Iată cum caracterizează d. Xenopol, în discursul său de recepție la Academie, figura acestui mare bărbat:

«In decursul întregii sale vieți, Kogălniceanu a urmărit o singură idee: înălțarea neamului său. În slujba acestui patriotism neînduplecat, el puse o putere de cugetare, o bogăție de mijloace și o încordare a voinței, cum rar numai se pot întâlni îmbinate în aceeași ființă. În puterea acestor însușiri s'a putut el înălța așa de sus în sânul unei generațiuni, pentru care iubirea de țară și jertfirea spre binele obșteșc erau hrana obișnuită a sufletului. A fost un stâlp al țării, întruparea cea mai minunată și mai caracteristică a minții românești, cristalizată în geniala lui natură. Vesel și glumeț, bun și chiar blajin în relațiunile sale private, la treabă deveniă aspru și serios, stăruitor și energic. Știa să facă deosebire între omul ce aparțineă lui și omul ce aparțineă țării. Inzestrat cu o mare bogăție de idei, totdeauna alimentată prin un studiu neîncetat, el posedă talentul minunat de a se coborâ cu ușurință din sfera cugetării către lumea realității, precum și de a încheșă în idei bogata varietate a faptelor. De aceea fu el tot atât de mare legislator pe cât și orator neîntrecut. Descătarea lui de munca oșoitoare a carierei politice o găsiă în sfera frumosului, în cetirea autorilor mari și în contemplarea creațiunilor artei. În concepțiune, adevărul; în gust, frumosul; în fapte, binele; iată în rezumat viața lui Mihail Kogălniceanu.

«A murit, căci a trebuit să plătească birul neînduplecat al naturii; a lăsat însă după el o mare dungă de lumină, și generațiile viitoare vor întâlni pretutindenea numele său alipit de tot ce s'a făptuit mare și însemnat, în marea și însemnata epocă a regenerării noastre».

Reminiscențe

Să se amintească cu plăcere
 de când existau în România
 și a recunoscut într-un
 sfârșit război, și în Parlament
 prin care, în ^{prezent} Parlament la care au fost
 parte înalte Peste, și pentru
 noastră Ligeia, și mare
 parte a la Europa. Adată interna-
 țională Convențione din 1919
 organizată în 1918 care îndreptățește
 cu încredințarea liberă și
 respectarea acelor drepturi
 proprii ca și asigură
 prosperitatea noastră.

Și în toate aceste România
 a scos steagul și
 D. unde vine real?

Prădăci la țara prin vechi
 unanime a la imbolda Adunarea
 electivă, încercăm în drept de a

Autograf al lui Kogălniceanu

(Începutul proclamației Domnitorului din 1964, redactată și scrisă de Kogălniceanu.
 Colecția de documente privitoare la lăvatura de stat publicată de V. M. Kogălniceanu).

LITERATURA ÎN PRINCIPATE ÎNTRE 1830 — 1840

În anul 1845 Kogălniceanu publică într'un volum poeziile lui Hrisoverghi.

În prefața ce precede colecțiunea el povestește viața acestui tânăr poet și îi apreciază — exagerându-i — activitatea literară. Din această prefață se reproduc mai jos partea care caracterizează starea literaturii din principate între 1830—1840.

Literatura în Moldova pe atuncea deabia începuse a renviă; dar slabă, neînsemnată și alcătuită numai din proaste traducții sau imitații, și mai rele însă încă, de originaluri străine; poezia eră mai mult în formă. În cuvinte decât în idei. Mitologia părăjinită, afectatia și conțetele¹⁾ italienești eră de modă; la fieșcare rând a compunerilor din vremea aceea nu găsești decât muze și iar muze, Apolon, Orfeos, Belona, când Mars, când Aris, Aheron, Dafnis, Tirsis, și toți zcii din Olimp și Tartar. Toate acele compuneri eră ode imitate, versuri anacreontice, imne, fabule și mai ales sonete, felul de poezie favorit a Orfeilor care ne asurziau urechile pe atunci.²⁾ În Țara Românească, poezia avea mai multă nervă³⁾ și începuse a se îndreptă după glasul național; multe bucăți de o adevărată poezie se și publicaseră de Văcărești, Eliad, Cârlova; cele întâiu încercări ale lui Alexandrescu ieșiseră de asemeni de sub tipar și vestiă Românilor un marn poet. Dar, din nenorocire, scrierile lor sau nu pătrunseseră încă în Moldavia, sau eră cunoscute numai de un mic număr de cititori; Milcovul este o stavilă destul de mare, care încă astăzi oprește sau cel puțin întârzie sloboda trecere a rodurilor duhului din o țară în alta. Publicul nostru dar nu cunoaște decât pe autorii moldoneni, cari din pricină mediocrității lor, lasă pe cetitor rece, căci nu aveă nimica cu ce să-l intereseze.

¹⁾ *Concetti*, fel de exprimare manierată în care autorul vrea să scoată efecte mai mult din vorbe decât din idei.

²⁾ Aluzie la literatura ce făcea cu deosebire Asachi în *Albina românească*

³⁾ Nerv.

UNIREA PRINCIPATELOR.

Se știe că divanurile adhoc erau convocate. În urma hotărârii Congresului din Paris, ca și se pronunțe asupra chestiunii unirii țărilor și altor chestiuni constituționale. Se știe asemenea că adunările ambelor țări au votat unirea. În adunarea moldovenească au fost două voturi *contra*: a episcopului Nectarie Hermeziu și al lui Alecu Balaș. După ce Balaș a citit propunerea sa în ziua de 7 Octombrie 1857, Adunarea a decis că n-o poate lua în considerație, de vreme ce e semnat numai de 2 membri. Cu toate acestea Kogălniceanu a socotit că e nevoie să se spună câteva cuvinte și rosti discursul ce urmează, care e o pledoară entuziastă pentru unire. După această cuvântare, unirea s'a primit cu 81 voturi fiind *contra* 2.

Mulțămesc Adunării, sau mai bine zicând să se feliciteze Adunarea, de dovada de nepărtinire ce au dat astăzi, învoind onorabilului deputat de Putna și Prea sfințitului locotenent de Roman de a-și exprima opiniile liber și neîmpiedicat, cu toate că pentru propuneri și amendamente art. 60 din regulament cere ca, spre a fi ele primite la cetire, trebuie să fie ele sprijinite cel puțin de cinci membri.

Propunerea onorabilului deputat de Putna însă în toată Adunarea n'au găsit decât un singur sprijinitor, și adunarea totuș au învoit cetirea acestei propuneri și înscrierea ei în protocolul zilei.

Mulțămesc, și felicitez adunarea. Noi astăzi am dat dovadă că suntem demni de libertatea ce Europa ne-au recunoscut, de a ne rosti dorințele ei trebuințele.

În toată această adunare, însuflețită de o singură simțire, de o singură dorință, asigurarea naționalității noastre, două singure glasuri s'au găsit cari voesc a merge în *contra* voinței nației, *contra* voinței lui Dumnezeu, cerând păstrarea statului quo, și prin urmare a nămolului de nenorociri și de abuzuri, care-i formează trista istorie, și cu toate acestea adunarea, puind deoparte restricțiile regulamentului său, au învoit ca astăzi toată opinia, fie cât de anti-națională, cât de singularică, să se exprime liber și neîmpiedicată în fața țării, care o va descuvința, în fața Europei, care o va judecă.

Libertate pentru opinii, respect pentru persoane: aceasta este linia de purtare care ne însuflă astăzi, care trebuie să ne însufle totdeauna.

După ce însă am ascultat opinia DD. Locotenentului de Roman și a deputatului de Putna, să-mi fie iertat acuma de a-i întâmpina. Și întâiu încep cu părintele de Roman. Prea sfinția sa au rostit o curioasă teorie, adică că este învoit a

avea între patru ochi o opinie și în public o altă opinie. Intre alte cuvinte, alt om sunt, alte lucrez în patru ochi și alt om sunt și alte lucrez în public; că în patru ochi am o iscălitură și în public am o altă iscălitură.

Teorie curioasă, descuiințată de morală în gura unui om, descuiințată de religie mai ales în gura unui preot. Socot că părintele de Roman singur va recunoaște ușurătatea expresiei, sub care au voit a ascunde apostazia sa politică.

Vin acum la D. marele logofăt și cavaler Alecu Balș. D-lui în loc să vie a ne vorbi ca deputat al țării, singurul titlu care ne dă drept de a vorbi aicea, ne-au rostit opinia sa ca proprietar de 80.000 fălci de pământ. Mare avere, frumoasă avere; nimenea din noi nu o are.

Însă este cineva care o are înzecit mai mare de cât a d-lui deputatul de Putna. Acesta este un oare cine, care se numește țară, acea țară care o reprezintă această adunare. D. deputat ne zice că are 80.000 fălci. Ei bine, noi Adunarea avem mai mult de cât chiar 800.000 de fălci, căci înfățișăm țara.

D. deputat ne zice că țara de abia a ieșit din agonia relelor trecutului, și apoi ca singură tămăduire cere urmarea lor, adică păstrarea statului quo, numai păstrarea privilegiilor și imunităților și a tuturor consecvențiilor care aduc după sine privilegiul nesprijinit de putere; dumnealui însă știe singur cum se păzese în țară privilegiile particulare; avem dinaintea noastră soarta privilegiatilor.

Un rău pierde jumătate din puterea sa, când îi cunoaștem origina. Răul țării noastre ni-l spune istoria, ni-l spun suferințele poporului. Fiecare pagină din analele noastre să o stoarcem și va curge sânge și lacrimi. Răul țării noastre ni-l spune glasul poporului prin un proverb: «Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor!» Onorabilul deputat de Putna, singur în această adunare, singur în țara care saltă de entuziasm, a cărei inimă bate ca a unui om pentru drepturi, pentru naționalitate, pentru unire, care numai ea ne poate asigura și drepturile și naționalitatea, singur vine și ne zice că nu voește să fim alta decât aceea ce am fost; adică călcați în picioare de toate neamurile, îngenunchiați în slăbiciune, atacați de gangrena corupției, înglodați în gunoiul abuzurilor.

Însă aceasta nu va fi. Timpul au sosit ca vechea proorocie a eroului patriei noastre să se împlinească.

Sunt acum trecuți 350 ani de când Ștefan-cel-Mare pe patul morții și văzând norii ce amenință existența țării noastre, chemă pe mitropolitul, pe consilierii săi, și pe fiul său Bogdan și-i îndemnă singur el, care de 40 ani ținuse sabia în mână tare și neînvinsă, îi îndeamnă ca să încheie o capitulație cu Inalta Poartă, capitulație onorabilă și înclizășluitoare ființei noastre ca nație, ca stat.

«Iar dacă dușmanul vostru v'ar prescrie condiții rușinatoare, «sfârși el, atunci mai bine muriți prin sabia lui, decât să fiți »privitori împilării și ticăloșiei țării voastre. Dumnezeuul părinților voștri însă se va îndurà de lacrimile slugilor sale, și «va sculă dintre voi pe cineva, carele va așeză iarăș pe urmașii voștri în libertatea și puterea de mai înainte».

Prorocia acum se împlinește. Uitați-vă acei ce nu voiți a crede, la spiritul național, care astăzi insuflă cinci milioane de Români, și spuneți dacă acest mare cineva, dacă țara întreagă nu este sculată, și nu este vrednică de a fi iar o nație. Drepturile noastre eră călcate, naționalitatea eră ca și îngropată; când din mijlocul furtunilor, răsboaielor, se ridică curcubeul păcii, când noul Lazăr, poporul românesc, adormit de trei secolii într'un somn tot atât de adânc ca și moartea, noul mântuitor, Tratatul de Paris, vine și-i zice «scoală-te și vin după mine» și Lazăr, și poporul românesc se scoală, își aruncă giulgiurile după dânsul și se arată nație tânără, plină de viață și plină de viitor.

Și tocmai în acest minut, oameni ai trecutului, veniți să ne faceți lauda trecutului, veniți și vă încercați să puneți o slabă stavilă căii unei nații; vă refuzați de a crede în predicția eroului și sfântului nostru! Protestați încontra Unirei. O cred. Unirea este pentru țară și D-voastră nu voiți nici țară, nici nație.

Fraților, onorabilul meu amic Hurmuzachi v'au desvoltat toate considerațiile care ne face o lege ca să cerem și respectarea drepturilor seculare ale Principatelor, și Unirea și Prințul străin și toate celelalte dorinți, cuprinse în propunerea mea. Trebuie să le repet și eu acele zise și rezise? Nu le simte toată inima, nu le judecă toată mintea? Nu ne-o spune îndestul legea fiecărui popor ce voește a fi?

Însă nu mă pot oprî de-a vă arătă și simțirile poporului acel ce nu știe a cetî, nici a scrie, acel care ca oameni ai naturii, nu știe a spune decât ceeace simțeste. Să fim stăpâni în țara noastră, zicea un onorabil deputat pontas, să unim Moldova cu Muntenia, să tragem ca împrejurul unui loc sterp, un gard mare și sdravăn; locul numai să fie închis, și în curând, fără a fi chiar arat, fără chiar a fi semănat, vor veni vânturile, vor veni păsările cerului și vor aduce sămânță și de flori și de copaci; în curând ici, colo va răsări câte o floare, ici, colo câte un copăcel; copacii vor crește și la umbră sub copaci vom mirosi florile, și vom avea o livadă mare și frumoasă; în copaci vor cântă păsările și la umbră se vor înveseli oamenii, binecuvântând pre Dumnezeu și pre împărați.—Iată, Domnilor de Roman și de Putna, cum sătenii, cum noi, cum poporul, cum tot ce simte și voește un viitor pentru copiii săi, pentru nația sa, înțelege Unirea. Inima poporului nu se înșeală nici odată. Să ascultăm, fraților, inima poporului nostru; să ascultăm glasul și interesul nației noastre, care ne strigă neîncetat: Unire și Unire!

Să gândim că astăzi este ziua cea mai mare din veacul nostru, că astăzi nu numai că scriem, dar facem istoria țării noastre.

Cât pentru propunerea D. deputat de Putna, să-i împlinim până la sfârșit cererile sale: să se puie la acte.

OPERA GENERAȚIUNII DELA 1848.

Tipărintă a doua edițiune a *Letopiseșilor* în anul 1872, Kogălniceanu pune în fruntea primului volum o prefață, din care s'au extras pasagiile ce urmează. Acel el își propune să arate care a fost rolul generației românești dela 1848, din care făcea parte și el. Cu acest prilej, el înfățișează într'un tablou fazele principale, momentele cele de frunte ale trecutului nostru. Deși are pe alocurea fraze declamatorii, în total este scris cu multă căldură și cu mult simț istoric.

În istoria popoarelor lumii moderne, cu deosebire demnă de toată mirarea este soarta națiunii române! Din început înconjurată de puternici vecini, în luptă seculară cu ei, supusă apoi și sfâșiată în mai multe trunchiuri, nu odată ea a fost pe marginea prăpăstiei, nu odată existența și chiar numele său au fost în ajunul de a fi șterse din cartea ome-

nirii; și, fapt curios, tocmai în acele momente de durere, când fiii ei cei mai energici, cei mai plini de credință în vitalitatea gîntei române desperau, tocmai atunci Provedința luă de mână pe națiunea noastră, ca pe fiica iubită între fiicele cele mai iubite, o scotea din toate pericolele și o realță mai tânără și mai sdravănă decît fusese înaintea orei pieirei! N'avem dar drept, noi, Români, de a susține că la gurile Dunării de jos, nouă ni s'a dat o misiune de împlinit!

Se apropie 200 de ani de cînd — în mijlocul resbelor exterioare și civile, în mijlocul a tot felul de tiranii din lăuntru, sub cari apoi și-a pierdut și viața — Miron Costin,

ЛЕТОПИСЦІЕ ЦЪРІІ МОЛДОВІІ

изданае постръ дрълани дагъ

дъ

М. КОГЪЛНИЦЕАНЪ.

ТОМ II.

Исторія исторіею а Ерменіаар де М. Когълницеанъ.
 Къто е исторіею а исторіея Націонала де М. Когълницеанъ.
 Къто е исторіея дестъаціонала дурта а Молдовае де М. Когълницеанъ.
 Къто е исторіея дестъаціонала дурта а Молдовае де М. Когълницеанъ.
 Демон Молдовае исторіея дурта де Вереаа Ерменіаар (1214—1294).
 Астрономіея дестъаціонала М. Когълницеанъ (1794—1862).
 Астрономіея

Іаши
 АА ТООТЕ ЛИБЕРІАЛЕ
 1852.

Titlul primei edițiuni a Letopiseșilor lui Kogălniceanu.

în 1677, scriind Letopisețul Moldovei, zicea aceste dureroase cuvinte: «*Ce sosiră asupra noastră aceste cumplite vremi de acum, de nu stăm de scrisoare, ci de griji și suspinuri; și la acest fel de scrisoare gând slobod și fără valuri trebuiește; iar noi privim cumplite vremi și cumpănă mare pământului nostru și nouă!*»

Cincizeci de ani mai târziu, situațiunea devenise mai rea; și bietul Ion Niculcea, aproape de a-și închide ochii, după o lungă viață plină de furtuni, strigă în marea sa durere: «*Oh! Oh! Oh! Săracă țară a Moldovei! Ce soartă de viață ți-au căzut! Cum au mai rămas om trăitor în tine, de mare mirare este, cu atâtea spurcăciuni de obiceiuri ce se trag până astăzi în tine, Moldova!*»

Când asemenea accente dureroase ieșiau din piepturile bătrânilor noștri cronicari, fiecare din ei om de stat însemnat al timpului său—ei nu numai arătau durerile tristului secol în care trăiau, dar prevedeau și prevestiau viitoarele nenorociri ale țării: tăierea sau isgonirea ultimilor Domni români, secolul de fier și de tină al fanarioșilor, prefacerea orașelor dunărene în cetăți turcești, cedarea pe un timp a banatului Craiovei, pierderea până azi a Bucovinei și a Basarabiei, în fine mai mult decât iminenta ștergere a țărilor române de pe harta Europei!

Și cu toate acestea, după grozavul potop strălucește curcubeul reînșeninării orizontului românesc! Marea revoluțiune franceză zice popoarelor, ca și Christ lui Lăzar: Sculați-vă! Numele lui Napoleon, ca în toată lumea, străbate și la Dunărea de jos! Simțământul național renaște, Tudor Vladimirescu revindecă drepturile nu numai ale țării, dar și ale claslor desmoștenite. El ia arma nu numai în contra fanarioșilor, dar și contra boierilor sau a despuietorilor norodului, spre a întrebuintă propriile sale cuvinte. Revoluțiunea sa națională și tot odată socială, este sâmburele nu numai al revoluțiunii din 1848, dar și al actului de emancipațiune din 1864. Fanarioșii se izgonesc din domnia Moldovei și a Țării Românești. Pe urmă naște resbelul între Rusia și Turcia din 1828—1829. Pacea dela Adrianopole se încheie. Autonomia Principatelor se consfințește prin acest tractat într'un chip pozitiv. Domniile române viageră și alese, după data străbună,

se reînființează. Un guvern întemeiat pe anume legi și așezăminte, supus controlului Adunărilor obștești, înlocuește ocărmuirea desfrânată și distructrice a despoților streini; și ginta Română nu piere!

Dar, nouă nenorociri vin să apese vechile colonii ale lui Traian. Protectoratul rusesc degenerază în Proconsulat. Domnii nu sunt decât niște locotenenți ai consulilor Țarului. Tot simțimântul de naționalitate și libertate este interzis și înăbușit.

Revoluțiunea franceză din 1848 își află răsunetul — ca în toată Europa — în Iași și București! Inșă mișcarea este curând reprimată. Ocupațiunea turco-rusească vine în ajutorul reacțiunii din năuntru. Autonomia țării redevine un simplu cuvânt; garanțiile naționale și constituționale ale tractatului de Adrianopole se înlocuiesc cu hidoasa convențiune dela Balta Liman, care este negațiunea a toată independența, a toată libertatea și legalitatea dinăuntru! Domnii nu se mai aleg de țară; ei se numesc în Constantinopoli, sau, mai bine zicând, în Petersburg.

Când prezentul eră atât de negru, iată și viitorul ce în 1852 ne așteptă. Principatele erau în ajunul de a fi luate de către Rusia ca zălog pentru cheia Sfântului Mormânt! Sub pretextul de a se ocroti Grecii ortodoxi, Românii ortodoxi aveau a-și vedeă țara ocupată de armii împăratului ortodox, și dată pradă tuturor relelor resbelului!

Ei bine, tocmai atunci, când națiunea renunță chiar la speranță, Franța, Anglia și Italia rădicau mânușa ce Rusia aruncase lumii civilizate. Resbelul Crimeei naște! Drapelele puterilor aliate fâlfâie pe zidurile sfărâmate ale Sebastopolei. În acelaș timp, o mână de Români se fac pelerinii și apostolii naționalității lor. Ei străbat în oficiurile presei și în cabinetele diplomaților; glasul lor ajunge până la tronurile Monarhilor, arbitrii lumii! Energia și elocvența lor devine stăpână opiniei publice și România este copilul de predilecțiune al Europei, precum fusese Elada în 1821—1828!

Pacea dela Paris se încheie în 18/30 Martie 1856. Românii sunt chemați de a se rostî însiși ei în privința viitoarei organizațiuni a patriei lor; și înadînși-trimișii Areopagului European vin în București și în Iași, spre a ascultă glasul și dorințele unei națiuni deșteptată din mormânt!

Vântul libertății împrăștie norii negri de pe orizontul Dunării de jos. Ce mare, ce frumoasă epocă începe atunci! După secolii de despotism și de înjosire națională și socială, toate clasele poporului Român se întrunesc în Adunările-mume din 1857! *Frăția românească renaște!* Pe aceleași bănci și pentru acelaș scop: *formarea statului român*, se întrunesc într'o strângătură de mână Domni, boieri și săteni. *Atunci n'am mai avut a scrie istorie, am făcut istorie!*

Dela 1859 până la 1864, ce n'am făcut? Alegerea unui singur domn pentru ambele principate, și, în curând ca consecință, Unirea țărilor plină și întregă, secularizarea averilor mănăstirilor închinată și neînchinată; oborîrea clacei (boerescul), împrumutarea țăranilor. Marea chestiune socială, care pretutindeni a costat sacrificii materiale colosale, ruina de clase întregi și șiroaie de sânge, în România se desleagă fără o picătură de sânge, fără ruina nimănui. Și apoi, egala îndrițuire a tuturor claselor societății române; instrucțiunea publică generală gratuită și obligatoare; înarmarea întregii națiuni, ca principiu, în fapt o armată numeroasă și bine organizată, cum Dunărea de jos nu văzuse o asemenea din timpurile lui Ștefan și Mihaiu! Și câte alte reforme, adevărat liberale! Unificarea codurilor cu maritagiul civil, cu juriul, cu oborîrea pedepsei de moarté; legea județeană; legea comunală; camerele de comerț și de agricultură; concursurile și expozițiunile de agricultură și de industrie națională, sistemul metric zecimal, etc. etc.

Și, mai presus de toate, ruperea convențiunii dela Paris, încât ea mărginiă autonomia țării; și, ca preambul la statutul din 1864, Europa recunoscând României dreptul absolut de a-și preface guvernul și legile dinăuntru după trebuințele și interesele sale, fără cel mai mic amestec și intervențiune din afară!

Iată ce a făcut generațiunea dela 1848—1864, generațiunea la care, să-mi fie permis, nu fără oarișicare mândrie, de a mă numără și eu.

VASILE ALECSANDRI

1819—1890

Alecsandri se născu la Bacău și-și făcu primele studii într'o școală franceză din Iași, unde cunoscu pe viitorii lui prieteni, Kogălniceanu și Millo; apoi fu

V. Alecsandri

trimis la Paris ca să învețe medicina; dar el se întoarse în țară pe la 1839 cu simplul titlu de bacalaureat în litere și cu câteva încercări poetice în limba franceză.

Pe atunci Kogălniceanu scotea revista «Dacia literară». Ael publică Alecsandri prima lucrare «Buchetiera din Florența», amintire dintr'o călătorie în Italia.

Fiind închisă revista și pierzând pe mama sa, Alecsandri trăește cătăvă vreme retras, călătorește prin țară, unde adună poezii populare, pe cari aveă să le dea la lumină mai târziu cu atât efect.

Numit la 1840, împreună cu Negruzzi și Kogălniceanu, director al teatrului, Alecsandri se hotări să creeze genul dramatic în limba noastră, mai ales că înțelegea cât de mare importanță are scena pentru mișcarea politică.

La 1848 el fu dintre tinerii cari voiau schimbare cu orice preț și pe cari Mihail Sturdza îi prinse și-i închise sau îi exilă. Atunci plecă și el și cutreceră multe din capitalele Europei ca să-și facă cunoscută țara. În articole prin gazete și reviste, în convorbiri cu persoane politice, apără cauza

principatelor și întreținând interesul din ce în ce crescând pentru națiunea română.

Intorcându-se în țară, scrisese poezii și fundă revista «România literară», în care se publicară multe lucrări de valoare.

Membru în divanul ad-hoc, ministru de externe în timpul cămăcămiei din 1858, își dete toate silințele pe la cabinetele streine ca să îndeplinească dorințele Românilor. Venind la tron Cuza, tot el fu însărcinat să cucerire Europa ca să capete recunoașterea noii stări de lucruri.

După 1866 se retrase din politica militantă, se ocupă numai de literatură și publică multe lucrări în *Convorbiri literare*. În această vreme scrisese *Pastelurile* sale.

Când veni războiul din 1877, Alecsandri regăsi în sine toată vigoarea tinereții ca să cânte acele fapte, dându-ne pe «Peneș Cureanul», «Balcanul și Carpatul», ș. a.; la concursul din Montpellier luă ca premiu o cupă, cu poezia «Ginta latină», fiind de atunci numit «Bardul latinității». Scrisese apoi piese: «Despot-Vodă» și «Fântâna Blanduziei». În fine, la 1887 se duse ca ministru plenipotențiar la Paris, unde, după câțiva ani, se bolnăvi și venind în țară, muri la Mirecești, lângă frumoasa luncă, pe care a cântat-o cu atâta talent.

* * *

Activitatea literară a lui Alecsandri e foarte întinsă și foarte variată.

În traiul său pe la țară, în călătoriile prin Ardeal și Bucovina, adună poezii populare, pe cari le publică mai întâiu separat (1852—1853), apoi într'un volum mare (1866). Le-a publicat cu oarecari modificări și ne spune că le-a «intoemit». Acel stă defectul lui; dar are marele merit că a fost cel d'întâiu care a atras atențiunea atât în țară cât și în străinătate asupra muzei poporului.

Mai înainte de a le publică, el s'a inspirat dintr'însele și a luat idei, simțiri, și, mai presus de toate, limba lor minunată, înțelegând că poezii anteriori luase o cale greșită când căutau inspirațiunea în izvoare străine. Prima lui colecțiune se numește «Doine și lăcrămioare», la care putem adăoga ediția de mai târziu «Mărgăritărele». Doinele cuprind poezii cu subiect și cu ton popular. Vom citi «Sora și Hoțul», «Andrii Popa», «Baba Cloanța». Lăcrămioarele sunt poezii lirice de caracter intim, mai toate erotice. Cunoscută este «Steluța» (titlul în volum: «Dedicație»). Mărgăritărele cuprind poezii de amor și poezii ocazionale. Cele mai frumoase sunt: «Sentinela romană» — «Deșteptarea României».

«Pastelurile» sunt cele mai desăvârșite creațiuni ale lui Alecsandri. Ne înfățișează natura cu toate frumusețile ei, natura veselă și plăcută, iarna ca și vara, pe furtună ca și pe senin. În natură el caută viață, nu voeste liniște, nemișcare. Descripțiile nu sunt numai descripții de peisaje: omul are un însemnat loc în aceste minunate table. Scenele sunt reale, dar sunt numai vesede. Așa eră firea lui, așa a văzut și a simțit. Țăranii din pasteluri vor cânta, vor face glume; țărăncile var râde torcând sau venind dela apă cu cofița, zgłobii și încântătoare; nici odată nu vom întâlni gemete, nu vom vedea pe țăran plângând de asprimea silei, de lipsa hranei sau a lemnelor. Cele mai frumoase sunt: «Sfârșit de toamnă» — «Concertul în luncă».

«Legende» coprind o serie de lucrări cu ton epic, unele dezvoltând subiecte istorice naționale, altele subiecte închipuite. «Legenda Rândunicăi» și «Legenda Ciocărliei» povestese în frumoase versuri cum atât una cât și alta au fost niște

încântătoare «jumătate fete și jumătate flori», erri s'au prefăcut în păsări. «Dan, căpitan de plaiu», e poate cea mai reușită. Figura lui Ursan și a bătrânului Dan ne apar cu niște trăsături supraomenești; luptele lor sunt din domeniul inchipuirii, dar ne plac, ne entuziasmează prin modul cum sunt arătate. «Dumbrava roșie» este înfățișarea luptei lui Ștefan contra lui Albert, regele Poloniei, învingerea Polonilor și înjugarea lor la pluguri ca să are un loc ce va deveni Dumbrava roșie, adică pădurea sângelui. Cuprinde multe frumuseți, dar nu are îndestulă proporțiune. Partea introductivă e prea lungă, iar lupta (fondul real al poemei) prea scurtă și figura eroului principal, a lui Ștefan, ne apare mai mult în descriere decât în acțiune. «Gruiu Sânger» e o povestire romantică, având ca fond ideea că pentru D-zeu căința prețuește tot atât cât și nevinovăția. Un tâlhar crud ucide, fără să vrea, pe tatăl său. Cerul îl pedepsește a trăi ani îndelungați și a căra apă în gură din vale ca să ude o buturugă până va înverzi. Toemai când duceă ultima picătură, întâlnește o pasăre care aproape muriă de sete și i-o dă. Atunci Dumnezeu îl iartă.

În genere putem zice de compunerile lui istorice că ne arată persoanele cu cu totul idealizate, dar înfățișând trecutul mărcet, el nu pune în față micimea prezentului ca Eminescu, ci găsește numai un prilej de a cânta țara sa.

Dorul de brați

*D'brații mei, veniți în vale,
 Veniți cu toții'n oricâ loc
 Și răspaniți pe a mea cale
 Membrii și vășeri de noroc
 Alinați din vremea noastră
 Vor înflori cântec drăgi
 Căcu înfloririi din răsărit
 Pe lângă ori zămării frugi*

Măscă: Sept. 1875

De aceea tot ce se produce mare în vremea sa îl entuziasmează și găsește accente energice aproape de bătrânețe ca să cânte luptele dela 1877, în poeziile din colecția «*Ostașii noștri*».

Alecsandri a scris foarte mult și pentru teatru. Activitatea lui pe acest teren se poate împărți în două : în prima parte intră lucrările lui dela 1840 până la Despot-Vodă ; în a doua ultimele lui trei piese.

Afară de «*Cetatea Neamțului*», «*Lipitorile satelor*», «*Sgârcitul risipitor*», cari sunt drame, Alecsandri ne-a dat numai lucrări din domeniul comediei. *Cântecelele comice* înfățișează diferite tipuri cari începeau să dispară în timpul său și cari astăzi nu se mai găsesec. Așa avem : «*Mama Anghelușa*», știința medicală din acele vremuri ; «*Herșcu Bocecgiu*», e-vreul care face comerț ambulant ; «*Surugiul*», amintind timpul căruțelor de poștă cu toată poezia și cu toate neplăcerile lui ; «*Barbu Lăutarul*», arătând rolul jucat de lautari în viața boierimii trecute ; «*Vivandiera*», amintindu-ne o funcțiune militară desființată mai în toate armatele. Prin urmare, în cele mai multe aflăm importante documente pentru trecutul societății noastre.

Operetele, vodevilurile și comediile au de scop toate să biciuească diferite obiceiuri ridicule din societate, să lovească atât pe cei cari voiau să rămâie în deprinderile trecutului cât și pe cei ce umblau după reforme nepotrivite sau greșite, să combată într'un cuvânt exagerația, în orice direcție s'ar manifesta. Între acestea sunt : «*Iorgu dela Sadagura*», «*Cocoana Chirița*», «*Piatra din casă*», «*Millo director*». În mai toate,

caracterele sunt slab desemnate ; acțiunea e vie, dar constă mai mult din fapte ce impresionează în mod fizic ; iar ca ultim resort pentru a produce râsul, are stricarea limbii, de aceea mai în toate piesele avem un Grec, un Ovreiu, un Neamț, un Țigan. Cea mai reușită din acestea este «*Boieri și Ciocoi*».

A doua categorie a pieselor sale cuprinde «*Despot-Vodă*», «*Fântâna Blanduziei*», «*Ovidiu*».

În toate a căutat să idealizeze persoanele. Aventurierul Despot ne e înfăți-

Millo în Moise din „Lipitorile satelor“
(litografie din col. Academiei)

sat ca un om superior ; Horațiu, poetul spiritual dar sensual, ne apare ca un visător și ca un iubitor al idealului ; iar desfrânatul autor al Artei amatorice, ne apare în unele scene ca un cavalier din evul mediu, care pornește la luptă pentru stăpâna gândurilor lui. Culoarea locală e bine zugrăvită în Despot ; dar în celelalte două e mai puțin isbită. În schimb versurile și eugetările sunt adevărate mărgăritare pentru literatura noastră.

Alecsandri a scris și lucrări în proză, dintre cari vom cită : «Istoria unui Calben».

Lista principalelor publicații ale lui Alecsandri :

1. *Teatru* : Farmazonul din Hârlău, Iași, 1840. — Cinovnicul și modista, Iași, 1841. — Cuconul Iorgu dela Sadagura, Iași, 1844. — Creditorii, Iași, 1845. — Piatra din casă, Iași, 1847. — O nuntă țărănească, Iași, 1850. — Teatrul românesc (Colecție de piese), Iași, 1852. — Cetatea Neamțului, Iași, 1857. — Clevetici, Iași, 1861. — Repertoriul dramatic (Colecție de piese), Iași, 1863. — Hartă razeșul, Iași, 1871 — Despot Vodă, București, 1880 ; Idem, 1886, 1901 ; Idem Biblioteca școlară Socec ; Idem, Sfetea, 1907 ; Idem, Biblioteca pentru toți. — Fântâna Blanduziei, București, 1884 ; Idem Biblioteca pentru toți. — Ovidiu, București, ... ; Idem, Biblioteca pentru toți.

2. *Poezii* : Doine și lăcrămioare, Paris, 1853. — Dumbrava Roșie, București, 1872 ; Idem, Biblioteca școlară Socec. — Ostașii noștri, București, 1880 ; Idem, Ediția școlară Socec ; Idem, Biblioteca pentru toți ; Idem Biblioteca Steaua.

3. *Poezii populare* : Balade, Iași, 1852, 1853. — Poezii populare, București, 1866 ; Ediția Socec, 1894, 1908 ; Idem, Minerva, 1908 ; Idem, Biblioteca școlară Socec.

4. *Collecțiuni* : Opere complete 1875 — 1876. Ediția Socec : 2 volume poezii, 4 volume teatru, 1 volum proză ; Volumul III de poezii 1880 ; Volumele V și VI teatru. 1884 și 1890 ; Idem, Ediția Socec 1896 (6 volume) ; Idem, Biblioteca pentru toți ; Idem, Minerva.

5. *Scrisori* : Scrisori către Maiorescu, Negruzi, Papadopol—Calimah și D-na Alecsandri, București, 1904. — Scrisori inedite, Biblioteca pentru toți (traduse).

Opera lui Alecsandri are de sigur multe scânderi, mai ales dacă o privim după dezvoltarea ce a luat literatura română în timpul din urmă. Ea însă trebuie socotită altfel. Iată cum o apretiază d. Maiorescu în articolul său «Poeti și critici» :

«Alecsandri are o altă însemnătate. În Alecsandri vibrează toată inima, toată mișcarea compatrioților săi, câtă s'a putut întrupa într'o formă poetică în starea relativă a poporului nostru de astăzi. Farmecul limbii române în poezia populară — *el* ni l-a descris ; iubirea omenească și dorul de patrie în limitele celor mai mulți dintre noi — *el* le-a întrupat ; frumusețea proprie a pământului nostru natal și a aerului nostru — *el* a descris-o ; «chauvinismul» gîntei latine și ura în contra Evreilor — *el* le reprezintă ; când societatea mai cultă a putut avea un teatru în Iași și București — *el* a răspuns la această dorință scriindu-i comedii și drame ; când a fost chemat poporul să-și jertfească viața în războiul din urmă — *el* singur a încălzit ostașii noștri cu raza poeziei.

«A lui liră multi-cordă a răsunat la orice adiere ce s'a putut deșteptă din mișcarea poporului nostru în mijlocia lui.

«În ce stă valoarea unică a lui Alecsandri ?

«În această *totalitate* a acțiunii sale literare».

STRUNGA

Alexandri, culegând poezii din gura poporului, nu s'a mîrginit să le publice, ci s'a folosit de ele pentru opera sa poetică. Câte-odată a imitat subiecte, alteori forme de vers, alteori comparații și alte figuri poetice; mai totdeauna s'a silit să fie pătruns de spiritul însuși al poeziei populare. Poezia ce urmează e scrisă în formă populară și cu subiectul luat din poveștile și doinele haiducești populare. Ea face parte din colecțiunea «Doina și lăcrămioare» tipărită întâiu la Paris în anul 1853.

In pădurea dela Strungă   Trei sărută crucea sfântă,
Sunt de cei cu pușca lungă,   Trei se luptă greu la trântă,
Care dau chiorăș la pungă!   Unul drege, unul cântă:

Sunt de cei ce 'mpușcă 'n lună — «Oliolio, ciocoiu bogate!
Care noaptea 'n frunze sună,   Iei de ai trece din păcate,
Feciori de lele nebună!   Să-ți arunc doi glonți în spate!

Fă-te 'n laturi, măi creștine,   «Oliolio, mândră fetică!
Dacă vrei să mergi cu bine,   De-ai veni coala 'n potică,
Să rămâi cu viață 'n tine!   Să te fac mai frumoșică!

In potica fără soare   «Că mi-i pușca hultuită
Ei te-așteaptă la strâmtoare   Și mi-i ghioga țintuită
Să te prade, să te-omoare!..   Și mi-i inima 'ncolțită.

In dumbrava cea vecină   «Oliolio, măi Taie-babă!
Unde buhna greu suspină,   Căci nu șueri mai degrabă
Vezi cea zare de lumină?   Să sărim voinici la treabă!

Opt voinici cu spete late   «Pușculița-mi ruginește,
Și cu mâneci suflecate   Ținta 'n ghioga se tocește
Stau cu puștele încărcate.   Murgul sare, nechezește!..

«In pădurea dela Strungă
Ce slujește pușca lungă
Fără luptă, fără pungă?»

ADIO MOLDOVEI

Tot în volumul «Doine și lăcrămiare» figurează și o altă grupă de poezii intitulată «Suvire». Din aceea face parte poezia ce urmează și care se vede a fi scrisă în 1848, când poetul a fost silit să părăsească țara din pricina ideilor sale liberale ce se socotiau primejdioase de către guvernul de atunci.

Scumpă țară și frumoasă,	Cine știe, cine știe
O Moldovă, țara mea!	Dacă 'mpins de-al soartei vânt
Cine pleacă și te lasă	M'oiu întoarce 'n veselie
E pătruns de jale grea,	Să sărut al tău pământ!
Căci plutind în visuri line	De-oiu vedeă încă vr'o dată
Pe-al tău sân ca într'un raiu,	Munții tăi răsunători
Dulce-i viața dela tine	Ce cu-o frunte înălțată
Ca o dulce zi de Maiu!	Se pierd falnic printre nori!

Eu te las, țară iubită,	Ș'ai tăi codri de verdeață,
De-al tău cer mă depărtez.	Unde curg, șoptesc ușor
Dar cu inima cernită	Reci izvoare ce dau viață,
Plând amar, amar oftez.	Doine care zic de dor!
Trist acum la despărțire	Ș'al tău cer care zâmbeste
De fiori mă simt cuprins	Sufletului românesc,
Ș'ori ce dragă nălucire	Și oricare mă iubește
Pentru mine acum s'a stins!	Ș'ori pe care eu iubesc!

Iată ceasul de pornire!
 Iată ceasul mult amar!
 Veselie, fericire,
 Eu le las pe-al tău hotar.
 Ș'a mea inimă îți zice:
 O, Moldovo, ce jelesc,
 Adio! rămâi ferice,
 Ferice să te găsească!

DEȘTEPTAREA ROMÂNIEI

Când își tipărește poeziile sale din nou în 1862 în Iași, Alecsandri adaugă o grupare nouă «Mărgăriturele». În fruntea acestei grupări se află poezia ce urmează, o poezie lirică războinică sau mars. Ea este inspirată după «Răsunchelul» lui Mureșianu și mai mult după «Marșul lui Cârlova».

Voi ce stați în adormire, voi ce stați în nemișcare,
N'auziți prin somnul vostru acel glas triumfător,
Ce se 'nalță pân' la ceruri din a lumii deșteptare
Ca o lungă salutare
Cătr'un falnic viitor?

Nu simțiți inima voastră că tresare și se bate?
Nu simțiți în pieptul vostru un dor sfânt și românesc
La cel glas de înviere, la cel glas de libertate
Ce pătrunde și răsbate
Orice suflet omenesc?

Iată lumea se deșteaptă din adâncă-i letargie!
Ea pășește cu pas mare cătr'un țel de mult dorit.
Ah! treziți-vă ca dânsa, frații mei de Românie!
Toți sculați cu bărbăție,
Ziua vieții a sosit!

Libertatea 'n fața lumii a aprins un mândru soare,
Ș'acum neamurile toate către dânsul ațintesc
Ca un cârd de vulturi ageri ce cu-ariپی mântuitoare
Se cerc vesel ca să sboare
Către soarele ceresc!

Numai tu, popor Române, să zaci veșnic în orbire?
Numai tu să fii nevrednic de-acest timp reformator?
Numai tu să nu iei parte la obșteasca înfrățire,
La obșteasca fericire,
La obștescul viitor?

Până când să creadă lumea, o copii de Românie!
C'or ce dor de libertate a pierit, s'a stins din voi?
Până când să ne tot plece cruda, oarba tiranie
Și la caru-i de trufie
Să ne'njuge ca pe boi!

Până când în țara noastră tot străinul să domnească?
 Nu sunteți sătui de rele, n'ați avut destui stăpâni?
 La arme, viteji, la arme! Faceți lumea să privească
 Pe câmpia românească
 Cete mândre de Români!

Sculați frați de-acelaș nume, iată timpul de frăție;
 Peste Molna, peste Milcov, peste Prut, peste Carpați
 Aruncați brațele voastre cu-o puternică mândrie
 Și de-acum pe veșnicie
 Cu toți mânilă vă dați!

Hai copii de-acelaș sânge! hai cu toți într'o unire
 Libertate-acum sau moarte să cătăm să dobândim.
 Pas, Români, lumea ne vede... Pentru-a patriei iubire,
 Pentru-a mamei desrobire
 Viața noastră să jertfim!

Fericit acel ce calcă tirania sub picioare,
 Care vede'n a lui țară libertatea re'nviind!
 Fericit, măreț acela care sub un falnic soare
 Pentru Patria sa moare,
 Némurire dobândind.

N. BALCESCU MURIND

În aceeaș grupare a «Mărgăritărelelor» așază Alcesandri și poezia următoare, în care înfățișează într'un mod mișcător ultimele momente ale lui Bălcescu. El a scris un articol entuziast despre acest istoric și mare patriot, la finele căruia a pus poezia aceasta, în care — zice el — a voit să traducă în limba poporului său cea din urmă gândire a lui Bălcescu pe pragul veșniciei.

«De pe plaiu 'nstrăinării,
 «Unde zac și simt că mor
 «De amarul disperării
 «Și de-al țării mele dor,
 «Văd o pasăre voioasă
 «Apucând spre răsărit
 «Și o rază luminoasă
 «Și un nour aurit.

— «Păsărică sburătoare,
 «Unde mergi cu dorul meu:
 — «Am solie 'ncântătoare
 «Dela sfântul Dumnezeu
 «Să duc glas de armonie
 «Țărmurilor românești
 «Și să scald în veselie
 «Inimele ce jelești!»

— «Rază vie călătoare,
«Unde mergi cu dorul meu?»
— «Am solie 'nvietoare
«Dela sfântul Dumnezeu
«Să depun o sărutare
«Pe al țării tale sin
«Și s'aduc o alinare
«Jalnicului tău suspin».

— «Nouăș pătruns de soare,
«Unde mergi cu dorul meu?»
— «Am solie roditoare
«Dela sfântul Dumnezeu
«Să mă las în Românie,
«Ca să crească mii de flori
«Pe frumoasa ei câmpie,
«Ce o plângi adeseori!»

— «Du-te, rază strălucită,
«Du-te, mică păsărea,
«Și pe țara mea iubită
«Mângâiați-o 'n lipsa mea!
«Iar tu, nour de rodire,
«Fă să crească în sânul său,
«Cu verzi lauri de mărire,
«Floarea sufletului meu!»

POHOD NA SYBIR¹⁾

Scrisă în versuri cu un ritm neobișnuit în pozițiile sale, bucată de mai jos — pusă de el într-o
«Legende» — este una din cele mai izbutite ale lui Alecsandri.

Sub cer de plumb întunecos,
Pe câmp plin de zăpadă,
Se trăgănează 'ncet pe jos
O jalnică grămadă
De oameni triști și înghețați,
Cu lanțuri ferecați.

Sărmani!... de șease luni acum
Ei merg fără 'ncetare
Pe-un larg pustiu, ce n'are drum,
Nici adăpost, nici zare,
Din când în când un ostenit
Mort cade, părăsit!

¹⁾ Convoitul la Siberia.

E lung cel șir de osândiți!
 Pe vânăta lor față
 Neconținut sunt palmuiți
 De-un crivăț plin de ghiță
 Și pe-al lor trup de sânge ud
 Des cade biciul crud.

In urma lor și pe 'mprejur
 Cazaci, Baskiri sălbatici,
 Cu sulii lungi, cu ochi de ciur,
 Alerg pe cai sburdatici
 Și 'n zarea sură stă urlând,
 Urlând lupul flămând.

Dar unde merge-acest popor
 Ce nu mai are 'n lume
 Nici o sperare 'n viitor,
 Nici patrie, nici nume?...
 Se duce, șters dintre cei vii,
 Să moară prin pustii.

Palid convoiu, pierdut, uitat,
 Coloană funerară,
 Ea poartă 'n frunte un stigmat:
 Amorul sfânt de țară!
 O! sfânt, sublim, ceresc amor,
 Câți pentru tine mor!

Ah! câți martiri pentru un cuvânt
 Un dor de libertate,
 Cu zile mers-au la mormânt
 Prin răsbunări turbate!
 Câți au format grozavul șir
 Pohodul la Sybir!

Acum coloana s'a oprit
 Sub crivățul de noapte.
 Din sânu-i rece, amorțit

Ies dureroase șoapte.
 Toți se înșiră-acum în rând,
 Gemând și tremurând.

Un comandant, aprig calău,
 I-adună ca pe-o turmă
 Și'nseamnă chiar pe biciul său,
 Câți au căzut în urmă;
 Apoi în vânt cu aspru glas
 Dă ordin de popas.

Convoiu 'ntreg nedeslipit,
 Ingenuchiând, se lasă
 Pe câmpul alb și troienit,
 Sub negura geroasă
 Și stă grămadă la un loc
 Făr'adăpost, nici foc.

Cu pieptul pe omăt lungiți,
 Sărmanii! adorm îndată,
 Visând de câmpii înfloriți,
 De țara depărtată
 Și pieptul lor plin de amar
 Se bate tot mai rar.

Unul prin vis vede plângând
 O mamă 'mbătrânită;
 Altul se 'ngână desmierdând
 Soția lui iubită
 Și toți pe sub genele lor
 Au lacrimi de dor.

Ei dorm adânc! ș'al nopții vânt
 Cu șuer viscoleşte:
 Ei dorm adânc și pe pământ
 Mereu troianul crește
 Și stelele; privind la ei,
 Plâng lacrimi de scânteii.

Treptat omătul spulberat
 Se 'ntinde ca o mare
 Și crește, și sub el treptat
 Convoiu 'ntreg dispăre
 Și 'n zori tot câmpu-i învelit
 C'un giulgiu nemărginit.

Au fost! acum ei unde sunt?
 Un cârd de vulturi zboară
 Pe sus c'un repede avânt
 Și iute se coboară,
 Iar dintre brazi vine urlând,
 Urlând lupul flămând!...

CHIRIȚA ÎN PROVINCIE

Intre piesele lui Alecsandri din prima perioadă a activității sale, cele cari au avut o mai mare popularitate sunt desigur vodevilurile *Chirița în Iași* (1852) și *Chirița în provincie* (1852). În amândouă, el înfățișează tipul provincialei care voeste să se pună în același nivel cu civilizația Capitalei și să imite obiceiurile și modul de traiu ale femeilor din lumea înaltă. Scenele ce urmează sunt luate din a doua piesă. Aci vedem pe Chirița fericită, căci soțul ei a ajuns ispravnic și ea poate să privească pe toată lumea dela înălțimea acestei situații.

SCENA I

Chirița (pe canapea)

Iată-mă-s isprăvniceasă,	Și din oricare pricină
Dorul meu s'a împlinit.	Eu întâiu mă folosesc.
Ce vis (bis) frumos și fericit!	Păstrăvi buni și căprioare,
M'am făcut cea mai aleasă	Căpățâne de zahar.
Și tot neamul mi-am mărit.	Juvaeruri, bani, odoare...
Ce vis (bis) frumos și fericit!	Toate le primesc în dar!
Toată lumea mi se 'nchină,	Iată-mă-s isprăvniceasă!
Căci eu aice domnesc	Ș. c. l. ș. c. l.

SCENA II

Chirița, Ion (în livrea)

Ion. Cucoană... cucoană... jidovii cei cu pricina de ieri o adus zece căpățâni de zahar.

Chirița. Numai?... târtanii dracului... tot șaferi!... de unde făgăduise 12 căpățâni... Las' că mi-or mai cădeà ei la mână...

Ion Să le primese?

Chirița. Auzi vorbă?... du-le în cămară.

Ion iese și începe a cără căpățânele prin fundul scenei câte două, două. El le duce în odaia din fund în stânga și de câte ori trece, numără tare căpățânele, zicând: două, patru, șase, opt, zece.

Chirița (în parte). Dulce-i viața de isprăvniceasă!... zăhărită viață!... Ai jândari la poartă, la scară, la ușă... și când ieși la plimbare, ai alaiu pe lângă trăsură... Cu toate acestea, de m'aș porni mai degrabă la Paris!... că m'am săturat de Moldova..., of! de-ar veni azi monsiu Șarlă dela Eș să-mi aducă pasportu, m'aș porni cu nepusă masă... Pune-ți în gând efect ce-oiu să fac în Paris ca isprăvniceasă!... Oiu să le par franțuzilor cât...

Ion (trecând prin fund). Două!

Chirița (întorcându-se). Ce?

SCENA III

Chirița, Bârzoiu (iese din odaia din stânga cea de pe planul I-ii. El poartă șapcă de aghiotant și un palton cu bumbi mari cât niște farfurioare).

Bârzoiu (intrând). Arză-lefocu' straiе nemțești, că-mi vin de hac!

Chirița. Da bine, frate, încă nu te-ai mai dus la cancelarie?

Bârzoiu. Apoi de! de când m'ai scos din minte ca să mă schimosești în strae strămte, pun câte două ceasuri până mă 'mbrac..., și ian privește ce seamăn... cu bumbii iști mari?... Par' că's un negustor de farfurii.

Chirița. Ian taci, taci... că de-o mie de ori te prinde mai bine așa, decât cu antiriu și cu giubeà... Incalte mai semeni a ispravnic... dar înainte par'că erai un lăutar din tarafu lui Barbu... știi? cel cu nain.

Bârzoiu. Ai vorbit de te-ai prichit! Măcar!... ce-mi mai bat eu capul să te-aduc la cunoștiință!... De când te-ai făcut isprăvniceasă... nu ți-o rămas fire de minte în cap nici măcar...

Ion. trecând... Patru.

Chirița. (mânioasă). Ce face?

Bârzoiu. (văzând căpățânile). Ce-s aeste, Ioane?

Ion. Peșcheșul jidovilor celor cu pricina... zece căpățâni.

Bârzoiu. (Chiriței). Socot că nu te-i mai jăluì că n'ai zahar... Hai, apucă-te de dulceți!

Chirița. Eu? să fac dulceți?... Ai 'nebunit?

Bârzoiu. D'apăi cine?... eu?

Chirița. Facă cumnățica Safta, soră-ta... da' eu știu că nu mi-oiu pârlî fața la foc.

Bârzoiu. Ce față?... ce față?... Da pân'acum, mă rog, cum ți-ai pârlit-o ca toate celelalte gospodine din târg?

Chirița. Pân' acū nu eram isprăvnicasă... de asta... înțalesu-m'ai?

Bârzoiu. Ard-o focu' isprăvnicie!... că mare belea-i pe capul meu!... De când m'o împins păcatele să fiu în slujbă... tot doJane primesc dela Depertament...

Chirița. DoJane?

Bârzoiu. Asta n'ar fi nimică... dar ați căpchiet cu toții în casă... ba încă m'ați căpchiet și pe mine!

Chirița. Ce te o apucat azi?

Bârzoiu. Las' că d-neeî cucoana nu se mai catadicsește să caute de gospodărie... să facă cozonaci, pască, păstrămuri, dulceți, vutci, vișinapuri... ca la casa omului... sau măcar să-mi fană la masă br'un cheșchet, vr'o plachie, vr'o musacă, vr'o capamă, vr'o paclavă... vr'o ciulamă... bucate creștinești... să-nătoase și ușoare... unde!, șede toată ziua la tauleță, și din blanmanjele, din bulionuri, din garnituri nemțești nu mă slăbește... auzi?... blanmanjele?... bulionuri?... Borș și alivenci!... că cu astea am crescut în casa părintească...

Chirița. Iar o început litopisițu'!

Bârzoiu. Ș'apoi și alt păcat... o luat obicei u să aducă la sfârșitul mesei păhăruțe verzi cu apă caldă... ci-că așa-i moda la Eș... de-și spală gura unii dinaintea altora... și nu-i zi în care să nu mă 'nșel... și să nu beu apă caldă!

Chirița. (publicului, arătând pe Brezoi cu dispret). Priviți, mă rog!

Bârzoiu. Și când ar fi numai atâta... De-acolè... cheltueli, nu șagă... pe mobili nouă cu lastic... pe trăsuri de cele cu fundu' la pământ... pe strae cu fir la stugi... pe lampe de cele cu apă... pe fleacuri... capele... rcehii cu jăletce... cușme jidovești de aseuns mânile iarna... conțerturi de strâns talia... Cine le mai poate înșiră?... Da-i lipsă de păsări în ogradă... da-i cămara pustie... aș!... ce-i pasă cucoanei!... când o cauți... unde-o găsești!?... la șandra mandra.

Chirița. Șandra mandra?

Bârzoiu. Dar... cea care vinde rochii și capele... Sărmană Chiriță! ai nebunit la bătrânețe, fata mea!

Chirița. Ian... nu mai bodegăni... că par'că ești o moară stricată... Mai bine du-te la cantălerie, că te-or fi așteptând înpricinații.

Ion (trecând) Zece!

Bârzoiu. (tresărind) Zece înpricinați?...

Chiriță. Ha, ha, ha, ha... S'o spăriet ispravnicu' de treabă multă. Hai, cară-te și vină mai de vreme acasă, că astăzi avem musafiri.

Bârzoiu. Ce musafiri?

Chirița. Ai uitat că dăm masă mare astăzi... de ziuă bună că mă duc la Paris și că logodim pe Guliță cu Luluța?

Bârzoiu. Ba să zici... altă nebunie!

Chiriță. Nebunie?

Bârzoiu. Guliță i prea tânăr.

Chiriță. Cu atât mai bine... însurat de dimineață și mâncat de vreme...

Bârzoiu. Și Luluța-i bolnavă... pățimașă... are toane de nebunie. N'o vezi toată ziuă cum necăjește biata mătă din casă?... Cum o să-mi dau eu băietu'... bunătate de odor în mânele ei?

Chiriță. Cu adevărat îi cam lipsită acū... dar i-a trece... Când o avei un bărbat n'a mai bate mâțele.

Bârzoiu. Da de unde știi că s'o îndreptă?

Chiriță. Știu, că doar și mie mi-eră dragi mâțile până a nu mă mărită... și cum te-am văzut pe d-ta, nu m'am mai uitat la ele... Ș'apoi s'o îndreptă, nu s'o îndreptă..., vrei să pierdem zestrea Luluței dela mână?

Bârzoiu. Ei, bine... treacă pentru logodnă... dar la Paris ce ai să cauți?

Chiriță. Să mă primblu... să mai mă răcoresc, că m'am uscat aici în provincie.

Bârzoiu (pufnind). Ba că chiar... se vede că nu te-ai uitat de mult în oglindă?

Chirița. M'am uscat, îți zic... și de nu m'oiu porni degrabă... să știi că-mi vine ipohondrie... (tipând) Of! că nu mai pot trăi în țara asta!

Bârzoiu. Taci, soro... nu răcnî aşà, că te-aude musafiriul... Du-te și la Beligrad, dacă vrei.

Chirița. Musafiriu? oficeriu?... cu adevărat?

Bârzoiu. Detreabă oficeriu, să-ți spun drept!... De aseară când o tras în gazdă la noi... tot părinte ispravnice mi-o zis.

Chirița. Nu ți-o spus cu ce treabă o venit aici?

Bârzoiu. Nu... dar l-am priceput eu... Pare-mi-se că-i trimis tiptil ca să cerceteze starea isprăvnicilor.

Chirița. Dacă-i aşà... de ce șezi și nu te duci la cantelerie?... că-s aproape de 12.

Bârzoiu. Iacă mă duc, mă duc... doar că nu dau Tătarii... însă ia ascultă, soro; cată să fie masa gata mai devreme, că eu nu-s deprins nemțește.

Chirița. Înainte de 5 ceasuri nu se poate.

Bârzoiu. La 5?... când se pun boierii la cărți?

Chirița. Așà-i moda la Eș.

Bârzoiu. Sta-i-ar în gât cine o mai scornit-o!... (iese furios prin fund).

Chirița. (singură) Ei!... geaba, geaba!... cât îmi bat eu capul să-l mai cioplesc... să-l mai chilesc... pace! îi stă rugina de-o schioapă la ceafă... Ce deosebire, cu musafiru' nostru! îl cunoști cât de colo că-i civilizată... Iacă de pildă, aseară când am luat ceaiu... oficeriu' și-o pus frumușel zaharu' în cească cu cleștele cel de argint... da d-lui las că bodogănește că n'ar trebui să dea ceaiu la Iuli, pe călduri... dar ce face?... ie zăharu' cu degitile din zăharniță ș'apoi îl pune în clește... încât îmi vine aşà paracsân! îmi eră mai mare rușinea de oficeriu aseară...

INSEMNĂTATEA POEZIEI POPORANE

În anul 1866, Alecsandri publică în volum poeziile poporane adunate de el și publicate mai înainte prin reviste și broșuri. El pune în fruntea volumului prefața ce urmează, care fusese publicată în colecția de balade din 1852.

Românul e născut poet!

Inzestrat de natură cu o închipuire strălucită și cu o inimă simțitoare, el își revarsă tainele sufletului în melodii armonioase și în poezii improvizate.

De-l muncește dorul, de-l cuprinde veselia, de-l minunează vre-o faptă măreață, el își cântă durerile și mulțumirile, își cânta eroii, își cântă istoria, și astfel sufletul său e un izvor nesfârșit de frumoasă poezie.

Nimic dar nu poate fi mai interesant decât a studia caracterul acestui popor în cuprinsul cântecelor sale, căci ele cuprind toate pornirile inimii și toate razele geniului său.

Comori neprețuite de simțiri duiioase, de idei înalte, de notițe istorice, de crezări superstițioase de datini strămoșești, și mai cu seamă de frumuseți poetice pline de originalitate și fără seamăn în literaturile streine, poeziile noastre populare compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină, ca un titlu de glorie pentru nația română.

Aceste poezii se împart în trei clase deosebite :

1. Cântece bătrânești sau Balade.
2. Doine.
3. Hore.

Baladele sunt mici poemuri asupra întâmplărilor istorice și asupra faptelor mărețe.

Doinele cuprind toate cântecele de doruri, de iubire și de jale.

Horele sunt cântecele de veselie ale poporului.

Pe lângă aceste se mai află unele cântece numite *Colinde* cari au un caracter religios precum: *Nașterea lui Hristos*, *Florile dalbe*, *Plugul*, etc. ce se cântă în ajunurile Crăciunului și al anului nou.

Toate aceste poezii, fără dată sigură și fără nume de autori, sunt ascunse de secolii întregi, ca niște pietre scumpe, în sânul poporului. Ele sunt expuse a se pierde; prin urmare e o sfântă datorie a le căuta și a le feri de noianul timpului și al uitării.

Datoria aceasta am cercat s'o îndeplinesc. Ajutat de câteva persoane, iar mai cu seamă de d-l A. Russo, am adunat, în deosebite călătorii prin munții și prin câmpiile înflorite ale țării noastre, o mare parte din poeziile populare, și acum, săvârșind coordonarea lor, le închin patriei mele, ca cea mai dreaptă avere a ei.

POEZII POPORANE

D O I N E

Doina este o specie de poezie proprie poporului român ; ea este de naură lirică. Alecsandri zice : Doinelco sunt cântice de iubire, de jale și de dor, plângeri duioase a inimii Românului, în toate împrejurările vieții sale.

Un muzic de mare talent, d-l Henri Erlich, care a locuit câțiva ani în România, și a publicat un album de arii românești, zice în precuvântarea acelu album ;

«Naționalitatea Românilor se arată curată și necontestabilă, atât în limba și datinele lor, cât și chiar în muzica lor deosebită de ori cari alta. Negreșit ariile românești vor părea foarte ourioase po-poarelor Occidentului, pentru melodia lor cu totul originală, și pentru acompaniamentul lor ce cuprinde uncori acordurile cele mai capricioase, cele mai bizare și alte ori foarte simple și monotone. Ele au însă o expresie de melancolie dulce și dureroasă chiar. Sunt mai cu seamă unco pasago misterioase cari fac să se presimtă dorinți înfocate și ascunse în fundul inimii, și cari se manifestă printr'un soiu de plânset melodic. Aceste sunt ariile doincilor : cât pentru acelea de danț, horele, ele răsună cu o veselie nebunatică, șgomotoasă, cu acea veselie la care omul nenorocit se dedă în momentele sale de uitare și de plăcere».

Doină, doină, cântic dulce!
Când te-aud, nu m'aș mai duce,
Doină, doină, viers cu foc!
Când răsuni, eu stau pe loc.
Bate vânt de primăvară,
Eu cânt doina pe afară,
De mă 'ngân cu florile
Și privighetorile.
Vine iarna viscoloasă,
Eu cânt doina 'nchis în casă

De-mi mai mângâiu zilele,
Zilele și nopțile.
Frunza 'n codru cât învie
Doina cânt de voinicie,
Cade frunza jos în vale,
Eu cânt doina cea de jale.
Doină zic, doină suspin,
Tot cu doina mă mai țin.
Doină cânt, doină șoptese
Tot cu doina viețuiesc!

C U C U L

Vine cucul de trei zile
Peste văi, peste movile
Și loc n'are să se puie,
Să cânte, focul să-și spuie.
Pune-s'ar pe-o rămureă
Aproape de casa mea,
Să-mi tot cânte, cânte 'n față.
Și seară și dimineață.
De-ar fi cucul vonicel

Mi l-aș prinde argățel
Și cămăși subțiri i-aș toarce
Și l-aș purtă cum îmi place,
De ar fi cucul un viteaz,
El mi-ar trece de necaz.
Dar e cucul păsăreă,
El cântă pe rămureă
Și sboară pe unde vrea,
Nu-i pasă de jalea mea!

 H O R A

Hora e numele generic al poeziilor de joc. În Transilvania horele se numesc *strigături*. Alecsandri dă explicațiunile următoare :

Românii sunt foarte amatori de joc și au deosebite dansuri caracteristice, precum : *danțul de brâu sau mocineasca, corăbiasa, ungurască, ruscăscă, oltenăscă, iitura, sau ca la ușa cortului*. (Acesta mai cu seamă îl joacă Țigani) și în sfârșit *danțul călușarilor și hora*.

Hora este cea mai veche și cea mai națională din toate. Ea-i simbolul Unirii, a dării de mână, într-o singură familie, și se reproduce în zilele noastre, întocmai ca acele coruri ce se văd săpate pe marmora capitelor antice.

Horo se numesc și arile ce împreună danțul precum și versurile ce sunt improvizate în vremea jocului. Caracterul lor e vesel, glumeț și mai adesea iubitor. Ele sunt cântate de lăutarii ce stau în mijlocul horei sau chiar de dănuțitorii când sunt transportați de plăcere. Unele sunt scurte, de patru, șase, sau opt versuri, și exprimă sau vre-o izbucnire a inimii, sau vre-o cugetare glumeață.

Frunză verde de bujor,
 Am avut un pușor.
 Puiu, puiu, puiu, puiu, puiu, puiu,
 Vino'n cușcă să te puiu.
 Pușorul a sburat
 Și cu lacrimi m'a lăsat.
 Puiu, puiu, etc.
 Cum aș face ca să-l prind,
 Inimioara să-i aprind?
 Puiu, puiu, puiu, etc.
 De aș prinde pușorul,
 Pe loc i-aș frânge piciorul.
 Puiu, puiu, puiu, etc.
 Și i-aș face cuib în sân.
 Să nu-mi mai fie hain.
 Puiu, puiu, puiu, puiu, puiu, puiu,
 Vin' la sânu-mi să te puiu!

 C O L I N D

Sub numele de *colind* se înțelege o urare căre se cântă în noaptea din spre Crăciun, cuprinzând sau nițuri cu credințe religioase sau povestiri despre întâmplări din veacuri trecute ori despre viața de familie.

Sculați, sculați, boieri mari,	Că vă vin colindători,
Florile dalbe, ¹⁾	Noaptea pe la cântători,
Sculați voi, Români plugari,	Și v'aduc un Dumnezeu

---

¹⁾ Versul acesta e un refren. ce se repetă după fiecare vers.

Să vă mântue de rău,
 Un Dumnezeu nou născut,
 Cu flori de crin învăscut,
 Dumnezeu adevărat,
 Soare 'n raze luminat.
 Sculați, sculați boieri mari,
 Sculați voi, Români plugari,
 Că pe cer s'a arătat
 Un luceafăr de 'mpărat,
 Stea comată strălucită,
 Pentru fericiri menită.
 Iată lumea că 'nflorește,

Pământul că 'ntinerește.
 Cânt' prin luncă turturele.
 La fereastră rândunele,
 Ș'un porumb frumos leit
 Despre apus a venit,
 Floare dalbă a adus,
 Și la căpătâiu s'au pus.
 El vă zice să trăiți
 Intru mulți ani fericiți
 Și ca pomii să 'nfloriți
 Și ca ei să îmbătrâniți.

PLUGUȘORUL

Plugușorul este numele unei poezii narative care se recită, ca și colindul, mergând pe la casele locuitorilor din sat. Tinerii cari fac aceasta au cu ei un plug tras de 2 sau 4 boi, plesnesc din bice și sună din clopote. E o povestire a vieții plugarului și o urare de belșug pentru acela la a cărei casă so colindă.

Aho, aho, copii argați,
 Stați puțin și nu mânați.
 Lângă boi v'alăturați
 Și cuvântul mi-ascultați:
 S'a sculat mai an
 Bădică Troian
 Și-a încălecat
 Pe-un cal învățat,
 Cu nume de graur,
 Cu șeaua de aur.
 Cu frâu de mătasă,
 Cât vița de groasă.
 Și 'n scări el s'a ridicat,
 Peste câmpuri s'a uitat
 Ca s'alegă un loc curat
 De arat și semănat
 Și curând s'a apucat
 Câmpul neted de arat
 In lungiș și'n curmeziș.
 S'a apucat într'o Joi

C'un plug cu doisprece boi
 Boi bourei
 In coadă cudălbei,
 In frunte țintăței,
 Mânați, copii, hii, hii!

Ziua toată a lucrat,
 Brazdă neagră a răsturnat
 Și prin brazde a semănat
 Grâu mărunt și grâu de vară,
 Dee Domnul să răsară!
 Mânați, măi, hăi, hăi!

Și cât lucru a sfârșit
 Iată, mări, s'a stârnit
 Un vânt mare pre pământ
 Și ploi multe după vânt
 Pământul de-a răcorit
 Și sămânța a 'ncolțit.
 Mânați copii hii, hii!

La luna, la săptămâna,
 Iși umpleă cu apă mâna
 Și se duse ca să vadă
 De i-a dat D-zeu roadă
 Și de-i grâul răsărit
 Și de-i spicul aurit.
 Eră 'n spic ca vrabia,
 Eră 'n paiu ca trestia!
 Mânați, măi, hăi, hăi!
 Troian iute s'a întors
 Și din grajd pe loc a scos
 Un alt cal mai nădrăvan,
 Cum îi place lui Troian,
 Negru ca corbul,
 Iute ca focul,
 De nu-l prinde locul,
 Cu potcoave de argint
 Ce sunt spornici la fugit.
 Mânați copii, hii, hii!

El voios a 'ncelecat,
 La Teghina a apucat
 Și oțel a cumpărat
 Ca să facă săceri mari
 Pentru secerători tari,
 Și să facă săceri mici,
 Pentru copilașl voinici
 Și altele mai mărunțele
 Cu mănunchi de floricele
 Pentru fete tinerele
 Și neveste ocheșele,
 Mânați, măi, hăi, hăi!

Și-a strâns fine
 Și vecine,
 Și toți finii și vecinii,
 Și vreo trei babe bătrâne
 Care știu rândul la pâne
 Și pe câmp i-a dus

Și pe toți i-a pus
 La lucru pământului.
 La răcoarea vântului.
 Mânați copii, hii, hii!

Ei cu stânga apucă
 Și cu dreapta seceră
 Și prin lan înaintă,
 De păreă că înotă.
 Alții 'n urma lor legă,
 Snopuri nalte adună
 Și clăi mândre ridică,
 Ce la soare se uscă,
 Mânați, măi, hăi, hăi!

Apoi carele 'ncărcă
 Și pe toate le cără
 Și cirezi nalte dură
 În capul pământului
 În sterița vântului.
 Apoi aria-și făcă
 Și din grajd mai aduceă
 Zece iepe
 Tot sirepe
 Și de par că le legă
 Și pe toate le mână
 Imprejurul parului,
 De-asupra fâțarului.
 Mânați, măi, hăi, hăi!

Iepele mereu fugiă,
 Funia se tot strângeă,
 De par iute ajungeă!
 Și grâul se treeră,
 Și flăcăii-l vântură,
 Dimerlia scutură,
 Harabale încărcă
 Și la moară le plecă.
 Mânați, copii, hii, hii!

Iar hoața cea de moară
 Când văzù atâtea cară
 Incărcate de povară,
 Puse coada pe spinare
 Și plecă în fuga mare
 La cea luncă de scăpare.

Lunca mare,
 Frunză n'are,
 Lunca mică,
 Frunza-i mică.

Iar morarul, meșter bun,
 Zăria moara prin cătun,
 Și-și luă cojoc mișos
 Și mi-l îmbracă pe dos
 Și-și luă ciocanu'n brâu,
 Și mai luă și un frâu.
 Apoi iute alergă,
 Moara cu frâu o legă
 Ș'o apucă de călcăiu
 De-o punca pe căpătăiu
 Și-i da cu ciocanu'n șele,
 De-o așeză pe măsele.
 Mânați, măi, hăi, hăi!

El o luă de lăptoc
 Ș'o da iar în vad la loc.
 Și tună deasupra 'n coș
 Grâu mărunțel de cel roș
 Grăul s'ășeza pe vatră
 Și din coș cădeà sub piatră.
 De sub piatră în covată,
 Curgeà făina curată
 Mânați, copii, hii, hii!

Troian mult se bucură
 Zeciueală morii da,
 Pe morar îl dăruia;
 Apoi călare suia
 Și voios se înturnă

Cu flăcăii ce mână.
 Iar boii se opintia
 Și roțile scârțâia.
 Mânați. măi, hăi, hăi!

Iată mândra jupâneasă.
 Dochiana cea frumaasă,
 C'auzia tocmai din casă
 Chiotul flăcăilor,
 Scârțâitul carelor
 Și'n cămară că mergeà,
 Și din cuiu își alegeà
 Sită mare și cam deasă,
 Tot cu pânza de mătasă.
 Suflecà ea mâneci albe,
 Ș'arata brațele dalbe,
 Și cernea, mări, cernea,
 Ninsoarea se așterneà,
 Pe sus tobele băteà,
 Negurile jos cădeà.
 Mânați, măi, hăi, hăi!

Apoi mama plămădiă
 Și-o lăsà până dospia
 Apoi colaci învârtia,
 Pe lopată mi-i culcà
 Și'n cuptor îi aruncà!
 Apoi iară cu lopata
 Rumeni îi scoteà și gata.
 Atunci ea 'mpărția vr'o cinci
 La flăcăiii cei voinici.
 Și 'mpărția trei colăcei
 La copiii mititei.
 Iară mândrului bărbat
 Ii dedea un sărutat!
 Mânați, măi, hăi, hăi!

Cum a dat Dumnezeu an
 Holde mândre lui Troian,

Astfel să dea și la voi
 Ca să avem parte și noi.
 Să vă fie casa, casă,
 Să vă fie masa, masă!
 Tot cu mesele întinse
 Și cu fețele aprinse
 Și cu casele grijite,
 Cu buni oaspeți locuite.
 Și la anul să trăiți,
 Să vă găsim înfloriți
 Ca merii,
 Ca perii
 În mijlocul verii.
 Mânați, măi, hăi, hăi!

De urat am mai ură,
 Dar ne-i că vom înseră
 Pe la curtea d-voastră,
 Departe de casa noastră.

Dumneavoastră aveți parte
 De curți ȩalte, luminate,
 Văruite, șindrilitē
 Și cu ferești stecluite.
 Noi avem bordeie mici,
 Bune de plugari voinici,
 Văltucite și lipite
 Și cu stuh acoperite.
 Dar câte paie-s la noi,
 Atăți bani fie la voi!
 De urat am mai ură,
 Dar ne-i că vom înseră
 Și avem a trece 'n cale
 O dumbravă rea din vale,
 Unde sunt fete nebune
 Ce asvârlă cu alune
 Și se leagă de feciori,
 Ca albinele de flori,
 Și le 'nceure cărările
 Tot cu desmierdările!

S O A R E L E Ș I L U N A

Baladele sunt mici poeme narative în cari se povestesc fapte eroice sau suferințe ale unor persoane ori ale unor familii. Ele se recită aproape cântându-se pe o melodie plângătoare și dulce. Ele reprezintă genul epic al poeziei populare.

Subiectele lor sunt variate; însă se pot deosbi în patru grupe: solare și superstițioase; domestice; haideuțești; istorice.

Balada ce urmează este o baladă solară. Este rămășița unui mt din antichitate «în care se înfățișează soarele ca un zeu frumos care cutreeră cerul pe un car tra¹ de cai».

Umbă, frate, mândrul soare,
 Umbă, frate, să se 'nsoare,
 Nouă ai,
 Pe nouă cai,
 Care noaptea pasc în raiu,
 Umbă cerul și pământul
 Ca săgeata și ca vântul,
 Dar tot caii-și obosiă
 Și potrivă nu-și găsiă
 Ca sora sa Ileana
 Ileana Cosânzeana,

Ce-i frumoasă ca o floare
 Intr'o iarnă fără soare
 « — Sorioară Ileano,
 Ileano Cosânzeano!
 Haideți să ne logodim,
 C'amândoi ne potrivim
 Și la plete și la fețe
 Și la dalbe frumusețe;
 Eu am plete strălucite,
 Tu ai plete aurite;
 Eu am față arzătoare,

Tu, față mângăietoare.
 — Alei! frate luminate,
 Trupușor 'făr' de păcate,
 Nu se află-adevărat
 Frați să se fi cununat.
 Cată-ți tu de cerul tău
 Și eu de pământul meu,
 C'asă vrut-a Dumnezeu».

Soarele se 'ntunecă,
 Sus, la Domnul se urcă,
 Domnului se închină,
 Și din gură cuvântă:
 «Doamne sfinte
 Și părinte!
 Mie timpul mi-a sosit,
 Timpul de căsătorit
 Și potrivă n'am găsit
 Ca soră-mea Ileana,
 Ileana Cosânzeana».

Domnul sfânt îl ascultă
 Și de mână mi-l luă
 Și prin iaduri mi-l purtă
 Doar că l-ar înspăimântă.
 Și prin raiu încă-l purtă
 Doar că l-ar încântă.
 Apoi Domnul Dumnezeu
 Cuvântă cu graiul său,
 Iar când Domnul cuvântă,
 Lumile se deșteptă
 Și cu drag îl ascultă,
 Cerurile strălucică,
 Norii din senin pieriă:
 «Soare, soare luminate,
 Trupușor făr' de păcate,
 Raiul tu l-ai petrecut
 Și prin iad încă-ai trecut,
 Ce mai zice gândul tău?
 — Zice ca sufletul meu:
 Aleg iadul chiar de viu

Numai singur să nu fiu,
 Ci să fiu cu Ileana
 Ileana Cosânzeana!»

Soarele se coboră,
 La sora lui se opriă,
 Mândră nuntă pregătiă,
 Pe Ileana și-o gătiă
 Cu peteală de mireasă,
 Cunună de 'mpărăteasă
 Și rochiță neșesută,
 Din pietre scumpă bătută.
 Apoi mândri, el și ea
 La biserică mergeă.
 Dară nuntă se făcea
 Vai de el, amar de ea!
 Candelele se stingea,
 Clopotele se dogiă,
 Sfinții fața-și ascundea,
 Preoții'n genunchi cădea.
 Iar mireasa, vai de ea!
 Frig de moarte o cuprindea.
 Căci o mână se'ntindea
 Și pe sus o ridică
 Și'n mare mi-o aruncă!
 Valurile bulbucică,
 Iar ea 'n valuri cum

[trecea

Mreană de-aur se făcea.
 Soarele se 'nălță sus,
 Se lăsă tot spre apus
 Și'n mare se cufundă
 La soră-sa Ileana,
 Ileana Cosânzeana.
 Iară Dumnezeu cel sfânt
 Sfânt în cer și pre pământ,
 Mâna 'n valuri că băgă
 Mreana'n mână-o apucă
 Și'n ceruri o aruncă
 Și'n lună plină-o schimbă.

Apoi Domnul D-zeu
 Cuvântă cu graiul său;
 Iar când Domnul cuvântă,
 Lumile se spăimântă,
 Mările se tupilă,
 Munții se cutremură,
 Cerul se întunecă:
 «Tu, Ileană Cosânzână,
 Suflețel fără prihană,

Și tu, soare luminată,
 Trupușor fără de păcate!
 Cu ochii să vă zăriți,
 Dar să fiți tot despărțiți.
 Zi și noapte plini de dor,
 Arși de foc nestingător,
 Veșnic să vă alungați,
 Cerul să cutreerați,
 Lumile să luminați!»

ROMÂN GRUE GROZOVANUL

Alecсандri are în colecția sa numeroase balade și cu subiecte variate.

Numele poporan al acestui fel de poezii este: *cântece bătrânești*. Afară de cele solare și superstițioase, mai avem: *domestice*, în care se arată nevoile vieții de familie; *haiducești*, în care se celei brează faptele eroice ale haiducilor; *istorice*, în care se povestesc întâmplări din viața unor personaje care se întâlnesc în istorie sau care se pun în legătură cu evenimente istorice cunoscute. Din această din urmă categorie face parte balada ce vine aci.

I.

Sus pe câmpul Nistrului,
 Sub poalele cerului,
 La coada Ialpeului¹⁾
 Unde fat' smeoaicele²⁾
 Și s'adun zernoaicele
 Și s'adap leoaicele,
 Multe-s, frate și mai multe
 Corturi mari, corturi mărunte!
 Iar în chiar mijlocul lor
 Nalță-se un cort de covor,
 Un cort mare și rotat,
 Poleit și nărămzat,
 Cu țărushi d'argint legat,

Par'că-i cort de împărat!
 Dar năuntru cine șede?
 Dar în el cine se vede?
 Ghirai, Hanul cel bătrân,
 Cu hamger bogat la sân.
 Mulți Tătari stau împregiur,
 Cu ochi mici ca ochi de ciur
 Și stau toți îngenunchieți
 Pe covor cu peri creți.
 Iar la ușa cortului
 Sub stejarul mortului³⁾
 Este-un biet Român legat,
 Legat strâns și ferecat

¹⁾ *La coada Ialpeului*: Ialpeu, râu din Basarabia, ce se varsă în lacul numit Ialpup.

²⁾ *Unde fat' Smeoaicele, și s'adun' Zernoaicele*: Fintii fantastice, care joacă un mare rol în basmele poporului.

³⁾ *Sub stejarul mortului*: Tradiția populară sbune de un copac locuit de sufletul unui om, ce fusese spânzurat de crăicile lui. Oricine adormia la umbra aceluia arbore, făcea visuri de moarre, care se îplineau peste trei zile. Poate că stejarul mortului din baladă să fie acel din tradiție.

Ca un mare vinovat:
 Român Grue Grozovanul,
 Român Grue Moldovanul,
 Care-a sărăcit pe Hanul.
 Doi Tătari țeapa-i gătesc,
 Doi amar mi-l chinuiesc;
 Dar el cântă 'n nepăsare,
 Par'că ar fi la masă mare
 Și dă semn de veselie,
 Par'că ar fi la cununie!..
 Iată Mirzăcițele ¹⁾
 Și cu Tătărițele
 Că la hanul năvălesc
 Și cu toate așa-i grăesc:
 «Alei! Doamne han bătrân
 Cu hamger bogat la sân!
 Fă cu Grue ce vei face,
 Sufletul să ni se 'mpace;
 Că de când s'a rădicat
 Și'n Bugeac Grue a intrat,
 Mulți Tătari el ți-a stricat
 Și Tătarce-a văduvit,
 Fete mari a bătrânit,
 Bugeacul l-a pustiit,
 Bugeacul pe jumătate
 Și Crâmul a treia parte!»
 Ghirai, Hanul cel bătrân
 Trage pala dela sân
 Și cu glas crunt de păgân
 Zice lui Grue Român:
 «Alei! Grue, viteaz mare!
 Dela mine n'ai iertare;
 Spune 'ncalte adevărul
 Mulți Tătari tu mi-ai stricat?
 —Alei! Doamne Han bătrân,

Lasă cel hamger la sân,
 Că eu sunt puiu de Român
 Și nu-mi pasă de-un păgân!
 De-i iertare sau de nu-i,
 Tot cu dreptul vreau să-ți spui
 Că de când m'am rădicat
 Și'n Bugeac eu am intrat,
 Mulți Tătari, zău! ți-am stricat
 Și Tătarce-am văduvit,
 Fete mari am bătrânit
 Și Bugeacu-am pustiit,
 De bahmeți l-am sărăcit ²⁾,
 Bugeacul pe jumătate
 Și Crâmul a treia parte.
 Iar Nistrul când l-am trecut,
 Pod pe dânsul am făcut,
 Ca să duc, să car la noi
 Averile dela voi;
 Să duc care mocănești
 Cu copile mirzăcești
 Și cu roabe tătărești.
 Alei! Doamne, Han bătrân.
 Lasă cel hamger la sân,
 Nu-mi da moarte de păgân.
 Las' să mă mărturisesc
 Și de suflet să-mi grijesc
 La un popă creștinesc,
 Care zice din psaltire
 In cea sfântă mănăstire,
 Că mult eu sunt vinovat,
 De păcate încercat,
 C'am ucis pe frate-tău,
 Viteaz mare cât un leu,
 Care-a fost dușmanul meu!»
 Ghirai, Hanul cel bătrân,

¹⁾ *Iată Mirzăcițele și cu Tătărițele*: Vestele Mirzacilor și a Tătarilor de gloată. Mirzacii erau de sânge hănesc și formau o castă puternică între Tătari. Numele lor era Myrza.

²⁾ *De bahmeți l-am sărăcit*: Bahmet sau bahamet, cuvânt de origină tătară, ce denumește caii de Bugeac.

Uită hamgerul la sân
 Și cu glasul oțerit
 Pe loc au și poruncit
 La Mârzaei de cei mai mari
 Și la cincizeci de Tătari
 Pe Grue să-l ducă 'ndată
 La cea mânăstire naltă.

II.

Tătărimea precedea
 Și pe Grue mi-l ducea
 La cel popă creștinesc,
 Sfânt cu chipul omenesc,
 Care zice din psaltire
 In cea sfântă mânăstire.
 Dacă vedeă și vedeă,
 Grue vreme nu perdeă
 Două cruci numai făcea,
 Doamne ajută! el zicea,
 Barda 'n mână apucă
 Și 'n Tătari se aruncă
 Ca un vânt înviforat
 Intr'un lan de grâu usecat.
 Aman! ei cu toți răcniă
 Și din fața-i toți pieriă!
 Dacă vedeă și vedeă,
 El în grabă se ducea
 Chiar în grajdul Hanului,
 Hanului Tătarului.
 Când la grajd el ce zăriă?
 Un bahmet ce tot săriă,
 Un căluț cam pătrărel,
 Eșiă 'n vară cincărel.
 Grue mi-l apropiă,

Mâna 'n coamă că-i puneă
 Și 'n podele-l azvârliă,
 Așă cal nu-i trebuia!
 Dar colo, cât colo 'n fund,
 Iată-un negru cam rătund,
 Care soare n'a văzut
 De când mă-sa l-a făcut.
 La el Grue se ducea,
 Mâna 'n coamă că-i puneă,
 Din loc nici că mi-l clintia.
 Așă cal îi trebuia.
 El afară mi-l scotea,
 Frumușel mi-l înșeuă,
 Înșeuă și înfrână
 Și pe ochi îl sărută
 Și pe dânsul s'aruncă,
 Trei dezbinuri că mi-i da,
 Scânteii verzi din ochi îi da,
 Și deodată s'arătă
 Chiar la ușa cortului
 Sub stejarul mortului.
 Ghirai Han cât îl vedeă,
 Oftă greu și mi-i zicea:
 «Alei! Grue, viteaz mare!
 Dela mine ai iertare,
 De vrei numai să te prinzi,
 Negrul meu să nu mi-l vinzi,
 Să nu-l vinzi la Ungurean,
 Nici la Turc Țarigrădean,
 Să nu-l vinzi nici la Litean¹⁾
 Că Liteanu-i e om viclean,
 Ci să-l vinzi la un Român,
 Că-i om drept și bun stăpân
 Și de mână mai dănos

¹⁾ Să nu-l vinzi nici la Litean: Litean sau Litfean, locuitor din Litfania. Desele răsboaie ce avură Moldovenii cu Leșii, daunele ce făceau aceștia în țară când năvălian, și numeroasele lor călcări peste tratatele de pace, au dat cuvântului Litfă o semnificare foarte urăcioasă. Litfă e sinonim de neam rău și fără credință.

Și de suflet mai duios.
 El pe negru de-l' avea,
 Tot de nunți mi l-a ținea :
 Eu l-oiu vedea
 Ori la nunți, ori la războiu,
 Când ne-om luptă noi cu voi,
 El că mi l'a dăruî
 Sau că il-oiu cumpănî
 De trei ori cu Venetici,
 Venetici de câte cinci.»¹⁾
 Român Grue cam râdea
 Și din gură răspundea :
 «Aleî! mări, Han bătrân!
 Ori nu știi că sunt Român ?
 De-s Român, sunt frate bun
 C'orice cal viteaz nebun!
 Iar de ai bahameți fugari
 Și de ai voinici Tătari,
 Bahameți iuți să mă gonească,
 Tătari crunți să îndrăznească.
 Dă-le voe, dă-le știre
 După mine să se nșire
 Și s'alerge să m'ajungă
 Pe câmpia asta lungă.»

III.

Ghirai Hanu' semn dădea,
 Tătărimea purcedea
 Pe cel câmp nemărginit,
 Cu negară învelit
 Și cu troscot coperit.
 Tătărimea se nșiră
 Și fugând se respiră
 Câte unul, unul, unul,
 După negrușor nebunul.
 Negrușor, fugiă, fugiă,
 Cum se fuge nu fugiă,

Ci săriă tot iepurește
 Ș'alergă tot ogărește,
 Nechezând tot voinicește.
 Alei! voi, Tătari păgâni,
 Vi s'a stins ziua de mâni!
 Iată Grue dă 'napoi
 Și s'aruncă printre voi,
 Ca un vânt înviforat
 Intr'un lan de grâu uscat ;
 Și cu negrușor nebunul
 Vă ia iute câte unul
 Și din fugă vă cosește
 Și vă taie chip snopește
 Și de-averi vă curățește
 Și de boală vă scutește
 Și vă lasă 'n urma lui
 Ca momâi de-a câmpului!
 Apoi Grue se pornește
 Și'n Moldova se ivește
 Ca un soare ce 'ncălzește,
 Incălzește și rodește,
 Că mult bine 'n lume face,
 Sufletul să și-l împace :

Creștinează
 Și botează,
 Dă de fin
 Câte-un tretin,
 Și de fină
 O tretină,

Și cunună fete mari
 Fără grijă de Tătari,
 Și ridică mânăstiri
 Pentru timp de năvăliri.
 Iar pe negrul sprintenel
 Il face frate cu el,
 Că Românul-i frate bun
 Cu orice cal viteaz nebun!

¹⁾ *Venetici de câte cinci* : Galbeni de Venetia, ducați mari de câte cinci anul, ce se numesc lefti.

CANTEC DE NUNTA

Cântecul de nuntă poartă numele generic de *orații*.

Orațiile sunt poezii legate de tradițiile și obiceiurile poporului românesc la logodne și nunii. Ceremonia căsătoriei, pentru care s'au păstrat tradiții vechi în multe părți ale teritoriului românesc, este însoțită de obiceiuri cari în realizarea lor, cuprind un oarecare element dramatic. Mirele merge cu rudele și prietenii săi la casa soerilor ca să aducă mireasa. Cortegiul este primit la oarecare distanță de câțiva delegeți (vorniceii) ai miresei. Între vorniceii miresei și ai mirelui se încep dialoguri ducluri de curinte de spirit și de glume.

Cântecul ce urmează este de natură lirică, dar glumeț. Ele se adresează miresei când pleacă de la casa părinților săi ca să se ducă la casa mirelui.

Frunză verde lăcrămioară,
Lado, lado surioară!
Du-te 'n haine de mireasă
La bărbatul tău acasă.
Lasă mamă, lasă tată,
Că de-acum ești măritată.
Lasă frați, lasă surori,
Lasă grădina cu flori,
Că tu singură-ai să fii
O grădină de copii.

Lado, lado, nu mai plânge,
Mijlocelul nu-ți mai frânge,
Că acasă te-i întoarce
Când pe strat inul s'a toarce,
Și la maică-ta -te-i duce,
Chiar atunci și nici atunce.
Când bondaru-a face miere,
Când a face plopul pere
Și răchita vișinele,
Să-ți alini pofta cu ele!

ION GHICA

1816—1897

Ion Ghica a învățat la Sfântu Sava, apoi la Paris, unde urmă la facultatea de științe și școala de mine. Intorcându-se în țară, după câtăva vreme fu silit să se ducă la Iași, unde fu printre profesorii cei noi dela Academia Mihăileană alături cu Mihail Kogălniceanu. Acești profesori provocară o adevărată mișcare în spirite și nu puțin contribuiră la schimbările sociale și politice ce se produsă în Moldova.

Ion Ghica în 1848
(după o stampă din 1849)

Fu unul din organizatorii revoluțiunii dela 1848. El se duse înainte de isbucnirea ei în Constantinopol pentru a face cunoscută în lumea diplomatică de aci cauza română.

Intre 1854 și 1858 ocupă funcțiunea de print al insulei Samos.

Venind în țară, fu ministru în Moldova și în Muntenia.

În timpul domniei lui Carol I, a fost în mai multe rânduri ministru și prezident de consiliu; apoi a reprezentat țara la Londra în curs de vre-o nouă ani, dar, din cauza boalei și bătrâneței, s'a retras și a murit apoi la moșia sa în 1897.

Ghica a fost și membru al Academiei (din 1874) și în mai multe rânduri prezident al acestei înalte instituțiuni culturale. Intre anii 1877—1881 a ocupat funcțiunea de director general al teatrelor și a redactat legea prin care s'a organizat societatea dramatică.

* * *

Dela Ion Ghica avem câteva publicațiuni politice: *Dernière occupation des principautés*, 1853, (Ultima ocupație a principatelor, sub pseudonimul *Chainoi*); Reorganizarea României, București 1861; O cugetare politică, 1877 (anonimă).

Ca scriitor, Ion Ghica poate fi privit din două puncte de vedere: ca vulgarizator și ca literat propriu zis.

Operele de vulgarizare îmbrățișează mai ales *economia politică* și *antropologia*. Sub titlul de «Convorbiri economice» Ghica a publicat o serie de studii asupra chestiunilor fundamentale ale economiei politice: *Munca* (1863), *Creditul* (1864), *Imprumuturile statului*, *Proprietatea* (1865), *Finanțele* (1871), *Trei ani în România sau corespondența onor. Bob Dowley* (1876), *Bucureștii industrial și politic* (1876), *Producțiunea, consumațiunea și schimbul* (1884). El nu le-a tratat însă în formă dogmatică, ci a adoptat forma de dialoguri sau de scrisori pentru a le face mai atrăgătoare și pentru a le pune în legătură cu diferitele chestiuni de aceeaș natură ce erau la ordinea zilei în țara noastră. Ediție completă în 2 volume și o broșură, Soceș 1879. — Altă ediție: Minerva 1914.

În anul 1884 Ion Ghica începe publicarea unei lucrări de «filozofie a naturii», parte alcătuită din articole inedite, parte din articole ce mai fuseseră publicate. El o intitulează «Pământul și omul». Acel tractează chestiuni de antropologie, de antropogeografie, de calendaristică, ș. a. Cercetări originale nu sunt, dar, într-o formă simplă și atrăgătoare, el pune la îndemâna tinerimii rezultatele cercetărilor științifice. Ed. 2-a. Buc. 1913.

Talentul literar al lui Ion Ghica se vede însă mai bine în *Serisorile* sale către *Alexandri*. Portrete de oameni din țară sau din străinătate, amintiri din viață și din călătoriile sale, caracterizări ale stărilor sociale, politice, culturale: iată ce aflăm în acest volum care formează titlul de glorie al lui Ghica.

Principalele bucăți sunt: Clucerul Alecu Gorgeseu. — Domnia lui Caragea. Școala de acum 50 de ani. — Din timpul Zaverci. — Generalul Coletti. — O călătorie dela București la Iași înainte de 1848. — Dascălii greci și dascălii români. Tunsu și Jianu. — Teodoros. — Egalitatea. Prima ediție, București 1884; Ed. 3-a 1905; Idem Biblioteca pentru toți.

Și când examinăm această activitate de scriitor, trebuie să fim cu atât mai pătrunși de admirație față de dânsa dacă ne gândim că în toată viața sa Ghica a fost neconținut prins de trebile publice.

Iată ce zice d. D. Sturdza (în răspunsul la discursul de recepție al d-lui C. Istrate):

«Activitatea lui Ion Ghica este caracterizată mai ales printr-o muncă harnică și neobosită în toate direcțiunile dezvoltării poporului românesc. În cercetări științifice și teoretice, ca și în viața practică și politică, el se mișcă cu siguranța ce dau cunoștințele profunde și o rară pătrundere a lucrurilor omenești.

Ion Ghica

(portret publ. de «Literatură și artă»)

«Munca care-l atrăgea mai cu deosebire era aceea care îmbrățișa viața socială. Cu ochiu ager, el a observat mișcările, tendințele și nevoile diferitelor clase ale poporului, relele economice și morale cari le bântue. Ion Ghica e fără îndoială economistul cel mai distins ce l-a avut România și bărbatul care în această direcțiune a tras brazde adânci și binefăcătoare».

M U N C A

Prima chestiune cu care începe seria «Convorbirilor economice» este munca (1863). În paginile ce urmează este reprodusă introducerea: dintr'însa se poate vedea și felul lui de a scrie și modul cum leagă chestiunea teoretică cu observări asupra faptelor din țară și din timpul său.

Să ne gândim puțin împreună ca să vedem, noi Români, ce suntem și ce am putea fi?

Noi ne împărțim în două mari categorii: unii care nu știu nici măcar a scrie și a citi, plugari cei mai mulți, așezați la țară, în sate, locuind case de pământ și de nuiele, mulți încă îngropați în bordeie, sau așezați pe marginile orașelor și târgurilor, dulgheri, zidari, precupeți, exersând meseriile cele mai groase și mai puțin bănoase, locuiesc căscioare cufundate în umezeală și în necurătenia suburbiilor.

Cealaltă categorie se compune din oameni, care știu să scrie și să citească mai mult sau mai puțin; formează în general clasa biurocraților dela secretar de primărie sau notar, până la prezident de consiliu de miniștri, ciocoi vechi și noi, boieri mari și mici, pensionari, funcționari în activitate, funcționari în disponibilitate, chivernisiți și paraponisiți.

«Am pus băiatul la școală», însemnează în gura celor mai mulți părinți: l-am scos din rândul muncitorilor; când va fi mare va ședeă tolănit pe canapea, va fumă toată ziua țigară, se va plimbă ziua și noaptea în trăsură, picior peste picior, și va scrie pe petițiunile nenorociților împricinați: «se va face cele de cuviință potrivit legilor în vigoare». Băiatul meu va trăi din casa visteriei, adică din munca oamenilor de categoria dintâiu.

Mai toți părinții cari trimit copiii lor la școală, îi trimit acolo cu gândul de a-i face funcționari; dacă izbutesc a-i ține doi sau trei ani la Paris, cred că le-au asigurat un viitor

de boier mare. Când copiii vin în vârstă, părinții aleargă, cer, se roagă, intrigă până ce le procură o slujbă sau o speranță de slujbă; nu se gândește nicidecum la neodihna, la bătaia de inimă și la umilințele ce le pregătesc; nu știu ce pâine amară le frământă sustrăgându-i dela condițiunea în care s'au născut și au crescut, dela condițiunea modestă după care mai târziu cei mai mulți au să ofteze greu!

Părinți care vă iubiți copiii, care vă iubiți patria! dați educațiune fiilor voștri, dați-le învățătură multă și sănătoasă, fiți mândri și ambițioși pentru dânșii, împingeți-i în carierele acelea unde este glorie și avere de câștigat; împingeți-i la științe, la litere, la arte, la meșteșuguri, la industrie, la agricultură, la comerț; nu-i aruncați în prăpastia cancelariilor; căci acolo nu este nici renume, nici avere; nu este nici liniștea sufletului, nici mulțumirea inimei, acolo ispita se află necontent în luptă cu conștiința, luptă în care cei mai mulți cad, căci nu au dobândit în educațiunea ce li s'a dat, puterea morală trebuincioasă ca să iasă învingători.

Alegerea profesiunii copiilor este mai mult sau mai puțin dictată de părinți; răspundere mare, căci dela dânsa atârnă dezvoltarea facultăților, progresul inteligenței. Dela această alegere depinde îmbunătățirea stării materiale a omului, relațiunile în societate, amicii ce-și va face, soția ce va lua; într'un cuvânt fericirea și independența lui. Nu aveți datorie mai sacră, mai grea de împlinit decât alegerea carierei în care voiți să aruncați pe copiii voștri.

Afară de un mic număr, un foarte mic număr de cazuri excepționale pentru tinerii de o dispozițiune naturală, o vocațiune tare, care se manifestă singură, fără voia nimănui, care învinge toate împotrivirile și triumfă în contra tuturor pedicilor, afară de cazurile de geniu, cazuri foarte puțin numeroase, voi părinți hotărâți despre soarta copiilor prin alegerea carierei în care îi aruncați. Porniți de iubirea ce aveți pentru dânșii, credeți că țintind la funcțiunile statului, împlețiți copiilor voștri zile de fericire, credeți că le asigurați viitorul prin leafă și prin pensie; credeți că acelea sunt pozițiunile înalte ale societății. Dintr'un om care ar fi ieșit un cultivator bun, un artist de merit sau un meșter însemnat, care să facă onoare țării și să poată ținea familia sa în îndestulare și da o bună

creștere copiilor săi, faceți un biet funcționar care d'abiã se ține dintr'o zi până într'alta, un cerșetor pe la ușile miniștrilor, a rudelor, a amicilor și a favoriților oamenilor influenți; măriți concurența la lefi, împingeți la sporirea impozitelor și, fără să știți, pregătiți căderea morală a copiilor voștri și a țării.

Părinți cu iubire de copii și de țară, deschideți ochii și vedeți că în secolul în care trăim, și în secolii în care vor trăi copiii voștri, sunt locuri onorabile în toate profesiunile. Astăzi nu mai există altă bază de distincțiune, decât inteligența; nu mai poate fi altă linie de demarcațiune între oameni decât cea însemnată de către educațiunea morală și intelectuală a fiecăruia; nu mai există și nu mai poate exista altă distincțiune decât aceea ce-și trage fiecare prin purtarea și prin folosul ce aduce în societate.

«Pământul va produce spini și ciulini, vei mânca pâinea «ta după sudoarea frunții tale, până ce te vei întoarce în «pământ» sunt cuvintele prin care creatorul dă omului libertatea; cuvintele cu care omul fizic devine om intelectual, om moral. Munca este dar cea dintâiu condițiune a averii și a libertății; dar voim fiecare să ne suim sus pe scara socială, este în firea noastră a oamenilor să aspirăm la o stare bună, să avem ambițiune, să voim fiecare să avem profesiunea cea mai onorată; dar care sunt profesiunile onorabile și înalte? Aici e cestiunea. Intr'un mod absolut, profesiunile nu sunt mai onorabile, mai înalte unele decât altele; într'un mod relativ însă putem zice că profesiunea cea mai onorabilă este, pentru fiecare, aceea pe care suntem mai în stare a o îndeplini bine, aceea prin care putem să aducem mai mult folos societății, familiei și amicilor noștri. Erorile și prejudițiile, care adesea rătăcesc opiniunea, ne fac să credem că funcționarii statului sunt mai sus decât bancherii, pe aceștia îi punem mai presus decât pe arendași și pe comercianți, pe care la rândul lor îi considerăm mai presus decât pe meșteri și pe muncitorii de pământ. Dar oare trebuie ca negreșit să judecăm pozițiunea ce voim să ne facem după ceea ce crede lumea? Nu este mai drept și mai bine să o judecăm după gradul de inteligență ce trebuie să aducem la exersarea profesiunii ce luăm, și după întinderea mijloacelor de care dispunem ca să o îndeplinim bine și cu demnitate? Ne uităm la strălu-

cirea ce înconjoară o profesiune și nu observăm că omul face profesiunea, iar nu profesiunea pe om. Omul superior poate ridică și ilustra meseria cea mai modestă, cea mai umilă. Watt ¹⁾ nu eră decât un fierar.

Să căutăm mai cu deosebire la gravitatea datoriilor ce prescrie profesiunea ce voim să dăm copiilor noștri, la importanța datoriilor ce le impune și la mărimea rezultatelor ce vor putea dobândi pentru dânșii și pentru țară; să căutăm să nu-i expunem a nu putea duce greutatea sarcinei ce le impunem, ci din contră să îngrijim să fie în stare a domina pozițiunea ce le facem. Mâna lui Dumnezeu conduce și protege geniul; să nu ne temem că s'ar putea vre odată îneca talentul: în secolul în care trăim el se ridică singur din ori ce adâncime. Peel era un postăvar. Lincoln un tăietor de lemne și Johnson un croitor. Modestele lor condițiuni, umilele lor profesii, opritu-i-au de a se sui la înălțimea ²⁾ dela care erau să illustreze numele și țara lor?

Este însă trist a vede a pe cel care fără voia lui Dumnezeu se sue acolo unde nu-l chiamă puterile sale intelectuale și morale; nenorocitul nu-și poate îndeplini misiunea cu demnitate, se expune a fi de răs și devine rușinea nației și a familiei sale.

Secolul în care trăim este realizarea progresului social condus de progresul raționalismului, progres la care au lucrat toți oamenii de valoare, filozofi și eroi. Acest progres își are sorgintea lui în muncă.

---

¹⁾ *Watt* (citește *Uat*) (1736—1819) Scoțian; acela care a conceput principiul mașinii cu aburi.

²⁾ *Robert Peel* (citește *Pil*) (1788—1850) a fost un mare om de stat englez; *Abraham Lincoln* (1809—1865) a fost unul dintre cei mai însemnați preșidenți ai republicii Statelor Unite americane; *Andrew Johnson* (citește *Gions'n*) 1808-1857), alt preșident al aceleș republicii.

CREDITUL

Se dă aci o chestiune din *Convorbirile economice*: creditul (1864). E un admirabil model de vulgarizare, care arată talentul și dibăcia cu care știe să facă atrăgătoare și lesne de înțeles chestiunile cele mai aride.

Un amic al meu cam cioban, cam plugar, care noaptea întrebă stelele cum se învârtesc și unde merg, și dimineața cercetează vânturile și norii ce au de gând să facă peste zi și peste săptămână; om care nu este în stare să ne spuie ca răposatul Mateiu dela Drôme¹⁾ zilele de ploaie, de soare, de frig și de cald ale anilor viitori, dar care poate spune intențiunile cerului de azi până mâine; om prost, cum se zice, adică neînvățat în școală, care nici nu știe nici citește, dar care în realitate știe mai multe decât mulți docti, fiindcă cugetă și raționează; simplu în obiceiurile lui, trăește din spinarea oilor și din grăsimea pământului, poartă opinci, zeghe și căciulă de oaie; om fără eresuri și fără prejudețe care nu crede nici în Iele nici în Rusalii, lucrează marțile și joile după Paști; când vine în București, trage la mine acasă ca la dânsul, fără să ție în seamă cele ce i se cântă despre ura și despre gelozia ce trebuie să existe între el și mine. Suntem amici din copilărie și nici revoluțiunea dela 1848 nici convențiunea dela Balta-Liman, nici convențiunea dela 1858, nici plebiscitul, nici dispozițiunea rurală dela 1864 nu au putut altera sentimentele de afecțiune reciprocă dintre noi.

Alatieri ieșind din casă, pe la amiază l-am găsit la poartă, admiră pasul măreț cu care funcționarii se duc pe la ministerele respective. Se luă cu mine până în strada Doamnei. În dreptul caselor lui maior Mișa îl lăsași și intrai la cantorul d-lui Poumay; peste două minute eram iarăș lângă el.

— Nu l-ai găsit acasă, se vede, îmi zise.

— Ba acasă, Manco; dar nu am putut cumpără; îmi cere prea scump.

Și intrai alături la cantorul d-lor Halfon și fii. Două vorbe și eram iarăș lângă amicul meu.

¹⁾ *Mateiu de la Drôme* (1807—1865), publicist francez, autor al unui vestit calendar, care publică și prevestiri despre timp și care eră răspândit în toată Europa.

— Scump și aici; prea scump, îi zisei.

— În piața Sf. George, iar îl lăsai și mă urcai la Banca Otomană; peste zece minute mă coboram fiind în mână o hârtie galbenă.

— Am găsit, și-am cumpărat.

— Dar ce-ai cumpărat?

— Am cumpărat un credit, am cumpărat bani, ca să-i trimit la Londra.

— Cum ai cumpărat bani? Banii nu se cumpără; or ai vândut grâu?

— Ba nu, i-am cumpărat tot cu bani!

Ciobanul se uită la mine ca un om care crede că n'a auzit bine. Știind cu cine am aface, mă gândii că nu am să scap cu una cu două de curiozitatea lui Manea, și mă hotărîi a-i desvoltă și a-i explică întreaga teorie a creditului, a-i face un mic curs asupra schimbului, asupra băncilor, polițelor, biletelor la ordine, cecurilor, conosementelor sau warantelor, etc. Deși aceasta a fost o conversație între doi oameni simpli și despre lucruri pe care toți le știm, am crezut însă că poate ar fi bine să o scriu pentru unii din bărbații noștri care scriu și vorbesc despre finanțe și a căror scrise și zise citindu-le și auzindu-le, lasă bănușeala că dumnealor ar crede că depe o oaie s'ar putea tunde mai multă lână decât crește într'un an, că un om poate bea și mânca mai mult decât îi este venitul și că Statul poate fi bogat și puternic când indivizii care îl compun sunt săraci și slabi.

Iată acea conversațiune peripapetică:

— Prăvăliile în care am intrat, dragă Maneo, sunt prăvălii de bani. Marfa ce se află într'insele sunt banii. Acolo se vinde și se cumpără bani. Magazia se numește *banca* și negustorul *bancher*. Zicem *zaraf*, întocmai precum zicem bogasier, marchitan, lipscan, etc. Treaba ce mi-am făcut cu acel din piața St. George este că peste zece zile aveam să plătesc la Londra opt sute de galbeni fabricantului dela care am luat mașina de treerat, pe care ai văzut-o lucrând astăzi vară la moșie. Am cumpărat-o cu credit, pe datorie, adică cu făgăduială că peste un an să-i dau banii; acum peste zece zile se împlinește sorocul și am cumpărat hârtia aceasta ca s'o trimit fabricantului chiar astăzi prin poștă. El îndată

ce va înfățișa-o la un bancher anume către care scrie, va primi opt sute de galbeni.

Dar o să-mi zici poate că de ce nu m'am dus cu banii drept la poștă în loc de a alerga la bancher? Trebuie să-ți spui că chiar de așa fi avut bani bătuți tot nu i-aș fi trimis prin poștă; ar fi trebuit să fac grop, gropul să-l pecetluiesc cu o mulțime de peceti, să fac declarații și alte multe formalități; și după toate acestea să plătesc și $\frac{1}{2}\%$, adică patru galbeni ca să mi-l ducă până la Londra; în vreme ce la bancher nu am plătit nimic, și iată cum: El având neconținut daraveri cu bancherii din Londra, are ordine să plătească aici mai mulți bani în socoteala lor, bani ce acei bancheri au primit acolo dela mai mulți negustori cari trimit sau scriu să le cumpere d'aici grâne sau sămânță de gândaci, și căroro le-a dat polițe ca să le numere banii în București, ca cu acei bani să plătească proprietarilor sau plugarilor dela care iau acele produse. Pe de altă parte bancherul de aici trage polița asupra corespondenților săi de acolo pentru banii ce el primește dela negustorii de aici, cari au să plătească la Londra, manufacturile ce aduc de acolo. Aceste hârtii, aceste polițe, se numesc *schimb*. Dacă nu ar fi schimbul între două piețe, între două târguri cum am zice, ar fi trebuit ca bancherii de acolo să trimită banii aici prin poștă, ceea ce ar fi pricinuit mari cheltueli de transport, de cel puțin câte o jumătate de galben de fiecare sută. Bancherul la care am fost, având multe plăți de făcut aici în socoteala celor dela Londra, a fost foarte bucuros să-i dau opt sute de galbeni ca să-i plătească la Londra pentru mine, cui voiu voi eu; l-am scutit de plata de patru galbeni la poștă: a cumpăral banii mei cu hârtia ce vezi în mâna mea. Din parte-mi dând banii bancherului în loc de a-i trimite prin poștă am scutit și eu o cheltueală de alți patru galbeni; cu modul acesta treaba se face tot așa de bine și scutim și unul și altul câte patru galbeni. Să nu crezi însă că poți găsi totdeauna asemenea hârtii la bancheri, fără plată; aceasta atârnă dela starea schimbului. Schimbul cu Londra se poate face fără plată, *al pari, pe tocmă*, cum se zice, când se cere acolo tot atâți bani de la București câți se cer și aici dela Londra; însă când acolo se cer d'aici mai mulți bani, bancherul poate să fie silit a-ți

plăți și un *agio*, un *baș*, pentru bani. Prețul schimbului între două piețe se regulează în toate zilele întocmai ca prețul oricărei mărfi.

Dar să-ți spun una: nu aveam în pungă bani bătuți nici măcar un sfant; în loc de bani am dat bancherului două polițe dela arendașii cărora le-am bătut grâul cu mașina mea; una de trei sute și cealaltă de cinci sute de galbeni; am vândut bancherului acele două polițe platnice la 1 Septembrie viitor. Mi *le-a scontat*, cum se zice, le-a primit drept bani, scăzându-mi din sumele scrise în ele dobânda pe trei luni, de azi până la 1 Septembrie, termen la cari acei arendași au să plătească polițele lor. Ei le vor plăti atunci bancherului, iar nu mie; căci acum el este proprietarul acelor polițe pe cari le-a cumpărat dela mine cu această hârtie.

DIN TRECUTUL ȘCOALEI ROMÂNE

În anul 1884 Ion Ghica adună într'un volum scrisorile sale adresate către Alecsandri și publicate prin reviste.

Acestea formează opera cea mai de valoare a autorului. În această colecție se cuprind bucăți cu subiecte variate. Unelc sunt adevărate pagini de istorie politică culturală sau socială (Domnia lui Caragea, Școala acum 50 de ani, Din timpul zaverei, O călătorie dela București la Iași, Dascălii greci și dascălii români); altele sunt expuneri ale ideilor sale politice, economice (Libertatea de altă dată și cea de acum, Insula Prosta); altele sunt memorii, prețioase amintiri personale (Tunsu și Jianu, Poleovnicul Const. Ceganu, Generalul Coletti, Căpitanul Laurent).

Urmează ael principalele pasagii din scrisorile «Dascălii greci și dascălii români» și «Școala română acum 50 de ani».

Iubite amice,

Îți mai aduci aminte, amice, de

...vremea cea frumoasă
Chind un dascalos grecos
Inarmat c'o varga grosa
Paradosa faneros
Aritmetichi
Ke gramatichi
Ke istorichi¹⁾

¹⁾ Versuri dintr'o piesă a lui Alecsandri «Nunta țărăneasă», în care figurează un tip de dascăl grec. *Paradosà* = *învăță*. *Faneros* = clar.

Cu domniile fanarioșilor se introdusese în țară o mulțime de dascaleci (loghiotati), ca institutori prin casele boierești. Ei învățau pe coconaş să vorbească în limba Fanarului cu Vodă și cu marele postelnic, când s'or face mari.

N'am apucat pe dascălii cei iluștri: pe Lambru Fotiadi, pe Vardalach, pe Comita, cari purtau ișlic și ciacșiri, dar am cunoscut pe vestitul Kirkireu, de soioasă memorie, care crescuse pe Banul Manolache Băleanu și l-a dădăcit până la moarte; am văzut pe elegantul Mitilineu, cu un ochiu la făină și cu altul la slănină, cu pălăria în forma tingirii, largă în fund de două ori cât diametrul capului și pusă pe o ureche; el, după ce isprăvise pe Niculache și pe Ștefan Goleșcu, feciorul iui Dinicu Goleșcu, trecuse la Crețulești și la urma urmei se făcuse negustor de ciorbă, hrănind cu o deopotrivă îngrijire și stomacul și spiritul tinerimii care îi încăpea în mână. Am cunoscut pe crudul Corița care bătea pe verii mei de-i zvântă. Am *parastisit*¹⁾ pe fiii lui Brutus cu epicul Aristia și am trăit un an întreg la Paris cu blajinul Likeardopolu, care cântă din *Norma* pe psaltichie.

Dela zaveră ei lepădase lebadeaua și tombatera²⁾ și se îmbrăcase nemțește; purtau mai toți frac cafeniu deschis cu coatele lungi până la glezne și bumbi de alamă, pantaloni verzi, strimți pe picior, jiletcă vărgată, cravată liliachie și guler scrobrit băț, nalt peste urechi.

Metoda și proqramul lor de învățătură eră acelaș pentru toți. Incepeau cu Eclogarion³⁾. Când ajungeai la scoarța din uamă a cărții, te treceă la *Terpsitèa*, așa se numiă gramatica compusă de prea învățatul dascăl Neofit Duca; îți da de citiai din dialogurile morților lui Lucian și te puneă la tehnologie. Dacă declinai bine numele și conjugai verbul, erai scăpat, dacă nu, *tipto!*⁴⁾ Loghiotatul nu se turbură de înțelegeai sau nu; de știai cine eră Caron, ce eră Stixul și ce putere aveă Joe. După trei sau patru ani ajungeai la Xenofon sau la Plutarh, cu care te deprindeă la sintaxă; potriveai alți trei sau patru ani numele cu adiectivul, cu adverbul și

¹⁾ Explicat.

²⁾ Haina lungă și căciula orientală. ³⁾ Colecție de bucăți alese. ⁴⁾ Cuvânt grec: *bat*.

cu pronumele; de le nimeriai bine, erai scăpat; de nu, *tipto!*..
Nici nu vrea să știe dacă înțelegeai copilăria lui Ciru, de
cunoșteai sau nu locurile pe unde au trecut cei zece mii, sau

Boyardy Kany 15. Septembrie.

Vă trimitem încuviințat lui barabă
asupra proprietății partea care va
fișese dinți trimite prin postea
vostre. Deși am ocaz unică cum
deputații acceptați din partea buclor
cu postea temporară lui abiați ofensă
n'au totuși încă aici. Nu am timp să
răspundă Soluționându-se la scrierea ce
mă scrii pentru că am de scris mult pen-
tru cursul de București Apunși din
partea că pentru ca să fișese ostiabile
lui Eliaș din juralul la Liga des poples
mă cu totul de părerea lui. Nu trebuie
făcut nimic; împotriva părerii mele au
de la Prusa ai scri redactii o scriere pe
care am vădută, dar așa dar mult

Autograf a lui Ion Ghica. 1850
(manuscrisul No. 802 din colecția Academiei).

să caute să te intereseze la viața lui Timoleon sau a lui Epa-
minonda; totul eră, tehnologia și sintaxa să-i fie cu bine, și

te treceà la poeți și în zece ani te da gata *telios*¹⁾. Fără noțiuni serioase de istorie, fără filozofie și fără elemente de matematică, te luà de mână și te duceà într'o Duminică la părinți, zicându-le cu îngâmfare:

— «Băiatul a isprăvit cartea!»

Vestea se duceà din dascăl în dascăl, până la palat: și dacă erai de părinți bogați, Vodă te îmbracă cu caftan și te însurà cu fie-sa, cu nepoată-sa, ori cu vre-o fată din casă uitată de Dumnezeu. Când Dumitrache Buzoianu, fecior de boier bogat din Buzău, a isprăvit cartea, Carageà l-a însurat cu vară-sa Sultànica, pe care ai fi văzut-o și tu. Când Niculache Ghica a ieșit *telios*, Vodă i-a dat pe nepoată-sa Smărăndița, fata Domniței Nastasicăi, și l-a făcut Agă. Când tânărul Manolache Băleanu a fost dus la Curte de Kirhireu, Vodă Șuțu i-a lăsat barbă și i-a dat de nevastă pe fiică-sa Domnița Catinea, înzestrând-o cu moșia orașului Târgoviștea.

Pe când cu dascălii Greci, ziua copiilor începeà cu răsăritul soarelui și se isprăvià pe la două ore după apus. Dimineața dulceată și cafeà, la ameză prânz țapăn cu ciorbă și rasol, după aceea somn un cias, două; după somn iar dulceată și iar cafeà, seara mâncare ș'apoi culcare. Ora cea mai așteptată de copiii erà somnul după amiazi, dacă Grecul nu-ți încuieà ușa ca să nu te poți duce să te joci în curte sau în grădină. Când te închideà nu-ți rămâneà altă scâpare decât de a prinde câteva muște, a le agăță bumbac netors și a le da drumul să se ducă să mângâie nasul adormitului. Grecul se deșteptà furios și, ca să poată dormi în pace, îți deschideà ușa.

Pe când cu dascălii greci, feciorii de boier învățau românește numai din întâmplare și pe apucate, și unii nu învățau nici de cum. Imi plăcè să ascult pe logofătul Matache, seara, când citià viețile Sfinților sau faptele lui Alexandru Machedon, călare pe Ducipal, care s'a bătut cu Por împărat și cu pasările cu ciocul de fer; deși nu înțelegeam prea bine povestirile lui Arghir cel frumos, dar l-am citit de mai multe ori. Petrache Nănescu, un secretar al tată-meu, fost elev al lui Lazăr, numai

¹⁾ Cuvânt grec: *perfect*.

în câte-va seri mă învățase să scriu românește; citiam slova cea mai ciococască și scriam cu trei aruncături pe d'asupra.

Transițiunea dela școala grecească la cea franțuzească și la românească începuse de mult, încă din timpul revoluției franceze, cu Laurençon, Ricordon, Colçon, Mondoville, etc. toți conți și marchizi emigrați, transformați în dascăli. Pe la anul 1806 când au venit Muscalii, mai mulți tineri și mai multe fete de boier vorbeau franțuzește.

Ca Lazăr, cu domnia lui Grigore Ghica, cu Eufrosin Poteca, cu Costache Moroiu, Simion Marcovici, Petrache Pœnaru, școala românească și-a luat avântul. Școlile străine ale lui Lambru, Vardalach și Vaillant s'au prefăcut în școli naționale sistematice cu sute de profesori de istorie, de filozofie, de matematici, de limbi străine vii și moarte.

. . . . .

Pe când în școala dela Măgureanu vestiții eliniști Lambru, Comita, Vardalah și Neofit, emulii lui Corai, predau tinerilor greci și feciorilor noștri de boier Memorabilele lui Socrate, Phedon și Metafizica lui Aristot ¹⁾; pe când banul Brâncoveanu discută cu puristul Duca în limba lui Tucidid ²⁾ Apoptegmele lui Hippocrat ³⁾ și Ariometria lui Archimed ⁴⁾, și se munciau să izgonească din limba greacă toate cuvintele câte nu erau curat atice, puecum unii din învățații noștri caută să curețe limba română de tot ce nu se termină în — *ciune*, la biserică la Udricani, la sfântul Gheorghe și la Colțea se auziă glasul ascuțit al câtorva copii cari strigau în gălăgie pe

on, mislete, ucu: omu
pocoiu, on, mislete, ucu: pomu.

Băieții mai înaintați la învățătură, când voiau să-și zică

¹⁾ Opere rămase din vechia literatură greacă: prima scrisă de *Xenophon* istoric, filozof și general (430—352 înainte de Hr.); a doua de *Platon* (427—348 în. de Hr.): a treia de *Aristotele* (384—322 în. de Hr.).

²⁾ Vestit istoric grec (460—395 în. de Hr.).

³⁾ Maximele lui Hippocrat, medic vestit din vechia Grecie (pe la 400 în. de Hr.).

⁴⁾ Cercetările vestitului matematic și fizic grec Arhimede (286—212 în. de Hr.).

cevă care să nu fie înțeles de profani, comunicau între dânșii astfel:

az, iotă, lude; az, pocoiu, rătă, ucu, năș, est ¹⁾

și celălalt îi răspundeà:

naș, est, buche, az, tferdo, est, pocoiu, on, pocoiu, az ²⁾.

Cei dela bucoavnă râvniau la dânșii cum vorbeau păsărește. Dascîlul Chiosea, bătrân cu antereu de calemcheriu ³⁾, la cap cu cauc de taclit ⁴⁾ vârgat cu cearșaf alb, se plimbà pe dinaintea băieților înarmat c'o vargă lungă, arzând când pe unul când pe altul, după cum i se părea; se oprià dinaintea fiecăruia, la unii le ascultà lecția, la alții le mai adăogă câte un *ucu scurt* pe ici pe colea, sau câte o aruncătură două pe deasupra, ca să fie slova mai ciocoească. Apoi să fi dus sfântul pe vreunul să nu-și știe lecția, ca dacă nu-l ajungeà cu nuiaua, apoi scoteà imineul din picior și-l asvârlià după dânsul cu «Fir'ai al dracului cu tat'o și cu mă-ta că n'ai învățat *matima* ⁵⁾»...

De pe la de-al de Chiosea ieșiau dieci de vistierie, calemgii ⁶⁾; la de-al de el au învățat să scrie românește Logofătul Greceanu, Văcăreștii, Anton Pann, Nanescu, Paris Momuleanu, etc.

La școala noastră din Udricani, școală sub albastrul cerului, pe prispa bisericii, când plouà, copiii se ghemuiau în odaia țârcovnicului jos pe cărămizi sau în clopotniță; citiau și scriau pe genunchi și pe brânci.

Prin prejurul bisericii, în mahală, printre livezile de meri, de peri și de duzi, se zăriau vre-o zece cincisprezece învelisuri cu streășină ieșită ca o umbrelă, sub care locuiau câțiva cavafi, croitori, ișlicari și cojocari; aceștia când plecau la

¹⁾ Ai la prune.

²⁾ Ne bate popa.

³⁾ Un soi de postav.

⁴⁾ Fâșie de ștofă cu care se legau la cap.

⁵⁾ Cuvânt grec: *lecție*.

⁶⁾ Scriitori, caligrafi.

prăvălie, își trimiteau copiii la dascălul Chiosea, ca să nu ștângărească pe uliță și ca să învețe să ție ison cântăreților din strună, să citească Apostolul, să zică Tatăl nostru și Crezul și să meargă de-a îndărătele cu sfeșnicul într'o mână și cu cădelnița în cealaltă dinaintea preotului când ieșia cu sfintele daruri. Le plăteau ce pe apă nu curge; dascălul Stan de exemplu, cel mai bine plătit din toți, avea câte douăzeci de parale ¹⁾ de copil pe lună, și mai avea și dela biserică tain de mălaiu, de fasole și de lemne.

Din acele școli își recrutau bisericile preoți și cântăreți; acolo boierii căutau băieți pe cari îi luau în casă pe procopseală, de acolo a ieșit Chiru dela biserică Enii, Dumitrache Bondoliu, tata reposatului Vlădică Calistrat, Unghiurliu dela Sărindar, Costache Știrbu dela Sf. Ioan de lângă pușcărie și Petre Efesiu, care mai în urmă a ajuns cântăreț în strana din dreapta la Patriarhie. Acolo au fost dați la învățătură Anton Pann, Petrache Nănescu, Nicolae Alexandrescu, Paris Momuleanu, Marin Serghiescu, etc.

Pe Nicolae Alexandrescu, cum l-a auzit Grigore Ghica, l-a luat în casă, îl plimbă cu dânsul noaptea în butcă dinainte, de-i cântă cântece de lume. Când Grigore Ghica s'a făcut Domn, Nicolae Alexandrescu a ajuns cafeji-bașa.

Când a venit în București dascălul Lazăr, băieții dela Udricani, dela Sf. Gheorghe, dela Colțea și dela toate bisericile au golit acele școli și au alergat la Sf. Sava cu Petrache Poenaru, cu Eufrosin Poteca, cu Simeon Marcovici, cu Pandele, cu Costache Moroiu și cu mulți alți tineri din școala grecească; mai în urmă unii au fost trimiși în străinătate la Pisa, la Viena, la Paris și s'au ilustrat ca profesori și ca înalți funcționari, alții s'au făcut cântăreți. Anton Pann a devenit Anton Pann, și cei mai mulți s'au adăpostit prin curțile boierești ca grămățici, vătafi de curte, stolnici, trăind pe bere și pe mâncare fără grijă de ziua de mâine.

¹⁾ 40 bani, sau 4 lei 80 bani pe an.

CURENTUL LATINIST

Secolul XVIII, în istoria Românilor, este caracterizat de oparte — în principate — prin dominațiunea grecismului, de alta—în Ardeal—prin manifestările *școalei ardelen.* Această școală, care-și găsește începutul în actul religios politic, cunoscut sub numele de «unirea cu biserica papală», se manifestă prin scrieri și prin polemici în cari se susține latinitatea limbii și a neamului românesc. Ideile acestea nu-și mărginiră efectul în Transilvania, ci se propagară peste munți în ambele principate, dând naștere unui *curent literar*, care se numește *curentul latinist.*

Propagarea ideilor acestora s'a realizat prin oameni și prin scrieri.

Prin oameni s'a făcut:

- a) prin tineri cari au mers să studieze în școlile de peste munți;
- b) prin profesori cari au venit de peste munți în principate;
- c) prin raporturi personale între oamenii maturi, stabilite cu ocazia tipăririi în Transilvania a unor cărți scrise în principate.

a) La începutul secolului XIX în principate nu se putea dobândi în școală o cultură mai serioasă decât dacă se făcea în limba grecească: profesorii greci erau peste tot și mai bine plătiți, aveau și rol mai însemnat și erau și oameni mai învățați; au fost unii cari au făcut lucrări importante pentru știința limbii grecești, ca Lambru Fotiadi, Vardalah, Comita, ș. a. Invățătura românească eră redusă la citire și scriere și la lectura cărților bisericești, iar alte studii nu se

făceau. De aceea cei cari voiau să dea fiilor lor o cultură mai îngrijită și nu-i puteau trimite prea departe în țările apusului, îi trimeteau la școlile din Ardeal, mai ales la Brașov și la Sibiu. Putem citi ca exemplu pe *Grigore Pleșoianu*, fost profesor la Craiova, traducător vestit în epoca dintre 1830—1840, care și-a făcut studiile la Sibiu¹⁾.

b) Se înțelege însă că numărul acestor tineri, trimiși de-

Aaron Florian
(portret dela liceul Sf. Sava)

Gavril Munteanu
(No. jubilar al «Gazetei Transilvaniei» din 1908)

parte de familiile lor eră relativ mic, iar cei mai mulți părinți doriau să aibă chiar în țară școli organizate mai bine. De aceea au început unele familii bogate să aducă profesori din Ardeal, iar cărmuirea să cheme și ea asemenea oameni la școalele publice.

¹⁾ *Grigore Pleșoianu* a fost profesor la Craiova; apoi a practicat ingineria. A tradus pe *Telemac* a lui Fénelon, (1831), *Anetă și Luben* de Marmontel (1829), ș. a. A făcut și o mică enciclopedie științifică: *Cele dintâiu cunoștințe* (1833), precum și *Abecedare* pentru limba română și pentru cea franceză (1828, 1833); ș. a.

Astfel, la 1818, episcopii școlilor din Valahia așează la Sf. Sava profesor pe ardeleanul *Gh. Lazăr*, care venise cu doi ani mai înainte în țară. La 1820, când Mitropolitul Veniamin Costache vrea să reorganizeze seminarul dela Socola roagă pe Gh. Asachi să-i găsească profesori noi și acesta aduce din Transilvania pe *Vasile Pop*, *Vasile Fabian* (Bob). *Ion Cristea* și *Ion Mânfi*.

După 1821, numărul acestor profesori se face și mai mare. La 1826 *Florian Aaron*¹⁾ e chemat de boierul Dinicu Golescu și întemeiază la Golești o școală de băieți; iar după moartea acestuia trece la București la Sf. Sava, ocupă postul de revizor școlar și după 1848 din nou profesor la Sf. Sava și membru în consiliul superior al instrucțiunii. La 1830 vine în Muntenia *Moise Nicoară*; iar în Moldova *Samuil Botezat*, care rămâne până la moarte în Iași și e admis între boieri, dobândind titlul de serdar. La 1833 *Damaschin Bojincă* vine ca juriscult în Iași și în două rânduri funcționează ca director la Seminarul dela Socola²⁾. La 1834 *Eftimie Murgu*, începe a predă filozofia la Iași, iar peste 2 ani trece în București, unde are prilejul să fie profesorul lui Nicolae Bălcescu. La 1835 vine în Muntenia *Nicolae Bălă-*

¹⁾ *Florian Aaron* (1805—1887) a studiat la Pesta, a venit la Golești în 1826, iar în 1836 a trecut ca profesor la București la Sf. Sava. A luat parte la mișcarea Românilor Ardeleni în 1848. Intorcându-se în România, a fost iar profesor la Sf. Sava și membru în consiliul superior al instrucției. A publicat mai multe cărți didactice precum: *Catchisme*, (diverse edițiuni din 1834 până la 1877), *Istoria lumii* (1846), *Istoria sacră* (ediții 1835—1883), *Istoria principatului Țării Românești* (în 3 volume 1835—1839), *Dicționar francez-român* cu P. Poenaru și G. Hill (1840).

²⁾ *Damaschin Bojincă* (1801—1866) a făcut studii juridice în Pesta; a venit în Moldova în 1830 ca juriscult la departamentul dreptății; între 1834—39 și 1840—41 a funcționat ca director al Seminarului «Veniamin». El a tradus anexele la ediția din 1834 a istoriei lui Petru Maior; a publicat între altele: *Anticele Românilor*, 2 vol. Buda 1832—33.

șescu,¹⁾ care ajunge profesor la seminarul din București. La 1836 vin *G. Fontanin*²⁾ la Craiova, *Gavriil Munteanu*³⁾

I. Maiorescu
portret publicat în «Revista Nouă»

G. Fontanin
(portret din colecția Academiei)

la seminarul din Râmnic și *Ion Maiorescu*⁴⁾ la școala pri-

¹⁾ *Nicolae Bălășescu* născut în ținutul Sibiului; a venit în București în 1835 ca profesor la Seminarul Mitropoliei, a fost călugăr la Cernica, a luat parte la mișcarea din Ardeal în 1848, fiind chiar membru în unul din comitetele conducătoare. Principalele sale lucrări sunt: *Gramatică română* (1848); *Dicționar latino-român* (1846).

²⁾ *George Fontanin* (1825—1866) a studiat la Sibiu, la Pesta și la Viena. A fost profesor de limba latină la Craiova, a publicat o carte de *geografie* (1855). A fost membru al Academiei.

³⁾ *Gavriil Munteanu* (1812—1869) după ce a funcționat ca profesor la seminarele din Râmnic și din Buzău, a trecut la 1850 ca profesor la gimnaziul din Brașov. Intre 1853—1859 a fost și director. Principalele scrieri; *Werther* de Goethe, trad. (1842), *Dicționar german-român* (1853), *Carte de lectură* (1857, 1861, 1866), *Gramatică română* (1860, 1863, 1870), *Geografie* (1864), *Odele lui Horațiu*, trad. (1868), *Operele lui Tacit*, trad. (1871).

⁴⁾ *Ion Maiorescu* (1811—1864) a studiat în Blaj, Cluj, Pesta și Viena, a venit în țară ca profesor la școala din Cerneți, apoi a trecut profesor la gimnaziul

mară din Cerneți. Cel dintâiu rămâne peste 30 de ani director al liceului, Munteanu se duce la Brașov și la înființarea societății academice, este numit membru al ei; iar Maiorescu trece la liceul din Craiova, apoi la Iași la seminarul «Veniamin», în fine ajunge directorul Eforiei școalelor. La 1838 avem pe *David Almășeanul*, la seminarul din Râmnic, iar în 1840 vine *A. T. Laurian* în București, unde redactează în unire cu Bălcescu «Magazinul istoric», trece la Iași după 1848, organizează școlile din Moldova și în 1858 revine la București și stă până la finele vieții în fruntea activității școlare, fie ca profesor la universitate, fie ca membru al consiliului permanent de instrucție¹⁾

Cum văzurăm, acești bărbați continuă opera lor și după 1848, în care vreme veniră și alți profesori și scriitori de peste munții, dintre cari cei mai însemnați sunt: *Simion Bărnuț*,²⁾ care a fost profesor de drept și filozofie la uni-

din Craiova, iar în curând a fost numit inspector al școalelor din acel oraș. În 1848 a fost trimis de guvernul provizoriu al Țării Românești la Frankfort, unde eră adunată dieta Germaniei. Intorcându-se, mai târziu a fost director al Eforiei. A călătorit la *Românii din Istria* și a publicat un studiu asupra lor (1874; Ed. 2-a 1900). A publicat și 2 rapoarte asupra stării școalelor (1860, 1861).

¹⁾ *Aug. Treb. Laurian* (1810—1881) a studiat la Sibiu, la Cluj și la Viena; a venit în București pe la 1840 ca profesor la Sf. Sava. La 1848 a luat parte, în comitetul conducător, la mișcarea Românilor în potruva Ungurilor. Mai târziu s'a dus în Moldova ca inspector al școalelor, a tipărit cronică lui Șineai. Venind apoi în București, a fost profesor la facultatea de litere, membru în consiliul permanent al instrucției, membru fondator al Academiei. A publicat foarte multe serieri, dintre cari cităm: *Încercare critică asupra originii limbii române* (în latinește, Viena 1840), diferite cărți despre *Istoria Romanilor* (1846, 1853, 1863, 1873) și despre *Istoria Românilor*, fie desvoltate, fie pentru școală (1856, 1857, 1861 și alte ediții până la 1875); manuale de *cosmografie și geografie* (1854—1857), manuale de *filozofie* (1846, 1847); în fine *Dicționarul și glosarul limbei române* (1871—1876) cu Massim.

²⁾ *Simion Bărnuț* (1808—1864) a studiat la Blaj, la Sibiu și mai târziu la Pavia. A fost profesor în Transilvania; a fost unul din cei mai activi conducători ai Românilor în luptele lor contra Ungurilor în anii 1848—1849. În 1854 veni ca profesor la gimnaziul din Iași, apoi trecu la Universitate. Opera lui cea mai cunoscută este *Discursul* ținut la adunarea din Blaj (3 Mai 1848). După moarte s'au publicat mai multe serieri, dintre cari cităm: *Dreptul Public al Românilor* (Iași 1867).

versitatea din Iași, *Ștefan Micle*, care a fost profesor de matematici la aceeași universitate, *Dionisiu Marțian*, care a înființat serviciul statistic¹⁾; *Al. Papiu Ilarian*²⁾, care a publicat documente și cronici și a fost chiar ministru de justiție în guvernul lui M. Kogălniceanu 1864.

c) La începutul secolului XIX erau puține tipografiile în principate și rău înzestrate; de aceea mulți autori își tipăreau lucrările lor peste munți, fapt care a dat naștere la călătorii sau măcar la corespondențe personale cerute de asemenea împrejurări. Astlel *Eufrosin Poteca*³⁾ din București, tipărește la Buda traducerea unei cărți de logică și de etică; *Gr. Pleșoianu* din Craiova tipărește la Sibiu traducerea lui Telemac de Fenelon și alte scrieri; *Stanciu Căpățâncanu*⁴⁾ din Craiova, de asemenea tipărește o parte din cărțile sale la Sibiu; *Simion Marcovici*⁵⁾ din București tipărește o lucrare a sa tot la Sibiu; același lucru face călugărul din Iași

¹⁾ *Dionisie Marțian* (1829—1879) a studiat în Cluj, în Blaj, în Viena. Venind în țară, a întemeiat serviciul statistic și a publicat diferite scrieri relative la aceste chestiuni: *Economia socială* (1858), *Coloniștii germani și România* (1860), *Proprietatea și naționalitatea* (1866).

²⁾ *Alexandru Papiu Ilarian* (1823—1879) a studiat în Transilvania și în Italia; a luat parte la mișcarea din Ardeal în 1848. Venind în țară, a fost profesor la facultatea juridică din Iași, magistrat la curtea de Casație din București și în 1864 ministru în cabinetul lui Mihail Kogălniceanu. A publicat scrieri istorice și juridice: *Istoria Românilor din Dacia superioară* (1852), *Independența constituțională a Transilvaniei* (1861), *Texaur de monumente istorice* (1862—1864), *Viața lui G. Șincai* (1869).

³⁾ *Eufrosin Poteca* (1786—1859) a studiat în țară, apoi la Paris și în Italia. Călugăr de tânăr, a fost profesor la Sf. Sava, apoi a trecut egumen la mănăstirea Motru din Dolj. A lăsat câteva scrieri, mai ales traduceri, dintre cari cităm: *Cuvinte pangirice* (1826), *Logica și Etica* (1829), *Mănăstire al pravoslavnicului Hristian* (1832), *Catchism* (1839).

⁴⁾ *Stanciu Căpățâncanu*, profesor în Craiova, a fost unul din traducătorii cei mai harnici. A tradus *Măriră Romanilor* a lui Montesquieu (1830) ș. a.

⁵⁾ *Simion Marcovici* (1790—1877), a studiat în țară și străinătate, a fost profesor la Sf. Sava și efor al școalelor. A lăsat multe și însemnate traduceri: *Belisarie de Marmontel* (1834), *Noaptea lui Yung* (1835), *Gil Blas de Lesage* (1837), *Filip și Orest*, tragedii de Alfieri (1847), precum și un *Curs de retorică* (1834).

*Ghermano Vida*¹⁾ cu gramatica sa franceză, pe care o tipărește la Buda (1833). La Sibiu tipărese scrieri de ale lor *Gheorghe Ioanid*²⁾ din București, *Ion Gherasim Gorjan*, traducătorul Halimalei³⁾, *Gheorghe Săulescu*⁴⁾ din Iași, *Anton Pann*

Gheorghe Ioanid
(portret la liceul Sf. Sava)

I. G. Gorjan

din București; ba și un Almanah al statului țării Românești (pe 1836) este tipărit la Buda.

¹⁾ *Ghermano Vida*, călugăr, a fost profesor la seminarul «Veniamin Costache» din Iași între anii 1843—1851.

²⁾ *Gheorghe Ioanid*, a fost profesor la Sf. Sava. A lăsat câte-va scrieri: o gramatică elinească (1843), un dicționar eleno-român (1864) și un *tractat de morală* (1859).

³⁾ *I. Gherasim Gorjan* a fost institutor în Vălenii-de-Munte și a murit la 26 Octomvrie 1857. A publicat mai multe *calendare* și a tradus (din franțuzește) *Halimă*, vestita povestire arabică. Prima ediție s'a tipărit între 1835—1837.

⁴⁾ *Gheorghe Saulescu*, profesor la Iași, autor al unei colecții de *fabule* (1835), al unui *abecedar* (1832 și urm.) și al unei *gramatici* (1833).

În legătură cu tipografia a fost comerțul cărților, care în primele decenii ale secolului XIX eră în mâna Ardelenilor. Avem date în «istoria școalelor» de V. A. Urechia, de unde se vede că până la 1830, cărțile se vindeau la un loc cu mărfurile de brașovenie.

*

Să examinăm acum propaganda prin scrieri.

E adevărat că urmașii celor trei reprezentanți ai școalelor ardeleni, Micu, Șincai și Maior, nu produc un număr prea însemnat de opere, dar ei au meritul de a fi popularizat unele din ideile marilor scriitori și mai ales de a fi pregătit prin școli legiuni de tineri cari să răspândească aceste idei

Ideile privitoare la limba română și în genere studiul limbii au format obiectul de căpetenie al preocupărilor lor. Gramatica lui *Ion Morariu* (1788), a lui *Radu Tempea* (1797), a lui *Paul Iorgovici* (1799), a lui *Constantin Diaconovici-Loga* (1822), a Episcopului *Alexi din Gherla*, (1826) a lui *A. T. Laurian* (1840) formează trecerea la studiile însemnate ale lui *Timoteiu Cipariu*, care se poate socoti ca părintele filologiei române¹⁾.

Problema pusă de întemeietorii școlii latiniste eră următoarea: limba noastră fiind de origine latină, să se găsească chipul de a arăta aceasta atât prin alegerea cuvintelor cât și prin scrierea lor. După ce întemeietorii discutasese dacă limba română se trage din latina clasică sau din cea vulgară, după ce se admisesese de cei mai mulți ca mai temeinică părerea lui Petru Maior că în latina vulgară trebuie să căutăm pro-

¹⁾ *Timoteiu Cipariu* (1805—1887), a studiat în Transilvania, a fost profesor la Blaj, unde eră și canonic la catedrala greco-catolică. A luat parte la mișcarea din Ardeal din 1848. A fost membru al Academiei Române. A lăsat numeroase scrieri despre limba română: *Elemente de limba română de pe dialecte și monumente* (1854), *Gramatică* (1855, 1869, 1877), *Principia de limbă și scriptură* (1866); culegeri de documente și extrase din autori: *Ale și fragmente* (1855), *Crestomatie* (1858), *Arhiv pentru filologie și istorie* (1867).

totipurile cuvintelor românești, se urmăria acum aplicația practică a principiilor. Această aplicațiune privia ortografia și vocabularul. Și pentru una și pentru alta s'au înfățișat multe și felurite teorii. Toate au avut ca bază ideia că filologul *poate și trebuie să potrivească limba vorbită și scrisă* cu niște *norme fixate* de el. Prin urmare din vocabularul românesc se vor înlătură cuvintele cari nu sunt de origine latină, pentrucă acestea strică fizionomia limbii, iar ortografia va căută să înfățișeze etimologia latină a cuvintelor.

Această idee care a fost mult răspândită în secolul XVIII, când se credeă că limba este o creațiune artificială a omului, s'a dovedit mai târziu a fi greșită, și oamenii de știință ai secolului XIX au stabilit că limba este o creațiune naturală și că viața ei este supusă unor legi cari scapă voinței omenești. Astăzi rolul filologului se mărginește la studierea limbii așa cum se prezintă și la aflarea legilor după cari se îndeplinesc diferitele fenomene linguistice.

Curentul latinist a rămas însă în ideile secolului XVIII și diferitele sisteme ortografice și linguistice ce a produs au înfățișat diferite păreri individuale. Cele mai însemnate sunt: sistemul lui Laurian și sistemul lui Cipariu.

Și unul și altul căutau un punct fix unde evoluțiunea limbii să fie desăvârșită și să dea forma care să rămână păstrată pentru totdeauna. Acel punct trebuia să fie realizat într'o anumită epocă: Laurian credeă că epoca aceea este secolul XII; Cipariu socotia că este secolul XVI. Cel dintăiu realizează acea formă a evoluției desăvârșite numai pe baza unor raționamente filologice pentrucă din secolul XII nu există nici o urmă de limbă românească. Celalt se opria în secolul XVI, fiindcă cele mai vechi texte de limbă română sunt din acel timp.

Și unul și altul înlăturau ideia că limba evoluează *necontenit* și niciodată nu se pot oprî schimbările și nu se poate

stabili forma care să rămână veșnică; totuș Cipariu, pentru a-și putea înfățișa teoria lui, avea nevoie să cunoască vechea limbă românească și dialectele limbii românești, pentrucă pe baza acestora își elădiă construcțiunea, iar nu pe reconstruiri teoretice. El își propune: «a reduce limba la o formă mai «omogenă și mai primitivă; a reînsufleți moartele forme, cu-

A. T. Laurian

T. Cipariu

(portret publicat în «Revista Nouă»).

«vinte și însemnări; a lepădă slovenismele și locul lor a-l «împlini cu termeni luați din dialecte române; a întocmi pe «cele împrumutate după formele ce înfățișează structura limbii, «iar nu după ușurătatea buzelor sau plăcutul urechilor»¹⁾.

¹⁾ Cu ortografia lui Cipariu aceste cuvinte se înfățișează astfel: «A reduce limb'a la una forma mai omogenia, mai primitiva; a reînsufleți moartele forme, cuvete și semnari; a lepeda slovenismii și locul lor a pleni cu termini luați dein dialecte romane; a togmi pe cele impromutate după formele ce ne infaciseza structur'a limbei, era nu dupa liusioritatea buselor seau plăcutulu orechieloru».

Principiile școalei latiniste se găsesc aplicate în diferite scrieri, dintre cari cele mai însemnate sunt: *Gramatica* lui T. Cipariu și *Dicționarul* lucrat în numele Academiei de Laurian și Massim ¹⁾.

Sub impulsul acestei școale s'au dezvoltat și studiile istorice. În afară de faptul că ei se datorește cronica lui Șincai, acel tezaur de informațiuni despre trecutul neamului, mai observăm că alte ramuri ale istoriei se studiază pentru prima dată de Ardeleni sau în unire cu ei. Astfel Laurian se întovărășește cu Bălcescu și stăruiește pentru adunarea tuturor felurilor de izvoare în cari se găsesc mărturii istorice. În «*Magazin istoric*» se publică, pe lângă cronică, articole de arheologice, hrisoave, memorii de călătorie ș. a. Cea dintâiu istorie universală e publicată de Florian Aaron (1846).

Ideile școalei latiniste s'au propagat în principate și prin presă. Aceasta s'a făcut în două chipuri: răspândindu-se ați ziarele de peste munți și apoi colaborând la ele scriitorii din principate.

Presă de peste munți a luat naștere după câțiva ani după ieșirea la lumină a «*Curierului*» lui Heliade și a «*Albinci*» lui Asachi: în 1838 a apărut *Gazeta de Transilvania*, care trăește până azi, și *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, amândouă sub conducerea lui George Bariț ²⁾, care mai târziu și-a asociat diferiți colaboratori.

¹⁾ Ion C. Massim (1825—1877), de fel din județul Brăila, a studiat în țară și la Paris, a fost profesor în București și membru al Academiei. A scris, afară de *Dicționarul* Academiei, o *gramatică elnică* (1850), *gramatică română* (multe ed. 1854—1870), *gramatică macedo-română* (1862).

²⁾ George Bariț (1812—1893) a studiat la Cluj și Blaj; a fost unul din conducătorii mișcării Românilor ardeleni în 1848; întemeietorul presei în Ardeal, a fost membru fondator al Academiei. A lăsat scrieri istorice (*Istoria Regimentului al 2-lea*, 1874, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani*, 3 vol. 1889—1891); *didactice* (*Dicționar germano-român*, 1853; *Idem româno-ungurese*, 1869); *politice* (*Memoriul reprezentanților alegătorilor români*, 1881); *economice*, etc.

În ele, pe lângă partea de informații, se publicau articole asupra limbii și naționalității, scrieri literare și istorice. În paginile acestor reviste, în epoca dintre 1840 — 48, când cenzura severă împiedică libertatea cugetării în principate,

Simion Bărnuț

George Bariț

(numărul jubilar al «Gazetei» 1908)

găsiră adăpost articole de istorie și de politică trimise de *Bălcescu, Heliade, Ion Ghica, C. A. Rosetti*¹⁾, *Gr. Alexandrescu, Costache Negruzzi, Bolintineanu, Al. Donici, Alecu Russo, Cezar Boliac*²⁾, *Mihail Kogălniceanu*.

¹⁾ *C. A. Rosetti* (1816—1885) a studiat în țară; a fost unul din fruntașii revoluției din 1848. În tinerețe s'a ocupat cu literatura, a publicat *poczii* și a fondat ziarul *Românul*. Mai apoi s'a dedat numai treburilor publice și mișcărilor politice. A fost primar al Capitalei și de mai multe ori ministru și președinte al Camerei.

²⁾ *Cezar Boliac* (1813—1880), a studiat în țară și în Franța; a fost unul dintre fruntașii revoluției din 1848. Exilat, el a luat parte la acțiunea emigraților cari voiau să împace pe Românii din Transilvania cu Ungurii. Mai târziu se întoarce în țară, fu deputat și ziarist. A publicat mai multe volume de *poczii* (1835, 1843, 1847, 1857) și articole de *istorie* (*Domnul Tudor*, 1857; *Mănăstirile din România*, 1862, 1863) și de *arheologie*.

Se poate zice că în această revistă s'a făcut înfrățirea între luptătorii pentru libertate și naționalitate din cele două părți ale Carpaților; ea a fost un simbol al *unității culturale a tuturor Românilor dela nordul Dunării*.

Astfel s'au răspândit în principate ideile școalei ardelenе, astfel s'a lățit curentul latinist.

Prin acest curent s'a dezvoltat și îmbunătățit instrucțiunea publică, iar istoriografia a intrat într'o frază nouă de cerc-

Andreiu Mureșlanu
(portret publicat în «Vatra»)

Cezar Bollac
(stampa din 1849)

țări științifice; prin reprezentanții lui s'au făcut cele dintâi cursuri și s'au tipărit cele dintâi cărți de filozofie; între ei s'au născut problemele cele mai mari ale limbii, precum și problema practică a ortografiei cu litere latine și ei au făcut posibile studiile asupra limbii române; în Ardeal în fine s'a produs un mare monument al elocutenței române, vestitul discurs al lui Simion Bărnuț din 1848.

În vremea când influența grecească făcuse să amortească până și conștiința națională, puținii Români cari nu puteau să se împace cu această stare de lucruri, «se uitau—zice Ne-gruzzi—cu dor spre Buda sau Brașov, de unde le veniă pe tot anul calendare cu povești la sfârșit și din când în când

«câte o broșură învățătoare meșteșugului de a face zahăr din
«ciocălăi de cucuruzi sau pâne de cartofe».

Mai puțin fecund în privința literaturii poetice, curentul.

Dimitrie Cichindel

D. Cichindel

Dumitru Cichindel

(portretul pub. de Iosif Vulean în discursul său de
recepție la Academie)

latinist ne dă numai numele fabulistului bănățean *Dimitrie Cichindel*¹⁾ și al lui *Andrei Mureșianu*²⁾, autorului famo-

¹⁾ *Dimitrie Cichindel* sau *Țichindel* (1775—1818). a studiat în Temișoara, a fost profesor și preot. Luptător pentru autonomia școlilor românești din Banat, a avut o viață plină de greutate. A lăsat mai multe scrieri, între cari și *fabule* în proză, imitate de pe scriitorul sârb Obradovici: *Filosofcești și politicești* prin *fabule moralnice învățături*, Buda 1814; Ed. 2-a (de Heliade) Buc. 1838; Ed. 3-a (de I. Rusu) Arad 1885. Extrase s'au publicat în Biblioteca pentru toți.

²⁾ *Andrei Mureșianu* (1816—1863) a învățat în Blaj; a fost profesor la Brașov, apoi funcționar la Sibiu. A lăsat puține scrieri între cari și *roezii*: Brașov, 1862; Ed. 2-a Sibiu 1881.

sului «Răsunset», care a devenit cântul național al poporului. Totuș nu putem uita că printre scriitorii acelei epoci și din acele părți, au fost și *Vasile Aaron*¹⁾ și *Ion Barac*²⁾ cari s'au inspirat din popor și au făcut scrieri în stilul popular ca și Anton Pann al nostru; iar *Ion Budai Deleanu*, printre scrierile sale istorice și de limbă, a compus o poemă eroi-comică (Țiganiada), în care se vede și apropiere de producțiunile poetice europene și inspirațiune din credințele și superstițiile poporului.

Prin aceștia, curentul latinist devine un element fundamental al dezvoltării literaturii românești în secolul XIX.

INFLUENȚA FRANCEZA

Primele începuturi ale literaturii scrise în românește s'au făcut numai când limba română s'a putut emancipă câte puțin de sub stăpânirea limbii slavone, care servise, în curs de mai multe veacuri, ca limbă a statului și a bisericii. În această mișcare de emancipare, i s'a dat într-o câțva ajutor de curentul grec, care a devenit mai târziu el predominant. Acest nou curent strein nu a folosit literaturii românești, pentru că nu se potrivea nici cu spiritul maselor populare, nici cu al celor din păturile mai culte și pentru că acest curent a adus cu sine spiritul grecesc nou, iar nu cultura anticității elene. De aceea puține și de puțină valoare lucrări literare s'au produs în vremea influenței grecești în secolul XVIII.

¹⁾ *Vasile Aaron* (1700—1822) a trăit în Sibiu. Cele mai însemnate lucrări: «*Leonat și Dorofata*» (1815), «*Patimile lui Iisus Hristos*» (1805), «*Piram și Tisbe*» (1807).

²⁾ *Ion Barac* (1772—1848) autorul poemului «*Arghir și Elena*» (1801). De la el avem și o traducere a Halimalci: *O mie și una de nopți*, Brașov 1836—38.

Curentul latinist a produs o mișcare puternică; el a întărit conștiința națională și a răspândit dragostea pentru ideea de naționalitate. Producțiunile de literatură propriu zisă născute sub impulsunea acestui curent n'au fost însă de o valoare deosebită, pentru că el n'a adus la suprafață, n'a răspândit o cultură literară latină, ci s'a preocupat mai mult de limbă și gramatică.

Desvoltarea literară a secolului XIX se datorește unei influențe nouă: *influenței franceze*.

Să cercetăm cum se introduce limba și spiritul francez în principatele române.

Vom observa că avem mai întâiu o influență indirectă în secolul XVIII și până pe la 1820; apoi o influență directă după această dată și până pe la 1870.

Influența indirectă o datorim Grecilor și Rușilor.

Este interesant de văzut că chiar în veacul în care stăpânirea grecească ajunge la culmea ei și din punct de vedere politic și din punct de vedere cultural, ea pregătește introducerea limbei franceze.

Cum se întâmplă aceasta?

Se știe că Turcii, îndată ce s'au stabilit în Europa și au avut legături diplomatice cu alte state, s'au servit în asemenea împrejurări de oameni străini și în special de Greci, cari rămăseseră în mare număr în Constantinopol, vechiul Bizanț, unde au și până azi un mare cartier în care trăesc în grupe compacte, având și patriarhul lor. Acești Greci au fost siliți să învețe limba care eră mai mult întrebuințată în raporturile diplomatice. Câtă vreme Venetienii erau stăpânii mărilor și puternici în Europa, ei vorbiră italienește. Mai târziu, de prin secolul XVII, limba franceză devine predominantă; atunci, Grecii vorbiră franțuzește.

Când Turcii încep a trimete domnitori în principate dintre foștii dragomani greci, aceștia venind în țară, introduc cunoș-

tința limbii franceze, își creșe copiii cu profesori francezi, lucru care curând se imită de către boieri, precum s'au imitat de către aceștia toate obiceiurile aduse de Greci. Unii domnitori își iau și secretari francezi. Astfel Nicolae Caragea are pe Pierre Laroche, care a stat vre-o 20 de ani în principate, întrebuințat în această funcțiune de mai mulți domnitori. Alexandru Mavrocordat are pe comitele Hauterive, care a scris un memoriu despre istoria și organizația Moldovei.

Prin acești secretari și învățători și prin înșiși domnitorii și familiile lor se introduseră și cunoștința limbii franceze și scrieri în limba franceză.

Tot cultură franțuzească se introduce indirect și prin Ruși.

În secolul XVIII Rușii au suferit o puternică influență franceză, mai ales în vremea împărătesei Elisabeta (1741 — 1762). Curtea ei este imitată după curtea franțuzească; înalții demnitari ai statului se îmbracă franțuzește, mănâncă franțuzește, își aduc mobile din Franța, vorbesc și scriu franțuzește; se stabilesc legături personale între Francezi și Ruși. Voltaire e în corespondență cu împărăteasa și scrie «Istoria lui Petru cel Mare» după documentele ce-i dă un ministru rus. O sumă de tineri ruși sunt trimiși să facă studii la Paris. Sub Caterina II (1762—96) această influență franceză ajunge la culme și se introduce în toate instituțiile din Rusia.

Eră deci foarte firesc că această influență să treacă și în principatele române. Operațiunile deselor războaie dintre Ruși și Turci se desfășoară pe pământul nostru și sunt însoțite de lungi ocupațiuni rusești. Astfel este cu războiul dintre 1768-1774; astfel cu cel dintre 1806 și 1812; astfel este ocupația dintre 1828—1834. cu care se stabilește protectoratul rusec și regimul regulamentului organic. Toată ofițerimea rusă care intră în relațiuni cu familiile boierești din principate are educațiune franțuzească, și obiceiurile ei, vorbirea ei fran-

țuzească se introduc în clasele înalte din țările române. Rușii pronunță francezește mai bine de cât Grecii; ei deci arătară Românilor buna pronunțare francezească. Ei introduseră dansurile francezești; ei introduseră instrumentele muzicale și muzica francezească; introduseră mobilele și costumele occidentale.

Aceste înrâuriri indirecte — prin Greci, prin Ruși —

Petrache Poenaru
(desemn de D. Stoica după o fotografie)

Eufrosin Poteca
(portret dela liceul Sf. Sava)

pregătire terenu pentru contactul direct al Românilor cu civilizațiunea și cu literatura franceză.

Revoluția franceză cea mare și mai târziu restaurațiunea făcură să se răspândească în Europa o sumă de emigrați din Franța. Epxansiunea napoleoniană dintre 1804 — 1812 contribuî și ea la împărtășirea ideilor, morăvurilor și limbii franceze. Toate acestea atinseră și principatele române și Francezii începură a se interesă de ele. La 1797 se stabilesc cele dintâiu consulate franțuzești în București și în Iași;

iar în 1800, când o seamă de boieri se gândesc să scape țările de sub stăpânirea turcească, trimit pe boierul Dudescu la Paris ca să ceară ajutor dela guvernul primului consul.

Această influență franceză se întărește din ce în ce prin tinerii cari merg la studiu în Franța și prin pensionatele franțuzești de băieți și de fete cari se stabilesc în capitalele celor două țări.

Printre acești tineri erau, negreșit fii de boieri și de oameni bogați cari puteau trăi pe socoteala familiilor, dar erau și fii de familii modeste, trimiși ca bursieri ai statului. Cei dintâiu bursieri fură: *Eufrosin Poteca*, *Simion Marcovici* și *Petrache Poenaru*¹⁾.

Dacă ținem seamă că această tinerime instruită în Franța devine conducătoarea mișcării politice și literare din țară, dacă adăugăm că și oamenii maturi au început să călătorească prin țările streine, cum a fost *Dinicu Goleșcu*²⁾ care a scris povestirea călătoriilor sale, atunci înțelegem cum s'a schimbat, în vremea dintre 1830 și 1850, spiritul public în amândouă principatele, cum «bonjuriștii» impun ideile lor în toate manifestațiunile vieții, cum o nouă civilizație se introduce în locul celei vechi.

Această civilizație are mai ales caracterul franțuzesc.

Împreună cu ea, și activitatea literară se schimbă. Românii încep a cunoaște scrierile franțuzești și, văzând fecunditatea

¹⁾ *Petrache Poenaru* (1799—1875) a învățat în țară și în străinătate; a fost profesor de matematică și a lucrat sub Al. Ghica la reorganizarea școalelor; a fost efor al școalelor și membru al societății academice. A lăsat câteva scrieri, între cari un *Dicționar francez-român* cu Hill și Fl. Aaron (1840) și un discurs despre *Gheorghe Lazăr* (1871).

²⁾ *Dinicu Goleșcu* (mort în 1828) oficial numit: Constantin Radovici din Golești, a fost mare patriot și luptător pentru înaintarea culturală a poporului; a întemeiat o școală la Golești; a fost unul din fondatorii societății literare cu Heliade; a călătorit mult prin Europa și a povestit *impresiile și reflecțiile* sale într'o carte tipărită în 1826. Ed. 1-a a apărut în 1826 la Buda: *Insemnare călătoriei mele Constantin Radovici din Golești* în anul 1824, 1825, 1826, a 2-a în 1910 (cu o introducere de N. Hodoș).

literaturii franceze, simt dorința de a avea și ei o literatură națională. Se produc un mare număr de traduceri, se produc imitațiuni, dar se produc și lucrări originale inspirate din ideile literaturii franțuzești. Mai ales nevoia de a traduce, silește pe scriitori a perfecționa alcătuirea frazei și a-i da o construcțiune mai clară, mai potrivită cu claritatea limbii franceze; iar vocabularul se îmbogățește într'un mod uimitor. Genuri și forme literare necunoscute până atunci încep a ieși la lumină.

Dar, în afară de formă, în afară de stil, este ceva mai important pe care influența franceză îl dă literaturii române: este ideia de libertate. Prin limba, prin scrierile franțuzești, Românii devin din ce în ce mai stăpâniți de ideile democratice și doresc să schimbe întocmirea politică din țara lor. În Franța află refugiu cei exilați; în Franța găsesecoeu plângerile tineretului liberal și Francezii le dau mână de ajutor în momente grele.

Astfel influența franceză, unită cu înrăurirea curentului latinist, condiționează dezvoltarea literaturii române în prima jumătate a secolului XIX-lea.

Dinicu Golescu
(portret din ediția «Călătorilor»
publicată de N. Hodos).

CARACTERIZAREA GENERALA A LITERATURII ÎN PRIMA JUMĂTATE A SEC. XIX

Să examinăm acum cum se înfățișează literatura română în secolul XIX în prima lui jumătate.

Veniamin Costache
(portret dela Seminarul din Iași)

Trebue să deosebim două epoce în acest răstimp: epoca dintre 1800 și 1830 și epoca dintre 1830 și 1860.

I.

În prima epocă avem la început influența greacă încă puternică, însă curând începe să scază, pe deoparte din cauza loviturii pe care o încearcă greismul prin reînvierea domniilor naționale, pe de alta prin răspândirea ideilor școlii latiniste de peste munți.

În aceeș vreme începe să se accentueze influența franceză.

Între 1800 și 1830 se înmulțesc școlile în amândouă principatele. *Mitropolitul Veniamin*¹⁾ înființează la 1803

¹⁾ *Veniamin Costache* (1768—1846), un mare prelat al Moldovei. Ajunge episcop la vârsta de 24 ani. În 1803 se sue pe scaunul mitropoliei Moldovei.

Seminarul dela Socola, pe care-l reorganizează la 1820 cu ajutorul lui *Asachi* și cu câțiva profesori transilvăneni aduși de acesta. *Lazăr* deschide în București școala lui de științe înalte pentru a arăta Românilor că și în limba lor se pot predă toate învățăturile. Continuată de *Heliade*, apoi de *Poteca*, *Marcovici*, *Poenaru*, *Aristia*,¹⁾ ș. a., școala dela Sf. Sava devine, ca și sora ei din Moldova, nu numai o școală propriu zise, dar un centru de activitate culturală, alipindu-și o bibliotecă și o tipografie.

Acum apar câțiva scriitori, ale căror opere arată toată nesiguranța și toată nedibăcia începătorilor. Așa sunt poeții *Văcărești*, *Alecu*, *Nicolae* și, cel mai însemnat din toți *Ion*²⁾. Deși influențați în mare măsură de literatura greacă, ei au însă meritul de a fi cunoscut

Costache Aristia
(portret dela liceul Sf. Sava)

și cântecele poporului, din cari se văd ici, colo ecouri în poeziile lor fie în forma versurilor, fie în idei. *Ion Văcărescu*

Inițiază chiar în acel an seminarul dela Socola. După ce e nevoit să părăsească de două ori scaunul în 1808 și în 1821, el păstorește liniștit până în anul 1842, când se retrage la mănăstire. Dela el avem multe traduceri, cărți de dogme, de istorie bisericească și de cult.

¹⁾ *Costache Aristia* (1801—1880), grec de origine, a luat parte la mișcarea elenă în 1821, apoi la revoluția din 1848, fiind amic cu *Heliade*. A fost profesor la Sf. Sava, și a tradus multe scrieri din italienește, grecește, etc. A tradus pentru prima dată câteva cânturi din *Iliada*.

²⁾ *Ion (Iancu) Văcărescu* (1786—1863) a studiat la Viena și a fost un spirit luminat. A sprijinit pe *Gheorghe Lazăr*, a încurajat înființarea teatrului românesc, a fost prieten cu *Tudor Vladimirescu*. Dela el au rămas multe traduceri și un volum de poezii originale (ed. 1830). Din acestea cunoscută e: *Primăvara amorului* și *La pecetea condicii lui Caragea*.

arată o mare varietate de strofe și de măsuri. Unele din ele (cum este măsura și strofa din «La pecetea») au fost reluate mult mai târziu și au ajuns să fie dintre cele mai gustate de la Eminescu încoace. De forma poeziei poporane se influențează și *Paris Momuleanu*¹⁾, însă poeziile acestuia sunt mai slabe decât ale Văcăreștilor. Boierii moldoveni *Alecu Beldiman*²⁾, care scrie «Jalnica Tragodie» despre întâmplările din anul 1821, și *Costache Conachi*³⁾, care a lăsat o colecție de poezii ce s'au tipărit după moartea

Iancu Văcărescu
(«Revista Română» 1861)

lui, ni se arată imitatori mai ales ai autorilor greci, mai puțin ai celor francezi și, în orice caz, nu se ridică la o valoare vrednică de a fi ținută în seamă. Trăește în această vreme un poet de talent, *Vasile Cârlova*, care încearcă o notă nouă, dar, murind tânăr, nu dete lucrările ce s'ar fi așteptat dela dânsul.

Costache Conachi
(«Revista Nouă» 1888)

¹⁾ *Paris Momuleanu* (1794—1834) a studiat în țară, mai mult singur. A publicat câteva volume de poezii.

²⁾ *Alecu Beldiman* (1780—1862) a lăsat mai multe traduceri și o cronică rimată *Jalnica Tragodie* sau întâmplările din 1821 din Moldova.

³⁾ *Costache Conachi* (1777—1849), boier învățat din Moldova, care s'a ocupat mult de chestiunile școlare și a lăsat o culegere de poezii ce s'a tipărit după moartea lui.

II.

A doua epocă începe prin activitatea lui *Asachi* și a lui *Heliade*.

Ei văd drumul cel lung făcut pe calea culturii de celelalte popoare europene, cari trăise în împrejurări mai fericite decât a lor, și dorește ca Românii să le ajungă. Doritori de a merge cât mai iute, dezvoltă o activitate fenomenală în comparație cu mijloacele de cari dispuneau, și operele lor, deși n'au dat roadele pe cari așteptau, deși se resimt de pripa în care au fost făurite, totuș deteră puternicul avânt căruia îi urmă dezvoltarea modernă.

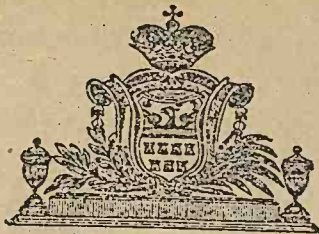
Amândoi fundară primele ziare și reviste române. În 1829 apărură întâiu «Curierul românesc» în București și apoi «Albina românească» în Iași. În 1836, «Curierul de ambe-sexe»

Alecu Beldiman
(«Revista Nouă» 1889)

îndemnă pe *Asachi* să despartă suplimentul literar al «Albinei» și să-i dea existență separată sub titlul de «Alăuta Românească». În aceeaș vreme, la 12 Martie 1838, scoate *Bariț* la Brașov «Gazeta de Transilvania» cu suplimentul ei «Foaia literară», devenită apoi «Foaia pentru minte, inimă și literatură.»

În acestea se publică, pe lângă știri politice, articole de critică literară, de istorie, de filozofie, nuvele, poezii, ș. a. Cu aceste publicații se duce lupta pentru înlocuirea vechiului alfabet slavon, pe care-l socotiau ei ca o piedică mare pentru dezvoltarea culturii. Iată cum caracterizează *Heliade* rolul

-(CU PREA MALTĂ VOE.)

GAZETA

D E

TRANSILVANIA.

БРАШОВ

Nro. 1.

12. Martii 1838.

Прѣдъ приключеніи дѣлорѣчь въ Сѣдъ літераръ ерѣи пана ла 1. Юліо 2 Фл. к. м. іар' въ поста 2 Фл. 24. ер. к. м.

TRANSILVANIA.

Брашов 22. Март. Актрѣ читате аша мари, кѣм ерѣа а нострѣ. Фѣстерѣм аінціѣ антр'аста ан де пітркѣш тѣатрал. — Дар' чи кѣдѣрѣ, канд вѣдѣрѣм дѣн нѣу тѣатрѣ дѣнкѣ ші о соултате де Дѣлтѣнѣ аашнатз дѣн Жѣнѣ ші дѣн Фрѣвоалѣа чѣл аашѣ ааш чѣтѣціѣ жѣкѣнѣ нѣ андѣжѣнѣрѣ ерѣанѣкѣ де тоатз ашдѣ!

Андѣціѣ Са В. П. апостолѣаска Мѣрѣрѣ Саѣ андѣбрѣт прѣн прѣанѣлатз са хотѣрѣрѣ дѣн 20. Фѣр. а. к. пѣ доанѣла Сѣнѣрѣнтѣанѣнтѣла ерѣанѣрѣ реформѣтѣ дѣн Трансѣлванѣа Іо ан дѣ тѣ та дѣн апостолѣсѣтѣ гравѣе аш дѣрѣш нѣ ерѣцѣ нѣостѣлтѣрѣ.

О гѣтѣрѣаш 18. Март. Ерѣтѣрѣ пѣла 8 чѣдѣрѣ нѣаш анѣтанѣнат дѣн орашѣла нострѣ о анѣталѣпѣрѣ анѣфрѣкошѣтѣ де фок, прѣн кѣрѣ пѣ дѣнкѣ кѣтѣлѣ кѣтѣ чѣ ерѣ топірѣ, Саѣ фѣштѣ ші трѣ прѣнѣ жѣрѣа флѣкѣрѣанѣор.

Э П Г Р І А.

Бѣда 9. Март. Анѣрѣкошѣта анѣтампѣрѣ, чѣ о ашѣпта анѣкѣнѣторѣ дѣн касѣла де пѣ ашѣжѣ дѣнѣрѣ соѣ. Де 6. а дѣнѣл ашѣстѣа ерѣш дѣнѣрѣа дѣн чѣрѣнѣрѣа Саѣла де кѣтѣрѣ Бѣда, ші крѣжѣнѣ ерѣжѣнѣ нѣ сѣлѣ, анѣнѣжѣ анѣціѣлѣ жѣрѣ анѣрѣкѣрѣ. Мѣнѣтѣ фамѣліѣ трѣ ерѣрѣ Саѣ ші пѣрѣгѣнѣнѣ анѣжѣшѣрѣа Саѣла ші ерѣ Са ерѣ мѣтѣ ан ашѣла мѣл сѣрѣрѣ. Пѣ ашѣцѣ ші ан пѣаца дѣла Бѣда ерѣнѣ ашѣнѣжѣ анѣкѣнѣторѣ нѣ анѣтрѣл. Ашѣтѣ рѣшѣрѣлѣ нѣапѣстѣшѣ мѣл ашѣор: пѣнтѣрѣ кѣ ан нѣостѣнѣ трѣнѣтѣ анѣчѣнѣ ерѣ Саѣжѣ ашѣфѣрѣа дѣнѣрѣшѣ ші Іекѣрѣа Сѣнѣанѣор Саѣлѣтѣрѣ. Аша ерѣтѣ нѣжѣнѣжѣ кѣнѣкѣ дѣнѣтѣ нѣчѣнѣ ерѣнѣлѣ Сѣнѣла дѣ ашѣтѣ нѣлажѣ.

С П А В І А.

Анѣшѣнѣрѣлѣ де ерѣрѣнѣнѣ а Рѣвѣнтѣ Іѣзѣ ерѣлѣ анѣрѣотѣла Прѣтѣанѣнтѣшѣ де трѣнѣ Дон Барѣо Са анѣвѣчѣскѣ. Де 19. Фѣр. Унѣрѣвалѣ Фѣанѣтрѣ рѣнѣлѣ де тотѣ ерѣрѣлѣ кѣрѣлѣ ерѣтѣнѣ командѣтѣ де Іѣра, прѣнѣжѣнѣ 1600 ші оморѣнѣ 200 дѣн тѣрѣшѣлѣ. Дон Евѣстѣо (Енѣ попѣ фѣкѣтѣ унѣрѣлѣ ан пѣрѣтѣла ашѣ Дон Евѣло.) Анѣжѣ ашѣ Сѣрѣрѣтѣ о пѣрѣтрѣ крѣнтѣ. Унѣрѣвалѣ Пѣрѣанѣцѣ ашѣ трѣнѣлѣ пѣ Бригадѣрѣла Анѣчѣрѣрѣдо, ла Мѣдѣрѣла, кѣ Са анѣшѣнѣнѣцѣ пѣ Іѣ ерѣнѣлѣ, кѣнѣкѣ дѣнкѣла ерѣнѣжѣ ан прѣмѣвѣрѣ ерѣ мѣл пѣнѣ ан пѣчѣарѣ 12,000 де пѣдѣстрѣшѣ ші 1500 кѣлѣтрѣшѣ. дѣнѣнѣла гѣвѣрѣнѣла Са ерѣ ашѣнѣлѣ ла Унѣлѣ Сѣтѣрѣрѣ кѣрѣ де ерѣ ашѣ ерѣ.

Анѣ Вортѣ *) дѣн 14. Фѣр. ла Мѣдѣрѣла Саѣ фѣштѣ чѣл мѣл мѣрѣ тѣрѣвѣрѣрѣ, кѣрѣ анѣ трѣ ашѣтѣ мѣлатѣ ашѣ ерѣтѣтѣ чѣ фѣлѣшѣ де Сѣнтѣмѣнѣчѣ ші пѣанѣжѣрѣ ашѣвѣрѣ ашѣрѣтѣрѣнѣ кѣпѣталѣ Ордѣнѣлѣ дѣн мѣлѣскѣла ашѣнѣрѣнѣ наѣюнѣлѣ. Поатѣ ерѣ нѣрѣшѣнѣрѣ мѣл нѣашѣтѣ, дѣкѣтѣ анѣтрѣрѣ, кѣнѣкѣ Мѣнѣстрѣрѣла лор нѣашѣ ерѣтѣмѣтѣ конѣнтѣрѣнѣа пѣтрѣлѣ, кѣрѣ нѣрѣнѣжѣ ерѣрѣлѣ ашѣлорѣа чѣ фѣжѣрѣ дѣнѣнѣнтѣла дѣнѣтѣ-торѣлорѣ: кѣрѣ Іѣронѣ (Сѣрѣрѣнѣлѣ) нѣшѣношѣлѣ, мѣл нѣашѣтѣ де чѣ ерѣ фѣлѣ Сѣнтѣ анѣнѣтрѣнѣнѣнѣтѣ ла ашѣла де ерѣо мѣрѣ. кѣрѣ анѣнѣтѣнѣлѣ про- ерѣнѣцѣлѣла ерѣ ашѣ топітѣ анѣтрѣнѣла нѣ іѣнѣтѣла рѣво- ашѣюнѣарѣ, кѣрѣ нѣжѣ о комѣдѣ, кѣ Са кѣлѣтѣ анѣшѣнѣнѣрѣ тѣнѣнѣ дѣнѣрѣ пѣрѣрѣлѣ поалѣтѣнѣцѣ а прѣоанѣлорѣ де жѣдѣнѣ, ші дѣла 16. Ашѣ. 1836 пѣнѣ ла 18. Ашѣтѣ 1837 фѣштѣ ерѣ тѣрѣзѣ тоатѣ Стѣтѣрѣлѣ Сѣкѣтѣ чѣл мѣл нѣашѣтѣ. дѣнѣпѣтѣнѣтѣ Пѣрѣшѣнѣнѣрѣ ші оерѣнѣнѣла ерѣтѣ

*) Дѣла ерѣ кѣлѣжѣ ашѣжѣрѣа ерѣрѣлѣкѣ дѣ акѣоло

primelor scrieri în care alfabetul a fost întreg latin: «Au fost începutul unei literaturi române demne de a ne reprezenta în ochii Europei nu cum voiã a ne arãta politica Petersburgului ca niște populade a cãror origine se pierde în întunericul secolilor, ci ca niște popoli în adevãr de stirpe «romanã».

Pentru a desvoltã gustul de citire deșteptat prin ziarele și revistele lor, cât și pentru a pune publicul românesc față în față cu capo-d'operele literaturilor streine, Heliade și Asachi întreprind traducerea celor mai vestiți scriitori. În special,

FOLIA LITERARA.

(ОЛМЕТЪ І. Јануарі.)

Бршох

№ 1.

1838.

Дела Редакціи.

Де вомъ зича, къмъкъ нъ есте ахърѣ шпор а антокии о аспѣлиї де Фої, хотъратъ ка се фи чѣтѣ де маї мѣлѣ палеї де оаминї, шимъ, ка нъ сантѣмъ, ноїчї дїнтаї карї кънощѣмъ ачїаста. Бапѣтѣ мѣлѣ сїнтїментѣри мѣлѣтї де тоцї нъ вомъ пѣтїа се пазїмъ, се черкамъ тотъш. Маї наїнтї де амъ ашка се ахърѣ чеа, ахълїї ерїо доїспрїжїнї Скрїторї де кореспондїнцїї ка се цїѣ о адънаре ви нїрваз нъ авїал. Дѣнъ нїцї сѣдѣрї маї андїаїнгате, опозїціа кари нъ ерїа ебъ нѣроак се вагъ ла ної аспѣлиї де Скрїторї, аделандѣгѣ фолартї Салѣх, нъ чїалїаа-те пѣрїї не ашвалрамъ, ка се ешїмъ ла ашїнцѣ, шї фазѣ се сї прїгонїакѣ вна не авѣа, се ашїпте тоатѣ хотъратїя Пѣ-лаїнѣлїї романїкїѣ, дѣнъ кѣм ка фї ан партиа внаїа сѣд а чїалїаа. Ної тїлнъ де Редакціи нъавїмъ шї тѣтѣ нѣрїнцїа дорї.

I.

Скрїтоареа внаїї Бърват сѣрїос.

Фоїа дѣмїталѣ Домнїлаї Редакторї ар ала нъ мѣлѣ маї марѣ прїц шї вагъ, дѣ-нѣ аї дїспартѣ дїла ачїїа тоатї новїлїал

шї їсторїоарїа чїаї сѣрїаїа, фазѣ ла орї кари омъ сѣрїос прїчїнїкїѣ неплѣтїре. Де-не ноѣ Домнїаа не чїа маї пїлнѣ де амецїагѣрѣ дїн тоатѣ повѣстїрїа, їстѣ-рїа, фазѣ нїлї о подолѣкѣ сѣлї модѣ, Сїм-гѣр аделѣрѣа чїа їсторїкїѣ Сїмплѣ шї фрѣмог се о анфрѣмїцїагѣ; — аадеї де-скрїрї де аїцїлїа ехрѣацілѣр чїлѣр марї, дїн аїагѣрїаїа вїкї прїкѣм шї дїн чїаї маї де апої; аша шї харїктерї де перїодѣрї дїогїкїагѣ; — ної тогїма акѣм авїмъ трї-еїнцѣ де пїаїа, де кари мїнѣнандѣнѣ се ла шї врїамъ; — крѣчѣ рогѣтѣ гѣтѣла дѣхїлїї ноїстрѣ, нъ не фазѣ грїацѣ нѣ захѣрїкалѣ романтїкѣ, адеї о хрїанѣ маї сѣнзїтоагѣ шї маї ампѣтерїоагѣ.

Сѣлѣ ачїагѣа пондїцїа рамїлїї атоагѣ тѣла Домнїїлоаоагѣагѣ.

II.

Скрїтоареа внаїї Шїорїстѣ.

Пїлїк мѣлї ерїа маї нїгѣрїтѣ дї-екѣт пїдантїсѣмѣла чїа сїнѣ. Еїацѣ сѣрїа кѣм вїморѣ Домнїлаїа ачїкѣ се арѣцїї аїѣ-чѣнѣ Домнїлаїї Шїорѣа ерїа сїтѣокрїрї-рїѣ арѣаїаїа де їсѣлїї, вн рїформаторѣ фо-аїѣторїѣ, вн Протївї дїсѣгѣтѣторїѣ.

Фїїна ел прїкѣлѣ ебърїї, не фазѣ вїлїаї шї аекозѣмаїа ачїкѣ замѣтїлї. Бѣтѣ.

Primul număr din „Folia literară“ 1838
(numărul jubiliar al «Gazetei Transilvaniei» 1908).

Heliade are un plan măreț și bine definit pentru înființarea unei «Biblioteci universale», care să dea 21 de volume pe an, cuprinzând scrieri de istorie, de filozofie, de drept, de politică, de economie politică, de științe naturale, de belle-arte, de retorică, de poezie și romane. Intreprinderea aceasta cerea și eforturi mari intelectuale și însemnate mijloace materiale; ea nu s'a putut urmări așa cum o proiectase el, dar a fost un îndemn puternic, care a dat naștere unei înfloritoare perioade de traduceri, în care vreme s'au dat pe românește un mare număr de opere literare și s'au dat într-o limbă curată și într-o traducere conștiincioasă. Astfel, grație lui, avurăm în românește părți din poemele lui Omer, din Plutarh, din Xenofon, din Shakspeare, din Byron, din Tasso, din Dante, din Schiller, din Gœthe, din Racine, din Molière, din Victor Hugo, etc.

Apoi, pe cât puterile îi ajută, ei fac și opere originale. Ii vedem scriind articole de critică literară, de istorie, de gramatică, poezii lirice și epice, nuvele și povestiri, satire și fabule, cuprinzând un domeniu mai vast decât le-ar fi îngăduit forțele, dar mai mic decât aspirațiile cari îi însuflețiau. În această privință, se vede că Asachi era un om cu mai multe cunoștințe și dobândite în mod mai temeinic și mai sistematic în timpul tinereții, dar în schimb avea mai puțin talent poetic decât Heliade. Acesta din urmă a fost un autodidact care, după trebuințele ocupațiilor sale, și-a însușit cunoștințe foarte variate și adesea nu destul de bine deslușite; dar el a avut un spirit clar și de o mare vioiciune, iar stilul lui scânteiază de glume, de ironii, pe cari le strică însă câte odată vulgaritatea expresiunilor.

Heliade și Asachi înființează primele teatre, traduc primele piese și organizează ei singuri reprezentațiunile.

În fine nici unul nici altul nu pierd din vedere școala, a

cărei dezvoltare o ajută mai ales prin prelucrări de cărți didactice, iar Asachi stă chiar în fruntea organizației școlilor statului în vreme de peste două decenii.

*

Alături cu dâșii, în prietenie cu dâșii, adesea prin încurajarea și impulsul lor, se ridică între 1840 și 1860 o generațiune numeroasă de scriitori, printre cari strălucesc câteva talente originale.

În fruntea acestei generațiuni au stat, ca poeți: *Grigore Alexandrescu*, *Dumitru Bolintineanu* și *Vasile Alecsandri*; au stat, ca prozatori: *Costache Negruzzi*, *Nicolae Bălcescu* și *Mihail Kogălniceanu*.

Unii dintr'înșii se deosebiră prin operele lor literare de o valoare reală, care a trecut chiar peste trebuințele sufletești ale epocii și s'au impus pentru totdeauna în literatura românească; alții știură să influențeze și să entuziasmeze pe contemporanii lor, fără să poată trece însă peste marginile vremii. Unii se mulțumiră să producă scrieri, alți se siliră să impună și directive literare.

La scriitorii din această generație influența franceză este vădită; dar unii din ei știu să se ridice dela simpla imitațiune și modelele nu distrug originalitatea lor.

Poet filozof, cugetător adânc, Alexandrescu unește cu tristețea meditațiilor ironia satirelor și finețea fabulelor; lucrările sale sunt citite cu interes crescând din generație în generație. Din contra Bolintineanu, cu poezia-i sentențioasă, cu lipsa lui de forță și cu monotonia compozițiunii, n'a putut să fie apreciat decât într'un cerc mărginit de timp. Alecsandri, deși n'a atins adâncimea de cugetare a lui Alexandrescu, deși unele din poeziile sale sunt lucrări ocazionale, totuș printr'o mai bună știință a compozițiunii și mai ales prin dragostea de natură și prin posibilitatea de a redă această

dragoste, a rămas între poeții de frunte ai Românilor. El mai are încă un merit: că a făcut cunoscute comorile poeziei populare și că s'a inspirat din ele.

Negruzzi și Bălcescu sunt prozatori, se pot socoti ca întemeietorii prozei. Amândoi știu să dea farmec povestirii, cel dintâiu strecurând o ușoară ironie în cele mai serioase

A. Russo
(potretul din ediția publicată
de Academie)

compozițiuni, celălalt vorbind totdeauna cu căldură și cu o însuflețire patriotică ce greu poate afla păreche.

Kogălniceanu începe ca istoric, urmează ca critic și sfârșește ca orator și om politic.

Din mijlocul acestei generațiuni se pornește și o activitate de critică literară. Fără să uite sau să micșoreze rolul însemnat al școlii latiniste, care a adus în literatura noastră nota naționalistă, conducătorii revistelor din Iași, «Arhiva românească», «Dacia literară» și «Propășirea», se ridică în contra exagerărilor unora dintre latinistii contimporani cu ei și stăruiesc ca scrierile românești să se inspire din viața poporului și să fugă de imitațiuni după cele streine. Intre cei cari luară parte la această luptă fu și *Alexandru Russo*, autorul «Cântării României»¹⁾.

*

1) *Alexandru Russo* (1817—1859) este un scriitor — al cărui vechiu nume de familie a fost Donici și apoi i-a rămas ca nume porecla de *Russu* sau

Astfel se dezvoltă literatura română între 1830 și 1860. Este o epocă pe care am putea-o numi *eroică*, fiindcă ea a pregătit ridicarea poporului român. Naționalistă și liberală, admirând trecutul și având încredere în sine, ea a știut să pregătească viitorul.

Russo — amic și tovarăș de lucru a lui Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu. În timpul vieții sale și-a tipărit articole numai prin reviste. De curând ele au fost publicate de Academie într'un volum (Buc. 1909). Cea mai însemnată este poemul „*Cântarea României*” scrisă întâiu în franțuzește, tradusă românește de Bălcescu și apoi tradusă din nou de autorul însuși (publ. în 1855 în «*România literară*». Mai are *Critici literare și sociale* (Critica criticei, 1846; Studii moldovană, 1851; Cugetări, 1855; Poetul Dăscălescu, 1855; Contra Ardele-nilor, 1856; Studii naționale, 1840; Poezia populară, publ. 1868). În franțuzește: Piatra Teiului; Iașii și locuitorii lor în 1840, Soveja. — Extrase din scrierile lui s'au publicat în Bibl. Românească Socec (No. 15) și în ediția Minerva 1910.

II.

LITERATURA ROMÂNĂ

INTRE 1867 — 1890

VASILE ALECSANDRI¹⁾

LEGENDA LACRĂMIOAREI

Poezia ce urmează este una din frumoasele produceri ale lui Alecsandri, în care ia subiecte din popor și le versifică, uneori ținându-se aproape de povestea poporului alteori depărtându-se.

În raiu nici o minune plăcută nu lipsiă,
Văzduhul lin, răcorea, a crini amiroșiă,

Căci albele potire în veci toate 'nflorite
Scoteau din a lor sânuri arome nesfârșite.

Lumina eră moale și 'ndemnătoare șoptii.
Nici noaptea urmă zilei, nici ziua urmă noptii.

Prin arbori cântau păsări, prin aer sburau îngeri
Și nu găsiau răsunet în el a lumii plângeri;

Căci scris eră pe ceruri, pe frunze și pe unde:
«Nici umbră nici durere aice nu pătrunde».

---

1) Activitatea lui Alecsandri se întindea în ambele perioade ale secolului XIX. Deși aceasta se întâmplă și cu alți autori, programul școlii normale prevede numai pentru Alecsandri a se despărți în două grupe bucățile de citire reproduse din scrierile lui.

Pe maluri verzi, frumoase, pe râuri limpezi
Stau sufletele blânde, iubinde, fericite,

Gustând în liniștire cerească veselie
Ce 'n fiecare clipă coprinde o veșnicie.

Dulce-adăpost de pace, grădină 'ncântătoare..
Aveà orice minune, dar îi lipsià o floare.

II.

Și iată că sosește un oaspe de pe lume,
Un suflet alb și tânăr pe-un nor de dulci parfume ;

Iar sufletele toate îi ies lui înainte,
Primindu-l cu zâmbire, cu gingașe cuvinte

Și-i zic: »In raiul nostru bine ai sosit, copile!
«Curând plecași din viață! Nu plângi a tale zile?»

— «Nu, că am dat o clipă de viață trecătoare
«Pe alta mai ferică și 'n veci neperitoare».

— «Și nu-ți e dor acuma de lumea pământească?»

— «Nu, că mai mult îmi place întinderea cerească.»

— «Cum? Nu lași nici o jale pe urma ta duioasă?»

— «Ah! las o mamă scumpă, o mamă dragăstoasă
«Și veșnic după dânsa voi plânge cu durere!»

Zicând, copilul plânge lipsit de mângâiere,
Și lacrimile-i calde se schimbă în Lăcrămioare.

De-atunci nu mai e lipsă în raiu de nici o floare!

LUNCA DIN MIRCEȘTI

Pastelurile sunt poeziile din vârsta matură a lui Alecsandri (1862—1874). Ele sunt socolite drept cele mai de frunte produceri ale lui și într-o cele mai prețioase poezii ale literaturii române. Scrise într-o limbă românească literară, adică o fuziune a elementelor vechi românești din limba poporului și a celor nouă introduse și cerute de cultura modernă, ele înfățișează scurte tablouri ale vieții dela țară, reale, însă privite numai în momentele senine ale vieții.

Bate vânt de primăvară și pe muguri îi deschide:
Vântul bate, frunza crește și voioasă lunca râde.
Sub verdeța drăgălașă dispar crengile pe rând
Și sub crengile umbroase mierla sare șuerând.

O! minune, farmec dulce! O! putere creatoare!
În or'care zi pe lume iese câte o nouă floare
Ș'un nou glas de armonie completează imnul sfânt,
Ce se 'nalță către ceruri de pe veselul pământ.

Tot ce simte și viează, fiară, pasăre sau plântă,
În căldura primăverii naște, saltă, șboară, cântă.
Omul își îndreptă pasul către desul stejăriș,
Unde umbra cu lumina se alungă sub frunziș.

El se duce după visuri; inima lui crește plină
De o sacră melodie, melancolică, divină,
De o tainică vibrație, de un avânt inspirător,
Ce-i aduc în piept suspinuri și'n ochi lacrimi de amor.

Este timpul re'nvierii, este timpul re'noirii
Ș'a sperării zâmbitoare, ș'a plăcerii, ș'a iubirii.
Pasărea-și gătește cuibul, floarea mândrele-i colori,
Câmpul via sa verdeță, lanul scumpele-i comori.

Sus, paingul pe un frasin urzind pânza-i diafană
Cu-al său fir de-argint subțire face-o punte-aeriană.
Iar în leagăn de mătase gangurul misterios
Cu privighetoarea dulce se îngână-armonios.

Jos pe la tulpini, la umbră, fluturii, flori sburătoare,
 Se 'ndrăgesc în perechere pe sân alb de lăcrămioare
 Și, ca roiu de pietre scumpe, gândăceii smălțuiți
 Strălucesc, vie comoară, pe sub ierburi tănuți.

O pătrunzătoare șoaptă umple lunca, se ridică:
 Ascultați!... stejarul mare grăește cu iarba mică,
 Vulturul cu ciocârlia, soarele cu albul nor,
 Fluturul cu plânta, râul cu limpedele izvor.

Și stejarul zice ierbeii: Mult ești vie și gingașă!
 Fluturașul zice floarei: Mult ești mie dragălașă!
 Vulturul uimit ascultă ciocârlia ciripind;
 Râu, izvoare, nouri, raze se împreună iubind.

Luncă, luncă, dragă luncă! raiu frumos al țării mele,
 Mândră 'n soare, dulce 'n umbră, tainică la foc de stele!
 Ca grădinele Armidei¹⁾ ai un farmec răpitor
 Și Siretul te încinge cu-al său braț desmierdător!

Umbră ta răcoritoare, adormindă, parfumată,
 Stă aproape de lumină, prin poene tupilată.
 Ca o nimfă pânditoare de sub arbori înfloriți
 Ea la sânul ei atrage călătorii fericiți

Și-i încântă, și-i îmbată, și-i aduce la uitare
 Prin o magică plăcere de parfum și de cântare,
 Căci în tine, luncă dragă, tot ce are suflet, graiu,
 Tot șoptește de iubire în frumoasa lună Maiu!

---

¹⁾ *Armida*, personaj din poema «Ierusalimul liberat» a lui *Tasso*. Avea niște grădini încântătoare, în cari a oprit pe vestitul Rinaldo și l'a făcut să se depărteze de armata cruciaților.

MIEZUL IERNEI

Poezia aceasta face parte din *Pasteluri* și s'a publicat întâiu în revista «Convorbiri literare».
An. II, 1868—69.

În păduri trosnese stejarii! E un ger amar, cumplit!
Stelele par înghețate, cerul pare oțelit,
Iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scârtăie sub picioare.

Fumuri albe se ridică în văzduhul scânteios
Ca înaltele coloane unui templu maiestos,
Și pe el se așează bolta cerului senină
Unde luna își aprinde farul tainic de lumină.

O! tablou măreț, fantastic!... Mii de stele argintii
În nemărginitul templu ard ca veșnice făclii.
Munții sunt a lui altare, codrii organe sonoare,
Unde crivățul pătrunde scoțând note 'ngrozitoare.

Totul e în neclintire, fără viață, fără glas:
Nici un sbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas.
Dar ce văd?... în raza lunii o fantasmă se arată...
E un lup ce se alungă după prada-i spăimântată!...

BALCANUL ȘI CARPATUL

Războiul din 1877 deșteptă din nou inspirația lui Alécsandri. Acele momente de grea cumpănă prin care trecură Români, hotărâți a pieri sau a-și dobândi cu sabia neatărnarea, și-au găsit cântărețul în bătrânul Alécsandri, care cântase în tinerețe vitejia strămoșilor. Sub titlul «Ostașii noștri» el a publicat în 1878 o colecție de poezii având subiecte din războiul independenței. Dăm aci cea din tâlu poezie din colecție.

Balcanul și Carpatul la Dunărea măreață
Ca doi giganți năprasnici stau astăzi față 'n față

Ş'aprinşi de dor se luptă cu ochii se măsoară,
 Cu glasul se ameninţă, cu gândul se doboară,
 Zicând: «Nu pot să 'ncapă doi paloşi într'o teacă!
 «E scris din noi doi unul în pulbere să treacă!»
 Balcanul cel fanatic, muncit de aspră ură,
 Nu ştie să 'ngrădească sălbatica lui gură
 Şi zice cu trufie: »Carpatule vecine,
 »De nu plecà-vei fruntea, amar va fi de tine,
 «Căci rezezi-voiu grabnic din plaiurile-mi nalte
 «Torente 'necătoare deprinse ca să salte
 «Din maluri peste maluri, din munte peste munte,
 «Să bat' a tale coaste, s'acopere-a ta frunte,
 «Să facă într'o clipă ca să dispari din lume
 «Cu-a tale stânci şi codri, cu-ai tăi copii şi mume».

Carpatul scoate-un freamăt teribil de urgie,
 Mişcând coama-i de codri, ca leul în mânie.
 Şi'n clocot lung răspunde: «Balcanule, a ta trufie
 «Arată că tu astăzi căzut ești în pruncie.
 «Nevoie ai de-o cărje ruina-ți s'o supoarte,
 «Căci ești acum, sârmane, ajuns la prag de moarte.
 »Ai fost odinioară gigant prin înălțime,
 «Amar prin fanatismu-ți, puternic prin cruzime!
 «Ai revărsat pe lume și groază și rușine
 «Și te-ai scaldat în sânge pân' ce-ai dat piept cu mine
 «De-atunci au trecut secolii!... Strivita omenire
 «S'au deșteptat, și numai tu stai în adormire
 «Ademenit de visuri nebune și trufase,
 «Făr' a pătrunde norii care te țin în fașe!
 «Orb uriaș! cu cărja tu genele-ți ridică
 «Și vezi l'a tale poale cât umbra-ți e de mică!
 «Ești șters din carta lumii, tu care din vechime
 «Stai rezemat în somnu-ți de-o putredă mărimie!
 «Și vrei să ții în lanțuri popoarele creștine?
 «Și vrei, Balcanule gârbov, eu să mă 'nchin la tine?
 «Dar n'auzi cum te râde și Dunărea și Marea?
 «Deviza ta-i *sclavia* ș'a mea *neatârănarea*!»

Cum zie, doi vulturi ageri, sburând din vârful de munte.
 Să 'nnalță până 'n ceruri și scot țipete crunte.
 De pe Balcan e unul și din Carpați e altul...
 Mult repede le-i sborul, mult crâncen le-i asaltul,
 Căci se izbesc cu fulgeri de lupt' ucigătoare!...
 Intinsele lor aripi se bat lucind la soare
 Ș'a lor cumpănite ghiare și pliscuri oțelite
 Iși dau loviri de moarte și răni își fac cumpănite.

De-odată cade unul din vulturii dușmani:
 E vulturul prădalnic din barbarii Balcani,
 Și'n patru părți a lumii sbor smulsele lui pene!...
 Și cântă libertatea pe maluri Dunărene.

Mircești, 14 Maiu 1877.

BARBUL LĂUTARUL

Cântecel comic

Teatrul reprezintă un salon. La ridicarea cortinei un taraf de lăutari încep a suna un cântec vechiu din dosul ușii din fund. Barbul Lăutarul este îmbrăcat cu antereu și giubea vechie; el poartă pe cap o jumătate de ișlic cu fund verde.

Un glas. — (Dintre culise. Lipsiți de-aici, balaurilor!

Barbu. — Ian lasă, jupâne vataje! Așa să trăești, că boierii' ne-o chemat să-i cântăm de ziua lui!

Un glas. — Minciuni! boierului nu-i plac țirliiturile țigănești! Hai, cărați-vă!

(Lăutarii se opresc).

Barbu. — (Deschizând ușa cu sială). Dec!... Dacă eu sunt Barbu Lăutariu cunoscut în toată țara Moldovii... cum o să mă dai afară?... Mai stai să grăesc două vorbe cu boierul! (Intră și-și scoate ișlicul). Iaca!... Aice-i adunare mare! și adunare fără

Barbu, starostele de lăutari, nu se poate! (Să închină publicului). Așa-i, boieri d-voastră, că nu vă lasă inima să mă dați pe scări, pe mine Barbu cel bătrân, care am cântat la nunțile și mesele părinților d-voastră? (Intorcându-se spre ușă). Ei! apoi ce mai dărdăește guleratul cel de ciocoiu? (Chiamă doi scriperei și un lăutar cu naiul). Veniți încoace, măi cei cu scripecele și cu naiul, iar cei cu trâmbițele să meargă la paharnicul Surdulea!... (Intră lăutarii). — Doamne sfinte și părinte!... în ce vremi am mai agiuns!... Înainte mă rugă să merg pe la casele boierești,

Millo în „Barbu Lăutarul“
(De pe o fotografie din col. Academiei)

și acum mi se mucezește cobza sub beniș!...¹⁾ Cine ar zice, văzându-mă, ce eu am fost lăutariul Domnilor!... Hei! hei!... (Cântă).

Și la mândre cununii.
Cobza mea a fost festită,
Veac întreg o fost cinstită.
Eu sunt Barbu Lăutariul
Starostele și cobzariul,
Ce-am cântat pe la Domnii
De boierii de pe aici
Ba și chiar de veneticii!

Of, of, of! mi-aduc aminte
Of, of, of! că măi 'nainte
Nici un chef nu se făcă
Fără astă cobz'a mea.
Dar acum, acum, vai mie!
De când lumca-i cu nemție
Nu mai am în lume glas
Și pe uliți am rămas!

Așa, așa, păcatele mele!
Vremea vremuește, bătrânii se duc, obiceiurile se prefac, oamenii se schimbă, cânticele se schimonosesc și lăutarii mor de foame!... Hei!... în vremea boierilor cu ișlic și anteriu ca mine, ce de mai veselii! ce

¹⁾ Haina pe care în timpurile mai vechi o purtau boierii; iar la începutul sec. XIX trecuse la lăutari.

banchetului! Când se căftăniă vreun boier, se duceă bărbierbaşa de-l rădeă cu bricele de mărgean în cerdacul casei, și eu mă ducēam la el cu taraful meu de-i ziceam: «Și la mai mare, vere!» El îmi umpleă fesul de galbeni și eu îi cântam după cum se obișnuia pe atunci:

(Cântec vechiu)

Chiu! și vivat fericit!	Cu-antieriu de citareă
Boierul s'o căftănit	Și cu fes de inderneă ¹⁾
Chiu, chiu, chiu și ha, ha, ha;	Chiu, chiu, chiu, etc.
Trăescă Măria sa!	
Cât îi șede de frumos	Cu șal verde de pambriu ²⁾
Cu șalvari de merinos	Cu beniș portocaliu,
Chiu, chiu, chiu, etc.	Chiu, chiu, chiu, etc.

Par'că-i Pașa din Rușciuc,
Când beă cafea și ciubuc!
Chiu, chiu, chiu, și ha, ha, ha!
Trăescă Măria sa!

D'apoi la nunți!... Măiculița mea!... ce mai zaifeturi!...
Țineă nunta câte o săptămână tot în chiote și 'n chiote!
În curte oamenii frigeau boi întregi în frigări și defundau la boloboace cu vin de Cotnari, în vreme ce arnăuții trăgeau pistoale... Iar boierii, sus, beau vutce cu fesurile și cu papucii cucoanelor... și apoi din vreme în vreme își anină antieriu în brău, își asvârliă papucii de rămâneă numai în mestii¹⁾ și giucă parola și cordea... Mai pe urmă au giucat mazurca cu Rușii, valțul cu Nemții, și acum cadrilu' cu Franțuzii!... Dumnezeu știe ce-or mai giucă mâine! Cât pentru mine... mă videă Dumnezeu!... boierii se apuceau de umpleau un pahar mare cu vin și cu galbeni și mi-l puneau la gură... Eu îl dam pe gât în sănătatea miresei și-i cântam:

1) *Citareă*: o ștofă turcească; *Inderneă*: numele turcesc al orașului Adrianopol.

2) O materie de lână.

1) *Mestii* sau *mesti* ori *mești* (mai cunoscută e forma *meși*) subst. plur. arată un fel de șoșoni de păslă sau chiar de piele cari se încăltau peste ciorapi înainte de a pune papucii.

(Cântec vechiu însoțit de lăutari)

Lado, Lado, nu mai plânge,
Că la maică-ta te-oiu duce
Când o face popul pere

Și răchita vișinele
Și resteul mîgurele!

Acum nu mai plac cânticele vechi, nu mai sunt de modă, că s'o subțiet lumea!... Am fost silit la bătrânețe să învăț cântice nouă, cele dela fteatru, dela operă, adică de cele opărite... ca aista de pildă...

(Arie din Rigoletto: La donna e mobile)

Lado na mobile
C'al' lui Leventi

Nene Acsenti
Ediș prin ceriu,

Trone! se potrivește ca nuca 'n perete!.. Vă întreb, boieri d-voastră, nu erau mai frumoase cânticele noastre cele creștinești? precum: *Doina, Viersu' lui Bujor, Sub poale de codru verde?*... De! unde se mai pomenește de-al-de-astea prin orașe! Numai pe la țară dacă se mai trec!... Acolo numai o rămas să ne câștigăm hrana noi lăutarii, pe la horele românilor, unde facem să saie opinca 'n sus!... Iacă de pildă: să zicem că s'o întins o horă, cât casa asta de mare. Flăcăii stau înșirați de giur împregiur strângându-se cu fetele de mâini, și noi lăutarii prinși în mijlocul horei, le cântăm, ian așa:

(Toți lăutarii pornesc cu pas iute de înconjoară salonul, sunând o horă. Barbu, urmărind-i cu cobza, cântă)

Lelco roșie la obraz,

Lelițo, lelițo fa!

Floriceică din părleaz,

Lelițo, lelițo fa!

Ce folos că ești frumoasă

Lelițo, lelițo fa!

Și la cap căpătânoasă,

Lelițo, lelițo fa

Strânge-ți, lelco, buzele.

Lelițo, lelițo fa!

Că le pișcă muștele,

Lelițo, lelițo fa!

Strânge-ți, lelco, buzele,

Lelițo, lelițo fa!

Că se văd fasolele,

Lelițo, lelițo fa!

Stați, măi, c'am obosit!... Sărmane biete Barbule! ai agiuns cal de poștă împregiuru' horii, de unde înainte le ziceai boierilor *vere*... fie! încalte mă mângăiu că m'o învrenicit Dumnezeu să înveselească cu cobza mea o lume întregă!

(Căutând la cobză cu jale). Dragă cobzișoară!... Bune zile am petrecut amândoi. Multă vreme mi-ai ținut isonu' numai într'o strună!... (Oțtează). De-acum ne-o venit și nouă rându' de ducă cu cele multe obiceiuri vechi de ale țării!... (Stergându-și ochii). Hei dragulița mea, să mulțumim cui se cuvine, că ne-am petrecut veacul în această țară bună și mănoasă care a des-robotit țigani!

Dragi boieri de lumea nouă!
Ziuă bună vă zic vouă;
Eu mă due, mă prăpădesc
Ca un cântec bătrânesc!

Ah! gândiți c'am fost odată
Glasul lumii desfătăță,
Și 'nehinați câte-un pahar
Lui biet Barbu Iăutar.

(Barbu cu țaraful pleacă sunând un cântec vechiu. Cortina cade).

DESPOT VODĂ

Piesa «Despot Vodă» reprezentată în 1879 și tipărită în 1880, este începutul unei nouă epoci în activitatea teatrală a lui Alecsandri. El părăsește terenul comediei pentru a încerca *drama istorică* în versuri. Aci el înfățișează domnia lui Despot Vodă, care a stăpânit în Moldova între 1558—1561 și despre care cronicarii au lăsat însemnări ca despre un Domn rău. Piesa are două părți: venirea lui Despot în Moldova și încercarea neizbutită de a lua tronul ocupat de Lăpușneanu (actul I, II și III), domnia și căderea lui (actul IV și V). Aci urmează scena I-a din tabloul al 2-lea, actul II, Despot, bătut de Lăpușneanu, e aruncat în închisoare și dacă nu l-ar fi ajutat Ciubăr Vodă să scape, ar fi fost ucis.

Scena arată un beciu de închisoare. — fereastră cu gratii în stânga. — Ușă în fund. — O masă cu două scaune în mijloc. — Un fânăr aprins.

DESPOT (pe scenă lângă masă)

O! soartă schimbătoare ce răzi de omenire!
Nebun cine se 'ncrede în tine cu orbire;
Nebun cine se urcă pe-al muntelui suiș:
Prăpastia l-așteaptă cu-adâncu-i prăvăliș.

Așu dar eu, sărmanul, a soartei jucărie,
 Ajuns iubit de-un înger¹⁾, aproape de Domnie,
 Iată-mă-acum aice din raiul meu căzut
 Și din lumina lumii în lume iar pierdut!
 Sunt eu?... Sunt treaz?... în viață?... și-adevărat e oare?
 Eu Despot, vultur falnic, eu zac la închisoare!

(Se secolă și caută împrejur)

Acești pereți sunt umezi, triști, negri!... Ah! ei sunt
 Nu ziduri de palate, dar ziduri de mormânt!
 În ele cine intră, din ele nu mai iese
 Decât pe-o raclă neagră cu zilele-i culese!

(Infiorându-se)

O! reci fiori de groază prin sufletul meu trec,
 Răsufli aburi de moarte... Un biet străin, un Grec,
 La cine pot să aflu o rază de 'ndurare?
 La Doamna numai, însă nici o putere n'are,
 Căci Vodă Lăpușneanul de milă-i depărtat
 Cât de pământul negru e cerul înstelat.
 Cum?... mort în floarea vieții... Cum? mort ca un mișel!
 Ucis de Lăpușneanul, lipsit de tron... — și el!...
 O! nu, nu! nu se poate... cu unghiile tocite
 Voiu sparge-această hrubă, ce 'n sânul ei mă 'nghite.

(Se asvârlă turbat peste pereți și-i lovește cu pumnii)

Deschide-te, morminte!... dă-mi drumul să-mi răsbun;
 Cădeți, infame ziduri! (căzând pe scaun) Ah! Doamne, sunt nebun!

(După o scurtă pauză)

Mizerie! cu gândul pătrund bolta cerească
 Și brațul meu nu poate o piatră să urnească!

(Induioșându-se)

Ah! nu-i nici o sperare... Cei ce m'au cunoscut
 Vor zice: A fost un Despot, a fost... ce s'a făcut?

1) E vorba de Ana, fiica lui Moțoc.

Și toți m'or dà uitării... chiar Ana... lume, lume!
 Uita-va, și amorul și jalnicul meu nume.
 Adio, planuri 'nalte! Adio, mari sperări.
 A lumii ideale, sublime aspirații
 Adio tot: junie, lumină, fericire...
 Năluca este omul și viața o clipire.

(Privește fereastra)

O! Despot, te salută a veșniciei zori.
 Fii om!... Când vine moartea, te 'nchină ei și mori!

(Stă abătut, cu capul plecat pe brațul lui).

CIUBĂR (intră; ușa se închide după el).

Ei!... Despot, frate Despot, așa-i că ai pățit-o?

DESPOT (tresărind)

Ce aud? Ce văd? Smintitul?

CIUBĂR

Cu Vodă-ai împlinit-o.

(Privește beciul)

Frumos palat!... privește: ce stofe pe pereți!
 Pe jos ce de covoare țesute cu... bureți!
 Ce mobile-aurite! Ce mândre policandre!...
 Mărire ție, Vodă, măi Vodă Alexandre,
 Că bine știi în curte pe oaspeți să primești
 Și pe-ale tale rude cu drag s'adăpostești!

DESPOT (în parte)

Sărmane Despot, iată la ce-ai ajuns pe lume!
 Să râdă și nebunii de tine cu-a lor glume!

CIUBĂR

Despot!

DESPOT

Ce vrei, năuce?

CIUBĂR

Năuc ești tu și prost,

Tu vezi ce sunt eu astăzi, iar nu cecece am fost.
 Am fost odinioară un Domn în strălucire,
 Cât soarele cu mine eră 'n nepotrivire,
 Puternic ca trei Cezari, frumos ca Macedon,
 Călare pe un sceptru, iar nu pe acest baston,
 Și mă loviam cu capul de nouri și de stele
 Și măsuram pământul cu pasurile mele!
 Dar Vodă Lăpușneanul, un hōț, un destrămat,
 M'a prins și de-a mea vâlfă în drum m'a desbrăcat!
 Și eu, și tu, ajuns-am ca două frunzi uscate
 De-o pânză de păianjen în aer aninate.
 Tot vântul mic sau mare ne clatină suflând...
 Ei! ș'apoi?... vântul bate și câinii fug lătrând.

(Se apropie de fereastră)

DESPOT (în parte, sculându-se)

O! Doamne, să fiu oare și eu în a lui stare,
 În câmpul nebuniei, pe-un gârgăun călare?
 Cum? Visurile mele de falnic viitor.
 Să fi făcut din mine un om aiuritor
 Ca dânsul?

CIUBĂR

Frate Despot, știi tu ce-i mătrugună?
 O fată ce aleargă pe câmp când iese luna

Și merge de se scaldă în roua de pe flori
 Cu gând să se mărite c'un împărat în zori.
 Am prins-o într'o noapte...
 Dar hoțul Lăpușneanul mi-a șters-o, ca pe-o salbă!...
 Ce-mi pasă! Șcaroțchi îi este lui nănaș;
 Iar eu al mătrăgunei sunt mire dragălaș.

(Ia o poză maicstuoasă)

DESPOT

Dar bine, Ciubăr, spune-mi cum ai intrat aici?
 Și tu ești, ca și mine, închis?

CIUBĂR

Eu?... Cine zice
 C'a îndrăsnit vr'odată o mână de capcân
 Măcar să se atingă de-al lumilor stăpân?
 Nu! Am venit eu însumi la tine 'n pușcărie,
 Trimis de Lăpușneanu să-ți ții tovărășie
 Ca să-ți grăească de moarte, ca un prieten bun,
 Pân' ce-a veni calăul, al temniței tăun.

DESPOT

Cum? Lăpușneanul însuș ți-a dat astă solie?

CIUBĂR

Ei! și-ți trimite... iată..., un dar de berbântie

(Aruncă pe masă cerinul oferit ne Despot Doamnei Rucsandra în actul I)

Șiraguri și pafale, să ai cu ce-amăgi
 Nevasta lui Satana spre a vă îndrăgi.

(Se pune pe scaun în față cu Despot)

Ei!... ce mai zici tu, Despot?... Așa-i că viața-i scurtă,
 Așa-i că nu plătește nici cât un dram de turtă?

In faptul viu al vieții ne pare drumul lung:
 Trei pași de-abiă, și 'n capăt picioarele ajung.
 Omul ca iarba!... viața ca... iapa cea bălțată,
 Cât trece dealul mare, nu se mai vede... iată!
 Eu unul cred că omul, nerezemat de tron,
 E mic ca și o muscă pe muntele Sion.
 Dar tu ce ești acuma sosit pe prag de moarte
 Ce zici?

DESPOT (în parte).

O! ce ideie... (tare) Eu zic că relei soarte
 E drept să ne supunem când altfel nu putem.

CIUBĂR

Cum asta?

DESPOT

Tu, de pildă, lipsit de diadem,
 Să duci o viață tristă și plină de nevoie,
 Iar eu în astă țară să fiu Domn făr' de voie.

CIUBĂR

Ce? tu? Domn?

DESPOT

Eu, Ciubere! (tainic) Crezi tu că-s destinat
 A trece 'n ceea lume tăiat sau spânzurat!
 Te 'nșeli.. ai mei prieteni sunt gata ca să vie
 In zori, ca să mă ducă deadreptul la Domnie,

CIUBĂR

Ce spui? ce spui?

DESPOT

Și martur mi-e sfântul Dumnezeu,
Că eu fug de putere ca de păcat.

CIUBĂR

Nu eu!

DESPOT

Așă-i fatalitatea, și n'am, vai ce mă face.
Am să fiu Domn, Ciubere, de-mi place, de nu-mi place.
Ah! (face un gest de disperare).

CIUBĂR

Și te plângi de asta?... Ești un nebun, nătâng.

DESPOT

Decât păstor de oameni, mai bine, zău!...

CIUBĂR

Te plâng!

DESPOT

Eu sunt un biet om simplu, eu n'am visuri deșarte:
De grijile măririi doresc a fi departe.
Mi-e teamă să fiu capul unui popor.

CIUBĂR

Ba, zău!

Decât a fi în coadă mai bine 'n frunte vreu.

(Despot, observând pe Ciubăr, care se exaltează la cuvintele lui).

DESPOT

Nu-mi place pompa lumii, nici la a mea ivire
Poporul să m'aclame, poporul să m'admire

Și oștile să 'nchine stindarde. 'n fața mea
 Și 'n frunte-mi să lucească surguciul ca o stea
 Și surlele să cânte, și tunul să detune,
 Și clopotele toate în cale-mi să tot sune.
 Ș'apoi, Ciubere dragă, eu am cugetul drept
 Și mult și greu se bate a mea inimă 'n piept,
 Când știu că tronul Țării e dreapta moștenire
 A lui Ciubăr.

CIUBAR (imbrățișând pe Despot)

Ah! frate, ești bun, bun peste fire!
 Nu eu când vine fala așa zice: ba!... Nu eu!
 Hei! căci nu vrea norocul să fiu în locul tău!

DESPOT

Ai vrea?

CIUBĂR

Cum nu!

DESPOT

E lesne.

CIUBAR

Cum, cum, cum?

DESPOT

Foarte lesne.

CIUBAR

Dar cum?

DESPOT

Te schimbă 'n Despot din cap și până 'n glesne,
 Și mâni, în zori de ziuă, poporul adunat,
 În locul meu, te-a duce pe tine la palat.

CIUBAR

Mâni?

DESPOT

Mâni. (în parte). S'a prins nebunul.

CIUBAR (incântat)

Domn!... eu, Ciubăr!... dă-mi iute a ta îmbrăcăminte.
Dă-mi pălăria!

DESPOT

Na-ți-o!

(Ciubăr schimbă haina pe mantaua lui Despot)

CIUBAR

Și, 'n schimb, na stema mea ;
Dar fii cu îngrijire să nu te culci pe ea.

(Schimbă stema pe pălăria lui Despot)

DESPOT

Ce-ți pasă? mâni te-așteaptă o stemă 'mpărătească.

CIUBAR (vesel)

A! știu că Lăpușneanul de ciud'o să plesnească.

DESPOT

Acum ici, lângă masă, te-așează liniștit
Și stai, ca un om mare, pe gânduri adâncit.

(Ciubăr se pune pe scaun)

Așă, și pălăria pe frunte ți-o apasă,
Nicum să te cunoască cine-ar intră în casă.

CIUBAR

Bine-i așa?

DESPOT

Prea bine.

CIUBAR

Dar tu ce-ai să devii?

DESPOT

Eu dintre morți, Ciubere, mă'ntore printre cei vii.
 Noroc de-acuma nouă!... cu pene 'mprumutate,
 Tu sbori către mărire, eu către libertate!

(Imbrăcat cu hlamida și încoronat cu stema lui Ciubăr, vine în fața scenei)

Nebun aici intrat-am? nu știu, dar nebun ies.
 Priviți!... din pompa lumii cu ce, vai! m'am ales!
 Cu-o stemă de hârtie, cu-o cârpă de hlamidă,
 Cu tot ce poate face pe oameni ca să râdă.
 Dar bună-i răsunarea!... Pre sfântul Dumnezeu!
 Voiu râde mult mai tare și eu la rândul meu!

(Iese)

UN GLAS (afară)

Stăi! Cine-i?

DESPOT imitând glasul lui Ciubăr)

Ciubăr Vodă.

GLASUL

Treci!

(Hohote de râs afară)

CIUBAR (singur)

Prost! Să-mi lase mie
 Tot ce-i mai scump: mărire, putere, avuție.

Și el să nu voască a fi chiar Domnitor!
Nebun! (cască) dar eu, cuminte, mă 'nalț... și sbor, și sbor
Sus, sus pe vârful lumii, ce visul îl arată,
Când omul mândru doarme cu gura lui căscată...
Posnașă întâmplare!... (cască) eu Domn, eu Domn, eu Domn...
Pe tron... mă urc... cu fală... și însă... cad de somn!

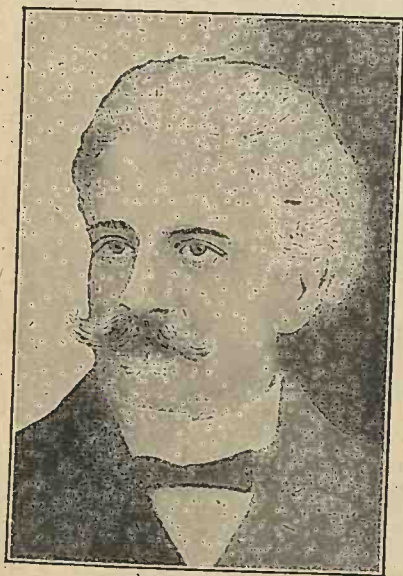
(Adoarme cu capul pe masă)

ALEXANDRU ODOBESCU

1834—1895

Născut în București, Alexandru Odobescu a studiat (mai întâiu acasă și la Sf. Sava, apoi la Paris, unde a obținut titlul de bacalaureat și a terminat facultatea de litere.

Fiind încă în străinătate, publică în diferite reviste din țară câteva articole,

Alexandru Odobescu

(portret din colecția Academiei Române).

iar când se întoarse deveni un colaborator asiduă al revistei lui Alecsandri «România literară» și în același timp se hotărî a servi statului, ocupând diferite funcțiuni, intrând un moment în magistratură ca procuror la Curtea de Apel din București; iar după aceea, mai conform cu dispozițiile sale firești, fu numit membru în comisiunea documentală. Când se uniră ministerele la 1861, fu numit director al ministerului instrucției; iar la 1863 ministru de culte și instrucțiune publică.

În timpul acesta se ocupă și cu știința și cu literatura, făcând cercetări arheologice prin țară, publică diferite articole și fundă *Revista Română* (1861—1863).

Pe când era ministru, s'a agitat foarte tare chestiunea mănăstirilor închinată. Deosebindu-se în păreri de colegii săi din minister a tipărit sub pseudonimul *Agaton Otmendee* o lucrare foarte importantă în limba franceză intitulată: «*Studii asupra drepturilor și îndatoririlor Locurilor-Sfinte*» (Buc. 1863). Atunci s'a

retras din minister. Mai târziu, în 1867, când s'a început organizarea expoziției din Paris, gu-

vernul român a însărcinat pe Odobescu, care fusese membru în consiliul de stat, să mijlocească pentru participarea României la acea expoziție.

Prin stăruințele lui, România fu primită să participe, în mod oficial la acel concurs universal, unde a figurat pentru prima oară cu numele general de «România». Atunci a publicat Odobescu în unire cu P. S. Aurelian o lucrare în franțuzește, sub titlul: «Notiță despre România, mai ales din punctul de vedere, al economiei rurale, industriale și comerciale, — urmată de catalogul special al produselor expuse în secțiunea românească la expoziția din Paris în 1867 — și de o notiță despre istoria muncii în țara aceasta» (Paris 1867).

Odobescu publică apoi diferite articole în «Columna lui Traian» și prin alte reviste și ziare, mai ales ocupându-se cu arheologia. Din scrierile arheologice cităm: *Fumuri arheologice scornite din lulele preistorice* (Buc. 1873); *Un vas de lut cu numele lui Decebal* (Buc. 1873); *Antichitățile județului Romanaji* (Buc. 1878); *Anticități scitice* (Buc. 1879).

Ales membru al Academiei în 1870, el află totemai în splendoare direcțiunea latinistă, care voia să reformeze limba, eliminând cuvintele vechi și să facă o ortografie care să oglindească originea latină a cuvintelor. Odobescu cră contra acestui mod de a vedea și de aceea stăruia să se revizuească dicționarul și glosarul Academiei, lucrare de mare răbdare, dar «greșită în însăși concepțiunea ei». Revizuirea cerută nu s'a făcut atunci, dar prin acest curent s'a născut ideia unui dicționar în care să intre limba «poporană», așa cum a propus Academia Regele Carol I.

La 1874, Odobescu făcù lecțiuni de arheologie la facultatea de litere din București și mai târziu deveni profesor titular, când se înființă prin lege catedră anumită.

Intre 1876—78 se ocupă cu politica și publică mai ales în ziarul «Românul», o mulțime de articole, reproduse în vol. III al scrierilor Ed. Socece 1887.

După o boală grea, Odobescu plecă la Paris, unde ocupă câțva timp funcțiunea de prim-secretar și însărcinat-de-afaceri al legațiunii (1882—1885) și începù publicarea în franțuzește a monumentalei lucrări «*Tezaurul dela Pietroasa*». Intorcându-se în București la 1887, reincepù cursul de arheologie la universitate, fu membru al consiliului permanent de instrucțiune, de unde trecù director al școlii normale superioare.

* * *

După ce se făcù cunoscut prin câteva articole, precum cel despre *Poetii Văcărești*, ș. a., Odobescu publică două nuvele istorice «Mihnea» și «Doamna Chiajna», fruct al studiilor sale istorice și al citirii cu folos a cronicarilor. Serise într'o limbă curat românească înfrumusețată prin cuvinte din cronicari, cuvinte cari dau o culoare de vechime, aceste lucrări ne arată o fantazie de poet în combinațiunea detaliilor, pe când fondul rămâne istoric fără nici o falsificare, ne arată pe scriitorul știutor al limbii, care a devenit stăpân pe toate farmecele ei. Prin asemenea calități pot sta alături cu celebra nuvelă «Alexandru Lăpușneanu» a lui Costaché Negruzzi, întemeietorul prozei moldovenești. Prima ediț. Buc. 1860. Alte edițiuni: Craiova 1886; Buc. 1894, 1896, 1901, 1905.

La 1874, publică «*Pseudocyngeticós*» sau Fals tractat de vânătoare. Serisă în stil epistolar, lucrarea se desvoltă cu libertatea vorbirii obișnuite și cugetările

ne apar ca inspirațiuni ale momentului. Aci aflăm felurite chestiuni în legătură cu vânătoarea, aluziuni la diferite întâmplări politice sau literare, descripțiuni de opere artistice, minunate fragmente din eugetarea și limba poporană; în total é o operă care te captivă, astfel că, după expresiunea unui critic, «sfârșești cartea fără să știi că ai ajuns la capătul ei».

În «Istoria Arheologiei» a tipărit lecțiunile făcute la universitate în 1874 relative la antichitate și renaștere (București 1877).

Subscrierii propunem a fi
 alături ca membru echivalenț al
 Societății Academice Române. S
 B. Petri Hasdeu

V. Maniu

G. Barișiu
Adomani

P. S. Aurelian

I. Caragiani

Ion Ghica

Autograf al lui A. Odobescu

Este propunerea scrisă de Odobescu pentru admiterea lui Hasdeu ca membru în Academie. Se văd semnăturile colegilor ce au aderat: V. Maniu, G. Barișiu, A. Roman, P. S. Aurelian, Sion, Odobescu, D. Sturdza, Dr. Hodosiu, I. Caragiani, Gr. Ștefănescu, Ion Ghica. (Dintr'un dosar din arhiva Academiei).

Sub titlul caracteristic de «Moșii și Curcanii», a tipărit două conferințe rostite în vremea războiului (București 1878, ed. 2-a 1880).

Cu prilejul serbării Universității din București, când ea împlinise 25 de ani dela întemeiere, Odobescu fiind delegat de colegii săi să rostească un discurs, făcând într-o lucrare măceastră elogiul unui fost profesor și director de școale, Petruche Poenaru, care în curs de șasesprezece ani a dirigit instrucțiunea publică în Țara Românească (București 1889).

În 1889—1900 a publicat la Paris «*Tezaurul dela Petroasa*» studiu amănunțit în 3 volume asupra vestitului tezaur cunoscut sub numele de Cloșca cu pui, care se păstrează la muzeul din Capitală și apoi în București diferite cărți didactice pentru clasele elementare (1890—1895).

Cele mai multe din scrierile sale au fost adunate în 3 volume publicate de librăria Soceci în 1887. O altă edițiune cu adaose Minerva, 3 vol. 1906.

Odobescu dar este un scriitor de valoare deosebită prin cercetările sale în domeniul arheologiei, căci, precum zice Urechia, «arheologia română născu numai cu lucrările lui Odobescu». Apoi, ca director al școlii normale, ca autor de cărți didactice, aduse un mare serviciu învățământului nostru. Dar mai ales s'a distins Odobescu ca prozator, cu stilul său energic și presărat cu ironii fine, cu acea frumusețe de limbă care a îndreptățit pe d. Maiorescu să zică în fața Academiei: «Precum Alecsandri este cea mai înaltă expresiune a poeziei române asemenea și Odobescu este cel mai eminent prozator».

MOARTEA DOAMNEI CHIAJNA.

În anul 1860 Odobescu publică în «Revista Carpaților» a lui G. Sion a doua năvelă istorică intitulată «Doamna Chiajna». Pe cea dintâi o publicase în 1857 în ziarul «Românul».

«Doamna Chiajna» înfățișează caracterul acestei femei extraordinare care — rămânând văduvă prin moartea soțului său Mircea Ciobanul în anul 1560 — izbuti să învingă pe boierii răscolaiți și să dobândească tronul Țării Românești pentru fiul său Petru Schiopul. Acesta domni fără nici o autoritate și nici nu rămase mult pe tron, căci Turcii îl maziliră și-l puseră la închisoare; dar Chiajna nu fu de tot înfrântă, căci tronul țării se deto celuilalt fiu, Alexandru. După ce scoase pe Petru din închisoare, ea dobândi pentru el firman de domnie în Moldova. Aci însă stăpâniă Ion Vodă Armanul. În privra acestuia trebuia dusă lupta. Și se porniră oști turcești cu Petru și oști muntești cu Alexandru. În vremea aceasta, Chiajna făcu o lungă călătorie prin Oltenia ca să împiedice o răscoală a boierilor din acele părți, dușmani ai familiei sale. Intorcându-se în tabăra fiilor săi, fu întâmpinată de câțiva boieri moldoveni veniți cu vicleșug și ucisă. Această din urmă parte se reproduce mai jos.

Pe când doamna Chiajna își urmă ispititoarea colindă peste Olt și prin țara de sus, tinerii ei feciori domnești, însoțiți, unul de oaste pământeană și de ajutorințe ungurești, altul de Turcii ce i se dase ca să-l așeze pe scaunul năzuit al Moldovei, se întâmpinase în ocolul Focșanilor și se lăsase cu taberele lor amestecate la satul Săpăteni pe lunca înfrățitoare a Milcovului. Doamna mamă îi ajunse acolo, purtând în sufletu-i smăcinat o îngrijată presimțire care, sub aspra-i fălnicie, se vădeă printr'un neastâmpăr fioros. Ea cătă în zadar să-și potolească neodihna cu nădejdea isprăvilor viitoare; oștirile împrejurii, multe și veghiate, i se păreau molatice și nevoioase. Un neîncetat susur de tainică trădare îi șoptia la auz; mintea i se munciă cu tot felul de bănueli. Ziua ea colindă fără repaos tabăra, vrând să încerce credința ostașilor, să învie, ca odinioară, bărbăția în inimile lor, dar iazma neîncrederii o urmăria pretutindeni și

viersul îmbolditor îi pieriă pe buză ; apoi iar în tăcerea nopții, în veci deșteaptă și frământată de griji, ea trăgea cu urechia la strigările prelungite ale strejilor depărtate și adesea, coprinsă de o neadormită temere, alergă să pândească la perdeaoa corturilor, unde se odihneau în visuri de izbândă fiii săi, uneltele nesățioasei sale mândrii.

Din potrivă, acești doi tineri, bizuindu-se cu încredere pe reazimul lor ostășesc, pe părtinirea soartei și pe toate voioasele închipuiri ale junetei lor, petreceau zilele în vesele ospete, benchetuind cu boierii și purtătorii oștilor și gata a purcede asupra lui Ion Vodă, dacă nu i-ar fi amânat din zi în zi îngrijitele presimțiri ale doamnei mumei lor.

Intr'astfel de felurite aplecări se află tabăra frățescă a fiilor lui Mircea, când sosi știrea cum că boierii moldoveni, temători a se vedeă pe viitor înstrăinați dela mila noului Domn ar fi hotărât să părăsească relei sale soarte pe vechiul lor stăpânitor și are să vină, mânați de Dumbravă Vornicul, ca să se închine lui Petru Voevod. Această veste umplu tabăra de bucurie: cu nădejdea viitoarei împăciuirii, strejile se ridicară, vegherea se desființă, caii se sloboziră la pășune, armele se așezară în snopi; toate se pregăteau pentru o obștească înfrățire. Doamna Chiajna însă, ce nu privise cu suflet liniștit acea nesocotită risipire a tuturor mijloacelor de o grabnică apărare, cu cât se apropiau Moldovenii, mai cu dinadinsul stăruiă ca tinerii Domni să se țină în laturi cu bună și zdravănă pază.

Norocul lor voi ca, înduplecați de nepregetata rugăciune a mumei lor, dorința acesteia să fie împlinită și ca dânșii amândoi să lipsească din cortul lor în ceasul când Moldovenii se iviră dinaintea taberii muntenești.

Intr'adevăr, Dumbravă Vornicul descălică în fața șatrei domnești, însoțit d'o gloată năprasnică de boieri și de slujitori, purtând nu veșminte de sărbătoare, nici zâmbetul smerit al supunerii, ci podoaba oțelită a unei zile de hartă și semeța căutătură a unei biruințe lesnicioase.

Osebit de aceea se zăriă în depărtare oștiri numeroase, cari, depe caii lor mărunței și păroși, depe largii lor șalvari roșii, depe chiverele lor țuguiete, depe cântările lor prelungite și de pe înaltele lor sulite ce luciau la soare ca spicu-

rile pe holdă, lesne se cunoșteau că sunt pâlcurile de Cazaci venite sub povățuirea lui Sfirski, în ajutorul lui Ion Vodă.

Chiajna, care într'această grea prilejire, știuse a întipări pe chipu-i fățarnic o senină și rece mândrie, adăstă pe boierii moldoveni într'un falnic cort rotat de covor alb, cusut cu fir și legat jurîmprejur cu țărushi poleți.

Dumbravă vornicul intră în fruntea tovarășilor săi; el eră un voinic înalt și spătos, purtând o țurcă de blană flocoasă ce ascundeă capu-i ras, din creștetul căruia o singură șuviță de păr atârână în jos pe ceafa-i lată și vânoasă; eră îmbrăcat cu un mintean de urs lăptos și încins cu o cureă, de care sta animată o ghioagă nestrujită cu dinți de fier, adevărat baltag de uriaș:

— «Unde-s puii di năpărcă?..» strigă el cu glas răgușit, intrând în cort cu mâna în șold. — «Li-a sosit ceasul peirei! halal di ei, fartați!»

— «Pare-mi-se că în beție ți-ai pierdut cumpătul vorbei, jupân vornice» — rosti doamna înstrunându-și mânia — «ori pe semne c'ai mintea ca de prunc într'atâta trupeșie?»

— «Taci, muiere; nu bârfi!» — răspunse Dumbravă, — «nu doară c'ati socoti voi că-i Moldova țară di jac, să ni «gioace ca pi urs o mișă pripășită pi la Munteni și doi feciori di lele fărmecați, doi lingăi nătângi ce li pute botul «a lapti?.. N'avem noi nevoie di domn muntean. Munteanul «ii om viclean: nu-i ca moldovanul ortoman și dănos la «mână și la suflet fâlos... Hai! voinici, drăguții mei, dați nă-«vală di mi-i prindeți și mi-i legați colè cot la cot să-i ducom «plocon lui Ioniță Vodă, ca doi berbeci di Arminden!»

— «Câni nerușinați, liftă rea!»... — strigă Chiajna spumegând de turbare; dar Dumbravă nu-i dete vreme să urmeze zadarnicele-i sudălmii, ci desprinzând ghioaga dela brâu, o învârti de câteva ori cu brațu-i vârtos și apoi glăsuind un groasnic blestem, o azvârli drept în capul înfuriatei Doamne.

Chiajna căzù răsturnată pe spate și atunci îndată, cu ochii însângerați, cu fălcile căscate, încearcă să se ridice în genunchi, să se sprijine pe palme, să rostească un cuvânt, dar abia putù să iasă din gâtleeju-i năbușit, vorbele: — «Domnii! feciorii mei!» ș'o înecă sângele ce curgea șiroaie din tot capu-i găurit de ținte. Trupu-i se svârcoli cu scrășniri din dinți,

«mijlocul mormintelor, ea cântă călătorilor, cu glas răsunător, «doina cea de jale!».

Cuvintele acestea din urmă, în care se simte dureroasa mângâiere ce-și crease poetul exilat, cântând patria sa depărtată și căzută, ne destăinuiesc totdeodată și una din cele mai solide virtuți ale poeziei populare, adică stăruința cu care cânticele poporului, lipsite de toate mijloacele de perpetuare ale literaturilor cultivate, se păstrează neconținut chiar în sânul națiunilor băntuite de soartă. În asemenea ceasuri, însă, caracterul lor oareșicum se prefacă. Ca o suflare de jale, ca un dor nestins se revarsă asupra-le; în povestirea faptelor celor mai strălucite se strecoară o amarnică zâmbire; un răsunset tânguios se îmbină cu strigătele de veselie și chiar sărbătorile își au lacrimile lor. Dar cât de adâncă fie durerea, cât de mare fie umilința, precât încă poporul le simte, poezia veghează la porțile templului unde se păstrează amintirile naționale. Mai vrednic încă de însemnat e că atunci, chiar accentele ei devin mai pătrunzătoare. Și într'adevăr, dacă ea este *glasul poporului*, când oare scoate-va mai din adâncul inimii, răsunetele sale, din adâncul inimii, răsunetele sale, decât în ceasurile de durere? Care popor cântă-va mai frumos, mai cu foc, mai cu duiosie decât acela ce și-a pierdut bunurile strămoșești, ce cunoaște gloria și fericirea numai ca o amintire din trecut, ca o dorință, ca a aspirațiune către viitor?

SPECIALIZAREA STUDIILOR ÎN ȘCOALELE SECUNDARE

În anul 1865 Ministerul Instrucției a convocat consiliul general al instrucției pentru a discuta chestiunea înființării gimnaziilor reale. Cu ocazia aceea, Odobescu, care era membru în consiliu, ca delegat al consiliului de stat, a citit un raport, din care se extrag pasajele ce urmează.

Din diversificarea studiilor în ramurile gemene ale instrucțiunii secundare, se poate câștiga un mare folos; acela de a se consolida foarte tare, în fiecare din ele, specia de învățatură ce-i este rezervată.

În adevăr, când într'o școală, scopul instruirii nu este

determinat cu precizie, când tendințele generale ale învățământului nu sunt toate pornite către una și aceeași țintă, fie chiar ca materiile predate în acea școală să nu fie nici numeroase nici împovărătoare pentru spiritul școlărilor, totuși învățătura acolo este fără soliditate și facultățile celor ce învață se risipesc fără spor. Cunoștințele dobândite, nepunându-se grupă împrejurul unei idei predominante, se pierd cu mare înlesnire și lasă numai oarecare idei nestatornice, mai adesea pernicioase pentru inteligență și moralitate.

Din contră, când elevul iese dintr'o școală în care toate studiile s'au urmat după o sistemă identică, conducătoare la un sfârșit comun și niciodată pierdut din vedere, toată știința câștigată rămâne înaintea lui așa de clar lămurită, așa de bine clasificată încât la orice moment al vieții el se poate servi cu dânsa, ca zețarul cu literele bine regulate ale unei caștii de imprimerie.

Tot această specializare a studiilor pentru fiecare școală în parte, permite a se da fiecării materii de învățământ o dezvoltare îndestulătoare, și a nu se sacrifica toate cunoștințele, grămădite la un loc, una în dauna celorlalte. Apoi și elevul unei școli bine specializate, condus în tot cursul învățământului său secundar după aceeași sistemă de studiu, și menținut în curgere de mai mulți ani, în aceeași ordine de idei, aprofundează cu înlesnire și precăz îi este de trebuință toate materiile ce se prezintă investigațiilor sale; căci ori cât ar fi de diverse acele materii, modul sub care îi vin înainte îi este acum familiar și, prin urmare, chiar dificultățile lor îi sunt lesne accesibile și lesne de învins.

DIN PSEUDOCYNEGETICOS

În 1874 Odobescu o rugat de amicul său C. Cornescu să facă o prefață la scrierea acestuia: «Manualul Vânătorului». În loc să scrie câteva pagini, el compune o carte întreagă, pentru că adunase material foarte mult, și adaugă:

«Am luat dar pretențioasă hotărâre a lo deșertă într'un volum osebit, ce-l voi tipări numai pe seama lor, și care sub un titlu pendantesc și arhaic, spunând vânătorilor numai lucruri ce sunt cu totul de prisos artei lor, va întocmi un fel de *Fals Tractat de Vânătorie: Pseudocynegeticos*, în opozițiune fățișe cu *Manualul* tău, care, deși mai scurt, este fără îndoială cu mult mai folositor celor cari vor să învețe ceva cu temei».

În același an lucrarea lui Odobescu s'a tipărit într'un volum. Ea se compune din 12 capitole în cari întâlnim chestiunile cele mai variate, literatură, istorie, arheologie, critică artistică, ș. a. cari au vro-o legătură depărtată sau apropiată cu vânătoarea. Într'un loc vedem fazele prin care a trecut vânătoarea din cele mai vechi timpuri până azi; în altul descrierea sau critica celor mai însemnate lucrări de pictură ori de sculptură cu subiecte de vânătoare. Multe capitole povestesc vânători din țara noastră; altele au descripțiuni de peisaje. În mijlocul lucrării figurează un basm, care poate formă o bucată literară de sine stătătoare. E o scriere în care autorul ne arată ușurința cu care știe a tracta chestiuni aride în mod plăcut și atrăgător, ne arată apoi o mare varietate de cunoștințe și ne dă pagini cari au rămas ca modele în literatura noastră. Sfârșitul este spiritual. Ultimul capitol e format dintr'o pagină de puncte și intitulat «Capitolul cel mai plăcut pentru cititor».

Urmăză aici câteva extrase și anume: Vânătoarea pe Bărăgan (din cap. I) Despre plagiatori: (cap. VIII), O privește de pe deal (cap. XI).

VÂNĂTOAREA PE BĂRĂGAN

Oare ce desfătare vânătoarească mai deplină, mai nețărnurită, mai senină și mai legănată în dulci și duioase visări, poate fi pe lume, decât aceea care o gustă cineva când, prin pustiile Bărăganului, căruța în care stă culcat abia înaintea pe căi fără de urme? Dinainte-i e spațiul nemărginit; dar valurile de iarbă, când înviate de o spornică verdeață, când ofilite sub pârlitura soarelui, nu-i însuflă îngrijirea nestatornicului ocean. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca moșoroaie de cărtițe uriașe, movilele a căror urzeală e taina trecutului și podoaba pustietății. Dela movila Neacșului de pe malul Ialomiței, până la movila Vulturului din preajma Borcei, ele stau semădate în prelargul câmpiei, ca sentinele mute și gârbovite sub ale lor bătrâneți. La poalele lor cuibează vulturii cei falnici cu late pene negre, precum și cei suri, al căror cioc, ascuțit și aprig la pradă răsare hidos din ale lor grumazuri jupuite și golașe.

De cu zorile, atunci când roua stă încă aninată pe firele de iarbă, căruța s'a pornit dela conacul de noapte, și, tocmai când soarele e de-asupra amiazului, ea sosește la locul de întâlnire al vânătorilor. Mai ades, acest loc este o cruce de piatră strâmbată din pîua ei, sau un puț cu furcă, adecă o groapă adâncă de unde se scoate apă cu burduful. Trebuie să fii la Paicu, în gura Bărăganului, sau la Cornățele, în miezul lui, ca să găsești câte o mică dumbravă de vechi tufani, sub care se adăpostesc turmele de oi la poale, iar mii și mii de cuiburi de ciori printre crăcile copacilor. În orice alt loc al Bărăganului, vânătorul nu află alt adăpost,

spre a îmbucà sau dormi ziua, decât umbra căruței sale. Dar ce vesele sunt acele întruniri de una sau două ore, în care toți își povestesc câte isbânzi au făcut sau mai ales erau să facă, cum i-a amăgit pasărea vicleană, cum i-a purtat din loc în loc și cum, în sfârșit, s'a făcut nevăzută în sboru-i prelungit!

După repaos, colinda prin pustiu reîncepe cu aceeaș plăcere.

Când soarele se pleacă spre apus, când murgul serii începe a se destinde treptat peste pustii, farmecul tainic al singurătății crește și mai mult în sufletul călătorului. Un susur noptatic se înalță de pe fața pământului; din adierea vântului prin ierburi, din țârâitul greerilor, din mii de sunete ușoare nedeslușite se naște ca o slabă suspinare ieșită din sânul obosit al naturii. Atunci, prin nălțimile văzduhului, sboară cântând ale lor doine, lungi șire de cocori, brâne șerpuinde de acele păsări călătoare, în care *Divinul Dante* a întrevăzut grațioasa imagine a stolului de suflete duiioase ¹⁾.

Dar câte una-una căruțele sosesc la târla sau la stâna unde vânătorii au să petreacă noaptea. Un bordeiu acoperit cu paie, o ceată de dulăi țepeni, lătrând cu înverșunare: iată adăpostul și streaja ce le poate oferi baciul dela Rădana sau cel dela Renciu. Din aceste cată vânătorii să-și întocmească un culcuș și cină, dacă cumvã n'au avut grijă a-și aduce așternut și merinde în căruțe. Pe când însă, pe sub șure și la vatra bordeiului, ospățul și paturile se gătesc, după cum pe fiecare îl taie capul, limbile se desmorțesc și prin glume, prin răsuri cu hohote, ele răscumpără lungile ore de tăcere ale zilei...

Dar chiar și în căruță, vânatul obosește
Și dup'o cină scurtă, și somnul a sosit. ²⁾

¹⁾ E vorba de un pasagiu din «Infernul» (prima parte din poema «Divina comedie») a lui Dante, în care autorul compară stolul de suflete cu stolul de cocori.

²⁾ Reproducere, cu mici schimbări, a două versuri din «Sburătorul» lui Heliade:

Dar câmpul și argeaua câmpeanul ostenește
Și după o cină scurtă și somnul a sosit.

Vânători și căruțași, mârtoage și dulăi, culcați toți la pământ, dorm acum duși, la târlă!...

«Singure stelele nopții se uită de pe cer la dânșii; ei aud cu urechile toată acea nenumărată lume de insecte ce se strecoară prin ierburi, țărâind, scâțâind, fluerând, șuerând și toate acele mii de glasuri se înalță cu răsunset potolit în tăria nopții, se limpezesc în aerul ei răcoros și leagănă în somnuc auzul lor aromit. Când însă vre-unul se deșteaptă și clipește ochii, câmpia i se înfățișează luminată de schinteile strălucitoare ale licuricilor; uneori, cerul se încinge pe alocurea în depărtare de o vâlvoare roșiatică, provenită din pârjol și un stol întunecos de păsări se strecoară prin noapte»...

DESPRE PLAGIATORI

Știi, frate, c'au ajuns băieții să te dea în primejdie în țară la noi! Nu poți să mai scrii un rând fără să te descoasă și să-ți ia socoteală că adică, de unde ai furat cutare ideie și de unde ai tradus cutare pasaj? Ce plăcere mai poate gustă atunci un biet român, care și-ar fi pus binișor numele său pe o carte sau pe o cuvântare, rumegate de altul și scrise în vre-o limbă străină, scrieri pe care el, mintosul, le-ar fi scos frumuseț pe românește, curate și luminate și numai bune de deochi, ca apa neînceptută?

S'au deprins să stea mereu la pândă, drăcoșii, ca și când altă treabă n'ar mai avea! Caută, miroso, se furișează prin cărți și dibuesc, mai rău decât copoiul când adurmecă dăra fiarei prin țărână, și bine n'apuci să te bucuri de vre-o nevinovată haiducie ce te-ai ispitit a face prin codrii literaturii, când fără veste, te și pomenești dovedit. Atunci se fac Dumneare de mânie dumnealor, pare că i-ai fi jefuit chiar pe dânșii, de averea lor.

La noi în țară însă, a dat Dumnezeu că n'avem lege care să ne poprească de a vâna pe moșia altuia, și până acum nu s'a întâmplat vre-un proprietar să facă pretențiune că

l-ai despuiat de vânatul său. Dar neamul scriitorilor, — totdeauna și pretutindeni mai arțăgos. — nu numai că-și apără morțiș toate ale sale, dar încă duce și grija autorilor de peste șapte țări și șapte mări. Indată ce te-a călcat focul ca să te dovedească vre-un colțat din școala nouă că ai făcut în carte-ți oare-care împrumuturi tănuite, adică, cum am zice, vre-o ciupeală, fericirea lui e să te scoată în vileag. Se grăbește, păgânul, a da sfoară în țară că te-a prins cu mâna'n sac; te așterne prin gazete cu frazele originale ale hoțului de păgubaș de gât; te batjocorește cum îi vine la gură și la pană; te pune în rând cu pungășii, cu controbonții, cu calpuzanii...¹⁾ Vai de lume!

Văz că tu, șiretule, te-ai ferit deasemenea neajunsuri și judecând după vorba Românului, că «paza bună trece primejdia rea», ai înșirat o listă de toți autorii cinegetici pe cari i-ai consultat pentru *Manualul* tău.

O PRIVELIȘTE DE PE DEAL

Erăm acum tocmai pe culmea dealurilor sub care se adăpostește, ca într'o copaie, satul Bisoca. Gata a cărmî în dreapta ca să coborîm în sat, aruncaî împrejurul meu o lungă și mulțumitoare privire, voind să-mi iau ziua bună dela întinsele priveliști ale plaiului, mai nainte de a le pierde cu totul din vedere.

Soarele apuneă drept dinaintea noastră; cereul lui roșatic scăpătase până pe zarea orizontului și razele-i calde și senine, par'că se așternuse peste tot șesul răsăritean al țării, care ni se destindea acum sub ochi. De pe acest tăpșan culminant de unde munții Săcueni cotesc spre țara Vrancei, tot Bărăganul, tot câmpul Brăilei, tot șesul Galaților, cu matca Râmnicului, cu valea Buzăului, cu lunca Siretului, toată acea lată și oblă câmpie se arată scaldată într'o li-

---

¹⁾ *Controbonții*: cuvânt deformat în mod comic, în loc de *contrabandiști*. *Calpuzan* înseamnă: falsificator de monedă.

mină gălbuie și lucioasă, ca fața unei uriașe sinii ¹⁾ de aur; printr'însa, liniile șerpuite ale râurilor se desprindeau ca fire crețe de beteală argintie, iar suprafața netedă a apelor sărate din Balta-Albă și din Balta-Amară oglindeau ca niște ochiuri de sticlă, frecate în mijlocul dauritei table. În depărtarea cea mai afundată, dealurile dobrogene, tivite cu aburoasa cordeă a Dunărei, încingeau ca un cerc plumburiu, acest curios tabel, al cărui aspect devenia cu totul fantastic, prin neobișnuite și metalice reflexe.

Mai aproape de noi însă, sub forme și cu colori mai reale, se vedeau pe vârful Bisocci și pe al Ulmușorului, mari pietroaie sure și murgi, unele grămădite la un loc ca turme de vite adunate la repaos, altele răsipite prin livezi ca vacile când pasc pribege. Apoi, sub aceste muchii, la stânga, pământul se lasă la vale în costișe și pripoare gradate, până se cufundă în jghiaburile mult umbrite ale Râmnicului și Râmnicelului; tot pe acolo, la locul care se zice «Între Râmnice» se zăriau încă poienile fragede și verzi ale Năculilor, adăpostite sub stâncile roșcate, care se numesc Pietrele-Fetei; și în fund de tot, înălțându-se în albăstreala înegurată a cerului, se pierdeau culmile păduroase ale Steșicului, învelite în umbre viorii, civite și negre.

Preumblându-mi ochii, când peste șesul cu străluciri și scânteii, când prin munții cu tainice și răcoroase raze, mă așezasem pe un bolovan de piatră și, așteptând să dispară cu totul soarele, nu mă puteam sătură de asemenea priveliști, ce nouă orașenilor ne este dat arareori a le vedea.

HORIA LA IMPĂRAT

În anul 1878 Odobescu rosti la Ateneul din București două conferințe (una în Februarie și alta în Martie) pe cari le publică sub titlul de «*Moșii și Curcanii*». Cea dintâi este istoria mișcării lui Horia, Cloșca și Crișan în 1784; a doua este povestirea luării Rahovei de către ostașii români în Noemvrie 1877. Nu numai prin faptul că le-a publicat împreună a voit el să le lege, dar în chiar textul conferințelor se spune că aceleași virtuți răsboinice s'au păstrat în cursul timpului în toate ramurile neamului românesc.

¹⁾ Sinie: tavă mare; de obicei, de aramă.

Conferința dintâiu, după ce arată icoana Ardealului și cuprinsul ținuturilor zise Munții Apuseni, povestește luptele seculare dintre Români și Unguri și ajunge până în vremea lui Iosif II, care călătorise în Transilvania și făgăduise dreptate Românilor. Acl se reproduce partea privitoare la mergerea lui Horia în Viena. Conferința desfășoară apoi toate fazele revoluțiunii.

Deasupra Zarandului și încins într'un brâu îngust de munți aspri și înalți, șerpuește râul Arieșul, în a cărui sălbatică vale stau pitulate, printre stânci și păduri, numai sălașe neaoș românești, adăpostiri ale mândrilor Moși din țara Abrudului. Acolo sub piscurile semețe ale Detunatei stă târgul Abrudului și băile lui de aur.

Mai sus, pe apa Arieșului — carele, ieșind apoi din strâmtoarea munților, curge spre răsărit, pe lângă Turda — mai sus pe Arieș se văd satele Câmpenii, Ponoarele, Scărișoara și Vidra, ce se reazămă spre apus de munții Bihorului; iar în fundul cel mai adânc al văilor, chiar la obârșia Arieșului, zace Albacul, satul de naștere al lui Horia, unde modesta lui căscioară țărăncască încă și până astăzi se păstrează cu sfințenie de nepoții eroilor și martirilor dela 1785.

Horia din Albac, iobagiu de pe domeniile Statului, fost-a el, mai întâiu, precum se pretinde, cătană împărătească ?

Aceasta e probabil, și ce este și mai probabil este că el știă serie și citi, că vorbiă nemțește și fără îndoeală că, prin mîntea și isteciunea lui, eră privit ca omul cel mai de frunte și mai de temeiu dintre țărani Români din ținuturile împrejmuitoare.

Pe dânsul îl aleseră dar ei, în mai multe rânduri, ca să ducă la Viena plângerile lor către Împăratul.

Intr'un rând chiar, văzând ei că, din câte bunuri le făgăduise, nimic nu se împliniă și, încredințați fiind că vina nu este a monarhului, ci a nemeșilor, a viceșpanilor și solgabirărilor, adică a boierilor, prefectilor și subprefectilor unguri, ei legară cu jurământ pe trimisul lor, ca să nu se întoarcă înapoi, până nu se va fi încredințat cu ochii cum că împăratul le-a citit jalba.

Horia jură și, plecând pe jos la Viena, — ca și în alte rânduri, — avu vreme, în patru săptămâni cât ținū drumul, să plănuească cum va face spre a-și plini juruirea.

Horia eră om cu minte și încercat; el știă bine că împărăților nu le prea place a-și pierde vremea citind lungi jeluiri.

Iată dar ce se gândi să facă :

Impăratul Iosif avea obiceiul foarte lăudabil de a primi pe oricine în palatul său. Vizitatorii de orice treaptă se înșirau, la anumite ore ale zilei, în lungi galerii, și monarhul, trecând pe dinaintea fiecăruia, îl întrebă ce-i este de lipsă.

În ziua când veni și rândul lui Horia de a fi cercetat de Iosif, el zise că vine cu plângeri dela Români din Ardeal și-i înmână o hârtie, în care toate acele plângeri erau cuprinse.

Horia și Cloșcă în închisoare

Gravuri contemporane, («Papiu, Tezaur de monumente», vol. III).

— «Bine, voinice ; voiu îngrijî eu de voi !

— «Așà e, mărite Impărate, — răspunse Horia, — dar eu am venit aci legat cu jurământ dela ai mei, ca să văd pe Măria ta, citind cu ochii Măriei tale, cartea noastră ; că de-i citi-o însuși, bine știm noi cu toții că nu ne-i uită».

Iosif zâmbi cu bunăvoință de obstinațiunea țaranului și deschizând hârtia, iată, domnilor, ce citi într'insa :

«*Mărite Impărate !*

«*Impărțeala săptămânii :*

«*Patru zile de robot (adică de clacă) ;*

«*A cincea la pescărit ;*

«*A șasea la vânătoare ;*

«*Și toate acestea la o laltă, numai pe seama domnului.*

«*A șaptea zi, doară-i a lui Dumnezeu !*

«*Apoi, judecă, prea drepte Impărate, cu ce o să ne mai plătim și noi de bir și de toate cele dări !*»

Anecdota — fie autentică sau nu — ne dă totuși măsura înțelepciunii lui Horia.

De am crede ceea ce au mai spus în urmă Ungurii, Horia, în acelaș rând sau în altă întrevedere a sa cu Impăratul, i-ar fi zis că, dacă nu se va face dreptate iobagilor români, apoi ei au să și-o facă înșiși, ucigând pe toți domnii lor unguri.

Iosif ar fi răspuns atunci, scurt și coprinzător :

«*Faceți voi aceasta.*»

Spus-a sau nu a spus într'astfel Iosif Impăratul, — de altmintrelea nu prea mare prieten al neamului unguresc, — noi știm că în toamna anului 1784, Horia eră întors acasă în Ardeal și colindă mereu satele românești din Bihor, din Zarand, din Hațeg, din Abrud și din Zlatna, îndemnând pe iobagi a împlini voințele Impăratului, dela care ei trebuie să aștepte numai bine și ajutor.

BOGDAN P. HASDEU

1836—1907

Hasdeu s'a născut în Hotin și a primit numele de Tadeu, pe care l-a schimbat în Bogdan la venirea sa în Moldova.

Bogdan Petriceicu Hasdeu își făcù studiile la universitatea din Hareov.

Servi apoi în armată cu gradul de sublocotenent în regimentul de huzari Radetzki.

B. P. Hasdeu

(portret publicat de revista «Literatură și artă română»).

La 1856, când se anexă sudul Basarabiei la Moldova, trecù în acest ținut ca să se scape de protecțiunea rusească și ca să se facă cetățean român. Rușii cerură extrădarea lui și-l despuiară de dreptul de moștenire ce aveà asupra unor moșii ale familiei rămase în partea rusească a Basarabiei, dar mai târziu i s'a recunoscut dreptul său pe cale judiciară.

La 1857 fu numit membru la tribunalul din Cahul, dar nu stete decât șapte luni și demisionă. Veni la Iași, unde fu numit profesor de istorie, și fundă, între altele, revista «Din Moldova», (Iași 1862—63) în care pe lângă istorie, se încearcă să serie poezii lirice, fabule, nuvele, critice, etc. Tot atunci fu numit bibliotecar al universității, funcțiune pentru care arăta mare râvnă, dăruind chiar bibliotecii 400 de volume.

Fu membru în comisiunea instituită în București, pentru examinarea documentelor mânăstirilor închinatè, și deputat. Numit în 1878 director general al arhivelor statului, întreprinse publicarea documentelor din arhivă și a altora privitoare la Români în «Arhiva istorică» și

în «Cuvente den bătrâni». Atunci fu numit și profesor la universitatea din București pentru filologia comparativă, în care calitate tipări o parte din lecțiunile sale pline de originalitate și de cunoștințe vaste asupra literaturilor străine și asupra limbii române.

* * *

Activitatea literară a lui Hasdeu este foarte întinsă. A scris nuvele, poezii, piese de teatru, ș. a.

Volumul de poezii (Buc. 1873) cuprinde poezii ocazionale, fabule, satire sociale și politice precum și o traducere din «Tristele lui Ovidiu». Cugetări adânci, exprimate într'o «formă dură», cum spune însuși autorul, versuri scrise în momente de supărare sau de desnădejde: aceasta e opera poetică a lui Hasdeu, care n'a avut un răsunset deosebit. El a caracterizat-o prin următoarele versuri:

O poezie neagră, o poezie dură,
O poezie de granit,
Mișcată de teroare și palpitând de ură
Ca vocea răgușită pe patul de tortură
Când o silabă spune un chin nemărginit.

Dintre piesele de teatru cea mai însemnată e «*Răzvan Vodă și Vidra*», foarte criticată în vremea aparițiunii ei (1867) de către criticii «Convorbirilor literare». Ea zugrăvește una din epocile sbuciumate ale trecutului nostru: sfârșitul secolului XVI, plină de lupte pentru tron între boieri și de lupte între bogați și săraci. Înfațișarea epocii este arătată cu o cunoștință desăvârșită a oamenilor și a lucrurilor; dialogul este natural și foarte viu; se observă însă oarecare tendință spre declamațiune, mai ales în ce privește naționalismul. Cu toate scăderile ei, piesa aceasta se reprezintă și astăzi cu succes, mai ales din pricina căldurii și simpatiei cu care este înfațișată pătura țărănească. (Ed. I-a Buc. 1867; Alte ediții 1866, 1869, 1895).

Cea mai mare parte a activității sale Hasdeu a consacrat-o istoriei și filologiei.

Dintre lucrările istorice, cea mai cunoscută este monografia asupra lui «*Ion Vodă cel cumplit*». (Buc. 1865. Ed. 2-a 1894). Cele mai importante sunt: «*Arhiva istorică a României*» și «*Istoria critică*».

Incepută la 1865, *Arhiva* este o colecțiune în 2 volume (1865—1867) de documente streine și interne privitoare la istoria Românilor. Aci s'au dat întâiu la lumină un mare număr de acte inedite românești și streine, s'au publicat în traducere documente streine publicate în diferite colecțiuni și s'au extras pasagiile interesante din altele. E un vast repertoriu în care cercetătorul află materialul adunat, clasat și pus în stare de a fi bine înțeles. Ea a contribuit mult la înaintarea studiilor istorice în țara noastră, ducând mai departe opera începută de *Cronica* lui Șincai, de *Magazinul istoric* al lui Bălcescu și *Laurian* și de *Letopisețele* lui Kogălniceanu.

Istoria critică își propune a studia secolul XIV, epoca formațiunii statelor române. Primul volum — singurul ce a apărut întreg, — cuprinde trei studii: *întinderea teritorială, nomenclatura, acțiunea naturii asupra omului*. Lucrarea aceasta a fost primită cu mare entuziasm de către Români. Parlamentul a votat

atunci un premiu pentru continuarea istoriei naționale și s'a dăruit autorului o medalie specială de aur pentru această operă.

Dintre lucrările filologice, cele mai însemnate sunt: «*Convențe den bătrâni*» și «*Etymologicum magnum*».

Sub titlul arhaic de «*Convențe den bătrâni*», a publicat o serie de documente și de studii de o mare valoare. Volumul I (1878) se ocupă cu limba dintre 1550—1600. Din acest timp noi posedăm un număr foarte restrâns de opere, mai toate bisericesti și mai toate traduceri. Hasdeu și-a dat scama că ar fi mai interesante pentru istoria limbii compuneri românești propriu zise. Compuneri literare n'a găsit, dar a găsit acte publice și particulare, scrisori, etc., în cari — dacă nu se poate urmări dezvoltarea unor idei — se pot însă vedea fazele evoluției limbii. El nu s'a mulțumit să le transcrie, ci le-a însoțit de observații felurite, despre cari marele filolog german Schuchard a zis: «*Pătrunderea și erudiția lui Hasdeu se pun în evidență aici în modul cel mai splendid*». Volumul II-lea (1879) poartă titlul special de «*Cărțile poporane ale Românilor în sec. XVI*» publicând și studiind colecțiunea de texte cunoscute sub numirea de «*Codex sturdzanus*».

«*Etymologicum magnum Romaniae*» (1887) este dicționarul limbii lucrat în numele Academiei după îndemnul Regelui Carol I. Conceput pe un plan prea vast, acest dicționar s'a oprit când d'abia începuse și nimeni nu l-a continuat, căci Academia și-a stabilit alte norme după cari se lucrează noul dicționar.

Ultimii ani ai vieții i-a consacrat Hasdeu altor preocupări: acum a scris articole și poezii filozofice, multe satire literare și, dela moartea fiicei sale Iulia, s'a dat cu totul cercetărilor asupra spiritismului. (Sic cogito 1892).

Alte scrieri ale lui Hasdeu, afară de cele citate:

Romane, nucle: Ursita (1864); Micuța (1864).

Studii istorice: Studii critice asupra istoriei române (1864); Cine au fost Dacii (1868); Originile Craiovei (1878); Strat și substrat (1892); Basarabii (1894); Românii bunăteni (1896); Cine sunt Albanzii (1900).

Ziare și reviste: Satirul (1866); Traian (1869); Columna lui Traian (1870—1877, 1882—83).

Piese de teatru: Domnița Rusanda (1868); Trei crai dela Răsărit (1878); Femcia (1894).

Studii filologice: Principii de filologie comparativă (1875); Fragmente pentru istoria limbii române (1876); Cum s'au introdus slavismele în limba română (1876); Goții și Gepizii în Dacia (1877); Din istoria limbii române (1883).

Conferințe, diferite studii: Noi în 1892 (1892); Noi și Voi (1892); Prieteni cu voce sau fără voce (1900); Papa dela Neva (1901).

Spirit cu o cultură vastă, cu o vioiciune rară, Hasdeu are adesea scrieri geniale în combinarea detaliilor pentru a închege teorii istorice sau filologice spre deslegarea problemelor celor mai grele și mai obscure. Din nenorocire, el nu a urmărit vreme îndelungată studiul unei chestiuni pentru a da o operă desăvârșită, ci a trecut în cursul vieții prea de multe ori dela o serie de preocupări la altele, în cât cele mai de frunte din operele lui au rămas neterminate.

Iată cum îl caracterizează N. Gane în discursul de recepție la Academie:

«Hasdeu este deci și va rămâne, orice s'ar zice, cel mai mare istoric al ge-

nerațiunii sale, căci el cel dintâiu, a înțeles noua îndrumare ce trebuie să se dea istoriei, care nu se cuvine să fie o simplă înșirare de fapte, ci are mai cu seamă menirea să oglindească întreaga și adevărata viață intelectuală, economică și

Primesc cu mulțumire a. f. c. p. de la Societatea
 liter. Academiilor. României și doles. c. g. p. pentru Sec.
 tiunea Filologică-Literară.

B. P. Hasdeu

Autograf al lui B. P. Hasdeu, 1877
 (adresa prin care mulțumește pentru alegerea sa în Academie)

politică a unui popor, și să arate cauzele determinante cari au produs șirul faptelor ce închiagă istoria aceluia popor.

«De asemenea în ramura filologiei dânsul, prin cunoștința multor limbi străine și mai ales a tuturor dialectelor slave, precum și prin operele sale limbistice săvârșite, a ocupat cât a trăit neîntrerupt și fără contestație vârful piramidei.

«Prin urmare cât va exista un neam românesc, o limbă românească și o cultură românească, Hasdeu va străluci pe cerul cultural al neamului ca un luceafăr de mărima întâia».

IOAN VODĂ CEL CUMPLIT

În 1864—1865 a scris Hasdeu monografia istorică despre Ioan Vodă cel cumplit, acel domnitor al Moldovei (1572—1574) care a îndrăznit să reziste Turcilor și care i-ar fi și învins, dacă n'ar fi fost trădat de către un boier, unul din cei mai de aproape oameni ai săi. Cartea este scrisă cu multă căldură, cu multă admirațiune pentru erou, uneori într'un stil cam declamator. Chiar titlurile capitolelor ne arată aceasta: «Aventurierul, — Domnul, — Căpitanul, — Catastrofa, — După el, — Epilog». Reproducem aici epilogul de pe ed. 2-a apărută în 1894.

E P I L O G.

§ 1. — Până acum Ioan-Vodă jucă un rol secundar în analele române și formă o lipsă în istoria universală.

§ 2. — Nu vorbim nimic despre periodul cel aventuros al vieții sale, sau de tot necunoscut, ori în totul desfigurat la Engel, Wolf, Șincai, Photinos, Vaillant, Laurian ¹⁾ și la toți ceilalți, câți crezură de ajuns o pagină sau două pentru a cuprinde pe un om pe care nu-l putuse cuprinde o țară; ne vom pironi toată atențiunea noastră asupra altor elemente, prin cari persoana individuală a lui Ioan-Vodă se contopește cu persoana cea colectivă a României și atinge colosul umanității.

§ 3. — Ca domn el fu judecat până astăzi numai de pe înveninatele spuse ale vrășmașilor săi: ciocoi, farisei și streini.

Astfel marele Julian Apostatul, unul din cei mai sublimi împărați ai Romei dejă căzute, zăceă, osândit fără rezervă

¹⁾ Diferiți istorici, streini și români, cari au vorbit în scrierile lor despre Domn.

în cursul secolilor, până ce, în fine, trebui să vină un Bayle ¹⁾ și un Voltaire pentru ca să întoarcă Cesarului ceea ce este al lui Cesar.

Astfel, de asemenea, uriașul Napoleon apare și mai puțin decât mic în pamfletul lui Victor Hugo; dar nu Victor Hugo este istoricul lui Napoleon.

§ 4. — Ca ostaș, Ioan Vodă fu micșorat până astăzi după viclenele relațiuni ale Polonilor, când dușmani neputincioși, când aliați perfizi, cari, în ambe cazurile, voiau a-i răpi sau toată gloria sau partea-i cea mai frumoasă, împănându-se ei înșiși cu mizerabilul plagiat de pene strălucite.

Această soartă o avură, vai! toți eroii României.

Maghiarii oare nu-și atribuiau ei loruși, în fața nedomereitei Europe, cele mai falnice și mai legitime victorii ale lui Mircea, Țepeș, Ștefan și Mihaiu?

§ 5. — Numai un democrat poate înțelege domnia lui Ioan-Vodă, a cărui toată administrațiunea fuse ca o luminoasă presimțire a cuvintelor lui Saint-Simon:

«Nu lăsați ca cei săraci, despoindu-se de puținul ce au, să mai adauge la prisosul celor avuți;

«Nu lăsați ca hoții cei de frunte să fie puși judecători peste greșelile celor mici;

«Nu lăsați ca neștiința, superstițiunea, lenea și desfrânarea

Ioan-Vodă cel cumplit

(portet publicat de Hasdeu în monografia sa)

¹⁾ Bayle (citește *be-le*) a fost unul din filozofii cari au precedat școala lui Voltaire. A trăit între 1647 și 1706 și a lăsat, între altele, un *dictionar istoric*.

«născute pe puful saloanelor, să calce în picioare capacitatea
«și moralitatea ieșite din întunericul unui «bordeiu».

§ 6. — Numai un soldat poate înțelege războaiele lui Ioan-Vodă, cari se povestiau până acum ca un lung «înșiră-te-mărgărite» fără plan și fără succesiune; dar în cari arta militară descopere cu uimire o prodigioasă diversitate de mijloace, cârmuită de o minunată unitate de direcțiune.

§ 7. — Ce e dreptul, ca Domn, Ioan-Vodă, se arată câteodată prea crud; dar Mircea, Ștefan, Mihai, fost-au ei oare mai blânzi? Dar secolul al șasesprezecelea întreg nu fu el oare unul din secolii cei mai încruntați în toate țările lumii, în Spania, în Franța, în Anglia? Dar până și capii bisericilor, până și predicatorii păcii evanghelice, până și Luther și Papa Piu V, nu strigau ei oare atunci cu furie: «tăiați! tăiați mereu!»

§ 8. — Ce e dreptul, ca ostaș Ioan-Vodă, după ce făcuse miracole, căzù; dar nu uitați cuvintele lui Frederic: «nici un geniu militar nu poate ține contra trădării»; dar nu uitați moartea lui Cesar, Enric IV, Gustav Adolf și chiar pe a lui Mihai; dar nu uitați Waterloo!...

Nu totdeauna succesul este ceea ce distinge pe oamenii cei mari; căci adesea sunt foarte mari tocmai nenorocii cari mor semănând, pentru ca mediocra posteritate să aibe ferircirea de a culege mai târziu rodul cel ce se coace cu greu.

§ 9. — Mircea domnise aproape 40 de ani;

Ștefan de asemenea;

Mihaiu tot încă, cu bine cu rău, își trăgână până la 9 ani eroica-i domnie...

Mircea, Ștefan, Mihaiu, având puternici dușman, avură însă și puternici amici, regi și împărați.

Dar căutați cu lumânarea, ca Diogen, nu numai în România, ci căutați în toată istoria universală un singur principe, carele cu mai puține mijloace să fi executat în pace și în războiu, ca domn și ca ostaș, într'un interval de douăzeci și opt de luni, niște lucruri mai gigantice decât reformele administrative și bătăliile lui Ioan-Vodă!

§ 10. — Fiecare fapt istoric este o învățătură, adresată la un moment oarecare ce se va ivi cândva în viitor, precum

în poezia lui Heine cedrul Libanului se gândește la depărtatul brad din codrii Scandinaviei.

Zilele noastre mi se par a fi anume oara care răspunde la vechea lecțiune a lui Ioan-Vodă: suntem slabi și desorganizați, nu avem amici, dușmanii ne împresoară, ne amenință, ne năbușesc din toate părțile.

Dar trebuie oare să desperăm?... Lipsească un pârcălab Ieremia Golia, lipsească niște vornici Bilăe și Murgul, lipsească un hatman Slavilă, lipsească negrul stol de lacomi vânzători; și atunci, sub un alt Ioan-Vodă, ne vor ajunge doi ani, numai doi ani, fraților Români! pentru a răsădi în scumpa noastră țărișoară un paradis, păzit la hotarele sale de mii de îngeri cu săbii înflăcărate.

§ 11.—Pentru cine vrea, în puțin timp și din nemica se fac multe și mari.

CERINȚELE ISTORICULUI. (DIN ISTORIA CRITICĂ)

Istoria critică s'a publicat în fascicule în anii 1863—1873. O a doua ediție a apărut în 1874. Numai primul volum este complet: din al doilea a ieșit o singură fascicolă. Volumul I cuprinde trei capitole:

Intinderea teritorială arată că Muntenia în sec. XIV și XV cuprindea și ținutul Făgărașului, sudul Moldovei până la Bârlad, sudul Basarabiei, Dobrogea și o parte din Țeștișana. Creșterea s'a făcut treptat; la început sămburele coloniei romane cuprindea Oltenia și Hațegul și partea orientală a Banatului.

Nomenclatura explică originea multor termeni întrebuințați ca să arate teritoriul Munteniei: Tot aci se tratează și fundarea principatului muntean, socotindu-se că nu descălătorii au venit de peste munți, ci Românii din Banatul Severinului s'au întins către Nord și Răsărit.

Acțiunea naturii asupra omului se ocupă cu acțiunea diferitelor elemente ale naturii (atmosfera, hidrografie, topografie) asupra omului. Acțiunea naturii se modifică prin *gintă*, prin *instituțiuni*, prin *oameni mari*, prin *accidente locale*. În acest capitol studiază și teoria lui Roesler, pe care o combate, susținând că naționalitatea română s'a format în Oltenia și Țeștișana și de-acolo s'au întins Românii și limba lor și peste Dunăre și la nordul Dunării.

Istoria critică este precedată de o prefață, din care se reproduc aici un paragraf.

1. Nu e permis istoricului a-și întemeia aserțiunile decât numai pe date sincronice evenimentelor.

2. Chiar o sorginte în înțelesul de mai sus, nu e suficientă dacă este una, nesusținută printr'o altă serie de considerațiuni.

3. O mărturie mai nouă atunci numai capătă caracterul de fântână, dacă se poate demonstra că a fost foarte aproape de loc și de timp, sau cel puțin avusese la dispozițiune niște adevărate sorginți în virtutea cărora se pronunță;

4. Să nu se citeze niciodată ceea ce nu s'a citit, iar în caz de a fi împrumutată de aiuri vre-o citațiune să se pună modestul *apud*¹⁾ fără care nu se poate ști pe a cui responsabilitate se vorbește;

5. Afară de fântâne, scuturate de orice dubiu, nu există nicio altă autoritate în istorie, și cu atât mai puțin nici o infailibilitate;

6. O sorginte trebuie studiată în text și în context cunoscându-se într'un mod filologic limba originalului;

7. Nu este iertat a sacrifica eterna veritate trecătorului interes, fie acesta de orice natură, căci falsificându-se o singură verigă, nu vom mai putea înțelege totalitatea catenei;

8. Cineva se naște Transilvan, Moldovan, Muntean, Basarabean, etc., dar istoricul poate fi numai Român prin simțământ și trebuie să fie numai om prin rațiune: provincialismul și fanatismulucid știința;

9. Ceea ce-i comun naturii umane întregi, formând o nestrămutată lege universală, se aplică către toate cazurile concrete, suplinind chiar lipsa fântânelor propriu zise;

10. Istoria fiind partea cea mai supraordinată în clasificățiunea pozitivistă a științelor, nu este nici o ramură a cunoștiințelor care să nu poată răspândi câteodată o vie lumină asupra unei chestiuni istorice.

DIN «ETYMOLOGICUM»

În ședința dela 23 Martie 1884, Regele Carol I propune Academiei să se facă un «*Etymologicum magnum Romaniae*», conținând toate cuvintele vechi, cari alminteri vor fi pierdute pentru generațiile viitoare». Academia dă această nobilă sarcină lui Hasdeu, care se și pune pe lucru. După ce adresează un chestionar preoților și învățătorilor ca să stabilească pentru fiecare ținut formele, sunetele, sensurile cuvintelor, numirile obiectelor, etc. începe a redacta după un plan propriu: fiecare cuvânt

¹⁾ Cuvânt latin: *la*: adică: se găsește în cartea și pagina cutare.

o monografie; de aceea unele cuvinte, ca *ban*, *Basarab*, ș. a. iau proporții foarte mari. Tomul I a apărut în 1887 (*a-amut*), având o prefață și un studiu introductiv de o mare însemnătate, în care figurează și capitolul despre circulația cuvintelor. Tomul II nu are dată. Tomul III a ieșit în 1893 (până la vorba *lărbat*). Din tomul IV a tipărit numai introducerea: un studiu despre Negru-Vodă. Urmează acel un paragraf din vol. I despre curântul *adevăr*.

Adevăr (plur. adevăruri și adevere), s. n., în opozițiune cu minciună.

Cantemir, *Chronicul*: «minciuni cu voroava frumeasă ascunse și cu numele *adevărului* cătușite»...

Zilot, *Cron.* p. 75:

Să talmăcim așa: vezi pe dușman că vine,
Te 'neredintezi atunci și fugi să scapi pe sine;
Dar când numai l-auzi, tu stai la îndocală:
Ori fi-va zici—sau nu, și poci face greșală;
Și poate ș'*adevăr* să fie auzirea,
Și tu gândind minciuni, stai să-ți găsești peirea...

și ceva mai jos p. 77:

Unul zice un fel, altul astfel răspunde;
Săracl *adevăr* cum sub minciuni s'ascunde:

În aceeași opozițiune cu *adevăr* este *bârfire*: Corbea, *Psaltire* 1700:

Cel care nu bârfește,
Ci *aderăr* grăește...

Mai departe, *adevăr* e în antiteză cu orice întunecă realitatea.

Caragea, *Legiuire* 1818: «jurând mai întâiu că nu o pornește (judecata) din vreo pizmă, ci întru *adevăr*...»

Coresi, *Omiliar* 1580: «o nălucitură este, nu pre *adevăr* trupul nostru luat-au...»

Noțiunea de *adevăr* se asociază mai ales cu cea de *dreptate*:

Arsenie dela Bisericiani, 1650: «va veni să giudece pământianii, să giudece lumii întru dreptate și oamenilor întru *adevărul* său...»

. . . . .

Dacă *adevărul* nu e ascuns, atunci cineva îl află, ca în pasagiul de mai sus; iar dacă e tănuț într'adins, îl vedește:

Caragea, Legiuire 1818: «Dacă vreo parte prigonoare va ascunde sau va fură, ori însuși ori prin altul, dovezile dreptăților ceilalte împotrivnice părți, și cu vicleșug se va învoi cu aceea, și apoi se va vădi *adevărul*...»

Dacă *adevărul* nu e tănuț într'adins, dar totuș nu se vede, trebuind urmărit, atunci noi îl descoperim:

Cantemir, Istoria Ieroglifică: «și mai multă ocară s'ar fi lucrat, de n'ar fi fost Brebul lucrul cu un ceas mai 'nainte spre descoperirea *adevărului* apucat...»

Mai rar se zice: «a găsi *adevărul*», «a cercă *adevărul*», «a nimeri *adevărul*», deși cătetrele sunt permise pentru varietatea stilului; de exemplu:

Cantemir, Chronicul: «sufletul odilină nu poate află până nu găsește *adevărul*, carile îl cearcă oricât de departe și oricât de cu trudă i-ar fi a-l nimeri...»

Când cineva nu mai poate ascunde *adevărul*, îl mărturișește, termen teologico-juridic trecut în graiul comun, unde își pierde cu totul urma provenienței:

Costachi Negruzzi. Au mai pățit-o și alții, p. 67: «*adevărul*» vă mărturișesc, nu mă pot oprî de a blăstemă pe Englezi...»

Fără amestec de minciună, de patimă, de nălcuire, se zice: *curat adevăr*. Și mai energic este la Zilot, Cronica: «ritorică n'am învățat ca să vorbesc și să scriu cu meșteșug, ci am învățat singur curat *adevărul*, întâiu dela părinți...», unde: «singur curat» e un fel de superlativ, ca și când ar fi «cel mai curat», și de aceea autorul, ca să nu despartă logiceste ambii adjectivi, post-articulează substantivul.

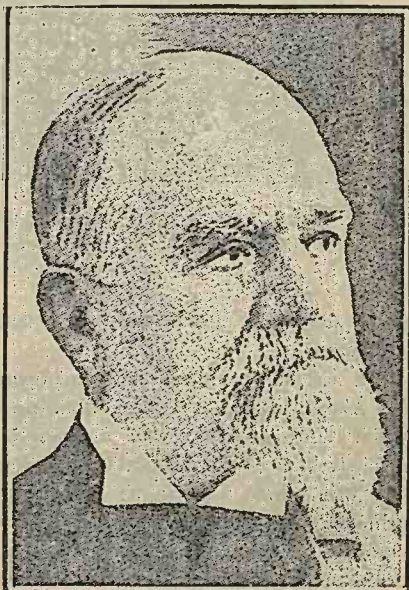
Cu aceeași emfază se poate zice *adevărul adevărat*, adică lipsit de orice amestec. Altceva este *adevărul adevărit*:

Mss. al Bis. Sf. Nic. din Brașov, sec. XVII: «*adevăr adevărit* grăesc vouă, că nu iaste robul mai mare de domnul său...»

TITU MAIORESCU

Titu Maiorescu, s'a născut în Craiova, în anul 1840. Și-a făcut studiile secundare în Viena; cele superioare în Berlin și Paris și venind în țară (1862) este numit profesor la gimnaziu și apoi la Universitatea din Iași. Aci în unire cu P. P. Carp, Iacob Negruzzi, Teodor Rosetti și V. Pogor, întemeiază pe la 1865 societatea literară «Junimea, care atrage în sânul său mai pe toți oamenii culti din acel oraș; iar dela 1867 revista «Convorbiri literare».

Maiorescu fu profesor la Universitate până la 1871; atunci fiind ales deputat părăsi profesura; devenind în 1874 ministru al instrucțiunii publice, căută printr'o lege, ce n'a putut trece, să reformeze învățământul public. El continuă aproape neîntrerupt să facă parte din parlament; totuși în 1883 i se dă catedra de Logică și Istoria filozofiei contemporane la Universitatea din București, unde a profasat până în anul 1909 și unde a contribuit la crearea unui început de mișcare filozofică, fapt nou în literatura noastră. Ministru de instrucție în 1888 și în 1890, ministru de justiție în 1900 și de externe în 1910, președinte al consiliului în 1913 Maiorescu a aflat totuși timp să se intereseze de mișcarea literară a noastră, fie ca membru al Academiei (încă din 1867), fie ca critic literar.

Titu Maiorescu

* * *
Opera literară a lui Maiorescu este bogată și foarte interesantă.

În primii ani după întoarcerea sa dela studii din străinătate, s'a ocupat cu

chestiuni didactice și pedagogice redactând anuare ale diferitelor școli pe care le conducea (1863—1864).

De când se întemeiază societatea *Junimea* și de când apare revista «Convorbiri literare», Maiorescu se ocupă mai ales cu critica literară. După ce cercetează teoriile ortografice pentru scrierea limbii române în o serie de articole, ce apărură și în volum (1866), el începe a urmări sistematic diferitele genuri literare cari s'au manifestat în literatura noastră în trecut și apoi judecă valoarea operelor de tot felul ce apăreau în timpul său. Astfel, publică în 1867 o cercetare critică asupra poeziei române, în care pe deoparte studiază condițiile teoretice ale poeziei pentru a vedea întrucât ele se realizează în scrierile românești

Academia Română
 în cazul de față mi s'ar putea
 îndepărta mai bine de la
 de a scrie voința este
 pentru a încuraja literatura ro-
 mană deosebind-o pentru
 acest an premiu. Năsturel
 Gr. Alexandrescu volumul de
 poezii al lui Octavian Goga
 T. Maiorescu
 Iunie 1908

Autograf al lui T. Maiorescu

Este sfârșitul raportului prin care propune Academiei să premieze volumul de poezii
 al lui O. Goga. (Dosar din arhiva Academiei),

pe de altă parte face pentru prima dată, o antologie română alegând bucățile mai meritoase.

În această colecțiune, pe lângă operele scriitorilor mai vechi, ca Alecsandri, Gr. Alexandrescu, A. Donici, Bolintineanu, dă și câteva poezii apărute în «Convorbiri». Mișcarea provocată de această revistă, care se prezintă ca o direcție nouă, trebuie să fie susținută, și Maiorescu, după ce publică, în 1868, o critică severă în contra direcției de atunci în cultura română, întreprinde o justificare, prin teorie și prin exemple, a direcției celei nouă (1872). În aceasta susține valoarea literară a câtorva scriitori mai vârstnici, ca Alecsandri în poezie, Odobescu în proză, și apoi scoate la lumină o sumă de scriitori, cari debutase în revista *Junimei*, unii cu mai mult, alții cu mai puțin talent. Din aceștia, câțiva s'au ridicat mai târziu și au devenit scriitori de frunte, ca Eminescu, Slavici, Lambrior, Gane, d-na Cugler Poni.

Asemenea articole, prin fondul lor și mai ales prin forma lor adesea destul

de violentă, deteră naștere multor articole de răspuns și de aceea Maiorescu e nevoit a-și consacra o parte din activitatea sa pentru a polemiza cu diferitele reviste, scriind: *Beția de cuvinte* (1873), Răspunsurile *Revistei contemporane* (1873) ș. a. Tot lucrare de polemică este și «*Contra Școlii Barnului*» (1868).

Activitatea critică a lui Maiorescu n'a încetat nici după ce se potoliră luptele între *Convorbiri* și alte reviste. Acum articolele sale sunt mai puțin polemice. Acum cercetează teoretic *progresul adevărului* în judecarea lucrărilor literare (1883), studiază chestiunea *neologismelor* (1881), arată cum literatura română începe a fi cunoscută și apreciată în străinătate (1882), caută a stabili valoarea și locul în desvoitarea literaturii noastre a unora dintre scriitorii cari dobândesc în vremea aceasta o mare reputație, ca *Eminescu*, *Caragiale*, ș. a.

În fine, în rapoartele sale relative la premiile Academiei, el are ocazia să releve talentele și să ceară răsplătirea unor scriitori, ca *O. Goga*, *M. Sadoveanu*, *Brătescu-Voinești*.

Studiile sale critice au fost reunite în volume prima dată în 1874, apoi în 1892—93.

Ca om politic, Maiorescu a făcut multe discursuri pe cari le-a reunit în 5 volume (1897—914) și în fruntea fiecărui a pus un studiu istoric asupra epocii, scris în chip foarte interesant și cu câtă imparțialitate îi putea îngădui situațiunea sa de actor principal în diversele lupte politice.

Maiorescu este și autorul mai multor traduceri de mare valoare; a tradus Aforismele lui *Scophenhauer* (1891), a tradus din *Specner* (1893), din *Ibsen* (1895), etc., atrăgând mai totdeauna prin studii introductive atențiunea asupra operelor autorilor din cari traducea.

Maiorescu a fost sufletul mișcării literare provocate de revista *Convorbiri literare*, a fost criticul cel mai de frunte și susținătorul ei teoretic și această vreme, care formează un moment de căpetenie al dezvoltării literaturii noastre, este cea mai însemnată epocă din viața sa.

POEZIILE POPULARE ROMÂNE

Când a apărut colecția completă de poezii populare a lui Alecsandri, T. Maiorescu a publicat în «*Convorbiri literare*», un articol (An. I, pag. 301) din care se extrag pasagiile ce urmează.

...Ceeace distinge întâiu poeziile populare, în modul cel mai favorabil de celelalte poezii ale literaturii noastre este naivitatea lor, lipsa de orice artificiu, de orice dispozițiune forțată, simțimântul natural ce le-a inspirat. Sunt două moduri de a privi lumea care ne înconjură: cu reflecțiunea rece, speculativă sau speculatoare, și cu inima plină de simțiminte. Din cel dintâi mod ies pentru literatură cărțile de

știință, din cel de al doilea lucrările de artă. Ceeace constituie defectul operelor de artă celor rele este confundarea acestor sfere, este lipsa de inspirație sentimentală și producerea sub impresia reflecțiunii. Cei mai mulți poeți ai noștri cântă fără cauză firească, simulează inspirații ce nu-i agită, descriu sentimente ce nu-i însuflă, și nu este o excepțiune junele de 17 ani, care în anul trecut trimisese subscrierului un caiet de poezii plin de «iluziuni pierdute asupra sexului frumos». În acești oameni nechemăți și nealeși predomină calculul, ei iau până în mână fără a ști încă ce să cânte; se hotărăsc mai întâiu a face «o poezie» și apoi își resfoesc mintea pentru a găsi o materie convenabilă, și astfel lucrările lor face o impresie tot așa de rece ca și reflecțiunea din care a izvorit.

Nimic din toate acestea în poezia populară! Și ce ambițiune calculatoare ar putea îndemna pe simplul sătean ca să-și întrupeze simțirea în formă poetică! Ceeace abundența tristeții sau bucuriei i-a scos din adâncul inimei sale, nu este niciodată al lui; în *toate* inimile își află un răsunet și la toate le devine o proprietate: fapta lui devine fapta lor, el însuși piere necunoscut. Cea mai adâncă simțire numai îl silește astfel a se arunca afară din sine, și de aceea din poezia lui îți vorbește însăși durerea și însăși bucuria, dar nu un individ care suferă, un individ care se bucură. Însă tocmai aceasta este semnul adevăratei poezii, și ne putem explica, cum asupra Iliadei atribuite lui Homer s'a născut controversa dacă în adevăr este compusă de un poet Homer, sau este numai un șir de balade populare de autori necunoscuți; într'atât poetul celei mai frumoase epepei s'a consumat și s'a pierdut fără vre-o urmă a individualității sale în lucrarea ce a produs-o.

Isvorînd astfel poezia populară din plenitudinea simțimântului, în ea ne aflăm apărați de acele aberațiuni intelectuale, care strică inspirația multor poeți, chiar a celor cu talent.

Politica, declamările în contra absolutismului, reflecțiunile manierate asupra divinității, imoralității, etc. etc., nu ating cuprinsul lor sentimental și nu silesc pe cititor a recădea din înălțimea impresiunii poetice în mijlocul preocupărilor de toate zilele.

Nu că doară poporul ar fi nesimțitor la asemenea lucruri; dar el când face poezie, nu face politică; când inima îi saltă, încetează sarcina reflecției. Și la Români se găsesse poezii contra Rusiei și Austriei, dar nu fiindcă Rusia este «cnuta colosală dela Nord» și Austria «despoticul absolutism», ci fiindcă străinul îi rămâne străin sub orice formă politică l-ar subjugă.

Exemple aflăm multe în cântecele din Basarabia și în Doinele din Transilvania.

Frunză verde de măslină
Trecui Nistrul, apă lină,
Să vedem pânea de-i bună
Ca și 'n țara mea străbună.
Fie dulce ca și mierea,
Mie-mi pare că-i ea fierea.

Când eram la mama fată,
Purtam rochiile de bucată,

Dar de când m'am măritat
C'un moscal din cela sat,
Nici n'am fustă de purtat,
Nici papuci de încălțat!
Inima-mi e cu lăcată:
Când aş discuia odată
Ar cunoaște lumea toată
Cât amar și cât venin
Bea inima la străin.

Doina Haiducească.

Murgule, coamă rotată,
Mai scoate-mă 'n deal odată
Să-mi fac ochișorii roată,
Să mă uit la lumea toată.
Veni-i-ar timpul să vie
Ca românul iar să 'nvie

Și de hoți să măntuească
Țara lui Ardelenescă!
Asta nu-i țară de căni,
Ci e țară de Români,
Nu-i pământ de Ungureni,
Ci de neași pământeni!

Vrăbiuța

Vrăbiuța de pe deal,
Sbori de grabă în Ardeal
Și te 'ntoarce de îmi spune
Or vești rele or vești bune
Du-te vezi dacă mai sunt
Frați de ai mei pe acest pământ,
Sau dacă i-a omorât

Ungureanul cel urît?
De-or fi vii, să mă răpăd
Intr'o fugă ca să-i văd;
De-or fi morți, să mi-i răsbun
Cu o măciucă de alun
Ce-i bună de descântat
Și morții de răsbunat.

Cu toate acestea, autorii și publicul «din societate» s'ar înșelă foarte mult, când ar crede că simțământul naiv al poporului nu este compatibil cu ideile cele înalte. Lumea se

poate aprofundă tot așa de bine pe calea inimii ca și pe calea reflecțiunii, și din aceea că poporul își exprimă numai simțimintele sale, nu rezultă că i-ar lipsi mediațiunea și delicatetea în exprimarea ei. Indrăznim chiar a crede că mulți poeți de salon ar fi încântați, când ar putea descoperi în fantazia d-lor idei cu o umbră numai de frumusețea celor populare, precum le aflăm d. e. în următoarele poezii.

Bade Trandafir.

— «Bade Trandafir frumos!
Vrut-ai să te-arăți duios,
Dar te-ai arătat ghimpos
Și din minte nu m'ai seos.
— «Vai! leliță din cel sat!
Ce ai cerut și nu ți-am dat?
Cerut-ai faguri de miere,

Eu ți-am dat buzele mele;
Cerut-ai o vioreă,
Ți-am adus inima mea
— «Dacă vrei dragoste aprinsă,
Adă-mi gură ne-atinsă,
Și o inință fecioară
Ca apa dela izvoară».

Șoimul și Floarea.

Sus în vârf de brăduleț
S'a oprit un șoimuleț,
El se uită drept în soare
Tot mișcând din aripioare,
Jos la trunchiul bradului,
Crește floarea fragului,
Ea de soare se ferește
Și de umbră se lipește,
— «Floriciă dela munte,
Eu sunt șoim șoimuț de frunte,
Ieși din umbra din tulpină,
Să-ți văd fața la lumină,
C'a venit până la mine
Miros dulce dela tine,
Cât am pus în gândul meu
Pe-o aripă să te ieu

Și să mi te port prin soare
Pân't-ei face roditoare
Și de mină iubitoare.
— «Șoimuleț duios la graiu,
Fiecare cu al său traiu,
Tu ai aripi sburătoare
Ca să te înalți la soare,
Eu la umbră la răcoare
Am menire 'nfloritoare;
Tu te legeni sus pe vânt,
Eu mă leagăn pe pământ,
Du-te 'n cale-ți, mergi cu bine
Făr' a te gândi la mine,
Că e lumea 'ncăpătoare
Pentru o pasăre și-o floare!»

Nu mai puțin excelente sunt poeziile populare, cât pentru delicatetea expresiunilor și energia și justețta comparațiilor; d. e. când zice Păunașul Codrilor:

Nu, eu mândra nu ți-oiu da
Pân'ce capul sus mi-a sta.

Că eu când o am luat,
 În cosițe i-am jurat
 Să n'o las de lângă mine
 Și s'o apăr de orcine...

Sau când spune în «Doncilă» :

Rămâi, soro, sănătoasă,
 Ca o vioreă frumoasă
 Intr'un păhărel pe masă...

Sau când compară cu vioiciune plastică :

Voinicelul nearmat
 E ca știuca pe uscat,
 Voinicelul fără cal
 E ca peștele pe mal
 Și ca mărul lângă drum,
 N'are pace nici de eum.

Câți tree îl sburățăesc
 Și de crengi îl sărăcesc.
 Dar voinicel înarmat
 Și p'un smeu încălecat,
 Drăgălaș e și frumos
 Ca luceafăr luminos.

Sau :

Doamne-ajută! el ziccă,
 Barda 'n mână apucă,
 Ca un vânt inviforat
 Intr'un lan de grâu uscat!

DIRECȚIA NOUĂ ÎN POEZIA ROMÂNĂ

Paginile ce urmează sunt reproduse din seria de articole asupra *direcției nouă* în poezia și proza română (1872). Acel autorul scoate la iveală pe câțiva din colaboratorii «Convorbirilor Literare» și-i înfățișează ca formând o *direcție nouă* și *superioară* celei de până atunci.

Din norocire, o reacție salutară a spiritului nostru literar se constată în produceriile ultimilor patru ani. Noua direcție, în deosebire de cea veche și căzută, se caracterizează prin simțimânt natural, prin adevăr, prin înțelegerea ideilor ce omenirea întregă le datorește civilizației apusene și totdeodată prin păstrarea și chiar accentuarea elementului național. Ne pare timpul venit de a atrage atenția publică asupra-i,

și în paginile următoare ne încercăm a aruncă o scurtă privire asupra câtorva reprezentanți ai acestui început de scăpare, ai acestei nașteri și renașteri literare. Valoarea lor nu este deopotrivă; și unii și alții sunt pe calea naturală și aspiră cu bună credință spre adevăr. Din acest punct de vedere toți împreună merită o atenție binevoitoare.

În fruntea noiei mișcări e drept să punem pe Vasile Alecsandri. Cap al poeziei noastre literare în generația trecută, poetul *Doinelor și Lăcrămioarelor*, culegătorul cântecelor populare, păruse a-și fi terminat chemarea literară și nici atenția publicului nu mai eră îndreptată spre poezie, o agitare stearpă preocupă toate spiritele. Deodată, după o lungă tăcere, din mijlocul iernei grele, ce o petrecuse în izolare la Mircești, și iernei mult mai grele ce o petrecea izolat în literatura țării sale, poetul nostru reînviat ne surprinse cu publicarea «Pastelurilor» :

In fund pe cer albastru, în zarea depărtată
La răsărit, sub soare un negru punct s'arată:
E cocostăreul tainic în lume călător,
Al primăverii dulce, iubit prevestitor.

El vine, se înalță, în cercuri line sboară
Și repede ca gândul la cuibu-i se coboară,
Iar copilașii veseli, cu pieptul desgolit,
Alerg sărind în cale-i și-i zic: bine-ai sosit!

In aer ciocărlia, pe case rândunele,
Pe crengile pădurii un roi de păsărele.
Cu lungă ciripire la soare se 'ncălzesc,
Și pe deasupra bălții nagătii se'nvârtesc.

Ah! iată primăvara cu sânu-i de verdeată!
In lume-i veselie, amor, sperare, viață,
Și cerul și pământul preschimbă sărutări
Prin raze aurite și vesele cântări!

«Pastelurile» ¹⁾ sunt un șir de poezii, cele mai multe lirice, de regulă descrieri, câteva idile, toate însuflețite de o simțire

¹⁾ Apărute în «Convorbiri literare» dela 1868—1871.

așă de curată și de puternică a naturii, scrise într'o limbă așă de frumoasă, încât au devenit fără comparare cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române în deobște.

R o d i c a.

Purtând cofița cu apă rece
Pe ai săi umeri albi, rotunjori,
Juna Rodică voioasă trece
Pe lângă junii semănători.

Ei cu grăbire îi sar în cale
Zicând: «Rodico, floare de crin,
«In plin să-ți mcargă vrerile tale
«Precum tu, dragă, ne ieși cu plin!

«Până la toamnă s'ajungi mireasă!
«Calca să-ți fie plină de flori
«Și casa casă și masa masă
«Și sânul leagăn de pruncușori!»

Ei zic ș'o seamăn cu grâu de vară,
Apoi cofița întreg'o beu:
Copila râde și'n 'cale-i zboară,
Seăturând grâul din părul său.

Am citat două din ele, le-am putea cită pe toate: nicăeri declamații politice, simțiri meșteșugite, extazieri și desperări de ocazie; pretutindeni concepție naturală și un aer răcoritor de putere și sănătate sufletească.

Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern, decamdată blazat în cuget, iubitor de antiteze cam exagerate, reflexiv mai peste marginile iertate, până acum așă de puțin format, încât ne vine greu să-l cităm îndată după Alecsandri, dar în fine poet, poet în toată puterea cuvântului este d-l Mihail Eminescu. Dela d-sa cunoaștem mai multe poezii publicate în «Convorbiri literare», care toate au particularitățile arătate mai sus, însă au și farmecul limbajului (semnul celor aleși), o concepție înaltă și pe lângă aceste (lucru rar între ai noștri) iubirea și înțelegerea artei antice.

Ideal perdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gândia în basme și vorbiă în poezii,
O! te văd, te-aud, te cuget, tânără și dulce veste
Dintr'un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei.

Venere, marmură caldă, ochiu de piatră ce scânteie,
Braț molatic ca gândirea unui împărat poet,
Tu ai fost divinizarea frumuseții de femeie,
A femeii, ce și astăzi tot frumoasă o revăd —

astfel începe strania sa poezie «Venere și Madonă».

Ironia amară, care străbate din puținele poezii ale răposatului N. Nicoleanu, este mult mai puternică și mai aprofundată în Eminescu.

Iară noi ? noi epigonii —

întreabă el, după ce a cântat frumusețile poezilor anteriori

simțiri reci, harfe sdrobite,
Miei de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,
Măști răsând puse bine pe-un caracter inimic;
Dumnezeul nostru: umbră; patria noastră; o frază;
În noi totul e spoală, totu-i lustru fără bază;
Voi credeți în scrisul vostru, noi nu credem în nimic!

Și de-aceca spusă voastră eră sfântă și frumoasă,
Căci de minți eră gândită, căci din inimi eră scoasă,
Inimi mari, tinere încă, deși voi sunteți bătrâni.
S'a întors mașina lumii: eu voi viitorul trece;
Noi suntem iarăș trecutul fără inimi, trist și rece.
Noi în noi n'avem nimica, totu-i calp, totu-i străin!

Reproducem în fine din «*Mortua est*» ultimele strofe:

Dar poate... o! capu-mi pustiu cu furtune...
Gândirile-mi rele sugrum cele bune.
Când sorii se sting și când stelele pică,
Imi vine a crede că toate-s nimică.

Se poate ca bolta de sus să se spargă,
Să cadă nimicul cu noaptea lui largă,
Să văd cerul negru că lumile-și cerne
Ca prăzi trecătoare a morții eterne...

Ș'atunci, de-a fi astfel... atunci în vecie
 Suflarea ta caldă ea n'o să învie,
 Atunci graiu-ți dulce în veci este mut...
 Atunci acest inger n'a fost decât lut.

Și totuș, tărănă frumoasă și moartă,
 De racla ta razim eu harfa mea spartă
 Și moartea ta n'o plâng, ci mai fericesc
 O rază fugită din haos lumesc.

Ș'apoi cine știe de este mai bine
 A fi sau a nu fi; dar știe oricine
 Că ceace nu e nu simte dureri
 Și multe dureri-s, puține plăceri.

A fi? Nebunie și tristă și goală!
 Urechea te minte și ochiul te 'nșală:
 Ce-un secol ne zice, ceilalți o deszic —
 Decât un ris scarbăd, mai bine nimic.

Văd vise 'ntrupate gonind după vise,
 Pân' dau în morminte ce-așteaptă deschise,
 Și nu știu, gândirea-mi în ce să o sting:
 Să râd ca nebunii? să blestem? să plâng?

La ce? Oare *totul* nu e nebunie?
 Au moartea ta, inger, de ce fu să fie?
 Au e sens în lume? Tu chip zămbitor
 Trăit-ai anume, ca astfel să mori?
 De e sens într'asta, c'ntors și ateu,
 Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu.

Ocazia la observări critice nu lipsește în aceste poezii. *Venere și Madona* cuprinde o comparare confuză. Femeia a fost divinizată în Venera antică și apoi (de Rafael) în Madona. Tot așa poetul asupra unei fețe «pală de o bolnavă beție», aruncă vâlul alb de «poezie» și o divinizează. Însă Madona nu este o idealizare a Venerei, nici Venera antică o realitate brută pe lângă Madona modernă și strofa

O, cum Rafael creat-a....

prin care poetul rezumă încă odată compararea, nu o lămurăște mai bine, ci slăbește poezia prin repetiție. Originală

și plină de efect, însă prea calculată, este tranziția «Plângi copilă ?...»

«Epigonii» cuprind o antiteză foarte exagerată. Pentru a arăta micimea epigonilor, se înalță peste măsură poezii mai vechi și lauda ditirambică a lui Țichindeal d. e. și a lui Heliade cu greu va putea încălzi cititorii mai critici de astăzi.

Cea mai bună din cele trei poezii ale d-lui Eminescu ne pare a fi cea din urmă, *Mortua est*; un progres simțit în precizia limbajului și în ușurința versificării.

Dar și aici, ca în celelalte, sunt greșeli ce trebuiesc neapărat îndreptate.

Abuz de cuvântul *pală*, care poate n'ar trebui uzat de loc, uneori gândiri și expresii prea obișnuite, multe rime rele

Nu înțelegem, nu putem primi această neglijență a formei. Nepăsarea publicului român, care în aceeași linie cu adevărații poeți pune și pe Tăutu și pe Sion, și pe de altă parte precipitarea întregii noastre activități intelectuale, ce se vede produsă sub neliniștea unei amenințări statornice, explică dar nu excuză greșala arătată.

Tocmai spre deșteptarea publicului român din nepăsarea lui trebuie prezentate numai formele estetice cele mai curate, și în mijlocul agitărilor politice și sociale, arta este anume chemată a ne da un liman de adăpost.

Când mișcarea astfel trecătoare a unei inimi pline de simțiri vrea să se întrupeze în forma poeziei, ea prin chiar aceasta intră într'o lume, unde timpul nu mai are înțeles. Cea mai scumpă îngrijire pentru curățenia formei este atunci o datorie a poetului, ca astfel concepția lui să rămână o moștenire neatinsă a generațiilor viitoare. Și care poet, în momentul adevăratului entuziasm, nu ar trebui să uite marginile actualității și, încălzit de raza unei încrederi adese iluzorie, nu și-ar înalță aspirarea spre o nemurire omenească ?...

PETRE ISPIRESCU

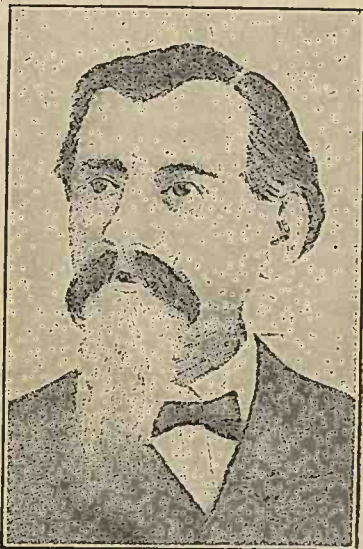
1838—1887

Petre Ispirescu s'a născut în București din părinți săraci. A fost lucrător tipograf, mai târziu conducător și proprietar de tipografie. În atelierle lui tipări multă vreme Academia Română publicațiunile sale; de aceea se și numise Tipografia Academiei Române.

* * *

Inceputurile literare ale lui Ispirescu au fost foarte modeste. El însuși nu și-a prețuit niciodată îndeajuns însemnătatea. Basmele publicate aici colo prin reviste, snoavele și ghicitorile atraseră atențiunea celor mai de seamă oameni de literă ai noștri. El publică în broșuri (1873—1874) *Snoavele și poveștile populare* și avu cinstea ca edițiunea *basmeilor* din 1872 să fie precedată de o introducere a lui Hasdeu, iar edițiunea din 1882 să aibă o prefață scrisă de V. Alecsandri. Lucrările acestea sunt interesante nu numai ca obiecte de folklor, dar sunt de mare preț mai ales pentru aceia cari voese să studieze limba poporului.

Din culegător, el voi să devie povestitor original. În această privință avem două serii de lucrări: deoparte a povestit în graiul poporului viața lui *Mihai Viteazul* și a lui *Ștefan cel Mare*; de alta a alcătuit o serie de *basme păgânești*, adică a dat în graiul românesc povestiri din mitologia grecească. Aceste

Petre Ispirescu
(portret publicat în «Revista Nouă»)

lucrări au fost reunite sub titlul de *Poveștile unchișului sfânt* și publicate în

1879 cu o prefață a lui Odobescu. Ele însă nu au valoarea primelor sale lucrări, mai ales cele mitologice, în cari lipsa sa de cultură clasică îl împiedică de a potrivi în deajuns forma cu fondul, care-i este străin.

Ispirescu va rămâne dar ca un mare și iscusit culegător de basme, precum zice Odobescu în discursul ce a ținut în Academie în 1887:

«Cecace la noi a făcut pe tăcute și fără de nici o pretențiune de erudit culegătorul tipograf Petre Ispirescu, în Germania l-au făcut învățați de prima ordine, frații Grimm. Ei au adunat și au publicat basmele poporane ale semințiilor teutonice».

NUMAI CU VITELE SE SCOATE SARACIA DIN CASA

Urmază ael un basm din colecțiunea intitulată «*Legende sau basmele Românilor*» și publicată în 1872. Acest basm e nu numai instructiv, dar vădește iscusința de povestitor a lui Ispirescu.

A fost odată ca niciodată, etc.

A fost odată un țăran și-l chemă Neagoe. Acest țăran eră om voinic și harnic. Nu-i păsă lui de nu știu cine de ar fi fost. Vezi că-și cătă de munculița lui, își plătiă dajdea, se aveă bine cu toți din sat, și cum făceă el ce dregeă el, se chivernisiă omul ca să-i ajungă agoniseala muncii sale pentru mai multă vreme.

Ii veni vremea de însurătoare și, ca tot creștinul, își făcū și el rândul. Ce să vezi d-ta? odată cu nevasta, se strecură în casa lui și sărăcia. Ea găsisse un tron vechiu, urgisit într'un colț din bordeiul Neagului la care nimeni nu luă aminte, și acolo, pe dânsul Sărăcia își făcū culcușul. Sta grecește pe tron cât e ziulica și nopticica de mare, și din loc să se miște ba. Pasă-mi-te tronul eră gol, nu mai puneă oamenii într'însul nimic, atât eră de vechiu și de odorogit.

Bietul Neagoe văzū că începe a da îndărăt, lucrurile nu-i mai mergeau strună ca mai nainte; se luă de gânduri fiindcă el se știă că muncește și mai și decât înainte, și dela o vreme încoa, două în teiu nu puteă lega. Se spetise bietul om muncind și să salte și el cevă, teăș! cătuș decât! ferit-a sfântul!

Ba până într'atât ajunsese, decât să-l împingă păcatele să se gândească ca să-și facă seama singur; vezi că dracul n'are de lucru, el nu face biserici ori puțuri pela răspântii.

Se sbăteà bietul om, cu mintea și cu trupul, și par'că erà un făcut, mergeà din pagubă în pagubă, de ajunsese în sapă de lemn.

Tot satul îl luase la ochi: îl vedeà lucrând când la alde neica Bureilă, când la aleșii ori la frunțașii satului, când la taica popa. Totdeauna găsià de lucru; la toți sporià lucrul lui.

Când însă muncià și pentru dânsul, munca nu-i da în spor. De venià apa mare, arăturile lui le înecà. Dacă vreun prăpăd dela niscaiya lighioane ori dela ciori cădeà peste semănăturile megiașilor, ale lui erau stinse cu desăvârșire. De băteà piatra holdele; apoi pe ale lui le amestecà cu pământul, de nu se alegeà nici praful de dânsele. Ba uneori porumbul se tăciunià; ba lăcuste, ba potop, ba toate relele numai pe capul lui cădeà.

Sătenii, megiașii lui, puseră mâna cu toții de mai multe ori să-i dea câte un ajutor, să-i facă câte vreo clacă; dar toate în deșert, că nu-i ieșià în de bine nimic; în cele din urmă și vecinii și tot satul îl părăsiră. Toți cu totul ziceà că așa i-a fost osânda și credeà că trebuie să fi căzut asupra capului lui vreun blestem dela Dumnezeu.

Ajunsese omul să-și urască zilele. Și așa cu sufletul amărât, șezând într'o Duminică cu luleaua în gură și gândindu-se cum să-și curme viața, ca unul ce i se urase cu sărăcia, iată că vine soția lui și-i spune că peste puțin are să fie tată.

El ridicând ochii la soția lui, i se părù că vede o slutenie de ființă stând grecește și ghemuită pe tronul cel vechiu și neîntrebuințat. Se frecă la ochi, se mai uită odată, și ce să vază? O sfrijită de lighioae, mai urâtă decât ciuma, cu barba adusă de păreà că stă să o apuce de nasu-i, cu ochii numai scovârliile; părul îi sta în cap, de par'că ar fi pus cu furca, mâinile ei răschitoare goale; cocoșată, și cucuiată, de seamăn pe lume nu mai aveà.

Când văzù el o așa nemetenie spurcată, stând ca o cobe rea în casa lui și pe tronul lui, un șarpe rece îi trecù prin sân. El însă își ținù firea, și merse drept la ea întrebând-o:

— Cine ești și ce cauți aici?

— Eu sunt Sărăcia, răspunse ea, și am venit nepoftită.

— Ieși afară din casa mea!

— O! o! stai că prea te pripești, voinicule, îi răspunse Sărăcia rânjind la dânsul cu batjocură. Ca să scoți Sărăcia din casă, trebuie să ai ce pune în locul ei.

Și rânjind încă odată, îi arătă niște colți, de care s'ar fi speriat și dracul.

Bietul om tăcù și înghiți gălușca. Cugetul că are să fie tată, vorba că trebuie să aibă ce pune în locul Sărăciei îi mută gândul.

El voiă să gonească Sărăcia din casa lui; căci nu putea mistui înfruntarea ce i-o făcuse ea, și apoi nu se îndură să-și lase odraslele pe mâinile cele blestemate ale Sărăciei.

Din nou se puse pe muncă, — muncă jidovească — se svârcoliă omul și în dreapta și în stânga, noaptea o făcea zi, da și din mâini și din picioare, cum se zice, și folos nici cât negru supt unghie. Nevoile îl năpădiau din toate părțile, și el nu mai știă ce să facă. De câteori intră în casă, de atâtea ori și sfrijita de Sărăcie îi rânjiă în bătaie de joc.

Intr'una din zile iată că și nevastei îi abătuse să facă, și născu un dolofan de copil sănătos și voinic ca tată-său.

Acum ce să facă el? parale n'avea de moară nici cât să orbească un șoarece; ceva țoale or vr'un dichis în casa lui, tufă; nimic, dar nimic n'avea de ce să prindă ochiul la el. Cum s'o scoată la căpătâiu? Ar fi voit și el, de! să-și boteze copilul cu vr'un naș mai de Doamre ajută, să facă și el o cumetrie. Dar cu ce? Sta bietul om cu mâinile încrușișate; se uită în cer și în pământ și nu știă la cine să caște gura. Și de felul lui fiind om cinstit, nu voiă să amăgească pe nimeni cu minciuna. El știă una și bună: când o zice da, să fie da; când o zice nu, apoi nu.

El cunoșteă de mult pe un cioban chiabur. Dar nu eră în sat. Când, iată că se pomeneste că-l chiamă cineva să-l cinstească. Acolo ce să-i vază ochii? Prietenul lui suiă oile la munte. Părerea lui de bine nu se poate spune. Il rugă să se cumetrească, și ciobanul primî cu bucurie să-i boteze pruncul. Partea lui, să trăească bine!

La botez ciobanul dăruî finului său o oaie fătătoare. Atât îi trebuî. Când fu să plece, mocanul zise:

— Cumetre, tot n'ai tu unde ține oița; las'o în turmă la mine și mi ți-oiu îngriji-o ca și pe ale mele.

— Bine, cumetre, răspunse Neagoe, să fie precum zici tu.

El eră bun bucuros că-i ia beleaua din băătăură, de oarece n'avea el ce să mănânce, dar-încă-mi-te să mai dea și oii.

Mocanul se duse cu oile. Omul se puse iar pe muncă, dar munca lui d'abiă aducea cu ce brumă să-și ție zilele. Cum am zice, munciă în sec:

După câtă-va vreme se pomenește cu un argat dela stâna mocanului.

— Neică, m'a trimes stăpânul meu cu lâna asta la dumneata.

— Ei, și ce să fac eu cu dânsa?

— Apoi să vezi d-ta, stăpânul meu a pus de și-a tuns oițele și a tuns și oaia finului său. Aceasta e lâna ei și a trimis-o cui se cuvine.

— Foarte mulțumim de bunătate. Să spui cumătrului multă sănătate și să auzim de bine.

Și, luând lâna din mâna argatului, intră în casă, merse drept către Sărăcie și, cu graiu țănoș, îi zise:

— Dă-te, Sărăcie, la o parte, că am să puiu lâna asta acolo.

Sărăcia nu se îndurà, neiculiță, să iasă din culeușul ce și-l făcuse acolo.

Rânji ea și de astă dată, dar îi dete rânjitul prin piele, căci voinicul unde aduse odată lâna și buf! o lovì după ceafă de eră să-și muște limba și o răsturnă jos de pe tron. Sărăcia rămase locului unde căzuse ca vai de ea.

Oaia finului fătase un miel; acesta, după ce se mai înări mielul, îl mițuì și pe dânsul ca și pe ceilalți și îi trimise mițele acasă.

Țăranul și mai curajos intră în casă și merse iarăș drept la Sărăcie.

— Dă-te, rânjito, mai la o parte, că am să puiu mițele astea acolo.

Și fiindcă Sărăcia tot mai întârziă, o lovì odată cu mițele de-i merse fulgii, și o dete peste cap mai către ușă.

Pe toamnă se pomenește cu un alt argat că-i aduce un burdușel de brânză.

— Baciul dela stână, zise el, a adunat laptele dela oaia finului, l-a făcut brânză și l-am adus acasă.

— Spune cumătrului, răspuse Neagoe, că finul d-sale îi sărută mâinile și să ne vedem sănătoși.

Apoi se întoarse repede în casă și îndreptându-se către Sărăcie, îi zise:

— Dă-te, Sărăcie, la o parte, că am să puiu burduful ăsta în locul tău.

— Da unde să mă mai dau? răspuse Sărăcia.

— Ieși afară, dacă n'ai loc, și te du în oțelele puștii vr'unui vânător; că acolo ți-e locul.

— Ba aia-i vorbă; mai puneți pofta în cuiu.

Și, lovind-o cu burduful în cap, o făcù mototol după ușe.

Bietul Neagoe fu nevoit să petreacă încă o iarnă întreagă cu Sărăcia pe vatră.

În vara viitoare, mielul dela oaia finului se făcuse mare.

Acum îi aduse două lâne.

Țăranul intră cu amândouă în mână și bufnind și răsbufnind pe Sărăcie, o pofti să iasă afară cu nepusă masă. Sărăcia, dacă văzù zorul, dete dosul pe ușă afară; și să te ții pârleo, îi sfârâia călcâiele fugind până ce se duse să clocească ouăle în oțelele puștilor vânătorilor.

Și d'atunci a rămas de vânătorii sunt săraci; fiindcă își pierd vremea prin colții de piatră, prin mărăcini, umblând toată ziua până să împuște și ei câte vr'o băbușcă de nu știu care păsărică.

Neagoe începù a bate în pinteni de bucurie, că se cor-torosise de Sărăcie. Acum pe ce puneà mâna puneà Dumne-zeu mila.

Toate îi mergeau în de bine. Începù și el a legà gura pânzei. Munca lui se vedeà cum mergeà înnainte și aveà parte de ea. Ce să mai spunem multe? În scurtă vreme ajunse fruntaș al satului, după hărnicia lui, cu vitișoare, cu pluguleț, și cu toate dichisurile unui om cu parte lăsată dela D-zeu.

Vezi că numai cu vitele se scoate sărăcia din casă afară.

POVEȘTEA APRODULUI PURICE

Bucata aceasta face parte din «poveștile unchiușului sfătos», în care povestește în graiu popular pagini din istoria noastră. E un frumos model de vulgarizare.

Hroiote, știind pe Ștefan dus cu oaste în goana Turcilor, voi a năvăli în țară pe sub ascuns ca hoții și s'o prade.

Aflând de această nelegiuită voință, un Român ce era pribeag la Unguri, încălecă calul, și în vipia ¹⁾ gătelii lor, scapă din tabără și fuge, și fuge toată noaptea până ce la răsăritul soarelui ajunge la Roman. De-abiă apucă să zică pârcaľabului: «vin Ungurii», și cade leșinat; iară calul plesni acolo pe loc de goană ce-i dase.

Cum auzi pârcaľabul de pacostea ce are să cadă pe capul lor, trimise în pripă veste pe la toți boierinașii ca să se adune cu toți oamenii de oaste ce se vor găsi, cu vecinii și cu slujbașii lor. Ridică și satele marginase cu securi, topoare, coase și toți, cu mic cu mare, se scoală să vie în apărarea țării. Totodată trimete și o ștafetă lui Ștefan-Vodă, spunându-i cele ce aveau să se întâmple. Apoi strânse călărașii și parte din târgoveți, înarmați cu arcuri și săgeți, cu săbii și cu sulți, și ieșind afară din târg așteaptă pe vrășmaș.

După ce intră în țară, Hroiote nu se putea dumeri cum de, cu cât înaintează, cu atâta pustiul întâlnește. Și dând peste un bătrân gârbovit îl întrebă și-i poruncește să-i spue pricina acestei goliciuni de țară. Moșneagul fără frică, carele nu știă să-și polească cuvintele, ci spune pe șleau românește tot ce știă, îi răspunse: — Și mai întrebă încă? Hoț turbat și fără de lege! Pricina, vezi bine, tu ești. Tu cari vii cu cete de tâlhari să aduci jalea și pârjolul în locașul unor locuitori pașnici. N'avea grijă, curând ai să te întâlnești cu dânșii și ai să le papi papara.

— «Să se spânzure! să se taie! să se tragă în țeapă! să se frigă în frigare!» strigară deodată catanele și husarii și haiducii.

Dar Hroiote porunci să-i dea drumul, ostașii se supuseră,

¹⁾ Vipia: focul, graba.

și mergând mai înainte, deteră peste oastea moldovenească.

Puțină eră la număr, dară numai spirit și inimă. Eră frumos de văzut această oștire: boierinașii care erau toți călări, fiecare din ei eră îmbrăcat cu țoale luate în răsboaie de pe la vrășmași. Unii aveau câte un sireap de armăsar ager, cu harșă ¹⁾ muiată numai fir, dela vr'un ture mare cu care se loviseră și-l biruiseră. Alții, câte un cal căzăcese, dela vr'un tătar, cu frânele, chingile, șeaua ferecate cu argint dela vr'un Leah.

Unii erau îmbrăcați cu câte-o dulmană roșie muiată numai în fir; alții cu haine aurite, și alții cu câte un cepchen ²⁾ verde împlănit numai cu samur; iară alții cu arcuți și căciuli tătărăști. Cea mai mare parte eră cu cușme țurcănești. Toate acestea erau semne de biruință asupra vrășmașilor ce încălcau țara din când în când.

Deabia văzû oastea Ungurilor venind spre ei, și deodată pârcălabul carele eră în capul Moldovenilor, porunci să bată din tobe, să sune din buciume și din surle, și se năpustese asupra Ungurilor, strigând:

— Dați de tot, copii! nu vă lăsați! — Și unde se încinse o luptă și o măcelărie, de să te ferească Dumnezeu! Dau Ungurii, catanele și husarii nemiluit. Inșă dădeau și Români de le scăpărau ochii vrășmașilor. Mai cu seamă țărani cu coasele și cu securile dau orbiș, nu se mai uitau unde loviau. Și multă pagubă și stricăciune mai făcără oștirii protivnice.

Ungurenii o băgaseră pe mâneacă. Incepuseră a se da îndărăt și se gătiau a o luă la sănătoasa, când iată că le vin în ajutor mai multe cete de ale lor. Români se îndărjiseră grozav. Dară oastea protivnică se însuflețește și se înclătează la o luptă de cum nu s'a mai văzut.

Grăbi Ștefan Domnul pasul când auzi că lupta s'a început, și cu o a treia parte din oastea sa, tot oameni aleși pe sprânceană, știi, colea, hârșiți la necazuri, veni toată noaptea.

A doua zi la amiază, 6 Martie 1486, iată că sosî și el

¹⁾ Harșă: pătură cu care să acoper caii.

²⁾ Cepchen: haină boierască.

la fața locului. Pe lângă Ștefan erau și câțiva din căpitani cei mai viteji: vornicul Boldur, spătarul Clănău, paharnicul Costea, hatmanul Arbore și alții. Toemai când Ungurii dovediseră pe Moldoveni și umblau să ia în goană pe pușinii ce mai rămăseseră, iată și Ștefan că se arată cu ai săi și, năpustindu-se asupra vrășmașului, taie în dreapta, taie în stânga, până ce ajunge la Hroirot. Atunci și Ungurii se înglotesc toți cu totul unde eră marele Ștefan, ca pe dânsul să-l răpuie. Și cât pe ce eră să puie mâna pe dânsul, fiindcă un glonț lovise calul lui Ștefan, care îndată căzuse mort. Aceasta văzând-o vrășmașii, dau năvală să apuce pe Domnul Moldovenilor. Dară copiii din casă și aprozii se făcură zid împrejurul lui Ștefan-Vodă, și dădeau de moarte. În deșert husarii, în deșert haiducii se grămădesc, ca fiarele sălbatice, să spargă zidul. Cel ce cuteză să se apropie rămâne mort pe loc.

Ștefan-Vodă se scoală și cere alt cal. Purice-Aprodul descălecând, duce calul de frâu la Vodă; Ștefan fiind de stat mic, Purice îi zise :

— Mă voi face un moșinoiu pe care să te sui spre a putea încalică. — Indată se și puse pe brânci la picioarele lui Vodă.

Acesta, după ce încălecă, se întoarce și zise :

«Să știi că, dacă ne-a ajutat Dumnezeu să scăpăm cu fața curată din această nevoie, am să te fac movilă!»

Deabia se ureă Ștefan pe cal și începù a da porunci, că Ungurii pâliră. Și repezindu-se din nou asupra vrășmașilor, îi culcă la pământ precum seceră coasa morții. Atunci să te ții, pârleo! Unde o luară, nene, la fugă, de le sfârâiau călcăiele. Iară Moldovenii îi goniau și-i tăiau fără cruțare. Și mulți oameni din ai Ungurilor mai pieriră aici. În goană Aprodul Purice puse mâna pe Hroirot și-i reteză capul, și înfigându-l în suliță, vine cu el la Ștefan pe care îl găsește mâhnit. El aflase că Pârcălabul murise de multele răni ce dobândise în luptă.

Ungurii umplură dealurile și câmpiile; iar cei ce mai rămăseseră, căzura robi. După săvârșirea luptei, Ștefan descălecă și plecând cu toții genunchii la pământ, aduseră Domnului

mulțumire pentru biruința ce le dete. Și poruncind a se adună toți morții, făcù deasupra lor o movilă.

A doua zi de dimineață toată oastea sosì la Roman cu pas lin. Ștefan Domnul așteptà dinaintea bisericei. După săvârșirea sfintei slujbe, Vodă în mijlocul căpitanilor și mai marilor oastei, chemă pe Pârcălăbeasa și-i zise:

— Soțul tău, jupâneasă, a murit pe câmpul de bătaie ca un viteaz. Mai bine aș fi voit să pierd un ținut întreg, decât un astfel de om credincios. Dacă așa a voit Dumnezeu, fie lăudat numele său! De acì înainte tu vei aveà traiu din vistieria țării. De fiica ta voiu îngrijì».

Apoi chemând pe Purice Aprodul, îl lăudă pentru voinicia ce a arătat în răsboiu și sfârși zicând:

«De azi încolo Movilă te vei numi, ca să rămâie numele tău de pomenire. Pentru calul ce mi-ai dat ieri împrumut, îți dau cinci moșii cu sate în ținutul Soroca. Și ca să trăești fericit, eu îți zic să iei de nevastă pe fata Pârcălabului. Pentru aceasta te înnalț la rangul de Vel-Armaș».

ION CREANGA

1837—1889

După cum însuș a notat într'o autobiografie, Creangă s'a născut în satul Humulești, județul Neamțu, din părinți români: Ștefan a lui Petrea Ciobotarul și Smaranda, fiica lui David Creangă din Pipirig.

A învățat la școala din Humulești cu dascălul bisericeii din sat; apoi la școala din Broșteni, județul Suceava, la o biserică din Târgu Neamțului; în fine, la o școală de preoție din Fălticeni, de unde trecu la seminarul dela Socola lângă Iași.

Dela 1856 până la 1859 Creangă stete în seminar; atunci luând atestatul, veni în satul natal; apoi se însură la Iași și intră diacon la biserică Patruzești de sfinți și de acolo la alte biserici.

Deși om în vârstă, căsătorit de trei ani, Creangă dorind să se cultive și să găsească pentru viitor și un mijloc de a scăpa de cariera preoțească, pe care nu o prea iubiă, intră în școala normală «Vasile Lupu» din Iași, și terminând, fu numit institutor la o școală din capitala Moldovei.

Mai târziu, pe la 1871, părăsi preoția, ceace îi atrase destituirea din funcția de institutor.

Atunci se apucă de negustorie, fu și profesor la o școală particulară din Iași; dar peste puțin, a fost reintegrat la locul său.

(Portret publ. în ediția din 1890 a operelor lui)

Imprietinindu-se cu Eminescu, a început să frecventeze întrunirile societății «Junimea» și a publicat în «Cuvorbiri literare» diverse povestiri, anecdote și amintiri.

* * *

Creangă a scris, și singur și în colaborare, câteva cărți didactice: *abecedare* (1868—1889) *geografii* (1879) ș. a. dar el este însemnat prin operele sale literare.

O mare parte din acestea din urmă s'au adunat și s'au publicat în două volume

Invisibile cititorului,
 Multe proză ei și citit, ^{de când} ~~trăiește~~ ^{dar}
 este. Căste roșite și ceste, și unde
 vede că nu -ți mint la socoteală,
 ce parca în morav și dă și tu
 alt cema mai bun la idola
 Căci cu atota m'am priceput și atota
 am făcut. — Antoinel

Autograf al lui Creangă
 (Publ. în ediția din 1890 a scrierilor lui)

(1890—1892). Multe edițiuni ulterioare au răspândit în public aceste lucrări: Șa-
raga, 1892; Minerva, 1902; «Biblioteca pentru toți».

În primul volum sunt publicate *basmele*. Culese din gura poporului de către un povestitor care însuși crescuse în mijlocul lumii dela sate, ele au un farmec deosebit, au expresiuni, construcții și gândiri ciudate cari se întâlnesc rar aiurea. Vom cită dintre acestea «Harap-Alb», în care aflăm zugrăvite cu o măiestrie deosebită, tipurile caracteristice ale lui Ochilă, Setilă, Flămânzilă, unul care vedeă «și în măruntaele pământului», altul care bea «apă dela 24 de iazuri și o gărlă și strigă că se usucă de sete», altul care mănecă «brazdele de pe urma a 24 pluguri și strigă că crapă de foame». Cunoscute sunt de asemenea «Soacra cu trei nufori», *Capra cu trei iezi*. Dar se citește cu o plăcere deosebită basmul «*Dănilă Prepeleac*», ce ne înfățișează figura cunoscutului tip poporan Păcală, ale cărui întâmplări comice, combinați de dibăcie și de prostie proyoacă în cititor un interes susținut.

Între basme sunt intercalate și două istorioare: «*Moș Nichifor Coșcarul*» și «*Iean Turbină*». În acest din urmă regăsim tema din «*Toderică*», povestirea lui Costache Negruzzi.

«Amintirile din copilărie» sunt partea cea mai personală a operei lui Creangă. Acestea i-au stabilit reputațiunea de mare prozator. În adevăr, alcătuirea meșteșugită a frazei, în care se vede totuș tonul poporan, — scoaterea la iveală a multor provincialisme cu o putere de expresiune deosebită, vivacitatea narațiunii și sinceritatea cu care povestește cele mai intime detalii ale vieții lui de copil, toate acestea fac din opera lui Creangă una din cele mai însemnate ale literaturii românești.

PUNGUȚA CU DOI BANI

Acest basm s'a publicat întâia oară în «Convorbiri literare», an IX, 1875—76; apoi în diferitele edițiuni ale scrierilor lui Creangă.

Eră odat'o babă și-un moșneag. Baba aveă o găină și moșneagul un cucuș; găina babei se ouă de câte două ori pe zi, și baba mănecă o mulțime de ouă, iar moșneagului nu-i da nici unul. Moșneagul, într'o zi pierdù răbdarea și zise:

— Măi babă, mănânci că în târgul lui Cremene. Ia dă-mi și mie niște ouă, ca să-mi prind pofta măcar.

— Da, cum nu? zise baba, care eră foarte sgârcită. Dacă ai poftă de ouă, bate și tu cucușul tău să facă ouă, și-i mănecă! eu așa am bătut găina și iacă-tă-o cum se ouă.

Moșneagul, poficios și hapsin, se ia după gura babei, și de ciudă, prinde iute și de grabă cucoșul, și-i dă o bătaie bună, zicându-i :

— Na! ori te ouă ori du-te dela casa mea, ca să nu mai strici mâncarea de geaba.

Cucoșul cum scăpă din mâinele moșneagului, fugi de-acasă și umblă pe drumuri bezmetie. Și cum merge el pe-un drum, numai iacă găsește o punguță cu doi bani. Și cum o găsește, o și ia în clonț se întoarnă cu dânsa înapoi, spre casa moșneagului. Pe drum întâlnește o trăsură c'un boier și cu niște cucoane. Boierul se uită cu băgare de seamă la cucoș, vede în clonțu-i o punguță și zice vezeteului :

— Măi! ia dă-te jos și vezi ce are cucoșul cela în plise?

Vezeteul se dă iute jos de pe capra trăsorii, și c'un fel de meșteșug, prinde cucoșul, și luându-i punguța din clonț, o dă boierului. Boierul o ia fără pă sare, o pune în buzunar, și pornește cu trăsura înainte. Cucușul, supărat de asta, nu se lasă, ci se ia după trăsură, spunind neîncetat;

Cucurigu! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

Boierul în ciudat, când ajunge în dreptul unei fântâni, zice vezeteului :

— Mă ia cucoșul ist obrasnic și-l dă în fântâna ceea.

Vezeteul iarăș se dă jos din capra trăsorii, prinde iarăși cucoșul și-l asvârle în fântână. Cucușul văzând această mare primejdie, ce să facă? Incepe a înghiți la apă; și înghite, și înghite el toată apa din fântână... Apoi sboară de acolo afară și iarăș se ia în urma trăsorii zicând:

Cucurigu! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

Boierul, văzând aceasta, s'a mirat cumplit și a zis:

— Măi! da'al dracului cucoș i-ista! Ei las! că ți-oiu da eu ție de cheltueală, măi crestaturele și pintenaturele! Și cum ajunge acasă, zice unei babe dela bucătărie să ia cucoșul, să-l asvârle într'un cuptior plin cu jăratie și să puie o lepede la gura cuptiorului. Baba, cânoasă la inimă, de cuvânt;

face cum i-a zis stăpână-său. Cucușul, cum vede și astă mare nedreptate, începe a vărsă la apă; și toarnă el apa toată cea din fântână pe jăratec, până se stinge focul de tot și se răcorește cuptiorul; ba încă face și-o apărie prin casă, de s'a îndrăcit de ciudă hărca dela bucătărie. Apoi dă o blandă ¹⁾ lespezei dela gura cuptiorului, iese teafăr și de-acolo și fuga la fereastra boierului și începe a trânti cu ciocul în geamuri și a zice:

Cucurigu! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

— Măi, că mi-am găsit beleaua cu dihania asta de cucuș, zise boierul, cuprins de mirare! Vezeteu! ia-l de pe capul meu și-l asvârlă în cireada boilor și a vacilor! poate vr'un buhaiu înfuriat i-a veni de hac; l-a luă în coarne și-om scăpă de supărare. Vezeteul iarăș ia cucușul și-l asvârle în cireadă! Atunci, bucuria cucușului! Să-l fi văzut cum înghițiă la buhai, la boi, la vaci și la viței; pân'a înghițit el toată cireada; și-a făcut un pântece mare, mare, cât un munte. Apoi iar vine la fereastră, întinde aripele în dreptul soarelui, de întunecă de tot casa boierului și iarăș începe:

Cucurigu! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

Boierul când mai vede și astă dăndănae, crăpă de ciudă și nu știă ce să mai facă, doar va scăpă de cucuș.

Mai stă boierul cât mai stă pe gânduri, până-i vine iarăș în cap una:

— Am să-l dau în haznaua cu bani; poate va înghiți la galbeni, i-a sta vre-unul în gât, s'a înecă și-om scăpă de dânsul. Și cum zice umflă cucușul de-o aripă și-l svârle în haznaua cu bani (căci boierul cela de mult bânărit ce avea, nu-i mai știă numărul!...) Atunci cucușul înghite cu lăcomie toți banii și lasă toate lăzile pustii. Apoi iese și de-acolo (el știe cum și pe unde), se duce la fereastra boierului și iar începe:

¹⁾ Blandă: lovitură, palmă.

Cucurigu! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

Acum, după toate cele întâmplate, boierul văzând că n'are ce-i mai face, îi asvârle punguța. Cucușul o ia de jos cu bucurie, se duce în treaba lui și lasă pe boieri în pace. Atunci toate păsările din ograda boierească, văzând voinicia cucușului, s'au luat după dânsul, de ți se pareă că-i o nuntă nu altăceva; iar boierul întristat se uită galiș cum se duceau și păsările, și zise oftând;

— Ducă-se și cobe și tot, numai bine că am scăpat de beleă; că nici lucru curat n'a fost aici!

Cucușul însă mergeă țanțoș, iar păsările după dânsul și merge el cât merge, până ce ajunge acasă la moșneag, și de pe la poartă începe a cântă: cucurigu!!! cucurigu!!!

Moșneagul, cum aude glasul cucușului, iese din casă cu bucurie; și când își aruncă ochii spre poartă ce să vadă?! Cucușul său eră ceva de speriat! Elefantul și se pareă pu-rece pe lângă acest cucuș; și apoi în urma lui veniau cărduri nenumărate de păsări, cari de cari mai frumoase, mai cucuete și mai boghete ¹⁾. Moșneagul văzând pe cucușul său așă de mare și de greoiu, și înconjurat de atâta amar de galițe, i-a deschis poarta. Atunci cucușul i-a zis:

— Stăpâne! așterne un țol aici, în mijlocul ogrăzii.

Moșneagul, iute, ca un prâsnel, așterne țolul. Cucușul atunci se așează pe țol, scutură puternic din aripi și îndată se umple ograda și livada moșneagului, pe lângă păsări, și de cirezi de vite; iar pe țol toarnă o movilă de galbeni cari străluciau la soare, de-ți luau ochii. Moșneagul văzând aceste mari bogății nu știă ce să facă de bucurie, sărutând cucușul și desmerdându-l.

Atunci iacă și baba veniă, nu știu de unde; și când a văzut unele ca acestea, numa-i sclipiau răutăcioasei ochii în cap și plesniă de ciudă.

— Moșnege, zice ea rușinată, dă-mi și mie niște galbeni.

— Ba pune-ți pofta în cuiu, măi babă. Când ți-am cerut ouă, știi ce mi-ai răspuns? — Bate acum și tu găina să-ți

¹⁾ *Boghete*: cu pene deoparte și alta a capului.

aducă galbeni; c'asă am bătut eu cucușul, (știi tu din a cui pricină...) și iată ce mi-a adus!

Atunci baba se duce în poiată, găbuește ¹⁾ găina, o apucă de coadă și o ia la bătaie, de-ți veniă să plângi de milă! Biata găină cum scapă din mâinile babei, fuge pe drumuri. Și cum mergeă pe drum, găsește și ea o mărgică, și-o înghite; apoi repede se întoarce acasă la babă, și începe de pe la poartă: cot, cot, cotcodac!! Baba iese cu bucurie înaintea găinei. Găina sare peste poartă, trece iute pe lângă babă, și se pune pe cuibar; și după vr'un ceas de șederă, sare de pe cuibar, cotcodăcind. Baba atunci se duce cu fuga să afle ce i-a făcut găina!.. Și când se uită în cuibar, ce să vadă? găina se ouase o mărgică!.. Baba când o vede că și-a bătut joc de dânsa o prinde ș'o bate, ș'o bate, pân'o omoară în bătaie! Și așa, baba cea sgârcită și nebună a rămas de tot săracă, lipită pământului. De-acu a mai mâncă și răbdări prăjite, în loc de ouă; că bine și-a făcut răs de găină, și a ucis-o fără să-i fie vinovată cu nimica, sârmana!

Moșneagul însă eră foarte bogat; el și-a făcut case mari și grădini frumoase, și trăiă foarte bine. Pe babă, de milă, a pus-o găinăriță; iar pe cucuș îl purtă în toate părțile după dânsul, cu salbă de aur la gât și încălțat cu ciuboțele galbene și cu pinteni la călcâie de ți se pareă că-i un irod de cei frumoși, iar nu cucuș de făcut cu borș.

AMINTIRI DIN COPILARIE

Urmează aci începutul părții a doua din *Amintirile* lui Creangă. E un pasagiu de o valoare literară deosebită în care se vede cum umorul alternează cu fraze de o duioșie mișcătoare. Partea aceasta s'a publicat întâia oară în «Convorbiri literare» XV 1881.

Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde legă mama o șfară ²⁾ cu motocei ³⁾ la capăt,

¹⁾ *Găbuește*: prinde.

²⁾ Moldovenism în loc de: sfoară.

³⁾ Mici gheme.

de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul ¹⁾ vetrei cel humuit de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi băieții de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă mi saltă și acuma inima de bucurie! Și Doamne, frumos eră pe atunci, căci, și părinții și frații și surorile îmi erau sănătoși, și casa ne eră îndesulată, și copiii și copilele megieșilor erau deapănarea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de par'că eră toată lumea a mea.

Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în turbarea sa.

Și mama, care eră vestită pentru năsdărăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: «ieși copile cu păr balan afară și râde ²⁾ la soare doar s'o îndreptă vremea». Și vremea se îndreptă după răsul meu...

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății: alungă nourii cei negri de pe deasupra satului nostru și abăteă grindina în alte părți, înfigând toporul în pământ afară, dinaintea ușii; închegă apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucieă lumea de mirare; băteă pământul sau păretele sau vr'un lemn, de care mă păliam la cap, la mână sau la picior, zicând: «Na, na!» și îndată îmi treceă durerea...

Când vuiă în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vânt și vreme rea, sau când țiuia tăciunele despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl muștră acolo în vatra focului, și-l buchisă cu cleștele să se potolească dușmanul; și mai mult decât atâta: oleacă de nu-i veneă mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătiă, cu degetul îmbălat, puțină tină din colbul adunat de pe opsasul ³⁾ încălțării; ori mai în grabă luă funingine dela gura sobei, zicând:

¹⁾ Pervazul.

²⁾ Râde: o curioasă formă verbală în loc de *râzi*. Forma din infinitiv se întrebuințează la imperativul negativ: *nu râde*.

³⁾ Tocul sau partea încălțămintei pe care stă călcăiul.

«Cum nu se dioache călcăiul sau gura sobei, așa să nu se dioache copilașul!» Și-mi făcea apoi câte un benghiu boghet ¹⁾ în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul!... Și altele multe încă făcea.

Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte; și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m'au legănat, când îi sugream tata cea dulce și mă alintam la sânu-i gângurind și uitându-mă în ochii ei cu drag! Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat și a vorbi dela dansa am învățat, iar înțelepciunea dela Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-i bine și ce-i rău.

Dar vremea trecea cu amăgele și eu creșteam pe nesimțite: și tot alte gânduri îmi sburau prin cap și alte plăceri mi se deșteptau în suflet; și în loc de înțelepciune mă făceam tot mai neastâmpărat și dorul meu era acum nemărginit; căci sprintar și înșelător este gândul omului, pe a căruia aripi te poartă dorul neconținut și nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt.

Însă vai de omul care se ia pe gânduri: Uit'te, cum te trage pe furie apa la adânc! și din veselia cea mai mare, cazi deodată în uricioasa întristare.

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată, și drept vorbind aceasta-i adevărul.

Ce-i pasă copilului, când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâine, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire? Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care aleargă cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul și răcenește din toată inima de-ți ia auzul; și de cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descarcă mânia în toată puterea cuvântului.

Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

Când mama nu mai putea de obosită și se lăsa câte-

¹⁾ Semn în frunte.

oleacă ziua să se odihnească, noi băeții tocmai atunci rădicăm casa în slavă. Când veniă tata noaptea dela pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric și el cât eră de ostentit, ne prindeă pe câte unul, ca la «baba oarba», ne rădică în grindă, zicând: «tăta mare!» și ne sărută mereu pe fiecare. Iar după ce se aprindeă opaițul și tata se puneă să mănânce, noi scoteam mâțele de prin ócnițe și cotruțe¹⁾ și le flocăiam, și le șmotream dinaintea lui, de le mergeă colbul; și nu puteau scăpă bieteles mâte din mânele noastre, până ce nu ne sgăriau și ne stupăiau ca pe noi.

— Incă te uși la ei, bărbate, ziceă mama și le dai paiđle²⁾! așa-i?—Ha, ha! bine v'au mai făcut, poghibale³⁾ spurcate ce sunteți! că nici o lighioaie nu se poate aciua pe lângă casă, de răul vostru. Iacă dacă nu v'am săcelat⁴⁾ astăzi, faceți otrocol prin celē mâte și dați la om ca cāinii prin băț. Ira! d'apoi aveți la știință că prea vă întreceți cu dedochiul. Acuș ieu varga din coardă, și vă croesc de vă merg petceile.

— Ia lasă-i și tu, măi nevestă, lasă-i; că se bucură și ei de venirea mea, ziceă tata, dându-ne huța. Ce le pasă? lemne la trunchiu sunt; slănină și făină în pod este deavolna⁵⁾; brânză în puțină, asemenea; curechiu în boloboç, slavă Domnului! Numai de-ar fi sănătoși să mănânce și să se joace acum, când is mititei; că le-a trece lor zburdăciunea, când or fi mai mari și i-or luă grijile înainte; nu te teme, că n'or scăpă de asta. Ș'apoi nu știi că este o vorbă: dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; și dacă-i popă, să citească...

¹⁾ Găurile cuptorului.

²⁾ Le primești obrăznicile.

³⁾ Ființe rele.

⁴⁾ Formă mold. în loc de: *șesălat*.

⁵⁾ Deajuns.

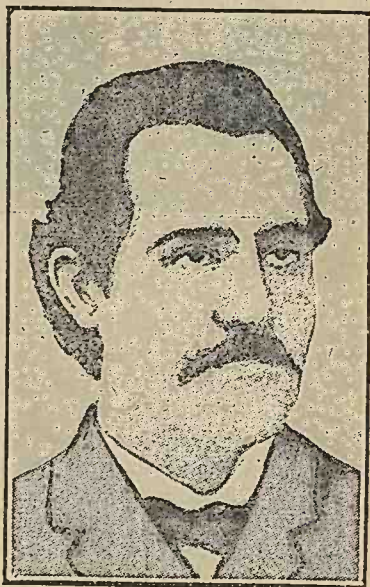
MIHAIL EMINESCU

1850—1889

Născut în Botoșani, Eminescu, fiul unui agricultor Gheorghe Eminovici, făcând primele studii într-o școală primară din Cernăuți; apoi intră în gimnaziul de acolo, având ca profesor pe Aron Pumnul, a cărui moarte a deplâns-o într-o poezie «La moartea lui Aron Pumnul». După ce făcând câteva clase, se lăsă de învățătură spre a intra în trupa fraților Vlădicesți, care venise pe atunci să dea câteva reprezentațiuni în Cernăuți și provocase mare entuziasm. Petrecând câțiva ani umblând prin țară cu trupe de actori de provincie, îndurând cele mai grozave mizerii.

Ajutat după aceea de tatăl său, se duse la Blaj și apoi la Viena ca să-și continue studiile. Acl se ocupă foarte serios cu studiile clasicității greco-romane și cu citirea filozofilor. Tot acl fiind, publică câteva poezii în revista «Familia» și trimise la «Convorbiri literare» poezia «Venere și Madonă», în care redactorii revistei întrevăzură un talent deosebit (1870). De atunci urmă cu publicarea altor producțiuni în aceeaș revistă și veni în țară. Peste câtva timp prietenii din societatea «Junimea» îl trimiseră la Berlin ca să-și completeze studiile filozofice, dar nu stătă mult acolo se întoarse pe neașteptate. În 1874 și 1875 ocupă postul de director al bibliotecii din Iași și apoi pe cel de revizor școlar.

Fiind înlocuit în funcțiunea de revizor școlar, Eminescu conduse în Iași o gazetă judiciară-comercială «Curicul de Iași»; apoi veni în București și fu numit

Mihail Eminescu în 1884

redactor la ziarul «Timpul». Duccă o viață retrasă, nu-i plăcuse să se îngrijească fizicește, munciă din greu la ziar, trăia în veșnică lipsă din cauza nechibzuinței sale. Când se inaugură statua lui Ștefan la Iași compuse poezia «Doina».

În 1883 boala care îl mină de mult și pe care au socotit-o unii ereditară, se manifestă printr'un început de paralizie generală. Îngrijit câtva timp într'un spital din București și apoi în Viena, se făcū mai bine, putū să iasă în lume, dar boala-i reveni în 1886; se făcū iar bine, însă eră foarte melancolic și slăbit peste măsură intelectualicește, lucru ce se vede în scrierile din acest timp, pu-

blicate mai ales în ziarul literar «Fântâna Blanduziei», în cari ori e cu totul slab ori copiază pe vr'un autor pe care nu voește să-l spună.

Lovit de un nou atac, sfârși după o scurtă suferință în spitalul din strada Plantelor din București.

* *

Dela Eminescu avem un volum de poezii, câteva nuvele și o serie de articole politice.

Articolele politice sunt inspirate de ideile conservatoare pe cari le apără în ziarul «Timpul». S'au adunat cele mai importante din ele și s'au publicat de Gr. Păunescu. (Buc. 1891; Idem. Minerva, 1910).

Ca lucrări în proză mai avem dela el o poveste «*Făt frumos din lacrimă*» și o nuvelă «*Sărmanul Dionisie*», un amestec de metafizică și de descrițiune după realitate. Sunt aci pagine frumoase, cari se pot socoti ca un fel de confesiune a autorului. (Nuvele, 1893). A ră-

Eminescu în ultimii ani ai vieții

mas și un roman «*Geniu pustiu*» (Buc. 1904, 1907, 1909).

Renumele cel mare însă al lui Eminescu se datorește poeziilor ce a publicat.

Primele încercări, înainte de a deveni colaborator la «Convrăbiri», sunt serise într'o limbă presărată cu multe neologisme, are oarecari calități de stil, dar sunt departe de a prevesti pe acela care avea să dea acea energie și plină de plasticitate alcătuire frazei românești. Versificațiunea în special lasă foarte mult de dorit: rime silite, ritm greșit, versuri cu măsură încercată, etc. În aceste lucrări însă se arată foarte iubitor de patrie și lipsit de idei pesimiste. Vom cită: «*La Bucovina*», «*Ce-ți dorese cu ție, dulce Românie*», «*Junii cōrpuți*», etc.

Poeziile publicate în volum, pe când se află bolnav la Viena (1883), adică poeziile cele cunoscute ale lui, au subiecte foarte variate.

Unele sunt poezii erotice: «*Ce e amorul*», — «*Pe lângă plopii fără soț*» — «*Adio*», etc. Se disting prin armonia cuvintelor și a frazelor și prin plasticitatea expresiunii, cum și prin sinceritatea sentimentului.

Aflăm apoi și câteva elegii: «*Melancolie*» — «*Mai am un singur dor*», (cu mai multe variante).

Poeziile lui în formă poporană: «*Ce te legeni, codrule*», «*Doina*», ș. a., ne arată adâncea lui cunoștință de limba și cugetarea poporană, pe care nici un altul dintre poeții noștri — afară de Alecsandri și Coșbuc — n'a știut s'o reproducă cu infinitele nuanțe și cu acea caracteristică naivitate care te farmecă.

Cele mai multe poezii sunt însă lucrări filozofice, în cari se oglindesc ideile lui pesimiste, desgustul de viață, adorația trecutului, disprețul prezentului, neîncrederea în viitor: «*Epigonii*» — «*Satirele*», «*Împărat și proletar*», etc.

Între poeziile lui cele mai frumoase sunt și câteva producțiuni de altă natură, povestiri romantice, descripțiuni ale naturii reale sau ale închipuitelor ținuturi din alte lumi, importante cu deosebire prin calitățile stilistice: «*Călin*», «*Luceafărul*», «*Strigoii*».

Principalele edițiuni ale poeziilor lui Eminescu sunt: Ediția Socce (Ultima din 1901); Ed. Scurtu, Minerva 1908, idem 1910 sub titlul: «*Lumină de lună*»; Bibl. p. toți; Librăria Românească, Iași 1914 (opere complete).

Alte culegeri ale scrierilor, afară de cele citate: *Literatură populară*, 1902; *Poezii postume*, 1902, 1905, 1908; *Scrieri politice și literare*, 1905; *Bogdan Dragoș*, 1906; *Laïs*, traducere, 1908.

Eminescu a fost multă vreme contestat, a fost chiar batjocorit și chiar unii

Trairau.

De ce piatră mea rămân în cenceală mi întreb
 De ce stăutul eu m'abate cu sepiții de la trebi
 De ce domn îngrămădito m'ale galbenele file
 Jambii suitori, trocheii, saltanțel dachle
 Dacă tu știi problema aștei vieți cu care lupt
 Mi-oi da drept chiar dacă pând de de mult o ag'frupt
 Căci întreb la ce-am început să necesc o lupă drept
 Apoi a turna în formă nouă limba veche și n'înceapti
 Așa tainică simție care doare n' a te asf
 În cuplete de teatru s'o defaci ca pe o marfă
 Și când lupți să afli ^{formă} care poartă să te începi,
 Tu să scui cum cere lumea, oio întore pe apă

Autograf al lui Eminescu

(Începutul satirei II-a, Manuscris No. 2261 din colecția Academiei)

autori de literatură nu-i află nici un merit. Socotim însă că discuțiunea în această privință ar fi zadarnică. Totuși ar fi de lămurit o chestiune. S'a zis că poeziile lui Eminescu sunt frumoase, dar n'au formă; versurile sunt rele. Invinuirea este până la un punct dreaptă, căci multe din versurile sale, mai ales în primele poezii, sunt incorecte și în loc de rime aflăm uneori asonante. Dacă aceasta se cade perfecțiunea formei, nu poate distruge valoarea operei, după cum versurile rău făcute ale lui Grigore Alexandrescu nu i-au răpit titlul de mare poet, după cum numeroasele versuri incorecte chiar din Alecsandri, care mănuește de altfel bine versul, nu i-au micșorat gloria pe care Eminescu i-a cântat-o, numindu-l «rege al poeziei».

Opera lui Eminescu e importantă nu numai ca fond ci și ca formă, înțelegând prin aceasta stilul. Acea combinație măestrită de sunete, acea alegere potrivită de calificative, unele în antiteză cu calificatele lor, și tocmai prin aceasta mai izbitoare, acea armonie a frazelor, acea minunată pricepere de a-ți da când nu te aștepți câte un cuvânt de o energie extraordinară, acele expresiuni nouă cari la prima vedere ți se par ciudate dar cu timpul îți devin familiare, toate acestea stabilesc valoarea poeziilor lui Eminescu, care—după expresia d-lui Maiorescu — «a întrupat cele mai înalte gândiri într'o frumusețe de forme sub al cărei farmec limba română pare a primi o nouă viață».

Iată cum îl caracteriză Anghel Demetriescu în studiul critic ce a publicat asupra-i :

«Așa se stinse acest talent nenorocit, care imprimă poeziei noastre o direcție nouă, îmbogăți metrica cu forme necunoscute până la dânsul, întineri limba veche punând în circulație literară cuvinte uitate prin cronici și psaltiri, dete limbei poetice o vigoare și o frumusețe pe care nimeni n'o întrevăzuse până la dânsul... Sensibilitatea sa delicată, acută și pe alocura bolnăvicioasă, cultura sa exclusiv germană și prin urmare originală pentru noi, ambiția lui de a întrece pe toți cei dinaintea și din prejurul lui, i-au făurit un stil unic, ael simplu ca o poezie poporană, ael îmbogățit prin citiri întinse, un stil nou și viguros, scânteietor și întunecos, luminos și vag ca o legendă nordică, plămădit în cele din urmă cu dispreț suveran și cu o ură ce-l apropia de Juvenal.»

CE-ȚI DORESC EU ȚIE, DULCE ROMÂNIE

S'a publicat în revista «Familia», 1867.

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorie, țara mea de dor ?
Brațele nervoase, arme de tărie,
La trecutu-ți mare, mare viitor !

Fiarbă vinu'n cupe, spumege pocalul,
 Dacă fiii-ți mândri aste le nutresc;
 Căci rămâne stânca, deși moare valul...
 Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Vis de răsbunare negru ca mormântul,
 Spada ta de sânge dușman fumegând,
 Și de-asupra idrei fluture ca vântul
 Visul tău de glorii falnic triumfând,
 Spună lumii large steaguri tricolore,
 Spună ce-i poporul mare, românesc,
 Când s'aprinde sacru candida-i vâlvoare...
 Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Ingerul iubirii, îngerul de pace
 Pe altarul Vestei tainic surâzând,
 Ce pe Marte 'n glorii să orbească-l face.
 Când cu lampa-i sboară lumea luminând,
 El pe sânu-ți virgin încă să coboare,
 Guste fericirea raiului ceresc,
 Tu îl strânge 'n brațe, tu fi fă altare!..
 Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
 Tânăra mireasă, mamă cu amor!
 Fiii tăi trăească numai în frăție
 Ca a nopții stele, ca a zilei zori.
 Viața în vecie, glorii, bucurie,
 Arme de tărie, suflet românesc,
 Vis de vitejie, fală și mândrie:
 Dulce Românie, asta ți-o doresc.

 IN FEREASTRA DESPRE MARE

Poezia aceasta scrisă în 1869 s'a publicat după moartea poetului, în colecția «Poezii postume, 1905».

In fereastră despre mare	Iar pescarul trece 'n luntre
Stă copila cea de craiu...	Și în ape veșnic cată...
Fundul mării, fundul mării	Fundul mării, fundul mării
Fură chipul ei bălaiu.	Ah! de mult un chip i-arată.

— Spre castel vr'odată ochii
 N'am întors și totuș plâng...
 Fundul mării, fundul mării
 Mă atrage în adânc.

 S' A S T I N S V I A Ț A

Publicată întâiu în «Convorbiri literare», 1884.

S'a stins vieța falnicei Veneții,
 N'auzi cântări, nu vezi lumini de baluri;
 Pe scări de marmură, prin vechi portaluri
 Pătrunde luna înălbind păreții.

Okeanos se plânge pe canaluri.
 El numa 'n veci e 'n floarea tinereții.
 Miresei dulci i-ar da suflarea vieții;
 Izbește 'n ziduri vechi, sunând din valuri.

Ca 'n țintirim tăcere e 'n cetate.
 Preot rămas din a vechimei zile,
 San-Marc, sinistru, miezul nopții bate.

Cu glas adânc, cu graiul de Sibile,
 Rostește lin în clipe cadențate:
 Nu 'nvie morții — e 'n zadar, copile!»

SE BATE MIEZUL NOPTII

Publicată întâiu în «Convorbiri literare», 1881.

Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă
 Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi iee vamă,
 Pe căi bătute-adesea vrea moartea să mă poarte,
 S'așemăn între-olaltă viață și cu moarte;
 Ci cumpăna gândirii-mi și azi nu se mai schimbă,
 Căci între amândouă stă neclintita limbă.

S A T I R A I

Publicată întâia oară sub titlul de «Scrisoarea I» în Conv. lit.» 1881.

Când cu gene ostenite seara suflu 'n lumânare,
 Doar ceasornicul urmează lunga timpului cărare;
 Căci perdelele 'ntr'o parte când le dai, și în odaie
 Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpaie,
 Ea din noaptea amintirii o vecie 'ntreagă scoate
 De dureri, pe care însă le simțim ca 'n vis pe toate.

Lună, tu stăpâna mării, pe a lumii boltă luneci
 Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci;
 Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară
 Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
 Peste câte mii de valuri strălucirea ta străbate,
 Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!
 Câte țărături înflorite, ce palate și cetăți
 Străbătute de-al tău farmec ție singură ți-arăți!
 Și în câte mii de case lin pătruns-ai prin ferești,
 Câte frunți, pline de gânduri, gânditoare le privești!
 Vezi un rege ce'mpânzește globu'n planuri pe un veac
 Când la ziua cea de mâine abia cuget'un sărac.

Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sortii,
 Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții,
 La acelaș șir de patimi deopotrivă fiind robi,
 Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi!
 Unul caută 'n oglindă de-și buclează al său păr.
 Altul caută în lume și în vreme adevăr;
 De pe galbenele file el adună mii de coji,
 A lor nume trecătoare le înseamnă pe răboj.
 Iară altu 'mparte lumea de pe scândura tărăbii,
 Socotind cât aur marea poartă 'n negrele-i corăbii.
 Iar colo bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă'n coate,
 Intr'un calcul fără capăt tot socoate și socoate
 Și de frig la piept și'ncheieie tremurând halatul vechiu,
 Iși înfundă gâtul 'n guler și bumbacul în urechi.
 Uscățiv așa cum este, gârbovit și de nimic,
 Universul fără margini e în degetul lui mic!
 Căci sub frunte-i viitorul și trecutul se încheagă,
 Noapte' adânc'a veșniciei el în șiruri o desleagă.
 Precum Atlas în vechime sprijiniă cerul pe umăr,
 Așa el sprijină lumea și vecia într'un număr.

.....

Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l...
 Ce-o să aibă din acestea pentru el bătrânul dascăl?
 Nemurire, se va zice. Este drept că viața 'ntreagă,
 Ca și edera de-un arbor, de-o idee i se leagă.
 «De-oiu muri—își zice 'n sine—al meu nume o să-l poarte
 «Secolii din gură 'n gură și l-ôr duce mai departe
 «Deapururi, pretutindeni; în ungherul unor crieri
 «Și-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scrieri!»

O sărmane; ții tu minte câte 'n lume-ai auzit,
 Ce-ți trecu pe dinainte, câte singur ai vorbit?
 Prea puțin! pe ici, pe colo de imagini o fâșie,
 Vre-o urmă de gândire, vre-un petec de hârtie.
 Și când propria ta viață singur n'o știi pe de rost,
 O să-și bată alții capul s'o pătrunză cum a fost?
 Poate vr'un pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
 Printre tomuri brăcuite așezat și el, un braț.

Aticismul limbei tale o să-l pună la cântari,
 Colbul ridicat din carte-ți l-o suflă din ochelari
 Și te-o strânge 'n două șiruri, așezându-te la coadă
 In vr'o notă prizărită sub o pagină neroadă.

Poți zidi o lume 'ntreagă, poți s'o sfărâmi... orice-ai spune,
 Peste toate o lopată de țărână se depune.
 Mâna care-a dorit sceptrul universului și gânduri
 Ce-au cuprins tot universul încap bine 'n patru scânduri...
 Or să vie pe-a ta urmă în convoiu de 'nmormântare
 Splendid ca o ironie, cu priviri nepăsătoare...
 Iar deasupra tuturoră va vorbi vr'un mititel,
 Nu slăvindu-te pe tine—lustruindu-se pe el
 Sub a numelui tău umbră: iată tot ce te așteaptă.

Ba să vezi... posteritatea este încă și mai dreaptă,
 Neputând să te 'nțeleagă, crezi c'or vrea să te admire?
 Ei vor aplaudă de sigur biografia subțire
 Care s'o 'ncercă s'arate că n'ai fost vr'un lucru mare
 C'ai fost om cum sunt și dâșii... Măgulit e fiecare
 Că n'ai fost mai mult ca dânsul. Și prostatecele nări
 Și le umflă orișicine în savante adunări
 Când de tine se vorbește. S'a 'nțeles de mai nainte
 C'o ironică grimază să te laude 'n cuvinte.
 Astfel încăpăt pe mâna a ori căruia te vor drege,
 Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înțelege...

Dar, afară de acestea, vor căta vieței tale
 Să-i găsească pete multe, răutăți și mici scandale...
 Astea toate te apropie de dâșii... Nu lumina
 Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina,
 Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
 Intr'un mod fatal legate de o mână de pământ,
 Toate micile mizerii unui suflet chinuit,
 Mult mai mult îl vor atrage de cât tot ce ai gândit.

.....

Intre ziduri, printre arbori ce se scutură de floare,
 Cum revarsă luna plină liniștita ei splendoare!
 Și din noaptea amintirii mii de doruri ea ne scoate.
 Amorțită li-i durerea, le simțim ca'n vis pe toate...
 Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
 Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară,
 Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
 Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate,
 Și pe toți ce'n astă lume sunt supuși puterii sortii
 Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții!

C A L I N

Această poezie s'a publicat întâia oară în «Convorbiri literare», anul X, 1876—1877 p. 300. E vorba de o fată de împărat, izgonită de tatăl său, care după multă vreme este iertată și se cunună cu Făt-frumos. Aci se reproduce partea din urmă, povestirea nunții în codru.

De treci codrii de aramă, de departe vezi albind
 Ș'auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
 Acolo, lângă izvoare, iarba pare de omăt,
 Flori albastre tremur' ude în văzduhul tămâiet;
 Pare-că și trunchii veșnici poartă suflete sub coajă,
 Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
 Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint,
 Vezi izvoare sbuciumate peste pietre licurind.
 Ele trec cu harnici unde și suspină'n flori molatic,
 Când coboară'n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic.
 Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
 În cuiabar rotind de ape, peste care luna zace.
 Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
 Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline.
 Umplu aerul văratie de mireasmă și răcoare
 A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.

Lângă lacul care 'n tremur somnoros și lin se bate,
 Vezi o masă mare 'ntinsă cu făclii prea luminate;

Căci din patru părți a lumii împărați și împărătese
 Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese :
 Feți-Frumoși cu păr de aur, smei cu solzii de oțele,
 Cititorii cei de zodii și șagalnicul Pepele.
 Iată craiul, socru mare, răzimat în jeț cu spată,
 El pe capu-i poartă mitră și-i cu barba pieptănată,
 Tapăn, drept, cu sceptru'n mână șade'n perine de puf
 Și cu crengi îl apăr pajii de muscuțe și zăduf.

Acum iată că din codru și Călin mirele iese
 Care ține 'n a lui mână mâna gingașei mirese.
 Socrul roagă 'n capul mesei să poftască să se pună
 Nunul mare, mândrul soare, și pe nuna mândra lună.
 Și s'așează toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul ;
 Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul. —
 Dar ce zgomot se aude ? Bâzii ca de albine ?
 Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
 Până văd painjinișul între tufe ca un pod,
 Peste care trece 'n sgomot o mulțime de norod :
 Trec furnici ducând în gură de făină marii saci
 Ca să coacă pentru nuntă și plăcintă și colaci,
 Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
 Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.

Iată vine nunta 'ntreagă : vornicel e-un grierel,
 Li sar purici înainte cu potcoave de oțel ;
 O cojiță de alună trag lăcuste, podu-l scutur,
 Cu musteața răsucită șade 'n ea un mire flutur.
 Fluturi mulți de multe neamuri vin în urma lui un lanț,
 Toți cu inime ușoare, toți șagalnici și berbanti ;
 Vin tântării, lăutarii, gândăceii, cărabușii,
 Iar mireasa viorica i-așteptă 'ndărătul ușii.
 Și pe masa împărătească sare-un greer, crainic sprinten.
 Ridicat în două labe s'a 'nchinat bătând din pinten.
 El tușește, își încheie haina plină de șireturi :
 «Să iertați, boieri, ca nunta s'o pornim și noi alături».

L A S T E A U A . . .

S'a publicat întâiu în «Convorbiri literare» 1886.

La steaua care-a răsărit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.

Icoana stelei ce-a murit
Incet pe cer se sue:
Eră, pe când nu s'a zărit,
Azi o vedem, și nu e.

Poate de mult s'a stins în drum
În depărtări albastre,
Iar raza ei abiă acum
Luci vederii noastre.

Tot astfel când al nostru dor
Pierî în noapte'-adâncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmărește încă.

ION SLAVICI

Născut în Ardeal 1848, a învățat în Temișoara și apoi la Pesta și la Viena. A venit în regat de tânăr ca profesor și s'a ocupat cu publicații istorice.

În acelaș timp a început a publica în «Convorbiri» diferite, nuvele cu subiecte din viața țărănească.

Cunoscut prin lucrările sale, el s'a decis în 1884 să se întoarcă din nou în provincie luând conducerea ziarului «Tribuna». Osândit la închisoare s'a refugiat în România în 1890, unde a fost iarăș profesor până în timpul din urmă.

* * *

Ion Slavici

Slavici, pe lângă scrierile sale politice (*Cestiunea Orreilor*, 1878; *Românii din Ungaria*, 1881; *Românii din Regatul Ungar*, 1892; *Ardealul*, 1893), pe lângă puține lucrări didactice (*Istoria universală*, 1891; *Gramatică română*, 1908), a publicat o tragedie «*Gaspar Grațiani*» (1888), două comedii (*Fata de birâu*, 1871; *Toană*, 1874) și mai multe volume de Nuvele. Prin acestea și-a stabilit el reputația de scriitor. În această privință, deosebim două serii de lucrări: Cele mai vechi (*Nuvele din popor*, 1881; ed. 2-a 2 volume 1892—1896; ed. 3-a Minerva 1906)

aduseră viața nouă a povestirilor din popor, scene mai ales din viața țăranilor sau a oamenilor săraci scrisă într'o limbă lipsită de neologisme. Celelalte lucrări din urmă (*Din bătrâni*, 1902; *Manca*, 1906; *Mara*, 1906) tratează subiecte străine de viața de toate zilele și nu mai au farmecul primelor sale lucrări.

VECINII

I.

Om are nevoie de om în lumea aceasta, și nimeni nu e nici atât de bogat și de puternic ca să n'aibă trebuință de alții, nici atât de sărac și de slab, ca să nu poată ajuta pe alții. Dureri și bucurii trec din om în om.

Baciu, om bogat și harnic, chibzuit la vorbă și pricepător în ale lui, erà cunoscut în toate satele de dimprejur. Ar fi putut să trăească tihnit. Știind însă că ochiul stăpânului îngrășe vita, el nu se bizuia în slugile lui, ci alerga de dimineță până seara, ca toate să le vadă și să le ție în bună rânduială. Deși erà om bun de inimă și gata de a le sări altora într'ajutor, grijele cele-mai multe îl făceau adeseori supărăcios și pripit, și nu odată îl fericia pe vecinul său Andreiu, care, fiind sărac, aveà mai puține griji și astfel mai puține supărări.

Nu odată întorcându-se dela lucru, Baciu l-a văzut pe Andreiu șezând liniștit pe prispa casei lui. Erà par'că toate bogățiile lumii ar fi ale lui. El erà cu toate acestea sărac și mai aveà și opt copii dintre care singur Gheorghe erà mai mare. Acesta erà dus de mai mulți ani nimeni nu știa unde, și părinții lui nu mai aveau nici un ajutor dela dânsul.

Sosise iarna, o iarnă geroasă și grea.

Floarea, nevasta lui Andreiu, rupeà gardul ca să încălzească casa, și plângeà mereu fiindcă n'aveà ce să le pună copiilor la masă. Ar fi muncit sârmana cât a ținut vara ca să mai aducă și ea câte ceva la casă, dar n'o lăsașu mititeii cari nu puteau să rămâie singuri acasă. Iar Andreiu trăia de azi pe mâne și nu se gândia la nimic: își perduse voia de toate și nu mai căută de lucru.

Acum, în sfârșit, văzând-o cum plânge azi, și plânge mereu, el își luà inima'n dinți și plecă la Baciu, ca să se împrumute dela dânsul, până la primăvară cu un sac de porumb. Il știa om bun și nici că putea să-i treacă prin minte gândul că-l va lăsa să iasă nemângâiat din casa lui

N'a nemerit însă în ceas bun.

Erà mare gălăgie la casa lui Baci.

Ilie unul dintre argați, om voinic și harnic, dar pătimaș fără seamăn, scosese un car cu gunoii la câmp. Cum, cum nu, unul dintre boi, juncan pus de curând la jug, a luat câmpii, și Ilie l-a bătut cu furca de l-a spetit. Intors acum apoi acasă, el se mai obraznicise, când stăpână-său i-a tras o gură. Ast-fel Baci și-a pierdut răbdarea și l-a palmuit Lovit, Ilie s'a repezit asupra stăpânului, și numai Dumnezeu știe ce s'ar mai fi întâmplat, dacă n'ar fi intrat tocmai atunci Andreiu în curte și n'ar fi sărit și celalt argat, ca să-i despartă.

Andreiu l-a luat apoi pe Baci cu binele și l-a dus în casă pentru ca să-l domolească.

«Lasă-l focului de bou!—zise el.—Atâta să-ți fie paguba —Om ca tine să nu-și faci venin pentru atâta treabă! Necazul să-l aibă cel ce pierde unul din doi, iar nu tu, care zici: mult a fost; mult a rămas! Și pentru un om ca Ilie!—Dacă ar fi ceva de capul lui, n'ar fi, om de patruzeci de ani, slugă la alți.—Ce dulceață-ți mai are bogăția, dacă în tot ceasul îți amărăști viața cu ea!»

«Ba face-voiu ca tine!—îi răspunse Baci—De! voi, care n'aveți, nici nu știți cum se adună averea și cu cât amar se păstrează.—Tot e mai bine să mă necăjesc decât ca să ajung a-mi trimite nevasta să rupă gardurile ca să fac foc în casă».

Andreiu, om slăbit și galben la față, simți că sângele îi năvălește în obraji.

«Vecine, — zise el tare mâhnit, — e gardul meu; eu l-am făcut și tot eu am să-l fac, dacă vrea Dumnezeu, iar la loc.

«Nu zic nu! — întâmpină Baci, — dar prietenește mi-ai vorbit, prietenește-ți vorbese și eu. Ai casă grea, și tot mai bine ai face să șezi mai puțin pe prispă și să-ți faci mai mult necaz».

Andreiu se ridică de pe scaunul pe care se așezase, și-i erà par'că-i vine un fel de amețelă.

Da, da!—zise el.—Așă e! Așă zic și eu! Dar vezi, așă numai din senin nu-i vine omului lenea. N'am fost eu tot

așă. Sunt bolnav, vecine, de o boală ascunsă, care mă seacă pe picioare.

«Boala lenii, precum se vede,—grău Baciul cam în glumă. Dar să nu fie zis în ceas rău: o fi vre-o făcătură. A bine nu e, zic și eu adeseori».

Ii părea rău de vorba, pe care o scăpase, și ar fi voit s'o dreagă cumva.

«Văd, urmă el, și eu, că nu poate să fie altfel.

E greu iarna: mi-ar părea bine, dacă aș putea să te ajut cu ceva!»

«Îți mulțumesc, îi răspunse Andreiul,—dar acum nu. Am auzit vorbe aspre în curte și am venit să văd ce e».

Grăind aceste vorbe, el se întoase iar la casa lui cea goală și plină de copii.

II.

Grea de tot a fost iarna pentru Andreiul. Trăia și nu trăia, se legăna pe picioare. Ziua stetea moleșit, în seară îl apuca un fel de călduri, noaptea nu dormea, dar trăia și nu-l durea nimic. A vândut ce-i mai rămăsese pe la casă, s'a împrumutat pe la oamenii de seama lui, dar la Baciul nu s'a mai dus, nici gardul n'a lăsat-o pe nevastă-sa să-l mai rupă, și tot a ieșit cu chin cu vai din iarnă.

Și zi de zi Andrei ieșea în drumul cel mare și-i opriă pe drumeti, ca să le zică: Spune te rog, dacă îi întâlnești cumva pe undeva pe Gheorghe al lui Andrei din Bărsești, să vie acasă la frații lui și muma lui, că mult îl dorește tatăl său, care a ajuns om slab și neajutorat.

În săptămâna patimilor oamenii țin postul, se spovedesc și se cuminecă. Mai înainte de a lua sfânta cuminecătură ei se duc și-și cer unii altora iertare, dac'au avut cumva vre-o supărare între dânșii.

Andreiul nu s'a dus la Baciul, fiindcă n'avea nici o supărare n în inima lui, iar Baciul a voit, ce e drept, să meargă la Andreiul, dar apoi tot nu s'a dus.

Mergând la biserică s'au întâlnit și au urmat drumul împreună, vorbind despre multe toate, numai nu despre vre-o supărare.

Noaptea, spre a doua zi de Paști, Andreiu, care dormia, se ridică deodată, încet și căm a lene din culcuș. Eră par'că o lumină în podul casei lui Baciū și ieșea fum prin acoperiș.

El deșteptă pe Floarea și-i spuse că arde, pe semne, casa vecinului.

Trezită din somn, Floarea sări cuprinsă de spaimă în picioare.

«Nu te speria, îi zise el liniștit, că vântul nu bate spre noi, iar Baciū n'o să prea simțā pagubā. El veche casa; o să facā alta mai frumoasă. Vorba e să scape dānșii. Scoală băiatul și-l trimetē să-i deștepte din somn».

Floarea însă, femeie ca toate femeile, și-a ieșit din fire când a văzut flăcările mari și a început să țipe și să strige, cât o ținea gura.

Au auzit-o dar sătenii care erau încă deștepți ori dormiau mai ușor, dar în casa lui Baciū lumea s'a trezit abia după ce vecinii au început să spargā poarta, ca să intre la foc.

Și e grozāv lucru să te pomenești din somn cu casa aprinsă în capul tău.

Baciū, omul cel chibzuit, nu mai știā ce să facā, unde să alerge și ce să scape mai nainte; se învărtiā de ici până colo, se învărtiā și se afurisiā. Și fiindcă el își perduse capul, nu mai erā cine să ție buna rândueală și alergau toți de-a valma, împedecându-se unii de alții și scoțānd lucruri de nimica în curte, în vreme ce alte lucruri mai scumpe stăteau uitate prin odāile în care pătrunsese focul.

Un singur om erā liniștit: Andreiu, care, intrat în curtea lui Baciū, pusese căți-va oameni să scoată caii și vitele din grajd și numărā acum pe casnicii lui Baciū, ca să vazā, dacă au scăpat ori nu cu toții.

Lipsiā par'că unul. Niță băiatul lui Baciū, un copil de vre-o cinci ani, nu erā nicāeri.

«Unde e Niță?! strigā el tare și respicat. — A scăpat cineva pe Niță?»

Nimeni, din mijlocul învălmășelii, nu-l băgā'n seamā.

El alergā la Ana, nevasta lui Baciū.

«Băiatul, Niță, unde e?!»

Ea se cutremurā în tot trupul și își puse mâinile pe cap.

«Vai de mine! A rămas dormind în casă».

Iar văpaia ieșiă pe ferestre.

Andrei cel plăpând și moleșit se cutremură și simți că sângele i se încălzește și vinele i se încordează, că inima îi crește și fruntea i se umple de sudori: auzind vaietele copilului, el se avântă spre casă și se aruncă în foc.

Știă ce face și simțiă că ăre să treacă prin foc; dar simțiă în el atâta viață, încât nu se mai temeă de nimic și unul singur eră gândul lui: să nu întârzie, să-l găsească viu încă pe copil.

L-a găsit în pragul ușii, întins la pământ, plin de arsuri și fără de simțiri, dar întreg l-a scos din flăcări și a început să-l poarte prin curte legănându-l mereu pe brațe și afurisind bogățiile lui Baci, ca praf și cenușe să se aleagă de toate.

Puțin îi pasiă că arde cămașa în spinarea lui: căci voiă să-i deă copilului și răcoreală ca să-i vie viață.

Viața însă nu se mai iviă. El a început deci să se bles-teme pe sine, fiindcă n'a alergat fără de întârziere atunci când a văzut focul.

«Eu! își ziceă, singur eu îi port păcatul; eu sunt de vină; pe mine are să mă pedepsească și Dumnezeu, și legea omenească!»

Eră mare, în adevăr, păcatul lui Andrei! n'a alergat fără de întârziere, ca să-i vie vecinului său într'ajutor. El însă își mărturisiă păcatul, se căiă și Dumnezeu n'a voit să-l certe cu prea multă asprime.

Baci eră desnădăjduit. Gândul că-și va pierde și copilul, l-a făcut să-și piarză rostul; el a început să strige în gura mare că vecinul său Andrei i-a pus focul și că numai mustrarea cugetului l-a făcut să se arunce în foc ca să scape copilul.

Și mulți dintre cei ce auziseră vorbele lui Andrei erau și ei de un gând cu Baci. Intre aceștia eră și judecătorul din partea locului, care a și dat poruncă să-l lege pe Andrei cot la cot.

Zadarnice au rămas bocetele Floarei și plânsetele copiilor, căci judecătorul trebuiă să-și facă datoria, și încă noaptea aceea Andrei a fost pus la închisoare.

Mergând la închisoare, el nu erà cãtuși de puțin turburat. Durerea lui cea mare erà numai cã Niță n'o să își mai vie poate în fire. Cãt pentru celelalte el nu se temeà de nimic, fiindcã nu se simțiã vinovat.

Mare erà dar ușurarea, pe care o simțiã ziua urmãtoare când Floarea a venit sã-i spunã cã Niță s'a înfiripat și cã doctorul, pe care Baciù îl chemase, are nãdejde sã-l punã iar în picioare.

Își faceà acum gândlul cã Baciù el însuș va veni la judecãtor și va cere sã-i dea drumul. În loc de aceasta însã Baciù, a fãcut o cerere, în care arãtã supãrãrile pe care le avusese cu dânsul, și temeiturile pe care-l bãnuia de a fi pus focul.

În mîntea lui Andreiu nu intrã, cu toate acestea, gândlul cã poate sã fie osândit și fãrã ca sã i se fi putut dovedì vina, numai pentrucã erà bãnuit cu oarecare temeiù și nu se puteã desvinovãți.

Dus în fața judecãtorului, el dete cu socotealã cã un singur om a putut sã punã focul, Ilie, pe care Baciù îl alun-gase cu rușine dela casa lui. I se spuse însã cã Ilie a plecat de mult din sat și a dovedit cu martori cã în noaptea despre a douã zi de Paști se aflã la Valea-Rea cale de trei ceasuri dela Bãrsești. Iar Andreiu nu puteã sã ia de mãrturie decãt pe nevastã-sa și pe copiii sãi, care nu puteau sã stea martori pentru dânsul, și nu puteã sã arate de ce n'a alergat îndatã ce a vãzut focul.

Țiind dar seamã de toate împrejurãrile, judecãtorul l-a socotit vinovat și l-a osândit.

III.

În marea lui întristare aveà Andreiu și douã mari mângãieri.

Din clipa în care se avãntase spre casa aprinsã, ca sã scape pe Niță, el erà alt om. Nu se mai simțiã slab și molëșit. I se desmortîse oarecum sãngele, aveà poftã de mãncare, dormiã bine și erà voios cu toatã nãpatea ce cãzuse pe capul lui. Și, stãnd așã singur, nu odatã și-a fãcut

gândul că Dumnezeu a rânduit să stea la închisoare, pentru că nu cumva, umblând pe afară, să-l întoarcă boala.

În acelaș timp Gheorghe, feciorul lui, se întorsese acasă cu bănișori frumoși, adunați pară cu pară în timp de patru ani, cât a lipsit de acasă.

N'a întâlnit, ce e drept, pe nici unul dintre drumeții pe care-i rugase Andreiu să-l caute. Aflase însă că prin gazete se scrie despre un oarecare Andreiu din satul Bârsești, care i-a pus foc vecinului său Baci. Știind apoi că acest Andreiu nu poate să fie decât tatăl-său, a grăbit cu inima încheștată la frații și la muma lui.

Aflând cum și în ce fel s'au petrecut lucrurile, Gheorghe eră nemângâiat și tare pornit asupra lui Baci. Dacă nu i-ar fi fost de frățiorii săi și de surioarele sale, ar fi fost în stare să ridice parul asupra lui.

«Lasă-l, fătul meu, îi zise Andreiu, că destulă răsplată îi este păcatul lui. Se vede, că Dumnezeu le-a rânduit toate așa, ca să te întorci și tu acasă.

«Noi să rămânem, tot cum am fost, oameni cum se cade și să trecem prin fața casei lui ca și când nimic n'ar fi acolo unde o vedem. Dumnezeu să-i fie de bună pază, ca niciodată să nu mai avem nevoie de a-i sări într'ajutor».

Și în ceas bun a grăit Andreiu.

Peste vre-o două săptămâni el scapă din temniță ca om cinstit și năpăstuit.

Ilie, pătimașul, omorâse într'o încăierare pe un sătean, fusese prins și, luat de scurt, făcuse și mărturisirea că tot el a pus focul în niște călți din podul casei lui Baci.

Baci de aici înainte nu mai avea odihnă nici zi tihniță, nici somn cu dulceață. Umblă cu ochii în pământ și nu mai cuteză să privească în fața altora. Jumătate din averea lui ar fi dat ca să-l împace pe Andreiu și umblă mereu cu gândul ca să-și vândă casa și moșia și să plece din sat. E grozav gândul c'ai năpustit pe omul care ți-a făcut un mare bine, a sărit chiar în foc pentru tine, și de câte ori vedeă plăgile de arsură pe fața lui Niță, Baci se făcea galben ca ceara și gemea că omul greu chinuit.

Iar Andreiu eră voios și harnic, își făcuse gardul la loc și lucră toată vara în rând cu zidarii și cu dulgherii ca să

ridice casă pentru feciorul său, care erà logodit cu una din cele mai bune fete din sat și n'așteptà decât ca să fie gata casa, pentru ca să facă și nunta.

IV.

Erà mare bucurie la casa lui Andreiu.

Mare e bucuria să ai un fecior voinic, cu minte și harnic, cel dintâiu și mai mare dintre feciorii tăi, sprijinul tău la bătrânețe, și să-l vezi aducându-și nevastă bună la casa ridicată de hărnicia lui.

Erà deodată și nuntă și sfințirea casei. Ziua senină și frumoasă. Floarea rumenă și sprintenă. Băieții și fetele cu sufletul plin de neastâmpăr. Andreiu el însuș tot slab și supt la față, dar cu sângele cald și cu ochiul vioiu. Lume multă, mâncări și băuturi cu belșug, lăutari, chiote, nuntă mare și veselă erà în cele două case, la bătrâni și la tineri.

Andreiu, cu toate aceste, erà ca totdeauna voios, dar nu vesel, ci liniștit și chibzuit.

Prea multe erau necazurile prin care trecuse, prea mult se deprinsese cu gândul că viața e numai amar și necaz, dureri și greutate, și acum, când bunătățile-l năpădiseră, se temeà ca nu cumva amăgiri să fie toate. Știà cum toate se pot pierde de azi pe mâne, și nu îndrăznià să se bucure din toată inima, pentruca nu cumva, pierzând mâne fericirea, să se simțã prea greu lovit. Erà ca săracul care, găsind o comoară, nu îndrăsnește să se atingă nici să se bucure de ea, nici să zică: a mea este!

Steteà deci liniștit în mijlocul celorlalți și se bucurà de bucuria lor, și nu odată. i se ivià în minte gândul: Ferice de voi, care credeți că toate sunt adevărate și dăinuitoare!

Iar Baci, bogatul, auzià chiotele și cântecele, lăutarii din curtea vecină și ședeà ascuns în casa lui cea nouă și nu voià nici să mănânce, nici să bea, nici să vadă pe nimeni, nici să știe de nimic,

În altă parte a casei ședeà Ana cu băiatul cel cu față plină de plâgi și plângeà și nu mai știà ce să facă.

Intr'un târziu ea se ridică ținându-și capul sus, își șterse lacrimile și ieși afară ca să împartă porunci.

In spre murgul serii intră apoi la Baci, gătită de sărbătoare și cu o tavă în mâini.

Pe tavă eră un cocos fript, cel mai frumos dintre cocoșii ei, o plăcintă, o garafă de vin, și, împăturat frumos, altițele ei de borangie cele cusute în fir de mătase.

Niță băiatul stetea și el în prag cu o cracă de rosmarin în mână.

«Să mergem.—zise ea,—să-i ducem cinste, că e timpul să se împartă cinstele».

Baciu se ridică în picioare ca deșteptat din somn și fața i se luminea.

«Da!—grăi el ușurat,—să mergem: în ceas bun să-ți fie venit gândul!»

Mulțimea adunată în curtea lui Andreiu rămase încremenită când Baciu intră pe poarta deschisă cu nevasta sa și cu băiatul. Eră par'că morții ar fi ieșit din mormintele lor, ca să ia și dânșii parte la bucuria obștească, și hora se oprî în loc, lăutarii tăcură, chiotele și vorbele vesele amuțiră.

Andreiu, care le vedea și auzia toate, se sculă din capul mesei unde se află, ca să vază ce s'a întâmplat afară, de s'a făcut liniște—așa de odată. El însă n'apucă să-și părăsească locul, când Baciu și Ana se iviră cu copilul lor în pragul casei.

Oamenii casei, nuntașii și cei în bun ceas sosiți rămaseră câțva timp muți și nemișcați ca stâncele de sub coaste.

Eră pe 'ntunecate.

«Aprindeți lumânările,—grăi Andreiu în cele din urmă;—aduceți lumânările și le aprindeți că e bună și mare ziua la care am ajuns».

Ochii lui se umplură de lacrimi, în vreme ce Baciu și Ana steteau cu ochii în pământ, iar băiatul privi voios și cu inima deschisă la meseni.

«Aici! — urmă Andreiu,—aici, vecine! aici, vecină! Faceți loc! — Aici în capul mesei! — Voi să fiți nunii celei mai frumoase nunte!—Vino, băiete, și învață eum om cu om se bucură!»

Baciu și Ana s'au așezat în fruntea mesei, dar nimic n'au zis: fapta lor spunea prin ea însăși ceea ce în graiul omenesc nu se poate spune.

Abia târziu, în toiul nunții, s'au deschis inimile la căldura bucuriei obștești.

NICOLAE GANE

Născut în Fălticeni în 1835, a făcut studiile în Iași și în Paris. A fost magistrat, apoi avocat și om politic; a fost primar al Iașilor și ministru, precum și prezident al Senatului.

A început cariera de scriitor publicând nuvele în «Convorbiri», de cari s'a depărtat mai târziu.

După 1886 în vreme de vreo zece cincisprezece ani, a lăsat pe al doilea plan preocupările literare. În 1908 a fost ales membru al Academiei.

* * *

Gane a debutat cu nuvela «Fluerul lui Ștefan» (1867) și de atunci a urmat să dea la lumină opere felurite: poezii, nuvele, amintiri, traduceri.

Poeziile sale (Iași 1873; Iași 1886) exprimă mai ales stări sufletești vesele, zugrăvind mulțumirea omului care iubește viața și dorește binele semenilor săi și al patriei.

Nuvelele au subiecte foarte variate. Sunt câteva istorice, ca «Ștejarul din Borzești», «Petru Rareș» ș. a. Altele sunt tragedii din viața sătenilor moldoveni, ca «Piatra lui Osman» ș. a.; câteva sunt glumețe ca «Două nebunii» și multe au de subiect întâmplări din viața vânătoarească, cum e «Petrea Dascălul», «Vânătoarea». El este continuatorul lui C. Negruzzi, V. Alecsandri și A. Odobescu.

Nuvelele sale au fost adunate în două volume publicate în 1880; apoi în 3 volume în 1886 (urmate de alte ediții. Buc. 1899; Idem Bibl. p. toți. 1907).

N. Gane

Amintirile sale coprind episoade din viața publică, la care a luat parte, ca scriitor, ca magistrat, ca om politic. Diferitele volume de amintiri se numesc: «Pagini răzlete» (1901), «Zile trăite» (1903), «Păcate mărturisite» (1904).

Dintre traducările sale, cea mai însemnată este «Infernul» lui Dante (Iași, 1906), în care, dacă n'a păstrat forma versurilor din original, a izbutit de multe ori să redea în modul cel mai fericit paginile pline de mișcare, de grozăvii și de inchipuiri îndrăznețe care caracteriză opera genialului poet al Italiei.

Iată câteva din cuvintele cu cari îl întâmpină d. I. Negruzzi la intrarea în Academie (1909).

«Ai avut fericirea să îmbogățești literatura română cu un șir de nuvele, povestiri, poezii lirice, manifestări ale sentimentelor celor mai nobile ale sufletului tău și cu o traducere în versuri din cea mai vestită poemă ce s'a produs la popoarele moderne.

«Nuvela *Andrieu Florea Curcanul* avu cu drept cuvânt un mare răsunet în publicul nostru; căci, afară de frumusețea limbii în care e scrisă, ea a fost cea dintâi producție literară în proză ce-și luase ca subiect scene din recentul războiu al Independenței și caracterizarea ostașului, în special a dorobanțului român. Exemplul lui avu mulți urmași, printre cari Duiliu Zamfirescu, Dumitru Ollănescu și Mihail Sadoveanu.

«Fii dar bine venit între noi și primește urările ce-ți facem ca, în bătrânețea verde de care te bucuri, să adaogi încă multe verigi la lanțul scrierilor tale, spre îmbogățirea literaturii naționale și bucuria tuturor membrilor din Academia Română».

ANDRIEU FLOREA CURCANUL

Această bucată s'a publicat întâia oară în «Convorbiri literare» (An. XI 1877—78) pag. 365.

I.

Sunt Vasluian, de loc din satul Florești. Eram abia de douăzeci și unu de ani când îmi veni rândul să trag la sorti. Îmi aduc aminte cu ce sfială vârâi mâna într'un vraf de hârtiuțe răsucite și scosei No. 13. — «Bun!» strigară cei dimprejurul meu. «Ești băiat cu noroc». Apoi doftorul mă desbracă până la piele, mă căută în gât, mă ciocăni în piept și 'n spate, iar comandantul mă măsură cu o curelușă să vadă dacă sunt destul de înalt, mă întrebă de tată, mamă, frați, surori, parc'ar fi voit să-mi afle spița neamului, și după ce-mi trecu numele într'o condică, îmi zise:

— Măi băiete, n'avem ce-ți face, ai scos număr mic, ești sănătos și bine făcut, n'ai nici un drept de scutire; trebuie să rămâi în oaste. Și nouă ne trebuie voinici ca tine.

Nu bine sfârși comandantul de vorbit, că un gulerat ce ședeà lângă mine strigă cât îl luă gura: «la tuns!»

Indată doi dorobanți mă împinseră într'o odaie de alătura și mă așezară pe un scaun, foarfecele începură să sune prin pletele mele întocmai ca secerea în grâu, și cât ai bate în palme mă trezii gol la cap ca un harbuz.

Nu eram, ca să zic așa, nici vesel nici supărat, căci tocmai bine nu puteam să-mi dau seama de ce se petrecea cu mine în ziua aceea. — Numai când văzui pe tata răzemat de ușorul odăii, mâhnit par'-c'ar fi rămas singur pe lume, simții atunci că mă taie la inimă. Inșă m'am stăpânit, și mi-am înghițit lacrimile cari cercau să-mi năvălească în ochi, căci îmi erà frică să nu rãdă satul de mine. Avui noroc că tata erà om cuprins, cu popușoi în coșare și cu vitișoare împrejurul casei, încât el se prinse să-mi facă uniforma cu cheltueala lui numai să nu mă piarză de lângă el, și astfel rămăsei soldat în regimentul de dorobanți No. 13.

Fără să mă laud, pot zice că nu-mi ședeà tocmai rău în uniforma mea de dorobanț, cu opincile bine șfâruite la picioare, cu mantaua cea lungă încinsă la mijloc cu curea, și mai ales cu căciula cea îndoită pe ureche și împodobită cu pene de curcan.

Slujba mea nu erà tocmai grea; căci ședeam zece zile la cazarmă și douăzeci acasă. Ce m'a încurecat mai mult a fost reglementul pe care a trebuit să-l învăț pe de rost ca tatăl nostru. Noroc că știam câteva buche dela dascălul Chiriac din sat. Iar celelalte datorii ale slujbei, «La stânga, la dreapta, pușca la umăr, la picior»!... le-am deprins ca apa, pentrucă nu eram stângaciul din fire și mâna-mi erà dată pe pușcă, de când vânam vulpile și căprioarele prin codrii Racovei. Când mă aflam în front mergând cu pași măsu-rați: «una, două, trei», sau când dinaintea comandanților cu mâna la cocardă strigam: «Ascult, domnule căpitan!... Să trăiți, domnule maior!...» ar fi zis cineva că-s croit pe sol-dăție.

Astfel o dusei doi ani și mai bine în care timp mama

muri, iar tata din ce în ce se gârboviă. Intr'una din zile el mă chemă la o parte și-mi zise:

— Mă băiete, eu ca mâne o să mă duc pe urmele maică-ta și tu încă nu ești pus la cale. N'ar strică să avem în casă o gospodină care să caute de tinerețele tale și de bătrânețele mele. Eu gândesc că fata Catrina deși nu-i bogată, dar e cuminte și harnică, și va ține la cinstea casei noastre... dar tu cum socotești?

Aceste vorbe ieșite din gura bătrânului tată mă pătrunseră la inimă. Eu nu mă gândisem la Catrina și nici pot zice că-mi eră dragă precum nu-mi eră dragă nici o fată din sat, însă cuvintele lui erau pentru mine o fainică poruncă care pareă că vine de sus. M'am dus drept la Catrina și i-am spus voia tatei care acum eră și a mea; iar ea nu-mi răspunse nimic, ci se înroși ca focul și plecă ochii în jos. Apoi dela Catrina făcui stânga împrejur și mă dusei drept la căpitanul pentru a-i cere voie să mă însor, însă căpitanul îmi răspunse:

— Andreiu, nu-i vreme de însurat; în curând avem să plecăm în jos spre Dunăre cu tot batalionul din Vaslui, și dacă o vrea Dumnezeu să ne întoarcem sănătoși, îți voui fi eu nun; până atunci trebuie să mai îngădui, fătul meu.

— Să trăiți, domnule căpitan! zisei eu întorcându-mă pe călcăie ca un șurub, și fără mai multă vorbă plecai spre casă. Tot drumul nu putui să deschid gura pentru a zice bună dimineța trecătorilor cu care mă întâlneau. Eram mâhnit cum nu fusesem niciodată... și de ce, nu știu... că doară nici tata nu eră pe pragul morții, nici Catrina nu aveă să se mărite cu un altul, și nici Dunărea nu mă speria pân' pe-acolo, căci mai fusesem eu în jos toamna cu oștirile, și mulțumită Domnului m'am întors bine acasă. Cu toate aceste inima nu-mi eră la loc. Ajuns în sat auzii felurite șgomote cari posomorau fețele: ba că Rușii trec Prutul, ba că Turcii năvălesc în țară, ba că Românii intră în bătăie cu Turcii, ori cu Rușii, nimic lămurit, tot vorbe fără șir, — însă eră ceva; văzduhul pareă a furtună!

Peste câteva zile un vătăjel mă chemă la Primărie unde găsii adunați toți flăcăii din sat, cari erau soldați din bata-

lionul meu. Căpitanul ședeă în capul mesei cu o hârtie în mână.

—Andreiu Florea! strigă el.

—Față!.. răspunsei eu.

—Neculai Drugă!

—Față!

—Petrea Doncilă!

—Față!

—Vasile Grăunte!

—Față!

Și tot așa mai departe ne chemă pe toți dearândul după izvodul ce ținea în mână.

—Copii!.. ne zise el... avem poruncă să mergem în lagăr la Dunărea; îngrijiți-vă bine armele, luați-vă schimburi în deajuns, și de astăzi în patru zile vă aflați la Iași, de unde vom plecă împreună cu armata de acolo. Căutați ca nimeni din voi să nu lipsească.

—Ascultăm!... răspunserăm cu toții punând mâna la cocardă.

Apoi ieșirăm din primărie spre a ne duce fiecare la casele noastre. Niculai Drugă se apropiă de mine și-mi zise:

—Ai auzit, Andreiu?.. Trebile se încurcă. Nu-i a bine.

—Bine, rău, n'ai ce-i face, răspunse Vasile Grăunte; dacă-i poruncă, s'a mântuit. Zi că nu-ți-e tată, vorba ceea.

—Ș'apoi ce mai la deal la vale? adaoase Petrea Doncilă; putem oare să ne ferim de ceea ce-i scris să fie?.. Câți se întorc sănătoși din bătălie, și câți mor acasă pe cuptor? Asta nu-i voia omului, ci a Domnului.

—Bine vorbești, Petre, zise moș Toader a Paraschivei, un om bătrân care fusese treizeci de ani pușcaș la curtea boierească. De când aud că o să fie bucluc în jos par'că mă umflă în coș să merg și eu. Păcat că picioarele și mâinile nu-mi sunt după inimă, căci acum ar fi vremea să văd dacă durdulița cu care m'am hrănit treizeci de ani mai știe să facă treabă.—Ei băeți!.. omului nu-i e dat numai să se întindă la soare: în viață este și voie și nevoie, și dacă nu vom fi harnici să ținem piept la nevoie, apoi mai bine să lăsăm babele să ne apere casele, iar noi să toarcem la furcă. Grăind astfel, ochii lui moș Toader a Paraschivei străluciau

și trupul lui rezemat în cârjă se îndreptă ca lumânarea. Ai fi zis că întinerește pentru a doua oră.

—Haideți, băieți, cu mine, adaoșe el, să cinstim un pahar de vin. Când vremile se înăspresc, nu-i bine să ne despărțim fără să ne urăm unul altuia noroc bun.

Cu toții merserăm la crășma din sat și ciocnirăm câte un pahar, însă mie, unuia, drept să spun, nu-mi lunecă vinul pe gât, căci voia bună îmi eră, ca și spuma vinului, numai în față, iar în inimă drojdiile grijii. Mă gândiam la tata, la Catrina, la vitele noastre, apoi la Turci, la Ruși, la ghiulele, și, luat înainte de vârtejul gândurilor, ședeam tăcut pe pe o laviță fără să bag de seamă că rămăsesem în crășmă numai cu moș Toader a Paraschivei care se uită cu milă la mine.

—Nu-ți mai face inimă rea, copile, îmi zise el, punându-mi mâna la umăr... Du-te acasă și te pregătește de drum, căci la slujbă ceășurile sunt numărate.

Trei zile după aceea eram îmbrăcat soldățește și gata de plecare. Opincile îmi erau nouă nouțe, mantaua curată, încât bumbii pe dânsa străluciau ca aurul; în spate aveam ranița cu schimburile și pe umăr pușca. Când mă dusei la tata să-mi iau ziua bună, mi se umeziră ochii, iar el, după ce mă sărută pe frunte, îmi zise cu glas înduioșat:

—Mergi cu bine, Andreiu!.. Dumnezeu să te apere de primejdii și să te întoarcă sănătos acasă.

Îmi luai asemenea ziua bună dela vecini, însă pe Catrina n'o găsii, niciăierea. Pe la prânz eram în crucile satului împreună cu toți flăcăii din batalionul meu.

Bătrâni și copii, babe și fete, toți afară de Catrina, erau adunați împrejurul nostru ca să ne vadă plecând. Iar noi, optsprezece de toți, eram înșirați doi câte doi cu caporalul în frunte.

—Pușca la umăr!.. Marș!..

Atunci cu piciorul stâng plecarăm. O sută de căciuli și de pălării, o sută de năframe se ridicară deodată în aer pentru a ne ură drum bun. Tot satul ne petrecu până la poarta țarinei; moș Toader al Paraschivei cu vorbe de îmbărbătare în gură veni și el în cârja lui dimpreună cu mulțimea, iar Anton Aghiută, un pitic ghebos care eră cara-

ghiosul satului, se agăță deasupra porții strigându-ne în gura mare.

—Mergeți sănătoși, copii! Să-mi aduceți fiecare câte un pistol ca să aflu cum e Tureul; că știți, după Turc și pistol.—Tot satul porni într'un hohot de râs, iar noi le mulțumirăm militărește cu mâna la cocardă.

II.

Greu e omului până a nu intră în nevoie, dar odată intrat apoi vorba ceea, își pune capul între umere și merge orb înainte. Așa se întâmplă și cu mine. După ce am plecat de acasă, intrând în viața de oștean, începui să-mi las grijile îndărăt și puțin câte puțin venii în cheful meu obișnuit. Un singur lucru mă mai supăra. Imi părea rău că n'am găsit pe Catrina să-i zic rămas bun, căci cine știe?—se putea să n'o mai văd. Cu acest ghimpe în inimă mersei până în seară.

Eră pe la începutul lui Aprilie, pe când ciocărlile se învață a cânta și codrul prinde muguri. O lună plină și frumoasă îmi lumină calea, când iată că la câțiva pași de mine zării o umbră de femeie ascunsă în dosul unui frunzar. Numai o săritură făcui până la dânsa și o apucau de mână. Eră Catrina, însă așa de slabă încât mi se părù că ochii i se mărise în cap.

—Bine că te văzui, Catrino, înainte de a mă duce la bătaie, îi zisei, uitându-mă cu jale la dânsa; dar ce-ți sunt mâinele așa de reci?

—Mi-e frică să nu mă uiți, răspunse ea cu glas înecat în lacrimi.

—Eu să te uit!.. Doar nu mă duc la joc sau la șezătoare, acolo. Roagă-te mai bine la Dumnezeu să nu mor, Catrino.

—Să știți bine Andreiu, că ceasul în care-ți vei căleă acest jurământ, va fi ceasul morții mele. Așa simt eu că-mi este scris:

—Atunci vei trăi mult, Catrino, afară numai dacă vreun glonte îmi va curmă zilele.

— Tu nu vei muri în războiu, adause ea c'un glas care semănă a proorocie.

— Mergi sănătos, Andreiu, și nu mă uită!

Acuma pot să zic că-mi venise cheful la loc. Nu știu pentru ce, dar mă simțiam mult mai îmbărbătat de când auzisem din gura Catrinei că n'am să mor în războiu. Imi închipuiam că femeile au câteodată prevestiri tainice asupra viitorului, iar grija ei să nu o uit imi părea prea copilărească ca să mai mă supere câtuși de puțin.

Trecuse miezul nopții când ajunserăm în pădurea din valea Racovei. Acuma nu mai păzeam rândueala pasului militarese, ci fiecare mergea cum putea, după cum îi mergeau și gândurile prin cap. Luna începea să se coboare pe cealaltă parte a cerului, și umbrele se întindeau lungi pe pământ ca niște brațe de uriași. Imi adusei aminte de spusa bătrânilor că aici Români se răsboise odinioară cu Turcii și risipise oardele lor, și iată că acuma după atâția amari de ani, ne veni și nouă rândul să ne măsurăm cu dânșii... Ciudată potrivire!. Bine a zis cine-a zis că nimeni nu știe ce-i ascuns în poala vremilor. Și cum mergeam așa gânditor prin acest loc udat de sânge omenesc, imi simțiam creerii înfierbântați, și nu odată mi se părû că văd în zarea lunii răsărind din pământ tidve goale cari se rânjiau la mine.

Trei săptămâni după aceea străbătusem țara dealungul până la Dunăre, pe malul căreia mii și mii de Români erau adunați în deosebite locuri așteptând numai ordinul de trecere. Dar, până când veni ordinul, în nentumărate rânduri ne jucărăm de-a mingea cu Turcii trimitând ghiulele în cetățile lor și primind altele dela dânșii.

Apoi, pe la mijlocul verii, un pod se făcû peste Dunăre, al cărui capăt abiă se zăria la malul celălalt, și înșirați cinci câte cinci, prinserăm a trece dincolo. Erau frumoase de văzut șirurile noastre de călăreți și pedestri ale căror arme străluciau la soare, mergând cu steagurile fâlfâind și urmate de-o sută de tunuri de oțel sub roatele căroa părea că geme pământul.

— Strigați, copii, să trăească Măria Sa! zise comandantul; căci sunt multe sute de ani de când vulturul și zimbrul Românilor n'au călcat în țară păgânească.

— Ura !... Să trăească Măria Sa !... strigară odată mii de glasuri cari clocotiră departe în văile Dunării.

Inima se bătea tare în piepturile noastre, și hotărâți cum mergeam pe viață și pe moarte, simțiam pentru întâia dată în noi o tainică mândrie. Acum eram și noi *ceva* !

Peste șase zile ajunserăm în fața întăriturilor Plevnei împotriva cărora oștile rusești se frânsese deatâtea ori. Aici începû pentru noi o viață mai grea, mai ostenitoare, căci fiind aproape de Turci, trebuiă mereu să străjuim și să săpăm la șanțuri, pentru a nu fi loviți pe furiș. Totdeauna îmbrăcați și cu arma lângă noi, totdeauna gata a sări la cel mai mic semn, dormiam noaptea somnul iepurelui, și ziua de multeori nu ne ticiă mîncarea amestecându-se în borșul nostru glonții turcești. Inșă omul se deprinde și cu binele și cu răul; fiecare își făcea slujba fără să se plângă; numai când cădeau ploile cele putrede, când, uzi până la oase, trebuiă să dormim în glod, atunci fără voie ne aduceam aminte de-acasă și fețele noastre se posomorau. Dar, vorba ceea, un ceas de bine te face să uiți un an de necăz; cum se furișă printre spărturile nourilor o rază caldă de soare, îndată ne veniă cheful la loc, și doinelē începeau să răsune în șanțurile Plevnei.

În unele locuri eram așa aproape de Turci, încât puteam vorbi unii cu alții. Într'o zi Vasile Grăunte, tovarășul meu care eră un poznaș și jumătate, strigă la dâșii :

— Bre bostangii, bre ciorbagii, așa-i că vă dorm șoarecii în pânțece ?.. Ce nu vă închinați nouă mai bine ?

— Minciuni spui ; iacă ce mîncăm noi, răspuse un glas dela dâșii, și în aceeași clipă o pâne albă căzû în șanțurile noastre ?

— Asta e furată dela noi, jur pe fesul lui Mahomet !

— Cine-a zis vorba asta să-și arate fața dacă-l ține cureaua !

— Indată, răspuse Grăunte, și punându-și un fes în cap, ieși până la jumătatea trupului din șanț afară.

Atunci o ploaie de gloanțe îi șueră pe la ureche.

— Dar din voi care-i harnic să-și arate scăfârlia, strigă el coborându-se în șanț ?

— Eu, răspunse un Turc care se arătă cu o căciulă de curcan pe cap.

— Aferim! strigară ai noștri, improșcându-l la rândul lor cu o salvă de puști. Turcul se făcù nevăzut.

Glumele acestea ușor se puteau întoarce în rău, căci cu moartea nu-i de șăguit: dar ce eră să facem? Să ne arătăm mai mișei decât Turcii — asta nu se putea. E ciudat cum eu, om milos de felul meu, trăgeam aici drept dragul în carne de om, ba încă îmi părea rău de câte ori plumbul meu mergea în deșert. Parcă nu mai eram eu băiatul Andreiu Florea cel blajin din sat dela Florești. Răsboiul mă înecuruntase în sânge și-mi schimbase firea, și de aș fi avut putere aș fi ucis pe toți Turcii din țara turcească ca să se mântue buclucul și să mă întorc mai curând acasă. Inșă treaba mergea mai încet decât doriām, căci fiecare zi aducea cu sine nouă întâmplări și nouă muncă.

După ce întăririle noastre fură isprăvite, prinserăm să umplem saci cu nisip, să facem legături de strujani și țărçuri de nuiete pe cari Români, în deprinderea lor de a porecli lucrurile, le numiră «*Frăsini*»¹⁾. Toate acestea erau menite să slujească de apăratură în șanțurile noastre, sau să fie aruncate în șanțurile Turcilor în ziua când vom năvăli asupra lor. Iar șăgile întovărășiau necurmat lucrul.

— Măi; Frăsina ta e cam înfoeată, zicea unul, mă tem că n'ai s'o poți duce peșcheș la Turci.

— Ba e numai bună de strâns în brațe, răspundeă celălalt; cu dânsa mă duc până în pânzele albe.

Astfel, făcând treabă, glumiau între dânsii băieții noștri depe obiceiul lor din copilărie; căci fie zilele cât de aspre și împletite cu primejdii, ele tot se mai îndulcesc dacă le presuri cu ceva chef și voie bună.

III.

În ziua de 30 August, o mare mișcare domniă în tabăra noastră. Cerul eră înourat și o ploaie subțire curgea ca prin

¹⁾ Fașini din fascine.

sită. De cum se ivise zorile, generalii, colonelii, maiorii alergau călări în toate părțile dând felurite ordine; trupele noastre se înșirau în linie de bătaie, altele se înșirau în coloane la aripi; iar după ce soarele se ridicase ca de-o sulită, începû o groaznică împuşcătură de tunuri care mergea într'un şir ca bătaia darabanei. Erau tunurile noastre, o sută de guri de oţel ghintuite cari salutau pe împăratul Alexandru de ziua lui, împroşcând cu foc în întăririle Griviței. Fiecarelovitură, spărgea, brazdă, detună păreții de pământ ai dușmanului. Trei ceasuri ținû acest foc înfricoșat; apoi se opri.

Eră acum soarele sus. Un mic paraclis se făcû în câmp; apoi se dădû un prânz în cinstea împăratului, la care Măria Sa Domnul închină cel întâiu pahar. Se spune însă că Măria Sa nu a desertat paharul și că ar fi zis cu tristețe generalului său de alătura:

— Mulți băieți de-ai mei n'o să mai vadă asfințitul soarelui!

Apoi se împărți de mâncare la soldați ceva mai mult decât de obicei. Eram toți tăcuți și gânditori ca în apropierea unui ceas de cumpănă! Fiecare își amintiă câte un dor de acasă: unul de tată sau de mamă, altul de soție sau de copii; și fiecare punându-și nădejdea în Dumnezeu, zicea în gândul său: «*Cum mi-a fi scris!*» Iar eu îmi adusei aminte de cuvintele Catrinei că n'am să mor în războiu, și simții atâta încredere în inimă încât aș fi înfruntat fără grije toate bombele dușmane. Ce putea ea să știe o biată fată dela țară?... nimic... dar eu credeam, și credința mântue pe om. Poate că eră numai o nădejde, o vorbă spusă într'un ceas bun, însă și aceasta e deajuns pentru a vărsă mângâiere în sufletul unui om a cărui viață atârnă într'un fir de păr.

Iar Vasile Grăunte cel poznaș, pe care niciodată nu l-am văzut supărat, îmi zise la ureche:

— Mă Andreiu, am semne că am să mor!

Voi să-i răspund, însă el îmi curmă vorba.

— Ascultă, Andreiu... adăuse el; de-a fi să mor, să nu spui vestea asta mamei așa deodată; s'o cruți, sărmana, că-i bătrână, și să-i dai părălutele ce am aci în raniță, adunate din leafă.

— Ia taci măi, îi răspunsei eu, că nimenea nu-și știe sfârșitul zilelor.

— N'ai tu grijă, Andreiu, că nu-mi fac eu inimă rea pentru atâta lucru. Oiu căută și eu să-mi vând pielea cât se poate mai scump, ca să nu-mi pară rău pe ceea lume c'am fost înșelat.

Vasile, după ce-și ușurase inima, spunându-mi taina lui, intră iar în firea lui obișnuită, cu veselia pe față și cu glumele pe buze,

Apoi, după ce soarele trecu de amiază, căpitanul veni în fața noastră și ne spuse următoarele cuvinte cari se pece-tuiră în mintea mea:

— Copii!.. Vedeți întăririle Griviței din fața noastră?... trebuie să le luăm din mâna dușmanilor. Voiu merge în fruntea voastră, iar voi să mă urmați cu bărbăție, căci cineștea și viitorul țării stau astăzi în mâinile voastre... Să nu aveți grije de dușman; să nu aveți decât o singură grijă, ca el să nu rădă de voi. Acei cari vor cădea pe câmpul de luptă, vor fi aleșii lui Dumnezeu, căci numele lor va fi pus în rândul vitejilor țării, și țara întregă și urmașii urmașilor noștri îi vor binecuvântă. Așadar după mine, copii, și strigați: Să trăească România!

— Să trăească! strigară cu toții într'un glas.

Trămbițele dădură semnalul de atac.

Căpitanul scoase sabia din teacă și plecă înainte, iar rândurile noastre ca valurile apei porniră spre Grivița.

Din dreapta mea eră Vasile Grăunte, din stânga Petrea Doncilă. Imi eră îndemână între dânșii, căci, ori-cum, erau prieteni ai mei dintr'un sat, și împărțită între prieteni nevoia se ușurează. — «Să ne ținem bine, ne ziserăm între noi, și ce-a da Dumnezeu!..» De ce înaintam, de ce capetele noastre se înfierbântau; iar Turcii adăpostiți în întăririle lor, de undenumai fesurile li se zăriau, ne primiră cu o grindină de plumbi când ajunserăm la bătaia puștii lor. Mulți de-ai noștrii căzură la cea d'întăiu salvă a dușmanului, dar nici unul nu dădù înapoi. Inșă, de ce ne apropiam, de ce focul eră mai tare. Șuerau gloanțele pe la ureche, treceau prin căciulă, treceau prin mantă, curgeau mai dese decât ploaia de sus încât s'ar fi zis că iadul se deschisese înaintea noastră.

Nu erà chip să ne răsufliăm. Românii cădeau acum ca snopii și ar fi căzut toți până la unul, dacă căpitanul nostru cu sabia goală și cu steagul în mână, n'ar fi prins a alerga în fuga mare spre a scurta calea până la dușman.

După mine, copii... nu-i vreme să ne codim!.. strigă el din toate puterile.

Atunci tot șirul nostru începù să alerge cu pas voinicese și în câteva minute ajunse la șanțul de lângă păretele Griviței. Cât ai clipi din ochi, șanțul fu umplut cu strujani, cu țareuri de nuiete, dar mai mult cu trupuri de oameni, apoi sute de scări aduse în spate fură lipite la părete, și căciularii noștri deprinși din copilărie a sări garduri și pârleazuri, se agățară pe ele ca mâțele. Aici priveliștea se făcù îngrozitoare, căci lupta erà mai de aproape, mai piept la piept; dar aceasta ne venià și nouă la socoteală, pentrucă până atunci noi trăseseam în pământ, iar Turcii în carne vie. Doamne sfinte!.. multe scări de ale noastre se rupseră în două, multă dorobânțime căzù în șanț, făcând pod cu trupurile lor și tot oameni unul și unul, Suseni de cei cumpătați la vorbă și răbdători la treabă, însă astădată și dintre Turci mulți căzură ca niște țarci ¹⁾ din înălțimile Griviței, fulgerați de flăcâii noștri.

Căpitanul erà totdeauna în frunte, acolo unde primejdia erà mai mare. El se suià acum pe scară în mijlocul unei vijelii de gloanțe: aproape erà să puie piciorul deasupra și să împlânte steagul în pământ dușman când un plumb îl lovì în piept. — «Inainte copii!» strigă el pentru cea din urmă dată; apoi căzù de pe scară în mijlocul nostru. Imi veniră lacrimile în ochi când îl văzui dându-și sufletul, căci fusese om bun, căpitanul nostru, dulce și purtător de grije pentru noi, iar pentru dânsul fără de păsare. Imi adusei aminte de făgăduința ce mi-o dăduse că mă va cununà cu Catrina după ce ne vom întoarce acasă, și cum îl țineam încă cald în brațe, îmi veni un dor atât de înfocat de a-l răsbună, încât fără voie luai steagul din mâinile lui și mă aruncei pe scară în știrea lui Dumnezeu.

Vasile Grăunte și Petrea Doncilă veniau după mine. Din

¹⁾ *Țarcă*: cotofană.

nenorocire însă scara nu ajungea până la muchea păretelui și trebuia să mă agăț cu mâinile ca să-mă țin sus. Atunci mă simții lovit la mâna stângă de un teiuș de sabie; însă în înfierbințelea luptei nu băgai de seamă, îmi făcui vânt și sării deasupra.

Turcul, care mă rănise sta gata să-mi mai dea o lovitură, dar vorba ceea, îi luai apa dela moară, pocnindu-l cu stratul puștei peste scăfărlie, de s'a dus de-a tăvălugul cum s'ar duce un harbuz în vale. Apoi înfipsei steagul în Grivița!

Năvălise acum ai noștri ca furnicile din toate părțile și, amestecându-se cu Turcii, începură să se lupte cu ei piept la piept. Când e vorba de luptă dreaptă și de ciomag, apoi las' pe flăcăii noștri, că nu li-s mâinile amorțite! Eră drept dragul de văzut cum se învârtiau în aer straturile de pușcă lovind câte două, trei tidve odată, cum sbureau fesurile cu creeri cu tot, cum se împlântau baionetele până'n rădăcină în carne de Turc, încât înăbușiți, striviți de puterea noastră covârșitoare, dușmanii căzură până la unul. Dar ce-i drept, și ei s'au apărat ca niște zăvozi!

— Așa mai înțeleg, zise Vasile Grăunte, care dimpreună cu Doncilă și cu mine apărasem steagul din toate puterile, plătind cu dobândă loviturile ce ni se dăduse. Doncilă căpătase o rană la picior; eu o a doua în coaste, dar mă țineam bine; iar Vasile Grăunte eră teafăr ca oul, numai căciula și mântaua lui se făcuse ciur.

— Asta știu c'a fost nuntă, nu șagă! adause el glumind; păcat că n'am avut și lăutari!

Nu bine își isprăvi vorba, că un Turc lovit de moarte care sta lungit la picioarele lui, oftă din greu. Milos cum eră, se plecă spre el și-l întrebă ce voește, iar drept răspuns Turcul, care mai avea încă o rămășiță de viață, scoase un pistol de la brâu și-l descărcă în pieptul lui Grăunte.

Acesta își aținti ochii într'ai mei cu o căutătură pe care nu o voiu uita niciodată, apoi căzû lângă Turc fără suflare.

Sărmanul Grăunte!... când mi-a spus că are semne de moarte, a grăit se vede într'un ceas rău.

Dar și în mine s'a rupt ceva când a murit Grăunte, căci deodată puterile m'au părăsit și am căzut jos leșinat.

IV.

Eram acum în spital. Multă vreme frigurile mă chinură așa de cumplit că nu știam pe ce lume mă găsesc, dar într-o noapte dormii mai liniștit și a doua zi îmi simții durerile alinate și capul mai deștept. Bietul Doncilă, care se află cu mine în aceeași odă, suferise și el grozav, însă acum mergea spre bine. Când iată că văzui o mișcare neobișnuită în spital.

— Ce este? - întrebai.

— Vine Măria Sa Doamna! mi se răspunse.

— Auzi, Doncilă!... cată să fii desghețat, să nu spui vr'o prostie ca la noi la șezătoare.

— N'ai grije că doar m'am deprins cu fețele domnești ca țiganul cu scanteile. Nu-ți aduci aminte colo pe Grivița după ce am curățit-o de Turci, că a venit Măria Sa și m'a bătut cu mâna peste umăr, zicându-mi: «Te-ai purtat bine, băiete, îți mulțumesc! Din curean te-ai făcut Vultur:» Iar eu stănu drept înaintea lui cu mâna la cocardă, am strigat de i-ad trecut prin urechi: «Să trăești, Măria Ta!...» Dar ce spun eu?!... tu n'ai de unde să-ți aduci aminte... erai leșinat... dormiai lângă Vasile Grăunte care și el dormia, sărmanul, însă de somnul cel veșnic.

— Nu-mi mai vorbi, Petre, de dânsul, că mi se deschid ranele. La mai bine să vorbim de cei ce ne așteaptă acasă, ca să ne mai îndulcim inima.

— Ei bre!... da și când a vrea Dumnezeu să ajungem la vetrișoarele noastre, să ne facem trei cruci mari și să sărutăm pragul ușii că doar am avut zile câte buruene.

De odată se auzi un zgomot afară, ușile se deschiseră în două laturi și Doamna țării întovărășită de multă lume, intră în odă.

— Cine-i Andreiu Florea? întrebă Doamna uitându-se la noi toți.

— Eu sunt, Măria Ta, îi răspunsei.

Atunci Doamna se apropie de căpătâiul meu și mă privi cu ochi miloși:

— Tu ai pus steagul pe Grivița?

— Eu, Măria Ta.

— Fiindecă te-ai purtat bine în fața dușmanului și ai apărât cinstea steagului tău, am venit să-ți răsplătesc vrednicia. Iată crucea *Sf. Gheorghe*, pe care ți-o hărăzește marele Impărat al Rusiei, iată și *Steaua României* din partea Măriei Sale Domnitorului. Când vei merge acasă, să spui părinților și rudelor tale că ai câștigat aceste semne de vitejie cu prețul sângelui tău, și să le păstrezi în totdeauna ca lucruri sfinte!

— Să trăești, Măria Ta!

Apoi Doamna îmi anină ea singură crucile pe piept; iar eu abia îmi puteam stăpâni inima de tare ce bătea, și doar nu știu să fi făcut așa mare izbândă.

Apoi, pe când Doamna se întoarse să vorbească cu ceilalți, o ducă care venise cu dânsa, cea mai tânără din toate, cu niște ochi negri și gene lungi cum nu mai văzusem încă, se apropiă de mine și îmi zise:

— Andreiu, așa-i că nu mă cunoști?

— Nu, zău nu-mi aduc aminte să vă fi văzut.

— Eu te-am căutat când aveai frigurile cele mari; mâne o să vin iară.

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate, răspunsei eu, uitându-mă cu recunoștință în ochii ei cei cu gene lungi.

Doamna, după ce spuse fiecăruia câte o vorbă bună, ieși din odaie împreună cu lumea ce o întovărășia. Petre Doncilă căpătase și el *Steaua României*, și o privi acum cu ochi aprinși de bucurie; fiecare primise câte ceva, o cruce sau câte un alt dar potrivit cu vrednicia lui, numai unul singur sedea într'un colț și plângea.

— Nu mai plânge atâta, că doar nu pieri lumea pentru o cruciuliță, îi zise Doncilă, ai cărui ochi nu se deslăpiau de pe a lui.

— Ție ți-e ușor a zice, că dacă vei merge acasă au să creadă oamenii că te-ai bătut, dar pe mine au să mă ieie în bătaie de joc.

— N'ai rană?

— Or zice că am căpătat-o prăvălindu-mă cu carul.

— Ai dreptate, îi zisei eu. Și tu te-ai purtat ca toți ceilalți. Las c'oiu pune eu un cuvânt pentru tine când o mai veni Doamna pe la noi.

Mă simțiam oarecum în drept a-i făgădui mijlocirea mea

către Doamna, căci ea cu mine stătuse mai mult la vorbă, și numai mie dintre toți îmi dăduse două cruci. Apoi, mulțumit în suflet, mă acoperii cu plapoma, închisei ochii și mă prinsei să gândesc la duduca cea frumoasă.

A doua zi, când mă deștețai, simții o mare bucurie văzând-o la căpătâiul meu. Inșă acum nu eră îmbrăcată cu haine alese, ci aveà pe cap un tulpan alb sub care ochii ei cei negri cu gene lungi păreau și mai luminoși; aveà la piept o pestelcă¹⁾ albă cu semnul crucii roșii.

— Cum îți mai este, Andreiu?... mă întrebă ea cu glas dulce, pătrunzător.

— Mai bine, duduică, mai bine.

— Ia spune-mi, Andreiu, ce simțiai când erai în bătălie, fostu-ți-a frică sau nu?

— Apoi de! ce să spun?... Toemai îndămână nu mi-a fost; dar am făcut și eu cruce și am mers înainte ca toți ceilalți, și dacă am avut zile am scăpat.

— Și nu ți-a venit nici odată prin gând să dai napoi?

— Da, unde se poate una ca asta, duduică! Nu știi că-i scris în reglement că nu putem da înapoi decât atunci când se dă semnalul de retragere? Morți, copleși, trebuie să mergem înainte, așa-i pravila noastră.

Vedeam că vorbele mele îi făceau mulțumire, căci ochii ei s'aprindeau și mai viu. La vremea prânzului, ea îmi răcorià mâncarea și mi-o puneà dinainte. Uneori mă pipăià la braț ca să-mi vadă bătaia vinelor, altă dată îmi puneà mâna pe frunte să vadă dacă nu-mi arde capul.

Treceau iute ceasurile cu dânsa, căci eră veselă și harnică la treabă, gata să ne dea totdeauna ce doriàm și așa de pricepută că par'că ne ghicià gândurile.

— Andreiu, îmi zise doftorul, privindu-mă rece, ranele tale sunt aproape vindecate, nu mai este trebuință să mai stai în spital. Măria Sa Doamna m'a însărcinat să-ți dau această pungă cu paralé ca să ai de cheltueală pe drum.

— Și când trebuie să plec?

¹⁾ Pstelcă (mold.): șort.

— Chiar acum.

— Dar este voie să-mi iau ziua bună dela cei cu care am stat într'o odaie ?

— Nu-i trebuință.

— Aș vrea să văd măcar pe Doncilă, zisei cu lacrimile în ochi.

— Doncilă doarme.

Așă dar, nefiindu-mi iertat să mai stau acolo, mă îmbrăcai în uniformă mea de dorobanț și trist, mai trist decât în ziua în care pleasem de-acasă, părăsii acest loc de care mă legă inima mea.

Douăzeci de zile lungi și obositoare mersei până la Florești, frământat între dorul de acasă și dorul din dărăpt, dar când ajunsei la poarta țarinei și văzui de departe fumul dela ursoaica caselor noastre, când mă gândii la bătrânul tată rezemat în cârjă, la ogorul și vitișoarele cari își așteptau stăpânul, mi se lărgiră pașii într'atâta, încât mai, mai că alergam. Pe ulițele satului, care cum mă întâlnea se luă după mine și când ajunsei acasă tot satul eră la ușa mea. Nu-mi este cu puțință să spun bucuria tatei când mă văzû și mă strânse în brațe : lacrimile curgeau pârae pe brazdele feței lui ; de ce se uită la mine, de ce mai mult plângea și suspină, par'că nu-și credeă ochilor.

Apoi care din cotrò începû să-mi caute cu deamăruntul rănile, crucile, hainele cele bortite de gloanțe, și să mă întrebe de întâmplările războiului prin care trecusem. Unii cu mâna la gură se minunau, alții râdeau și glumiau zicându-mi că iarba rea nu piere. Aghiuță mă cercetă mereu dacă i-am adus un pistol ca să știe cum e Turcul. Moș Toader a Paraschivei se uită cu ochii galeși la mine par'că i-ar fi părut rău să n'a fost el în locul meu... când deodată auzii clopotul satului sunând !...

Fără să știu pentru ce, îmi simții inima ghiată.

— Ce este ? întrebai eu.

— Nimic, răspunse Aghiuță. Ia, biata Catrina merge la groapă. O boală năprasnică a fulgerat-o prin inimă acum douăzeci de zile, luându-i graiul și vederile și tocmai astăzi a voit Dumnezeu s'o ierte. S'a luptat mult cu moartea biata

Catrina, știind că ai să vii, dar nu i-a fost scris să te vadă.
Tot sâtul o jălește, că a fost bună fată, sârmana !

— Bună fată, adause tata, clătinând din cap.

Iar eu am simțit atunci că un nour îmi trece pe dinaintea
ochilor, și sunetul cel de clopot m'a pătruns într'atâta că și
astăzi par'că-l aud !

I. L. CARAGIALE

1853—1912

Născut în 1853 în județul Prahova, a avut o copilărie și tinerețe foarte zbu-
cumată. Ca învățătură sistematică, a făcut numai clasele primare și 4 clase la
gimnaziul din Plocești, iar ce știă a învățat singur.

S'a făcut cunoscut prin comediile sale publicate în «Convorbiri literare».

A fost funcționar în diferite admi-
nistrații, a fost Director al teatrelor (1888)
și câțva timp comerciant. În vremea din
urmă se stabilise la Berlin, unde a și
murit în anul 1912.

Ion L. Caragiale

chiar realității ce vor să reproducă, dacă în unele piese nu este un fel de mo-
notonie a figurilor înfățișate sau cel puțin a modului înfățișării lor, o lipsă

aproape desăvârșită a părților mai bune ale naturii omenești etc., putem constata și recunoaște meritul necontestabil al autorului în scoaterea și înfățișarea plină de spirit a tipurilor și situațiilor din miezul unei părți a vieții noastre sociale fără imitare sau împrumutare din literaturi straine».

Comediile sale sunt: *Conul Leonida față cu reacțiunea*, *Serisoarea pierdută* (reprez. în 1884), *O noapte furtunoasă* (1880); pe lângă acestea o farsă, *D'ale carnavalului* (reprezentată în 1885 și fluerată la prima ei reprezentare).

După ce a mai dat teatrului o dramă, *Năpasta* (1890), a început a scrie nuvele, unele psihologice, ca *Făclia de Paști* (1892), altele satirice, altele fantastice.

Aceste nuvele au fost în genere bine primite de public și judecate foarte favorabil de unii critici. Iată ce zice D. Ollănescu-Ascanio într'un raport adresat Academiei:

«Serise cu o veselă dar mușcătoare ironie, ele dau o vie și caracteristică intrupare ființelor ce se mișcă într'însele și creștează în trăsături rămăietoare moravurile și slăbiciunile lor prinse în acele trăite clipe.

«Cu darul său minunat de observație, autorul pătrunde lesne în intimitatea personajilor sale, le descoperă părțile stângace sau mucalite și ni le prezintă apoi așa cum îi apar, în cadrul realității, cu portul, cu graiul, cu apucăturile, cu înclinările lor sufletești. Lucrarea este un important studiu de năravuri, care învâluie într'o binefăcătoare veselie amărăciunea critice și loviturile satirei».

Desigur, nuvelele lui Caragiale ne arată că el este un artist desăvârșit în povestire, că are o varietate de procedee originale și că prin stilul lui care îngrijește de cele mai mici detalii, reușește să impresioneze chiar prin subiecte cari sunt prin ele însele lipsite de vreun interes — cum este schița «Petițiune». Pe de altă parte însă este de regretat că lipsește curățenia morală în cele mai multe din ele, astfel că citirea lor nu e de loc educativă.

Partea cea mai mare a nuvelor s'au publicat sub titlul de *Momente* în 1901 (Ed. nouă Buc. 1908); iar în 1910 a reunit ultimele sale lucrări sub titlul de *Schițe nouă*.

CONUL LEONIDA FAȚĂ CU REACȚIUNEA

Piesa aceasta s'a publicat pentru prima dată în «Convorbiri literare» 1 Febr. 1880. Ea are două personaje principale: *Conul Leonida*, pensionar, —60 de ani și *Coana Efimița*, consoarta lui, —56 de ani.

Scenele se petrec în București la Leonida. Teatrul înfățișează o odaie modestă la mahală. În fund, la dreapta, o ușă; la stânga o fereastră. De-o parte și de alta a scenei câte un pat de culcaro. În mijlocul odăii o masă, împrejurul căreia sunt așezate scaune de paie. Pe masă o lampă cu gaz, pe globul lămpii un *abajur* cusut pe canavă. În planul întâiu la stânga, o sobă cu ușa deschisă și cu cățiva tăciuni pâlpaând. Leonida e în halat, în papuci și cu scufia de noapte în cap. Efimița în camizol, fustă de flanelă roșie și legată la cap cu talpan alb. Amândoi șed de vorbă la masă.

SCENA I.

Leonida. Așa, cum îți spusei, mă scol într'o dimineată, și știu obiceiul meu, puiu mâna 'ntâiu și 'ntâiu pe «Aurora de-

mocratică», să văz cum mai merge țara. O deschiz... și ce citese? Uite, țin minte ca acuma: «^{11/23} Făurar... A căzut tirania! Vivat republica!»

Efimița. Auzi colo!

Leonida. Răposata dumneaei, — nevestă-mea a dintâiu — nu se sculase încă. Sar jos din pat și-i strig: «Scoală, cucoană, și te bucură, că ești și dumneata mumă din popor; scoală, c'a venit libertatea la putere».

Efimița. (afirmativ). Ei!

Leonida. Când aude de libertate, sare și dumneaei răposata din pat... că eră republicană! zic: gătește-te de grab, Mițule, și... hai și noi pe la rivoluție. Ne îmbrăcăm, domnule, frumos, și o luăm repede pe jos pân' la teatru. (Cu gravitate). Ei când am văzut... știi că eu nu intru la ideie cu una, cu două...

Efimița. Ți-ai găsit... dumneata nu ești d'ăia. Ehe, ca dumneata, bobocule, mai rar cineva.

Leonida. Ori să zici, nu știu cum, că adicătele acū unde ești tu republican, ții parte națiunii...

Efimița. Aș!

Leonida. Dar, când am văzut, am zis și eu: să te ferească Dumnezeu de furia poporului!... Ce să vezi, domnule? steaguri, muzici, chiote, tămbălău, lucru mare și lume, lume... de-ți veniă amețeală, nu altceva.

Efimița. Bine că n'am fost în București pe vremea aea! cum sunt eu nevrucosă, Doamne-fereste! pățiam alte alea...

Leonida. Ba nu zi asta; puteai trage un ce profit. (Schimbând tonul). Ei, cât gândești c'a ținut toiul rivoluției?

Efimița. Până seara.

Leonida. (zâmbind de așa naivitate, apoi cu seriozitate). Trei săptămâni de zile, domnule.

Efimița (minunându-se). Nu mă 'nebunî, soro!

Leonida. Ce te gândești dumneata, că a fost așa un bagadel lucru? Fă-ți ideie: dacă chiar Galibardi, deacolo, de unde este el, a scris atunci o scrisoare către națiunea română.

Efimița. (cu interes). Zău?

Leonida. Mai e vorbă?

Efimița. Adică cum?

Leonida. Vezi dumneata, i-a plăcut și lui cum am adus

noi lucrul cu un sul subțire ca să dăm exemplu Europei, și s'a crezut omul dator, ca un ce de politică, pentru ca să ne firitisească...

Efimița. (curioasă). Da..., ce spuneă în scrisoare?

Leonida. (cu importanță). Patru vorbe, numai patru, da vorbe, ce-i drept! Uite, țiu minte ca acuma: Bravos națiune! Halal să-ți fie! Să trăească Republica! Vivat Principatele-Unite! și jos iscălit în original «Galibardi».

Efimița. (satisfăcută). Apoi, atunci dacă-i așa, a vorbit destul de frumos omul!

Leonida. Hehei! unul e Galibardi: om, odată și jumătate! (cu mândrie și siguranță). Ei! giantă latină, domnule, n'ai ce-i mai zice. De ce a băgat el în răcori, gândești, pe toți împărații și pe Papa dela Roma?

Efimița. (mirată). Și pe Papa dela Roma? Auzi, soro?

Leonida. Ba încă ce! i-a tras un tighel, de i-a plăcut și lui. Ce-a zis Papa — iezuit, aminteri nu-i prost! — când a văzut că n'o scoate la căpătâiu cu el?... «Mă nene, asta nu-i glumă; cu ăsta, cum văz eu, nu merge ca de, cu fitecine; ia mai bine să mă iau eu cu politica pe lângă el, să mi-l fac cumătru». Și de colea până colea, tura vura, c'o fi tunsă, c'o fi rasă, l-a pus pe Galibardi de i-a botezat un copil.

Efimița. (cu ironie). Și-a cunoscut omul nașul!

Leonida. Vezi bine!... Acù ia spune, cam câți oameni te bate gândul ca să aibă Galibardi!

Efimița. Sumedenie!

Leonida. O mie, domnule, numa o mie.

Efimița. Ei! fugi că mor! și adică numa cu o mie să...

Leonida. (întrerupând-o). Da, da, întreabă-mă să-ți spun ce fel de oameni sunt?

Efimița. Ceva unul și unul.

Leonida. Ai mai prima, domnule, aleși pe sprânceană, care mai de care, dă cu pușca 'n Dumnezeu; volintiri, mă rog: azi aici, mâine 'n Focșani, ce-am avut și ce-am pierdut!

Efimița. Ei! așa da.

Leonida. Și toți se 'nchină la el ca la Hristos; de hatărul lui, sunt în stare, trei zile d'a-rândul, să nu mănânce și să nu bea, dacă n'or aveă ce.

Efimița. Ce spui, soro?

Leonida. Ce-ți spui eu, și câte și mai câte altele și mai și.

Efimița. Bravos! (O mică pauză și căscături de amândouă părțile).

Leonida. Trebuie să fie târziu, Mițule; ne culcăm?

Efimița. (se scoală și se uită la ceas). Douspece trecute, bobocule.

Leonida (sculându-se și el și mergând spre patul din stânga). Vezi dumneata cum trece vremea cu vorba...

Efimița (dregându-și patul). Ei! cum le spui dumneata, să tot stai s'ascuți; că dumneata, bobocule, mai rar cineva.

Leonida (la pat și intrând sub plapumă). Mițo, ai zis matale fetei să vie mâine mai de dimineață, ca să facă focul?

Efimița (stingând lampa). Da. (Se 'nechină și se așează în pat la dreapta. Odaia rămâne luminată numai de flacăra tăciunilor din sobă).

Leonida (după ce s'a învârtit în pat până să-și facă culcușul, cu satisfacție). A; așa! (Un moment pauză, în timp ce ficcare se așează în așternutul său).

Efimița (din așternut). Și zi așa cu Garibaldi, ai?

Leonida (asemenea). Așa zău!... Ei! mai dă-mi încă unul ca el și până mâine seară, — nu-mi trebuie mai mult, — să-ți fac republică... (cu regret). Da nu e! Da o să-mi zici că cu încetul se face oțetul, ori că mai rabdă, că n'a intrat zilele 'n sac. (Cu tărie). D'apoi bine, frate, până când tot rabdă azi, rabdă mâine? că nu mai merge, domnule, s'a săturat poporul de tiranie, trebuie republică!

Efimița. Adică, zău bobocule, de! eu cu mintea ca de femeie, pardon să te 'ntreb și eu un lucru: ce procopseală ar fi și cu republica?

Leonida (minunat de-așa întrebare). Ei! bravos! ș'asta-i bună! Cum ce procopseală? Vezi asta-i vorba: cap ai minte, ce-ți mai trebuie? Apoi închipuește-ți dumneata numai un condeiu, stăi să-ți spui: mai întâiu și 'ntâiu că, dacă e republică, nu mai plătește nimenea bir...

Efimița. Zău?

Leonida. Zău... Al doilea că fieștecare cetățean ia câte o leafă bună pe lună, toți într-o egalitate.

Efimița. Parol?

Leonida. Parol... Par egzamplu, eu...

Efimița. Pe lângă pensie?

Leonida. Vezi bine: pensia e bașca, o am după legea a veche, e dreptul meu; mai ales când e republică, dreptul e sfânt: republica este garanțiunea tuturor drepturilor.

Efimița (cu toată aprobarea). Așă da.

Leonida. Și al treilea, că se face și lege de murături?

Efimița. Cum, lege de murături?

Leonida. Adicăte! că nimeni să nu mai aibă drept să-și plătească datoriile ¹⁾.

Efimița (crucindu-se de mirare). Maică Precistă, Doamne! apoi dacă-i așă, de ce nu se face mai curând republică, soro?

Leonida. Hei! te lasă reacționarii, domnule? Firește, nu le vine lor la socoteală să nu mai plătească nimenea bir! e aproape de mîntea omului: de unde ar mai mîncă ei lefurile cu lingura?

Efimița. Așă e... da... (reflectând mai adânc) un lucru nu 'n-teleg eu.

Leonida. Ce lucru?

Efimița. Dacă n'o mai plăti niminea bir, soro, de unde or să aibă cetățenii leafă?

Leonida (în luptă cu somnul). Treaba Statului, domnule, el ce grijă are? pentru ce-l avem pe el? e datoria lui să 'ngrijească să aibă oamenii lefurile la vreme...

Efimița (lămurită). Așă da... vezi, mie nu-mi dădeă în gând. (După o pauză de reflecție). Ce bine ar fi! unde dă Dumnezeu odată să o mai vedem ș'asta, republica! (*Leonida* începe să sforăe). Dormi, soro?... (*Leonida* sforăe 'nainte). A adormit.

SCENA III.

Leonida (sculându-se din somn spăimântat). Ai! ce e?

Efimița. Leonido! scoal' că-i foc, Leonido!

Leonida (speriat). Unde-i foc?

Efimița. Scoal' că-i revoluție, bătălie mare afară!

Leonida. Aș! vorbă să fie! Ce te pomenești vorbind, domnule?

Efimița. Bătălie la toartă, soro: pistoale, puști, tunuri, Leonido, țipete, chiote, lucru mare, de am sărit din somn!

Leonida (luând-o cu binișorul). Mițule, nu-i nimica; știi cum

¹⁾ E o schimbare și o înțelegere rea a termenului juridic *moratoriu*.

(Salve și chiote foarte apropiate).

Efimița. Iute, soro, pune mâna ! (Amândoi trag cearsăfurile din paturi în mijlocul casei, golese dulapul, serinul, și fac două legături mari; apoi baricadează ușa cu paturile și cu mobilele).

Leonida (lucrând). Mergem la gară pînă dosul Cișmegeiului, și plecăm până 'n ziuă cu trenul la Ploești... Acolo nu mai mi-e frică : sunt între ai mei ! republicani toți săracii ! Sgomot și mai aproape).

Efimița (ingrozită, oprindu-se din lucru și ascultând). Soro ! Soro ! auzi dumneata ? Zăvragiii vin încoace !

Leonida (asemenă). Auz... (tremură). Și cum sunt eu deochiat, drept acilea vin, să ne dărâme casa.

Efimița (îndoindu-se de genunchi și înecându-se). Nu-mi mai spune, soro, că mor !

Leonida. Fă iute, iute ! (Sgomotul și mai aproape ; Leonida cade 'n genunchi).

Efimița. Soro, mor ! a intrat în ulița noastră...

Leonida. Stinge lampa ! (Cucoana suflă iute în lampă ; sgomotul este sub ferestre: Amândoi sunt trăzniți, o pauză, sgomot și apoi câteva bătăi în ușa d'afară).

Efimița (șoptind). Sunt la ușă.

Leonida (asemenă). Atât mi-a fost !... Nu te mișcă ! (Bătăile se repetă mai tare ; sgomotul s'a cam depărtat). Să ne ascundem în dulap...

Efimița. Să lăsăm calabălăcul și să sărim pe fereastră...

Leonida. Dar dacă or fi intrat în curte ? (Bătăile dela ușă se îndesesc cu nerăbdare ; sgomotul se depărtează merou).

Un glas de femeie (d'afară). Dar asta ? comedie !

Efimița (cu uimire, plecându-se spre ușă s'asculte). Ai ?

Leonida (oprind-o). St ! nu te mișcă ! (Pumni tari în ușă ; sgomotul și mai departe).

Glasul (d'afară). Ei ! Doamne ! (strigând). Coniță !

Efimița (uimită). E slujnica, Leonido, Safta. (Chiotele și împuscăturile d'abia se mai aud foarte depărtate).

Leonida. St ! par'că s'a mai depărtat zavera ! (Bătăi desperate în ușă).

Glasul (d'afară). Deschide, cocoană, să fac focul. (O pauză. Leonida și Efimița ascultă uimiți, neștiind ce să crează). Vai de mine ! nu-i bună asta ! a pățit boierii ceva !

Efimița. E Safta... (Vrea să meargă la ușă).

Leonida (oprind-o). St ! nu deschide odată cu capul !

Efimița (ne mai putând răbda și smucindu-se). Trebuie să deschiz, soro, că 'ncepe dobitoaca să țipe și-i mai rău ; ne dă de gol la zavrăgii. (Bătăi din toate puterile în ușă).

Leonida (comprimându-și inima și cu un ton de supremă rezignare) Deschide !

Efimița (mergând în vârful degetelor la ușă, întrebă cu gura jumătate). Cine e ?

Glasul (d'afară). Eu, cocoană, am venit să fac focul.

Efimița (stă un minut la îndoeală, apoi se hotărăște și, dând în lături baricada, deschide și cu glasul alterat). Haide, intră. (În odaie întuneric. Coană Efimița ține piept. Safta la ușă).

SCENA V.

Efimița (mișcată, cu tonul misterios). Ce-i afară, Safto ?

Safta (care a intrat cu un braț de lemn). Bine, cocoană, ce să fie ! Da până acuma n'am putut închide ochii : toată noaptea a fost masă mare la băcanu' din colț ; acū d'abiă s'a spart cheful. Adineaori a trecut p'aici vre-o câți-va, se duceau acasă pe două cărări ; eră și Nae Ipingescu, ipistatul, beat frânt ; chiuiă și trăgea la pistoale... obicei mitocănesc.

Leonida (nedumerit). Ce obicei ?

Safta. Știi, a făcut oamenii chef, c'aseară a fost lăsată secului.

Efimița (înșenînându-se și prinzând lîmbă, către Leonida cu umor). A fost lăsată, secul !

Leonida (îmbărbătat). Ei vezi ? (Plin de triumful teoriei). Tot vorba mea, domnule ! Omul bunioară de par egzamplu, dintr'un nu-știu-ce ori ceva, cum e nevricos, de curiozitate, intră la o idee ; a intrat la o idee ; fandăcia e gata ; ei ! și după aea, din fandăcie cade în ipohondrie. (Către cocoană). Văzuși ?

Efimița (cu chef). Ei ! soro ! par'că ziceai că nu e voie dela poliție să se dea cu pistoale în oraș ?

Leonida (sigur). Apoi bine, nu vezi dumneata că aici a fost chiar poliția în persoană...

Efimița. Ei, bobocule, apoi cum le știi dumneata toate, mai rar cinevă! (Aprinde lampa. Amândoi sunt foarte veseli. Safta rămâne încrămănită văzând răsturnarea odăii). (Cortina).

VIZITĂ...

M'am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietină, ca s'o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilăș foarte drăguț de vre'o opt anișori. N'am voit să merg cu mâna goală și i-am dus băiețelului o minge foarte mare de cauciuc și foarte elastică. Atențiunea mea a făcut mare plăcere amicei mele și mai ales copilului, pe care l-am găsit îmbrăcat ca maior de roșiori în uniformă de mare ținută. După formalitățile de rigoare, am început să convorbim despre vreme, despre sortii agriculturii, — d. Popescu tatăl este mare agricultor, — despre criză, șcl. Am observat doamnei Popescu că în anul acesta nu se prea vede la plimbare, la teatru, la petreceri... Doamna mi-a răspuns că dela o vreme i se urăște chiar unei femei cu petrecerile, mai ales când are copii.

— Să-ți spun drept, cât eră Ionel mititel, mai mergea; acū, decând s'a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educația. Și nu știți d-v. bărbații cât timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educație!

Pe când doamna Popescu îmi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor, auzim dintr'o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână:

— Uite, conia, Ionel nu s'astâmpără!

— Ionel! strigă madam Popescu; Ionel! vin la mama!

Apoi, către mine încet:

— Nu știi ce ștregar se face... și deștept...

Dar vocea de dincolo adaogă:

— Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!... Astâmpără-te, că te arzi!

— Ionel! strigă iar madam Popescu; Ionel! vin la mama!

— Sări, coniță: varsă spirtul! s'aprinde!

— Ionel! strigă iar mama, și se scoală repede să meargă după el. Dar pe când vrea să iasă pe ușă, apare micul maior de roșiori cu sabia scoasă și-i oprește trecerea, luând o poză foarte marțială. Mama ia pe maiorul în brațe și-l sărută...

— Nu ți-am spus să nu te mai apropii de mașină când face cafea, că dacă te-aprinzi, moare mama! Vrei să moară mama!

— Dar, întrerup eu, pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu?

— Pentru dumneata.

— Da'dece vă mai supărați?

— Da'ce supărare!

Madam Popescu mai sărută odată dulce pe maiorașul, îl scupă, să nu-l deoache, și-l lasă jos. El a pus sabia în teacă, salută militarmente și merge într'un colț al salonului unde, pe două mese, pe canapea, pe foteluri și pe jos, stau grămădite fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trâmbiță și o toba. Atârnă toba de gât, sue pe un superb cal vânăt rotat, pune trâmbița la gură și, legănându-se călare, începe să bată toba cu o mână și să sufle în trâmbiță. Madam Popescu îmi spune ceva; eu nu aud nimica, îi răspund totuși că nu cred să mai ție mult gerul așa de aspru; ea nu aude nimica.

— Ionel! Ionel!! Ionel!!! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos, când sunt musafiri!

Iar eu, profitând de un moment când trâmbița și toba tac, adaog:

— Și pe urmă, d-ta ești roșior, în cavalerie.

— Maior, strigă mândrul militar.

— Tocmai! zic eu. La cavalerie nu e toba; și maiorul nu cântă cu trâmbița; cu trâmbița cântă numai gradele inferioare; maiorul comandă și merge în fruntea soldaților cu sabia scoasă.

Explicația mea prinde bine. Maiorul descalică, scoate de

după gât toba, pe care o trânteste cât colo; asemenea și trâmbița. Apoi începe să comande :

— Înainte! marș!

Și cu sabia scoasă, începe să atace strașnic tot ce întâlnește în cale. În momentul acesta, jupâneasa cea răgușită intră cu tava aducând dulceață și cafele. Cum o vede, maiorul se oprește o clipă, ca și cum ar vrea să se reculegă fiind surprins de inamic. Clipa însă de reculegere trece ca o clipă, și maiorul dând un răcnet suprem de asalt, se repede asupra inamicului. Inamicul dă un țipăt de desperare.

— Ține-l, conia, că mă dă jos cu tava!

Madam Popescu se repede să taie drumul maiorului, care în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. Jupâneasa este salvată; dar madam Popescu, deoarece a avut imprudența să iasă din neutralitate și să intervie în războiu, primește în obraz, dedesubtul ochiului drept o puternică lovitură de spadă.

— Vezi? vezi, dacă faci nebunii? eră să-mi scoți ochiul... Ți-ar fi plăcut să mă omori? Sărută-mă, să-mi treacă și să te iert!

Maiorul sare de gâtul mamei și o sărută... Mamei îi trece; iar eu, după ce am luat dulceața, mă pregătesc să sorb din cafea...

— Nu vă supăra fumul de tutun? întreb eu pe madam Popescu.

— Vai de mine! la noi se fumează... Bărbatu-meu fumează... și... dumnealui... mi se pare că-i cam place.

Și zicând «dumnealui», mama mi-arată râzând pe domnul maior.

— A! zic eu, și dumnealui?

— Da, da, dumnealui! să-l vezi ce caraghios e cu țigara în gură, să te prăpădești de răs... ca un om mare...

— A! asta nu e bine, domnule maior, zic eu; tutunul este o otravă...

— Da, tu de ce tragi? mă întrerupe maiorul, lucrând cu lingura în cheseaua de dulceață...

— Ajunge, Ionel! destulă dulceață, mamă! iar te-apuca stomacul...

Maiorul ascultă, după ce mai ia încă vre-o trei-patru lingurițe; apoi iese cu cheseaua în vestibul.

— Unde te duci? întreabă mama.

— Viu acū! răspunde Ionel.

După un moment, se întoarce cu cheseaua goală; o pune pe o masă, se apropie de mine, îmi ia de pe mescioară tabacherea cu țigaretē regale, scoate una, o pune în gură, și mă salută militărește, ca orice soldat care cere unui țivil să-i împrumute foc. Eu nu știu ce trebuie să fac. Mama, răsând, îmi face cu ochiul și mă îndeamnă să servesc pe domnul maior. Intind țigareta mea, militarul o aprinde pe a lui și, fumând, ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo până colo. Eu nu-l pot admira în destul, pe când mama îl scuipe, să nu-l deoache, și îmi zice:

— Scuipe-l, să nu mi-l deochi!

Maiorul și-a fumat țigareta până la carton. Apoi se repede la mingea pe care i-am adus-o eu și începe s'o trântescă. Mingea sare până la policandrul din tavanul salonului, unde turbură grozav liniștea ciucurilor de cristal.

— Ionel! astâmpără-te, mamă! Ai să spargi ceva... Vrei să mă superi? vrei să moară mama?

Dar maiorul s'a ndârjit asupra ghiulelei săltătoare, care i-a scăpat din mână: o trânteste cu mult necaz de parchet. Eu aduc spre gură ceașca, dar, vorba francezului, *entre la coupe et les lèvres...* mingeă îmi zboară din mână ceașca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, colorarea oului de rață.

— Ai văzut ce-ai făcut?... Nu ți-am spus să te-astâmperi... Vezi? ai supărat pe domnul!... Aldată n'o să-ți mai aducă nici-o jucărie!

Apoi, întorcându-se către mine, cu multă bunătate:

— Nu e nimic! iese... Cafeaua nu pătează! iese cu nițică apă caldă!

Dar n'apucă să termine, și odată o văd schimbându-se la față ca de o adâncă groază. Apoi dă un țipăt și, ridicându-se de pe scaun:

— Ionel! mamă! ce ai?

Mă întorc și văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii per-

duți și cu drăgălașa lui figură strâmbată. Mama se repede spre el, dar până să facă un pas, maiorul cade lat.

— Vai de mine! țipă mama. E rău copilului!... Ajutor; moare copilul!

Ridic pe maiorul, îi descheiu repede mondirul la gât și la piept.

— Nu-i nimic! zic eu! Apă rece!

Îi stropesc bine, pe când mama pierdută își smulge părul.

— Vezi, domnule maior? îl întreb eu după ce își mai vine în fire; vezi? Nu ți-am spus eu că tutunul nu e lucru bun. Aldată să nu mai fumezi!

Am lăsat pe madam Popescu liniștită cu scumpul ei maior afară din orice stare alarmantă, și am ieșit. Mi-am pus șoșonii și paltonul și am plecat. Când am ajuns acasă, am înțeles de ce maiorul ieșise un moment cu cheseaua în vestibul: ca să-mi toarne dulceață în șoșoni.

ALEXANDRU VLAHUȚĂ

Născut în județul Tutova în 1858, Vlahuță a studiat la Bârlad și la Iași. A fost câtăva vreme avocat la Târgoviște, dar curând s'a stabilit în București ca profesor. Acel a început a publica poezii prin reviste și curând s'a făcut cunoscut. A colaborat la «Convorbiri literare» și cu deosebire la «Revista Nouă» a lui Hașdeu.

A întemeiat și condus revista «Viața» cu dr. Urechii și mai târziu «Semănătorul» cu G. Coșbuc (1902). În timpul din urmă, a stat în genere retras din luptele literare, ocupat cu funcțiunea sa din administrația Casei școlărilor și cu scrierile sale asupra istoriei și geografiei țării.

Primul său volum de *Poezii* a apărut în 1887. (Ed. 2-a Soccc 1892; Ed. 3-a Steinberg 1894). Incepându-și activitatea literară ca elev al lui Eminescu, pentru care a păstrat totdeauna un cult, el s'a emancipat încet, încet de model. Această emancipare a explicat-o și teoretic într-o conferință ținută la Ateneul din București în 1892 asupra curentului eminescian în literatura noastră și apoi a înfățișat-o într-o formă plastică în poezia «Unde ne sunt visătorii?», din care se vede că el consideră ca o datorie pentru poezii tineri de a căuta drumuri nouă și a părăsi pe cele bătute. Poeziile sale nu prezintă concepțiuni mărețe ca ale lui Eminescu, dar prin analize amănunțite caută să pătrună tainele sufletului omenească.

A publicat un al doilea volum de poezii, *Iubire* (1896), și a dat la lumină un roman, *Dan* (1894), și apoi o sumă de nuvele și cronici.

Alexandru Vlahuță

Prima colecție de *nuvele* a apărut în Buc. 1886; reproduse în Bibl. pentru toți No. 316, 319. Alte *nuvele*: *Icoane șterse*, Buc. 1893; *În răltoare*, 1896, ed. 2-a 1901; *Clipe de liniște*, Buc. 1899. Cronici și articole critice: *Din gouna vieței*, 1892; idem Bibl. p. toți No. 51, 57, 59; *Un an de luptă*, 1895.

Ediții complete ale poeziilor: Soceș, 1899; Soceș, 1904; Minerva, 1909.

Iată cum caracterizează d. Naum, într'un raport academic, cele dintâi lucrări ale lui Vlahuță.

«La publicarea celor dintâi poezii ale d-lui Vlahuță critica nepărtinitoare și sinceră i-a însemnat un loc distins în rândul versuitorilor cari s'au ivit dela Eminescu încoace, iar detractorii săi au mers până a face din el un imitator direct al poetului Epigonilor.

«Elementul dramatic domnește în toate nuvelele sale. Stilul este limpede și curat, cetirea se face ușor; delicate analize sufletești țeș adese dramele sale.

În a doua parte a activității sale a produs puține poezii, dar acum a descris frumusețile țării în *România pitorească* (1901) și faptele mai însemnate din istoria patriei în *Din trecutul nostru* (1908). Apoi a consacrat un mare studiu pictorului *Grigorescu* (1910), pe care l-a iubit și l-a admirat ca pe artistul desăvârșit al naturii și țării române. În ultimii ani a mai publicat două volume: *La gura sobei*, 1911 (polemici și critici); *Dreptate*, 1914 (nuvele).

Deși legat de curentul «Convorbirilor literare» prin influența ce exercită asupra-i Eminescu, Vlahuță se depărta cu vremea cu totul de această revistă și mai târziu se alipă curentului celui nou care se desemnează cu Delavrancea și în loc astfel, împreună cu acesta și cu Coșbuc, între întemeietorii unei școale literare care are ca punct central dragostea de țară și în special de viața țărănească.

CUGETĂRI

Vâslaş, ce-aleargă, împins în zare
De oarba sete a fericirii,
Pe câmp de ape fără cărare,
Omul e pururi prad'amăgirii;

Căci scris e dorul să și-l agațe
Numai de umbre și de năluce,
Ce'n a lui veșnic întinse brațe
Zadarnic cearcă să le apuce.

Și când vieța abia i-o rază,
 Atât de slabă și trecătoare,
 Când știe bine că 'naintează
 În spre-a peirei de veci vâltoare, —

De ce vâslește și se răpede,
 Cu-atâta pripă și nerăbdare,
 Dup'o nălucă de foc, ce-o vede
 Fugind în noapte-i, din zare 'n zare?

. . . . .
 Asta-i ascunsa firii dorință,
 Ce 'n spre repaus veșnic o 'mpinge:
 Ori-ce lumină i-o suferință;
 Scăpare-i noaptea 'n care se stinge.

Tremurătoare, vieța bate,
 C'o frică oarbă și ne'nteasă,
 La poarta păcii neturburate,
 Din care omul n'a vrut să iasă;

Căci chinul vieții cine l-ar cere,
 Ce stea de sine-și s'ar mai aprinde,
 Când ar ști bine că-i o durere
 Din întunerice a se desprinde!

— Unde mă duceți, visuri deșarte?
 De ce, luceafăr, te-afunzi în zare,
 Mă lași în urmă-ți tot mai departe,
 Pe câmp de ape — fără cărare?

Unde's acele limanuri sfinte,
 Chinul amarnic să mi-l omoare?...
Mai înainte! — Mai înainte!
 Ii șoptesc glasuri amăgitoare;

Și omul trece pe 'ntinsa mare
 Cu valuri răpezi și ape-adânci,
 Călător, veșnic în nerăbdare,
 Impins de vânturi, lovit de stânci.

Târziu, când simte că e aproape
 Clipa în care valul, sub dânsul,
 Să se desfacă și să-l îngroape, —
 Se uită'n urmă, și-l umple plânsul;

Căci tot trecutu-i pare-o comoară
 De fericire, rămasă'n drum.
 Pân' și durerea-i de-odinioară,
 Plină de farmec o vede-acum.

Și nu se 'ndură să se despartă
 De-atâtea visuri, — veștede foi,
 Ci 'n năzuința-i oarbă, deșartă,
 Dă să-și întoarcă barca 'napoi...

(Copil ce umblă s'adune stele
 De pe oglinda blânelor ape)
 Dar cad trudite brațele-i grele,
 Cărmă și vâsle lăsând să-i scape;

Gându-i adoarme în nemiscare,
 Ochii s'acopăr, stânși, sub pleoape, —
 A neființii eternă mare
 Valu-și desface ca să-l îngroape;

Căci, rupți din valu-i, s'asvârl în soare
 Nenumărații stropi de viață,
 Și 'n al ei haos rēcad, când moare
 Clipa, de care, lacomi s'agață.

I N P A D U R E

Face parte din prima grupă de poezii, publicată în volumul din 1887.

Cum m'adâncește 'n visuri lăuntru' tău feeric,
 Și cât îmi pari de sfântă!... Tu mă uimești, pădure,
 Când pe sub bolți tăcute și pline de 'ntuneric,
 Las pașii să mă poarte și gândul să mă fure...
 Cum m'adâncește 'n visuri lăuntru' tău feeric ...

Când mă adormi de farmec, în pacea umbrei tale,
 Ce dulci vedenii, tainic sub ochi mi se strecoară...
 Se 'ntore morții din groapă și vremile din cale
 Și iar mă simt copilul nebun de-odinioară,
 Când mă adormi de farmec, în pacea umbrei tale.

Căci peste-a mele chinuri uitarea se așterne.
 Din vremi re'nvie basmul și-mi torn palate iarăș
 Din aurul luminii, ce printre crengi se cerne...
 Veniți, crai din poveste, ne-om prinde iar tovarăși,
 Căci peste-a mele chinuri uitarea se așterne!

Departa de-ale lumii dureri neîntreprupte,
 Cătă-vom Cosinzene, ascunse prin palate;
 Iar zmeii, pe la poduri, de-or sta cu noi să lupte,
 I-om birui și 'n alte țărâmurii vom răsbate,
 Departa de-ale lumii dureri neîntreprupte.

Incet... din fund de vremuri, un glas iubit mă chiamă.
 Revino, cal năprasnic și știutor de gânduri!
 De dorul ce mă arde aprinde-te și ia-mă,
 Mai du-mă 'n sbor pe unde m'ai dus și 'n alte rânduri...
 Incet... din fund de vremuri un glas iubit mă chiamă...

Copaci bătrâni — amicii copilăriei mele,
 Lăsați potop de frunze aicea să mă 'ngroape
 În farmece de visuri și 'n pulbere de stele,
 Să dorm sub straja voastră, în veci de voi aproape,
 Copaci bătrâni — amicii copilăriei mele!

UNDE NE SUNT VISĂTORII ?

„Această poezie s'a publicat ca anexă la conferința despre «Curentul Eminescu».

Nu știu, e melancolia secolului care moare,
 Umbra care ne îneacă la un asfințit de soare
 Sau decepția, durerea luptelor de mai înainte,
 Doliul ce se exală de pe-atâtea mari morminte,
 Răspândindu-se 'n viață, ca o tristă înștenire,
 Umplesuflutele noastre de 'ntunerice și mâhnire
 Și împrăstie în lume o misterioasă jale,
 Parc'ar sta să bată ora stingerii universale.

Căci mă 'ntreb: ce sunt aceste vaiete nemângâiate,
 Ce-i acest popor de spectri cu priviri întunecate,—
 Chipuri palide de tineri osteniți pe nemuncite,
 Triști poeți ce plâng și cântă suferinți închiphuite,
 Inimi lașe, abătute, făr' a fi luptat vr'o dată,
 Și străine de-o simțire mai înaltă, mai curată!
 Ce sunt brațele acestea slabe și tremurătoare?
 Ce-s acești copii de ceară—fructe istovite 'n floare?

Și în bocetul atâtor suflete descurajate,
 Când, bolnavi, suspină barzii pe-a lor lire discordate,
 Și când toți, în cor funebru, înșirați la pragul muzii,
 Iși ard mîntea ca să spună c'au pierdut orice iluzii,
 Blestemând deșertul lumii ș'al vieții, în neștire,—
 Când își scaldă toți în lacrimi visul lor de nemurire,—
 Tu, artist, stăpânitorul unei limbi așa divine,
 Ce-ai putea să ne descoperi ca un făcător de bine
 Orizonturi largi ș'atâtea frumuseți necunoscute,
 Te mai simți atras s'aluneci pe aceleași căi bătute,
 Să-ți adormi și tu talentul cu-al desgustului narcotic,
 Ca în propria ta zonă să te-arăți străin, exotic?
 Cum, când ești așa de tânăr, e o glorie a spune
 C'ai îmbătrânit și sila de viață te răpune,
 Că nimic pe lumea asta să te miște nu mai poate,
 Că te-ai sbuciumat zadarnic și te-ai săturat de toate?

Știi tu încă ce-i vieța? Ai avut tu când pătrunde
 Nu problemele ei vaste, încălcite și profunde,
 Dar un tremurat de suflet, licărirea... de-o clipă, —
 Când atâtea-ți schimbă vremea c'o bătaie de aripă
 În vertiginosul haos de privești, ce te 'nșală
 Sub imensa și eternă armonie generală?

Ești de-abia în pragul lumii. Ți-i așa de sprinten gândul.
 Câte n'ar ști el să prindă, în vieță aruncându-l!
 Câte frumuseți ascunse vi s'arată numai vouă,
 Fericiți poeți: — natura, lumea pururea e nouă!
 Pe sub ochii tăi tablouri lunecă strălucitoare,
 Glasuri și colori, și forme tu le lași să se strecoare,
 Legănând a tale gânduri adormite, ca pe-o apă,
 Când atâtea adevăruri nerostite încă-ți scapă!
 Știu. Am fost și eu ca tine amăgit să cred că 'n artă
 Pot să trec la nemurire cu revolta mea deșartă
 Și cu lacrimi stoarse 'n silă — nu mi-aș mai aduce-aminte —
 Am bocit și eu... nimicuri, ce-mi păreau atunci ca sfinte!...
 Dar când m'am uitat în juru-mi ș'am văzut că e o boală
 Și că toți începătorii, deabia scăpați din școală,
 Ofiliți în floarea vârstei de-un desgust molipsitor,
 Iși zădărnicesc puterea, focul tinereții lor,
 Ca să legene 'n silabe, pe tiparele găsite,
 Desperări de porunceală și dureri închipuite,
 Când am înțeles c'aceasta e o modă care soarbe
 Seva tinereții noastre, am zis gândurilor oarbe
 Ce-și rotiau peste morminte sborul lor de lilieci
 Să s'abată, lăsând morții în odihna lor de veci
 Și din florile vieții să aleagă și s'adună
 În neperitorul fagur adevăr și 'nțelepciune!
 Câte nu-s de scris pe lume! Câte drame mișcătoare
 Nu se pierd nepovestite în năprasnica văltoare
 A torentelor vieții! Câți eroi, lipsiți de slavă,
 Nu dispar în lupta asta nesfârșită și grozavă!
 Și, sub vijelia soartei, câte inimi asuprite,
 Câți martiri, pe care vremea și uitarea îi înghite!

Și când lumea asta toată e o veșnică mișcare,
 Unde cea mai mică forță împlinește o chemare,
 Și când vezi pe-ai tăi cum sufer, cum se sbuciumă și luptă
 În campania aceasta mare și neîntreruptă,
 Tu, departe de primejdii, razna ca un dezertor,
 Să arunci celor ce-așteaptă dela tine-un ajutor
 Jalea și descurajarea cântecului tău amar
 Și să-ți cheltuești puterea celui mai de seamă dar
 Ca să-i faci mai răi pe oameni și mai sceptici și mai triști?
 Asta vi-i chemarea sfântă de profeti și de artiști?...
 Unde ni-s entuziaștii, visătorii, trubadurii,
 Să ne cânte rostul lumii și splendorile naturii?
 Unde ni-s semănătorii generoaselor cuvinte,
 Magii ocrotiți de stele, mergătorii înainte,
 Sub credințele sfărmate și sub pravilele șterse
 Îngropând vechia durere, cu-al lor cântec să reverse
 Peste inimile noastre mângâiere și iubire,—
 Și cuvântul lor profetic, inspirata lor privire
 Valurile de 'ntuneric despiciându-le în două,
 Splendidă 'naintea noastră să ne-arate-o lume nouă!

SĂMĂNĂTORUL

Pășește 'n țarină sămănătorul
 Și 'n brazda neagră, umedă de rouă,
 Aruncă 'ntr'un noroc vieța nouă,
 Pe care va legă-o viitorul.

Sunând grăunțele pe bulgări plouă:
 Speranța, dragostea lui sfântă, dorul
 De-a 'mbelșugă cu munca lui ogorul,
 Le samănă cu mâinile-amândouă

Trudește, făcătorule de bine,
 Veni-vor, roiiuri, alții după tine,
 Și vor culege rodul — bogăție.

Tu fii soldatul jertfei mari, depline :
 Ca dintr'un bob să odrăslească miea,
 Cu sângele tău cald stropește glicia!

CUVÂNTUL..

Ca'n basme-i a cuvântului putere;
 El lumi aevea-ți face din păreri,
 Și chip etern din umbra care piere,
 Și iarăși azi din ziua cea de ieri.

El poate morții din mormânt să-i cheme;
 Sub vraja lui atotputernic ești,
 Străbați în orice loc, în orice vreme,
 Și mii de feluri de vieți trăești.

Te-atinge doar, și tu — o biată clipă
 Ce tremură 'ntre două veșnicii —
 Privești de sus a lumilor risipă,
 Și toat'a lor deșertăciune-o știi.

Aprinde'n inimi ură, sau iubire, —
 De moarte, de vieță-i dătător,
 Și neamuri poate 'mpinge la peire,
 Cum poate-aduce mântuirea lor.

* * *

Voi, căror vi s'a dat solia sfântă
 De preoți ai acestei mari puteri,
 Voi, în al căror suflet se frământă
 Intunecate valuri de dureri

Și gânduri de-un întreg popor gândite —
 Nu duceți minunatul vostru dar
 Ofrandă mâinilor nelegiuite,
 Ci, ca pe sfânta masă din altar

A 'mpărtășirii taină prea curată,
 Așa cuvântul să vi-l pregătiți —
 Ca mii de inimi la un fel să bată,
 Și miilor de veacuri să vorbiți.

UN SOL AL NEAMULUI

Administrația Casei Școalelor voină a răspândi în publicul românesc cunoștința vieții și a operelor marelui pictor Grigorescu, a decis a publică reproduceri după cele mai însemnate lucrări ale lui și un studiu biografic. Această operă a fost încredințată lui Vlahuță. Ea a apărut în anul 1910. Reproducem aici introducerea scrierii.

Popoarele vorbesc rar. E un anume grad de căldură care lămurește cugetarea lor și-i dă glas. Și atunci vorbesc tare — în auzul veacurilor. Ele își au, pentru aceasta, interpreții și împuterniciții lor — crainicii gândului lor. Prin ei, marele suflet înfierbântat al mulțimii se desvălește ca jarul pământului prin gura vulcanilor. Aprins și luminos în totdeauna — câte odată spăimântător.

Neamul nostru, din firea lui vorbește puțin. Strămoșii noștri — oameni de războiu — erau tăcuți. Apoi și fără asta, valurile grele prin cari am trecut, atâtea veacuri de griji, de sbucium, de luptă pe viață și pe moarte, nu ne-au îngăduit reculegerea, concentrarea prisosului aceluia de puteri disponibile cari ard parcă de nerăbdare de a se descărcă, de a se turnă în formele trainice ale artei.

Mai ales pictura cere liniște și siguranță, îndestulare materială, zidiri spațioase cu ferestre largi — o viață înfloritoare și liberă, primitoare de acea înaltă aristocrație sufletească, pe care arta ar putea-o numi aerul ei. Noi n'am avut nimic din toate acestea. Câte vijelii au trecut peste viața și peste așezările noastre, ar fi risipit fără de urmă, cum au și risipit

atâtea, orice înfiripare de artă plastică ce-am fi putut și noi porni. În multe din bisericile cari ne-au mai rămas de pe vremuri, se văd și astăzi resturi de icoane arse, ziduri sparte de ghiulele, sfinți cu ochii scoși de sulilele Turcilor. Căci mai ales împotriva acestor vrășmași ai tuturor creștinilor am luptat noi aici, neajutați de nimeni, atâta amar de vreme. Câmp de războiu ne-a fost țara dela Mircea până la Mihaiu Viteazul. Pictorii noștri, artiștii noștri, toți aleșii neamului nostru, au pierit în bătăliile cu Turcii. Deschideți istoria, și vedeți ce eră aici la gurile Dunării, în veacul de aur al artei creștine!

Din aceeaș rasă de oameni mari au fost de sigur și Ștefan al Moldovei, ca și Leonardo da Vinci al Italiei. Și în aceeaș vreme au strălucit, fiecare aducându-și partea lui de bine pe lume.

Înainte a lui Dumnezeu, în adâncimile tainice ale destinelor omenești, cine știe dacă nu e o legătură între paloșul dela Răsboeni și penelul dela Florența!

Sufletul artist al poporului s'a destăinuit adesea în șoaptă de grijă și de dor pe minunatele cusături și alesături ale țărăncilor noastre, în măestria cu care își ciopliau voiniciei ghioga de luptă, plugul de arat și fluerul de doinit, în felul cum știau toți la țară să-și împodobească portul, casa și viața lor. Ai zice că pe fiecare lucruseț mijește geana de lumină a unui răsărit care întârzie.

În ce fior am trăit noi, e de mirare că mai avem și ce avem. Mă gândesc la cât sânge s'a vărsat pe bucățica asta de pământ, și pentru prima oară bag de seamă că în limba noastră instrumentul de țesut se chiamă «răsboiu».

Cântece însă, cântece de vitejie și de dor, avem cum nici un alt neam de pe pământ nu cred să mai fi avut vr'odată. E aproape singura artă ce ne-a rămas întreagă din zilele acelea. Binecuvântată mântuitoare doină, numai sufletul nostru te înțelege!

Sunt insule cari răsar deodată din valuri, în urma unei uriașe sguduiri telurice. Așa am ieșit noi în vază după marile sguduiri politice dela începutul veacului al nouăsprezecelea. Și ca într'o tabără, când sună goarna deșteptării,—un freamăt și un zor de pregătire a fost viața noastră dela un capăt

la altul al țării. Din această proaspătă înviore de puteri, aproape sălbatice în izbucnirea lor, din acest clocot de viață frenetică, au răsărit eroii mântuirii noastre—oameni de aceia unici, aproape divini, a căror apariție în mijlocul unui popor înalță stâlpi de lumină în istoria universală și despre cari cu drept cuvânt se zice că n'au înaintași, nici urmași. Un astfel de om a fost pictorul Grigorescu.

Înainte de venirea lui—în afară de acea veche, amestecată și risipită pictură bisericească, la care nu se prea uitau cei cari mergeau să se închine, pe care foarte puțini știau s'o prețuească și din cari nimeni nu învăță ce eră de învățat—nici o cărare, nici un semn luminos nu se arătă sufletului artist care ar fi yrut să afle încotro e adevărul. Atingerea cu apusul așterneă doar o poleeală, o îngânare de artă și de cultură la suprafața vieții noastre. Și noi aveam nevoie de un glas care din adâncul acestei vieți să se ridice și despre această viață să ne vorbească. Un asemenea glas am avut în Grigorescu. Cum a vorbit el, în limba formelor și a colorilor, despre țară și despre neamul lui, a fost mai mult decât îndeplinirea unei chemări de artist. Un apărător înflăcărat, un sol neadormit al geniului nostru, în fața lumii care nu ne cunoșteă și în fața veacurilor viitoare, iată ce a fost omul acesta pentru noi. Ce-a fost pentru cealaltă lume, ce noutăți a spus el artei universale și cum le-a spus, și întru cât le-a spus în chip deosebit de ceilalți—aceasta se va lămurî deplin de către cei cari, uitându-se îndărăt, la lucrurile timpului nostru, vor puteă îmbrățișă cu o privire mai senină, în orice caz mai pregătită, vederea largă pe care o deschide ochiului o anume depărtare.

BARBU DELAVRANCEA

Barbu Ștefănescu (Delavrancea) s'a născut în 1858. A învățat la liceul Sf. Sava, apoi a făcut studii literare și istorice la Paris. A învățat și dreptul. Și-a început cariera de publicist prin ziaristică. De tânăr s'a făcut cunoscut prin nuvelele sale, scrise într'o limbă ce se siliă a o reproduce cât mai de aproape graiul poporului și în special graiul din mahalalele Bucureștilor având și subiecte luate din același mediu. Foarte criticat la început, el s'a impus înecet înecet și a devenit un novelist de frunte.

Răpit de ocupațiunile politice, căci a fost deputat și primar al Capitalei, și de advocatură, el a părăsit pentru câțva timp literatura. În anii din urmă s'a întors însă la ea și s'a manifestat printr'un gen nou de activitate, prin piese de teatru și în special prin drame istorice.

În 1910 a fost ministru de lucrări publice.

* * *

Principalele sale lucrări sunt: *Sultă-nică*, colecție de nuvele (1885); *Trubadurul*, idem (1887); *Paraziții*, idem (1893); *Între vis și viață* (1893); *Hagi Tudose* (1903); apoi *Apus de soare* (1909); *Văforul* (1910) și *Luceafărul* (1910) drame.

Iată cum a fost apreciată activitatea sa de către unul din membrii Academiei, când în 1908 a fost ales membru corespondent.

«Un șir de nuvele interesante l-au făcut cunoscut publicului nostru și au atras asupra sa luarea aminte a iubitorilor și cunoscătorilor de literatură. Nuve-

Barbu Delavrancea

lele sale se deosebesc nu numai prin bogata imaginație a autorului, dar și prin frumoasa limbă română și puritatea stilului în care au fost scrise. Dela început chiar autorul acestor serieri s'a așezat în rândul întâiu al prozatorilor noștri, loc pe care nu l-a mai părăsit.

«Dar pe lângă talentul său de scriitor, ceea ce distinge pe d. Delavrancea este elocuența sa. Cine i-a ascultat discursurile relative la literatura populară și în special la frumoasa poezie a poporului român, a fost fermecat de analiza fină, de pătrunderea spiritului și sufletului popular, de frumusețea formei, de bogăția comparațiilor și figurilor în care își exprimă admirația sa pentru producerea poporului nostru».

D. Maiorescu merge mai departe și-l numește: «cel mai strălucit orator al României contemporane».

Nu putem ști dacă discursurile lui Delavrancea vor avea puterea să treacă peste marginile vremii sale și să impresioneze și pe cei ce nu vor fi avut prilejul să-l asculte. Este sigur însă că nuvelele și piesele sale de teatru vor însemna o epocă nouă în literatura română.

Nuvelele sale vădese o imaginație puternică, un stil de și nu totdeauna precis, dar destul de clar și o limbă uimitor de bogată în cuvinte și construcții inadins luate din vorbirea populară spre a se potrivi cu mediul în care trăiesc persoanele din cele mai multe povestiri.

Mai mare artist în stil s'a arătat el în teatru. Aci — dacă într'unele piese acțiunea propriu zisă și conflictul dramatic prezintă oarecare lipsuri și neîndemânări — limba românească dobândește un farmec deosebit, arhaismele sunt ascultate cu multă plăcere și unele caractere și momente au așa de mare putere a deșteptă simțimintele patriotice în cât vor fi totdeauna din acest punct de vedere, niște podoabe ale literaturii române.

H A G I T U D O S E

S'a publicat întâiaoară în «Revista Nouă» (1888). E povestea vieții unui sgârcit, una din cele mai isbutite lucrări ale autorului în care atinge uneori culmi tragice. Aci se reproduce o parte din cap. III și partea dela sfârșit.

Fum pe coșul Hagiului nu s'a pomenit. Poate viscolul să ridice nămeții până la strașini; pot apele să înghețe tun, Treaba lor. Hagiul nu vrea să știe dacă crapă pietrile de gerul Bobotezei, nici dacă în Iulie turbează câinii de căldură. Iarna tremură, vara gâfâie.

În toată viața lui, de câte ori nepoată-sa care trăiește aciolată pe lângă dânsul, îi pomeniește ca, la Crăciun, să taie și ei un porc, ca tot creștinul, bătrânul răspunde:

—Imi face rău, nepoată, s'auz cum guiță. Imi face rău, c'asă sunt eu, milos.

—Cumpără-l, nene, tăiat gata.

Dacă așa îl aduceă de cuvânt Leana, înghițind în sec cu gândul la șoricu, bătrânul răspunde liniștit:

—Un porc... carne multă! se strică, căci numai două guri suntem.

Veniă Paștele.

—Să înroșim și noi ouă, îi zicea Leana.

—Ce prostie! Ouă roșii? Nu e mai bine să le mâncăm proaspete? Ouă roșii, ouă ținute.

—Să roșim puținele.

—Dacă roșim puține, ardem focul de geaba, cumpărăm d'asurda băcanul. Cheltueală zadarnică... Vremuri grele...

—Dar. . . . o ciosvârtă de mel. . . .

—Miel? Ce fel de miel? Cum miel? Paștele prea e în vară; mielul miroase a oăie.

—Ce pustia de vară, nene Tudose, nu vezi că plouă și fulguese?

—Ei, fulguese, fulguese... tu nu vezi că nu ține? Unde ține? Cum cade, se topește. Eu mor de căldură. Uf! Uf!

—Și eu mor de frig.

—Mori de frig... crăpi! Așa te-am pomenit: lacomă și nemulțumitoare!

Leana tace și înghite în sec: e săracă și n'are pe nimeni. Tace, căci bătrânul, când se mânie, strigă, trânteste ușile, ocolește cele două odăi, apoi se aruncă în patul de scânduri și se vaetă până la miezul nopții făcându-se că-și uită să-i dea și de pâine.

Până la optzeci de ani nu i s'a întâmplat nimic Hagiului; nu l-a durut un dinte măcar; i-au căzut toți de bătrânețe, pierzându-i pe unii în coajă, pe alții în miez de pâine.

Tocmai anul acesta căzû o iarnă grea. Trôsniau pomii în grădină; pe geamurile Hagiului înflorise ghița cu frunze mari și groase. De geabă se încercă nepoată-sa să facă ochiuri în-geam. Rotunjă biata față gura, suflă din toată inima: se croiă câte un rotocol, dar se prindea la loc.

—Suflă mai cu inimă, Leano, îi strigă Hagiul, cocoloșit într'un colț al patului.

— Suflu, nene Hagiule, suflu; dar mă taie frigul, și mi-a înghețat răsuflarea, îi răspunde nepoată-sa, care tremură c'o cergă în spinare; ar trebui să-mi dai de lemne, că înlemnim până mâine.

— Cum? lemne acum? pe frigul ăsta? zise Hagiul necăjit. P'asă frig, o cioaclă de lemne costă un galben, un galben!

Leana plecă bombănind în odaia d'alături; Hagiul rămase singur. Trist, întuneric și frig. Vântul izbește în coșul casei, se repede rece ca ghiata pe gura sobei și nu găsește în vatra moartă nici scânteie de aprins, nici pic de cenușe de risipit. Hagiul tremură și morfoleşte un codru de pâine în gingii. Niște fiori reci îi trec prin șira spinării; picioarele nu și le mai simte din tălpi până la genunchi. I-au amortit de frig și de nemișcare. Când își atinge mâinile de nas, i se pare că a dat d'un ciubuc de ghiată.

Zăpada se așterne și se ridică până la geamuri. În toată mahalana nu se aude nici om, nici câine.

Hagiul a adormit mâhnit că, dacă iarna va ține tot așa, n'o mai duce fără lemne și ce scumpe trebuie să fie lemnele! așa e: o să iasă din iarnă sărac lipit. A adormit; se mișcă; se învârtește. Toată noaptea visează că se prigorește la un foc mare.

A doua zi nepoată-sa l-a găsit pe jumătate înghețat. Fără să poată zice altceva decât: «Leano, foc, că mor», i-a întins un bănuț de aur și, când l-a întins, a închis ochii, parcă i-ar fi fost rușine ca să-l vadă acel ochiu de aur cu cătă ușurință l-aruncă în mâinile nemiloase ale lumii. Umplă odaia c'un oftat dureros și adânc...

Focul pâlpe în vatră; mormanul de jeratec dogorește și aruncă un poleiu cald și rumen, asupra peretelui din față. Tavanul trosnește desmorțit și zidurile asudează. Leana, cu picioarele goale până la genunchi, se pârpilește la gura sobei. Bătrânul a ieșit din pătură și-i e cald, și-l ia cu fiori; picioarele tremură sub el; e lihnit; îi cere inima o ciorbă ca niciodată în viața lui.

— Ce pui atâtea lemne? zise bătrânul. Prea multe lemne, Leano, n'auzi? Și tot mi-e frig. Prea multe lemne! Mi-e

foame; mi-e greu. O să dai foc casei! Ah! pâinea nu mă satură. Picioarele nu mă mai țin!

— Ai fi bolnav, răspuse Leana. Să chem pe cineva. Lângă spîterie e un doftor...

— Să nu calce nimeni în casa mea! strigă Hagiul. Câte scrie doftorul pe hârtie, nu plătești cu viața toată. Sunt sănătos, mă simt voinic! Sunt mai bine ca întotdeauna.

Dar, voinde să umble prin odaie, căzù în latul patului zicând: «oh! da! niciodată n'am fost mai bine!»

După trei zile de friguri, Hagiul s'a sculat din pat, uscat și galben, cu ochii duși în fundul capului, cu părul lung și ciufulit. Leana îl întreabă încetișor, dacă n'ar vrea ceva.

— Aș vrea, răspuse Hagiul, aș vrea o ciorbă de găină grasă, cu nițică lămâe... dar lămâea e scumpă, Leano: câteva boabe de sare de lămâe, mai bine. Și vezi găina să nu fie prea mare. Mică și grea.

Pe seară, Leana a întins în mijlocul patului un ștergar. În mijlocul ștergarului a pus o strachină cu ciorbă caldă. Aburii se ridică din strachină, împletindu-se. O aripă galbenă iese afară din strachină, cu steluțe de grăsime. Pe buzele strachinei stă o lingură de cositor. Alătura, un clondir cu două degete de vin în fund, astupat cu un dop de hârtie. Hagiul privi mîncarea cu lăcomie, se șterse pe frunte și zise cu o nespusă părere de rău:

— Ce poftă de copil!

Par'că se vedeă topind, el cu mâna lui, bulgări de aur, turnându-i în strachină și sorbindu-i cu lingura.

Se apropie de pat. Incepe a mîncă. Se oprește, plescăe, își sugă gropile din obraji, se încruntă, și-acoperă ochii cu sprâncenele și se răstește la Leana, aruncând lingura:

— Adu-mi una de lemn; asta e coclită!

Leana, râvnind la ciorbă și înghițind în sec, iese afară și-i aduce una de lemn.

Hagiul începù iarăși a sorbi sgomotos; iarăș se oprì. Se scutură și scui pă de mai multe ori.

— Ia ciorba d'aci! M'am săturat. Simt pe gât o cocleală arcră, sărată, un miros nesuferit; ia ciorba, fugi cu ea, căci îmi sorb viața, lingură cu lingură!

Leana luă strachina și ieși în tindă.

Hagiul își trânti capul pe perna de paie. Trupul lui era o flacăra. Ce friguri ! Sub el par'că se deschisese o mare fără fund, și se afundă, și se ducea adânc, adânc, tot mai adânc, fără a se mai oprî. Și pe gâtul lui simțîa gustul auruului ! Acest nefericit părinte gustase din carnea copiilor săi ! Ciorba aceea îi miroșiă a aur !

Când, mai târziu, Leana a intrat în odaie, el s'a ridicat pe coaste și i-a strigat :

— Să stingi focul și să dai cărbunii și cenușa înapoi ! Să arunci ciorba și să dai fulgii și bucățelele înapoi ! Vreau banii pe jumătate, dacă nu toți !

Și începù să plângă cu hohote.

— Ucigaș ! nebun ! nelegiuit ! nici odată n'ai să te mai sature !

Leana se uită la el înmărmurită. Dar tocmai atunci se auzi miolrăind la ușă cotoiul ei, tovarășul ei de foame și de tremurat, singura ființă care o mângâie și pe care o mângâie.

Leana crăpă ușa ; Hagiul își ridică capul speriat și văzând cotoiul care se strecură pe ușă, se răstî :

— Să-i tai coada ! Să-i tai coada ! Are o coadă d'un stângen... până să între, se răcește odaia ! Să cheltuese și pentru el ! Unde e toporul ? Am să i-o taiu eu !

Și se ridică în picioare ; dar picioarele-i tremurără, i se îndoiră, trosniră din încheieturi. Hagiul se curmă de mijloc ; deschise ochii mari și roșii ; căscă gura, ca și cum ar fi voit să soarbă toată casa, și căzù pe spate.

Leana speriată, fugi afară închinându-se.... S'a înoptat... Ea pândește pe la ușă ; tremură și inima i se bate. Ar vrea să între și spaima că e mort ori nebun, o îngheață. Afară vântul flueră în streășina casei ; zăpada le-a troenit ușa p'afară. In tindă e frig și întuneric.

Cam pe la miezul nopții i se părù că, în odaia Hagiului, se târăște cinevă d'abușile. Ascultă și auzi deslușit un sunet de bani.

— El este, n'a murit, sopti Leana ; banii îi prelungese viața. Săracul, nenea Hagi !

Liniștită puțin, dibuî pe întuneric elanța dela odaia ei, deschise ușa binișor și se duse să se culce, tânguind încet pe nen'su Hagi :

— Săracu', ce bogat este !

A doua zi de dimineață, Leana intrând în odaia Hagiului, l-a găsit numai în cămașă, în cămașa sa petec de petec, trântit cu fața în jos, pe aur, îngropat în galbeni, cu fruntea p'un purcoiu de lire mari, cu ochii închiși.

Cum l-a văzut, a început să plângă.

Dar, ca prin minune, trupul Hagiului se cutremură ; banii sunară d'alungul, dela picioare până la frunte. Sălta puțin capul ; deschise ochii știnși și-i îndreptă, ca niște sticle reci, asupra Leanei ; bolborosî câteva cuvinte nedeslușite ; mușcă în vânt cu gingiile albe și izbuti să slomnească c'un glas mort :

— Nu te uită... închide ochii... ochii fură... închide ochii!

Căscă gura mare.... limba i se mototoli în gât.... capul îi căzu într'o parte.... picioarele i se lungiră.... mâinile i se înfipseră în bani.... și adormi de veșnicie, cu ochii deschiși și țintă asupra Leanei.

Când l-au scădat, pe genunchi, pe piept și pe frunte i se vedeau rotocoale de bani. Și i-au rupt pleoapele de sus și ochii lui spăimântați nu i s'au închis.

*

Leana l-a îngropat cu alaiu mare : zece popi, arhieru, oranist ¹⁾, colivă, steagul bisericii Troița, flori, lumânări, zăbrance ; așa că lumea, privindul, zicea :

— Ce frumusețe ! Bine de el !

În capul alaiului mergea Leana ; după ea câțivă bătrâni, ctitorul în mijloc.

Unul din bătrâni întrebă pe ctitor :

— Ce bani a lăsat ?

— Un milion, răspunse ctitorul.

— Cât face un milion ?

— Un milion ? De zece ori câte o sută de mii.

— Săracu' Hagi !

— Dacă ar vedeà el cât se cheltuește cu înmormântarea lui ?

¹⁾ Oranist sau uranist : pat mortuar frumos împodobit.

— Ar muri, răspunse unul din bătrâni.

Și oranistul, clătînându-și ceprazurile de fir, intră în curtea bisericii. Mai multe glasuri s'auziră în depărtare: «Veșnica lui pomenire. veșnica lui pomenire!».

APUS DE SOARE

E o piesă în 4 acte. În toamna anului 1503 Ștefan se află cu soția sa Maria în castelul dela Succava. E îmbătrânit și-l supără rana dela picior. Cu toate acestea pleacă la răsboiu cu Polonii ca să pună stăpânire pe Poenția. În vara următoare se întoarce dela luptă. Bucuria ar fi mare, căci a luptat cu izbândă, dacă Domnul n'ar fi simțit prea des durerile ranci. Lucrurile par a-și lua drumul obișnuit, când iată că descoperi o conjurație: câțiva boieri vor să pregătească pentru scaun pe un nepot al lui Ștefan și să înlăture pe Bogdan, pe care-l iubiă Domnul. Atunci Ștefan hotărăște să aducă curtea pe ziua de 1 Iulie. În vremea aceea doctorii cari îl îngrijau iau înțelegere să-l arză rana, îndată după ceremonia ce pregătiă. Se adună boierii, sunt de față și conspiratorii, cari nu știu că sunt descoperiți. Atunci Ștefan, în fața curții și oștenilor, rostește următoarele:

Ștefan (se ridică din jeț). — Ostași, boieri, curteni, v'am adunat aci să stați mărturie după ce n'oiu mai fi. Sunt patruzeci și șapte de ani... mulți și puțini... de când Moldova îmi ieși înainte cu Mitropolit, episcopi, egumeni, boieri, răzași și țărani, în câmpul dela Direptate, și cum vru Moldova așa vrusei și eu. Că vru ea un Domn drept, și n'am despuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții... Că vru ea un Domn treaz, și am veghiat, ca să-și odihnească sufletul ei ostenit... Că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții, și numele ei trecu granița, dela Caffa până la Roma, ca o minune a Domnului nostru Iisus Hristos...

Hatmanul Arbore. — Numele tău, măria ta!

Toți. — Așa e.

Ștefan. — Nu... nu!... Eu am fost biruit la Răsboeni și la Chilia; Moldova a biruit pretutindenea! Am fost norocul, a fost tăria!... Sunt bătrân..., (Se întoarce și privește grupul unde sta Paharnicul Ulea, Stolnicul Drăgan și Jitnicerul Stavăr, conspiratorii).

Mulfimea. — Nu! Nu!

Ștefan. — O! pădure tânără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Răsboeni... Unde sunt părinții

voștri ? la Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrânul Manuil și Goian, și Știbor și Cănde, și Dobru și Iuga, și Gangur și Goteă, și Mihaiu Spătarul, și Ilea Huru Comisul, și Dajbog părcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului Boldur ?... Pământ... Și pe oasele lor s'a așezat și stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriași ! (Se oprește ostenit). Suflarea.... bătrânețea.... (Săgetează cu privirea grupul lui Ulea). C'am cercat să unesc apusul într'un gând, că zic că sunt creștini, și trimesiile mei au bătut din poartă în poartă, rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase răsboiele de zavistie și să se ridice împotriva primejdiei obștești a creștinătății.... Le trebuia un om ?... Eră.... A fost.... Acum e bolnav.... Văzând că rămân cu făgăduelile, am căutat să unesc răsăritul. (Fulgeră, plouă repede). Ș'am trimis la Unguri, la Leși, la Litvani, la Ruși, la Tătari.... Au făcut cărări bătând drumurile pustii oamenii mei, și degeaba. Învoeli, cu peceți în calapoade, iscălituri fudule.... Și praful s'a ales de învoeli. Vladislav, un molău, un întristat ; Alexandru, un fudul, un Iagelon, o slugă a popii dela Roma ; Ivan, un măuc căzut în copilărie.... (Un tunet urmat imediat de un trăznet). Când voi fi în fața lui, voi îndrăznî să-i zic : « Doamne, tu sin-
«gur știi ce-a fost pe inima mea, că'n tine am crezut, că
«nici-o deșărtăciune nu s'a lipit de sufletul meu, că am stat
«zid neclintit în fața păgânilor.... Dar toți m'au părăsit....
«Doamne, osândește-mă după păcatele mele, ci nu mă osândi
«de pacea cu turcii spre mântuirea sârmanului meu popor ! »
(Fulgere și tunete). Bogdane, Turcii sunt mai credincioși ca creștinii, cuvântului dat.... Țineți minte cuvintele lui Ștefan care v'a fost baci până la adânci bătrânețe.... că Moldova n'a fost a strămoșilor mei, n'a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri s'a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor.... Ah !... nimic.... Bătrân, bolnav și neputincios.... Mantia asta e prea grea... S'o poarte altcineva mai tânăr.... (Mișcare în mulțime. Mirare). Bogdane !... (I-o pune pe umeri). Și voi, mărturie a ceea ce ați văzut, spuneți țării (Tunetele se întetese) că voința mea e să se ungă Bogdan de când sunt în viață.... Că voința mea și a ei a fost pururea una.... (Capetele boierilor se pleacă în semn de ascultare. Ștefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei). Bogdane... vino.... sue-te.... așează-te.... pune coroana.... Bine.... (Ingenuchiă).

Doamne, bine cuvintează.... (Dă să-i sărute mâna). Ah!... (Se rostogolește depe treptele tronului în brațele Marici și a doctorului Cesena).

În actul din urmă doctorii fac operația pregătită. Ștefan nu primește să fie legat de pat, cum se făcua cu bolnavii de obicei. El nu se va mișca și în timpul când doctorii îi sfredelesc piciorul cu fierul ars, el zice: «Tatăl nostru». Partea aceasta este foarte mișcătoare, ea arată tăria fizică și morală cari au caracterizat în toată viața pe acest om minunat.

Acum bolnavul are nevoie de liniște și odihnă.

Dar se știe obiceiul vremii. Trebuia ca poporul adunat în piață să aclame pe noul Domn. Această aclamație are să se facă atunci la 2 Iulie 1504. Din odaia bolnavului se puteau auzi zgomotele din piață. Ele încep... Pe cine aclamă? Cei mai mulți zic «Bogdan!» Dar și unii strigă «Ștefăniță!» Bătrânul Ștefan se deșteaptă din amorteala în care zăcea și... ca leul rănit de moarte care-și sbârlește coama și se repede să sfășie pe vânător, zice și el:

Ștefan. — Î... î... î... Par'că ș'un alt nume.... Nu strigă toți la fel.... Cine să trăească? (Se scoală pe jumătate). Cine să trăească?... Ștefan?... Eu?... Fiul cui?... Nepotul cui?... Moghilă, vezi ce strigă.... (Moghilă se duce la fereastră și se întoarce schimbat la față). Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu.... Ce?...

Deși doctorii spusese că orice mișcare e moartea, el se scoală din pat, ia sabia și se repede în mijlocul mulțimii.

Ștefan. — Oană! sabia!... sabia... c'am să judec!... (Oana îi dă sabia). Ștefan, nu Ștefăniță.... viu, viu, numai decât! O! ho! ho! să se împlinească legea!... (Ștefan pleacă repede și, schiopătând mai greu, iese prin stânga. Peste câțva timp se întoarce).

Ștefan se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorânduială, turburat ca un halucinat. De pe sabia, fără teacă, curge sânge. Toți fac câțiva pași spre el și se opresc încrămășiți de durere și de spaimă.

Ștefan. — O! Cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposatului Domn al Moldovei?... Cine a zis că sunt bătrân și bolnav?... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea.... Murise înainte de a-l izbi.... Picăturile astea sunt calde.... în fiecare ostaș este o fiară!... Iată-l.... Pândește călare.... Calul îi tremură și joacă.... Bagă pintenii pân'la rădăcină. Chiue de înfioară valea Racovățului.... Unde e mai greu, acolo cade.... Un leu în mijlocul dihorilor.... Sboară capetele până nu mai simte mâna din umăr.... Când mă văzû, își coprinse fața cu amândouă mânele, și eu cu amândouă o învârtii și trecû prin el ca prin-

tr'un aluat ce se dospește.... Dumnezeu să-l ierte.... Dumnezeu?... Dar cine e de vină? Io Ștefan Voevod am suit pe Bogdan pe tron.... Io Ștefan Voevod i-am așezat cu mâna mea coroana strămoșilor mei.... El fu de față și văzù ce vreau eu, și tot sfatul, și toată ostășimea.... Sufletu-mi nu vrea, și ca un scos din fire se aruncă în sabia mea.... Cine e de vină?... Se cutremură Moldova și-o prăpastie se deschise.... Și cu acest sfânt oțel oprii cutremurul și umplui prăpastia!.... (S'aude: să trăiască Domnul Bogdan!) Î.... î.... î.... Da....! S'a împlinit legea! (Scoboară treptele și aruncă sabia). Ți-ai împlinit menirea ca și mine! Maria.... Oana.... Răsuflarea.... (Cade pe brațele lor și-l due pe scaunul cu stemă). Deschideți geamurile.... Apă.... (Oana îi dă apă în paharul de alabastru).

Astfel se sfârșește Ștefan în ziua de 2 Iulie 1504.

G. COȘBUC

Născut în anul 1866 într'un sat din Transilvania, Coșbuc și-a trecut copilăria în mijlocul sătenilor din a căror viață s'a împărtășit și ale căror obiceiuri le-a cunoscut de aproape. A făcut studii secundare (în Năsăud) și superioare (în Cluș), dar o bună parte din cultură și-a făcut-o mai târziu singur. După ce a lucrat câți-va ani la ziarele de peste munți, în deosebi la «Tribuna» din Sibiu, a trecut în România în anul 1883. Acl, în București, a fost câțva timp profesor și apoi ziarist, colaborând la mai multe din cele mai însemnate publicațiuni de acest fel și întemeind apoi însuși câte-va reviste, dintre cari vom cită «Vatra» (1894). Azi e funcționar superior la Casa școalelor.

* * *

Primul volum de poezii cari i-au și stabilit reputația, este: *Balade și idile*, (1893). A urmat apoi *Fire de țurt* (1896)

G. Coșbuc

Ziarul unui pierde vară (1902), *Cânteece de ritejie* (1904). Pe lângă poeziile sale, a publicat traduceri din limbile clasice, precum *Encida* lui Virgil și apoi din italianește *Divina Comedie* a lui Dante. În timpul din urmă se ocupă de folklore și în special de credințe și superstițiuni, asupra cărora a dat la lumină cercetări originale și pline de interes.

În «idilele» sale Coșbuc ne înfățișază scene din viața țărănească în cari produce mare efect redând toată naivitatea sufletelor tinere și primitive. În cele în cari zugrăvește frumusețele naturii ajunge la o mare perfecțiune, întrece pe Alecsandri.

Cele mai de valoare poezii ale lui se socotese de cei mai mulți critici că sunt «baladele», poeziile în cari povestește fapte din istoria neamului: «o adevărată reînviere a istoriei țării».

Criticul Ghera, numindu-l «poetul țărănimii», îl pune alături cu Alecsandri și Eminescu: «cei mai mari poeți ai noștri».

NUNTA ÎN CODRU

Facă parte din colecția publicată sub titlul «Balade și Idile».

Ce mai chiu și chef prin ramuri

Se 'ncinsese-atunci!

Numai frați și veri și neamuri

De-ar fi fost, umpleau o țară!

Dar așa, că s'adunară

Și străini din lunci!

De mă întrebi, eu nu știu bine;

Alții poate știu.

Ce să 'ntrebi calici ca mine?

Știu că lumea dintr'o dată

S'a trezit că-i adunată

Și c'o duce 'n chiu;

Că 'ntr'o zi, purtând în mână

Un colac ș-un băț,

Prepeșița cea bătrână

S'a pornit și 'n deal și 'n vale

Și chiamă 'ntâlnind pe cale

Lumea la ospăț.

«Ce-i tu, soro?» — «Ce să fie?

«Nuntă mare 'n crâng!

«N'ai văzut tu veselie

«Decând ești și porți un nume,

«Și-am plecat, trimisă 'n lume

«Oaspeții să-i strâng».

— «Dar, pe mire cum îl chiamă,

«Cine-i el și-al cui?»

— «N'auziși de *sturz*, bag-samă!

«Până și 'mpăratu-l știe».

— «Și-i bogat?» — «Ce-i pe câmpie,

«Tot ce vezi, a lui!

«Iar mireasa! Din cosiță

«Numai flori îi cad.

«*Mierla* e. Și e peștiță,

«Și gătită ca o cruce:

«Cisme galbene și-aduce

«Tot din *Țarigrad*».

— «Ei, atunci să știi, vecino,
 «C'am să viu și eu».
 — «Păi, de bună-seamă, vino!»
 Tot așa, cu voie bună
 Prepeșița 'n sârg adună
 Pe nuntași mereu.

Și s'a strâns din zare-naltă
 Neamu 'ntraripat,
 Și din crâng și dela baltă
 Și din șesuri de prin grâne;
 Ba și vrăbii mai bătrâne,
 Musafiri din sat.

Până 'n noapte tot veniră
 Și prin crengi au mas.
 Iar în zori se răscoliră
 Și'n gorun aveau altarul...
 Ia 'nchinăți-mi cu paharul,
 Să-mi mai vie glas.

Mă 'ntrebați de nun? Ei, nunul,
 Soare 'ntr'adevăr:
 Dumnealui, mă rog, păunul.
 Nună mare-a fost găița,
 Stete-acasă păunița
 Că-i murise-un văr.

— «Pop'aveau?» — Tu maică sfântă!
 Stai să mai vorbești?
 Știi pe ciocârlan cum cântă?
 Dumnezeu să-i ție firea!
 A 'nvățat trei veri psaltirea
 La Vlădici sârbești.

Drusce-aveau o coșofană
 Și-un cârsteiu bălțat.
 Pitpalacul, nene, 'n strană!
 Iar cădelnița de aur
 O ținea jupânul graur
 Dascălu 'nvățat.

Dar să vezi! la socrul-mare
 Sgomote din zori:
 Pișigoiu 'ntr'una sare,
 Steag pe casă șoimul sue,
 Gheunoaia bate cuie
 Ca s'anine flori.

Iar prin cuhnii sfat și vorbă,
 Asta s'o vedeți!
 Prepeșița face ciorbă,
 Presurile fac friptură,
 Vin sticleții și le-o fură,
 Dracii de sticleți!

Șoimii rezezi scot în ghiare
 Carnea din căldări,
 Corbul cel cu ciocul tare
 Dumnicată 'n blide-o lasă,
 Cintișoi duc la masă
 Rânduri de mâncări.

Și cu șorț, de jupâneasă,
 Rândunele vin
 Și deretică prin casă;
 Iar pe mese-aștern prosoape
 Și dau lavitele-aproape,
 Cane-aduc cu vin.

Dar te miri tu, prin pahare
Cine le turnă?
Cucul sur, că-i meșter mare
La urat și 'nchinăciune,
E proroc și-ți știe spune
Tot ce-o fi și-o da.

Numai cioara cu cimpoiul,
Tot izbind cu el,
Se băteà cu *pișigoiul*,
Iar *sitarul* dup'o ușă
Se certà c'o *găinușă*
Pentr'un gândăcel.

Cântă 'n cobz' acum *buhaiul*
Cel cu gâtul strâmb.
Mierla șueră cu naiul,
Cu cimpoiul cântă *cioara*,
Pitulicea cu vioara,
Bușnița c'un drâmb.

Vin de-ar fi, că cearta vine...
Altfel cum s'o zici?
Să te superi tu, creștine,
Pentru dinții scoși din gură?
Pentr'un ghiont și-o 'mbrâncitură
Cheful să ți-l strici?

Codobaturi iuți ca focul,
Tot bătând din cozi,
Măturară 'n clipă locul
Și făcur' o bătătură,
Și ce horă mai făcură
Ca la Voevozi!

Și țipau de-avalma 'n ramuri
Miile de guri!
N'alegeai străini și neamuri,
Și pe plac cântă tot insul;
Clocotiă de chiu cuprinsul
Veselei păduri.

Jucau sârba *porumbeii*,
Că e jocul lor,
Și-au luat la joc *cârsteii*
Pe-o *răfușcă*—vai de mine!—
Graurul jucă pe vine,
Barza 'ntr'un picior.

«Tu erai?» Mă 'ntrebi ca prostul!
Vorba din bătrâni:
Eu la chef ca 'n Marte postul.
Vinu-l beam din coji de-alună,
Și asvârliam de voe-bună,
Cu căciula 'n căni.

Ba, și'n ciur le-adusei apa,
Ca să fiu în rost!
Lemne le-am tăiat cu sapa
Și sărind pe-o buturugă
Am venit la voi în fugă
Să vă spun ce-a fost!

PAȘA HASSAN

Face parte din colecția «*Fire de tori*»

Pe Vodă-l zărește călare trecând
 Prin șiruri, cu fulgeru-'n mână.
 În lături s'asvârle oștirea păgână,
 Căci Vodă o 'mparte, cărare făcând
 Și 'n urmă-i se 'ndeasă, cu vuet curgând
 Oștirea română.

Cu tropote roibii de spaimă pe mal
 Rup frânele 'n sbucium și saltă;
 Turcimea 'nvărăjbită se rupe de-olaltă
 Și cade 'n mocirlă, un val după val,
 Iar fulgerul Sinan izbit de pe cal
 Se 'nchină prin baltă.

Hassan de sub poala pădurii acum
 Lui Mihnea-i trimite-o poruncă:
 În spatele-oștirii muntene s'aruncă
 Urlând Ianicerii, prin flinte și fum, —
 Dar pașa rămâne alături pe drum
 Departe pe luncă.

Mihaiu îl zărește și-alege vr'o doi,
 Se 'ntoarce și pleacă spre gloată,
 Ca volbura toamnei se 'nvârte el roată
 Și intră 'n urdie ca lupu-'ntre oi,
 Și-o frânge de grabă și-o bate 'napoi
 Și-o vântură toată.

Hassan de mirare e negru-pământ;
 Nu știe de-i vis, ori aieve-i.
 El vede cum sboară flăcăii Sucevei,
 El vede că Bogdan e suflet de vânt
 Și 'n față-i puterile Turcilor sunt
 Tăriile plevei.

Dar! cată-l! E Vodă, ghiaurul Mihaiu;
 Aleargă năvală nebună,
 Imprăştie singur pe câţi îi adună,
 Cutrieră câmpul, tăind de pe cai. —
 El vine spre paşă: e groază şi vai,
 Că vine furtună.

«Stai, paşă, o vorbă de-aproape să-ţi spun,
 Că nu te-am găsit nicăiera,»
 Dar paşa-şi pierduse şi capul şi firea!
 Cu frâul pe coamă el fuge nebun,
 Că 'n ghiară de fiară şi 'n gură de tun
 Mai dulce-i pierirea.

Sălbaticul Vodă e 'n zale şi 'n fier
 Şi zalele-i zurue crunte,
 Gigantică poart' o cupolă pe frunte,
 Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
 Iar barda din stânga-i ajunge la cer,
 Şi Vodă-i un munte.

«Stăi, paşă! Să piară azi unul din noi!»
 Dar paşa mai tare zoreşte;
 Cu scările 'n coapse fugaru-şi loveşte
 Şi gâtul i-l bate cu pumnii-amândoi;
 Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoiu,
 El sboară şoimeşte.

Turbanul îi cade şi-l lasă căzut;
 Işi rupe cu mâna vestmântul,
 Că 'n largile-i haine se 'mpiedică vântul
 Şi lui i se pare că 'n loc e ţinut;
 Aleargă de groaza pieririi bătut,
 Mănâncă pământul.

Şi-i dărdăe dinţii şi-i galben-pierit!
 Dar Alah din ceruri e mare!
 Şi Alah scurtează grozava-i cărare,

Căci paşa-i de taberi aproape sosit!
 Spahiii din corturi se 'ndeasă grăbit
 Să-i dee scăpare.

Şi 'n ceasul acela Hassan a jurat
 Să zacă de spaimă o lună,
 Văzut-au şi Beii că fuga e bună
 Şi bietului paşă dreptate i-au dat,
 Căci Vodă ghiaurul în toţi a băgat
 O groază ne bună.

IN MIEZUL VERII

Poezia aceasta face parte din colecţia «Ziarul unui pierde vară»

Sub paltin aici e răcoare,
 S'aud rândunele pe sus
 Cântând şi jucându-se 'n soare.
 Tăcută e valea 'nflorită
 Şi-un nor ca o pânză'aurită
 Se duce spre-Apus.

Pădurea, pe culme, mai tace,
 Mai cântă cu freamăt încet;
 Iar une-ori yârfu-şi desface,
 Dând vântului loc să colinde.
 Un grangure puii-şi deprinde
 Să cânte 'n făget.

Eu văd cum se urcă pe-o creastă,
 Călare pe-o gloabă de cal,
 Merinde ducând o nevăstă.
 El merge prin iarbă cu botul,
 În urmă s'opreşte cu totul
 Să pască pe mal.

Nevasta pe coamă s'apleacă,
 Trăgând cu mânie de frâu,
 Cu troscotu 'n gură el pleacă,
 Și 'nghite de-abia 'mbucătura
 Și iarăș s'oprește cu gura
 Să rupă din grâu.

Se 'ntâmplă cu zgomot acestea
 Și tot cu mai mare necaz
 Și tot mai de răs e povestea;
 Iar iepuri, din verdea săcară,
 Scot veseli urechile-afară —
 Șireții, fac haz.

In urmă, colina-i ascunde.
 Eu șuer o doină. Când tac,
 Din crânguri o mierlă-mi răspunde,
 Din vale vin doine de jale
 Și roșu, ca focul, prin vale
 Văd câmpul cu mac.

Slăbite, de-atâta căldură
 Și leneșe apele curg;
 Iar pacea naturii te fură.
 Și deal și câmpie-aromește
 Visând cât de vesel doinește
 Răcoarea 'n amurg.

Sub paltin aici e răcoare.
 S'aud rândunele pe sus
 Cântând și jucându-se 'n soare.
 Tăcută e valea 'nflorită
 Și-un nor ca o pânză'aurită
 Se duce spre-Apus.

C Ă N T E C

Face parte din colecția publicată sub titlul «Cânteece de vitejie»

Ți-ai mânat prin veacuri turmele pe plaiu,
Din stejarul Romei tu mlădiță ruptă,
Și-ți cântai amorul din caval și naiu.
Dar cumplit tu fost-ai când te-a dus în luptă.
Ștefan și Mihaiu.

Când ți-or pune piedici dușmanii să cazii,
Spada ta să fie și de-acù, Române,
Fulger care-aprinde, vânt ce rupe brazii,
Și te 'ncrede-apururi că vei fi și mâne
Tare cum ești azi.

Sus ridică fruntea, vrednice popor!
Câți vorbim o limbă și purtăm un nume
Toți s'avem o țintă și un singur dor:
Mândru să se 'nalțe peste toate 'n lume
Steagul tricolor!

SPADA ȘI CREDINȚA

Face parte din colecția «Cânteece de vitejie».

Ce furtuși n'au mai pornit	Iar când brațul ne cădeă
Pofta răilor și ura	Uneori fără putere,
Ca să pieri tu, neam iubit!	Nici atunci nu ne scădeă
Dar de toți ne-a mântuit	Inima, c'avem în ea
Spada noastră și scriptura.	Scris Hristos ca mângâiere.

Sfântul steag ne-a fost altar	Ce de ură s'a pornit
Și supt el săriam grămadă	Căutând a ta pierzare!
Să ne batem la hotar.	Dar ai stat și-ai biruit,
Ghioagă dă orice stejar,	Căci prin spadă-ți a grăit
Orice coasă dă o spadă.	Domnul cel ce'n veci e tare.

CURENTUL POPORAN

Influența literaturii populare începuse a se simți în scrierile autorilor români încă de la finele secolului XVIII, cum este de pildă la *Ienăchiță Văcărescu*, a cărui «Amărită Turturică» este desigur direct inspirată dintr'o doină pe care mai târziu a publicat-o Alecsandri. Asemenea urme se găsesc și în «Țiganiada» lui *Budai Deleanu* și în alți poeți din primele decenii ale secolului XIX, ca *Iancu Văcărescu*, *Conachi*, ș. a.

Toate acestea însă sunt numai semne premergătoare ale unui eveniment ce se apropia: ridicarea literaturii populare din uitarea în care zăcea. Această literatură — pe când literatura cultă era d'abia la primele și timidele ei manifestări — avea o sumă de genuri și de specii de producțiuni. Avea *poezii lirice*, doinele plângătoare, melancolice sau înfuriate și îndemnătoare la luptă; avea *poezii epice*, cântecele bătrânești, cari povestiau viața unor eroi necunoscuți, înfățișau suferințele poporului și credințele străvechi ale lui; avea *poezie dramatică* în vicieim și corurile dela stea; avea *poezie didactică*, fabule, anecdote, proverbe; avea *basme*; avea *cărți* tipărite sau scrise cari circulau prin sate și treceau din generație în generație.

Acest tezaur necunoscut fu dat la lumină, cercetat, stu-

diat și dintr'însul se vărsară puteri nouă în producțiunea literară românească.

Alecu Russo socotiă că numai în literatura poporană se găsește nota specific românească a poeziei, pe când tot ce au scris poeții sunt imitații de pe limbi streine. El culese poezii și îndemnă și pe amicul său *Alecsandri* să facă acelaș lucru. Din prietenia lor ieșiră cele dintâiu publicațiuni de balade poporane, date la lumină de *Vasile Alecsandri* în 1852.

Mirarea publicului cititor fu mare: erau frumuseți nu numai necunoscute, dar pe cari nu le bănuia nimeni. Eră o lume nouă care apărea în fața ochilor lor uimiți.

Și pe când *Alecsandri* înfățișă această parte — poezia epică și lirică a poporului — păturei sociale ridicate, care aveă o cultură europeană, un alt scriitor *Anton Pann* făcea acelaș lucru pentru o altă parte, pentru poezia didactică și se adresă păturilor de jos, mai puțin instruite¹⁾.

Astfel producțiunile poporane se făcură cunoscute și poeții se adresară lor ca unui izvor de inspirație.

¹⁾ În afară de colecțiunile publicate de acești doi scriitori, cum și de *Ispirescu* s'au publicat multe altele, dintre cari însemnăm:

I. C. Fundescu, *Basme*, 1867; *S. Fl. Marian*, *Poezii poporane din Bucorina*, 1869; *Caranfil*, *Cântece pop. de pe valea Prutului*, 1872; *T. Burada*, *O călătorie în Dobrogea*, 1880; *Iarnik și Bârscanu*, *Doine și strigături din Ardeal*, 1885; *Teodorescu G. Dem.*, *Poezii populare române*, 1885; *D. Stăncescu*, *Basme*, 1885; *M. Canianu*, *Poezii populare*, 1888; *I. Sbiera*, *Colinde. cântece de stea și urări la munți*, 1888; *Frâncu și Candrea*, *Românii din munții apuseni*, 1888; *I. Pop Reteganul*, *Trandafiri și violele*, 1891; *I. G. Bibicescu*, *Poezii populare din Transilvania*, 1893; *G. Madan*, *Suspine* (Bibl. p. toți); *I. A. Zanne*, *Proverbele Românilor*, 9 vol. 1895—1903; *A. Gorovei*, *Cimiliturile Românilor*, 1898; *Gr. G. Tocilescu*, *Materialuri folkloristice*, 3 vol. 1900; *P. Papahagi*, *Basme aromâne*, Buc. 1905; *T. Panfile*, *Cimilituri românești*, Buc. 1908; *T. Bud*, *Poezii populare din Maramureș*, Buc. 1908; *I. Vasiliu*, *Cântece, urături și boecte*, Buc. 1909; *N. Păsculescu*, *Literatură populară*, Buc. 1910; *S. Fl. Marian*, *Hore și chiuituri din Bucorina*, Buc. 1911; *A. Viciu*, *Colinde din Ardeal*, Buc. 1914.

Alecsandri împrumută forme, imagini, subiecte și dă poeziei o notă necunoscută până atunci. *Odobescu* face studii critice comparative asupra obiceiurilor și poeziilor populare și se împotrivesc curentului latinist, care voia să curețe limba de elementele nelatine. Vocabularul întrebuițat în operele sale arată o cunoștință adâncă și o mare iubire pentru producerile poetice ale poporului. *Hasdeu* nu apropie vocabularul său de cel poporan, dar cercetările sale istorice și filologice asupra literaturii populare scrise și asupra celei nescrise, încurajarea și îndrumările ce dă culegătorilor, toate acestea contribuiesc la lățirea curentului poporan. Iar piesa sa «Răsvan și Vidra» este o apologie a vieții țărănești și a calităților sufletești ale păturii populare.

Slavici și *Delavrancea* aleg subiectele năvelor lor din viața oamenilor din straturile de jos ale poporului și se silesc să înfățișeze și felul de traiu și felul de graiu al lor, în afară de partea psihologică. Ei nu sunt culegători, dar ei elaborează materialul cules de alții sau de ei înșiși și se silesc să perfecționeze limba românească vorbită de popor. În aceeași direcție — dar cu mai multă artă, lucrează *Eminescu*. Primele sale poezii au, pedeoparte un izvor de inspirație limitat, pedealta o limbă încărcată cu neologisme. Mai târziu începe a studia literatura poporană. Manuscrisele rămase dela el — publicate numai în parte — arată că el nu numai adunase un material bogat de poezii și alte produceri populare, dar le studiasc, se silise a intra în spiritul lor, astfel izbutește a îmbracă într'o vorbire românească curată cele mai înalte și mai complicate cugetări filozofice și sociale.

Coșbuc în fine este un poet ieșit din pătura țărănească. Ne spune el însuș într'un articol că, dacă n'ar fi mers la școli înalte, el ar fi rămas «poetul satului»; prin urmare el n'a fost nevoit să studieze poezia poporului, ci a avut-o oarecum în sângele său din cea mai fragedă vârstă și de

aceea a reușit să îmbine forma cea mai apropiată de graiul sătesc, cu cele mai serioase gândiri ce i-a inspirat cultura sa clasică de mai târziu.

Un alt aspect al influenței curentului poporan îl arată scriitorii cari publică bucăți culese din popor însă trecute prin personalitatea lor artistică. Astfel este *Petre Ispirescu* și *Creangă*, care ajunge la o adevărată perfecțiune în genul său. *Creangă* este mai talentat, povestirile sale sunt mai pline de haz și de spirit satiric; dar *Ispirescu* dă mai bine decât el simplitatea frazei poporane. Acesta poate servi de model celor ce voesc a studià stilul poporului.

Rezultatele curentului poporan sunt foarte însemnate. În primul rând este transformarea pe care a luat-o limba literară, care a ajuns acum să poseadă o bogăție de expresii și de construcții, necunoscută cu 30 de ani înainte, și să topească în sine și neologismele necesarii și vechile cuvinte dispărute și uitate. Apoi prin alegerea subiectelor și prin înfățișarea eroilor, literatura a dobândit un caracter mai particular, mai legat de trecutul și de viața neamului și prin aceasta tinde să unească toate păturile poporului în vederea idealului național.

CARACTERISTICĂ GENERALĂ

În a doua jumătate a secolului XIX, literatura română este frământată de o sumă de curente, iar operele ce se produc sunt numeroase, și multe din ele de o valoare deosebită, astfel că, afară de scriitorii cei mari, avem de înregistrat și alții de o mai mică însemnătate, cari totuș sunt interesați de cunoscut.

O bună parte din această epocă este ocupată de activitatea revistei «*Convorbiri literare*». În 1864 se întemeiază în Iași o societate literară de către mai mulți tineri ce făcuse studii în străinătate și cu deosebire în Germania, și are de scop să țină conferințe publice. Cei dintâiu membri sunt: *Titu Maiorescu*, *Petre Carp*¹⁾ și *Vasile Pogor*²⁾. Această societate se numește «*Junimea*». Ea înființează în 1867 o revistă cu numele de «*Convorbiri literare*», destinată să răspândească și să susțină ideile membrilor ei³⁾. Activitatea

¹⁾ *Petre P. Carp*, născut în 1837, om politic. Deputat, senator, de mai multe ori ministru și președinte al consiliului (1910). În tinerețe s'a ocupat de literatură. A publicat câteva articole critice și traduceri, între cari «*Macbet*», tragedia lui Shakespeare.

²⁾ *Vasile Pogor* (1833—1906), om politic, deputat în mai multe rânduri, a publicat poezii originale și traduse și traduceri din Goethe, din Buckle, ș. a.

³⁾ Revista «*Convorbiri Literare*» apare la 1 Martie 1867 ca foaie lunară în Iași, având ca redactor pe *I. Negruzzi*, care semnează și primul articol. Cu anul XIX 1885—86 revista apare în București, având ca director tot pe *I. Negruzzi*.

sa a fost pe deoparte negativă prin critica severă și distrugătoare ce a îndreptat în potriva unor scriitori sau unor publicațiuni românești; pe de alta, pozitivă, prin scoaterea

Alexandru Sibleanu
(portret publ. în «Revista Nouă»)

N. Nicolae
(portret publicat în «Revista Nouă»)

la lumină a câtorva tineri autori și prin publicarea unor lucrări nouă datorite autorilor mai bătrâni.

La 1 Aprilie 1893 directorul anunță că și-a asociat câțiva tineri la conducerea revistei, iar în anul 1895 (XXIX) se retrage și anunță pe cititori că lasă direcțiunea unui comitet compus din: *Teohari Antonescu, I. Al. Brătescu-Voinăști, M. Dragomirescu, D. Ecolceanu, I. S. Floru, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, I. A. Rădulescu, Fr. Robin*. Acest comitet, la care se adaugă și *N. Basilescu*, conduce revista până în anul 1900 (XXXIV), când se alcătuiește astfel: *Gr. Antipa, T. Antonescu, Dr. Babeș, N. Basilescu, D. Bungeșianu, M. Dragomirescu, D. Ecolceanu, I. S. Floru, C. Lițșia, S. Mehedinți, P. Missir, L. Mrazec, A. Naum, P. P. Negulescu, D. Onciul, St. Orășeanu, E. Pangrați, I. Paul, A. Philippide, I. A. Rădulescu, F. Robin, M. Săulescu, D. Voinor, N. Volenti*.

Dela 1 Ianuarie 1902 (anul XXXVI) e director *I. Bogdan*, păstrându-se comitetul de redacție, cu mici schimbări, până în 1907, când trece revista sub direcția lui *S. Mehedinți*.

Astfel, Titu Maiorescu începe printr'un studiu asupra poeziei române, arătând condițiunile pe cari trebuie să le îndeplinească opera poetică și constatând că din tot ce se scrisese până atunci, în 1867, nu se pot cită ca «poezii mai bune» decât 11 poezii lirice, 10 fabule și 13 balade, datorite următorilor autori: *Gr. Alexandrescu*, *Alecsandri*, *Bolintineanu*, *M. Corné*¹⁾, *G. Creșeanu*²⁾, *A. Donici*, *I. Negruzzi*³⁾, *N. Nicoleanu*⁴⁾, *T. Șerbănescu*⁵⁾ și *A. Sihleanu*⁶⁾.

A doua serie de articole sunt acelea cari au de scop să arate cât este de stricată limba română în ziarele din Austria.

Prin aceasta începe lupta împotriva curentului latinist, pe care o va urmâ și cu chestiunea ortografiei, și cu chestiunea teoriilor de limbă ale lui Cipariu, și cu chestiunea teoriilor

¹⁾ *Mihail Corné* (1814—1901) s'a ocupat în tinerețe cu literatura; a publicat un volum de poezii în 1869; cea mai mare parte a vieții și-a consacrat-o baroului, fiind unul din cei mai străluciți адвоcați din București.

²⁾ *George Creșeanu* (1829—1887), om politic, jurisconsult, a fost puțină vreme ministru, mai mult timp magistrat. Ca literat, a colaborat la diferite reviste și ziare și a publicat două volume de poezii: *Melodii intime* (1855); *Patrie și libertate* (1879).

³⁾ *Iacob Negruzzi*, născut în 1848, fiul lui Costache Negruzzi, a învățat în Iași, apoi la Berlin. Profesor de drept comercial la universitatea din Iași (1864), a trecut apoi în București, unde a profesat până în 1897, când s'a retras la pensie. A condus revista «Convorbiri Literare» în vreme de 28 de ani. Membru al Academiei din 1881, deputat în mai multe legislaturi, el a publicat scrieri numeroase: juridice, poetice, istorice, dramatice, critice; a tradus mai multe drame ale lui Schiller. Cea mai veche scriere: *Poezii*, 1872. Colecția operelor complete s'a publicat în editura Socce în 6 volume (1894—1896). Primul vol.: *Copii de pe natură*; al 2-lea *Poezii*; al 3-lea *Mihai Vereanu* roman; al 4-lea și al 5-lea *Teatru*, piese originale și traduse; al 6-lea traduceri din Schiller.

⁴⁾ *Nicolae Nicoleanu* (1833—1871) a fost profesor, funcționar; a dus o viață foarte agitată. Avem dela el un mic volum de poezii: (Ed. I-a, 1865; Ed. 2-a Iași Bibl. Șaraga; Ed. 3-a Buc. 1888; Ed. 4-a Minerva (cu Cârlova și Stamate).

⁵⁾ *Teodor Șerbănescu* (1837—1901), fost ofițer, a ajuns până la gradul de colonel; apoi s'a retras din armată. A lăsat un număr de poezii bune, mai ales intime, cari s'au publicat în volum în 1902.

⁶⁾ *Alexandru Sihleanu* (1834—1857), a studiat în țară și în Paris. A murit tânăr. A rămas dela el un volum de poezii: *Armonii intime*, 1857. Ed. 2-a 1871; idem în Bibl. p. toți.

istorice și juridice ale lui Simion Bărnuț, și cu discuția modului de apreciere a scriitorilor. Deși mare parte din atacurile acestei critice erau întemeiate, totuș focul luptei silii pe critic să exagereze și să tăgăduască nu numai meritele literare, dar și cele politice ale generațiunii dela 1848 și să desaprobe admirațiunea ce tinerimea arată pentru dânsa.

Direcțiunea din Iași întâmpină o contra-mișcare nu numai în Transilvania, dar și în București în ziarele și revistele timpului: «*Columna lui Traian*»¹⁾, «*Revista contemporană*»²⁾, «*Revista științifică și literară*»³⁾. Acestea considerau ca necesare atacurile «*Convorbirilor*» în contra direcțiunii în cultura română și cereau mai multă iubire de neam și mai multă bunăvoință în privința scriitorilor vechi. Polemica a ținut ani întregi, alunecând uneori pe terenul personalităților celor mai violente și s'a potolit încet, fără ca vreuna din taberi să se declare învinsă și aceasta mulțumită în parte întâmplărilor politice cari au împrietenit oameni aflați mai nainte în câmpuri literare deosebite.

Au fost erori și într'o parte și în alta, dar din lupta aceasta a rezultat un mare câștig pentru literatura noastră și ideile cele bune ale «*Convorbirilor*» și-au făcut drum și au călăuzit toată mișcarea literară până pe la 1890. S'au modificat judecățile entuziaste pentru unii scriitori din trecut și li s'a fixat mai bine rolul în mișcarea culturală a vremii

¹⁾ «*Columna lui Traian*» apare sub direcția lui *B. P. Hasdeu* ca continuare a ziarului «*Traian*», la 2 Martie 1870 și urmează până la 1877. După o întrerupere, anul IX și X apar în 1882 și 1883.

²⁾ «*Revista Contemporană*» apare în 1873 în București cu *Anghel Demetriescu*, *Pantazi Ghica*, *Petre Grădișteanu*, *D. A. Laurian*, *G. Marian*, *Stef. Mihăilescu*, *G. Sion*, *V. A. Urechia*, *Ciru Economu*, *G. Crețianu*, *M. Zamfirescu*, *N. Seurtescu*. Incetează în 1876.

³⁾ «*Revista științifică și literară*» iese la 15 Februarie 1876 sub direcția lui *B. P. Hasdeu* și *Dr. Brânză* și cu un comitet de redacție: *Gh. Crețianu*, *A. Denșușianu*, *P. Grădișteanu*, *Ciru Economu*, *D. Gusti*, *M. Kogălniceanu*, *Quintescu*, *N. Seurtescu*, *D. Sturdza*, *N. Țincu*, *V. A. Urechia*, *M. Zamfirescu*, ș. a. iese numai un an.

lor. Pentru scriitorii contemporani s'a cerut o mai serioasă valoare intrinsecă, socotindu-se că nu e suficientă numai intențiunea patriotică și națională pentru a face o operă frumoasă. Exagerările stilistice, stilul bombastic au fost ridiculizate și astfel stilul a dobândit mai multă simplitate și seriozitate. S'a introdus, înfine, un spirit critic, care a devenit uneori un spirit de critică, astfel încât la 1874 Maiorescu tipărind în volum criticile sale, zice : «Iluzii pierdute—iată

Iacob Negruzzi

Dimitrie Petrino
(portret publ. în «Revista Nouă»)

semnul timpului. Numai deziluzionarea să nu treacă în scepticism». Această temere s'a îndeplinit pentru unii scriitori și pentru unele pături din societatea noastră.

Mai interesantă decât partea negativă sau distructivă a activității «Convorbirilor» este partea cealaltă: scrierile ce s'au dat la lumină prin această revistă și prin colaboratorii ei.

În «Convorbiri» publică *Eminescu* poeziile prin cari se făcù cunoscut. Singur T. Maiorescu, în epoca în care poetul

nu eră încă format, avù deplină convingere despre talentul lui și avù curajul să spună aceasta când mulți tăgăduiau orice merit lui Eminescu și-l puneau în rândul celor din urmă începători mediocri.

Alecsandri îmbrățișează această mișcare cu toată inima și în «Convorbiri» apar de acum înainte aproape toate producțiunile lui, precum Pastelurile, Legendele, Dramele, cari sunt cele mai însemnate lucrări ale lui.

Publicând în aceeaș revistă, se fac cunoscuți: *Iacob Negruzzi*, fiul lui Constantin, care se deosebete prin nuvelele sale satirice «Còpii de pe natură»; *Dimitrie Petrino*, poetul din Bucovina¹⁾; *I. Slavici*, ale cărui «Nuvele» se traduc și se apreciază și în Germania; *I. L. Caragiale*, care însemnează o epocă nouă în istoria teatrului român; *I. Crăangă*, marele povestitor popular; nuvelistul *N. Gane*; poezii *N. Volenti*¹⁾ și *A. Naum*²⁾; *D. Olănescu* (Ascanio)³⁾, iscusitul traducător al lui Horațiu.

Revistele din București nu pot să dea în vremea aceasta scriitori de un talent deosebit. Trebuie să cităm pe *Mihail*

¹⁾ *Dimitrie Petrino* (1846—1878) a petrecut mare parte din viața sa în Bucovina, a publicat câteva volume de poezii: *Flori de mormânt* (1869), *Lumine și umbre* (1870), *Raul* (1875), *La gura sobei* (1876).

¹⁾ *Nicolae Volenti* (mort 1910), fost magistrat, a trăit mai mult în Iași. Primul său volum: *Câteva strofe* (1875). Al doilea, *Poexii*, (1891).

²⁾ *Anton Naum*, născut în 1835, a studiat în țară și la Paris; a fost profesor la liceu și apoi la universitatea din Iași până când a ieșit la pensie. În 1893 a fost ales membru al Academiei. A publicat traduceri din diferiți autori (1875) și poezii originale (*Versuri*, 1890) cum și o poemă satirică: *Povestea vulpii* (1903).

³⁾ *Dimitrie Olănescu* (1849—1908), a studiat în țară și în streinătate; a fost magistrat, apoi a intrat în diplomatie, ajungând să ocupe funcțiunea de ministru plenipotențiar. Comisar general al guvernului la expoziția din Paris din 1900, a publicat un prețios volum despre activitatea țării (1901). A tradus mai multe piese din limba franceză, a publicat piese, poezii și nuvele originale: *Pe malul gârlei*, comedie, 1870; *Teatru*, 1893; *Satire*, 1896; *Poexii*, 1901. Cea mai însemnată lucrare e traducerea în versuri a operelor lui Horațiu (*Arta poetică* 1891; *Ode, epode*, 1891).

Zamfirescu ¹⁾, pe G. Crețeanu, pe Nicolae Scurtescu ²⁾). Dar mișcarea eră susținută de marele polemist Hasdeu, care dete multe lovituri spirituale criticului Junimei.

Acelaș Hasdeu, când acțiunea revistei ieșene slăbește,

G. Crețeanu
(portret publ. în «Revista Nouă»)

D. C. Olănescu
(portret publicat de «Revista Nouă»)

dă naștere unei mișcări literare de mare interes, căci grupează la Revista nouă» (1888) pe mulți scriitori, între cari pe tinerii A. Vlahuță și B. Delavrancea, iar din cei mai bătrâni pe Ion Ghica ³⁾.

¹⁾ Mihail Zamfirescu (1839—1878) a trăit în București; a fost funcționar: a colaborat la diferite reviste. A publicat poezii, din cari principala colecție este *Cântece și plângeri* (1881). Lui i se datorește și o satiră împotriva Convorbirilor literare: *Muxa dela Borta rece* (1873).

²⁾ Nicolae Scurtescu (1844—1879) a fost profesor în București și ziarist. A publicat poezii, articole de critică și piese de teatru, între cari *Rhea Syleia* (1873. Ed. 3-a 1877; idem Bibl. p. toți).

³⁾ «Revista Nouă» a apărut la 15 Dec. 1887, cu un articol program semnat de B. P. Hasdeu. Comitetul este format din Barbu St. dela Vrancea, Al. Vlahuță, V. Bileiurescu, D. D. Racoviță, Ionescu Gion, I. Bianu, Th. Speranția. Ieșind odată pe lună, și-a urmat cursul până în 1894.

După ce «Convorbirile» se mută la București, apare la Iași «Arhiva» (1889)¹⁾, care nu se prezintă decât cu poetul *N. Beldiceanu*²⁾, iar cea mai mare parte a activității sale o consacra științelor naturale și cercetărilor istorice și filologice. În toată această perioadă de 10 ani (1890—1900) carac-

M. Zamfirescu
(portret publ. în «Revista Nouă»)

N. Scurtescu
(portret publicat în «Revista Nouă»)

terul principal al literaturii este influența covârșitoare a lui Eminescu. Subiecte imitate, forme de versuri, rime căutate ca la el: acestea se întâlnesc într'un mare număr de producțiuni poetice mediocre și chiar la scriitori mai de talent. Eră așa de mare această pornire, încât Vlahuță, el însuș un elev de talent al «maestrului», ridică glasul și combate acest

¹⁾ «Arhiva societății științifice și literare din Iași» a început să apară în 1889 sub direcția comitetului societății, al cărui prezident eră Grigore Cobălcescu. Apare și azi.

²⁾ *Nicolae Beldiceanu* (1845—1896) a învățat în țară, a fost profesor; s'a ocupat cu studii arheologice. A publicat *Pasteluri* și un poem: *Pământul*. (Poezii, Iași 1893; ed. 2-a Minerva, 1914).

curent pe care îl socotește ca o piedică pentru dezvoltarea literaturii.

Se așteptă de undeva o îndrumare nouă.

N. Beldiceanu

(Portret publ. în «Figuri Contemporane»).

Aceasta n'a putut să vină nici dela așa numita «poezie socială», reprezentată prin *Al. Macedonschi*¹⁾, un reflex al literaturii simboliste și decadente din Franța; nici dela activitatea partidului socialist, reprezentat în mișcarea culturală prin «Contemporanul»²⁾ și prin «Literatură și știință»³⁾, revistă sub direcția criticului *Dobrogeanu - Gherca*⁴⁾. Cel dintâiu aveă pe deoparte ceva prea străin de spiritul culturii noastre, pe de alta căută să zugrăvească părțile josnice din viață. Dintre colaboratorii «Literaturii»⁵⁾ s'a distins *Duiliu*

¹⁾ *Alexandru Macedonschi*, născut în 1854, a debutat ca poet în 1870; a colaborat la multe reviste și a fondat «Literaturul», a fost funcționar și ziarist. A publicat nuvele, poezii, critici, piese de teatru, și un volum de versuri în limba franceză (*Prima verba*, 1872; *Excelsior*, 1895).

²⁾ «Contemporanul» a apărut în Iași între 1881—1887 sub direcția d-lor *I. Nădejde* și *V. G. Morșun*.

³⁾ «Literatură și știință» publicație semestrială sub direcția lui *C. Dobrogeanu-Gherca*, apare în 1893 și în 1894.

⁴⁾ *Gherca (C. Dobrogeanu)* publicist, critic literar, a publicat mai multe serieri, dintre cari cele mai însemnate sunt cele 3 volume de *Studii critice* (1890, 1891, 1897).

⁵⁾ «Literaturul» iese în București la 29 Ianuarie 1880 cu *Al. Macedonschi*, *B. Florescu*, *Th. Stoenescu*. Mai târziu vedem articole de *G. Sion*, *St. Velescu*, *Carol Scrob*, *D. D. Racoviță*, *Duiliu Zamfirescu*. Din anul 1883 vedem că este director *Al. Macedonschi*. În 1885 își modifică titlul: «Revista Literară (Lite-

*Zamfirescu*¹⁾, care l-a părăsit pentru a trece mai târziu la «Convorbiri». Cel de al doilea curent a pus ca principiu că poezia trebuie să aibă tendința de a exprima opinia politică sau socială a poetului și a grupului din care face parte și, deși a atras multe simpatii ale tinerimii, nu a dat ceva trainic pentru literatură decât poeziile lui *O. Carp*²⁾.

Ridicarea literaturii și în special a poeziei s'a produs prin reluarea unora din ideile generației dela 1848. Acel care reprezintă nota patriotică unită cu sinceritatea poeziei populare este *G. Coșbuc*. El este centrul unui curent nou cu care se încheie secolul XIX.

---

ratorul», sub direcția *St. Velescu*; dar *Macedonschi* scoate în 1886 vechia revistă «Literatorul», declarând că Revista literară nu mai este continuarea Literatorului, ci o altă revistă. De atunci *Literatorul* apare neregulat în anii: 1890, 92, 93, 94, 95, în 1899, în 1904.

¹⁾ *Duiliu Zamfirescu*, născut în 1858, a fost magistrat, apoi a intrat în diplomatie; azi e delegatul României în comisiunea danubiană. E membru al Academiei din 1900. A publicat mai multe volume de poezii și nuvele și o serie de romane (*Fără titlu*, poeme și nuvele, 1882; *În fața vieții*, roman, 1884; *Nuclă*, 1888; *Alte orizonturi*, poezii, 1894; *Lunca veche și lumea nouă*, roman, 1895; *Imnuri păgâne*, poezii, 1897; *Poezii nouă*, 1899; *Viața la țară*, roman; *În război*, roman, 1902; *Tânase Scatiu*, roman, 1907; *Indreptări*, roman, 1908; *Mirită*, poem, 1910).

²⁾ *O. Carp* este pseudonimul sub care a publicat poeziile sale doctoru *G. Proca*, născut în 1867. E profesor la facultatea de medicină din București. A adunat poeziile sale într'un volum: «*Rândunel*» (1906).

CUPRINSUL

INTRODUCERE

	<u>Pag.</u>
<i>Formarea limbii române. Fondul latin și elementele împrumutate . . . . .</i>	5
<i>Dialectele limbii române . . . . .</i>	27
LECTURI AUXILIARE. <i>B. P. Hasdeu, In ce constă fizionomia unei limbi</i>	21

A. LITERATURA VECHIE.

I. Literatura religioasă

BUCĂȚI DE LECTURĂ. <i>Primele texte. Codicele Voronețean. Notiță . . . . .</i>	35
<i>Secolul XVI. Tipăriturile lui Coresi. Notiță . . . . .</i>	40
<i>Epilogul tetraevangelului 1560 . . . . .</i>	41
<i>Epilogul psaltirei slavoromâne 1577 . . . . .</i>	43
<i>Secolul XVII. Simion Ștefan. Notiță . . . . .</i>	51
<i>Predoslovia Noului Testament 1648 . . . . .</i>	51
<i>Mitropolitul Varlaam. Biografie . . . . .</i>	53
<i>Cazania lui Varlaam 1643. . . . .</i>	54
<i>Mitropolitul Dosofteiu. Biografie . . . . .</i>	57
<i>Psaltirea în versuri 1673 . . . . .</i>	58
<i>Din viața sfinților 1682. . . . .</i>	60
<i>Biblia lui Șerban. 1688 . . . . .</i>	61
<i>Secolul XVIII. Antim Ivireanul. Biografie. . . . .</i>	66
<i>Ce este dreptatea. . . . .</i>	67
LECTURI AUXILIARE: <i>N. Iorga, Limba din primele texte. . . . .</i>	45
<i>N. Iorga, Coresi și lucrările lui . . . . .</i>	47
<i>N. Iorga, Scrierile lui Dosofteiu . . . . .</i>	63
CARACTERIZARE GENERALĂ: <i>Influența slavonă și greacă. Limba română în Biserică. Caracterul și importanța literaturii religioase . . . . .</i>	69

II. Literatura istorică

BUCĂȚI DE LECTURĂ: Grigore Ureche. <i>Biografia</i>	74
Predoslovie.	74
Invățătură și muștrare celor mari	76
De moartea lui Ștefan Vodă	76
Miron Costin. <i>Biografie</i>	78
Predoslovie la cartea Descălecatului	82
Voroavă la cronică Moldovei	86
Ridicatu-s'au boierii asupra Tomșei.	87
Ion Neculee. <i>Biografie</i>	89
Precuvântarea letopiseșului	89
Caracteristica lui Dosofteiu	91
Uciderea lui Miron Costin	92
Tradițiuni	93
Dimitrie Cantemir. <i>Biografie</i>	94
Din istoria ieroglifică	96
Din Hronicul Vechimii.	99
LECTURI AUXILIARE. N. Băleșeu. Logofătul Miron Costin.	104
I. Bogdan. Istoriografia română	108
CARACTERIZARE GENERALĂ	113
B. ȘCOALA ARDELEANĂ	
Școala ardeleană	119
BUCĂȚI DE LECTURĂ. George Șineai. <i>Biografie</i>	123
Din cronică	125
Petru Maior. <i>Biografie</i>	132
Dialog p. începutul limbii române	133
Din istoria p. începutul Românilor.	138
Dudai Deleanu. <i>Biografie</i>	141
Din «Țiganiada»	142
LECTURI AUXILIARE. A. P. Ilarian. Ideile politice și istorice ale lui Șineai	128
I. Bianu. Însemnătatea școlii ardeleni	150
CARACTERIZARE GENERALĂ.	152

C. LITERATURA NOUĂ

I. Prima perioadă: 1821—1867

George Lazăr. <i>Biografie</i>	160
Starea Românilor la venirea lui Lazăr	161

	<u>Pag.</u>
Vasile Cârlova. Biografie	163
Ruinele Târgoviștei.	164
Odă oștirii române	165
George Asachi. Biografie	168
La restatornicirea domnilor pământeni	170
Broasca și boul	172
Înainte cuvântare la «Albina Românească»	174
Pentru ziua aniversală a teatrului	176
Lupta dela Marienburg	177
Cuvânt la înființarea Academiei Mihăilene	179
Anton Pann. Biografie.	182
Povestea vorbeii	185
Cuiul lui Nastratin.	186
Lupul pocăit.	189
O șezătoare la țară.	190
Cântec de stea	193
I. Heliade Rădulescu. Biografie.	195
Dispozițiile și încercările mele de poezie	198
Cântarea dimineții	204
Prefața gramaticii din 1828.	204
Serisoare către Negruzzi	211
Limba română este latină	216
Foile și cărbunele	217
Cântecul ursului	219
La Schiller	220
Nicolae Bălcescu. Biografie	222
Izvoarele istoricii Românilor	224
Starea socială a muncitorilor plugari.	226
Din «Istoria lui Mihaiu». Inceputul	233
Bătălia dela Călugăreni	235
Intrarea lui Mihaiu în Alba Iulia	244
După lupta dela Mirislău	247
Departa de patrie.	248
Costache Negruzzi. Biografie.	249
Din «Aprodul Purice»	251
Din «Alexandru Lăpușneanu»	257
Uriașul	264
Serisoarea a 2-a	266
Serisoarea 12-a.	268
Serisoarea 13-a.	271
Alexandru Donici. Biografie	274
Vulpea și Bursuceul.	275
Cheltuiitorul și rânduica	276
Țigani (după Pușchin)	277
Grigore Alexandrescu. Biografie	278

	Pag.
Epistolă către Văcărescu	282
Căinele soldatului.	286
Anul 1840.	287
Umbra lui Mircea	290
Ueișagul fără voie	293
Satira duhului meu.	295
Boul și vitelul	299
Toporul și pădurea.	301
Dimitrie Bolintineanu. <i>Biografie</i>	303
O fată tânără pe patul morții	307
Mihnea și Baba	308
Cupa lui Ștefan	313
San Marina	315
Mihail Kogălniceanu. <i>Biografie</i>	317
Literatura în principate între 1830—1840.	321
Unirea principatelor	322
Opera generațiunii dela 1848	325
Vasile Alecsandri. <i>Biografie</i>	330
Strunga	335
Adio Moldovei	336
Deșteptarea României.	337
N. Bălcescu murind	338
Pohod na Sybir	339
Chirița în provincie.	342
Insemnătatea poeziei populare.	346
Poezii populare: Doine.	348
Horă	349
Colind.	349
Plugușorul.	350
Soarele și luna.	353
Român Grue Grozovanul	355
Cântec de nuntă	359
Ion Ghica. <i>Biografie</i>	360
Munca	362
Creditul.	366
Din trecutul școlii române.	369
<i>Curentul latinist</i>	376
<i>Influența franceză</i>	390
CARACTERIZARE GENERALĂ	396
II. A doua perioadă: 1867—1890	
Vasile Alecsandri. <i>Legenda lucrărilor</i>	400
Luca din Mircești.	411
Miezul iernii.	413

	Pag.
Balcanul și Carpatul	413
Barbu Lăutarul	415
Din «Despot-Vodă».	419
Alexandru Odobescu. <i>Biografie</i>	430
Moartea Doamnei Chiajna.	433
Cântecele poporane.	436
Specializarea studiilor în școlile secundare	438
Din «Pseudocyngeticos»	439
Horia la împărat.	444
Bogdan P. Hasdeu. <i>Biografie</i>	448
Ion Vodă cel cumplit.	452
Cerințele istoricului din «Istoria critică»	455
Adevăr, din «Etymologicum»	456
Titu Maiorescu. <i>Biografie</i>	459
Poezii populare române	461
Direcția nouă în poezie.	465
Petre Ispirescu. <i>Biografie</i>	471
Numai cu vitele se soate sărăcia din casă.	472
Povestea Aprodului Purice	477
Ion Creangă. <i>Biografie</i>	481
Punguța cu doi bani	483
Amintiri din copilărie.	487
Mihail Eminescu. <i>Biografie</i>	491
Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie.	494
În fostașca despre mare	496
S'a stins vieța	496
Se bate miezul nopții.	497
Satira I.	497
Călin	500
La steaua	502
Ion Slavici. <i>Biografie</i>	502
Vecinii	503
Nicolae Gane. <i>Biografie</i>	512
Andrei Florea Curcanul.	513
Ion L. Caragiale. <i>Biografie</i>	530
Conu Leonida față cu reacțiunea.	531
Vizită	540
Alexandru Vlahuță. <i>Biografie</i>	545
Cugetări	546
În pădure	549
Unde ne sunt visătorii	550
Sămănătorul	552
Cuvântul	553
Un sol al neamului.	554
Barbu St. Delavrancea. <i>Biografie</i>	557
Din «Hagi Tudose»	558
Din «Apus de soare»	564

	<u>Pag.</u>
George Coșbuc. <i>Biografie</i>	587
Nuntă în codru	568
Pașa Hasan	571
În miezul verii	578
Cântee	575
Spada și eredința	575
<i>Curantul poporan</i>	576
CARACTERIZARE GENERALĂ	580

ILUSTRAȚIUNI, PORTRETE, FACSIMILE, etc.

1. Columna lui Traian	7
2. Chipuri de români Megleniți	28
3. Pagină din Codicelul Voronețean	36
4. Idem	38
5. Epilogul tetraevangelului lui Corcsi	41
6. Epilogul Psaltirei	43
7. Titlul Cazanicii lui Varlaam	55
8. Portret al Mitrop. Dosofteiu	57
9. Titlul «Vicții Sfinților»	59
10. Titlul «Bibliei» lui Șerban	62
11. Portret al lui Antim Ivireanul	67
12. Portret al lui Miron Costin	79
13. Document cu semnătura lui Miron Costin	80
14. Portret al lui D. Cantemir	95
15. Titlul «Divanului» lui Cantemir	102
16. Titlul Gramaticii de Mineu și Șineai	124
17. Portret al lui Petru Maior	132
18. Titlul Istoricii p. încep. Românilor	139
19. Portret al lui G. Lazăr	160
20. Portret al lui V. Cârlova	163
21. Portret al lui Asachi	168
22. Titlul cărții «Către neamul Moldovenesc» de Asachi 1822	171
23. Albina românească 1829	173
24. Lupta dela Marienburg, tablou de Asachi	176
25. Portret al lui A. Pann	182
26. Cânteece de stea de A. Pann	183
27. Portret al lui Heliade din 1848	195
28. Alt portret al lui Heliade	196
29. Gramatica din 1828	206
30. Curierul românesc 1829	209
31. Curierul de ambesexe 1836	210

	<u>Pag.</u>
32. O scrisoare a lui Heliade din 1836	212
33. Portret al lui N. Bălcescu	222
34. Magazinul istoric 1845	225
35. Autograf al lui Bălcescu	234
36. Portret al lui Mihaiu	236
37. Mihaiu în lupta dela Călugăreni	241
38. Intrarea lui Mihaiu în Alba Iulia	245
39. Portret al lui C. Negruzzi	249
40. Aprodul Purice	256
41. Autograf al lui C. Negruzzi	273
42. Portret al lui Al. Donici	274
43. Portret al lui Gr. Alexandrescu	278
44. Eliezer și Neftali	281
45. Autograf al lui Gr. Alexandrescu	283
46. Portretul lui Mireea la Cozia	291
47. Portret al lui Bolinteanu	203
48. Autograf al lui Bolinteanu	314
49. Portretul lui M. Kogălniceanu la 18 ani	317
50. Portretul lui Kogălniceanu în 1877	318
51. Autograf al lui Kogălniceanu	320
52. Letopisețele, ed. 1852	326
53. Portret al lui V. Alecsandri	330
54. Autograf al lui Alecsandri	332
55. Moise din «Lipitorile satelor» creat de Millo	333
56. Portret al lui I. Ghica	360
57. Alt portret	361
58. Autograf al lui I. Ghica	371
59. Portret al lui Aaron Florian	377
60. Portret al lui Gavr. Munteanu	377
61. Portret al lui Fontaninu	379
62. Portret al lui I. Maiorescu	379
63. Portret al lui I. Gherasim Gorjan	382
64. Portret al lui Gheorghe Ioanid	382
65. Portret al lui Al. T. Laurian	385
66. Portret al lui Timoteiu Cipariu	385
67. Portret al lui G. Bariț	387
68. Portret al lui Simion Bănuț	387
69. Portret al lui Andreiu Mureșianu	338
70. Portret al lui Cezar Boliac	388
71. Portret al lui D. Cichindel	389
72. Portret al lui Petrahe Poenaru	393
73. Portret al lui Eufrosin Poteca	393
74. Portret al lui Dinicu Golescu	395
75. Portret al lui Veniamin Costache	396
76. Portret al lui Costache Aristia	397

	Pag.
77. Portret al lui Iancu Văcărescu	398
78. Portret al lui Cóstache Conachi	398
79. Portret al lui Alecu Beldiman	399
80. Gazeta Transilvaniei	400
81. Foaia literară	401
82. Portret al lui A. Russo	404
83. Millo în «Barbu Lăutarul»	416
84. Portret al lui Odobescu	430
85. Autograf al lui Odobescu	432
86. Horia și Cloșca la închisoare	446
87. Portret al lui Hasdeu	448
88. Autograf al lui Hasdeu	451
89. Ion Vodă cel Cumplit	453
90. Portret al lui Titu Maiorescu	459
91. Autograf al lui Titu Maiorescu	460
92. Portret al lui Petre Ispirescu	471
93. Portret al lui Ion Creangă	481
94. Autograf al lui Creangă	482
95. Portret al lui Eminescu din 1884	491
96. Alt portret din ultimii ani	492
97. Autograf al lui Eminescu	493
98. Portret al lui Slavici	502
99. Portret al lui Gane	512
100. Portret al lui Caragiale	530
101. Portret al lui Vlahuță	545
102. Portret al lui Delavrancea	557
103. Portret al lui Coșbuc	567
104. Portret al lui Al. Sihleanu	581
105. Portret al lui N. Nicolescu	581
106. Portret al lui Iacob Negruzzi	584
107. Portret al lui D. Petrino	584
108. Portret al lui G. Crețeanu	586
109. Portret al lui M. Zamfirescu	586
110. Portret al lui N. Scurtescu	587
111. Portret al lui D. Olănescu	587
112. Portret al lui N. Beldiceanu	588

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007

CĂRȚI DIDACTICE DE GH. ADAMESCU

- Noțiuni de istoria limbii și literaturii române. București 1894
Crestomatie pentru istoria limbii și literaturii. București 1897.
Manual de poetică. București 1898.
Manual de Retorică. București 1899.
Exerciții de gramatică pentru cl. I secundară. București 1899.
Gramatica pentru clasa II sec. (Formele). București 1900.
Gramatica pentru clasa III sec. (Sintaxa). București 1901.
Modele de discursuri române și străine. Bibl. p. toți 1895.
Manual de limba română pentru cl. IV de seminar. Buc. 1909.
Manual de limba română pentru cl. VI de seminar. Buc. 1910.
Manual de limba română pentru cl. VII de seminar. Buc. 1912.
Literatura română pentru școalele normale. București 1915.
-